ספר

מצות השלחן

חלק חמישי

[illegible]

[illegible]

אברהם חיים נאה

מפה ירושלים תובב"א

[illegible]

[illegible]

Rabbi ABRAHAM HAIM NOE
Jerusalem, Palestine.

[illegible]

בעזה"י

ספר
קצות השלחן
חלק חמישי

כולל הלכות המצויות מהלכות שבת (כמבואר בלוח המפתחות) עפ"י פסקי רבנו הגדול אדמו"ר מוהרש"ז בעל התניא זצוקללה"ה בשו"ע וסידור, ואדמו"ר מוהרמ"מ בעל הצמח צדק זצוקללה"ה, וליקוט גדול מהרבה פוסקים רבותינו הראשונים והאחרונים זצוקללה"ה, ותוספת מרובה בביאור דה"ק, וחידושים רבים בהלכה בדברים המצויים ונוגעים מאד למעשה :

נערך בעזה"י מאתי

אברהם חיים נאה

פעה"ק ירושלם תובב"א

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות :

שנת תרצ"ה לפ"ק

האדריסה :
Rabbi ABRAHAM HAIM NOE
Jerusalem Palestine

דפוס ה' חיים בהר"ש ז"ל צוקרמן

מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו
אלא ד' אמות של הלכה בלבד (ברכות ד"ח ע"א)

הסכמות הגאונים הצדיקים שליט"א

ב"ה. גם אני אקבל בל"נ ספרו קצות השלחן כאשר יצאו שאר החלקים מבית הדפוס. מהראוי לתמכו ולחזקו, והשי"ת יהיה בעזרו.

עה"ק ירושלם תובב"א. י"ג מנ"א רפ"ט

יוסף יצחק שניאורסאהן

(מרן כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א)

ב"ה, יום כ"ט לחדש תמוז שנת תרצ"ד פעה"ק ירושלם ת"ו

בעלותי ההרה הר הקדש ירושלם תוב"א בעזה"י הגיש לי נפש יקרת, מנחה טהורה, ה"ה כבוד ידידי הרב הגדול מאד נעלה, גבר בכולא, תורה ויראה כלולה, ושם טוב עולה, כש"ת מוהר"ר אברהם חיים נאה נ"י כבדני בספרו „קצות השלחן" מיוסד ומסודר עפ"י שו"ע הרב זיע"א, ובהגהות „בדי השלחן" הוסיף דברי שבח וטעם. לזה קראתי נועם, לבו ראה הרבה חכמה ראשונים ואחרונים, ועשה מהם פנינים, בדברים נכונים ומכוונים, לשון צח בשפה ברורה ונעימה, הפליא עצה בדעת ומזימה, גדולי תורה גאונים וצדיקים זיע"א ראוהו, אשרוהו, נתנו עליו מהודם, וסמכוהו בכח ידם, ולא באתי רק למלא אחריהם, לקיים ולאשר דבריהם, ואליכם אישים אקרא, תנו כבוד לתורה, ופתחו שערי עזרה ברוח נדיבה, במדה גדולה ומרובה, קחו לביתכם ברכה, ותהיו ממחזיקי תורה ביד פתוחה, ולכבוד הרב המחבר הנני לומר, יישר כוחו וחילו, וירצה ד' פעלו, וירבה הלולו, ובעזר שוכן שחקים, יברך על המוגמר שאר החלקים, ויהי ד' עמו, ויראה עליו נועמו, עד ישיב ד' שבות עמו, ויבנה היכל ד' ואולמו, בב"א.

בתוככי ירושלם עה"ק תוב"א כ"ט תמוז תרצ"ד לפ"ק.

יוסף צבי' דושינסקיא

(רב ואב"ד למקהלות האשכנזים בעה"ק ירושלם ת"ו,
ורב ראשי של היתחדות החרדית בארץ ישראל)

ב"ה. ירושלם יום ה' ר"ח תמוז תרפ"ז.

הנה הראני ידידי הרב וכו' מוהר"ר אברהם חיים נאה שי' ספרו „קצות השלחן" ועיינתי בו, והוא דבר יקר הלכה למעשה, ומובטחני שכאו"א יקח ברכה לביתו, ובאעה"ח לכבוד התורה ולומדי'

צבי חנוך הכהן לעוין, אבד"ק בענדין

כעת בירושלים ת"ו. (זצ"ל)

ב"ה. ירושלם ראש חדש הרחמים שנת תרצ"ד.

לדזיו ליה כבר בתיה, כבן עזאי בשוקי טבריא, אשכול השלימות, הרב הגדול, חריף ובקי, משנתו קב ונקי, כקש"ת מו"ה אברהם חיים נאה שליט"א' נרו יאיר לעולמים, כאור שבעת הימים.

איזי וחביבי בעלותי אל ירושלם הק' עיר עז לנו כבדני בספריו הנחמדים מזהב ומפז ארבעה חלקים „קצות השלחן" עם הערות ובאורים „בדי השלחן" מלבד הס' שנות חיים, ואבוא היום בשורות שתים יקר סהדותא על הספרים החשובים, ולכבודה של תורה הנני להודיע ולבקש מאת כל אחאי ומכירי אם רבנים ואם גבירים, הביאו ברכה אל בתיכם זכו בספרים היקרים האלה, כי הבושם היקר הזה שוה לכל נפש, לבעל הבית שימצא ההלכה המזוקקת במלים קצרות ומובנות לכל בקצות השלחן, ורבנים ישתעשעו בהערות וביאורי הלכה בבדי השלחן, החודרות אל האמת והצדק ומתוקים מדבש ונופת צופים ויורגשו אחר הדיוק הגמור, וגם מצד הרב המחבר נר"ו שמצבו דחוק נורא מאד וספלי תלוי ביה ובכל זאת חשקו בתורה יומם ולילה טבוע בלימודו כרבא דכולא ביה, ולמאור נחמד כזה איך לא נחזקהו בעזרה שיוכל לגמור על טהרת הקדש את כל חידושיו, וברור שזכות האדמו"ר הק' המפורסם אשר לו דומי' תהלה תגן על כל העוזרים ומחזיקים ביד המאוה"ג הזה מגן אברהם יצ"ו, והעושר והכבוד חלקם, והאושר וההצלחה גורלם, כנה"ר וכנפש החותם באהבה ובידידות, לכבוד התורה ולכבוד הרה"ג המחבר שיחל"א,

ברב עז ושלום, יעקב חי זריהן ס"ט

(רב וראב"ד לעדת הספרדים בעה"ק טבריא ת"ו)

שְׁאָר הַהַסְכָּמוֹת נִדְפְּסוּ בַּחֲלָקִים הָרִאשׁוֹנִים.

ב"ה. אלה יעמדו על הברכה

הרבנים והאדונים הנכבדים אשר קבלו הספרים הראשונים

ירושלים עיר הקדש תובב"א

הר' הג'

" אביגדור ב"ר אברהם ליב ענדא
" אברהם פיש, (ב"כ נשיאות כולל פולין)
" אברהם פישער
" אברהם שיש
" אברהם בערגמאן
" " אברהם אהרן לינענבערג
" אברהם יהושע העשיל סאמעט
" אברהם יעקב גערליץ
" " אברהם יצחק אייזיק פייקין (רב ממינסק)
" " אברהם צבי שור, (דומ"צ)
" אהרן הכהן חסמן
" אהרן הכהן שנירמאן
" " אהרן אויערבאך
" אהרן פישער
" אהרן יוסף הלפרין
" אהרן יצחק זאסלאנסקי
" " אלחנן בעהר
" אלחנן אלימלך שיפמאן
" אלטר דוד בערנשטיין
" אלטר שמעון בערנהאלץ
" אלי' כהן
" אלי' תאומים
" אלי' מרדכי זאנענפעלד
" אליעזר אבראמזאן
" אליעזר באגאש
" אליעזר לוצקין
" " אליעזר פערלמאן ש"ב
" אליעזר יצחק ב"ר אברהם אלחנן וואלק
" " אלישע לאנדא
" אלעזר מרדכי קעניג

ה"ר הג'

" אפרים טייטעלבוים
" ארי' ליב הכהן פרומין
" אשר ליפשיץ
" אשר קרלינסקי
ביהכ"נ אהל גרשון (ע"י הגבאים הרח"ז ווייסבערג והר"ר יעקב אייזענבאך)
ביהכ"נ אהל שמואל (ע"י הגבאים הר"ר שלום ליברמאן, הרב ר"י רייזמאן, הר"ר א"ד בערנשטיין)
ביהכ"נ אהלי יעקב (ע"י הגבאים הר"א טייטלבוים, הר"ר יהודא שימאנאוויץ, הרב שמעון אלעזר יודעלאוויטש)
ביהכ"נ חסידי קרלין (ע"י הגבאי הר"ר חיים יצחק שווארץ)
ביהכ"נ ישועות יעקב (ע"י הגבאים הרב שמעון בערגמאן שו"ב והרב ישראל הכהן)
ביהכ"נ סוכת שלם (ע"י הגבאי הרב משה יצחק חעשין)
בית תבשיל והכנ"א הכללי
" ד"ר בנימין הופמאן
" בן ציון פונדמינסקי
" " ברוך רבינאוויץ
" דוב באש
" דובער לאדמיר
" דוד אראנאוויץ
" דוד בר"י גאלדבערג
" דוד ווייגארטען (מנהל בית־היתומות הכללי
" דוד ווייל
" הלל כהן והר"ר משה מאיר הייזלער

שלום רב לאוהבי תורתך

הרב הג׳
" " זאב שחור
" זיידא משה אהרן קאנסיטינר
" זיידל בענזימאן
" זלמן בהרב (בעל מלון בהרב)
" זלמן זאננענפעלד
" " זלמן חיים קליין
חברה פקוח נפש (ע״י הר״ר גרשון נטע ראזענפעלד)
חברה קדישא חב״ד
חברה קדישא גאליציען
" חיים בערמאק (בעל מלון א״י)
" " חיים קאלאדעצקי (רב מברוקלין)
" חיים רייניטץ
" חיים רקובר
" חיים בער חיינסאן
" חיים דוד ווילהלם
" חיים זלמן ווייסבערג
" חיים יוסף חן
" חיים יוסף דוד וויינגארטען
" חיים יצחק שווארץ
" " חיים ליב אויערבאך
" חיים משה נחמי׳ לאבל
" חיים נתן הכהן גרינפעלד
" חיים שמואל זיכערמאן
" " חנוך הניך ווערנער
" חנוך הניך דוד זיידמאן
" " טובי׳ בעלקין
" " טובי׳ קרינסקי
" טובי׳ מנהיימער
" הג׳ יהונתן בנימין הלוי איש הורוויץ
" יהושע ב״ר שמעון גנעסין
" יהושע ליב שקאלל שו״ב
" דר׳ יהושע פאלק שלעזינגער
" יהודא האלצמאן
" יואל שווארץ
" יונה הויזדארף
" יונה צוועבנער

הרב הג׳
" יוסף אייזנער
" יוסף בראמאן
" יוסף וויינשטאק
" יוסף אלי׳ רדינסקי
" יוסף בעריש פאדריגאל
" יוסף חיים שלומוף
" יוסף צבי סמוק
" יחזקאל אליעזר הירש שו״ב
" יחיאל בערקאוויטש
" יחיאל יעקב ליכטנשטיין שו״ב
" יעקב בלוי
" יעקב יהודית
" יעקב קץ
" יעקב טאבליצקי
" יעקב אלי׳ גילערנטער
" יעקב ארי׳ פלאווניק
" יעקב בן ציון לאבל
" ד״ר יעקב דוב אראנאוו
" " יעקב מרדכי זאננענפעלד
" יעקב מאיר בארנשטיין
" יעקב פסח וויגאליק
" " יצחק דבורץ (מנהל בנק מרכזי)
" " יצחק זאלצבערג
" יצחק לאפ
" יצחק אייזיק רייכמאן
" יצחק ארי׳ האלאן
" יצחק חיים אדלער
" ירוחם פישל בהרב״צ בערנשטיין
" " ירחמיאל וועקסלער
ישיבת אהל משה
" ישעי׳ סלאנט
" ישראל סודיט
" ישראל פאליקמאן
" " ישראל יצחק רייזמאן
" ישראל מנחם שעוועל
כולל ווארשא פולין
כולל חבת ירושלם

שלום רב לאוהבי תורתך

הר׳ הג׳

כולל מונקאטש

כולל שומרי החומות

״ מאיר כהן

״ ״ מיכאל שרגא הערים

״ מנחם מנשה

״ מענדל מונין

״ מענדל פרענקל

״ ד״ר מרדכי בוקסבוים, עו״ד

״ מרדכי גאלדהירש שו״ב

״ מרדכי קאפל־לאן

״ ״ מרדכי רייזמאן

״ מרדכי מאיר ב״ר חיים הכהן סטאר

״ מרדכי יצחק סאמעט

״ ״ מרדכי שלמה ביימאן ש״ב

״ משה גראסבערג

״ משה אלי׳ לעווי

״ משה יחיאל ראטה

״ משה מאיר סגל

״ ״ משה מרדכי דיילי

״ ״ מתתי׳ דייטש

״ ניסן פרידמאן שו״ב

״ נפתלי הירץ זק

״ נתן לאנדא

״ נתן ראגאק

״ סענדער גאלדשטיין

״ עמרם בהר״מ בלוי

״ פייביל שיינפעלד

״ פנחס יודא הערשלער

״ פסח לנדגר

״ צבי קאלטער

״ צבי קורלאנדסקי

״ צבי ארי׳ ליוואי

״ ״ צבי דוד פישביין

״ צבי פנחס פרידריך

״ צמח ב״ר אליעזר כ״ץ

״ קלמן ואחיו ר׳ חיים שטיימאן

״ קלונימוס יצחק בר״ש אייזענמאן

הר׳ הג׳

רמתים צופים (חברת ישוב חרדית)

״ רפאל אויערבאך

״ שבתי געווירץ

״ ״ שלמה הכהן גראס

״ ״ שלמה טרייוויס

״ שלמה פינקוס

״ שלמה צימבעליסט

״ ״ שלמה צופיוף, נשיא עדת הבוכרים

״ ״ שלמה דוב הלוי רעגענסבערג

״ ״ שלמה ליב ציון

״ שמואל בריכטא

״ שמואל גארסטענהוויז

״ שמואל נוביק

״ ״ שמואל רפפורט רב מספרינגפעלד

״ שמואל יוסף לאנגער

״ שמואל יעקב שטיבל

״ ״ שמעון הויזמאן

״ שמעון שיינקער

״ שניאור זלמן וועבער

״ שניאור זלמן אשכנזי

פקוא״מ דאמ״ד עזרו להדפסה ע״י האי הנ׳ ד״ר משה וואלאך

גת רמון

ביהכ״נ, ע״י הגבאי הר״ר מנחם מענדל לויטן

טבריא

״ ״ אשר זאב ווערנער (הרב)

כפר תבור

״ בן ציון לעוין (השו״ב)

נתניה

״ ״ אברהם ווערנער (הרב)

עקרון

״ אברהם איש הורוויץ

פתח תקוה

״ אברהם פריז

שלום רב לאוהבי תורתך

הר' הג'
בהכ"נ חב"ד, (ע"י הר"ר יצחק אייזיק ווילענציק)
" " בצלאל ראזענבערג
" זרח בארנבוים
" ליפא ווינעצקי
" משה אהרן הכהן
" פנחס גלויבמאן
" צבי בלום

ראשון לציון

" יוסף שמאטקין

תל אביב

" אברהם אהרנזאן
" אברהם לאפאייאווקע, (ע"י ר' שמעון קרונגרוד)
" א. פוליקאנסקי
" אברהם אהרן נושא חן (ע"ה)
" אברהם יצחק ליפשיץ
" אהרן שור, (גבאי בהמ"ד חב"ד)
" " אלחנן שיינזאן
" " אלי' אינזעלבויך (רב מברוקלין)
" אלי' שזלאווסקי
" " אלי' אהרן כהנא
" אלי' צבי דונחין
" אליעזר יודילעוויץ
" אפרים שחור
" ארי' ליב פריוועס
" בן ציון אהרוני
" " בצלאל הכהן לפין
ביהכ"נ בית שלמה, (ע"י הגבאי הר"ר אברהם יעקב גולדין)
בהכ"נ רחוב בוגרשוב (הלומדים ע"י המ"ש הרה"ג שמעון ליב דיסקין)
בהכ"נ תורת אמת, (ע"י הגבאי הר"ר מענדל שרייבער)
בי"ח לסיגריות, ד"ר ו' מוזס, נ' וסקביץ
" " דוב טאובקין
" דוד לעמבערגער

הר' הג'
" " דוד פאטאש
" דוד ב"ר יוסף שפירא (ע"ה) הב' דוד גרין
" וושא צאנזער, (מנהל בנק עולי פולניי)
" " זלמן שניאורזאן
" זלמן מלכוב
" זרח פלאטניצקי
" חיים פולנער, רמת גן
" חנוך העניך פערלמאן
" יהודה פולישוק
" יהודה ליב הכהן
" יהודה ליב רעזניקאוו
" " יוסף פסטר, (ב"כ החרדים בעיריה)
" " יוסף שמערלינג שו"ב
" יוסף לוי חגיז
" " יעקב געזונדהייט
" " יעקב הלפרין, (זכרון מאיר)
" יעקב זייגערמאן
" " יעקב קלמס, (הרב דמוסקבה)
" " יעקב מאיר גראס
" יצחק זנאמיראווסקי
" יצחק מארגענשטיין
" יצחק נאוויקאוו
" יצחק אייזיק קריוואשיי
" ישכר בער בלומבערג
" " ישראל ליבר, (בי"ח תוצרת ליבר)
" ישראל מאיר
" " ישראל אשר שפיר
" ישראל זאב וואלפסאן
" ישראל ליב שפירא
" ישראל משה דונסקי
" ישראל קלמן ערליכמאן
" הרב ליברמאן,
" מאיר שצערנסקי
מאפית מצות של האחים ר' אלטר, הרצל, יוסף זליבנסקי,

שלום רב לאוהבי תורתך

הר' הג'
" ושו' ר' ישראל דינאבורג
" מענדל ארשאנסקי
" " מענדל מארגענשטיין
" מענדל סלונים
" " מרדכי גימפל וואלק, רב,
(מנהל בנק אמריקא א"י)
" " מרדכי מאיר מרקנזאן
" משה מעדניצקי
" משה חיים אקון, (בימ"ס חמאת רוטה)
" ניסן אשעראוו

הר' הג'
" ניסן קרמר, רב
" פ. זקס
" צבי מייסין
" צבי ארי' פענסאק
" צבי אר"י בינענפעלד
" צמח שכנאווסקי
" " צמח ליב כצמאן
" " שאול דוב זיסלין, (הרב מאורשא)
" שלמה אלטשולער
" " שלמה גוטליב, רב בית וגן
" " שמואל אידלזאק
" שפטיל גרינבלאטה

עיני עיני יורדה מים, על פט־רת אמי מורתי החשובה והצ' אשת חיל מ' מוסא הכ"מ (בת הגה"ח ר' דובער אשכנזי קליסקער זצ"ל שהי' שד"ר של אדמו"ר הצ"צ נ"ע משך ט"ו שנה) שנלב"ע ביום י"א מרחשון שנת תרצ"ה בשנת הס"ח לימי חיידה, בג"ע תהא מנוחתה ותנצב"ה:

לזכר עולם דודתי א"ח הצ' מ' שימא גליקא ב"ר אידל מאניש ע"ה שזכתה לגבורות ונלב"ע ביום י"ג אדר שני שנת תרצ"ה בג"ע ת"מ ותנצב"ה. וזכותה יגן על בנה יחידה ש"ב הר"ר שמואל צבי אשכנזי נ"י בעיר נויארק, לטוב לו כל הימים הוא וביתו וכל יו"ח שי':

לזכר עולם יהיו קוני הספרים אשר שחל"ח תנצב"ה

הרה"ח ר' אברהם יעקב ע"ה (בהרי"מ שיינפעלד נ"י,) נלב"ע כ"ג תשרי תרצ"ד.

הרה"ח ר' אברהם ישראל געליס ע"ה, נלב"ע ד' תשרי תרצ"ה.

הרה"ח ר' משה ישראל ב"ר יוסף שפירא משיקאגא ע"ה, נלב"ע ח' אב תרצ"ג.

הרה"ח ר' משולם שרגא פייביל ב"ר מנחם מנדל לאבל ע"ה, נלב"ע כ"ט אייר תרצ"ה.

הרה"ח ר' משה יוסף ב"ר אברהם פרענקיל ע"ה, נלב"ע כ"ט תמוז תרצ"ה.

סי' קי"ט דבר האסור משום בנין וסתירה בשבת ובו י"ז סעיפים.

א) **המשוה** פני הקרקע בבית או בחצר (א) כגון שהשפיל תל או מילא גומא (ב) או גיא חייב משום בונה (ג):

ב) **התוקע** יתד בכותל לתלות בו כלים וכיוצא בזה חייב משום בונה, ואפילו לא תקע היתד אלא שקדח חור בכותל לתקוע בו יתד חייב משום בונה הואיל ונקב זה מועיל לבנין דהיינו לתקיעת היתד (ד), ואף המוסיף כל שהוא בנקב זה חייב (ה), ואסור להוציא יתד מהכותל משום סותר בנין (ו):

בדי השלחן

(א) אבל בשדה חייב משום חורש, שבת דע"ג (ב) ואפילו היתה גומא קטנה מאד חייב דהבונה חייב בכל שהוא, שבת דק"ב (ג) סי' שי"ג כ"ד, וכן הסותם נקב בכותל או שמשוה פני הכותל, חייב משום בונה (ד) סי' שי"ד ב', **ואפילו** היה נקב עשוי בכותל אסור לתחוב בו יתד או שאר דבר לתלות עליו הכלים, אע"פ שאינו תקוע בחוזק מ"מ הוי בונה, וכמו שאסור להחזיר דלת של בית אע"פ שאינו תקוע בחוזק דהוי בנין גרוע ואפ"ה אסור במחובר לקרקע כמש"כ בפנים סט"ו, ומכל מקום באם היתד הוא רפוי הרבה כגון שהנקב רחב קצת יותר מעובי היתד אפשר דלא הוי בכלל בנין כלל, ומיהו אפשר דעכ"פ אסור להכניס היתד בנקב משום גזירה שמא יתקענו בחוזק דהיינו שיתחבנו בעומק יותר בתוך עובי הכותל, או שימלא את הנקב בקסמים באופן שהיתד יהי' תקוע בחוזק כמו שהדרך לעשות כן בחול, וכמו בכלי של פרקים דגזרינן שמא יתקע בחוזק כמ"ש בפנים ס"ה, וכמ"ש המג"א סי' שי"ג בצירים שלנו דחיישינן שמא יתקע מסמרים ופי' איזה אחרונים כוונתו שמא ימצא שהציר אינו מחובר היטב ויתקנו במסמרים (עי' לקמן סקט"ו) ועי' רש"י שבת דקכ"ב שפי' גזירה שמא יתקע בחזקה בסיכין ויתדות, ועכ"פ יש ליזהר גם באופן זה שהיתד רפוי הרבה בנקב: ומיהו נראה דזה דוקא במסמר וכיוצא שהדרך לתקעו בכותל להשתמש בו, דבזה אם הוא מהודק קצת חייב משום בונה ואפי' רפוי לגמרי יש לאסור שמא יהדקו, אבל לתחוב בנקב שבכותל דבר שאין הדרך כלל לתקעו בכותל כגון מפתח וכיוצא מותר, אפילו הוא מהודק קצת (היכא שאין לחוש שמא יתרחב הנקב ע"י התחיבה) דלא הוי בונה כלל, אם מניחו דרך עראי ואינו מבטלו שם, וכמו שמותר לתחוב סכין בחור שבכותל אע"פ שהסכין מהודק בתוך הנקב שהנקב הוא כמעט כמדת הסכין שהרי נעשה מעיקרא ע"י הסכין הזה שתחב אותו בכותל מערב שבת עי' משנ"ב סי' שי"ד סקנ"ג (ה) שם ד'

כלכלת

ג) **אין** בנין וסתירה בכלים [מן התורה] אם הוא בנין גרוע וסתירת בנין גרוע, אבל בנין גמור וסתירת בנין גמור אסור [מן התורה] גם בכלים כמו שיתבאר להלן:

ד) **העושה** כלי מתחלתו הרי זה בנין גמור, וכן השובר כלי שלם הרי זו סתירת בנין גמור ואסור (ז), וכן התוקע עץ בתוך הקרדום לבית יד חייב משום בונה, וכן כל התוקע עץ בעץ בין שתקע במסמר בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד

בדי השלחן

(ז) כלכלת שבת אות ל"ד (ז) סי' שי"ג י"ס, **והנה** רבים נוהגים היתר לפתוח בשבת תיבת בדיל חתומה בעופרת שבתוכה דגים קטנים שקורין סרדין, ולכאורה אין היתר לזה כיון שחבור העופרת חבור גמור הוא, ובפתיחתו הוי סותר בנין גמור, וכן ראיתי בס' מנחת שבת שמביא מס' תל"ד לאסור פתיחת הסרדין. וקשה לומר שסומכין על דעת הי"א בסי' שי"ד י"ז שמותר לסתור כלי שלם לצורך שבת, כיון שדעת המחבר והאחרונים ושו"ע אדמו"ר לאיסור, גם י"ל דאפי' להמתירים לשבור כלי שלם היינו דוקא אם הוא מקלקל הכלי בשבירתו, אבל קופסה זו של סרדין, כשמסיר הכיסוי אינו מקלקל את הכלי, ואדרבא נעשה לה פתח בפתיחתו ולכו"ע אסור, ואפשר לתת קצת טעם להיתר, מפני שחבור הכיסוי של הסרדין לא נעשה לקיום, אלא לפתחו בכל זמן שירצו, ודמי לדף של תנור ששורקים אותו בטיט דמותר לסתור הסתימה בשבת כמ"ש בסי' רנ"ט ז' ובסי' שי"ד י"ס, מפני שלא נעשה לקיום כלל אלא לפתחו בשבת. ואע"פ שהלבוש שם כ' עוד טעם לפי שחבור הטיט חבור גרוע הוא, מ"מ הרי חבור גרוע במחובר לקרקע דינו כחבור גמור בכלים, ובתנור ההיתר דוקא על סתירת הדלת כמבואר בסי' רנ"ט וה"נ בקופסת הסרדין הוא סותר רק סתימת הכיסוי, ואע"פ שבחותלות של תמרים שהכיסוי קשור בחבל איתא הטעם בסי' שי"ד י"ח דמותר לחתוך החבל לפי שהוא חבור גרוע, ולא התירו מטעם דאינו עשוי לקיום, י"ל דהתם מקרי נעשה לקיום שלא נעשה מתחלה לחתוך החבל, אלא להתיר הקשר ולפתחו, ואפ"כ התירו לחתוך החבל משום דהוי חבור גרוע, אבל בקופסת סרדין שנעשה מתחלה להסיר הכיסוי, ושפיר הוי לא נעשה לקיום, אלא שעדיין יש לפקפק על זה, דבדף של תנור נעשה מתחלה מפורש לפתחו למחר בשבת הראשון וכמו שדייק אדמו"ר ז"ל בלשונו בסי' רנ"ט הנ"ל, והפמ"ג בא"א סי' שי"ד סק"ט כ' דאם הטמין לשני ימים אסור לפתוח בשבת, ובקופסת סרדין הרי אינה עומדת לפתיחה למחר, ואדרבא ידוע הדבר שמשעת חבור הכיסוי בבית החרושת עד שתמכר בשוק לפתחה נמשך זמן הרבה, ועל דעת כן חברו הכיסוי. ולדעת הפמ"ג בא"א סי' שט"ו הרי משך ט' ימים נקרא בנין קבע

לענין

הרי זה תולדת בונה וחייב, ולפרק עץ תקוע אסור משום סותר (ח):
ה) כלי של פרקים אם תוקע פרקיו ומהדקם בחוזק, הרי זה בנין גמור ואסור, ואע"פ שאינו עשוי להתקיים הרבה דהוי בנין עראי מכל מקום אסור (ט) לפיכך כל כלי של פרקים שנתפרק אסרו חכמים להחזירו בשבת אפילו אינו מהדק פרקיו אלא מעט בענין שהוא רפוי ואינו רפוי, גזירה שמא יתקע בחוזק, אבל אם אינו מהדקו כלל אלא מניחו רפוי לגמרי מותר אם דרכו של הכלי להיות כך רפוי לעולם, אבל אם דרכו להיות מהודק

בדי השלחן

לענין אהל, ואילו היו נוהגין להשליך הקופסא אחר שהוציאו ממנה הדגים, הי' אפשר להתיר מפני שלא נעשה לקיום לשם כלי אלא כדי לשמור על הדגים וכמו כלי העשוי מכפות תמרים המבואר לקמן בפנים סי' ז ובדה"ש שם, אבל בהרבה פעמים אין משליכין הקופסא אלא מחזיקין אותה להשתמש בה ע"כ צ"ע בהיתר פתיחת הסרדין: ולהתיז הראש מבקבוק של משקה אם אינו יכול להוציא המגופה אסור דהוי סותר בנין גמור, ומ"מ יש נוהגין היתר, וכ"כ בשע"ת סי' שי"ד סק"א בשם המח"ב להתיר, וצ"ל דסומכין על דעת הי"א דאין איסור סתירה בכלים כלל אפי' בכלי שלם, והם הג"מ ורש"י וירושלמי ועוד כמ"ש במראה מקום לשו"ע אדמו"ר, וכן דעת הגר"א כמ"ש המשנ"ב סי' שי"ד סק"ז, ובס' עטרת חכמים סי' ו' מציין דעת כ"פ שאין סתירה בכלים כלל, ועי' בק"נ שבת דקמ"ו שהאריך בזה, וגם התזת ראש הבקבוק קיל טפי משבירת חבית, דבשבירת חבית יש עוד טעם לאיסור כמ"ש רסי' שי"ד א' גזירה שמא יתכוין לנקבה נקב יפה שיהא לה לפתח נאה ובהתזת ראש בקבוק לא שייך גזירה זו: ולהסיר המגופה מבקבוק ע"י מקדח המיוחד שקורין פראפענציהער כ' בתפארת ישראל בכלכלת שבת מדעושה מעשה מקדח מחזי כעובדין דחול, ויש ליזהר היכא דאפשר, אבל בחיי אדם כלל מ"א מתיר, וכן מבואר בסי' שי"ד ז' שבמקום שמותר לפתוח נקב ישן שנסתם מותר לנקבו אפי' במקדח, וכן המנהג פשוט
(ח) סי' שי"ג י"ט. והנה אדמו"ר ז"ל כ' בשו"ר כלי שלם דחייב משום סותר וזה דוקא בסותר על מנת לבנות דאל"כ מקלקל הוא, אבל איסור יש בכל אופן
(ט) שם כ', וז"ל אדמו"ר שם וחייב משום בונה אם עשוי להתקיים הרבה ואם אינו עשוי להתקיים הרבה הרי זה בנין ע"א ואסור מד"ס אא"כ אינו עשוי לקיום כלל כמשי"ת עכ"ל, מבואר מדבריו דבנין עראי שאינו עשוי להתקיים הרבה אע"פ שהוא בנין חזק כמו כלי של פרקים שמהודק בחוזק אינו אסור אלא מדרבנן, ודין זה הוא מחלוקת באחרונים אם הוי מה"ת או מדרבנן, עי' בס' שביתת השבת שהאריך בזה, ובתפארת יעקב במשניות על התפארת ישראל

ותקוע בחוזק אף שעכשיו מניחו רפוי לגמרי אסור (י), והפרקים אסורים בטלטול בשבת כמו שנתבאר לעיל סי' קי"ט :

ו) וכיסוי כלים העשויים בחריצים סביב (שקורין שרויף) אע"פ שמהדקים אותם בחוזק מאד על פי הכלי אין בהם שום איסור, לא בנטילתן ולא בחזירתן, לפי שאינן עשויין לקיום

בדי השלחן

כלכלת שבת הביא ראי' מסוטה דמ"א דאסרו בנין בימה ביו"ט והוא בנין לשעה אלמא דאסור מה"ת דאין שבות במקדש, ובאמת הוא מחלוקת רש"י ותוס' בעירובין דק"ב לגבי החזרת צירים שאמרו בגמ' והעליון כאן וכאן לא יחזיר גזירה שמא יתקע פי' רש"י שם דבמקדש מותר דלא גזרינן שמא יתקע דאין שבות במקדש והתוס' שם חולקים וכתבו דשבות גדולה כזה לא התירו במקדש, חזינן לדעת התוס' דגזרו במקדש שבות לגבי בנין גזירה שמא יתקע, ואפשר לפ"ז דגם בנין לשעה אסרו במקדש גזירה משום בנין קבע, ואין ראי' מגמ' סוטה הנ"ל, וגם לרש"י ז"ל אפשר דשבות באוהל גזרו במקדש, דבנין אוהל חמור טפי מבנין מחיצות כמבואר בביצה דל"ב ע"ב. (י) שם כ"א, ויש לעיין בזה דמתחלת דברי אדמו"ר משמע דבכלי שדרכו להיות רפוי לגמרי מותר במניחו רפוי לגמרי, אבל בכלי שדרכו להיות מהודק קצת אסור אפילו מניחו רפוי לגמרי, ומסוף דבריו משמע דדוקא בכלי שדרכו להיות תקוע בחוזק אסור אפילו מניחו רפוי לגמרי, אבל אם דרכו להיות מהודק קצת מותר במניחו רפוי לגמרי, אבל נראה שאדמו"ר ז"ל סמך על מש"כ לקמן בדין כוס של פרקים שדרכו להדקו קצת שכ' דעת הטור שמותר להדקו קצת דלא שייך למגזר שמא יתקע והר"מ מרוטנבורג ס"ל שאין לחלק בין כוס לשאר כלים ואסור להחזיר הכוס אא"כ מניחו רפוי לגמרי, וצ"ל כוונת אדמו"ר ז"ל דהיינו שגם דרך הכוס תמיד להניחו רפוי, דהא כ' שאין חילוק בין כוס לשאר כלים, וכן בשו"ע המחבר ס"ו כ' וז"ל ויש מי שאומר שדין הכוס כדין המטה עכ"ל. וזוהי דעת הר"מ, וא"כ כמו שבמטה אסור אפי' מניח רפוי אא"כ דרכה להיות רפויה, ה"ה בכוס אינו מותר במניחו רפוי אא"כ דרכו להיות רפוי ולא בסתם כוס שדרכו להיות מהודק קצת, וסיים אדמו"ר ז"ל שם דבמקום צורך גדול אזי יש לסמוך להקל אם אין דרך הכוס כלל להדקו בחוזק ; עוד יש לעיין במש"כ הב"י שם וז"ל וכ' ה"ה בפכ"ו גבי מנורה של חליות בשם הרשב"א דרפוי ואינו רפוי נמי אסור עכ"ל, דבאיזה אופן מיירי אם במנורה שדרכה להיות תקוע בחוזק א"כ אפילו במניח רפוי לגמרי נמי אסור כמ"ש הב"י בעצמו שם, ואם דרכה להיות רפוי ואינו רפוי, הרי זה דומה לכוס של פרקים הנ"ל ובאנו למחלוקת הטור והר"מ דלדעת הטור מותר, ואין לומר דהרשב"א וה"ה חולקים על הטור וס"ל כדעת הר"מ דא"כ מדוע כ' המחבר בשו"ע דעת הטור בסתם ודעת הר"מ בשם

ויש

כלל רק לפותחן ולסוגרן תדיר גם בשבת עצמה, ולא אסרו בנין עראי וסתירתו אלא כשאינו עשוי על מנת לסותרו בשבת עצמה (יח), אבל כוסות העשויים בחריצים סביב [כמו אלו שיש להם שרויף סמוך לרגלם] ומהודקים בחוזק אסור להחזירם אפילו

בדי השלחן

ויש מי שאומר כיון דגם הרשב"א וה"ה ס"ל כוותי', וגם מדוע לא העיר הב"י דהרשב"א כהר"מ וכמש"כ הב"י דר"י בשם הר"פ ס"ל כהטור, ואפשר לומר דרפוי ואינו רפוי הוי יותר חזק מכוס של פרקים שכ' הטור דאין דרך להדקו כל כך, ובזה גם הטור ס"ל דאסור להחזיר, אפי' מניח רפוי לגמרי, ועוי"ל הכונה דמיירי בכלי שדרכה להיות רפויה תמיד ואעפ"כ אינו מותר אלא במניח רפוי לגמרי אבל להחזיר רפוי ואינו רפוי אסור, ופי' זה משמע בשו"ע אדמו"ר בתחלת סעי' כ"א, ואע"פ שלדעת הטור מותר להדק קצת כוס של פרקים, י"ל דרפוי וא"ר הוי מהודק יותר כנ"ל. גם יל"ע בדעת הטור דאולי לא התיר הטור אלא בכוס של פרקים שדרכו להיות מהודק קצת ולא חיישינן שמא יתקע, אבל כלי שדרכה להיות רפוי לגמרי, והוא רוצה להדקה קצת יש לאסור דכיון שבא לשנות מדרכה התמידי שוב יש לחוש שמא יתקע בחוזק ג"כ וצ"ע בכ"ז: גם צ"ע כדברי הב"י בענין זה שמביא ראי' מהטור דדבר שדרכו להיות מהודק אסור גם במניחו רפוי, וז"ל וכ"נ ממה שאמר רבינו בסמוך גבי כוס של פרקים שמותר להחזירו לפי שאין דרך להדקו דמשמע הא אם היה דרך להדקו אסור להחזירו אפילו מניחו רפוי עכ"ל, וכ"כ רמ"א בהגה שכ"נ דברי הטור, וצ"ע דהא הטור כ' וז"ל ונראה דכוס אין דרך להדקו כל כך ושרי בכל ענין עכ"ל, הרי שהתיר בכוס „בכל ענין" דהיינו אפי' במהודק קצת וכמ"ש אדמו"ר בסעי' כ"א בפי' דעת הטור, וא"כ י"ל דבמניחו רפוי לגמרי אפשר דמותר אפי' בדבר שדרכו להדקו ואין ראי' מהטור (יח) שם. והנה הא דאם אינו עשוי לקיום כלל מותר הוא במג"א סי' שי"ג סקי"ב ורמז המג"א לסי' שי"ד ס"י, דהיינו ששם מבואר ההיתר גבי דלת של בור ודף של תנור, והנה במחובר לקרקע לא התירו סתירה באינו עשוי לקיום אלא בדלת של בור ופתח תנור כמבואר בסי' רנ"ט ז' דמה"ת אין איסור סתירה אלא בגוף הבנין וסתירת הדלת היא מדרבנן ולא גזרו כשאינו עשוי לקיום כלל, אבל לסתור גוף הבנין אסור אפי' אינו עשוי לקיום כלל, והי' אפשר לומר דגם בכלים לא התיר המג"א אלא בכיסוי הכלים כשאינו עשוי לקיום כלל, אבל ליטול ולהחזיר גוף הכלים אסור אפי' אינן עשוין לקיום כלל, אבל מלשון שו"ע אדמו"ר שכ' סתם שלא אסרו בנין עראי וסתירתו אלא כשאינו עשוי ע"מ לסותרו בשבת עצמה, משמע דבעשוי לסותרו בשבת מותר לסתור גם גוף הכלים, ואולי יש לחלק בין סתירת בנין שסותר ומשבר הבנין ובין סתירת הפרקים של הכלי שאינו משבר כלום בסתירתו וצ"ע

שם

מניחם רפויים לגמרי (יב):

ז) כלי של פרקים שהוא מהודק בחוזק אסור לפרקו בשבת משום סותר, אבל אם הוא מהודק קצת מותר לפרקו (יג):

ח) דלתות הכלים כגון תיבה וארון שיש להם ב׳ צירים דהיינו ב׳ ראשים הבולטים מן הדלת אחד למעלה הנכנס בחור שבמשקוף ואחד למטה הנכנס בחור שבאסקופה, אם יצא ציר התחתון כולו ממקומו או אם יצא ציר העליון אפילו מקצתו אסור לדוחקו ולהחזירו למקומו, גזירה שמא יתקע דהיינו שיהדק שם בחוזק במקבות גרזן שלא יוכל עוד לצאת משם ויתחייב משום בונה (יד), ואפילו דלתות העשויים בצירי ברזל כעין שלנו, אסור להחזיר הדלת לתלותה על צירה, גזירה שמא ימצא שהציר אינו תקוע יפה ויחברו במסמרים (טו):

בדי השלחן

(יב) שם, והנה רגלי הכסאות בזמננו מחוברים להכסא עם שרויפן ואם נתרופף קצת השרויף ויצא ממקומו אסור לסבבו ולהדקו דהוי בונה וגם מכה בפטיש: ובענין כלי ההבטה שקורין שפאקטיוו, בס׳ כף החיים על שו״ע סי׳ שי״ג מביא מפתח הדביר, אודות הדורבין והוא כלי ההבטה למרחוק שאם אינו פתוח כל הצורך או שהוא פתוח יותר מן הצורך או שהוא סגור לגמרי אין הראיה בו מרחוק ראי׳ ברורה, ופרקי הדורבין מתחברים זה בזה ע״י חריצים, ופסק הפתה״ד, דכל שאין הדורבין מתפרק מאליו לגמרי מותר בטלטול (ופשוט דלא דמי למנורה של פרקים שדרכה להתפרק כשנופלת) ואם הוא סגור או פתוח יותר משיעורו כל שלא נתפרקו הפרקים זה מזה לגמרי שרי להביאו בשבת עד מקום שיעורו אם דרכו לפתחו ולסגרו תדיר שאין ההידוק נעשה לקיום כלל, וכן דורבין קטן שיש בו שתי בתי עינים וגלגל א׳ בין שניהן שע״י סיבובו מגביה חלק העליון שבו ומאריכו וכשמחזירו לצד אחר מתקצר ודאי מיתר לפותחו ולסוגרו בשבת כיון שא״א לשולפו ולהפרידו לגמרי כדי שיהא נחשב בונה וסותר ואין זה אלא כמו בתי עינים שפותחו ומניחו על צדעיו וחוזר וסותמו את״ד בקיצור: ומש״כ בפנים דבנין עראי שאינו עשוי לקיום כלל מותר, היינו דוקא בבנין שאינו אוהל, אבל באוהל עראי אסור אפי׳ אינו עשוי לקיום כלל, וכמו שית׳ לקמן סי׳ ק״כ (יג) שם כ״ב. והטעם דמהודק קצת לא הוי בנין אלא שאסור להדק קצת גזירה שמא יתקע בחוזק אבל בפריקתו לא הוי סותר בנין, שם (יד) שם י״ד (טו) כ״כ המשנ״ב סי׳ שי״ג סקל״ח בשם המג״א ושארי אחרונים, וכ״כ הח״א כלל מ״ד, ולכאורה יש לספקפק בזה דהמג״א סי׳ שי״ג סק״ט

כ׳ וז״ל ולכאורה נראה דצירים שלנו העשוים בברזל לא שייך למיגזר שמא יתקע דהחור רחב וא״א לתקוע יותר אבל במרדכי פ״ג דעירובין משמע קצת דאסור וז״ל אסור להחזיר דלת תיבה גזירה שמא יתקע פירוש שמא ישים הצירים (פי׳ דיחברם במסמורות) דהוי בנין חשוב ועסי׳ שי״ד ס״ז עכ״ל המג״א, ומזה יצא להח״א דיש לחוש שמא יחבר הצירים במסמורות כשימצא שהציר אינו תקוע יפה, אבל קשה לפרש מש״כ המרדכי „שמא ישים הצירים״ שיחבר הציר להדלת או להתיבה בנקישת מסמורים, דאין במשמעות הלשון „שמא ישים״ חבור ע״י נקישה במסמורים כלל, והנה ז״ל המרדכי הנ״ל אבל הר׳ יעקב מקינון פי׳ שמותר להסיר הצירין שקורין גונץ בלע״ז שאחורי התיבה אם נאבד המפתח דהא סתירה גרועה היא כיון שא״צ לשבור שום דבר אבל ל״נ להר׳ פרץ דהא פרק כל הכלים אמרינן דאסור להחזיר דלת של תיבה גזירה שמא יתקע פי׳ שמא ישים הצירים דהוי בנין חשוב עכ״ל (והו״ד בב״י סי׳ שי״ד ד״ה וכ׳ הר״פ אלא שיש שם ט״ס שכ׳ שמא יסיר הצירים וצ״ל שמא ישים הצירים) והנה לא מסתבר כלל לומר דהר״י מקינון מתיר הסרת צירים שלנו שהציר מחובר להתיבה במסמורים, שהמסמר תקוע בקרשי התיבה, דלא הוי סתירה גרועה, דאין לך הידוק חזק יותר מההידוק של הציר אל התיבה ע״י המסמורים, אם לא שנאמר דס״ל להר״י מקינון דאין סתירה בכלים כלל אפי׳ בשובר בנין גמור, אבל מסיום דברי המרדכי שהביא ראי׳ מפרק כל הכלים דשימת צירים הוי בנין חשוב, משמע דבבנין חשוב גם הר״י מקינון ס״ל דאסור לסתור, אלא דס״ל דהצירים אינו בנין חשוב, וגם הרי מפורש בדברי הר״י מקינון שמתיר הסרת הצירים לפי שא״צ לשבור שום דבר. אלמא דהיכי דשובר הבנין גם הר״י מקינון אוסר. (והמשנ״ב בשעה״צ אות ל״ג מפרש מה שכ׳ המג״א בהסרת הצירים דהא סתירה גרועה היא כיון שא״צ לשבור שום דבר דהיינו בעצם הכלי והוא דוחק גדול) ועקירת המסמורים של הצירים התקועים בקרשי התיבה דמי לשבירה. (והט״ז בסי׳ שי״ד סק״ח כ׳ דשבירת פותחות של תיבות היינו פלוגתא דהר״י מקינון והר״פ בהסרת צירים דחד דינא הוא ומתמיה מזה על השו״ע עיי״ש. וצ״ע דהא הר״י מקינון מפרש בהסרת הצירים שאין צריך לשבור שום דבר מוכח דשבירת פותחות גם להר״י מקינון אסור, וצ״ע גם בד״מ שכ׳ דהרא״ש דאוסר שבירת פותחות ס״ל כהר״פ משמע דלהר״י מקינון שרי, שו״ר בא״ר שמביא ד׳ הט״ז וכ׳ דמשו״ע ולבוש משמע דצירים קל יותר משבירת פותחת) אבל אדמו״ר ז״ל פי׳ ענין הסרת הצירים בסי׳ שי״ד י״ז וז״ל וכן אסור להסיר הצירים שאחורי התיבה (דהיינו היתדות שמחברים כיסוי התיבה עם דופנה מאחורים שתוחבין יתד בחורים קטנים שבב׳ ברזלים משולבים א׳ קבוע בכיסוי וא׳ קבוע בדופן ועל ידי היתד התקוע בשניהם יחד הם מחוברים ומשולבים זה עם זה ויתד זה ראשו א׳ עב קצת וראשו השני יש בו נקב ותוחבין בו יתד קטן) מפני שהם תקועים בחוזק והרי זו סתירה גמורה עכ״ל, ורמז לפירוש זה ראיתי בא״ר סקי״א. ולפי פי׳ אדמו״ר ז״ל בהסרת הצירים, יובן דעת הר״י מקינון דס״ל דמותר להסיר הצירים

דהוי

דהוי סתירה גרועה, דלא מיירי מהסרת ציר הטבעת התקועה בחוזק בגוף התיבה אלא מהסרת היתדות המחברים ומשלבים ב' הטבעות שבדלת ושבתיבה, ואתי שפיר כפשוטו מש"כ „שא"צ לשבור שום דבר". ומפי' הסרת הצירים יובן ג"כ פי' שימת הצירים דהיינו שילוב וחבור ב' הטבעות יחד ביתד א' ולתחוב אח"כ יתד קטן ביתד הא' לחזקו ולשמרו שלא ישמט מהטבעות, דס"ל להר' פרץ דכיון שהם תקועים בחוזק הוי בנין חשוב, (והר"י מקינון ס"ל דבצירים הללו שקורין גונץ אין בהם בנין וסתירה לפי שא"צ גבורה ואומנות להשימם ומה שאסרו בגמ' להחזיר דלת תיבה שמא יתקע מיירי במיני צירים אחרים שצריך גבורה ואומנות לתקעם ולחזקם והוי בנין חשוב גם לדעת הר"י מקינון) ואפשר שגם מש"כ המג"א לפרש „שמא ישים הצירים" פירוש דיחברם במסמורות כוונתו על חבור הטבעות עם היתדות שחוחבין בהם כנ"ל, אבל בצירי ברזל כעין שלנו שציר א' בדלת עם טבעת בולט, וציר א' בתיבה עם מסמר בולט, והצירים מתחברים מעצמם זה בזה שהמסמר נכנס בתוך הטבעת ואינם תקועים בחוזק וא"א כלל לתקעם בחוזק, שאם יותקעו בחווק ובדוחק זה בזה בלתי אפשר יהי' לסובב הדלת על צירה, ובקל מסירים הדלת, אפשר דמותר, ובפרט לפמש"כ אדמו"ר בסי' שי"ג כ' לענין הידוק כלי של פרקים בחוזק דהיינו בענין שצריך לזה גבורה ואומנות וזה לא שייך כלל בהחזרת הדלת בצירים שלנו, והחשש שמא יחברו במסמורים הוא חשש רחוק דבעינן למיחש לתרתי שמא ימצא הציר מקולקל ושמא יחזקנו במסמורים, וגם מהמרדכי אין ראי' לאיסור על זה כנז"ל, והפמ"ג במ"ז סי' שי"ד סק"ח כ' וז"ל ודע שיש ב' צירים א' שקורין ניטין שקובעין בחוזק וא' כמו קוואטירן וזה בבנין מחובר אסור הא בכלים שרי דל"ש כה"ג שמא יתקע והבן עכ"ל, אלא שאפשר לומר טעם לאיסור דהרי מצינו בסי' שי"ג ט"ו דאפילו דלת שאין בה רק ציר אחד באמצעה שאין לחוש שמא יתקע אסור להחזירה גזירה משום ציר שאינו באמצע הדלת. א"כ י"ל דבכל מיני צירים אפי' כעין שלנו אסור להחזיר גזירה משום דלת שיש בה צירים דשייך בהן חשש שמא יתקע, אבל הרי המג"א הנ"ל לא הזכיר סברא זו, וצ"ל דס"ל שבציר א' בדלת שתוחבין אותו בחור התיבה הוי כעין ב' צירים שתוחבין אותן בחורי התיבה ויש לגזור הא אטו הא. משא"כ צירים שלנו הם ממין אחר לגמרי, ומ"מ כתבנו בפנים להחמיר הואיל ומפורש בח"א לאיסור כנ"ל, ועי' במשנ"ב סי' שי"ד סקל"ג, שמביא מהט"ז דהמחזיר דלת הכלי על צירה יש בזה משום בנין, (וסותר בזה מש"כ בעצמו בסי' שי"ג סקל"ח דהאיסור להחזיר דלתי כלים הוא שמא יחבר הציר במסמורים,) ובט"ז לא נזכר „החזרת הדלת על צירה" רק הסרת צירים ושימת צירים. ומיהו יל"ע בפי' דברי המרדכי הנ"ל שכ' אסור להחזיר דלת תיבה שמא ישים הצירים, א"כ מיירי כשמחזיר הכיסוי על התיבה לבד אפי' אינו מחברה אל הצירים ג"כ אסור שמא ישים הצירים, ולא נזכר איסור זה כלל בפוסקים, ואדרבא בסי' שי"ג ח' כ' אדמו"ר דמותר לזקוף דלת על חלל הפתח אם יש לה ציר אלא שיזהר שלא יחזיר הציר לחורו, אלמא דלא חיישינן לזה

שמא

ט) ליטול הדלתות מהכלים, אם אינן תקועין בחוזק מותר, אבל אם הם תקועין בחוזק אסור ליטלם משום סותר (טז), וכלים שלנו שדלתותיהם תלויות על צירי ברזל, לא הוי תקועין בחוזק ומותר ליטלם (יז):

י) כיסוי של תיבה [אם אין התיבה מחזקת מ' סאה כמו שית' להלן סעיף ט"ו] שהיה קשור בחבל להתיבה מותר לחתוך החבל אפילו בסכין או להפקיעו דהיינו להתיר קליעתו כדי לפתוח התיבה ליקח מה שבתוכה (יח), ואין צריך לומר שמותר

בדי השלחן

שמא ישים הצירים, וצ"ל כוונת המרדכי דאסור להחזיר הדלת על הצירים, ומש"כ שמא ישים הצירים היינו שישימם בחוזק כמ"ש בגמ' שמא יתקע (טז) שם ט"ו, והנה דייק אדמו"ר שנטילת הדלתות מהכלים דמותר דהיינו אם אינן תקועין בחוזק, ובהכי מיירי הגמ' שבת דקכ"ב, ובט"ז סי' שי"ד סק"ז פי' דההוא דנוטלין מיירי כשאין שם צירים ואפ"ה אסור להחזיר גזירה שמא ישים צירים, והנה דבריו צע"ג דאי הא דנוטלין מיירי באין שם צירים, אלא שהדלת מונחת על חלל התיבה, א"כ מדוע אסרו בגמ' שם ליטול הדלת מלול של תרנגולים דמחובר לקרקע, כיון דהדלת מונחת בלא צירים ובלא שום חבור איזה סתירה יש בנטילתה, גם מש"כ הט"ז דאפי' כשאין לה צירים אסור להחזיר גזירה שמא ישים צירים צע"ג, ומפורש הדין בסי' שי"ג ס"י שמותר לנעול בדלת שאין לה צירים אם עשוי' לפתחה ולסגרה תדיר, וביש לה ציר מותר לזקפה על הפתח אפי' אינה נפתחת תדיר ולא חיישינן שמא יתקע הציר, ופלא על המשנ"ב סי' ש"ח על מש"כ השו"ע דמותר ליטול דלת תיבה פירש הטעם דאין בנין וסתירה בכלים, ולא ביאר דאם היו תקועין בחוזק יש בהם משום בנין וסתירה, הגם שדבריו לקוחים מהמג"א שם, אבל המג"א סיים לעיין בסי' שי"ד ורמז לזה דשם נתבאר באיזה אופן אין בנין וסתירה בכלים דהיינו ברפוי (יז) ופירוש צירי ברזל שלנו נתבאר לעיל בבדה"ש אות ט"ו (יח) מבואר דדוקא ליקח מה שבתוכה דהוי לצורך שבת מותר לחתוך החבל, אבל לפתחה כדי להצניע דבר בתוכה דאין כאן צורך שבת אסור, וכן הוא לשון המשנה שבת דקמ"ו שובר אדם את החבית „לאכול ממנה גרוגרות" וכ"כ בלבוש אם יש דבר בחבית שהוא צריך לו לשבת וכ"כ הפמ"ג, ובנטילת דלתות הכלים אם אינן תקועין בחוזק וכן בכלי של פרקים שהוא רפוי דמותר לפרקו בשבת כנז' בפנים ס"ה ולא נתבאר דבעינן דוקא שיהא צורך שבת בזה, וגם לכאורה אינו שייך כלל צורך שבת בפריקת הכלי, י"ל לפי שבנטילת הדלת ופריקת הכלי אינו משבר כלום, שהרי ראויין להחזירן כמו שהיו, ע"כ אין בזה שום איסור, משא"כ בחתיכת החבל או

בשבירת

להתיר הקשר שהרי אינו קשר של קיימא, שהוא עשוי להתירו תדיר, ואין בזה משום סתירה, לפי שהחבל הוא חיבור גרוע שאינו חזק כל כך, אבל מנעולים של עץ ושל מתכת שהם חזקים אסור להפקיע ולשבר אם נאבד המפתח שזהו סתירה גמורה האסורה אף בכלים (יט), אבל בסכין או במחט מותר לפתוח (כ), וכן אסור להסיר הצירים שאחורי התיבה מפני שהם תקועים בחוזק והרי זו סתירה גמורה, ומכל מקום על ידי נכרי יש להקל בין בשבירת פותחות בין בהסרת הצירים אם הוא לצורך השבת (כא) [וכן מותר לשבר כלי שלם על ידי נכרי לצורך השבת]:

יא) כלים העשויים מכפות תמרים ומניחים בהם גרוגרות או תמרים שלא נתבשלו כחמה שיגמרו שם בישולם, מותר להפקיע ולחתוך נופן של כלים אלו מפני שבנין כלים אלו העשויים מכפות תמרים הוא בנין גרוע שאינו עשוי להתקיים הרבה (כב). וכלי העשויה מנייר שקורין טאוויל, ובתוכה מיני אוכלים,

---

בדי השלחן

בשבירת החבית הדבוקה בזפת הנז' בסי' שי"ד א', אע"פ דאין איסור סתירה בכלים בבנין גרוע כזה, מ"מ קצת איסור יש בסתירתו, וכמו שאסור לתקן כלי בשבת אפילו ע"י חבור גרוע או בנין גרוע כגון לדבק שברי חבית בזפת אע"פ דלא הוי בונה, כן יש איסור לסתור הבנין הגרוע הזה, אבל אין בו איסור סתירה ממש, לפיכך התירו דוקא כשהוא לצורך שבת, אבל לסתור כלי שלם דיש בזה איסור סתירה, לא התירו אפילו לצורך שבת, אע"פ שגם סתירת כלי שלם הוא אסור רק מדרבנן, שהרי הוא סותר שלא על מנת לבנות והוא מקלקל, מ"מ לא התירו שום איסור דרבנן לצורך שבת, רק איסור קל דסתירת בנין גרוע בכלים (ועי' באריכות בזה בפמ"ג במ"ז סי' שי"ד ס"ק א') ומה שהתירו להחזיר כלי של פרקים כשהוא רפוי, ולא אסרו משום תקון מנא שהרי לא הי' ראוי להשתמש בו כשהי' פרוק וע"י החזרת הפרקים נעשה כלי הראוי לשימוש, צ"ל דלפי שלא עשה שום חידוש בהכלי רק החזיר הפרקים של הכלי עצמה שהן עומדין מעיקרא לכך לא הוי בגדר מתקן מנא, וכמו שאמרו הטעם שמותר לסתום נקב שבחבית בברזא ולא הוי מתקן מנא דכיון שדרך לסתום בו אינו נראה כמתקן כלי כנז' בפנים סי"ג משא"כ סתימת נקב ע"י צרור אסור מפני שנראה כמתקן, ה"נ בהחזרת הפרקים דמי ממש להחזרת הברזא בנקב (יט) סי' שי"ד י"ז (כ) מג"א סי' שי"ד סקי"א (כא) סי' שי"ד שם, והטעם לפי שי"א שמותר לסתור גם כלי שלם לצורך השבת ויש לסמוך על דבריהם לענין אמירה לנכרי,

שם

אם הנייר דק הוי בנין גרוע ומותר לשברה, אבל אם הנייר הוא עב ומשתמשים בהכלי אחר שהוציאו האוכלים ממנה אסור לשברה (כג), אבל מותר לקרוע הנייר שדבוק סביב כיסוי הכלי לפתוח הכלי (כד):

יב) אסור לעשות נקב בכלי אפילו עשוי להוציא בלבד או להכניס בלבד, ואפילו היה בו נקב קטן אסור להוסיף בו מעט ולהרחיבו (כה):

יג) אסור לסתום כל נקב בכלי אפילו בצרור או בקיסם מפני שהוא כמתקן כלי, אבל מותר לסתום בדבר שדרך לסתום בו כגון לסתום בברזא את הנקב העשוי להוציא בו יין, מפני שאינו נראה כמתקן כלי בסתימה זו כיון שדרך הוא לעולם לסתמו בעץ זו, אבל בדבר שאינו מתוקן לברזא אסור לסתום בו (כו), ואין סותמין נקב בשעוה או זפת וכל כיוצא בהן אפי' אינו מכניס השעוה לתוך הנקב אלא מניחה על פני הנקב שאינו נראה כמתקן כלי בסתימה זו, משום גזירה שמא ימרח השעוה

בדי השלחן

(כג) שם י"ח, ועי' מג"א סי' שי"ד סקי"ג שכ' דדוקא הני דלאו כלים גמורים דאינם עשוים אלא שיתבשלו התמרים בתוכם, אבל כלי גמור פשיטא דאסור, משמע לכאורה דאפילו כלי של כפות תמרים אם עשוי להתקיים הרבה ולהשתמש בו הרי זה כלי גמור, ועינינו רואות שישנם כלים כאלה שעשוין בחוזק ומתקיימין הרבה (כג) דכלי של נייר יש שעשוי רק לאריזת האוכלים בבית החרושת עד שתמכר ויוציאו האוכלים ממנה, ואח"כ משליכים אותה דאינה ראוי' לשימוש בתור כלי ודמי ממש לכלי של כפות תמרים הנז' בפנים, וכן קופסאות של טאוויל שאורזים בהם המצות מותר לשברם בשבת להוציא המצות שאינם עומדים לקיום רק לשמור על המצות (כד) שחבור הנייר הוא חבור גרוע ומותר לקרעו, ועי' לקמן ס"ק ל"ד (כה) שם ג'. ועיי"ש עוד לענין פתיחת נקב ישן שנסתם (כו) שם כ', וכ' בפמ"ג במ"ז סי' שי"ד סק"י, דבכלי מחזיק מ' סאה אפשר דאפילו בעץ שדרך לסתום בו אסור דהוי בונה, ור"ל דבכלי קטן אין בסתימת נקב משום בונה כמ"ש הט"ז שם שאין כאן בנין גמור מן התורה, ורק משום מתקן ובברזא אינו נראה כמתקן וכמ"ש אדמו"ר בסי' שי"ד ה' שבעשיית נקב בכלי אין איסור משום בונה רק משום תקון כלי, וממילא ה"ה בסתימת הנקב, משא"כ בכלי גדול דהוי בונה מה"ת בסתימת הנקב, וכמ"ש אדמו"ר שם,

שם

לדבקה בדופני הכלי סביב הנקב עד שיחליק פניה שם ויתחייב משום ממחק (כז):

יד) **פתח** שאינו עשוי לכניסה ויציאה תדיר אלא לעתים רחוקים(כח) ויש לה דלת שאינה סובבת על צירה אלא כשרוצה לנעול בה זוקפה על חלל הפתח לסותמו בה אסור לנעול דלת זו בשבת מפני שנראה כבונה (כט), והוא הדין לסתום חלון שאינו עשוי להפתח תדיר אסור (ל):

טו) **דלת** של בית ושל בור או של חלונות או של כלים המחוברים בקרקע, [הסובבים על צירם] אסור בין ליטול בין להחזיר, אע"פ שאינן תקועין בחוזק, שכל דבר המחובר בקרקע יש בו בנין וסתירה, ואפילו בנין גרוע וסתירת בנין גרוע אסור, והמקילין ליטול החלונות ע"י נכרי בימות החמה בסעודות גדולות שמצטערים מפני החום, אין צריך למחות בידם, אבל כל אדם יחמיר לעצמו שלא ליטול ע"י נכרי, ולהחזיר הדלתות אסור גם על ידי נכרי (לא), וכן כלים גדולים שמחזיקין מ' סאה כגון ארון גדול ותיבה גדולה שיש בהם שיעור אמה על אמה ברום שלש אמות עם הדפנות בלא עובי הרגלים והלבזבזים יש בהם בנין וסתירה ואסור ליטול דלתותיהם מהם אפילו אינם מחוברים לקרקע (לב):

בדי השלחן

(כז) שם כ"א, ואיסור ממרח שעוה או זפת הוא משום דהוי תולדת ממחק את העור שמחליק את פני העור דהוא מל"ט מלאכות כנז' לעיל סי' ק"א (כח) עיין בה"ל סי' שי"ג שהביא מתו"ש דמצדד דבפתח העשוי ליכנס בפחות מל' יום הוי כפתח העשוי ליכנס בה תדיר, ואדמו"ר בסי' תקי"ט ד' כ' וז"ל שאינו עשוי לקיום שלא לפתחו רק לעתים רחוקים אלא דרכו לפתוח ולנעול בכל יום עכ"ל וצ"ע (כט) סי' שי"ג ח', ועיי"ש בפרטות אופן המותר כגון ביש לה היכר ציר וקשרה ותלאה גם מבעו"י לנעול בה, ולפי שאינו מצוי לא העתקנו, ובתפארת ישראל בכלכ"ש אות ל"ד כ' וז"ל ואפי' אם אין הדלת והחלון מחוברין בצירן רק תחובים בחוזק ואינו עשוי להוציאן רק לעתים רחוקים, כשסתרם או תקען בשבת חייב משום בונה וסותר עכ"ל, הנה מש"כ שתחובים בחוזק לא נזכר זה בשו"ע, ומשמע דאפילו אינו תחוב בחוזק רק זקוף על חלל הפתח אסור, ומש"כ חייב משום בונה וסותר, הנה בשו"ע אדמו"ר כ' שנראה כבונה, וכן העיר הבה"ל על השו"ע ס"ב, והבאתי דברי התפא"י לפי שאוסר גם הסרת הדלת משום סותר (ל) פשוט (לא) סי' שי"ג י"ז ע"ש (לב) שם י"ח, ועי' בשע"ת סק"ב מש"כ שם

לענין

טז) **דלת** של בור שקשור בו בחבל מותר להתיר הקשר מפני שאינו קשר של קיימא שהוא עשוי להתירו תדיר, אבל אסור להפקיע קליעת החבל או לחתכו משום איסור סתירה, שכל דבר המחובר לקרקע יש בו איסור בנין וסתירה אפילו הבנין גרוע, ודוקא כשהדלת עשויה שם לקיום על מנת שלא להסירה בשבת לגמרי משם, אלא כשרוצה לפתוח הבור פותח הדלת ואינו מסירה משם לגמרי, אבל אם אינה עשויה לקיום כלל, אלא להסירה בשבת עצמו, אין בה משום סתירה בהפקעת החבל או חתיכתו (לג):

יז) **אסור** לפתוח בשבת אגרת חתומה, אבל יכול לומר לנכרי שהביאה איני יכול לקרותה כל זמן שאינה פתוחה והנכרי פותחה מעצמו (לד), ונהגו שלא לקבל האגרת מיד הנכרי

בדי השלחן

לענין פתיחת מסגר הדלת שבחדר שהתיר מהר"י הלוי לפתוח בכלי אומנות ע"י נכרי ולא גזרינן שישבר הכלי או שיני המנעול, וע"ש מהמח"ב לענין אם ארון הקודש הי' סגור ולא יכלו לפותחו להוציא ס"ת שאם האומן אומר דלא סגי בלא שבירת שיני המנעול הורה להביא ס"ת מביהכ"נ אחר לכבוד הקהל, וצ"ל שארון הקודש הי' קבוע ומחובר לכותל, שאם לא הי' מחובר לכותל הרי מותר לשבר המנעול ע"י נכרי לצורך מצוה (עי' מג"א שי"ד סקי"א) מיהו בארון גדול שמחזיק מ' סאה צ"ע אם מותר לשבר המנעול ע"י נכרי, דכיון דנפיק מתורת כלי ותורת אוהל עליו דמי ממש לבנין המחובר לקרקע (לג) סי' שי"ד י"ט. (לד) בסי' ש"ז ז' כ' אדמו"ר וז"ל נכרי שהביא אגרת חתומה או קשורה שאין יכול לפותחה ולקוראה יכול לומר להנכרי איני יכול לקרותה כל זמן שאינה פתוחה והנכרי פותחה מעצמו וכו' (ולדעת עצמו הוא עושה להשלים פעולתו בשליחות אגרת זו ולכך א"צ למחות בידו) עכ"ל, מבואר דהישראל אסור לפתוח האגרת, והי' צריך למחות ביד הנכרי אם רואה שרוצה לפותחה, אלא שכיון שהנכרי על דעת עצמו הוא עושה להשלים פעולתו בשליחותו, ע"כ א"צ למחות בידו, והמובן מזה הוא דמיירי בנכרי שהביא אגרת שנתן בידו המשלח למסרה ליד מי שנשלחה אליו, וכשהנכרי פותחה מרגיש בעצמו שהוא משלים בזה את פעולתו בשליחותו, שמוסר אגרת הראוי' לקריאה ליד מי שנשתלחה אליו, ועל דעת עצמו הוא עושה, אבל בנכרי השכור מבית הדואר לחלק המכתבים לכל תושבי העיר, ויודע הוא שהשלמת פעולתו היא בזה שמוסר המכתבים לבעליהם, ואינו מרגיש בעצמו שום צורך לפתוח המכתב שיהא ראוי לקריאה, לא

לא שייך לומר עליו שעל דעת עצמו הוא עושה, אלא שרוצה לעשות נח"ר לבעל המכתב ועל דעת הישראל הוא עושה, וממילא צריך למחות בידו כשבא לפתחה, וכש"כ שצריך למחות בנכרי אחר, אמנם עצם איסור פתיחת האגרת הוא שבות מדרבנן וכמ"ש אדמו"ר בסי' תקי"ט ו' וז"ל א"י שהביא כתב לישראל ביו"ט והוא חתום מותר הישראל לפתחו בעצמו שאין איסור סתירה שייך בכלים ואע"פ שבשבת אסור מד"ס כמו שיתבאר בסי' ש"ז מ"מ ביו"ט לא החמירו כ"כ והוא שאין בחותם לא צורה ולא אותיות דאז יש איסור משום מוחק עכ"ל והוא מהמג"א שם סק"ד בשם המהרי"ל, מבואר דאיסור פתיחת האגרת הוא מדרבנן משום סתירה, ואע"פ שהוא בנין גרוע, שהחתימה אינה חזקה כ"כ ודמי לחבית המדובקת בזפת בסי' שי"ד א', וגם כשהוא קשור הלא קשירה בחבל מפורש בסי' שי"ד י"ז דהוי בנין גרוע, ואין סתירת בנין גרוע בכלים, מ"מ זה דוקא כשיש בו צורך שבת כמו שבארנו לעיל סקי"ח, אבל באגרת לא הוי צורך שבת, הגם שהיתר לקרות אגרת בשבת הוא משום שמא יש בה דבר שצריך לו לגופו כמבואר בסי' ש"ז כ"ה, מ"מ לא הוי צורך שבת, וע"כ אסור לפתוח האגרת גם ע"י אמירה לנכרי, אע"פ שגם סתירת כלי שלם מותר ע"י נכרי כמבואר בסי' שי"ד י"ז, שם ג"כ ההיתר רק לצורך שבת, אבל שלא לצורך שבת גם סתירת בנין גרוע אסור אפי' ע"י נכרי, ואע"פ דסתימת האגרת לא נעשה לקיום ודמי לחותלות של תמרים הנז' לעיל סקכ"ב מ"מ בעינן ג"כ שיהי' צורך שבת, ומיהו במקום צורך גדול יש להתיר לפתוח ע"י אמירה לנכרי, דהוי שבות דשבות דמותר במקום צורך גדול כמ"ש בסי' ש"ז י"ב, ובשע"ת סי' ש"ז סק"ה מביא דעות בזה וסיים דעמא דבר ע"י נכרי מתירין ולישראל אסור עיי"ש דמתיר ע"י נכרי אפי' בלא צורך גדול, והמשנ"ב בבה"ל סי' ש"מ מחלק דבקורע גוף הנייר יש בו איסור מה"ת דלא הוי מקלקל בקריעה אלא מתקן שיוכל לקרות המכתב ואסור אפי' ע"י נכרי, ובקורע המעטפה הוי מקלקל המעטפה בלא תיקון, שהתיקון הוא במכתב ולא במעטפה, וחולק בזה על הנשמת אדם עיי"ש. ויש להעיר דלכאורה לא שייך בזה ענין מקלקל כלל, דלא דמי לשובר החבית שיכול לפתחה בלא שבירה, אבל באגרת או במעטפה אינו עומד לשום תשמיש אחר כלל, אחרי שכבר נגמר תפקידו של הנייר והמעטפה שכתבו עליו האגרת ואינו ראוי עוד לכלום בין קודם הקריעה בין אחר הקריעה, ולא קלקל שום דבר בקריעת האגרת או המעטפה, אלא שלדעת אדמו"ר אין בקריעת הנייר שהוא פסיקת תלוש שום איסור כ"א כשמתקנו להשתמש בו איזה תשמיש, כמ"ש בסי' ש"מ י"ז, ומה שמתקן שיכול לקרות האגרת מסתבר דלא הוי בכלל תיקון לשימוש וסברא זו רמזה בכלכלת שבת אות ל"ג, וגם בקורע הנייר של המכתב אין איסור רק משום סתירה בכלים וכמו בקורע החותם שעל האגרת שכ' אדמו"ר בסי' תקי"ט הנ"ל, והפמ"ג במ"ז סי' תקי"ט כ' די"ל בקורע הנייר דאסור גם ביו"ט לישראל משמע דמסופק הוא אם הוי קורע ע"מ לתקן, מיהו לפמש"כ אדמו"ר בסי' ש"מ י"ז דקורע הנייר להשתמש בו דחייב משום תיקון כלי הוא

דוקא

המביאה בשבת אלא אומרים לו שיניחנה על גבי קרקע או על גבי השלחן (נכ):

בדי השלחן

דוקא אם קורע בסכין ושלא בסכין פטור אבל אסור, א״כ אמירה לנכרי לקרוע נייר האגרת ביד אף אם נימא דהוא מתקן מ״מ הוא שבות דשבות ובמקום צורך גדול מותר כנז׳, (ובבה״ל סי׳ שכ״ב מחדש דדבר שדרכו לחתכו ביד חייב משום מחתך גם ביד ולא משמע כן משו״ע אדמו״ר סי׳ ש״מ הנז׳ שהרי נייר הדרך לחתכו גם ביד) והנה בסי׳ ש״מ י״ז כ׳ אדמו״ר דהמפרק ניירות דבוקים זה בזה הרי זה תולדת קורע, לפ״ז י״ל דגם ביו״ט אסור לפתוח המעטפה ממקום דבוקה דהוי קורע, דרק איסור סתירה בכלים התירו ביו״ט ולא קורע, וגם בשבת ע״י נכרי לא יפריד מקום דבוקה להאומרים דזה הוי תיקון, ושו״ר בנ״א כלל כ״ט שכ׳ וז״ל ואמנם נ״ל שאם קרע היכא שמדובק הכפלים להדדי ע״י החותם דזה ממש דין המפרק ניירות דחייב לרמב״ם ואסור אפי׳ ע״י א״י עכ״ל מיהו דבריו צ״ע דגם בקורע בעינן שיהא מתקן עכ״פ והנ״א ס״ל דקריעת האגרת אינו תיקון עיי״ש ומה חילוק בין קורע הנייר לקורע הכפלים, וגם הרי התירו ביו״ט לפתוח החותם שהוא מקום הכפל הדבוק משמע דלא הוי קורע (מדאסר המג״א בחותם שיש בו אותיות משמע דמיירי משבירת החותם), עוד הביא שם בנ״א מהפר״ח ביו״ד דהקורע נייר מחותם חייב כמ״ש הרמב״ם במפרק ניירות דבוקים, וכ׳ עליו דלפי מה שכתבתי אינו ראי׳, ור״ל דרק בקורע מקום דבוק הכפלים הוי מפרק ניירות, ועי׳ בשע״ת הנ״ל שהח״צ דחה ראית הפ״ח ע״ש, וי״ל בזה עפמש״כ אדמו״ר בסי׳ ש״מ דאין איסור קורע רק במפריד גופים רבים שנתחברו, א״כ במפריד נייר האגרת אע״פ שהכפלים מדובקים יחד סו״ס אינו אלא גוף א׳ שנתחברו ב׳ הקצוות ואין בזה איסור קורע, ולא הוי רק פסיקת תלוש וסתירת כלים, (גם אפשר דדבוק האגרת הוי לא נעשה לקיום דאין בזה איסור קורע כמ״ש בסי׳ ש״מ הנ״ל,) ואפ״ה אסור בשבת מדאין בו צורך שבת, אבל לומר לנכרי בשבת לפתוח האגרת במקום צורך גדול שרי בכל אופן שיפתחנו הנכרי, וגם המשנ״ב בסי׳ ש״מ מתיר לומר לנכרי לצורך גדול, וכ״כ בכלכלת שבת אות ל״ג (לה) סי׳ ש״ז כ״ז, והטעם כי חוששין שמא טרם שיעמוד הנכרי לפוש יטול הישראל האגרת מידו ונמצא שהישראל עשה הנחה ואסור מדרבנן, ועי׳ לעיל סי׳ ק״ז כ״ד טעם ההיתר לקריאת אגרת בשבת, שמא יש בה דבר שהוא צורך הגוף, ומ״מ אף אם יודע שאין בה צורך הגוף ואסור אפילו לעיין בה מותרת בטלטול ולא הוי מוקצה שהרי ראוי׳ לאיזה הנאה כגון לצור ע״פ צלוחית וכיוצא כמבואר בסי׳ ש״ז כ״ו, אבל אגרת האסורה בעיון וחשובה בעיניו שמקפיד שלא להשתמש בה כלום הוי מוקצה ואסורה בטלטול כמ״ש בסי׳ הנ״ל כ״ח.

כדי

סימן ק"ב דין אהל ומחיצות בשבת ובו י"ח סעיפים.

א) אסור לעשות אהל בשבת, דהיינו גג המאהיל עליו להגן מן החמה או מן הגשמים או מאיזה דבר אחר, ואפילו הוא אהל עראי שאינו עשוי להתקיים, ואפילו אין מחיצות תחתיו כגון שפורס מחצלת על גבי ד' קונדיסין אף על פי כן כיון שעשוי כדי להאהיל ולהגן אסרוהו חכמים (א) גזירה משום אהל קבוע

בדי השלחן

כדי להקל על המעיין, נקדים בקצרה כללי דיני אהל ומחיצות: אהל קבע או תוספת קבע לאהל קבע אסור בכל ענין, אבל תוספת אהל עראי לאהל קבע מותר: אהל עראי בתחלה אם מתכוין כדי להאהיל ולהגן מפני החמה או הגשמים אסור בכל ענין: ואם מתכוין להשתמש בגופו של הגג, אם עשה גג עראי בלא מחיצות כלל, או שהיו המחיצות עשויות כבר מערב שבת מותר, ואם עשה גג עראי ומעמיד גם מחיצות תחתיו, והוא צריך לאויר שתחתיו אסור, אלא אם כן עושה בשינוי מלמעלה למטה, שאוחז הגג תחלה ומכניס תחתיו המחיצות: ותוספת עראי לאהל עראי העשוי מערב שבת מותר בכל ענין: מחיצות קבע אסור בכל ענין, מחיצה עראית אם אינה כדי להתיר איסור רק לצניעות וכיוצא מותרת, ואם עושה המחיצה כדי להתיר איסור אסור, ותוספת מחיצה עראית למחיצה העשויה מע"ש מותרת בכל ענין:

(א) סי' שט"ו א', ואהל עראי שאינו עשוי כדי להאהיל ית' לקמן ס"ה, וראיתי דבר פלא בס' אבני נזר סי' רכ"ב וז"ל מבואר בתוס' ושאר פוסקים דאין איסור אהל עראי בלא מחיצות, ונ"ל דאפי' אהל עראי גמור שמתכוין להגן אין איסור בלא מחיצות כו' כנ"ל פשוט עכ"ל, ומציין רק לדברי הרא"ש ביצה דל"ב דאסור אפי' בלא מחיצות ושו"ט בזה ומסיים דדעת הריטב"א והג"מ דאפילו אהל עראי גמור אינו בלא מחיצות, ודבריו נפלאו שהרי מפורש ברש"י שבת דף קכ"ה דמחצלת על ד' קונדסין אסור (הגם דרש"י ביצה דל"ג ס"ל דגם באהל שאינו להגן אסור גג בלא מחיצות וכהרשב"א המובא בב"י סי' שט"ו, מ"מ גם לדידן דפסקינן כתוס' ביצה שם מ"מ באהל להגן פסקינן דגג לבד אסור) וכן פ' אדמו"ר כאן, וכ"פ כל האחרונים. ועי' ט"ז סי' שט"ו סקי"א, וגם ראיית האב"נ מלשון הריטב"א אינו מוכרח כמבואר למעיין, ומש"כ מהג"מ בסי' תרל"ה לענין סוכה שלא יעשה הסכך קודם המחיצות דגג בלא מחיצות לא הוי אהל, כ"כ הפמ"ג במ"ז שם דהיינו מן התורה לא הוי אהל, עוד יש להעיר שמה שכ' שם אות ג' דאהל עראי להגן אסור אפי' במחיצות עשויות מע"ש ומביא ראי' מלשון הריטב"א בעירובין, ולא זכר שכן מפורש בתוס' מס' שבת דל"ו ע"ב ד"ה וב"ה, ובעצמו מציין לד' התוס' באות שלפניו, גם יש שם ט"ס במש"כ „שדין זה דאין

איסור

איסור אא״כ עשה גם המחיצות מבעוד יום זה אינו באהל עראי גמור״ הנה מש״כ „מבעוד יום״ הוא ט״ס וצ״ל „בשבת״ כאשר יראה המעיין. ויל״ע באהל העשוי להגן דאסור אף בלא מחיצות, אם פרסו האהל ואוחזין אותו בידים, אם מותר או לאו, ובס׳ מנחת שבת מביא מס׳ תהלה לדוד טעם ההיתר שפורשין טלית בביהכ״נ בשמחת תורה, לפי שאוחזין אותו בידים, ואין ס׳ תל״ד מצוי אצלי, ועי׳ תוי״ט פ״כ דשבת מ״ב ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית שאמרו בגמ׳ שלא תהא הכפיפה גבוה מקרקעית הכלי טפח משום אהל, וכ׳ החוי״ט דאם בשבת נותן הכפיפה לתוך הכלי הרי מיד שנותנו בתוך הכלי נעשה האהל קודם שיגיע עד למטה בתוך טפח הסמוך לקרקעית הכלי אם לא שנאמר דכל עוד שעוסק בהורדת הכפיפה ואינו מניחו לאו עשיית אהל עראי כלל הוא, מבואר ג״כ דאהל האוחזו ביד לא הוי אהל כ״ז שלא הניחו. ויש לדחות קצת, דעוסק בהורדה שאני, ובט״ז סי׳ שי״ט סקי״א כ׳ להתיר בכפיפה באם אינו מכסה כל הכלי אלא מחזיק הכפיפה בידו אחת ושופך בידו השניה עיי״ש, ולמה לי׳ להתיר בשביל שאינו מכסה כל הכלי תיפוק לי׳ דכיון שמחזיק הכפיפה בידו אחת לא הוי אהל כלל, ומשמע לכאורה דגם כשאוחזו ביד הוי אהל, וז״ל הפמ״ג במ״ז סק״ז והנה מנערין מפה מעל השלחן ומגביהים י״ל דהוי אהל עראי ומ״ש מפרוכת סי״ב (דין פרוכת מבואר בפנים סי״ז) וי״ל התם עושה אהל ומחיצה ביחד עכ״ל, לפ״ז טעם ההיתר להגביה המפה לפי שאינו עושה מחיצות וממילא בעושה אהל להגין דאסור גם בלא מחיצות אסור אפי׳ כשאוחזו בידו, ועי׳ בס׳ אב״נ סי׳ רכ״ב שמביא לשון שו״ע אדמו״ר סי׳ ש״א סמ״ח גבי כובע שכ׳ אף אם מגביהו ומעמידו בשוה בידו אין בכך כלום, וסיים האב״נ דאין איסור בעשיית אהל במקום שאין לו חיזוק מעצמו רק ע״י שאוחזה בידו, ולכן במת המוטל בחמה שמביא מחצלת ופורס עי׳ שו״ע סי׳ שי״א מותר לפי שאין להמחצלת חיזוק רק ע״י שאוחזה בידיו, ובמת המוטל בחמה הוי אהל להגן ואפ״ה מותר לפרוס מחצלת ולהסמיכו על המטות דאהל האוחזו בידים לא הוי אהל. ועי׳ רש״י שבת דמ״ג, דמבואר כן, ובסי׳ שי״א גבי מת המוטל בחמה כ׳ אדמו״ר שבשביל צער החי התירו אהל עראי, משמע שגם אהל עראי כזה שאוחזו בידים כנ״ל ג״כ לא התירו אלא במקום צער (דאהל עראי גמור בודאי אסור אפי׳ במקום צער ועריסת התינוק תוכיח ובב״י סי׳ שי״א ד״ה ומ״מ מפורש דבשביל צער החי התירו לעשותה בשינוי כזה, אלמא דרק בשינוי מותר לעשות אהל עראי במקום צער, וכ״כ בכסף משנה על הרמב״ם פכ״ו מהל׳ שבת) או דאפילו אינו אוחז האהל בידים אלא שפורסו על גבו כלשון השו״ע שם ג״כ אינו מותר אלא במקום צער, וי״ל ג״כ דפריסת מחצלת על גבו קיל טפי מאהל האוחזו בידים, דאם אוחזו בידים אסור אפילו במקום צער, לפי פי׳ הרמב״ם בגמ׳ דמת המוטל בחמה (ועי׳ לקמן בדה״ש סקי״א) ולפ״ז יהא אסור לפרוס הטלית בשמח״ת דהתם אין שום צער, אלא דבלא״ה מותר שאינו עשוי אלא לכבוד וכמו חופה כמ״ש בס״ק ט״ז. מיהו באהל עשוי וגמור אלא שאוחזו בידים

כמו

שאסור מן התורה דהוי תולדת בונה (ג) :

ב) **אם** היה אהל עראי עשוי מערב שבת מותר להוסיף עליו בשבת, כגון אם היתה המחצלת פרוסה מערב שבת כדי טפח שזהו שיעור אהל, מותר לפורסה כלה בשבת ולהוסיף עוד מחצלאות, שהכל אינו אלא תוספת לאהל טפח העשוי מערב שבת, ואפילו לפרוס על מחיצות מותר בענין זה (ג), ואפילו

בדי השלחן

כמו הפארסאל כ"כ האחרונים דאסור וכמ"ש בפנים (ג) שם, ואהל קבוע היינו שעשוי להתקיים (וכ' הפמ"ג בא"א סק"א דהיינו לזמן ח' או ט' ימים, ועי' בעטרת חכמים סי' ו' שחולק עליו, ועי' לעיל בבדי השלחן סי' קי"ט סקכ"ט) ויש בגגו רוחב טפח, ואם אין בגגו רוחב טפח הרי זה אהל עראי (שם ט"ו) ואם אין בחללו [גובה] טפח לא הוי אהל כלל (שם י"ט), ובענין זה ק"ל על מה דאיתא בסי' תק"ב ה' „ביצים כשצולין אותן ומניחים א' ע"ג ב' והאש ביניהם יאחוז העליונה בידו ויתן האחרות תחתיה" שאם יניח העליונה על התחתונות הרי זה דומה לאהל, ולפי ראות עינינו אין במציאות חלל טפח בין שני ביצים וביצה על גביהם, ולכל היותר גובה הביצה רק שני אגודלים שהוא חצי טפח, ואף לסברת הצל"ח בע"פ שנתקטנו הביצים לערך המחצה מ"מ בודאי לא נתקטנו רק בגובה אלא מכל צד וגם הביצים שבזמן הגמ' לא היו גבוהים טפח, וגם הרי השו"ע פסק הדין בביצים שלנו, והנה בתוספת שבת מחדש דאם אין בין דופני המחיצות ג' טפחים הוי המחיצות עצמן כלבוד וכאלו אין כאן חלל כלל ומותר לעשות הגג והו"ד במשנ"ב סק"כ וקשה ג"כ מדין הנ"ל דבין ב' ביצים בודאי פחות מג"ט, והבה"ל שם ד"ה דפין הק' על החו"ש במש"כ דבעינן מחיצה גבוה י' מהא דאסור ביצה א' ע"ג ב', ועל מש"כ התו"ש דבפחות מג' הוי לבוד במחיצות לא העיר כלל, ויל"ע ברש"י ביצה דל"ג וכן ביעתא פירש"י ביצים „גסות" ואולי כוונתו שיש ביצים מחזיקים טפח, ועוד צ"ע ברש"י הנז' שפי' דאסור לסדר הביצים ע"פ כלי חלול, דהחלולים שבגג הכלי אין בהם ג"ט בין זל"ז והוי לבוד וכשמניח הביצים הוי רק תוספת אהל ומדוע אסור (ג) שם ב, והטפח הפרוס מערב שבת בעינן שיהא חוץ מן הכרוכה, שאם המחצלת כרוכה ונתונה שם מערב שבת ויש בעובי העיגול כדי טפח ויותר מ"מ צריך שיהא יוצא ממנה כדי טפח פרוס לאהל, מפני שסביב העיגול אינו נראה כאהל כלל (שם), ובט"ז סק"ג כ' להחמיר שלא לכסות כלי בשבת (הט"ז לשיטתי' בסקי"א דאסור לכסות כלי אפי' אינו רחב) במחצלת כרוכה שיש בעובי העיגול טפח, ובמ"מ לשו"ע אדמו"ר אות ז' כ' עא"ר שחולק על הט"ז סק"ג, ואינו

מוכרח

לאהל קבוע מותר להוסיף אהל עראי בשבת (ד):

ג) ארובה שבגג מותר לפקוק בפקק המותר בטלטול (כ) אף

בדי השלחן

מוכרח כ"כ בדעת אדמו"ר, והפמ"ג במ"ז כ' וז"ל א"י מה מלמדנו (הט"ז) דלכאורה כו"ע מודים בזה כל שמכסה כלי ויש בכיסוי רוחב טפח ע"פ כולה מה לי בעיגול או לאו. וע"כ פליגי התוס' על רש"י אלא לענין תוס' אהל לרש"י מה שבכריכה מצטרף וצ"ע עכ"ל, ובתשוב' חת"ס סי' ע"ג כ' ג"כ דלכו"ע אסור להניח מחצלת כרוכה. וטעמו דבאמת כרוכה הוי אהל גמור אלא שאינו נראה כאהל, ולא ניכר שהשאירה כך משום אוהל אלא שהניחה כך בלא כונה ולמחר מיחזי עושה אהל בתחלה, ע"כ אסור להוסיף על הכרוכה, אבל להניחה על חלל הכלי מדינא אסור עכ"ד, ונראה ליישב דברי הט"ז דס"ל כיון דבאמת בכיסוי כלי לא הוי אהל כלל, כיון שאינו עשוי לצל והאיסור הוא רק דמיחזי כאהל וכמ"ש אדמו"ר בסעי' ט' גבי פורס עור על המטה „הרי זה דומה לאהל" וכיון שכ' התוס' דהכרוכה לא מיחזי כאהל ממילא מותר לכסות כלי בכרוכה, דאהל לא הוי, וגם לא מיחזי כאהל, וכמו שמותר לכסות בכיסוי המיוחד (לדעת הט"ז) דלא מיחזי כאהל, רק לדעת רש"י אסור לכסות בכרוכה, דגם כרוכה מיחזי כאהל, וכ' להחמיר כדעת רש"י כ"נ ליישב דעת הט"ז ז"ל, אבל להניח מחצלת כרוכה לשם אהל גמור דהיינו להגן מפני החמה או הגשמים, אפשר דגם הט"ז ס"ל דלכו"ע אסור, אע"פ דכרוכה לא מיחזי כאהל מ"מ הרי עושה אהל גמור, והמשנ"ב כ' לחלק דדוקא באם היתה פרוסה וכרכה לא מיחזי כמשייר לאהל, אבל לתתנה כך כשהיא כרוכה על דבר אחר אסור, וציין לס' מאמר מרדכי ואינו ת"י, וצ"ע דלפ"ד יוצא קולא ג"כ דאם המחצלת לא היתה פרוסה וכרכה באותו מקום, אלא שלקח מחצלת כרוכה והניחה כך לכתחילה על הגג שפיר מיחזי כאהל, ומותר להוסיף עלי' אח"כ, דהא לא חילק המשנ"ב בין מונחת מאתמול למניחה בשבת, אלא בין פרוסה וכרכה והניחה שם כך ובין מניח כרוכה בתחלה, ומסתימת דברי השו"ע לא משמע כן, והנה לכאורה היה אפשר לומר דבעינן שהטפח הפרוס מע"ש ישאר במקומו, ומותר לפשוט שאר המחצלת הכרוכה, אבל למשוך את הטפח הפרוס ועי"ז יתפשט שאר המחצלת יהא אסור כיון שהטפח אהל העשוי מע"ש ניזוז ממקומו הוי כסותר האהל ועושה אהל חדש, אולם גבי מחיצות מפורש בסעי' ה' שאם היה טפח מהמחצלת משולשל למטה מבע"י מותר לשלשל כולה למטה בשבת, הרי שמותר למשוך הטפח העשוי מע"ש ממקומו ולשלשלו למטה, והה"נ לגבי אהל, שהרי אדמו"ר ז"ל כ' שם לגבי מחיצות „שתוספת אהל עראי מותרת", וכיון שהיתר תוספת מחיצה המתרת נלמד מדין תוספת אהל עראי מבואר דחד דינא הוא (ד) סי' שי"ג א' וסי' שט"ו ה' (ה) דהיינו שאין על הפקק אסור טלטול מוקצה כגון לוח

על פי שאינו קשור ותלוי שם מע"ש ואין בזה משום עשיית אהל בשבת שאינו אלא תוספת עראי לאהל, כיון שאינו עשוי להתקיים הרבה שהיא עשויה להפתח תדיר, ואם אין פקק זה עשוי להפתח תדיר אלא לעתים רחוקים אסור (ו), אבל אם היה הפקק קשור ותלוי בגג מערב שבת, מותר לפקוק בו אפילו אם עשוי להפתח לעתים רחוקים (ז):

ד) עריסת התינוק שיש עלי' חשוקים ופורסין עליהם סדין להגן מפני הזבובים, אם יש ברוחב החשוקים טפח אפילו באחד מהם מותר לפרוס עליהם הסדין שאינו אלא מוסיף על אהל עראי העשוי מערב שבת, ואפילו אין בשום אחד מהן רוחב טפח אלא שהחשוקים סמוכים זה לזה בפחות מג' טפחים [ויש בהם עם האויר שביניהם רוחב טפח] הרי הם חשובים אהל, שכל פחות מג' טפחים הוי כלבוד ומותר לפרוס עליהם הסדין, ואם לאו אסור (ח):

בדי השלחן

לוח או שאר כל דבר שמיוחד לפקוק בו, עי' בהל' מוקצה לעיל סי' ק"י (ו) סי' שי"ג א' (ז) דדמי לדלת המבואר שם ס"ט. וכ"כ הבה"ל סי' שי"ג (ח) סי' שט"ו ח', ואם אין חשוקים טפח להעריסה העצה לזה, להניח הסדין מערב שבת מקופל וטפח א' ממנו יהא מופשט ופרוס על העריסה, ואז מותר לפושטו כולו בשבת דהוי מוסיף על אהל עראי, וצריך ליזהר שלא יסירו אח"כ בשבת רק התוספת אבל לא את הטפח שהי' פרוס כמ"ש בפנים ס"י: ואם היה הסדין פרוס מע"ש על העריסה לנוי בעלמא מותר להסירו בשבת, דכיון שהמחיצות של העריסה קבועות ועומדות, והי' מותר לפרוס סדין בשבת לנוי שלא לשם אהל, ממילא מותר ג"כ להסירו, ואע"פ שאסור לפרוס סדין על מטה מסורגת שהמחיצות עשויות מע"ש כנז' לקמן בפנים ס"ז מ"מ נראה דפריסת סדין לנוי על העריסה קיל טפי מסדין על מטה, דשם עכ"פ צריך לו פריסת הסדין, משא"כ בפורס סדין על העריסה לנוי, דמי לאהל דחופה שמותר מפני שנעשה רק לכבוד עי' לקמן בדה"ש סקט"ז, מיהו כשמשכיבים התינוק בעריסה בע"ש סמוך לחשיכה, ופורסין סדין לאהל, ויצטרכו אח"כ להסיר הסדין בשבת להוציא התינוק, והוי סותר אהל, והנה לפרוס סדין אחד על העריסה או קרש קטן ברוחב טפח, ואח"כ לפרוס סדין אחר על כל העריסה, והוי הסדין השני תוספת אהל, דמותר לפרקו, נסתפקנו בכה"ג לקמן בבדה"ש סקי"ז, ע"כ יש ליזהר שלא לפרוס סדין על העריסה בע"ש רק על התינוק עצמו, והעגלות הקטנות שבזמננו שמשכיבין

בהם

ה) הא דמותר להוסיף על אהל עראי היינו דוקא כשהתוספת הוא בענין שאין דרך לקבעו כך כמו שהוא, כגון פריסת מחצלת על גבי קונדסין שאין דרך כלל לקבוע המחצלת שם כמו שהיא פרוסה בשבת, אבל אם התוספת הוא נטוי בדרך נטיית אהל קבוע אסור אפילו דעתו לפורקו. שמא ימלך עליו שיהא קבוע כך כמו שהוא נטוי ונמצא שהוסיף אהל קבוע (ט):

ו) כל גג עראי שאינו מתכוין בו לעשיית אהל שיאהיל על מה שתחתיו אלא כדי להשתמש בגופו מותר לעשותו, כיון שאינו מתכוין לעשיית אהל, ומכל מקום אם מעמיד גם מחיצות עראי תחת גג זה אסור לעשותו אלא דרך שינוי, כגון מטה שיש לה מחיצות סביב רגליה, אף אם אין לה ד׳ מחיצות אלא ב׳ מחיצות זו כנגד זו (י), ומניחים עליהם קרשים

בדי השלחן

בהם התינוקות ויש להם גג להאהיל שמתקפל ומתפשט, פשוט שאסור לפשטו בשבת, אע״פ שהגג מחובר להעגלה, ואינו דומה לכסא של פרקים שמותר לפתחו בשבת כמ״ש בפנים ס״ח, דהתם עיקר ההיתר לפי שאינו מכוין לעשיית אהל, אבל כאן דכונתו להאהיל ולהגן על התינוק אסור, וצריך להזהיר ההמון על זה, אבל אם היה הגג פתוח מע״ש מותר לפרוס סדין על העגלה דהוי כמוסיף על אהל עראי: ובמש״כ בפנים דאם הי׳ חשוק רוחב טפח או שני חשוקים סמוכים זל״ז בפחות מג״ט דהוי אהל עשוי מע״ש ומותר להוסיף עליהם בשבת, יש לומר דהיינו דוקא כשהי׳ מונח מע״ש לשם אהל כדי לפרוס עליהן סדין בשבת, וכמו החשוקים שעל עריסת התינוק שהדבר ידוע שנעשו מתחלה לשם אהל כדי לפרוס עליהם הסדין, וכמו בעצים התקועים בספינה מדופן לדופן הנז׳ בשו״ע שם, שנעשו מתחלה כדי לפרוס עליהם מחצלאות וכדמוכח מפי׳ רש״י בעירובין דק״ב ד״ה כיפי דארבא, ע״כ דינם כאהל ומותר להוסיף עליהם, אבל אם מונחת קורה רוחב טפח באיזה מקום שהוא שלא הונח שם לשם אהל, ואח״כ עלה בדעתו לפרוס עליו מחצלת בשבת אפשר דאסור, דהא מצינו באהל העשוי מע״ש שצריך להיות ניכר שהונח לשם אהל וכמו במחצלת כרוכה דלא הויא אהל לפי שאינה נראית כאהל כנז׳ לעיל בדה״ש סק״ג וצ״ע (ט) שם י״ז, ויש לעיין אם היה חצי טפח פרוס מבע״י, אם מותר להוסיף עליו חצי טפח סמוך לו בשבת. כיון דאיהו בידים אינו עושה אהל, ודמי למ״ש התוס׳ הנ״ל סקי״א דמותר לנטות שני חוטין אע״פ דע״י לבוד נעשה אהל, או דלמא כיון דמסמיך החצ״ט לחצ״ט הקודם הוי כעושה אהל (י) שם י״ב,

ואם

מלמעלה לישן עליהם, לא יעמיד הרגלים תחלה ויניח הקרשים עליהם כדרכו בחול, שהרי זה דומה לעשיית אהל, אלא יאחז הקרשים תחלה באויר ואח"כ ישים אדם אחר הרגלים תחתיהם שאין זה דומה לעשיית אהל שאין דרך לבנות מלמעלה למטה (יח):

בדי השלחן

ואם אין המחיצות מגיעות לארץ מותר להניח הקרשים עליהם, אבל אם המחיצות הן סמוכות לארץ בפחות מג' טפחים דעת המג"א בסי' תק"ב לאסור משום לבוד ובשו"ע אדמו"ר כ' שאם אין המחיצות מגיעות לארץ ית' בסי' תק"ב ושם לא נזכר מזה (יח) שם ט' ומסתבר דאם עושה בשינוי, אע"פ שאינו מעמיד המחיצות א' א', אלא מכניס כל המטה עם הד' מחיצות כשהם מחוברים יחד תחת הקרשים מותר, וכן הוא לשון התוס' שבת דקל"ח ד"ה כסא "לפרוס העור תחלה ואח"כ להביא המטה תחתיו", וכן מוכח מהרשב"א שבת דקל"ח גבי משמרת שמכניס "כלי" תחתיו דהוי שינוי, ועי' רש"י ביצה דל"ג ד"ה וכן ביעתא, **והנה** מבואר בשו"ע אדמו"ר דהיתר שינוי מלמעלה למטה הוא רק באהל עראי שאינו עשוי להגן, אבל באהל עראי גמור אסור אפי' ע"י שינוי, אבל מצאתי ברש"י שבת דמ"ג ע"ב ובתוס' שם ד"ה ופורסין גבי מת המוטל בחמה מביאים מחצלת ופורסין עליהן זה זוקף מטתו ונשמט והולך לו וזה זוקף מטתו ונשמט והולך לו, ופי' רש"י ותוס' משום דהוי האהל מלמעלה למטה מותר, וכן כ' שם הרשב"א, ובשבת דקל"ח ד"ה אלא, וכ' עוד התוס' דגבי דיכרי דר"ה שהיה אסור לפרוס מחצלת היינו משום שהמחיצות היו כבר עשויות, משמע דאם היה עושה בשבת הגג והמחיצות מלמעלה למטה היה מותר אע"פ דהתם אהל עראי גמור הוי כדי להגן, מיהו לפי' הרמב"ם גבי מת דהמחצלת היתה נסמכת על גבי קרקע ולא על המטות וכ"פ השו"ע סי' שי"א, לא איירי התם כלל בדין שינוי מלמעלה למטה, ואדרבה מוכח דאסור, דבשלמא להתוס' ורש"י א"א לעשות לכתחלה בשינוי, רק ע"י שבאים ב' ב"א ויושבים, לפי דאין כלי ניטל לצורך המת, כפשטות הסוגי' בגמ' שם, אבל להרמב"ם דפסק דכלי ניטל לצורך המת עי' בב"י בסי' שי"א באורך בענין זה, ומה שצריך שיבואו ב' ב"א היינו לפי שאין עושין אהל עראי בשביל המת, ומדוע לא התירו בשינוי מלמעלה למטה, בלי שיצטרכו ב' ב"א לישב אצלו, (וכמו שכן הקשו התוס' שם לשיטתם מדיכרי דר"ה ותירצו לפי שהמחיצות היו עשויות ולא הי' אפשר לעשות בשינוי) ש"מ דס"ל דבאהל גמור גם מלמעלה למטה אסור, וצ"ע על המ"מ בפ' כ"ו מהל' שבת הל' כ"ב שהביא מהמפרשים דההיתר במת הוא לפי שעושה מלמעלה למטה, דלדברי הרמב"ם שם אינו עושה מלמעלה למטה כלל, וגם הרי מוכח דלהרמב"ם אסור מלמעלה למטה באהל עראי גמור כנז"ל. **והנה** לכאורה

ז) מטה שיש לה מחיצות סביב רגליה, המסורגת בחבלים מלמעלה ויש בין חבל לחבל ג׳ טפחים שאין כאן לבוד אסור לפרוס עליה סדין או להניח עליה כר או כסת

בדי השלחן

לכאורה היה די שיניח קרש אחד רחב טפח בדרך שינוי מלמעלה למטה ושאר הקרשים יניח כסדרן מלמעלה על גבי הרגלים, שהרי אין זה אלא תוספת לאהל טפח הקודם שנעשה בהיתר, אבל מסתימת הפוסקים מוכח שכל הקרשים צריך להניח בשינוי מלמעלת למטה, וצריך לומר דתוס׳ אהל עראי מותר רק לאהל טפח העשוי מערב שבת, אבל לאהל שנעשה בשבת אפי׳ דרך היתר אסור להוסיף עליו, ועוד ראי׳ לזה ממ״ש התוס׳ בעירובין דק״ב ד״ה לא אמרן, דמותר לנטות בשבת שני חוטין תוך שלשה טפחים, דאע״פ שנחשב כאהל מטעם לבוד לענין שאם עשאן מע״ש מותר להוסיף עליהן בשבת מ״מ אין דינן כאהל שיהא אסור לעשותן בשבת ועי׳ במג״א סי׳ תק״ב ומחהש״ק שם בביאור דבריהם, לפי שהאהל נעשה ממילא ע״י לבוד אבל הוא לא עשה מעשה ואהל בידים שיהי׳ אסור לעשותו, ולפ״ז הרי יש עצה פשוטה לעשות אהל בשבת על ידי שיניחו תחלה ב׳ קנים שכ״א אין בו טפח ויהיו סמוכים זל״ז פחות מג׳ טפחים או אפילו ב׳ חוטין ממש כלשון התוס׳ ואח״כ יניחו מלמעלה הסדין או הקרשים דהוי כתוספת אהל, ובמטה לא יצטרך לעשות שינוי מלמעלה למטה כלל, אלא להניח ב׳ חוטין תחלה, ואח״כ הקרשים עליהן. וכן בסידור עצים להדלקה ביו״ט המבואר בסי׳ תק״ב שצריך לעשות בשינוי, הרי יותר נוח לו להניח ב׳ קנים דקים מלמעלה סמוכים תוך ג׳ טפחים, ואח״כ יניח שאר העצים עליהם, ובמת המוטל בחמה לא צריך ב׳ בני ב״א אלא פורסין עליו ב׳ קנים ואח״כ הוי תוספת אהל, וע״כ דתוספת אהל מותר רק לאהל הנעשה מע״ש, מיהו יש לדחות קצת, דמש״כ התוס׳ שמותר לנטות ב׳ חוטין בשבת היינו כשמניחם שלא לשם אהל, אבל אם כוונתו באמת כדי להוסיף אהל עליהן, נמצא שנטיית החוטים הוי התחלת האהל שרוצה לעשות בכה״ג גם נטיית החוטים אסור, וממילא מה שבא להוסיף עליהם אח״כ, אין זה מוסיף על אהל הנעשה בהיתר, אח״ז מצאתי שנסתפק בזה בעטרת חכמים סוף סי׳ ו׳ וז״ל עוד עלי להזכיר לענין היתר הנחת סכך ע״י עכו״ם מטעם שבות דשבות במקום מצוה עדיין לא ברירא לי אם יהיה מותר לסכך ע״י נכרי אף יותר משיעור הכשר סוכה דאפשר לומר דאף דיתרון אינו אלא הוספת אוהל עראי והוספת אוהל עראי ליכא איסור כלל מ״מ איכא למבעי׳ דבכה״ג שגם עיקר אוהל עראי לא נעשה קודם יו״ט, ודין כזה לא מצאתי מבואר עכ״ל, חזינן לסברת הגאון ז״ל שיש לחלק לענין תוספת אוהל, בין אוהל עראי העשוי מע״ש לאוהל עראי שנעשה בשבת בהיתר שאפי׳ ע״י נכרי יש לאסור.

שזה דומה לעשיית אהל (יז), וכן אסור לסלק ממנה בגד התחתון שעליה, ואם היה עליה כר או בגד אחר פרוס

בדי השלחן

(יז) שם י', והנה אדמו"ר כ' בזה"ל ואם מטה זו כו' מסורגת בחבלים, וכוונתו במש"כ „מטה זו" דהיינו שהיה לה מחיצות וקאי על אותה המטה דמיירי בה בסעיף הקודם, ע"כ כתבנו בפנים מטה שיש לה מחיצות. וצ"ע בטעם האיסור דהא אהל שאינו עשוי להאהיל אינו אסור אלא במעמיד מחיצות תחתיו בשבת ואם היו המחיצות עשויות מע"ש מותר, כמ"ש התוס' ביצה דל"ב, והו"ד בב"י, וכן מבואר בלשון שו"ע אדמו"ר סעי' ט' וסעי' י"ס, דמהאי טעמא מותר להחזיר קדירה ע"ג כירה בשבת, ולא דמי לעושה אהל, וכ"כ האחרונים ע"י משנ"ב סקי"ז ושעה"צ שם, ובמטה זו המסורגת בחבלים הא מיירי כשהיו המחיצות מע"ש, וכמ"ש בסוף הסעיף הזה דאם הי' עלי' כר מע"ש מותר לפרוס הסדין בשבת, אלמא דמיירי במטה העשוי' ועומדת מע"ש, והנה מקור דין זה הוא מהרשב"א הו"ד בב"י ודעת הרשב"א דגג בלא מחיצות אסור ג"כ כמ"ש הב"י בשמו, ולפ"ז גם במחיצות עשויות מע"ש אסור, כיון דאפי' בלא מחיצות כלל אסור, ועי' בא"ר סק"ז שהרשב"א כ' מטה „שלנו", ובשו"ע השמיט תיבת „שלנו" דלדעת השו"ע בעינן שיהא מחיצות ג"כ, ומוכח דהרשב"א מיירי בלא מחיצות, אבל לדידן דפסקינן דאינו אסור כ"א כשמעמיד מחיצות בשבת, למה אסור לפרוס סדין על מטה המסורגת בחבלים, והיה אפשר לומר טעם האיסור כמו שאסור לפרוס סדין על חבית כמ"ש בפנים סי"א לפי שהיא רחבה מיחזי כאהל, וה"ה מטה מסורגת שסתם מטה רחבה הרבה יותר מחבית שאסור לפרוס סדין עלי', וגם נימא שהאיסור הוא דוקא במכסה כל המטה כמו בחבית, אלא דלפ"ז עדיין קשה ממ"ש אדמו"ר כאן שאסור להניח כר או כסת על המטה, (הגם שברשב"א שבב"י נזכר רק סדין וכן בשו"ע המחבר כתב שאסור לפרוס סדין, אבל מוכח שגם כר או כסת אסור, ממה שסיימו שאם היה כר או כסת פרוס מע"ש מותר לפרוס בשבת, משמע שגם כר או כסת אסור להניח בתחלה בשבת) והרי בסעי' י"ט מבאר אדמו"ר שרק בבגד אסור לכסות חבית אף שהבגד מיוחד לכך מכל מקום אין בו תיקון המוכיח עליו שהוא עומד לכך, אבל לכסות חבית במגופה מותר לפי שתיקונה מוכיח עלי' שהיא עומדת לכך ואינה נראית כאהל, וא"כ גם כרים וכסתות תיקונם מוכיח עליהם שהם עומדים להניחם על המטה, ולמה אסור להניח בשבת, שו"ר במשנ"ב בשעה"צ אות ל"א שהרגיש בזה וכ' וז"ל וגם מיירי שהעמיד עתה אותה בשבת במקום הזה כדי לפרוס עלי' וכן מדוקדק לשון הטור (ולא מצאתי בטור שום הוכחה) דאם היתה עומדת פה מבע"י הרי נעשו המחיצות מבע"י ולית בזה משום אהל עראי וכנ"ל ולפ"ז משכחת לה לענין איסור דרבנן דסתירה חמור מבנין דבסתירה בודאי אפי' הכל

נעשה

נעשה מבע"י שייך בהו שם סתירה עכ"ל. ואינו מובן איך ניח"ל בפשיטות לומר דמיירי דוקא באופן שהעמיד אותה עתה במקום הזה דבר שלא נזכר בשו"ע אפי' ברמיזה ולמה לא ביאר השו"ע דאם היתה עומדת במקום הזה מותר, וכמו שכ' השו"ע דאם היה כר פרוס מע"ש טפח דמותר. וסברא זו דאם מטלטל ומביא המחיצות למקום אחר הוי כעושה מחיצות בשבת כתבה הב"ח בסוף סי' זה לתרץ קושי' התוס' ביצה דל"ג דקדירה ע"ג כירה מותר להחזיר לפי שהכירה קבועה במקומה, וחבית דאסור לכסותה אע"פ שמחיצותי' עשויות מע"ש מיירי כשמטלטל אותה ממקום זה למקום אחר והוי כעושה מחיצות בשבת, ואינו רוצה בתי' התוס' דאיסור כיסוי חבית הוא לפי שחבית רחבה הרבה עיי"ש ומוכח דהתוס' לא סבירא להו חילוק זה, והשו"ע ומג"א ושאר פוסקים שאסרו כיסוי חבית לפי שהיא רחבה הרבה כמו שתי' התוס' ג"כ לא ס"ל חילוק זה, וגם הב"ח בעצמו חזר בו בסי' שי"ט גבי מסנן יין בכפיפה, דבעינן שלא יגביה הכפיפה משולי הכלי טפח משום אהל, כפירש"י והרמב"ם, והר"ן כתב שם דהטעם משום שיעשה בשינוי מדרך החול, דאי משום אהל מדוע מותר לסנן בסודרין הרי עושה אהל, ותי' הב"ח דבכפיפה עבדינן בכלי שהוא רחב הרבה כמ"ש התוס' לגבי חבית והר"ן ומוכיח כן גם מרש"י עיי"ש שכ' עוד שגם בסודר אם הכלי רחב הוי אהל, ולא ביאר כלל דאם טלטל הכלי ממקום למקום הוי אהל בסודר אע"פ שאין הכלי רחב, וכל זה שלא כדבריו בסי' שט"ו. וכן ממ"ש המג"א סי' שי"ט סקי"ג דכפיפה אינה אהל לפי שאינו רחב, מדוע לא ביאר דאם מטלטל הכלי ממקום למקום הוי כעושה מחיצות בשבת ואסור גם משום אהל, ונ"מ לענין יו"ט דאם האיסור משום אהל אסור גם ביו"ט, משא"כ אם האיסור הוא דבעינן שיעשה בשינוי מדרך החול מותר ביו"ט גם בלא שינוי וכמ"ש אדמו"ר בסי' תקי"י בקו"א ד"ה כ' הב"י, הן אמנם שהפמ"ג במ"ז סק"ד כ' דכשמטלטל ממקום למקום אף שקאטלין אסור (היינו לכסות תיבות קטנות) וכ"כ במ"ז סק"ט לענין משמרת (ובמ"ז סקי"א שכ' וכ"ז שמטלטל ממקום למקום וכו' לא הבנתי כוונתו) וצ"ע דזהו חילוק לדעת הב"ח כנ"ל ולא לדעת התוס' (הגם דאפשר שהתוס' לא רצו לתרץ כתי' הב"ח משום דמשמע להו שמה שאסור לכסות חבית מיירי בכל ענין אפי' כשעומדת במקומה, וגם אפשר דס"ל דבמטלטל החבית ממקום למקום דהוי כעושה מחיצות בשבת אסור לכסות אפילו מקצת החבית כמו בשאר אהלים, מ"מ אין שום ראי' דהתוס' ס"ל דמטלטל ממקום למקום הוי כעושה מחיצות) וגם הרי במניח מיחם ע"ג מיחם שמותר ולא הוי כאהל לפי שהמחיצות עשויות מע"ש כמ"ש בביאור הגר"א סקי"ד, ומדוע לא ביאר השו"ע דבעינן דוקא שהמיחם התחתון יעמוד במקומו מע"ש ואם טלטל ממקום למקום יהא אסור, ואדרבא מפורש בסי' רנ"ג המשכים בבוקר וראה שהקדיחה תבשילו מניח קדירה ישנה ריקנית על פי הכירה ואז ישים הקדירה עם התבשיל ע"ג הקדירה ריקנית, ולא אסרו להעמיד על הקדירה הריקנית משום אהל, שהרי מטלטל הקדירה ריקנית ומניחה

עכשיו במקום הזה והוי כעושה מחיצות בשבת (ואין לומר דההיתר להעמיד ע"ג הקדירה ריקנית הוא לפי שא"צ לאויר שתחתיו, דזה מיקרי צריך לאויו' כיון שמשתמש באויר הקדירה תמיד, וכמו במיחם ע"ג מיחם שא"צ באותה שעה לאויר המיחם התחתון, ואעפ"כ כ' הגר"א הנ"ל דההיתר הוא לפי שהמחיצות עשויות ולא כ' להתיר מפני שא"צ לאויר, וגם הרי במכסה חבית בודאי א"צ באותה שעה לאויר טפח שלמעלה בחבית (עי' שע"ת סי' שט"ו) ואפ"ה אסור, וגם במטה שאסור להניח הקרשים משום שמשתמש באויר שתחתיה כנז' לק' בבדה"ש סקט"ו פשוט דאפילו אם אינו רוצה ואינו צריך עכשיו להאויר ג"כ אסור דלא חילקו הפוסקים בזה, כיון שהאויר עומד להשתמש בו בשאר פעמים) ומש"כ השו"ע ס"ג גבי מטה דאסור להניח הרגלים תחלה ולהניח עליהם הקרשים, וכ' המשנ"ב שם סקי"ח דבזה שהוא מניח כאן הרגלים הוי כעושה מחיצות, אבל אם היו מונחים מכבר בזה המקום מותר, משמע דמפרש הנחת הרגלים היינו שטלטלם ממקום אחר לכאן, וזה הוי כעושה מחיצות, ואינו מוכרח כלל, די"ל הכוונה שמעמיד ארבע הרגלים שהיו נפרדים ומחברם יחד שעושה המחיצות בשבת וכמו שפי' רש"י במס' ביצה דל"ג ד"ה וכן פוריא (והיינו במטה שהפרקים רפויים כמ"ש לעיל סי' קי"ט) או אפילו היו הרגלים מחוברים יחד אלא שעמדו בזקיפה דאז לא הוו מחיצות כלל ובזה שהוא מניחם ומעמידם על הרגלים הוי כעושה מחיצות, אבל אם היו המחיצות עומדים על הרגלים כדרכם אלא שטלטלם ממקום למקום לא הוי כעושה מחיצות, והט"ז שם סק"ט שכ' במשמרת כי הוא אהל על חלל הכלי וכ' הפמ"ג שם וז"ל שנוטל כלי ונותן המשמרת עלי' הוי עשיית אהל ומחיצות יחד, קשה דלפ"ז אם הכלי עומדת במקומה מע"ש מותר לתלות המשמרת והרי בגמ' ושו"ע אסרו לתלות משמרת סתם ובכל אופן, ע"כ צ"ל דגם להט"ז אין האיסור משום אהל לבד כיון שהמחיצות היו עשויות אלא דבאוהל של משמרת החמירו טפי כמ"ש המג"א שם שמא יבא לשמר או כמ"ש אדמו"ר משום זלזול שבת, אלא דס"ל להט"ז דאם תולה המשמרת בלא כלי דלא הוי אהל כלל מותר *) (עי' פמ"ג שם שר"ל דלדעת המג"א גם בלא כלי כלל אסור) ועי' ברשב"א שבת דקל"ח שכ' דמשמרת תולין אותה ואח"כ נותנין כלי תחתיה והוי גג עם מחיצות אין ראי' מזה דבשביל שטלטל הכלי הוי כעושה מחיצות, דאפשר דס"ל דאפי' במחיצות עשויות אסור,

---

*) ובענין משמרת אם אסור גם בלא מחיצות יש להעיר מלשון התוס' שבת דקל"ח ד"ה כסא טרסקל וז"ל וכל הנהו דאסרינן בביצה [מדורתא ביעתא קדרה פוריא חביתא, ביצה דל"ג] אומר ר"ת דדוקא דברים שיש להם מחיצה עד לארץ עכ"ל, משמע מזה דדוקא הנהו דביצה בעינן בהו מחיצות אבל הנהו דאסרינן בגמ' שבת שם כגון הגוד והמשמרת לא בעינן בהו מחיצות וראי' להמג"א הנ"ל וכ"פ אדמו"ר בסעיף י"ד דמשמרת אסור אפילו בלא מחיצות, אלא שאדמו"ר כ' טעם האיסור דחשוב עשיית אהל גם בלא מחיצות כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול משום זלזול שבת, והמג"א כ' הטעם מהרמב"ם

עכ״פ בדעת אדמו״ר בהיתר מגופה על החבית ודאי מותר בכל ענין אפי׳ אם טלטל החבית ממקום למקום דלא הזכיר חילוק בזה, א״כ ה״ה בכר וכסת על המטה דאפילו טלטל ממקום למקום יהא מותר וצע״ג, גם מש״כ השו״ע דאסור להסיר הסדין מהמטה קשה דכיון שאינו סותר המחיצות רק הגג לא הוי כסותר אהל, וכמו שמותר להניח הגג כשהמחיצות עשויות מע״ש, דבהנחת הגג לבד לא הוי בונה אהל, כמו כן בהסרת הגג לבד לא הוי סותר אהל, והמשנ״ב בשעה״צ סקל״א הנ״ל כ׳ דסתירה חמור מבנין דבסתירה בודאי אפילו הכל נעשה מבעו״י שייך בהו שם סתירה והבאנו דבריו לעיל, והיינו לשטתי׳ דמפרש דברי השו״ע במטה מסורגת שאסור לפרוס עלי׳ סדין דמיירי במעמיד המטה במקום זה בשבת ודמי לעושה המחיצות בשבת, וכיון שאוסר השו״ע להסיר הסדין לבד אע״פ שמניח המחיצות מוכח דסתירה חמור מבנין, אבל הא גופא קשיא מדוע אוסר השו״ע בסתירה יותר מבבנין דמקור דין מטה מסורגת הוא מהרשב״א המובא בב״י והרשב״א ס״ל דגג בלא מחיצות אסור ג״כ כנז״ל, וכיון שאסור לעשות הגג לבד ע״כ אוסר להסיר הגג לבד דהוא הסדין, ואינו מחמיר בסתירה יותר מבבנין, וי״ל ג״כ ראי׳ לזה מגמ׳ ביצה דל״ב ושו״ע סי׳ תק״ב דקדירה על האבנים צריך להניחה בשינוי תחלה הקדירה ואח״כ האבנים כדי שלא יעשה אהל ואילו להסיר הקדירה מהאבנים מותר בלא שינוי ולא הוי סותר אהל אלמא דסתירה קיל טפי מבנין בדבר שאינו אהל גמור להגן אלא מיחזי כאהל, ועי׳ בפמ״ג בא״א סקי״ד שהקשה באהל עראי גמור דלסתור הוי גזירה לגזירה עיי״ש וא״כ כש״כ דא״א להחמיר בסתירה יותר מבבנין, וכ״כ בס׳ אבני נזר סי׳ רכ״ג אות י״א דמבאר שם דלר׳ אליעזר גם אם מחיצות עשויות מע״ש אסור לעשות הגג ועי״כ אסור להחזיר קדירה ע״ג כירה כדעת ב״ש בשבת דל״ו אבל הנטילה לא מיתסר דכשם שאין עשית אהל בלא מחיצות כך אין סתירת אהל רק עם

שלא יבא לשמר, ולפי טעם זה יקשה בגוד דלא עבדי לי׳ מחיצות ולא שייך שם שמא יבא לשמר מדוע אסור, וכמו שבאמת הקשה כן הרשב״א והביא ראי׳ מגוד דאפילו גג בלא מחיצות אסור והו״ד בב״י, אבל לפ״ד אדמו״ר ז״ל דאיסור מחיצות הוא משום זלזול שבת, ה״נ בגוד אסור בלא מחיצות משום זלזול שבת, דגוד שמותחין פיו ע״ג יתידות הוי דומי׳ דמשמרת, אגב אמרתי להעיר בדברי הרשב״א הנ״ל דס״ל דגם גג בלא מחיצות אסור אפילו בדבר שאינו אהל עראי גמור כגון מטה והקשה עליו בביאור הגר״א ז״ל סי׳ תק״ב דא״כ אף מלמעלה למטה יהא אסור והו״ד הבה״ל סי׳ שט״ו ד״ה מטות שלנו. וכ׳ ע״ז שהיא ראיה חזקה לדברי החולקים על הרשב״א, ואינו מובן כלל דהא באהל עראי גמור העשוי להגן כו״ע ס״ל דגג בלא מחיצות אסור ג״כ ועכ״פ רש״י ודאי ס״ל כן שכ״כ מפורש בשבת דקכ״ה ובביצה דל״ב דעת רש״י כהרשב״א דגג בלא מחיצות אסור בכ״מ, ורש״י עצמו כ׳ בשבת דמ״ג ע״ב דמלמעלה למטה מותר באהל עראי גמור וכ״כ התוס׳ שם והו״ד לעיל בבדה״ש סקי״א וצע״ג.

מערב שבת כשיעור טפח מותר לפרוס בשבת על כל המטה שאינו אלא מוסיף על אהל עראי (יג):

ח) כל גג עראי שאינו מתכוין לעשות אהל וגם אינו צריך כלל לאויר שתחתיו מותר לעשותו בשבת אף שיש שם מחיצות, שאינו דומה לאהל שמשתמשים בחללו, לפיכך מותר להניח ספר א' מכאן וא' מכאן וא' על גביהן אף שנעשה ביניהן חלל טפח (יד).

בדי השלחן

המחיצות אלא שמ"מ החזרת הקדירה ע"ג כירה אסור משום גמר מלאכת בונה אבל הנטילה לאו גמר מלאכת סותר, והנה לכאורה יקשה על הרשב"א הנ"ל דס"ל דגג בלא מחיצות ג"כ הוי בונה א"כ ממילא בהסרת הגג לבד הוי סותר, ומדוע התירו ליטול קדירה מע"ג כירה, וי"ל דהיכא דעושה גג לבד בלא מחיצות אסור ג"כ להסיר הגג דהרי סתר מה שבנה, ובמטה מסורגת שאוסר הרשב"א להסיר הסדין לבד כבר כתבנו לעיל מהא"ר דמיירי במטה שאין לה מחיצות, אבל במקום שיש גג עם מחיצות, אין איסור בהסרת הגג לבד, כיון שהניח את המחיצות ולא סתר כל מה שבנה, אלא דעדיין קשה שהרי מוכח דבהני דהוי רק מיחזי כאהל לא אסרו הסתירה כלל אפילו אם סותר גם המחיצות שהרי במדורתא שאסור לסדר העצים מן הצדדים ולתת אח"כ העצים מלמעלה אלא בעינן שיעשה בשינוי עי' שו"ע סי' תק"ב, ואח"כ מדליק העצים ונשרף הגג עם המחיצות ולא אסרו משום סותר, (וכעין קושי' זו הקשה היראים על הא דמסיקין בכלים ביו"ט דהא הוי סותר כלי, מיהו לפי מה שתי' בביאור הגר"א דהוי רק גרמא והו"ד בס' עטרת חכמים סי' ו' י"ל גם במדורתא דהוי רק גרמא) וכן במסדר ביצים לצלות ומניחים א' ע"ג ב' שצריך לעשות בשינוי כמ"ש בסי' תק"ב, ולא נזכר שגם נטילת הביצים אחר צלייתם יהי' בשינוי, דהיינו מלמטה למעלה, וכן במסדר חביות זו ע"ג זו שצריך לעשות בשינוי כמבואר בסי' שט"ו, לא נזכר שאסור לסלק כל החביות משום סותר, (ויש לומר סברא שהתירו סתירה במדורתא ובכל הנ"ל. דהא כל אהל שמותר לנטותו בשבת מותר לפורקו ג"כ כמ"ש בפנים ס"י, וכיון שהתרנו אהלים אלו דמדורתא ובעיתא וחביתא לעשות אותם בשבת ע"י שינוי מלמעלה למטה, הרי זה בכלל אהל שמותר לנטותו, כיון שסו"ס נטה האהל בשבת בהיתר או שהי' יכול לעשותו באופן המותר, ע"כ אין עליו סתירה כלל, וזה לפי"מ שבארנו לעיל בסקי"א דבאהל עראי גמור אסור אפי' בשינוי מלמעלה למטה ע"כ אסור בו גם סתירה) ע"כ צ"ל מדוע אוסר הרשב"א להסיר הסדין מהמטה וצע"ג (יג) שם, וכ' המשנ"ב בבה"ל דע"י שינוי שיאחזו האנשים הסדין או הכר באויר ויכניס אחר את המטה תחתי' מותר, וצ"ע מה שלא הזכיר הרשב"א עצה זו (יד) שם י"ב (טו) סי' תק"ב ו', ומה שאסור להניח קרשים על גבי רגלי

וכן מותר לסדר דף השלחן על גבי רגליו אע״פ שיש להן דפנות מגיעות לארץ מד׳ רוחות כיון שאינו צריך לאויר שביניהן (טו):

ט) כל גג עראי שאינו מתכוין בו לעשיית אהל לא אסרו לפורסו על מחיצות אלא כשלא היה הגג קבוע במחיצות מערב שבת, אבל אם היה כבר קבוע בהן מע״ש אלא שהיו נכפלים ומונחים מותר לפושטן ולהעמידן בשבת כגון כסא העשוי פרקים וכשרוצים לישב עליו פותחין אותו והעור נפתח ונמתח מותר לפותחו בשבת, מפני שאינו דומה לעשיית אהל כיון שאינו עושה כלום שהרי עשויים ועומדים הם כבר הגג עם המחיצות אלא שמותחן בשבת לישב עליהם (טז):

בדי השלחן

המטה כמ״ש בפנים ס״ו, הטעם לפי שיש לו צורך באויר שתחת המטה שמשתמש שם בנתינת סנדלים וכיוצא, סי׳ שט״ו י״ב: וכ׳ המשנ״ב בסקכ״ג דכל זה כשהי׳ רפוי אבל אם הדף שעל השלחן מהודק ותקוע בחוזק אסור משום בנין, ואפילו אם עתה אינו תוקע בחוזק כיון שדרכו להיות מהודק ופשוט, והנה לעיל בסי׳ קי״ט סט״ו מבואר דכלי המחזיק מ׳ סאה הוי לי׳ אהל ודינו כמחובר לקרקע שאפילו חבור גרוע שאינו מהדק בחוזק אסור, מ״מ נראה דלהניח דף השלחן כשהיה רפוי אע״פ שיש לו מחיצות סביב והוא מחזיק מ׳ סאה לא הוי כאהל לענין זה ומותר להחזיר הדף, דדוקא ארון וכיוצא שעשוי להשתמש בתוכו מחשב כאהל וכבית בפני עצמו אבל שלחן וכן מטה וכיוצא לא הוי כאהל לענין זה וצ״ע (טז) סי׳ שט״ו י״ג, ומטות של ברזל שלנו שעשויין מקופלין וכשרוצים לישן עליהם פושטן, מותר לפושטן בשבת, כיון שהגג והמחיצות עשוים ועומדים מכבר (אלא שאם השליבות שעל המטה רחוקים זמ״ז ג״ט ואין ברוחב השליבה טפח אסור לפרוס עלי׳ סדין דהוי כעושה האהל עכשיו, מיהו רוב המטות שלנו אין ג״ט בין השליבות) וכ״כ בבה״ל ד״ה לכתחלה, אלא שכ׳ דדין זה רפיא בידי׳ משום איסור טרחא בשבת, אולם מה שסיים הבה״ל דאם יש לו מטה אחרת לשכב בודאי דאין נכון לפשוט המטות אלו דלא עדיף מקיפול הכלים דאסרו חז״ל היכא דיש לו להחליף כמבואר בסי׳ ש״ב, הנה מי שיש לו מטה אחרת מעצמו לא יפשוט המטה המקופלת דלמה לי׳ לטרוח, ואם המטה המקופלת נוח לו יותר לשכיבה בודאי מותר לפשטה אם אין לו כ״כ טורח בזה, ולא דמי כלל לקיפול כלים, דהתם לא משום טרחא נגעו בה אלא משום שהקיפול הוא תיקון להבגד שפושטו מהקמטים, וכיון שיש לו בגד אחר ללבוש אפילו אינו יפה כזה לא התירו לקפל ולתקן הבגד, וזה מבואר

י) כל אהל שמותר לנטותו מותר ג״כ לפרקו, חוץ ממוסיף על אהל טפח העשוי מערב שבת שאינו מותר אלא לסתור את התוספת אבל לא את האהל העשוי מערב שבת (יז):

יא) השוטח בגד על פני החבית לכסותה לא ישטחנו על פני כולה משום אהל, אע״פ שהמחיצות עשויות מע״ש.

בדי השלחן

היטב בסי׳ ש״ב, אבל במטות אלו דלא קעביד מידי רק שיש לו טורח קצת ועי״ז יהי׳ נוח לו השכיבה אין ראי׳ משם לאסורא; כ׳ המשנ״ב בסקכ״ז, על דין זה דכסא של פרקים וז״ל ומה״ט שרי להעמיד החופה ולסלקה (היינו כשהיתה קשורה בהכלונסות מע״ש, שעה״צ) וה״ה הדף שקבוע בכותל שבביהכ״נ, מיהו בדף בלא״ה שרי דהא אין כוונתו לאהל וא״כ אין עליו שם אהל עראי כיון שהוא בלא מחיצות (לאפוקי בחופה שכוונתו בהגג לשם אהל אפי׳ בלא מחיצות שם אהל עראי עליה, שעה״צ) עכ״ל וציין לס׳ תו״ש, ואינו מובן, דאם החופה נעשית לאהל, א״כ למה באמת מותר להעמידה בשבת, דאינו דומה כלל לכסא של פרקים שאינו מכוין לאהל כלל רק לישיבה על הגג, ומש״כ דבדף בלא״ה מותר דהוא בלא מחיצות (וכ״כ המחהש״ק), א״כ באמת למה ציין המג״א בסק״ח היתר הדף לכסא של פרקים, ומוכרח לומר דחופה אינה עשוי׳ להאהיל ולהגן אלא עשוי׳ לכבוד בעלמא ואין עלי׳ שם אהל, אלא שאם יש לה מחיצות אסור להעמידה בשבת, לחבר היריעה עם המחיצות, ומחדש המג״א דאם החופה מחוברת מע״ש להמחיצות מותר לפתחה בשבת, כמו כסא של פרקים, וכן דף שבכותל כוונתו ג״כ אפי׳ אם הי׳ לו מחיצות יצריך לאויר שתחתיו להניח בו ספר וכיוצא, וכמו שפי׳ דבריו אדמו״ר ז״ל שכ׳ מפורש מותר להעמיד החופה וכן הדף אף אם יש להן מחיצות; ובענין זה צ״ע על הפמ״ג בא״א סק״ח שכ׳ ואותן גגים שנושאין בגשמים אפשר גרע מכאן (היינו מכסא של פרקים) דהני א״צ לעשות כלום כו׳ משא״כ בגגין צריך לקשור הרצועות קצת עכ״ל, ובלא״ה אין הגגין של הגשמים דומין כלל לכסא של פרקים שהרי הגגין עשוין לשם אהל, שו״מ בנו״ב מהדו״ת או״ח סי׳ ל׳ ממש כדברינו שאין פאראסאל דומה לכסא של פרקים שהכסא אינו עשוי לאהל אלא ליתובי בעלמא, וגם כ׳ שם בדעת המג״א דחופה לא נקרא אהל שאינה נעשית רק לכבוד (יז) שם ט״ז, ויל״ע אם מותר לסתור תוספת אהל עראי העשוי מע״ש כגון שעשה אהל עראי מע״ש ועליו תוספת אהל, וי״ל עוד דגם מחצלת פרוסה מע״ש לאהל יהא מותר לכורכה בשבת אם ישאיר טפח א׳ ממנה פרוס. כיון שעודף המחצלת העודפת על הטפח הזה הי׳ יכול לפרוס גם בשבת מטעם תוס׳ אהל מותר להסירו ג״כ, אבל פשטות לשון אדמו״ר ז״ל מוכח דאסור דאל״כ הי׳ אפ״ל בקצרה דמותר לסתור אהל אם מניח טפח פרוס מאיזה צד שירצה, וכ׳ „חוץ מכשמוסיף על אהל טפח

אלא יניח מקצת פיה מגולה (יח)**, והוא שהחבית אינה מלאה אלא חסרה טפח שאז עושה אהל על חלל טפח, וכן אסור ליטול**

בדי השלחן

העשוי מבעו״י מוכח דההיתר לסתור הוא רק במוסיף אהל ולא באהל עצמו, אבל אם מותר לסתור תוס׳ אהל העשוי מע״ש צ״ע, שו״ר בס׳ אב״נ סי׳ רי״א אות ל״ד שכ׳ וז״ל כמו העושה אהל עראי דאם היה טפח מבעוד יום לא חשיב כמו כן להיפוך הסותר אהל עראי אם שייר טפח לית ביה משום סותר וכן מבואר בפוסקים עכ״ל, ולע״ע לא מצאתי זה בשו״ע ונו״כ, ואין לומר דיליף ממש״כ הט״ז בסקי״א דמותר למשוך מקצת הכיסוי מכלים עי׳ לקמן סקי״ט, דהתם אינו אהל גמור רק מיחזי כאהל, ואין ראי׳ משם כלל לאהל גמור העשוי לצל שיהא מותר לסתור מקצתו (יח) דבמכסה כולה דמהני הכיסוי שלא יפול שום דבר לתוך החבית מקרי אהל אבל כשמגולה מקצתה אפילו יש בהמכוסה רוחב טפח לא מהני הכיסוי מידי ולא הוי אהל (פמ״ג במ״ז סקי״א), ומ״מ אין זה נקרא אהל גמור העשוי להגן, אע״פ שמגין שלא יפול דבר להחבית, שאם הי׳ אהל גמור הי׳ אסור אף בלא מחיצות כלל וכש״כ שהמחיצות עשויות מע״ש ולא היו צריכין לטעם האיסור בכיסוי החבית לפי שהיא רחבה הרבה, ובאמת צ״ל מדוע לא יהא זה אהל גמור שמגין שלא יפלו הזבובים להחבית כמו בעריסת התינוק שמכסה להגן מפני הזבובים כנז׳ לעיל בפנים בסעיף ד׳ ולא מצאתי מי שיעורר בזה, ובדוחק י״ל דאהל גמור לא מקרי אלא כשמגין על בעלי חיים כמו תינוק וכמו דיכרי דר״ה בעירובין דק״ב, דאהל עראי גזרו אטו אהל קבע, ואהל קבע אינו נעשה אלא הבית דירה לבע״ח, וגם גבי מת שייך אהל דדיני אהל ילפינן מאהל המת, אבל בש״ד לא מקרי אהל רק כיסוי בעלמא: גם צריך להבין טעם הדבר דבכיסוי חבית לא מקרי אהל אלא כשהכיסוי מהני ומגין וי״ל דכיון דבמחיצות עשויות מע״ש לא הוי אהל רק בחבית החמירו לפי שהיא רחבה הרבה, ע״כ צריך שהכיסוי עכ״פ יועיל ויהנה להחבית ולא אסרו במכסה מקצת, ומל׳ שו״ע אדמו״ר ז״ל משמע הטעם לפי שאינו דומה לעשיית אהל רק כשמכסה כל פיה, והנה לס׳ הפמ״ג הנ״ל משמע לכאורה דאינו אסור לכסות חבית רק כשמכוין לכיסוי שלא יפול דבר לתוכו, אבל במניח מכסה על החבית בלי כוונה כלל ואינו רוצה להגן שלא יפול דבר לתוכו יהא מותר, ובמסנן בכפיפה דהב״ח בסי׳ שי״ט כתב דהוי אהל לפי שהכלי רחב, אע״פ דאינו מכוין כלל לכיסוי אלא לסנן, י״ל דהתם עכ״פ בודאי ניחא לי׳ הכיסוי שלא יפול דבר לתוכה, ובלבוש כ׳ דאסור לכסות אפילו חבית ריקנית י״ל ג״כ כשרוצה בכיסוי שלא יפלו צרורות לתוכה: והנה לכאורה מסתבר דאפי׳ היתה חצי חבית מכוסה מע״ש אסור לכסותה כולה בשבת, דאין זה מוסיף אהל, כיון שהחצי המכוסה לא נקרא אהל ומותר לעשותו בשבת, והמשנ״ב בשעה״צ אות נ״ט כ׳ דאם היתה מכוסה מע״ש אפילו מקצת מותר לכסותה כולה בשבת דהוי תוס׳

הכיסוי המכסה כל פיה משום שדומה לסותר אהל (יט), וכן הדין כשמכסה שאר כלים החבים ביותר והם ברוחב פי החבית שהיה בימיהם (כ) צריך להניח מקצת פיהם מגולה, אם יש חלל טפח בתוכם, אבל מגופה של חבית מותר ליטלה ולהחזירה שהמגופה מתוקנת לכך ותקונה מוכיח עליה, לכן אינה נראית כאהל, משא״כ בגד אפי׳ אם הוא מיוחד לכיסוי אין בו תיקון המוכיח עליו שעומד

בדי השלחן

אהל, נכ״כ הח״א כלל ס״ד וז״ל וכן אותן תיבות שנעשין בענין שמושכין המכסה צריך ליזהר שלא ימשוך כל הכיסוי דהוי כסותר אהל וכשמחזיר עושה אהל אלא יניח מכוסה מקצת דהוי כתוספת אהל עכ״ל, וצ״ל דס״ל דכיון דכיסוי חביות לא הוי אהל מן הדין, אלא שאסור משום דמיחזי כאהל, וכיון שעושה רק תוס׳ שוב לא מיחזי כעושה אהל אלא כמוסיף שזה מותר אפי׳ באהל עראי גמור, אבל פשוט דבעינן שיהא מכוסה מע״ש כשיעור טפח כדי שיהא מותר להוסיף עליו (יט) שם י״ט, והנה נתבאר מדברי הח״א הנ״ל בס״ק הקודם שלהסיר הכיסוי מהחבית אסור רק במסיר כולו, אבל להסיר מקצתו מותר, (אולם לא ביאר שיהי׳ עכ״פ טפח במקצת המכוסה שזהו שיעור אהל וזה פשוט), וכן משמע בט״ז סקי״א בהס״ד שם שכ׳ שבתיבות קטנות לא ימשכו הכיסוי לגמרי משום סותר אהל משמע דמקצת הכיסוי אין בו משום סותר, הגם שלפי הסברא גם במסיר מקצת הכיסוי הוי סותר אהל כיון שמקצת המכוסה אין בו דין אהל כלל כנז״ל, ובהסרת מקצתו בטל כל האהל; והנה לכאורה קשה דמדוע יהא אסור ליטול הכיסוי, כמ״ש לעיל סקי״ב דכל שהוא רק מיחזי כאהל אין בו איסור סתירה וצ״ל דכיון דהחמירו בכיסוי חבית לאסור אע״פ שמחיצותי׳ עשויות מע״ש דבשאר מיחזי כאהל מותר, ובחבית אסור לפי שהיא רחבה ודמי טפי לאהל, החמירו בה ג״כ לענין סתירה שלא ליטול הכיסוי, אבל על האב״נ הנז״ל בסקי״ב יקשה דכיון דאינו סותר המחיצות רק הגג לא הוי סותר לדבריו כנ״ל ומדוע אסור ליטול כיסוי החבית (כ) שם, וכיון שאין ידוע לנו רוחב פי החבית שהי׳ בימי חז״ל ראוי להחמיר בכל כלי רחב אפי׳ כחבית שלנו ובלבד שתהא רחבה יותר מכירה שיש לה מקום לשפיתת ב׳ קדרות, כ׳ הח״א כלל מ״ב ס״ד וז״ל אבל להניח השלחן על תיבה פרוצה או על חבית פתוחה מלמעלה אסור וכו׳ צריכין ליזהר שיהפוך צד החבית הפתוח לצד הקרקע ועל צד הסתום יניח השלחן עכ״ל, ובמשנ״ב סקמ״ח כ׳ דכיון שמטלטל החבית ממקום למקום הוי כמעמיד מחיצות בשבת, ויש להסתפק הרבה בדין זה, דדעת אדמו״ר בסי׳ תק״ב דדף השלחן מותר להניח על ד׳ מחיצות, משום דאינו משתמש באויר שתחתיו, והגם שי״ל דזה

לכך (כא), וי״א שהאיסור הוא דוקא בניגית שהיא רחבה יותר

בדי השלחן

דוקא במחיצות המיוחדות לשלחן, אבל במגיה דף השלחן על תיבה הגם שעכשיו אינו משתמש באויר, מ״מ כיון שאויר התיבה צריכה לו לשמוש בשאר הפעמים הוי כצריך לאויר, הרי יש היתר משום שהמחיצות עשויות כבר, והטלטול ממקום למקום כבר כתבנו לעיל סקי״ב דאינו מוכרח לכו״ע שיהי׳ כמעמיד מחיצות. ואם לאסור משום כיסוי חבית מפני שהיא רחבה דאסור אפי׳ במחיצות עשויות. כבר כ׳ לעיל סקי״ח די״ל דבעינן שיכוין לכיסוי עכ״פ, ובפרט שיש דעה שבכיסוי כלים אין משום אהל כמ״ש בפנים (כא) שם, וכיסוי ארגז או תיבה רחבה כיון שניכר מתקונו שעומד לכיסוי מותר ליטלו ולהחזירו, אבל לכסות תיבה רחבה בקרש שאין בו תיקון לכיסוי אסור לדעה זו (והנה דעת הט״ז סקי״א דבדבר המיוחד לכיסוי מותר והקשו ע״ז האחרונים עי׳ בה״ל ד״ה בגד, ודעת המג״א בסק״ו דאין היתר אלא כשהמכסה קבועה בצירים, ואדמו״ר ז״ל חידש בזה דאם יש בה תיקון המוכיח לכיסוי מותר דדמי למגופה, ובסי׳ שי״ד י״ב כ׳ אדמו״ר קורע אדם עור שע״פ החבית של יין וכו׳ והוא מהתוספתא, ולא חילקו בין מלאה לחסרה טפח, וצ״ע דהא בחסרה טפח הוי סותר אהל בקריעת העור, ולס׳ אדמו״ר י״ל בדוחק דמיירי שהי׳ תיקון בעור המוכיח עליו שנעשה לכיסוי, ומש״כ התוספתא סתם אפשר דבימיהם שהי׳ מנהגם לכסות חבית בעור היו העורות מחוקנים לכך, אבל לס׳ המג״א הנז׳ צ״ע, והנה לכאורה יל״ע דגם בקדירה על גבי כירה נימא דתקונה מוכיח עלי׳ שעומדת להעמידה על גבי כירה, ומה הקשו התוס׳ בביצה דל״ב מהא דמחזירין קדירה ע״ג כירה בשבת, (והט״ז סקי״א לשטתי׳ דדבר המיוחד לכיסוי מותר תי׳ באמת הקושי׳ מקדירה לפי שדרכו תמיד לכך) וא״ל דכיון דבשבת אסור לבשל אינה מיוחדת אז להכירה, ומיחזי כאהל, דא״כ להעמיד הקדירה ביו״ט לצורך בישול ודאי לא הוי אהל והרשב״א ז״ל בביצה דל״ג הקשה ג״כ מהעמדת קדרה ביו״ט, ובדוחק אפשר לומר דכיסוי כלי המתוקן לכך עומד רק לכיסוי, אבל קדירה עומדת גם לקבל התבשיל אפי׳ אינה ע״ג כירה וצ״ע. כ׳ הח״א כלל מ״ב טיש קעסטיל שנשמט כולה מן השלחן אם יש בעומק חללה טפח אסור להחזירה שעושה אהל, והקשה עליו בקישו״ע דהא הוי מלמעלה למטה שהגג עשוי תחלה ואח״כ המחיצות (ובאמת צ״ע אם מהני בכלי רחב כמו חבית לעשות בשינוי מלמעלה למטה דאולי החמירו בו כמו באהל עראי גמור שבארנו לעיל סקי״א דדעת הרמב״ם והשו״ע דאסור אפילו בשינוי, וכמו שהחמירו בכיסוי החבית אע״פ שהמחיצות עשויות מע״ש, ולא הזכירו הפוסקים כלל ההיתר לכסות תיבה רחבה ע״י שינוי, ואע״פ שמותר להעמיד מטה בשינוי כנז׳ בפנים ס״ו וסתם מטה רחבה כחבית מ״מ אפשר דכיסוי חבית חמיר טפי שהרי מכוין עכ״פ לכסות ולהגן על החבית ולהאהיל

מדאי אבל בחבית מותר, ויש להחמיר, והמקילין אין למחות בידם (כג):

יב) **כובע** גדול שלובשין על הראש, אם הוא מתפשט להלן מראשו טפח על טפח, והוא מתכוין בלבישתו כדי לעשות צל על הפנים להגן מפני החמה וכיוצא בזה, אסור ללובשו בשבת משום עשיית אהל, ודוקא כשהטפח המתפשט הוא קשה וחזק שאינו נכפף למטה, ויש אומרים שלא אסרו אלא כשהוא קשה ביותר שאי אפשר לו בקל להיות נכפף, וטוב להחמיר שיהא נכפף ממש למטה מאליו ואז אף אם מגביהו ומעמידו בשוה בידו

בדי השלחן

ולהאהיל עליה, ולא להשתמש בגג כלל, משא"כ במטה שעיקר כוונתו להשתמש בגג, וכעין סברא זו כ' המשנ"ב בשעה"צ סקכ"ז לענין החילוק בין כיסוי צנור העשן שקורין קוימן לקדירה ע"ג כירה, הן אמנם התוס' ביצה דל"ג לא חילקו חילוק זה בין קדירה ע"ג כירה לכיסוי חבית רק מה שחבית היא רחבה, ואולי קושטא דמילתא נקטו התוס' דס"ל דאע"פ שמכוין לכיסוי ולהגן אינו אסור כ"א ברחבה כמו חבית, אבל סברת המשנ"ב הנז' נסתרת מהתוס' הנ"ל דקוימן אינו רחב יותר מכירה), והמשנ"ב בשעה"צ כ' דכיון דדרכו תמיד להכניס השובלאד תחת הגג, אין זה שינוי ואסור, וסברא זו נזכרת ברשב"א שבת קל"ח ד"ה אלא גבי משמרת וז"ל וא"ת משמרת אסרו לפי שדרכה בכך שתחלה תולין אותה ואח"כ נותנין כלי תחתיה עכ"ל ועיי"ש שנשאר בסברא זו. אולם לפ"ד אדמו"ר ז"ל פשוט דמותר, דכיון שיש בו תיקון המוכיח עליו, הן התיקון שיש בתיבה והן התיקון בשלחן להכניס בו התיבה, תיקונו מוכיח עליו, שנעשה לכיסוי התיבה ולא מיחזי כאהל, ועצם סברת הח"א צע"ג, דכיון שהגג עשוי ועומד מע"ש מדוע אסור להכניס בו השופלאד, דהא מותר להעמיד מחיצות תחת אהל גמור, אם אינה מחיצה להתיר, והכנסת השופלאד הוי כמעמיד מחיצות, ואין לומר דשם הוי אהל גם בלא מחיצות ואין המחיצות מועילים כלום, אבל כאן שהשלחן לא הוי אהל בלא מחיצות אסור להעמיד המחיצות, דלהקל אמרינן דלא הוי אהל בלא מחיצות, אבל לא להחמיר בשלחן יותר מבאהל גמור, שיהא אסור להעמיד המחיצות תחתיו, והרשב"א הנ"ל גבי משמרת אינו אוסר להכניס הכלי תחתיה אלא האיסור הוא בשעת תלית המשמרת, אבל כשהגג כבר עשוי בהיתר לא מצינו איסור להעמיד מחיצות תחתיו, ודמי לתולה המשמרת לרמונים ואח"כ נתן בה שמרים שמותר להעמיד כלי תחתיה כמ"ש הרשב"א שם דתלייתה הוי בהיתר וכשנותן תחתיה כלי לבסוף אין עשייתו של אהל עכשיו, ועיי"ש עוד טעם להיתר, וה"נ בשלחן שדף השלחן הועמד בהיתר, אין איסור אח"כ להכניס

השובלאד

אין בכך כלום, אבל אם אינו מתכוין רק לכסות ראשו אע"פ שממילא נעשה אהל סביבו מותר בכל ענין (כג). ובמקומות שנהגו להקל בכל ענין אף אם הוא מתכוין לאהל אין למחות בידם, שיש מתירין שלא גזרו כאן משום אהל הואיל ונעשה דרך לבישה (כד):

יג) **פאראסאל** אסור לפתחו ולפרסו בשבת, משום דהוי אהל שהוא עשוי להגן מפני החמה והגשמים, ואפילו היה פחוח מערב שבת אסור לנשאו בשבת, אפילו בעיר המעורבת (כה):

יד) **מותר** לעשות מחיצות עראי בשבת [ואפי' אם היא קשורה בטוב בענין שלא יוכל הרוח להניד אותה], ואפילו עושה אותה כדי להגן מן החמה או מן הצנה, או בשביל הנרות

בדי השלחן

השובלאד תחתיו (כב) שם (כג) סי' ש"א מ"ח (כד) שם מ"ט (כה) עי' שע"ת סי' ש"א סק"ה מש"כ מהנו"ב סי' ל' ובבה"ל סי' שט"ו ד"ה טפח, ועל הנו"ב הנז' יש להתפלא במה שכ' שם וז"ל אבל הך דכרוך בודיא בשילהי עירובין (דק"ב) דשם הוא בהנהי דיכרי שהוה לרב הונא דביומא בעו טולא וכו' ובודאי הי' שם ארבע מחיצות שיהיה הדיכרי משומרים אלא שלא היה גג מלמעלה והך בודיא הי' כרוך עלי' לפשטה עלי' לגג ולא עשה שום מחיצה רק גג לכן מחשב עראי ומותר עכ"ל, והנה לא זכר דברי הרא"ש ביצה דל"ג ע"א שכ' וז"ל והא דאמר בפ' בתרא דעירובין כרוך בודיא ושייר בה טפח אלמא דמקרי אהל בלא מחיצות התם שאני כו' עכ"ל, הרי מפורש ברא"ש דבודיא תיתה רק גג בלא מחיצות כלל, ולא צריך לפרושי שכבר היו המחיצות מע"ש, כיון שהרא"ש מפרש שלא הי' שם מחיצות כלל, וא"ש טפי תירוצו של הנוב"י שם דבודיא לא חשיב אהל קבע להרי"ף כיון שהי' רק גג לבד, מיהו בתוס' שבת דל"ו ע"ב ד"ה וב"ה מפורש כהנו"ב בבודיא דהדפנות כבר עשויות עיי"ש וכ"כ ג"כ בתוס' שבת דמ"ג ע"ב ד"ה ופורסין, ופלא שלא הזכיר דברי התוספות, ופליאה זו היא גם על הכלכלת שבת בדין הפאראסל שכ' וז"ל וע"כ צ"ל דהתם (בבודיא דעירובין ק"ב) באין דפנות מיירי מדבעו אוירא, ולא זכר שמפורש בתוס' הנ"ל שהיו מחיצות עשויות, ובדף הקודם מביא את התוס' הנ"ל משבת דל"ו, אגב ראיתי דבר פלא בתפא"י הנז' שרוצה לומר דדוקא על להבא חיישינן למראית עין באיסור דרבנן אבל על לשעבר שיחשדוהו שעשה איסור דרבנן לא חיישינן לחשדא, ואחרי שמפלפל בזה כ' כדאשכחן גיטין כ"ח ב' שמא מת

לא

שלא יכבה אותן הרוח, ואין צריך לומר כשעושה לצניעות בעלמא שלא ישב במקום מגולה, ואין מחיצות עראי אסורה אלא אם היא מחיצה המתרת, שעושה כדי להתיר סוכה, או להתיר שאר איסור כגון שעושה מחיצה גבוה י' טפחים בפני הספרים בפריסת סדין או מחצלת כדי שיהא מותר לעשות שם צרכיו (כו), לפי שבכל מקום שהמחיצה מתרת היא חולקת שם רשות בפני עצמו, והרי זה כעושה אהל (כז):

טו) **אבל** אם אינו צריך לו שהמחיצה תחלוק רשות בפני עצמו מותר לעשותה בשבת אף אם היא מתרת איסור, כגון אם תולה המחיצה נגד כל הספרים שאין הספרים מגולים כלל, וגם יש מכסה א' על הספרים לבד ממחיצה זו, שמותר לעשות צרכיו שם אף אם הוא עומד ברשות אחת עם הספרים דהמחיצה אינה גרועה מכיסוי בעלמא, והרי יש כאן ב' כיסויים, לפיכך מותר לתלותה בשבת אפי' אם המחיצה גבוה י' טפחים וקשורה היטב שחולקת רשות בפני עצמו, כיון שאינו צריך לו שתחלוק רשויות, וכן מותר לתלות מחיצה בפני אור הנר אם המחיצה גבוה מהנר וגם היא עבה קצת בענין שאין האור נראה יפה דרך המחיצה (כח):

טז) **ואם** היתה מחיצה עשויה מערב שבת כשיעור טפח מותר להוסיף עליה בשבת, אפי' אם עושה מחיצה לחלק רשות, שתוספת אהל עראי מותרת, בין שטפח זה הוא מלמעלה למטה כגון מחצלת הכרוכה על המוט וכדי טפח ממנה משולשל למטה מותר לשלשל כולה למטה בשבת ולקשרה כהלכתה, ובין שטפח זה הוא מן הצד כגון אם היתה מחיצה בולטת מן הצד לפני הספרים רוחב טפח מותר לתלות סדין בפניהם,

---

בדי השלחן

לא חיישינן שמא ימות תנאי היא, ואין הדמיון מובן כלל (כו) דאסור לעשות צרכיו בפני הספרים כמו שכ' לעיל סי' י' ס"ד אא"כ הספרים הם ברשות בפני עצמם דהיינו שמונחים על דבר גבוה י' טפחים או שמחיצה גבוה י' טפחים מפסקת ביניהן, או שכיסה אותן בשני כיסויים זה על זה (כז) סי' שט"ו ג', ויש להסתפק אם העמיד מחיצה המתרת מע"ש אם רשאי לפרקה בשבת

שם

שהסדין הוא תוספת אהל עראי (כט), אבל מחיצה קבועה אסורה בכל ענין אפילו אינה נעשית אלא לצניעות בעלמא, ואפילו להוסיף עליה תוספת קבוע אסור בכל ענין, ומכל מקום מותר לתלות בשבת סדינים המצויירים לנוי אע״פ שקבועין שם כיון שאינן עשוין שם למחיצה (ל):

יז) וילון שתולין לפני הפתח במקום דלת מותר לתלותו בשבת אע״פ שהוא תלוי שם בקביעות, כיון שהוא נע ונד ברוח מצויה וגם אינו מעכב לעוברים ושבים דרך שם, אינו נקרא מחיצה קבוע אלא עראי, וכן הפרוכת שלפני ארון הקודש מותר לתלותו בשבת, ובלבד שיזהר כשתולה הוילון שלא יכפל לרחבו טפח [היינו מלמעלה למטה] בשעה שתולה אותו שנמצא עושה אהל, לפיכך אם הוא וילון גדול תולין אותו שנים שיכולין לתלותו כולו כאחד שלא יתקפל (לא):

יח) **חלון** שבכותל מותר לפקוק בפקק המותר בטלטול (לב) אם הוא עשוי להפתח תדיר, ואם אינו עשוי להפתח תדיר אלא לעתים רחוקים אסור, אף על פי שאין זו מחיצה המתרת, מפני שהוא כמוסיף בנין הקבוע בכותל (לג):

סימן קכ״א צידה האסורה והמותרת בשבת ובו ט״ז סעיפים.

א) **אסור** לצוד בשבת בהמה חיה ועוף ודגים ושקצים ורמשים וכל מיני בעלי חיים כמו שיתבאר להלן:

בדי השלחן

(כח) שם ג׳ ד׳ (כט) שם ה׳, ועי׳ מחהש״ק סק״ג ולבושי שרד שם לענין מחיצה מן הצד, ועי׳ תשובת חת״ס סי׳ ע״ג מש״כ לענין העמדת פאראוואנעס (ל) שם ו׳, ולחבר את הוילון לכותל במסמרים קטנים שקורין „נעצים״ הגם שחבורם אינו חזק ותוחבים אותם בידים, פשוט דאסור משום בונה דבמחובר לקרקע אפי׳ בנין גרוע אסור, ואפילו לחבר וילון או דבר אחר בכלי שאינה מחוברת לקרקע ע״י תחיבת הנעצים אסור דהרבה פעמים נתקע בחוזק והוי בנין חשוב כמו צירים התקועים בחוזק דאסור אפי׳ בכלים כמו שנת׳ לעיל בסי׳ קי״ט (לא) שם ז׳ (לב) היינו שאינו מוקצה עי׳ לעיל סק״ה (לג) סי׳ שי״ג א׳:

סי׳

ב) אסור להפריח את העוף לחוץ בית שחלונותיו סתומין ולנעול הדלת בפניו, או לרדוף אחר חיה להכניסה לבית ולנעול בפניה משום צידה בשבת (א), ואפילו לבית גדול שצריך

בדי השלחן

(א) סי' שט"ז א', ואפילו אם נשאר איזה חור פתוח בבית שיכול העוף או החיה לצאת דרך שם אסור, אם חור זה הוא מן הצד ואינו נראה לעוף להדיא, וראי' מדין הדבורים המבואר בפנים בסי"א דמותר לפרוס מחצלת על כוורת אם נשאר חור קטן שאפשר להדבורים לצאת ובלבד שלא יתכוין לצוד הדבורים, אלמא דבמתכוין לצוד אסור אפי' נשאר חור קטן מן הצד, והמשנ"ב בבה"ל מסתפק דבחיה ועוף שיש במינו ניצוד אפשר דאסור להכניסם לבית אפי' אם הדלת או החלון פתוח עיי"ש, ואינו מסתבר לאסור בזה, וכמו שמצדד הבה"ל בתחלתו, אלא שמביא ראי' מתוספתא וז"ל ובתוספתא תניא הצד צבי לחצר שיש לה ב' פתחים פטור ומשמע אבל אסור ככל פטורי דשבת דקיי"ל בהו לאיסור עכ"ל, ומשמע שמפרש התוספתא דמיירי שהניח פתח אחד פתוח ונעל רק פתח אחד ופטור אבל אסור, וכן פי' שם במנחת בכורים, וקשה דא"כ מדוע נקטה התוספתא חצר שיש לו ב' פתחים, ולא אמרה בפשיטות הצד צבי לחצר ולא נעל הפתח פטור, גם בבא זו מיותרת לגמרי בתוספתא דאחר זה איתא שם נעל הראשון את הפתח ובא השני ונעל את הפתח השני השני חייב והראשון פטור, הרי מפורש כבר דהראשון פטור לפי שנשאר עדיין פתח א' פתוח ובבא דרישא למה לי, וראיתי ברש"ש על שבת דק"ו מביא התוספתא ואין שם תיבת פטור בבבא קמייתא, והכל בבא אחת היא הצד צבי לחצר שיש לה ב' פתחים נעל הראשון את הפתח כו', ואתי שפיר, ולפ"ז אפי' אם נאמר דהכוונה פטור אבל אסור, יש לומר דשאני התם בחצר שיש לה ב' פתחים, ששניהם כוונו לצוד את הצבי, אלא שכל אחד הלך ונעל פתח אחד, ע"כ אע"פ שהחיוב משום צידה הוא על השני שנעל אחר הראשון, אבל גם הראשון עשה איסור דרבנן, לפי שהוא התחיל בהצידה וסייע לזה, ועל דעת כן נעל פתח א' כדי שיהא ניצוד בנעילת הפתח השני, והברייתא שקודמת לזו בתוספתא מיירי ג"כ משנים שצדו את הצבי, וגם ברייתא זו מיירי ששניהם יחד כוונו לצוד, אבל מי שמכניס הצבי לבית ומניח הפתח פתוח שאין כאן שום צידה ולא התחלה של צידה שהרי בדעתו שלא ינעלו הפתח לא הוא ולא אחר, הרי זה מותר לגמרי, ולבד זה אין ראי' מהתוספתא עפ"י מש"כ התוס' שבת ד"ג ד"ה בר דהכלל דפטור אבל אסור הוא רק במשנה ולא בברייתא ועי' בק"נ על הרא"ש ביצה דכ"ד, גם איתא שם בתוספתא הלכה ו' היושב על הפתח חייב והצדו מכפנים פטור ופי' במנחת בכורים דפטור ומותר (וזה במחלוקת שנוי כמ"ש אדמו"ר בסוף ס"א) וגבם במשנה דחיה ועוף הגדלים ברשותו של אדם הצדן פטור פסק המחבר בשו"ע

לבקש תחבולות לתפוס שם החיה או העוף בתוך הבית אסור (ג):
ג) אף אם החיה או העוף הם בתוך הבית הסתום מכל צד ואפילו הבית קטן שיכול להגיע ולתפוס החיה או העוף במרוצה אחת, גם כן אסור לצוד אותן ולתפסן (ג):
ד) השולה דג מנהר או בריכה חייב משום צידה, ואפילו לא תפסו בידו כלל אלא ששולה אותו מהנהר בתוך ספל של מים חייב משום צידה (ד), ואסור להבריח דג ולעקרו

בדי השלחן

בשו״ע סי׳ שט״ז דפטור ומותר עי׳ הטעם בביאור הגר״א ז״ל שם, ובבה״ל הנז׳ הביא ראי׳ מלשון הרמב״ם שכתב הכניסה לטרקלין ונעל משמע דבלא נעל מוהר, ודחה דכוונתו דאפ״ה פטור, מיהו מדחזינן שדקדק הרמב״ם לכתוב בכל פעם „ונעל״ וגבי דג הוסיף תיבת „ועקרו״ דהיינו ג״כ כמו נעילה כמו שמבואר לקמן בסק״ה, מוכח שפיר דאם לא נעל אין שום איסור כלל (ג) שם, ויש להסתפק דאם היו בבית גדול מאד אם מותר להכניסן לבית אחר ג״כ גדול שעדיין מחוסרין צידה שם אלא שהבית אינו גדול כל כך כמו הבית הראשון די״ל דאסור מדרבנן שמיקל את הצידה עי״ז, ומיהו אינו דומה למכניסו מרה״ר לבית גדול, דברה״ר הצבי חפשי לגמרי וצ״ע (ג) שם, י״א משום איסור צידה וי״א משום מוקצה (ד) שם י״ג, ולתפוס את הדג בידו מתוך הספל ג״כ אסור, כמ״ש בס״ק הקודם לי״א משום צידה ולי״א משום מוקצה, על כן המגדלין מיני דגים קטנים בתוך כלי זכוכית עם מים לנוי ולתכשיט, וכשמחליפין המים מוציאין הדגים, אסור לתפסן בשבת משום איסור צידה, וגם משום איסור מוקצה יש לומר דאסור, אע״פ דאינן עומדין לבישול ולאכילה אלא לתכשיט בעלמא, אבל אינן עומדין לטלטלן כמו שהן אלא עם הזכוכית והמים, ע״כ הוי מוקצה, ומה שנהוג לטלטלן בעת שמחליפין המים זה לא מוציאם מתורת מוקצה כדמוכח מהח״א דלקמן, ולבד זה יש חשש נטילת נשמה בדגים קטנים אלו, שמפני רכותם ודקותם וצמצום מקום חיותם עלולים ליחלש ולמות מכל נגיעה קלה כאשר מצוי כ״פ, אבל לטלטל הכלי זכוכית עם הדגים מסתבר דמותר כיון שעשוין לנוי ולקישוט הבית הוי דבר שמלאכתו להיתר, וכ׳ הח״א כלל ל״א וז״ל מי שהניח דגים חיים לתוך ספל מים כדי שלא ימותו בענין דלא שייך בו צידה (מג״א שם אות א׳ שכ׳ דלישראל אסור משום טלטול משמע דס״ל דבניצוד ועומד בספל מים אין בו צידה אפילו מדרבנן) וכן הרופאים המחזיקים עלוקה וצריך להחליף המים בכל יום דאל״כ ימותו וכיון דמזונותן עליו נ״ל דמותר להחליף המים אך כיון שהם מוקצים מותר ע״י נכרי עכ״ל, ולפ״ד גם בדגים קטנים הנ״ל מותר להחליף המים ע״י נכרי, אולם להחליף המים ע״י ישראל ע״י שיריק המים מהכלי ויניח

מעט

מן הים לבריכה של מים (כ):

ה) צבי ישן או סומא או חיגר או זקן או חולה שאינו יכול לזוז ממקומו אסור לצודו בשבת (ו), וכן הדין בשאר בעלי חיים (ז):

ו) חיה ועוף הגדלים ברשותו של אדם כגון מי שמגדל צביים בביתו או בחצירו או חתול או אווזים ותרנגולים והורגלו בביתו שבאין לערב לכלובן מאליהן, אסור לצודן, דהיינו אם היו בחצר או בבית גדול שאינו יכול לתפסן שם במרוצה אחת, ואם לא גדלו בין בני אדם היו צריכים לבקש תחבולות לתפסן שם, אסור לרדוף אחריהם עד שיכנסו לחדר שאינו גדול כל כך ולנעול הדלת בפניהם משום צידה (ח), אבל להכניסם לבית גדול שאינו יכול לתפסם שם במרוצה אחת מותר, ואפילו הן ברשות הרבים מותר לדחות אותן עד שיכנסו לבית גדול כל כך, ולנעול הדלת

בדי השלחן

מעט מים לחיות הדג וימלא אח"כ מים נקיים, יש למנוע מזה, דלפעמים ע"י שמוריק המים ונשאר מעט מים למטה עם כל הזוהמא היורדת בשולי הכלי יוכל לגרום חולי לדג שימות מזה, ע"כ יוסיפו מים בהכלי וישפכו מעט ממנה ויחזרו ויוסיפו פעמים אחדות עד שהמים יהיו נקיים קצת (ה) רמב"ם פ"י מהל' שבת הל' י"ט, וצריך לומר דמיירי שסגר אח"כ השביל ההולך מהבריכה להים שלא יוכל הדג לחזור להים, והרי זה דומה למכניס חיה לבית גדול ונעל בפניה, אבל אם השביל ההולך להים הוא פתוח, הרי זה דומה למכניס חיה לבית ולא נעל בפניה דלא עביד כלום כמ"ש לעיל סק"א, ואע"פ שהרמב"ם ז"ל לא הזכיר זה מפורש כמש"כ גבי צבי ונעל בפניו, יש לומר דכוון לזה במש"כ וז"ל שהבריח דג ו"עקרו" מן הים לבריכה של מים דתיבת "עקרו" מיותרת לכאורה, אלא דקמ"ל דאין איסור אלא באופן שנעקר הדג מן הים דהיינו שאין לו עוד דרך אל הים ולא יוכל לחזור אליו, ולפ"ז אפילו היה הדג בתוך הבריכה אסור לסגור הדרך ההולך אל הים כמו שאסור לסגור דלת על צבי שנכנס לבית כמ"ש בפנים סי"ב (ו) סי' שט"ז ב', ואם לוקחו בידו יש בו גם איסור מוקצה כמ"ש לעיל סי' קי"ד, ולכפות עליו כלי שלא יברח אסור משום צידה (ז) א"ר שם (ח) שם כ"ד, ואפילו היו העופות בתוך הלול ונפתח הלול אסור לסגרו משום צידה (כה"ל ד"ה דאסור) ומשמע שם דהיינו דוקא כשמתכוין בזה לצודם, ולפ"ז אם ברי לו שהעופות לא יברחו מהלול, אלא שמפחד שלא יגנבו אותם משם וסוגרם לשמירה מפני הגנבים מותר, ובמשנ"ב שם כ' דאם מתכוין להכניסם לכלוב

בפניהם, אבל לטלטלן ביד אסור משום מוקצה (ט) כמו שנתבאר לעיל סימן קי"ד. ועי' לקמן סעיף ח':

ז) **אבל** בהמות הגדלים ברשותו של אדם [כגון פרות ורחלים] מותר לצודן אפילו מרשות הרבים להכניסן לבית קטן ולנעול בפניהן (י) ואין בזה איסור צידה לפי שהן ניצודין ועומדין:

ח) **וכל** זה בבהמה חיה ועוף שלא מרדו בבעליהם, אבל אם מרדו אפילו פרה שמרדה על בעליה אסור לצודן בשבת כמו שאסור לצוד חיות ועופות הבר כמו שנתבאר לעיל (יא):

בדי השלחן

לכלוב רק כדי שלא יעשו היזקות בבית אפשר שיש להקל, וכ' החו"א שאם יצאו העופות לחוץ וחושש שלא יגנבו אותם אף דאסור לצודן בעצמו מ"מ אם תינוקות קטנים צדין אותם א"צ למחות בידן, גם מותר לומר לנכרי שיצוד אותן (היינו אפילו בידים) דהוי שבות דשבות במקום פסידא. גם מותר לעמוד בפני העוף שלא יברח כדי שממילא יחזור לבית וה"ד במשנ"ב (ט) שם. אבל יוני שובך ויוני עליה נוהג בהם כל איסור צידה כמו עופות הבר לפי שכשאדם בא ליטלן מקיניהן הן עשויין להשמט ולברוח מקיניהן, משא"כ שאר עופות הגדלים בבית שכשהן באין לכלובן בערב נוח לתפסן שם מפני שאז אינן עשויין להשמט ולברוח ולפיכך אף כשהן חוץ לכלובן אין בהם איסור צידה מן התורה רק מדרבנן כיון שלערב יבואו לכלובן מאליהן ע"כ מותר להכניסן לבית גדול שאינו יכול לתפשם שם במרוצה אחת כמ"ש בפנים (שם) (י) שם כ"ה (יא) שם, וכ' החו"א כלל ל' שבכלל זה אם קנה תרנגולת מחדש ואינה רגילה כלל בביתו ואם תצא לא תחזור עוד לבית אלא תנקר באשפה הצדה חייב ואם יצאה מן הבית אסור לצודה אפילו ע"י נכרי, ופשוט שאם נכנסה לבית או לכלוב שלה, אסור לנעול הדלת וכ"כ המשנ"ב: ובספק אצלו אם התרנגולת רגילה כבר או לא ונכנסה לבית גדול שאין שם צידה מה"ת, והוא רוצה לנעול ביתו לשמור ביתו מן הגנבים, לכאורה מותר, כיון דאינו מתכוין בנעילת הדלת לצוד התרנגולת, אלא דהוי פסיק רישי', וכיון שאפשר שהורגלה כבר בביתו דאין בה משום צידה כשהיא בבית גדול א"כ הוי ספק פסיק רישי' בדרבנן, ודמי לסוגר תיבה וספק אם יש בה זבובים דמותר משום דהוי ספק פ"ר בדרבנן כמ"ש בסימן שט"ז ס"ד, ודבר זה מצוי אצל סוחרי עופות שיש להם חנויות בכלובים מלאים עוף, וביום השבת פותחים החנות לתת אכילה ושתי' לעופות ולפעמים קופצים עופות קטנים מהכלוב לתוך החנות וספק אם הם מורגלים להחנות או לא, לכאורה מותרים לסגור החנות כיון דכוונתם לשמור את העופות שהם בתוך הכלוב, ואולי זבובים הוי פסיק רישי' דלא ניחא לי' משא"כ כאן דניחא לי' ועי' עוד בסי' שי"ח כ"א בענין ספק פסיק רישי' וצ"ע, ואם יצאו התרנגולים לחוץ

ט) **אסור** להעמיד בשבת המצודה לצוד בה עכברים (יב):

י) **אסור** לסגור תיבה או לסתום כלי שיש בה זבובים שהרי הם ניצודים בסתימה וסגירה זו, ואף שאינו מתכוין כלל לצידה מכל מקום אסור דפסיק רישיה ולא ימות הוא, ומיהו אינו צריך לדקדק ולעיין אם יש שם זבובים, ואף אם רואה שיש שם זבובים מפריח מה שנראה לעיניו ודיו, ואינו צריך לחפש שמא נשארו עוד זבובים (יג):

יא) **אסור** לפרוס מחצלת על גבי כוורת של דבורים מפני החמה או מפני הגשמים לפי שהדבורים ניצודים בזה, אבל אם נשאר בכוורת חור שאינו מכוסה במחצלת אפילו הוא חור קטן ומן הצד מותר, כיון שהדבורים יכולים לצאת דרך שם ואינו מתכוין לצודם (יד):

יב) **צבי** או שאר בעל חי שנכנס לבית מאליו, אסור לנעול הדלת בפניו משום צידה, ואפילו אינו מתכוין כלל לצוד הצבי אלא לשמור ביתו אסור, דפסיק רישיה ולא ימות הוא (טו), אבל אם היה הפתח מנופף כבר בדלת אחר שנכנס הצבי בין שנתנפפה מאליה בין שעבר אחד ונפפה כיון שהצבי שמור שלא

בדי השלחן

לחוץ אסור להכניסם להחנות אע״פ שהחנות גדולה, דאולי לא הורגלו עדיין ושייך בהו צידה, מיהו להכניסם לחנות גדולה ע״י נכרי שלא יצוד אותם בידים שרי דהוי שבות דשבות במקום פסידא ומותר, וכמו שכ׳ לעיל סק״ח בשם הח״א דמותר לצוד בידים ע״י נכרי תרנגולת שהורגלה לכלוב משום דהוי ג״כ שבות דשבות במקום פסידא, ושו״ר במנ״ש סי׳ פ״ז בשם זכרו תורת משה דאפי׳ לא הורגלו יש להקל ע״י עכו״ם שיכניסם לבית ולא יצוד בידים, ועצה פשוטה לבעלי חנויות של עופות, שיעשו דלחות כפולות בחנות, וכשיפתח ינעול הדלת החיצונה בטרם יפתח הדלת השניה, וממילא לא יצאו העופות לחוץ, וגם יהא מותר לנעול הדלת הפנימית כשיצא כיון שהחנות גדולה והדלת החיצונה סגורה, ואחרי נעילת דלת הפנימית יוכל לפתוח ולנעול החיצונה (יב) שם ו׳. ואסור לשסות כלב אחר חיה כדי שיצוד אותה ואף בחול אסור לצוד בכלבים משום מושב לצים ואינו זוכה לראות בשמחת לויתן (שם ג׳) (יג) שם ד׳ (יד) שם ה׳ (טו) שם י׳, וכל זה מיירי אפילו בבית גדול שאין הצבי ניצוד עדיין שצריך לבקש תחבולות לתפסו, ג״כ אסור לנעול הדלת וכמ״ש לעיל בפנים ס״ב; וכ׳ הח״א כלל ל׳ וה״ד המשנ״ב, דאם נכנס צפור דרור לבית בזמן הקור

שיש

יוכל לברוח, מותר לסנור אח"כ במנעל אעפ"י שמוסיף שמירה על שמירתו (טז):

יג) **היה** צבי כבית הפנימי הסנור מכל צד, ורוצה לפתוח הדלת להכנס לבית, ומתירא שלא יברח הצבי, רשאי לסנור הדלת של בית החיצון בעוד שהבית הפנימי סנור, ואח"כ יוכל לפתוח הדלת של בית הפנימי, ואין בסנירת הדלת החיצון משום צידה, כיון שהצבי היה ניצוד ועומד מקודם לכן בבית הפנימי (יז):

יד) **מותר** לצוד כל מיני רמשים שדרכן להזיק כנון נחשים ועקרבים וכיוצא בהם אפילו במקומות שאינן ממיתין בנשיכתן, ואפילו אינן רצין עתה אחריו כלל, אלא שחושש על העתיד שמא ירוצו אחריו או אחר אדם אחר וינשכוהו, או שמא לא ישמר עצמו מהם וינשכוהו, או שמא יזיקו לאחרים שלא

בדי השלחן

שיש צער צינה או צער אחר מותר לנעול הדלת אם אין כונתו לשמירת הצפור כלל רק להציל מן הקור, וטעמו כיון דצפור דרור בבית אין בו צידה מה"ת שהרי מחוסר צידה עדיין, ולא הוי רק איסור דרבנן בסגירת הדלת, וכיון שאינו מתכוין לשמירת הצפור הוי פסיק רישיה דלא אכפת ליה בדרבנן ע"כ יש להקל במקום צער, (וכעין זה מצינו בפרעוש העוקצו שמותר לצודו כמ"ש בפנים סט"ו שהתירו בצידה דרבנן משום צער) וסיים הח"א דשאר חיה ועוף דשייך בו צידה בדאורייתא אסור אע"ג שאין מכוין כלל דהוי פסיק רישיה, ונראה מדלא חילק הח"א בין בית גדול לבית קטן, דבבית גדול שאין יכול לתפוס החיה בריצה אחת ג"כ לא הוי צידה מה"ת ויהא מותר לנעול הדלת בזמן הקור, ומדכ' הח"א סתם שאסור, מוכח דאפי' בבית גדול אסור לסגור הדלת על חיה ועוף, וי"ל הטעם כיון שעכ"פ שייך לפעמים צידה בחיה ועוף מה"ת בבית קטן, ע"כ לא רצה לחלק בין בית גדול לבית קטן, ודוקא בצפור דרור שאין בו צידה מה"ת בבית כלל אפי' בבית קטן, רק במגדל שהוא ניצוד בו כמ"ש בשו"ע בתחלת סימן זה, ע"כ הקיל בו לנעול הדלת בבית מפני הקור, ופשוט דבחיה לא שייך כלל היתר זה לנעול הדלת מפני הקור שהרי יכול לגרש החיה מן הבית תחלה, וגם בצפור דרור בבית צריך לעשות תחבולות תחלה להפריחו מן הבית אם אפשר, ואם הוא משתמט בזויות ואינו יוצא מן הבית אז התיר הח"א לנעול הדלת (טז) שם ח' (יז) מבואר ממש"כ שם ט' שאם ישב א' על הפתח ומילאוהו שלא נשאר מקום פנוי שיוכל הצבי לברות מותר לאדם אחר לישב בצדו של זה כו' ואפילו עמד הראשון והלך לו וכו' אין השני צריך לקום ממקומו וכו'. ומש"כ בפנים דמותר לסגור הדלת החיצון בעוד שהדלת הפנימי נעול

ידעו להשמר מהם (יח), ולוחשין על נחשים ועקרבים בשביל שלא יזיקו אע"פ שאינן רצין אחריו (יט):

טו) כל שאינו מזיק הגוף בנשיכתו אלא שמצערו בלבד כגון זבוב ופרעוש וכיוצא, אם הוא עוקצו כבר מותר ליטלו בשעת עקיצתו ולהשליכו. אבל אם אינו עוקצו עדיין לא יתפסנו בידו אלא יפילו מעליו ע"י ניעור, ואם אי אפשר לו בקל להפילו בלי נטילה ביד מותר לתפסו אפילו מעל בגדיו מבפנים כיון שיוכל לצערו שם, ואפילו מעל חלוקו מבחוץ מותר לתפסו, כיון שהחלוק הוא סמוך לבשר ואפשר שיבא הפרעוש משם לבשר ויעקצנו, אבל אם הפרעוש הוא על בגד העליון מבחוץ בענין שאין לחוש שיעקצנו אסור לתפסו אבל מותר להפילו מעליו על ידי ניעור (כ):

בדי השלחן

נעול דומה ממש לנדון זה, אבל לסגור הדלת החיצון אחר שנפתח הדלת הפנימי אסור כמ"ש כל האחרונים דלא כמג"א ס"ק י"א (ובמשנה ז' דפ' האורג ישב הראשון על הפתח ומלאוהו ובא השני וישב בצדו אע"פ שעמד הראשון והלך לו הראשון חייב והשני פטור, וכ' בתוי"ט שם שהראשון הלך לו לפנים אל תוך הבית עיי"ש ובתו"ח שם, ואדמו"ר ז"ל בסעיף זה ביאר המשנה כפשוטה דמיירי שישב הראשון על הפתח ולא נשאר מקום פנוי כ"כ שיוכל הצבי לברוח, והשני בא וישב בצדו של הראשון באותו מקום פנוי, ועמד הראשון והלך והצבי נשמר אח"כ מפני ישיבת השני, שגם בהמקום פנוי שנשאר במקום ישיבת הראשון שהלך אין בו כדי בריחת הצבי, וא"ש לשון המשנה שהשני ישב „בצדו" של הראשון, ולא לפנים ממנו ולא לחוץ ממנו, ובהגהות הרש"ש על משנה זו המציא פירוש כזה מדעתו, וכבר קדמו אדמו"ר ז"ל, ואין צורך למש"כ הרש"ש שם שעינינו רואות שעובי הצבי יותר מעובי אדם בינוני, שאפילו עובי הצבי קטן מעובי אדם כמו שכן ראינו הרבה צביים, אתי שפיר, דאטו איתא במתניתין שישבו שניהם בתוך החלל של עובי המזוזות, אלא מיירי שישבו על הפתח מבחוץ סמוך לחלל המזוזות, וכ"א ישב קצתו נגד חלל הפתח וקצתו לחוץ) (יח) שם י"ז, דהצידה שלהם הוא אסור מדרבנן דהוי מלאכה שא"צ לגופה, ע"כ התירו מפני חשש היזק הגוף עיי"ש עוד (יט) סי' שכ"ח ג', וזה מותר לכו"ע אפילו לדעת הרמב"ם דמלאכה שא"צ לגופה אסור מה"ת עיי"ש (כ) סי' שט"ז י"ח, ופשפשים אם א"א להפילם בקל מעל הכו"כ מסתבר דמותר לתפסם ביד, דדמו לפרעוש שעל בגדיו מבפנים, כיון שדרכם להתנפל על הגוף ולעקצו; וכ' הב"י וז"ל וכתב המרדכי בפ' כל כתבי אבל משם רב יהודאי גאון מצאתי חזינן לרבנן

טז) מותר לפתוח הבית בפני הצבי כדי שיברח ויצא, וכן צבי שנכנס למצודה מותר לפרקו ממצודתו ובלבד שלא יטלטלנו (כח) :

סי׳ קכ״ב איסור נטילת נשמה בשבת ובו ו׳ סעיפים.

א) אסור ליטול נשמה לאחד מכל מיני חיה בהמה ועוף ודג ושרץ בין בשחיטה בין בהכאה בין בחניקה או באופן אחר (א) :

ב) ואפילו ליטול מקצת נשמה אסור כגון להוציא דם מאחד מאברי החי מכל מיני בעלי חיים, שנוטל הנשמה שבאותו מקום כי הדם הוא הנפש (ב), ואפילו החובל בא׳ מאברי האדם או בהמה חיה ועוף וח׳ שרצים האמורים בתורה בפרשת שמיני עד שנצרר הדם תחת העור אע״פ שלא יצא לחוץ חייב

בדי השלחן

לרבנן קשישי דמימנעי מלצוד פרעוש אפילו מעל בשרם עכ״ל וזו מידת חסידות היתה דמדינא שרי עכ״ל הב״י, וצ״ע על ספרי הפוסקים האחרונים שלא הביאו כלל דברי המרדכי למידת חסידות עכ״פ שלא לצוד פרעוש ואולי סמכו על מה שהובא כבר בב״י (כח) שם י״ב, ומש״כ שלא יטלטלנו קאי על הצבי, שבשעה שבא להוציאו מהמצודה לא יטלטלנו, ובמנחת בכורים על התוספתא פי״ג פי׳ דהאיסור משום טלטול המצודה דהוי כלי שמלאכתו לאיסור, מיהו בצריך למקומה מותרת בטלטול, ומש״כ במנחת בכורים שם דהמפרק בהמה הפירוש שסותר המצודה כדי שתצא הבהמה, תמוה דלמה ליה לסתור המצודה בפתיחת המצודה די, וגם למה כ׳ דהאיסור משום טלטול המצודה תיפוק לי׳ דאסור משום סתירה בכלים, והמג״א כ׳ „לפרקו ממצודתו״ וכ״כ אדמו״ר, דהמפרק פירושו שמתיר הצבי ממאסרו, וכ׳ בחס״ל שאסור לפתוח המצודה של העכבר לפני החתול משום איסור טלטול המצודה וה״ד בכה״ח על שו״ע, ובמנ״ש סי׳ פ׳ הביא מעקרי הד״ט שהטל אורות נסתפק אם חייב משום נטילת נשמה לפתוח המצודה של העכבר לפני החתול שיאכלנה וסיים דאיסור עכ״פ יש בזה : (א) סי׳ שט״ז י״ג, ודג שהוציאו מספל של מים כיון שיבש בו כסלע בין סנפיריו חייב אע״פ שהחזירו למים אח״כ, ולא עד שיבש ממש אלא אפילו כשנוגעים שם באצבע זב ריר משם ונמשך מן האצבע, ולכן אסור לומר לנכרי להוציא דג מן החבית של מים אע״פ שירא שימות שם. שם (ב) שם י״ד, ואפילו

יצא

(ג), ועל כן יזהר מאד שלא להכות שום חי בשבת הכאה שיכול לבוא לידי חבורה (ד):

ג) **אסור** להרוג פרעוש אע"פ שהוייתו מן העפר, ואפילו למוללו באצבעותיו להתיש כחו שלא יחזור אליו אסור גזירה שמא יהרגנו, ופרעוש זו היא שחורה הקופצת, ואסור להרוג תולעים של בשר ותולעים שבתוך הקטניות אע"פ שאינם פרים ורבים אלא שנהווין מן הנללים ומן הפירות שהבאישו (ה):

ד) **אבל** לבנה הרוחשת היא הנקראת כינה מותר להרגה בשבת מפני שהויתה מן הזיעה, ודוקא במוצא כינה על בשרו או שמצאה על בגדו דרך מקרה. אבל המפלה בגדיו מכנים מוללן באצבעותיו וזורקן (ו) אבל אסור להורגן בידיו,

---

בדי השלחן

יצא דם כל שהוא או נצרר דם כל שהוא חייב (משנ"ב סקכ"ט) (ג) שם ס"ו (ד) משנ"ב סק"ל, ואסור לחוך שחין שמוציא דם הנבלע בבשר ויש בו משום חובל (סי' שכ"ח ל"ג): והבא להוציא קוץ יטלנו באופן שלא יהי' ודאי שיוציא דם בנטילתו, דאע"פ שאינו מתכוין לכך אסור אם הוא פסיק רישיה שיוציא דם (סי' ש"ח ל"ח) (ה) סי' שט"ז י"ט כ', ואסור להרוג פשפשין, ואפילו להשליכן למים אסור וכמו פרעושין שכ' בתשובת חוי"י כמ"ש בבה"ט סקי"ג, ואולי פשפשים חמירי טפי משחורה הקופצת (שכ' בשע"ת סקי"ד שלהרמב"ן והרשב"א אינה פרעוש שבגמ'), וקצת ראיה דפשפשים הם פו"ר ממ"ש בגמ' חולין דנ"א אמרי אינשי שב שני אימרא בקתא מבקא והיינו פשפשים כמשפי' רש"י מין זבוב צינצ"א והיא נושכת כצרעה ובלשון ספרד קורין כן לפשפש וצריך למחות בנשים המקילות בדבר (ו) שם כ': כ' אדמו"ר במוקף (אפילו למים, מ"א עיין ברא"ש וצע"ג) ומשמע דלא ברירא לי' לאדמו"ר לפסוק כהמג"א להתיר לזרוק כנים מבגדיו למים מדכתבו במוקף (עי' לעיל בדה"ש סי' צ"ג סק"ח) מפני הקושי' מהרא"ש, וכבר הקשה קושי' זו בא"ר והביאו הפמ"ג, ועי' במחהש"ק שישב קצת דברי המג"א, דהכי איתא בגמ' שבת די"ב ע"א רבה מקטע להו ורב ששת מקטע להו רבא שדא להו לקנא דמיא, וכ' הרא"ש שם מיהו תימה האיך פליגי אהני תנאי דתרווייהו אסרי הריגת כינה במפלה כלין ואפשר דאיירי במפלה ראשו דהתם לא גזרינן כנים אטו פרעושים שאין פרעושים מצוין בראש עכ"ל וכ"פ השו"ע וכ"פ אדמו"ר כמ"ש בפנים, ומדברי הרא"ש נתבאר דהא דרבא שדי להו לקנא דמיא מיירי במפלה ראשו, ומנין יצא להמג"א להתיר לזרקן למים אפילו במפלה כליו, וכ' המחהש"ק מהא דרבא שדי להו לקנא דמיא ולא הרגן בידים צ"ל דס"ל דגם בראשו גזרינן אטו פרעושים ואפ"ה התיר

לזורקן

שכיון שמפלה בגדיו חוששין שמא ימצא ג"כ פרעושים ויהרגם, אבל המפלה ראשו מותר להרוג הכנים מפני שאין פרעושים מצויין בראש (ז):

ה) **כל** חיה ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי כגון נחשים השרפים וכלב שוטה וכל כיוצא בזה מותר להורגם בשבת אפילו אינן רצין אחריו כלל, מפני שיש פיקוח נפש בהריגתן כי שמא ימיתו שום אדם מישראל, ושאר מזיקין אפילו אותן שבודאי אין ממיתין בנשיכתן אלא שמזיקין את הגוף בלבד, יש אומרים שאם הם רצים אחריו מותר להרגם (ח), ואם אינן רצין עתה אחריו אלא שחושש על העתיד מותר להרגם בשינוי דהיינו לדרסם לפי תומו בהליכתו אפילו מתכוין כדי להרוג אלא שמראה עצמו כאילו הולך לו לפי תומו, ואסור להרגם הריגה הניכרת שהיא נעשית במתכוין, ואפילו מיני חיה ורמש שיש בנשיכתן ספק נפשות צריך לשנות בהריגתן כל שאין רצין אחריו וכל בעל נפש יחמיר

בדי השלחן

לזורקן למים וא"כ ה"ה לדידן במפלה כליו דגזרינן אטו פרעושים מותר לזרקן למים, ואע"ג דיש מקום לבע"ד לחלוק המג"א ס"ל דשוין הם עיי"ש, ודבריו תמוהין חדא דמנלי' דלרבא אסור להורגן בידים בראשו דלמא הוי מאוס לי' להורגן בידים וע"כ זרקן למים ואפי' בחול לא היה הורגן, והכי מוכח בגמ' נדה ד"כ ע"ב דרבא הכיר שתין מיני דמא ולא הכיר דם כנים עיי"ש בתוס' וצ"ל שלא ראה דם כנים מעולם, ומוכח דלא הרגן בשום פעם, ועוד נראה לומר דרבא היה מצוי בסמוך אליו ספל של מים וע"כ זרקן לתוכו וכמו דמצינו בגמ' שבת דקמ"ג ע"א גבי גרעיני תמרים שמואל מטלטל להו אגב ריפתא ,רבא מטלטל להו אגב לקנא דמיא" רב ששת זריק להו בלישניה, מוכח קצת דמנהגו של רבא היה להעמיד אצלו ספל של מים, וראיתי בשע"ת סקי"ד שמביא מהברכ"י בישוב דברי המג"א דלאו פ"ר הוא דאפשר שיצאו מהמים, מ"מ מש"כ המג"א דכן משמע בגמ' צ"ע (ז) שם, כ' הפמ"ג בא"א סקכ"א אם נמצא בליל ש"ק כנה וא"י מהו אף דרובא שכיחי לבנה אסור להרוג, ולכאורה נראה דהיינו בנמצא על בגדיו דשם מצוי ג"כ פרעושים אבל בנמצא בראשו דשם אינו מצוי פרעושים, תלינן דהוי כינה ומותר, וקצת ראיה לזה מהא דרב ששת מקטע להו כנז' בס"ק הקודם ור"ש סגי נהור הוה, ולא ראה אם הוא כינה או פרעוש ואפ"ה מקטע להו ומיירי בראשו כמ"ש הרא"ש הנז' בס"ק הקודם, ואולי הוי מרגיש במשוש היד והי' לו הבחנה בין כינה לפרעוש (ח) שם כ"ב, ואינו דומה לפרעוש

לעצמו במיני חיה ורמש שאינו ממית לעולם בנשיכתו וגם אינו רץ אחריו, שלא ידרסנו אפילו לפי תומו, אם אפשר לו להשמר ממנו ולהזהיר לאחרים שישמרו ממנו (ט):

ו) אבל מיני רמשים שאין מזיקין כגון נמלים וכיוצא בהם אסור לדרסם אפילו אינו מתכוין להרגם אלא שהוא פסיק רישיה שבודאי יהרגו, וצריך לדקדק בהילוכו במקומות שהם מצויים שלא ידרוס עליהם. ואותן שהורגין שממית (שקורין שפין) צריך למחות בידם (יא):

סי' קכ"ג דין קשירה ועניבה בשבת ובו ז' סעיפים.

א) אסור לקשור בשבת שום קשר של קיימא שעומד להתקיים איזה זמן, ואסור להתיר קשר של קיימא (א) אבל קשר שהוא עומד להתירו ביומו כגון קשרים שבמלבושים ומנעלים שכשלובשן שחרית קושרן וכשפושטן ערבית מתירן מותר לקשרן ולהתירן בשבת (ב), ויש אומרים שאם הוא קשר מעשה אומן

בדי השלחן

לפרעוש שאסור להרגו לפי שאינו מזיק להגוף אלא מצערו בלבד (ט) שם (י) שם (יא) שהרי אינה מזקת ואף שיש לחוש שתפול לתוך המאכל מ"מ דבר שאינו מצוי הוא וגם אפשר לכסות המאכלים וגם א' מאלף היא מסוכנת במאכל וגם אם היה בה חשש סכנה לא התירו אלא לדרוס לפי תומו (שם כ"ג): ואסור להעמיד סם המות לזבובים ועכברים בשבת אף שגרמא בעלמא הוה מ"מ אסור משום איסור מוקצה לטלטל סם המות דלאו בר אכילה הוא. וגם משום דאין עושין גרף של רעי לכתחלה בשבת ע"י שימותו הזבובים, כ"כ במג"ש סי' פ' מעקרי הד"ט ושבו"י, ומכ"ש מה שנתחדש בזמננו מין נוזל שמזלפין אותו בבית להמית הזבובים והפרעושים שאסור לזלפו בשבת. משום איסור נטילת נשמה שלפעמים יקרה שמזלף בידיו על הזבובים והרי ממיתם בידיו: (א) סי' שי"ז א', ואם הקשר עומד להתקיים לעולם דהיינו שקושרו על דעת שישאר בו כל זמן שאפשר לו להיות קיים וכל זמן שלא יצטרך להתירו ואינו קוצב זמן בדעתו מתי יתירנו ואפשר שישאר כן לעולם הרי זה אסור מן התורה לקשרו או להתירו, ואסור אפילו ע"י נכרי, אבל אם קוצב בדעתו איזה זמן שאז יתירנו בודאי אפילו הוא זמן ארוך מאד אסור מדרבנן ומותר ע"י נכרי במקום צורך גדול כמ"ש להלן בפנים (ב) שם, וכל קשר שקושרין

אותו

דהיינו שהוא קשר חזק ואמיץ כקשרים שהאומנים עושים בשעת מלאכתן אסור לקשרו או להתירו אפילו עומד להתירו ביומו (ג), על כן נהגו ליזהר שלא לקשור או להתיר שום קשר שהוא

בדי השלחן

אותו לפחות מכ"ד שעות הוי עומד להתירו ביומו (פמ"ג א"א), וצ"ע בסימן שי"ד י"ח בחותלות של תמרים שמותר להתיר הקשר (בשו"ע אדמו"ר שם נשמט התרת הקשר והוא ט"ס דמפורש בגמ' שבת דקמ"ו) ולהפקיע ולחתוך החבל, ושם לא נעשה הקשר להתירו ביומו, שהרי מניחים שם התמרים להתבשל ובודאי צריך לזה זמן איזה ימים, והוי קש"ק מדרבנן, ומבואר שם דלצורך שבת התירו סתירת בנין גרוע בכלים, ולא נזכר מהתרת קשר שאסור מדרבנן, גם צ"ע מדוע לא ביארו הפוסקים דאם היו החותלות קשורים בקשר חזק ואמיץ דהוי ספק מעשה אומן יהא אסור להתירו, דבזה אסור להתירו אפילו עומד להתירו ביומו כמ"ש בפנים (מיהו זה י"ל דבספק מעשה אומן ועומד להתירו ביומו מותר לצורך שבת כמו שמותר במקום צער כמ"ש בפנים) וגדולה מזו הקשה הגרע"א ז"ל בחידושי שו"ע בסי' שי"ד על הא דמפקיע החבל דהיינו להתיר קליעתו דהא לדעת הרמב"ם זהו אסור משום מתיר כמ"ש בפנים ס"ה, וכיון דקליעת החבל הוי קש"ק, הוי סתירת החבל התרת קש"ק, ואע"פ דמקלקל הוא עכ"פ אסור מדרבנן, והיא קושיא עצומה, דלא מצינו שהתירו איסור דרבנן דהתרת קשר לצורך השבת, ובבה"ל בסימן שי"ד שם רוצה לתרץ וז"ל ולענ"ד דהרמב"ם יפרש מה שאמר בגמ' מפקיע היינו דמנתק וקורע וע"כ מותר דלא עדיף ממה שהתירו לחתוך אפילו בכלי עכ"ל, מוכח דמפרש מפקיע היינו קורע ומנתק בידיו וכמ"ש דהתירו לחתוך אפילו בכלי, אבל הא דמפקיע היינו בידיו, וזה אינו דהא מבואר בגמ' שבת דקמ"ו דברייתא דתני מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך הוא משום איסור טלטול הכלי להפקיע ולחתוך ואתיא כר' נחמיה דס"ל דאין הסכין ניטל אלא לצורך תשמישו וסכין אינו עשוי לכך, והרי מפורש בגמ' שם דמפקיע הוא בכלי, ואין לומר דהיינו קורע בכלי דא"כ היינו חותך ממש, וגם הה"מ בפ"י מהל' שבת על מש"כ הרמב"ם מפקיע מביא פירוש רש"י ז"ל דהיינו סותר שרשרות החבל ויל"ע בירושלמי פ' כלל גדול גבי חוסל של תמרים ואכמ"ל

(ג) שם ב', וזהו דעת הרי"ף והרמב"ם, ולדעתם אם אין הקשר מעשה אומן ואינו של קיימא מותר, אבל אם הוא של קיימא אסור אפילו אינו מעשה אומן, וכתב הפמ"ג במ"ז סק"א דלהרמב"ם אף לחצי שנה מיקרי שאינו של קיימא, ובא"א סק"ג כ' דאם אינו מעשה אומן מותר לכתחילה אף שהוא לימים הרבה כל שאין קיימא לעולם. ונמשך אחריו המשנ"ב בכ"מ, והמחהש"ק ס"ק י"ד כ' דלהרמב"ם אין חילוק בין עשוי להתירו ביומו או עומד זמן ממוצע בכל ענין שרי אם הוא מעשה הדיוט אא"כ הוא לזמן מרובה, ולפ"ז אם

ב׳ קשרים זה על זה אפילו הוא עומד להתירו ביומו, מפני שאין אנו בקיאין איזה קשר נקרא מעשה אומן (ד), ומכל מקום

בדי השלחן

הקשר אינו מעשה אומן ועומד להתירו בתוך ז׳ ימים, יהא מותר להתירו במקום צער כיון דלהרמב״ם ז״ל בודאי מותר, וגם לדעת הרא״ש הוי קצת ספק די״א בשו״ע שם דפחות מז׳ ימים לא הוי של קיימא, ודמי קצת לקשר ספק מעשה אומן ועומד להתירו ביומו דמותר במקום צער כמ״ש לקמן ס״ק ה׳, אבל אדמו״ר ז״ל כ׳ בדעת הרמב״ם וז״ל אבל הקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן וכו׳ פטור אבל אסור מד״ס אפילו ,אינו עומד להתקיים לעולם׳ אלא כשיעור שנתבאר עכ״ל, ור״ל דאם עומד להתקיים יום א׳ או שבעה ימים כמבואר בסעיף א׳ שם, הוי קש״ק מדרבנן גם לדעת הרמב״ם ואסור אפילו אינו מעשה אומן, וכן מוכח בב״י בתחלת הסימן שהביא דעת הרי״ף ודעת הרמב״ם ודעת הרא״ש וכ׳ אח״כ נמצינו למדין דקש״ק מיקרי קשר דבר שדרך לקושרו על דעת שיעמוד לעולם וקשר שאינו ש״ק דשרי הוא העשוי להתירו בכל יום ולדעת רש״י והרא״ש וכו׳, משמע דמש״כ מקודם דקשר שאינו ש״ק עשוי להתירו בכל יום הוא גם לדעת הרי״ף והרמב״ם, ושו״מ בשה״ג פרק ואלו קשרים שכתב וז״ל וכן נ״ל דלדעת שניהם (הרי״ף והרמב״ם) אם עושה קשר תחת העניבה במקום שעושים כן להתקיים שבוע או יותר כו׳ דבכה״ג אסור לקשור ולהתיר כך בשבת שהרי עומד להתקיים ולכ״ע כל שעומד להתקיים ימים מה אסור לקשור אפי׳ אינו מעשה אומן ואפי׳ לדעת מיי׳ ורבינו עכ״ל, הרי מפורש ממש כדברי אדמו״ר ז״ל, וכ״כ בהג״מ אות ד׳ על מש״כ הרמב״ם פ״י מהל׳ שבת שמותר לקשור סנדל, וכ׳ ע״ז לפי שצריך להתירו בכל ערבית וה״ד ברמ״א אלמא דגם להרמב״ם לא מיקרי אינו קיימא אלא כשמתירו באותו יום, וכ״כ הט״ז סק״א דלהרי״ף והרמב״ם אם אינו של קיימא היינו שנעשה להתיר בכל יום, ובתוס׳ רעק״א שבת פט״ו הקשה על הרע״ב שם דמקודם כ׳ שיטת הרמב״ם דבעינן מעשה אומן וקשר של קיימא ואח״כ כ׳ דקשר שאינו של קיימא לעולם רק לזמן קבוע אסור מדרבנן וכתב הגרע״א דזהו שיטת רש״י, דלהרמב״ם אין חילוק בין קיימא לגמרי לקצת קיימא, ולפ״ד ניחא דהרע״ב ג״כ יסבור כשה״ג דגם להרמב״ם אינו מותר רק באינו מעשה אומן ואינו קיימא כלל, ואם הוא קיימא לזמן אסור (ד) וכל קשר חזק שהוא קשור הדק היטב יש להסתפק בו שמא זהו מעשה אומן וב׳ קשרים זה ע״ג זה הוא ג״כ קשר אמיץ, והנה בט״ז סק״א כ׳ דקשר מעשה אומן היינו חזק מאד, ומעשה הדיוט אינו חזק כל כך, והמשנ״ב בבה״ל ד״ה הקושר כ׳ וז״ל ודע עוד דמה דפוסק בשו״ע דקשר ומעשה אומן חייב הוא אפילו אותו

הקשר

הקשר לא מיהדק שפיר ויכול להתירו באחת מידיו וכמו שכתבנו במ"ב וכן פסק בדרכי משה כי רבנן פליגי על ר"מ שאמר דיכול להתירו באחת מידיו פטור, וסברי דחייבין והלכה כמותם ומוכח בגמ' דקשר כזה לא מיהדק ולפ"ז לכאורה צ"ע על הט"ז שכתב דמעשה אומן נקרא כשהקשר חזק מאד עי"ש שנדחק בישוב כוונת הט"ז דקשר חזק ר"ל שלא יהיה ניתר בשום אופן מעצמו, ומעשה הדיוט הוא כשהקשר יוכל לפעמים במשך הזמן להיות ניתר מעצמו, וזה דוחק גדול, וגם אדמו"ר ז"ל כתב בפירוש כהט"ז דמעשה אומן הוא קשר חזק ואמיץ, וכ"כ בשה"ג וז"ל מיהו נראה מלשון האלפסי הוא קשר שקושרין אותו „הדק" היטב עכ"ל, וה"ד בדרכי משה אות ג' (אגב יש להעיר בד"מ שם שהקשה דמוכח בגמ' דמעשה אומן ואינו ש"ק אין חייבין עליו, ותי' דפטור אבל אסור עיי"ש, והוא פלא גדול שהרי מפורש כן ברמב"ם שהביא הב"י שם) וגם המג"א ס"ק ד' הביא לשון השה"ג, וכ' בלבו"ש שם דאפילו ב' קשרים אם אנו רואין שאינו מהודק כלל שרי להתירו אלא כשהוא מהודק מעט אז אמרינן דאין אנו בקיאין ושמא זה מיקרי קשר אמיץ, וכ"כ בשלחן עצי שטים דקשר שאינו מהודק הוי מעשה הדיוט והו"ד בנז"י בליקוטי רימ"א אות י', וכ"כ בכלכלת שבת אות כ"ב דאינו מהודק אינו מעשה אומן, וא"א לדחוק בכל אלו הפוסקים כמו שרוצה הבה"ל לכוין דברי הט"ז כנ"ל, ומה שאפשר לומר ליישב דבריהם שלא יהיו נגד משנה מפורשת הנ"ל נקדים לשון המשנה (שבת דקי"ב) „ר"מ אומר כל קשר שהוא יכול להתירו באחת מידיו אין חייבין עליו" וי"ל דאין הפירוש דלרבנן חייב אף שיכול להתירו באחת מידיו לפי שאינו מהודק, אלא דלרבנן כל קשר שאינו מעשה אומן פטור אע"ג שאינו יכול להתירו באחת מידיו, וע"ז פליג ר"מ ואומר דכל קשר שהוא יכול להתירו בא' מידיו אין חייבין עליו, כלומר אבל קשר שאינו יכול להתירו בא' מידיו חייב עליו אע"פ שאינו מעשה אומן אלא מעשה הדיוט, ומדיוקא דדברי ר"מ שמעינן במאי פליגי רבנן עליה, אבל בגוף דברי ר"מ שקשר שאינו יכול להתירו בא' מידיו אין חייבין עליו לא פליגי רבנן עליה כלל, וגם לרבנן פטור לפי שקשר כזה ודאי אינו מעשה אומן, ואל יפלא בעינינו פירוש כזה דכעין זה מצינו במשנה הסמוכה בדף ק"ג ע"א וז"ל כלל אמר רבי יהודה כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו וכתבו התוספות שם וז"ל דה"ק כל קשר שאינו של קיימא אין חייבין עליו הא של קיימא חייבין עליו ואפילו עניבה ולאפוקי מדרבנן דאמרו עניבה לאו היינו קשירה עכ"ל התוספות, וכן פי' הרשב"א שם ועי' בירושלמי על משנה זו ובקרבן העדה שם דפי' התוספות מפורש ג"כ בירושלמי, הרי דמדיוקא דדברי ר"י שמעינן דפליג על רבנן אבל לעצם דברי ר"י גם רבנן מודו דאינו של קיימא אין חייבין עליו, ולפי פירוש הנ"ל במשנה דר"מ יוצא דרבנן מקילין יותר מר"מ דאף שאינו יכול להתירו בא' מידיו אם אינו מעשה אומן פטור כנ"ל, ובזה א"ש סוגית הגמ' שם דאיתא שם בעי רב אחדבוי עניבה אלר"מ מהו

טעמיה

טעמיה דר״מ משום דיכול להתירו בא׳ מידיו הוא והא נמי יכול להתירו או דלמא טעמא דר״מ משום דלא מיהדק והא מיהדק תיקי. והנה מרבעי עניבה לר״מ אם חייב או פטור מוכח דלרבנן דמחייבי ביכול להתירו בא׳ מידיו כמש״כ תבה״ל הנ״ל כש״כ דמחייבי בעניבה דהוי מיהדק ג״כ ובאמת קי״ל דעניבה מותר דלאו קשר הוא כלל אפילו מתקיים כך לעולם כמ״ש לקמן סק״ז. ועוד קשה דכיון דלרבנן עניבה מותר דלאו קשר הוא כלל, מדוע בעי לר״מ מהו. נימא דגם לר״מ מותר דלאו קשר הוא כלל ואפושי בפלוגתא לא מפשינן. והנה לדעת הרא״ש דקש״ק אפילו אינו מעשה אומן חייב, יש ליישב קושיא זו. עפמ״ש בק״נ על הרא״ש שם אות ב׳ בישוב קושית התוספות וכ׳ דבעניבה לחוד גם לר״מ מותר והאבעיא בגמ׳ היא בעניבה על גבי קשר עי״ש. ממילא מיושב קושי׳ הנ״ל, דעניבה ע״ג קשר אם עשוי לקיימא הוי באמת קש״ק כמבואר בפוסקים. וע״כ לרבנן דמחייבי ביכול להתירו בא׳ מידיו אע״פ שאינו מהודק כש״כ דמחייבי בעניבה ע״ג קשר. וכן הלכה. והאבעיא היא רק אליבא דר״מ. אבל לדעת הרמב״ם דאינו חייב רק על קש״ק ומעשה אומן. וכ׳ בשה״ג פ׳ ואלו קשרים דעניבה ע״ג קשר לא הוי מעשה אומן כלל וכ״פ בשו״ע. וכיון דפטור לרבנן בכל מין עניבה אפילו ע״ג קשר קשה כנ״ל דמדוע אבעיא ליה אליבא דר״מ שמקיל יותר מרבנן, אבל לפי פירושנו הנ״ל במשנה דרבנן פליגי על ר״מ לקולא דאפילו אינו יכול להתירו בא׳ מידיו מ״מ פטור אם אינו מעשה אומן. א״כ בעניבה ע״ג קשר דאינו מעשה אומן ויכול להתירו בא׳ מידיו כש״כ דאין חייבין עליו והספק הוא אליבא דר״מ דאפילו אינו מעשה אומן חייב ואינו פוטר רק ביכול להתירו בא׳ מידיו. יש להסתפק בעניבה מהו כיון דמיהדק אפשר דחייב אפילו יכול להתירו בא׳ מידיו. ולפ״ד מיושב קושית הד״מ על הב״י שהביא משה״ל דתני בתוספתא זה הכלל כל קשר שהוא של קיימא ויכול להתירו בא׳ מידיו אין חייבין עליו. והקשה בד״מ שזהו דעת ר״מ ואינו הלכה ולמה הביאו הב״י. ובדברינו ניחא דגם לרבנן פטור דאינו מעשה אומן. כ״נ לפרש המשנה אליבא דהרמב״ם. ולפ״ד דמעשה אומן הוי כשהוא מהודק. צריך ליזהר מאד בציצית שמצוי לפעמים שהקשר העליון מתרופף קצת. ואם מושכו ומהדקו יש בזה חשש חיוב חטאת להרמב״ם דבההידוק נעשה מעשה אומן. וקודם לכן היה קשר מעשה הדיוט דלא הוי קשר מה״ת. ואם היה רפוי הרבה מאד שהיה הקשר השני רחוק קצת מהקשר שתחתיו י״ל דגם להרא״ש אסור להדקו דאע״פ דלהרא״ש גם קשר בלתי מהודק הוי קשר מה״ת אפשר דהיינו ברפוי קצת שיכול להתירו בא׳ מידיו אבל כשהי׳ ריוח גדול בין קשר התחתון לקשר שעל גבו גם להרא״ש לא הוי קשר ואסור להדקו אפילו מעט. וכן בקשר מהודק אסור לפתחו קצת לבטל ההידוק דבזה הוי מתיר הקשר לדעת הרמב״ם. כ׳ בקישו״ע סי׳ פ׳ סמ״ה וז״ל וצריכים ליזהר במטפחת שכורכין סביב הצואר שלא לעשות בו בשבת שני קשרים וכן בע״ש לא יהיו בו שני קשרים דא״כ אסור להתירו בשבת. ומיהו נראה

במקום צער אין להחמיר ומותר להתיר אם אינו מעשה אומן בודאי והוא עומד להתירו ביומו (ה):

ב) **קשר** שקשרו סתם ולא היה בדעתו כלום איםתי להתירו אינו נקרא קשר של קיימא, כיון שלפעמים מתירין קשר כזה ביומו, ובשעת הקשירה לא היה הדבר ודאי שלא יתירו אותו ביומו. על כן אפילו נקשר לפני השבת זמן מרובה, מותר להתירו בשבת (ו), אם אינו מעשה אומן, כגון שאינו מהודק כלל או שהוא עניבה על גבי קשר כמו שיתבאר בסעיף ד':

בדי השלחן

דמטפחת סביב הצואר אין הדרך כלל להדקה, ופשיטא דלא הוי קשר מעשה אומן וכיון שעומד להתירו ביומו מותר, ומ"מ יש ליזהר לכתחילה לעשות עניבה (ה) שם והנה רמ"א ז"ל בסימן זה כ' דבמקום צערא אין לחוש ומותר להתירו דאינו אלא איסור דרבנן ובמקום צער לא גזרו, והיה אפשר לומר דלהרמ"א ז"ל כל קשר שאסור מדרבנן מותר להתירו במקום צער, ואפילו קשר שהוא בודאי מעשה אומן אלא שלא נעשה לקיום לעולם דאיסורו מדרבנן לכו"ע מותר להתירו במקום צער, וכ"כ בק"נ על הרא"ש פ' ואלו קשרים אות ג' בשם הרמ"א דבמקום צער מותר להתיר קשר שאיסורו מדרבנן, וי"ל סברא בזה לפי שמצינו שהקילו בשבות דקשר לצורך מצוה, אולם אדמו"ר ז"ל ביאר דרק בקשר שאינו בודאי מעשה אומן והוא עשוי להתירו ביומו דלדעת הרא"ש בלא"ה מותר להתירו, ולדעת הרמב"ם דאוסר בקשר מעשה אומן הוי רק ספק איסור דסתם ב' קשרים האיסור משום ספק דאין אנו בקיאים מה נקרא מעשה אומן ע"כ יש להקל במקום צער, וגם בדעת רמ"א ז"ל צ"ל כן, מדסמיך ההיתר להתיר במקום צער להא דנוהגין שלא להתיר שום קשר של ב' קשרים, ולא סמיך למש"כ קודם לזה דלענין התרתו דינו כמו לענין קשירתו ושם הו"ל לבאר דבמקום צער מותר להתיר קשר שאינו של קיימא, וע"כ דלא התיר רק בב' קשרים שעומד להתירן ביומו דלהרא"ש מותר בלא"ה וכ"מ בח"א כלל כ"ו וכ"מ בכלכלת שבת (ו) שם, והוא מהט"ז ס"ק ב', וכן מבואר מהא דאיתא לקמן בפנים ס"ה, דמותר לקשור חבל בפני הפרה בשני צידי הפתח, דב' הקשרים אינם של קיימא דלפעמים יתיר זה ולפעמים יתיר זה, ופשוט דאינו מחויב לדקדק להתיר דוקא שני הקשרים ביום אחד, ואפשר שבלי כוונה יזדמן לו להתיר קשר א' במשך יום או יומים ואעפ"כ אין הקשר השני של קיימא, כיון דעומד ג"כ להתירו ואפשר שיתירו ביומו, וכ"מ מהא דנודות יין ושמן דאית להו תרתי אוני בגמ' שבת דק"ב: וצ"ע דבס"ו גבי קשר שקשרו כובס דמתירין אותו בשבת כ' אדמו"ר שאינו קשר ש"ק „שרוב הפעמים" מתירין

ג) קשר שאינו עומד להתקיים לעולם רק לאיזה זמן והוא צריך הרבה לכך יכול לקשרו או להתירו על ידי נכרי (ז), ובמקום שמותר להתיר הקשר ואינו יכול להתירו מותר

בדי השלחן

מתירין אותו ביומו מיד אחר הכביסה, משמע דבקשר שקשרו סתם אינו מותר אלא כשרוב הפעמים מתירין אותו ביומו דאזלינן בתר רובא, ובס״א גבי מנעל של ת״ח אם קשרו סתם כ׳ דלא הוי קש״ק שהרי לפעמים גם הת״ח חולצין מנעליהם בלילה, משמע דלא בעינן „רוב פעמים״ וכ״כ להלן שם שי״א דבעינן שיתקיים ז׳ ימים, אפילו אם רוב הפעמים דרכו לקיימן ז׳ ימים אלא שלפעמים ג״כ מתיר אותו בתוך ז׳ כגון ת״ח שרוב הפעמים אינו חולץ מנעליו כו׳ אם קושרן סתם אינן נקראים של קיימא. והנה בזמנינו המנהג בבתי חרושת של גרבים שקושרין כל זוג גרבים יחד דהיינו שמחברין אותם עם חוט וקושרין ב׳ הקצוות יל״ע אם מותר להתיר הקשר בשבת דאע״פ שמבואר בש״ע אדמו״ר ס״ו וס״ז דהקשירה שנעשית אחר גמר מלאכת הבגד מותר להתירה דאינה קש״ק, וכן ה״ה בתפירה כמו זוג של מנעלים התפורים יחד כדרך שהאומנים עושים, התם מיירי כשהקשר לא היה של קיימא אלא להתירו ביומו ברוב הפעמים, וכן במנעלים שהיה המנהג אז שהאומן היה תופר את המנעלים ע״פ הזמנת הבע״ב וברוב הפעמים ביום שנגמרו היה הבע״ב לוקחם ממנו ופותח את הקשר או מנתק חוט התפירה, אבל במנעלים וגרבים הנעשים בבי״ח כהאדנא ואח״כ מוציאים אותם לשוק למכירה, הרי רחוק המציאות שיתירו הקשר ביומו, וגם יש לחוש דהקשר הוי חזק ומעשה אומן דאסור אפילו עומד להתירו ביומו (ומש״כ אדמו״ר בס״ו מתירין בית הצוואר מקשר שקשרו כובס שאינו של קיימא ומשמע דאפילו בב׳ קשרים זע״ז מותר אפשר דסמך עמש״כ כבר בס״ב שנהגו לא להתיר ב׳ קשרים זע״ז, וממילא מובן דהא דמתירין בית הצוואר מיירי ג״כ רק מקשר ועניבה ע״ג, וכ״כ המשנ״ב סקי״ד דמש״כ רמ״א שלא להתיר „שום״ קשר שהוא ב׳ קשרים זע״ז, דר״ל אפילו אותן קשרים המבוארים בשו״ע שם דמותר לקשור ולהתיר היינו דוקא בקשר א׳ ומיהו זה דוחק, וי״ל עוד דכיון שמפורש בגמ׳ דמתירין בית הצוואר אלמא דלא הוי מעשה אומן, וגם סברא היא שאין הכובס מהדקו שלא יהא טורח להתירו אח״כ ע״כ אין להסתפק בקשר דכובס במעשה אומן וכמ״ש לעיל ס״ק ד׳ מהלבו״ש דב׳ קשרים אם אינו מהודק כלל מותר להתירו) לפיכך צריך ליזהר שלא להתיר הקשר מהגרבים ולא לנתק החוט ובמקום צורך גדול יעשה ע״י נכרי כמ״ש בפנים, וכן פירות מרוקחין שמצניעין אותן מקיץ לחורף בכלים וקושרין את פיהם כיון שודאי הדבר שאינו עומד להתירו ביומו הוי קש״ק ואסור להתירו בשבת (ז) שם א׳, ולכאורה כוונת אדמו״ר שם דרק בקשר שאינו עשוי לז׳

ימים

לחתכו ומכל מקום אין להקל בפני ע״ה אלא יעשה בצנעה (ח):

ד) **קשר** אחד ועניבה על גביו, אם עומד להתירו ביומו מותר לקשרו ולהתירו (ט), ואם אינו אלא קשר א׳ בלבד בלא עניבה על גביו מותר לקשרו ולהתירו אפילו אם עומד להתקיים לעולם, וכל זה בקושר ב׳ דברים יחד, אבל קשר בראש אחד של חבל או חוט דינו כב׳ קשרים זה על זה ואסור (י),

---

בדי השלחן

ימים מותר ע״י נכרי כיון די״א דמותר להתירו כמבואר למעיין שם, אבל ע״כ צ״ל דהכוונה להקל ע״י נכרי הוא בכל קשר שאינו לקיימא לעולם, דכיון דאיסורו מדרבנן הוי אמירה לנכרי שבות דשבות דמותר לצורך גדול בכל מקום כמבואר בסי׳ ש״ו וכ״כ כל האחרונים (ח) שם ו׳ (ט) שם ג׳, דעניבה על גבי קשר בודאי אינו מעשה אומן, כ׳ במנחת שבת סי׳ פ׳ יש ליזהר בגלילת ס״ת במטפחת בשבת במנחה שלא לקשור בקשר ועניבה על גביו כיון דאינו עומד להתירו ביומו והעולם אין נזהרין בזה ויש להודיעם שיש בזה חשש איסור עכ״ד, ולפ״ד גם בב׳ וה׳ יהא אסור לקשור בעניבה ע״ג קשר דהא יצטרך להתירו אח״כ בשבת וקשר שאסור לקשרו אסור להתירו, ואע״פ שיהיה לצורך מצות הקריאה הרי אפשר שלא לקשרו מעיקרא, ונראה ללמד זכות על מנהג העולם דזה הוי בכלל קשר של מצוה דמותר באינו קיימא לגמרי, כמ״ש בשו״ע אדמו״ר ס״ד, כיון שמקיימין מצוה בגלילת הס״ת וקשירתה ואין זה כבוד להס״ת לתחוב קצוות המטפחת בכריכה ולא לקשור, וגם לפעמים המטפחת קצרה ומוכרח לקשור, והפמ״ג בא״א סק״ו וסק״כ כ׳ דקשירת הציצית דהוי קשר מצוה היה צריך להיות מותר במקום שאיסור הקשירה היא דרבנן כגון שבדעתו להתירו ביומו אפילו הוא מעשה אומן, אלא דאסור שמא ימלך לבטלו לעולם עיי״ש, ועי׳ בשו״ע אדמו״ר סי׳ תרנ״א ס״ו דבלולב אסור לעשות עניבה ע״ג קשר כיון שאינו חושש להתירו עולמית ואין זה שייך בס״ת: כ׳ בס׳ כף החיים על שו״ע מספר רוח חיים דס״ת שקשור בקשר ש״ק יקראו בספר אחר ולשבת אחרת יוציאוהו, ואין ספר רו״ח מצוי אצלי, וצ״ע בטעם האיסור להתירו, דבודאי אינו קש״ק לעולם אלא לזמן ואיסורו מדרבנן, ופשוט דכמו שמותר לקשור קשר האסור מדרבנן לצורך מצוה ה״ה להתיר קשר כזה לצורך מצוה ואולי מפני שאפשר להוציא ס״ת אחרת לא התיר להתיר, וזה אצל הספרדים שהס״ת מונחת בתיבה ואין קושרין אותה בשום פעם, ואם אירע פעם שהתיבה היתה קשורה לא רצה להתיר, אבל למנהגנו שהס״ת תמיד קשורה דעניבה ע״ג קשר הוי ג״כ קשר האסור מדרבנן נוהגין היתר גם כשנמצא קשור ב׳ קשרים זע״ז אע״פ דהוי ספק מעשה אומן, ואין מוציאין ס״ת אחרת (י) שם, וכן

אם

ועניבה לבד לא הוי קשר כלל, אפילו עשוי להתקיים לעולם (יח):
ה) קושרין חבל [בקשר ועניבה על גביו או בקשר רפוי] (יט) בפני הפרה ברוחב הפתח בשביל שלא תצא מפני

בדי השלחן

אם הניח ב׳ צידי החוט ביחד ועשה קשר אחד דינו כב׳ קשרים כיון דיכול להתקיים (ח״א), והנה יש להבין מדוע לא נזכר זה בשו״ע אדמו״ר ולא בהגהת רמ״א, רק קשר א׳ בחוט א׳ ונראה דהנה המשנ״ב בבה״ל העיר דהסמ״ג שכ׳ דקשר א׳ בחוט א׳ דינו כב׳ קשרים. לא ס״ל כשיטת הרמב״ם דבעינן מעשה אומן אלא דהרמ״א ז״ל סובר דה״ה לענין מעשה אומן הוי כב׳ קשרים. דאסור להתירו אפי׳ עומד להתירו ביומו. ובאמת דברי רמ״א ז״ל לקוחים מהשה״ג ס׳ ואלו קשרים וז״ל ומסופק אני אם דעת רבינו ומיי׳ לחייב בקשר א׳ (היינו בחוט א׳) וקצת נראה דודאי מחייבין אפי׳ בקשר א׳ העשוי לקיים כל עוד שהוא מעשה אומן וקשר חוט התפירה לא ידענא אי מקרי מעשה אומן או לאו כיון דאפי׳ שאר אדם שאינם אומנין וחייטין כך עושין בראשי החוט של תפירה קשר א׳ וכו׳ וכרתב סמ״ג לאוין ס״ה דיש קשרים שמתקיימין בקשר א׳ כגון שקושר חבל בראשו ואינו קושר בו ב׳ ראשים ביחד וכן נ״ל דה״ה לקושר הרצועה שנפסקה באמצעיתה כדי לעשותה שלימה שאע״פ שאינו עושה קשר ע״ג קשר שחייב כיון דעביד להתקיים כך לעולם, ואם עושה ב׳ קשרים זה על זה ברצועה שנפסקה כדי לעשותה שלימה חייב לד״ה דהוי מעשה אומן וגם עביד להתקיים כך לעולם עכ״ל, הרי מפורש בשה״ג דברצועה שנפסקה ומחבר ב׳ הקצוות בקשר א׳ חייב רק לדעת הרא״ש ולא להרמב״ם דלא הוי מעשה אומן רק בב׳ קשרים זע״ז, ע״כ לא כ׳ רמ״א ז״ל דמחבר ב׳ קצוות החוט בקשר א׳ שדינו כב׳ קשרים, שזה דוקא לדעת הרא״ש (וכך הם דברי הח״א אליבא דהרא״ש) והרמ״א קאי שם לענין ב׳ קשרים שעומד להתירו ביומו דאסור משום מעשה אומן, אבל קשר א׳ בחוט א׳ דכ׳ השה״ג דמסופק אם הוי מעשה אומן כ׳ רמ״א ז״ל להחמיר, והחילוק בזה י״ל דבקושר ב׳ חוטים יחד לא הוי מעשה אומן בקשר א׳ לפי שאין דרך האומן לקושרו בקשר א׳ אבל בחוט א׳ גם האומן דרכו לעשות רק קשר א׳ והוי מעשה אומן, ומיהו במחבר ב׳ חוטים ע״י קשר א׳ כעין אותו הקשר שעושין בראש חוט אחד, ואח״כ עושה עוד קשר שני כזה על גבי הראשון, פשוט דדינו כב׳ קשרים זע״ז והוי ג״כ מעשה אומן, ועינינו רואות דבאופן כזה הוא חזק ואמיץ יותר מסתם ב׳ קשרים זע״ז (יח) כמבואר בשו״ע המחבר ס״ה, ומפורש בשה״ג וכ״כ כל האחרונים, וצ״ע שלא נזכר דין עניבה בשו״ע אדמו״ר, וכ׳ הח״א דאם הדרך לעשות עניבה ובלא כוונה נקשר דינו כקשר שעשוי להתירו ביומו. ור״ל דאם לא נקשר בחוזק דלא הוי מעשה אומן מותר להתירו, או דמותר להתירו במקום צער כנז׳ בפנים ס״א (י״כ) דבקשר מהודק בוודאי אסור דהוי מעשה אומן,

ובסעיף

שעשוי להתירו תדיר להוציא הבהמה להשקותה, ואפילו לקשור בשבת שני ראשי החבל בשני צדי הפתח מותר, דשני הקשרים אינם של קיימא דלפעמים יתיר ראש זה ולפעמים יתיר זה כדי להוציא הבהמה. אבל אם באמת מבטל ראש אחד שיהא קשור לעולם אסור (יג):

ו) כל קשר שלפעמים נמלך ומבטלו לעולם אע"פ שתחלת עשייתו אינה על מנת לבטלו אלא להתירו ביומו אסור שמא ימלך ויבטלנו, לפיכך אסור ליטול חבל ולקשרו באבוס ובפרה שמא לא יתיר לעולם אלא ראש אחד ויניח השני קיים לעולם ויהיה קשר של קיימא, אבל אם היה קשור כבר מצד א' באבוס או בפרה מותר לקשור צד השני לפי שאם בא לבטל קשר אחד מהם שיהא קשור לעולם מן

בדי השלחן

ובסעיף הקודם בשו"ע אדמו"ר גבי קשירת חבל בדלי שאינו קבוע בבור כ' אדמו"ר ובלבד שלא יהא הקשר מעשה אומן, וגבי קשירת חבל בפני הפרה לא הזכיר כלל שלא יהא מעשה אומן, וצ"ל דבקשירת חבל בפני הפרה בלא"ה אין הדרך להדק הקשר היטב כיון שצריך להתירו בכל פעם ואם יקשרנו בחוזק יהא קשה להתירו אח"כ, אבל בקושר חבל בדלי יש לחוש שיהדק הקשר מחשש שלא יפול ממנו הדלי בשעת שאיבת המים ע"כ הוצרך לכתוב שלא יהא הקשר מעשה אומן, והנה לא העתקתי בפנים מש"כ אדמו"ר בסעיף ח' דבדליים שלנו שאינן קבועין בבור מותר לקשור חבל דאינו קשר של קיימא, דבמשנה שבת דקי"ג איתא דקושרין דלי על פי הבור במשיחה אן באבנט דאינו מבטלו שם שלא יניח את האבנט שם לתמיד (וצ"ל דעומד להתירו ביומו אחרי שישאב המים מהבור) אבל לא בחבל מפני שמבטלו שם לתמיד והוי קשר של קיימא. וכ' הב"י מה"ה וש"פ דבדליים שלנו שאינם קבועים בבור מותר אפילו בחבל דאינו קש"ק כיון שאינו עשוי לעמוד שם זמן מרובה (וצ"ל ג"כ דהכוונה שאינו עומד אפילו לכ"ד שעות עי' במחהש"ק סקי"ד באורך). והנה עינינו רואות בעיה"ק ירושלים שמשתמשין במי בורות ושואבין המים בדלי שאינו קבוע על פי הבור. וקושרין חבל להדלי ע"מ להתקיים לעולם, כי אין מתירין החבל מהדלי כלל, כל זמן שראוי להשתמש בו. ודאי הוי קשר של קיימא ואסור לקשור החבל להדלי. ומה שהתירו הפוסקים זהו לפי שבזמנם היה המנהג שלא קשרו החבל בדלי לזמן מרובה כנז' (יג) שם ס'

שם

הסתם אותו קשר שהי' קשור כבר מניחו לעולם קשור (יד):

ז) הפותל חבלים מכל מין שיהי' חייב משום קושר. וכן המפריד הפתיל חייב משום מתיר (טו):

סימן קכ"ד דין בישול בשבת ובו כ"ד סעיפים

א) אסור לבשל בשבת, ואפילו פירות או שאר דברים הנאכלין כמות שהן חיין אסור לבשלן. וטינון ואפיה וצליה בכלל בישול הן, וכן כל מי שריפה גוף קשה באור כגון המתיך א' ממיני מתכות, וכן הממסס השעוה או החלב או הזפת באור, או בתולדת האור דהיינו בדבר שהוחם מהאור, או שהקשה גוף רך באור או בתולדת האור חייב משום מבשל (א):

ב) המבשל בשבת במזיד אסור לו לעולם ליהנות מאותה מלאכה, אבל לאחרים מותר במוצאי שבת מיד (ב), ואם היה שוגג אסור בו ביום גם לאחרים ובמוצאי שבת מיד מותר גם לו (ג),

---

בדי השלחן

(יד) שם י' (טו) שם י"א, והעתקנו זה לפי שזה מצוי מאד שהילדות עושות בעצמן שרוך של חוטי משי, שלוקחות חוטים בודדים של משי, ושוזרין אותן בידיהן ואח"כ כופלין החוט השזור לשנים, והוא משתזר ומתעגל מעצמו, ונתפסים החוטים היטב, ונשארים בשזירתן בלי שום קשירה, ובשבת הוי חיוב חטאת, ומדרבנן אסור בכל. שהוא כמבואר שם:

(א) סי' שי"ח ז' (וסכ"ד), ואפילו בתולדת חמה אסור לבשל גזירה משום תולדת האור, אבל בחמה עצמה כגון ליתן ביצה בחמה כדי שתצלה או ליתן מים בחמה כדי שיוחמו מותר (שם) (ב) שם א', ואע"פ שנכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל אסור במו"ש עד בכדי שיעשה, הטעם משום דאמירה לנכרי קל בעיני הבריות ויש לחוש שמא יאמר לנכרי לעשות בשבת בשביל מו"ש ע"כ אסרו גם במו"ש עד בכדי שיעשו, וכן ישראל המתחיל בע"ש דבר שאסרו להתחיל כגון המשהה קדירה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה באופן האסור כמו שנתבאר לעיל סי' ע"א ס"ו דאסור עד מו"ש בכדי שיעשו, לפי שאיסור זה ג"כ קל בעיני הבריות ויש לחוש שיתחילו מבעוד יום שיהא מוכן להם במו"ש מיד (שם), ועי' בסי' רנ"ג כ"ד דאם החזיר הקדירה בשבת למקום שאסור להחזיר אסור ג"כ עד מו"ש בכדי שיעשו ע"ש, וצ"ל ג"כ דהחמירו בחזרה טפי ממבשל לכתחלה, דחזרה של דבר שנתבשל כבר קל בעיני הבריות (ג) שם, ושוגג היינו שעשה ע"פ הוראת חכם שטעה או ששכח שהוא שבת

או

או שהיא מלאכה (שם ג'). ובפמ"ג בא"א סק"ג נראה דיש שם ט"ס, שהביא מהא"ר דאונס חמור משוגג (וה"ד בנז"י) ובא"ר לא נזכר כלל דאונס חמור וז"ל הא"ר אין לדמות אונס לשוגג עכ"ל, ומסתבר דכוונתו להקל באונס יותר מבשוגג, דאונס לא שייך לקנוס אותו כלל: ואם עשה איסור דרבנן בשוגג עי' בה"ל ד"ה המבשל דמותר בו ביום אף לו דבדרבנן לא קנסינן שוגג אטו מזיד והביא כן מתח"א וביאור הגר"א (דלא כהפמ"ג שאוסר) וגם אדמו"ר כ' מפורש וז"ל וכן אם היה שוגג אסור בו ביום גם לאחרים שכיון שעשה „איסור של תורה" חחמירו לקנוס בו ביום כמו במזיד עכ"ל, וכן מבואר בשו"ע אדמו"ר סי' שלי"ט כ"ז שהעושה דבר האסור מד"ס במזיד אסור אפילו לאחרים עד מו"ש. ובמו"ש מותר מיד אפילו לו, ומשמע שאם עשה בשוגג מותר אפילו בו ביום, כ' המשנ"ב סקכ"ז דתבשיל שנתבשל כבר כמאכל בן דרוסאי (חצי או שליש בישולו) ובישלו אח"כ בשבת אין לאסור התבשיל דיש כ"פ דס"ל דאין בישול אחר שנתבשל כבר כמאכל ב"ד, והפמ"ג בא"א סק"י כ' דכל שיש ספק פלוגתא אם הוי בישול או לאו בזה ספק לקולא שאין לאסור התבשיל, והיינו בבישלו בשבת בתנור גרוף, דבתנור שאינו גרוף אסור לכו"ע עכ"ד המשנ"ב, ולדינא צ"ע בזה דהמג"א בסי' רנ"ג סקל"ז גבי תבשיל שנתבשל כל צרכו אלא שנצטנן כ' דאם חממו ע"י נכרי שלא על גבי האש אין לאסור מאחר שגדולי הפוסקים מתירין אפילו לישראל, ומשמע דאם חממו ישראל אסור בדיעבד אע"פ שיש מתירין לישראל לכתחלה, והגם שבסי' רנ"ג סקי"א התיר המג"א בדיעבד גם בישראל שנתן בשר לתוך תנור מכוסה מבעוד יום מאחר דיש מתירין לכתחלה, כבר עמד ע"ז אדמו"ר בסי' רנ"ג בקו"א אות ט' וכ' לחלק בין איסור דרבנן לאיסור דאורייתא, דתבשיל שנצטנן לדעת האוסרין יש בו בישול מן התורה ע"כ לא התיר המג"א בדיעבד כ"א בעשה ע"י נכרי ולא ע"י ישראל, וסיים שם אדמו"ר דצ"ע לדינא (ונראה דמפני זה כתב אדמו"ר בסי' רנ"ג שם סעיף כ"ה במוקף רתיבות אם החזיר „אפילו הישראל בעצמו", בתבשיל שנצטנן, דדין מסופק כתבו בחצאי עיגול כמ"ש לעיל סי' צ"ג בדה"ש סק"ח) ועי' במחהש"ק סי' רנ"ד סקי"א שכ' דאם נתן בשר גדי לצלות מע"ש לתוך תנור פתוח אע"ג דלהרמב"ם מותר לכתחלה מ"מ אנן לא סמכינן עליו אפילו בדיעבד. ואע"פ דהתם הוי רק איסור דרבנן. ואדמו"ר בסי' רנ"ד בקו"א אות ב' כ' דסמכינן בדיעבד אדעת הרמב"ם לפי שבשו"ע פסק כוותי' והרמ"א אינו חולק עליו בפירוש עיי"ש. וכ"ז בדרבנן אבל בתבשיל שנתבשל רק כמאכל ב"ד דהטור ושו"ע והרמ"א פסקו דיש בו בישול מה"ת אפשר דגם בדיעבד אסור. והפמ"ג עצמו בא"א סי' שכ"ג סקי"א כ' להתיר בדיעבד. במבשל פת בכלי שני. משמע דבכ"ר יש לאסור. והיינו לפי דבכ"ר מדינא הוי בישול אחר אפי' כמ"ש בא"א סי' שי"ח סקכ"א. ולא רצה הפמ"ג לסמוך בדיעבד על דעת הפוסקים דאין בישול אחר אפיה כלל, רק בכ"ש דכ' הרמ"א דנהגו ליזהר ודמי קצת לטבילת כלים חדשים דאפילו להאוסרים

איגו

ואם חל יו"ט במוצאי שבת אסור עד מוצאי יום טוב (ד). וכן הדין בעשה א' משאר מלאכות בשבת (כ):

נ) תבשיל שלא נתבשל כל צרכו אסור להניסו בכף שעל ידי

בדי השלחן

אינו אלא מדרבנן דמזה מיירי הפמ"ג שם (ומש"כ בשביתת השבת מלאכת מבשל אות פ"ח דהגרע"א העתיק מהפמ"ג דפת אף בכ"ר מותר וכו' ע"ז דאפשר ט"ס בפמ"ג שלפנינו במש"כ כ"ש, לא מסתבר דהפמ"ג מיירי שם רק במקום פלוגתא בדרבנן דומי' דטבילת כלים) ומש"כ דהפמ"ג בסי' שי"ח סק"י הנ"ל דכל שיש ספק פלוגתא אם הוי בישול בזה ספק דרבנן לקולא אפשר ג"כ כוונתו אם הפלוגתא היא בדרבנן, אבל אם לדעת האוסרים הוא מה"ת ופסקינן כוותייהו בשו"ע גם בדיעבד יש לאסור. ועי' עוד לקמן סק"ו. וגם בעירוי מכ"ר פסק המג"א בסי' שי"ח סקל"ב דגם בדיעבד הקליפה אסורה וכ"פ אדמו"ר בסי"ט וכן מוכח מהפמ"ג ג"כ במ"ז סוף אות ג'. ועי' פמ"ג במ"ז ט"ז, אע"פ שיש פוסקים דעירוי אינו מבשל, מוכח דגם בדיעבד אין להקל נגד פסק השו"ע והרמ"א היכא דלדידהו הוי בישול מה"ת, ומה שמסופק אדמו"ר בסי' רנ"ג כ"ה בתבשיל לח שנצטנן וחממו ישראל כנ"ל אפשר דהיינו לפי דמשמע דהרמ"א תפס לעיקר כדעת הרשב"א דאין בישול אחר בישול אפילו בלח שנצטנן לגמרי, שע"כ נהגו דאם הוא חם קצת מותר, דלדעת האוסרים אפילו בחם קצת אסור, אא"כ היד סולדת בו (ד) שם ג' (ה) שם א'. וכתבו האחרונים משם כתב סופר או"ח סי' נ' דפונדק ישראל שמבשל בקביעות מדי שבת בשבתו ודאי אסור למי שנתבשל בדעתו ורצונו ועוד אפילו למי שלא נתבשל בשבילו כלל אין ליקח ממנו משום לפני עור לת"מ ומשום מסייע ידי עוברי עבירה, ואינו מצוי אצלי לעיין בפרטי דה"ק, ומזה יש ללמוד דאלו המחללים שבת בחליבת הבהמות בש"ק כאשר פשתה המספחת בימינו בארה"ק (אוי לאזנים שכך שומעות) הרי מי שקונה מהם בכלל מסייע ידי עוברי עבירה כנז', לבד מה שמחללי שבתות אין להם נאמנות על הכשרות. כ' הח"א כלל ט' וז"ל ודוקא בדבר שנעשה מעשה בגוף הדבר שנשתנה מכמות שהיה כמבשל וכיוצא בו אבל המוציא מרשות לרשות שלא נשתנה הדבר מכמות שהיה אם בשוגג מותר אפילו לו אפילו בו ביום ואם במזיד אסור אפילו לאחרים עד מו"ש מיד ומ"מ יש להחמיר בכל איסור תורה כמו מבשל עכ"ל, ועיי"ש בנשמת אדם דדבר זה תלוי במחלוקת בין הרתוס' וש"פ והרמב"ם וכיון די"א דאין לנו רה"ר בזה"ז יש לסמוך על פסק הרמב"ם, ועי' בחק יעקב סי' תנ"ד בהוציא מצה מרה"ר לרה"י דמשמע שם דס"ל דדינו כמבשל, ובפמ"ג שם נשאר בצ"ע, ובשו"ע אדמו"ר סי' תנ"ד כ' מי שהוציא מצה מרה"י לרה"ר בליל ט"ו שחל בשבת מותר לו לצאת בה י"ח ולברך עליה, ומשמע דאפילו

הוציא

זה מקרב בישולו (ו), ואפילו העביר הקדירה מעל גבי האור [לא יגיס בה] ולא יוציא ממנה בכף שנמצא מגיס ומקרב בישולו (ז), כל זמן שהתבשיל חם שהיד סולדת בו (ח), אבל אם נתבשל כל צרכו [היינו כדרך שמבשלים אותו תמיד ואוכלים אותו כן] (ט) והעבירו מעל גבי האור מותר להגיס בו, ויש מחמירין, והרוצה להחמיר יחמיר בהגסה ממש, אבל להוציא בכף אין להחמיר כלל בנתבשל כל צרכו ואינו עומד על האש, אבל כל זמן שעומד על האש אסור להגיס ולהוציא בכף (י):

בדי השלחן

הוציא במזיד מותר לו לאכלה, ואולי מיירי באין לו מצה אחרת ובמקום מצוה לא קנסו כלל וצע״ג, ועיין עוד בענין זה בשו״ע אדמו״ר סי׳ ת״ה ס״ט ובהגהות נתיב חיים בסי׳ ת״ה בשם הריטב״א, אמנם מה דמחלק אדמו״ר שם בסי׳ ת״ה בין מבשל דאוריתא לתחומין דרבנן וכן הוא בתוס׳ עירובין דמ״א ע״ב, צ״ע דהא לבד איסור תחומין הוי ג״כ הוצאה ברשות הרבים, ודוחק לומר שהיו הפירות סמוך לתחום ויצאו וחזרו בלא טלטול ד״א בר״ה (ו) שם י׳, ואם עבר והגיס טרם שנתבשל כל צרכו, כ׳ הבה״ל דאם הי׳ ככר מבושל כמאכל ב״ד (שליש בישולו) אין לאסור התבשיל, ועי׳ לעיל סק״ג מש״כ להעיר ע״ז, והפמ״ג בסי׳ רנ״ג בא״א סקל״ב כ׳ וז״ל ואם לא נתבשלו הקטניות כ״צ לפעמים אסור ודאי להגיס בכף בכ״ר ואם הגיס אסור התבשיל כדין מבשל עכ״ל, ולא חילק בין אם נתבשל כבר כמאכל ב״ד (ז) שם ל׳. וגם במזלג לא יוציא כמ״ש לקמן סק״י, אלא ינער התבשיל מהקדירה לתוך הקערה (ח) דאם אין היד סולדת בו פשוט דאינו מבשל עוד, אבל כל זמן שהיס״ב מבשל בכ״ר, ואע״פ שהלשון בשו״ע המחבר ושו״ע אדמו״ר האלפס והקדירה שהעבירן „מרותחין" מעל גבי האור, כ״ז שהיס״ב הוי בכלל „מרותחין", ובמשנה שבת דמ״ב איתא ג״כ כלשון הזה שהעבירן „מרותחין" לא יתן לתוכן תבלין ואסור כ״ז שהיס״ב (ט) כ״נ פשוט (י) שם, ועומד על האור פשוט דלא דוקא על האש ממש, אלא אפילו עומד סמוך לאש כיון שעומד במקום שמתבשל שם הרי זה כעומד על האש, וז״ל השה״ג הו״ד בא״ר אין ליקח מן החמין כדי לתת לתינוק משיכנס שבת לא בלילה ולא למחרתו דלמא מגיס ומבשל עכ״ל, ומש״כ „דלמא מגיס" מוכח דס״ל דהלקיחה בעצמה בכף לא הוי הגסה אלא שחשש דלמא מגיס, וצריך להזהיר ההמון על זה, שדבר זה מצוי כ״פ שמוציאין בכף מעט תבשיל או עיגולים שקורין קניידלך מתוך הקדירה בעודה עומדת על הכירה. ואפילו להוציא עיגול במזלג שתוחב בהעיגול המונח מלמעלה ומוציאו ואינו נוגע כלל בהתבשיל שלמטה יש לאסור אעפ״י דאינו מגיס כלל, שמא ישכח ויוציא עיגול מבפנים והוי מגיס, וכמש״כ

השה״ג

השה״ג הנ״ל „דלמא מגיס ומבשל״ ואע״פ שיש לחלק דכיון שאינו מכניס המזלג כלל לתוך התבשיל אין לחוש להגסה, מ״מ אין להכנס בחשש איסור כיון שאפשר לעשות בהיתר להעביר הקדירה מע״ג הכירה : כ׳ הב״י בסי׳ רנ״ג וז״ל ובכלבו כתב שיש ליזהר מלתת מים חמין בעוד הקדירה על האש לפי שהן מערבות ומגיסות בקדירה כדי לערב יפה וקיי״ל דמגיס חייב משום מבשל אפילו בקדירה מבושלת כ״ז שהיא על האש עכ״ל. ועיד כ׳ הב״י מהפוסקים שאוסרים לתת מים חמים לתוך הקדירה דלפעמים א׳ אין יד סולדת בו והאחת יד סולדת בו ומתבשלין זה עם זה, ופסק כן להלכה בשו״ע סי׳ רנ״ג ס״ד, וכתבו הט״ז ומג״א הטעם דמתבשל א׳ בשני, ועי״כ לדידן שהמנהג דכ״ז שהוא חם אין בישול אחר בישול מותר, ומשום זה לא הביא כלל אדמו״ר בשו״ע סעיף זה כמ״ש בסי׳ רנ״ג בקו״א אות י״א ד״ה הנה, ולא חששו כלל לדברי הכלבו הנ״ל דבנתינת המים לתוך הקדירה הוי מגיס, וצ״ל הטעם דכיון דהנ״י ור״י אסרו לתת מים חמים לתוך הקדירה משום שמתבשלים, והרשב״א והר״ן מתירים משום דאין בישול אח״ב כמ״ש הב״י, מוכח דפליגי על הכלבו, דאין זה הגסה מה שמוסיף מים בקדירה, ואפשר דגם הכלבו ס״ל דאין נתינת המים בלבד בכלל הגסה אלא דאוסר משום שהן מכוונות להגיס כמ״ש לפי שהן מערבות ומגיסות בקדירה „כדי לערב יפה״ והיינו שעושות פעולה שיתערב יפה שלא יצופו המים מלמעלה על פני התבשיל, אבל הנוהגין לתת מים חמים בקדירה בלי להגיס כלל מותר, אע״פ שממילא מתנער קצת התבשיל ע״י כח המים אין זה בכלל הגסה דאין המים התחתונים עולים למעלה על ידי זה, וכן המנהג פשוט שמוסיפין מים חמין בקדירה חמה על הכירה : ויש להסתפק אם איסור הגסה בנתבשל כל צרכו שייך גם במים רותחין לחוד בלי תבשיל, והנה בס׳ שביתת השבת מביא מהמרכבת המשנה טעם איסור הגסה לפי שמקרב אותו חלק שהי׳ רחוק מן האש להיות קרוב להאש והוא כ׳ טעם לפי שיתכן שיש חלקים שלא נתבשלו וע״י התגסה והמיעוך שולטת רתיחת המים בכולה, ולפי טעם השביתת השבת אין שייך לאסור הגסה במים רותחין בלי תבשיל, אמנם טעמו דחוק דלפ״ד גם הוספת מים בקדירה יהי׳ בכלל הגסה. אע״פ שאינו מתערב יפה ואין המים התחתונים שהיו סמוכים לאש עולים למעלה, מ״מ חלקי התבשיל שעמדו למעלה מתפרדים ע״י קילוח המים מלמעלה, וכבר נתבאר דהוספת מים אינו בכלל הגסה, ועוד לפי דבריו יהי׳ אסור הגסה אפילו נתבשל כ״צ ואינו על האש, כיון שחושש שיש מקומות שלא נתבשלו, וכיון שלא נתברר היטב בפוסקים טעם איסור הגסה בנתבשל כל צרכו, יש לאסור גם הגסה במים חמים לבד : כ׳ בס׳ שביתת השבת דאסור לכסות קדירה העומדת על האש אפילו נתבשלה כל צרכה, דהכיסוי הוי כהגסה וראיתו מגמ׳ דחולין דק״ח מסוגי׳ דניער וכיסה, וכבר רמז לגמ׳ זו אדמו״ר הצ״צ במשניות דל״ט ד״ה ובכלבו (ומה שר״ל שם דלטעם שנתן הוא לאיסור הגסה לפי שמתמעך התבשיל יש מקום להתיר, אינו מובן דמי יימר דע״י הכיסוי ובלבול המים לא יתמעך התבשיל) והנה רש״י בחולין דק״ח פי׳ דהמכסה הוי כניער

ד) כלי ראשון אפילו לאחר שהעבירוהו מעל האור מבשל כל זמן שהיד סולדת בו (יא) לפיכך אסור ליתן לתוכו תבלין, וטוב למנוע מלחת תבלין בכלי ראשון אפילו אין היד סולדת בו כדי לעשות הרחקה (יב):

בדי השלחן

דמי השולים עולין עד פיה ויורדין, ומובן שזה דוקא בעוד הקדירה מעלה רתיחות, אבל אם אין החום של הכירה מרובה כל כך ואין הקדירה מעלה רתיחות אז אין המים התחתונים עולים ע"י הכיסוי, והעולם לא נהגו ליזהר כשמסירין הכיסוי מהקדירה של החמין בשבת בבוקר לראות אם צריך להוסיף מים או להוציא מעט חמין שלא לכסות אח"כ שוב את הקדירה, וי"ל לפי שבשבת בבוקר כבר נחה הקדירה מרתיחתה, וע"י הכיסוי לא יעלו המים, והנה בלא נתבשלה כל צרכה בודאי אסור לכסותה דעי"ז מרבה החום ומקרב הבישול, וק"ו ממש"כ לעיל סי' ע"א סי"ח דאם נתגלה הכיסוי של הבגדים אסור לכסותו ואסור להוסיף בשבת על הכיסוי, ומש"כ בסי' שי"ח ט"ז דמותר ליתן דבר שאין בו משום בישול ע"ג קדירה העומדת על האש, מוכרח לומר דמיירי בקדירה מכוסה ומעמיד על גבי הכיסוי, בלא נתבשלה כ"צ, אבל בנתבשלה כ"צ צ"ע אם כיסוי דומה להגסה, אע"פ שע"י הכיסוי עולים מים התחתונים למעלה, כיון שאין ידוע לנו פעולת ההגסה, ואולי האיסור הוא רק כשמגיס בידו, גם לא הוו שתקי הפוסקים מלכתוב איסור כיסוי בנתבשל כ"צ שהוא דבר המצוי מאד (יא) בשבת ד"מ ע"ב פי' רש"י סולדת נמשכת לאחוריה מדאגה שלא תכוה ובגמ' שם איתא כל שכריסו של תינוק נכוית והובא בשו"ע המחבר, ואדמו"ר ז"ל לא הזכיר זה כלל, נראה משום דאין נ"מ לדידן דגם בשיעור כריסו של תינוק נכוית אין אנו בקיאין, ובבכור שור לחולין דק"ג כ' שאע"פ שגדול אינו נכוה מחום מועט מ"מ אפשר שהגיע לחום שכריסו של קטן נכוה ופשוט דאנן לא בקיאים וכו' ולכן עכ"פ במידי דאורייתא ראוי להחמיר בכלי ראשון עד שיצא הספק מלבו שאין בו חום הנז' ואפילו בדרבנן צריך חקירה על זה עכ"ל, והו"ד בפ"ת יו"ד סי' ק"ה, ובס' בן איש חי שנה ב' פ' בא כ' וז"ל נקוט האי כללא בידך כל היכא שזה החמין ראוי לשתיה או לאכילה שאין האדם נמנע מכח רבוי חמימותו הרי זה לא חשיב יס"ב ואם ימנע מלשתותו או לאכלו מרוב חומו הרי זה נחשב בכלל יד סולדת בו, ולא מצאתי בפוסקים כלל זה, דאולי כריסו של תינוק נכוה אפי' בראוי לשתיה לגדול (יב) שם י"ז, ואם עבר ונתן תבלין בכ"ר שהיס"ב ונתן טעם בקדירה אסור התבשיל עד מו"ש, ואפילו נתן קצת תבלין מע"ש ובשבת הוסיף תבלין, ובהתבלין שנתן בשבת יש בו כדי ליתן טעם בקדירה זולת התבלין של אתמול ג"כ אסור הקדירה, אבל אם בהתבלין שנתן

בשבת

ה) אסור ליתן תבלין בקערה ולערות עליהם מכלי ראשון שהיד סולדת בו, מפני שעירוי מכלי ראשון מבשל כדי קליפה (יג). אבל אם עירה מהכלי ראשון לתוך הקערה מותר ליתן אחר כך התבלין לקערה (יד), מפני שחום כלי שני אין בו כח לבשל אפילו היד סולדת בו (טו), וכן מותר ליתן שום ובצל לתוך כלי שני (טז),

---

בדי השלחן

בשבת אין בו כדי ליתן טעם בקדירה רק בצירוף התבלין שנתן מע"ש, הוי זה וזה גורם ומותר התבשיל, והמשנ"ב בבה"ל ד"ה ואם עבר נשאר בצ"ע בזה עיי"ש (יג) שם י"ט, ואם עירה אזי הקליפה אסורה מפני שנתבשל בשבת (שם) וכמו שנתבאר בפרטות בפנים ס"א, ועי' מש"כ אדמו"ר הצ"צ על משניות דמ"א ד"ה והנה באם עירה מכ"ר על עלי הטייא (יד) והנה לא נתבאר בפירוש מה הן הדברים הנקראים תבלין לענין זה שאין מתבשלים בכלי שני, והתוי"ט בשבת פ"ט מ"ה לענין המוציא תבלין כדי לתבל ביצה קלה הביא מהרמב"ם בפיה"מ דתבלין היינו בשמים כמו הפלפלין והזנגביל ובלנגאן וקדה ודומיהן, וכ' ע"ז התוי"ט דכל אלו הם מיני מרקחות ודברים שריחם טוב ולאפוקי שאר דברים שמתבלין בהם התבשיל כמו השום והבצל, והקשה ע"ז דבפ"ב דערלה משנה ס"ו מפרש הרמב"ם תבלין כל דבר שמתבלין בו כגון השומין והבצלים והשמן והחומץ והיין כולם נקראים תבלין כו' ובסו"ד תירץ דלענין הוצאה לא מיירי אלא מתבלין של בשמים הנז' דאין מתבלין לביצה אלא באלו. ולפי"ז במשנה דשבת פ"ג משנה ה' דשם מיירי מתבלין שנותנין לתוך הקדירה ומוכח משם דאין תבלין מתבשלין בכ"ש, היינו בתבלין של קדירה וכמו שכ' הרמב"ם בפ"ב דערלה השומין והבצלים וכו', אמנם מהתוס' בשבת דקמ"א הביא התוי"ט דשומים ובצלים אינם בכלל תבלין, ובתפארת ישראל פ"ט דשבת הנ"ל פי' תבלין בשמים, שומים, בצלים, ושומן (נראה דצ"ל שמן), וכן הגר"א ז"ל בשנות אליהו שם כ' דמיני בצלים ושומים ג"כ נקרא תבלין ומדכתבו זה לגבי הוצאה דשבת דמיירי בתיבול ביצה כש"כ דתבלין של קדירה דמשנה שבת פ"ג הנ"ל דנכלל גם שומים ובצלים וקפלוט ודומיהם, מיהו דוקא שומים ובצלים שאינם עשוים רק לתבל הקדירה או לאוכלם ע"י תערובת, אבל דברים שראוים לאכילה בפני עצמם כגון „מערין" אע"פ שמתבלים בהם קדירה למתקה אין ללמוד מהמשנה דאינם מתבשלים בכ"ש דאולי לא היו נוהגים בזמן המשנה לתבל בהם הקדירה, וגם פרי הנקרא לימון אפשר דאינו בכלל תבלין שבמשנה דאולי לא הי' הפרי כלל בזמנם שהרי לא נזכר כלל בש"ס (טו) שם, וכ' בשביתת השבת ליזהר שלא יחזיר אח"כ התבשיל מהכלי שני לכלי ראשון כיון שכבר נתן תבלין ויתבשלו התבלין בכ"ר, וכן יש ליזהר שאחר

שנתן

אבל עלי הטייא אסור ליתן גם בכלי שני כמו שיתבאר להלן ס"ז:

ו) **אבל** מלח מותר ליתן בכלי ראשון כיון שהעבירו מעל האש [דהיינו ממקום שמתבשל שם] שהמלח אינו מתבשל בכלי ראשון (יז), ויש אומרים שמלח אינו צריך בישול אלא מעט ואפילו בכלי שני אסור ליתנו כל זמן שהיד סולדת בו והמחמיר תבא עליו ברכה (יח), והוא הדין במלח שלנו אף שנעשה מהמים ונתבשל תחלה (יט) ודין צוקר יתבאר לקמן סעיף י"ז:

ז) **יש** דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני שהיד סולדת בו ואין אנו בקיאין בהן ויש להחמיר בכל הדברים [וגם עלי הטייא אסור לשרותם אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו] (כ) לבד מדברים שהתירו חכמים בפירוש ליתנם בכלי שני כגון תבלין, ושום ובצל ומים ושמן וה"ה לשאר משקין (כא), וביצה מתבשלת גם בכלי שני (כב):

ח) **דבר** יבש שלא נתבשל [אפילו אינו מדברים הרכים שנתבאר לעיל וידוע שהוא דבר קשה] אין שורין אותו בחמין שהיד סולדת בהן בכלי ראשון אפילו אינו נימוח שם כלל, לפי

בדי השלחן

שנתן התבלין בקערה לא יערה עוד תבשיל על הקערה מכלי ראשון שנמצא מבשל התבלין בעירוי, ואם מונח בכ"ש דבר גוש שהיס"ב יש ליזהר מליתן לתוכו תבלין די"א דדבר גוש כ"ז שהיס"ב דינו ככ"ר (משנ"ב סקס"ה) ומיהו היינו דוקא כשהדבר גוש מונח בלא רוטב כמ"ש להלן סקל"ט, ודבר גוש היינו בשר או דג או אורז ודוחן או דייסא או קטניות (טז) ויש מסתפק בבצל ונהגו להקל, שם י"א (יז) ואף שעינינו רואות שגם בכלי שני ימוס המלח ויהפך טעם התבשיל למלח עכ"ז אינו חשוב בישול (צ"צ משניות דמ"א) (יח) שם י"ז (יט) סידור בהלכתא רבתא לשבתא, וכ' שם הטעם אף דאין בישול אחר בישול בדבר יבש מ"מ מאחר שחוזר ונמחה יש בישול בלחלוחית המחוי (כ) שו"ת מנחת ברוך סי' י"ב ומשנ"ב סקל"ט (כא) סי' שי"ח י"ב, ומשמע דהאיסור בדברים רכים הוא רק לשרותם בכ"ש, אבל לערות עליהם מכ"ש מותר, אע"פ דמליח הישן מתבשל גם בעירוי מכ"ש כמ"ש לקמן בפנים ס"ט, לא החמירו בסתם דברים רכים בעירוי מכ"ש, וכן בפת נזהרים שלא ליתנו בכ"ש כמ"ש לקמן בפנים סכ"ב, ולא נזכר שם עירוי מכ"ש, ע"כ בעלי טייא יש להקל בעירוי מכ"ש וכ"פ בתשובת מנחת ברוך סי' י"ב (כב) צ"צ במשניות דל"ט ד"ה משנה ג'

סי'

שמתבשל שם, ואפילו בכלי שני שהיד סולדת בו אסור לשרותו מפני שנראה כמבשל (כג):

ט) **מותר** לערות מכלי שני שהיד סולדת בו, על כל דבר יבש שלא נתבשל, שעירוי מכלי שני אינו מבשל, חוץ ממליח הישן דהיינו בשר או דג מלוח של שנה שעברה. שאילו אינן צריכין בישול אלא מעט, ועירוי זה הוא נמר מלאכת בישולן וחייב משום מבשל, וכן כל דבר קשה שלא נתבשל שאינו ראוי לאכילה כי אם על ידי שריה או הדחה בחמין אם שרה אותו אפילו בכלי שני או הדיחו אפילו בעירוי מכלי שני ונעשה ראוי לאכילה חייב משום מבשל, וכן כל דבר שאינו מבושל כשהוא מלוח הרבה ואינו ראוי לאכילה כי אם ע"י שריה או הדחה בחמין אם שרה או הדיח בחמין חייב, אבל מותר לשרות ולהדיח בצונן כל הדברים הנזכרים ואפילו נעשים ראוים לאכילה על ידי כן (כד):

בדי השלחן

(כג) סי' שי"ח י"א, ומה שמותר לתת תבלין בכ"ש לפי שעשויין למתק הקדירה ואינו נראה כמבשל (שם), ובדיעבד אם שרה בכלי ראשון אסור התבשיל לפי שעבר על איסור בישול, אבל אם שרה אותו בכ"ש מותר לפי שיש מתירין בכל דבר יבש שלא נתבשל (והוא מדברים הקשים) לשרותו בכלי שני ולא חששו להא דנראה כמבשל כמבואר שם, ועי' משנ"ב סקל"א דדבר יבש שנשרה מע"ש בכ"ר הוי מחלוקת הפוסקים אם מותר לשרותו בשבת בכ"ר, אבל לשרות בשבת אח"כ בכ"ש שהיס"ב מותר, וצ"ל דמיירי בהי' ראוי לאכילה גם קודם השריה בכ"ש, ושורה אותו רק כדי לחממו, בזה מותר לשרותו בכ"ש ואינו נראה כמבשל כיון שכבר נשרה פעם בכ"ר, אבל בנעשה עכשיו ראוי לאכילה ע"י השריה השניה בכ"ש פשוט דאסור וכמו שיתבאר בפנים ס"ט, והמג"א סקי"ד כ' דאם לא נתבשל מע"ש אלא שנשרה בחמין טוב להחמיר שלא לחזור ולשרותו בחמין שהיס"ב בשבת, ולא חילק המג"א בין כ"ר לכ"ש ומשמע דאפילו נשרה מע"ש בכ"ר טוב להחמיר שלא לשרות בשבת אפילו בכ"ש שהיס"ב, די"ל דעדיין נראה כמבשל כיון שהדבר לא נתבשל עדיין (כד) שם, והערינג כיון שיכולין לאכלו בלי הדחה משמע דמותר להדיחו בחמין, והמשנ"ב כ' דדעת הט"ז דאסור וכן יש לנהוג, ולשרות הערינג בכ"ש בלא"ה טוב להחמיר משום המלח שעלין שמתבשל גם בכ"ש לדעת י"א כמש"ל ס"ו, ואף שהמלח נמס כבר מ"מ שייך בו בישול, ופשוט דכל מה שנזכר בפנים לאסור הדחה או שריה בחמין בכ"ש היינו דוקא כשהיד סולדת בהן, וככלי שאין היד סולדת בהן יש להם דין צונן כמבואר

בכ"ב

י) **אסור** לתת מים צוננים מועטים לתוך כלי של מים חמים אפילו בכלי שני, אם הם חמין הרבה כגון אמבטי׳ של מרחץ מלאה מים חמין, לפי שמתבשלים הצוננים שמתערבין בהן (כה) אבל מותר לערות מים צוננים אפילו מועטים לתוך מים חמים שבכלי שני [שאינם חמים הרבה כאמבטי׳ אלא] שהיד סולדת בהן (כו), אבל לא לתוך חמין שבכלי ראשון שהיד סולדת בהן (כז), ואם הצוננים מרובים שאי אפשר שיתחממו עד שתהא היד סולדת בהן רק שיפגו צינתן מותר לתת אפילו לחמין שבכלי ראשון שחמין הרבה, ובלבד שלא יהיה על האש (כח):

יא) **מותר** לערות מים חמין מכלי ראשון לתוך מים צוננים (כט), שעירוי אינו מבשל אלא במערה חמין על גבי תבלין וכיוצא בהן שאין החמין מתערבין ממש בתוכן אלא מכין עליהם בקילוחן ומבשלין, אבל מים במים שמתערבים ממש אין כח בקילוח לבשל מים התחתונים אלא התחתונים גוברים ומצננים את העליונים אבל אסור ליתן בשר חם שהיד סולדת בו לתוך רוטב צונן (ל):

בדי השלחן

בכ״מ בסי׳ שי״ח והמשנ״ב בבה״ל נשאר בצ״ע בזה (כה) שם כ׳, והיינו בחם הרבה יותר משיעור שהיס״ב (כו) ואפילו המים צוננים מועטים שעדיין היד סולדת בהן אחר התערובת ג״כ מותר (משנ״ב ס״ק פ״א) שאין המים צוננים מתבשלים בכלי שני אלא במים שחמין הרבה כמו מי אמבטי (כז) והנה בברת״י האמבטיות עומד מוליאר גדול שמסיקין אש תחתיו, וכשפותחין הברזא יוצאין מים חמין העליונים, ובמקומם נכנסים מים צוננים מלמטה, וצריך ליזהר בליל שבת שהרבה פעמים המוליאר חם עדיין שהיד סולדת בו שלא לפתוח הברזא, אע״פ שאין כבר שום אש תחת המוליאר כי המים הצוננים הנכנסים מלמטה מתבשלים במים החמים דצינן בתוך חמין בכ״ר שהיס״ב אסור, ואין לומר דכיון שהצינן נכנסים מלמטה הוי כניתן חמין לתוך צונן דתתאה גבר ואינם מתבשלים כמ״ש בפנים סי״א, דהתם מיירי במערה מכ״ר על מים צוננים שעירוי על מים אינו מבשל, אבל בנ״ד שהחמים הם בכ״ר עצמן אפשר שמבשלים את הצונן שנכנסים מלמטה, ולבד זה נתבאר לקמן בסקל״א דדעת התוס׳ דאסור לערות מים חמין מרובין לתוך מים צוננים מועטים, וה״נ המוליאר מלא מים חמים והצוננים שלמטה הם מועטים ואסור (כח) שם כ״ב, וכתב הח״א שישפוך הצונן בבת אחת דאם לא כן מתבשל מעט מעט (כט) אם הצונן מרובין על החמין, כ״כ המשנ״ב סקע״ח ועי׳ לקמן בס״ק ל״א (ל) שם כ׳, ולערות מים חמין מכ״ר

על

יב) **מותר** לערות מים חמין מכלי ראשון על משקה טייא (שקורין סענס ולא על העלין) שבכוס, ומכל מקום טוב להחמיר [אם היד סולדת בהן] לשפוך תחלה מהכלי ראשון לכלי אחר ולערות אח"כ מהכלי שני על משקה הטייא (לח), וכן הדין כשבא לערות מים חמים על מעט חלב מבושל שנצטנן, אבל אם החלב הוא בלתי מבושל יש לאסור לערות עליו מים חמים מכלי ראשון שהיד סולדת בהן, אבל לערות מים חמים מועטים על חלב הרבה

בדי השלחן

על שמן נראה דאסור שמים בשמן אין מתערבין ומתבשל השמן (לח) כ"כ אדמו"ר הצ"צ במשניות פ"ג דשבת משנה ה' אחר שהאריך בברור השיטות בפוסקים הראשונים וז"ל נמצא לערות מן מים חמים העומדים בצאלינט בכלי חרס הנקרא הלאייק והם חמין הרבה מאד כאמבטי וגם הם כ"ר, ולערות עליהם על טייא (ר"ל משקה הטייא לא על העלין) שנצטנן והיינו חמין לתוך צונן, אבל לפי שהמים חמים הרבה לכן הטייא מתחמם עד שהיס"ב זה שרי לפסק הרי"ף והגאונים כו' משא"כ לשיטת תוס' אסור כו' כיון שהחמין מרובים על הצונן אין זה נקרא חמין לתוך צינן אלא צונן לתוך חמין ולהפוסקים כרשב"מ אסור אפי' לשיטת רשב"א ושיטת רש"י, ובשו"ע פסק כהרי"ף והגאונים וא"כ שרי, ועוד יש לצדד ע"פ סברת האומרים דאפילו בדבר לח שנתבשל ונצטנן אין בישול אחר בישול כמ"ש הר"ן עב"י סס"י רנ"ג וסי' שי"ח, וא"כ לדבריהם אפילו לר"ש בן מנסיא שרי שהרי טייא זה כבר נתבשל ערב שבת רק שנצטנן אח"כ, ומ"מ טוב להחמיר לשפוך תחלה מהלאייק לכלי אחר ואח"כ לערות מהכלי אחר על משקה הטייא עכ"ל, וכדברים האלה כ' ג"כ המשנ"ב בבה"ל ד"ה והוא בשם הבירת מאיר וז"ל משקה שקורין פאנש דהיינו שסוחטין מבע"י לימונים הרבה למימיהן ומערבין לתוכי צוקר ומשקה שקורין אראק וביום שבת או בליל שבת מערין על תערובות זה מים חמין הרבה שנתבשלו בשבת בהיתר בעניותנו בודאי צריכים לחוש לדעת התוס' ולאסור מכלי ראשון אא"כ אין היד סולדת בה כי הוא נוגע באיסור דאורייתא כו' (הערה, ובעשיית הפאנש נראה דיש לאסור אליבא דכו"ע דכיון שסוחטים לימונים הרבה ומשקה אראק, הוי דבר חריף, וכשמערה עליהם אח"כ חמין בשבת, אף לשיטת הפוסקים דהעירוי אינו מבשל והוי עליהם דין חמין דכלי שני, הרי קיי"ל ביו"ד סי' ס"ט דדבר חריף אף בכ"ש מבשל, ואף שהדבר חריף עצמו אינו מתבשל כמ"ש לקמן, מ"מ אפשר דמי הלימונים מתבשלים מחמת חריפות האראק, ומי האראק מחמת חריפות הלימונים, והצוקר שנתן בתוך האראק מתבשל, אפי' להפוסקים דבצוקר אין בישול אחר בישול היינו בעודו דבר יבש קודם שנמס אבל אחרי שנמס הוי דבר לח

ויש

ויש בו בישול אח"ב לכו"ע) וכ' עוד הכה"ל בשם הבית מאיר וז"ל ומה שנוהגין נמי הכי במשקה קאפע או טייא שמבשלים קודם שבת מעט מים עם קאפע וטייא באופן שהוא חזק מאד בטעמו וביום השבת מערין עליהם מים חמין הרבה שנתבשלו בהיתר בזה יש עוד סעד להתיר מטעם היש מקילין המבואר בסט"ו והוא דעת הרשב"א ודעמי' דס"ל דאף בלח שנצטנן אין בישול אחר בישול וכו' לכן אין למחות ביד אחרים העושים אבל לעצמו כל בעל נפש יחוש אף בזה שלא לערות מכ"ר כ"ז שהיס"ב עכ"ל, ומלשון אדמו"ר הצ"צ הנ"ל נראה שמקיל יותר בזה מהבית מאיר וכן העתקנו בפנים, וכן ראיתי בס' שבית השבת דס"ח מביא מהאגלי טל דצינן לתיך חמין מועטין אסור וחמין לתוך צונן מועטין מותר כיון דהכלי צונן תתאה גבר עיי"ש, עוד יש ליזהר שלא לערות מכ"ר על הסענס לפי שלפעמים מעורב בתוך הסענס איזה עלים של טייא והעלים לא נתבשלו עדיין דמש"כ אדמו"ר הצ"צ שהטייא כבר נתבשל מע"ש הכוונה על המים חמין שעירו על העלין, אבל העלין אין הדרך לבשלם רק לערות עליהן מכ"ר וכמ"ש הצ"צ שם דמ"א ד"ה והנה, ועירוי אינו מבשל רק כדי קליפה וגם יש לחוש שעדיין לא נגמר בישולן כל צרכן וחוזרין ומתבשלין בשבת ע"י העירוי מכ"ר (עי' בתשובת מנחת ברוך סי' י"ב ומשנ"ב בשעה"צ אות ס"ג) אבל אם מערה על הסענס מכלי שני אין לחוש לאיזה עלים הנמצא בהם, דעירוי מכלי שני אינו מבשל וכמ"ש לעיל סקכ"א, והנה כ' אדמו"ר הצ"צ לשפוך על הסענס מכלי שני, ולא כ' בפשיטות שישפוך המים חמים מהכ"ר לתוך הכוס דהוי כ"ש ואח"כ יתן לתוכו הסענס (וכמ"ש המשנ"ב דרך הזה) דכמה פעמים המים חמין הרבה וכחום האמבטי, וכלי הצ"צ דנ"ל, ואסור לתת צונן מועטים למים שהם חמין הרבה אפילו בכלי שני כמ"ש בפנים ס"י, וגם אין חשש צביעה באופן הזה, מיהו ההיתר לתת הסענס לתיך הכוס אחרי שנתנו החמין לתוכו מוסכם בכל האחרונים, ע"כ כשאין החמין רותחין הרבה פשוט דמותר, כ' בס' שבית השבת מלאכת מבשל אות נ"ז בשם המו"ק ובנין ציון דמי לימון בכלי ראשון הוי בישול, וכתב עוד שם דלפמ"ש הש"ך ביו"ד סי' ס"ט סקל"ח דבחומץ אפילו בכ"ש מבשל וא"כ איך מותר ליתן לימון לתוך טהע גם בכ"ש ולא ראיתי נזהרין בזה בחו"ל אבל בירושלים עיה"ק שרבו המדקדקים שמעתי שנזהרין בזה כ"ז שהיס"ב עכ"ל, ודבריו אינם מובנים, דהא דחומץ מבשל בכ"ש היינו אם נפל דבר אחר למשקה מחומץ מתבשל אותו הדבר גם בכ"ש, אבל לא שחומץ עצמו מתבשל בכ"ש הגם שע"י תערובת החומץ נעשה התבשיל שבכ"ש דבר מחומץ, כי לא מצינו שהדברים החריפים יהיו בכלל הדברים הרכים שמתבשלים בכ"ש, דהן אמנם הט"ז בסקי"ד כ' דבצלים כיון שהם חריפים ממהרים להתבשל אפילו בכ"ש אבל אין כן דעת שאר פוסקים כמ"ש לעיל ס"ק י"ד, ומיהו פשוט דראוי להחמיר דאולי טבע הלימון להתבשל בכ"ש הגם שמסתבר דדמי לשאר תבלין עי' סקי"ד בסופו, אבל לכאורה יש לחוש דאחרי שנתן הליכון להטהע נעשה הטהע מחומץ ושוב מתבשל הסענס שנתן להטהע, דמעיקרא הי' רק כ"ש ולא נתבשל

הסענס

כדי להפשירן ולא תהיה היד סולדת בהן, מותר אפילו מכלי ראשון אפילו בחלב שלא נתבשל (לג):

יג) מיחם שפינה ממנו מים חמים אסור ליתן לתוכו מים צוננים מועטין שיכולין להתחמם שם עד שתהא היד סולדת בהן, אבל מותר ליתן לתוכו מים צוננים מרובין כדי להפשירן (לג):

יד) מותר להעמיד קיתון של מים או של שאר משקים צוננים בתוך כלי שני שיש בו מים חמין, אבל בכלי ראשון אסור להעמידו אפילו להפיג צינתו בלבד גזירה שמא ישכח וישתהה שם עד שתהא היד סולדת בו (לד), וכן אסור ליתן צונן על המיחם

בדי השלחן

הסענס ואח״כ נעשה מחומץ ע״י הלימון וחוזר ומתבשל הסענס, והחוו״ד ביו״ד שם כ׳ דאחר שהדבר חריף מעורב כבר בתבשיל ודאי דאינו מבשל כשנופל אח״כ דבר לתוכו עיי״ש ומשמע דהדבר שהי׳ בתבשיל קודם נתינת הדבר החריף מתבשל כדמוכח מהגמ׳ דפסחים שמביא החוו״ד. ויש לדחות. מיהו י״ל דכיון שהסענס מבושל כבר ולדעת כ״פ אין בישול אח״ב אפילו בלח שנצטנן וגם אין הטהע נעשה מחומץ כ״כ ע״י הלימון ע״כ אין לחוש לבישול הסענס (לב) כ״ז נלמד ממש״כ בס״ק הקודם בשם אדמו״ר הצ״צ ז״ל, ואם אין החמין שבכוס רותחין הרבה מותר לתת לתוכו אפילו מעט חלב, ואפילו לא נתבשל החלב עדיין דכלי שני אינו מבשל החלב, ואפילו החמין שבכוס רותחין הרבה אפשר דשרי דרק במים מצינו דעת הטור ושו״ע שמבשלים בכ״ש כשהן חמין הרבה כמים שבאמבטי, אבל חלב אפשר דאינו מתבשל רק בכ״ר, ובכלכלת שבת כ׳ שאסור ליתן חלב צונן לתוך קאפע רותח שבכ״ש וכ׳ ע״ז בשביתת השבת דצדקו דבריו דאנו רואים שחלב הוא מדברים קלי הבישול, ואינו מובן דבמה אנו רואים שחלב הוא קל הבישול יותר ממים, והפמ״ג במ״ז סקס״ו כ׳ מפורש דמותר לתת חלב צונן בכ״ש, וכן אדמו״ר ז״ל בסעי׳ י״ב כ׳ דה״ה לכל המשקין שאינם מתבשלים בכ״ש. והטור כ׳ דאסור ליתן בשר שור בכ״ר דהלחלוחית שבו מתבשל, והם דברי הרא״ש ונפסק כן בשו״ע, ולא אסרו גם בכ״ש מפני הלחלוחית שהוא דבר רך, אלמא דמשקה אינו מתבשל בכ״ש (לג) סי׳ שי״ח כ״א (לד) שם כ״ג, ופשוט דאם הכ״ר אין היד סולדת בו, מותר להעמיד בו קתון של צונן, דאע״פ שכ׳ אדמו״ר בסי״ז טוב למנוע מלתת תבלין בכ״ר שאין היס״ב משום הרחקה, התם ביס״ב הוי מבשל וכשאין היס״ב הוי הרחקה, אבל להעמיד קיתון צונן להפיג צינתו אפילו בכ״ר שהיס״ב אסור רק משום הרחקה שמא ישכח וישתהה, וכשאין היס״ב דאין לחוש לבישול שרי, וכמו שמותר להעמיד על מיחם שאין היד סולדת בו כמ״ש בפנים

שם

אפילו להפשיר בלבד אם המיחם חם כל כך שאילו היה הצונן מונח עליו הרבה היה מתחמם שתהא היד סולדת בו (לה):

טו) מותר ליתן קיתון של מים או שאר משקין כנגד המדורה להפיג צינתן ובלבד שיתנם רחוק מהאש בענין שאין יכולין להתחמם באותו מקום עד שתהא היד סולדת בו אם ישהו שם זמן מרובה, אבל אסור ליתנם סמוך לאש במקום שיכולין להתחמם שם עד שתהא היד סולדת בהן, אפילו להניחן שם שעה מועטת שתפיג צינתן בלבד שמא ישכח וישהו שם עד שתהא היד סולדת בהן (לו):

טז) כל דבר לח יש בו בישול אחר בישול, דהיינו תבשיל לח [שיש עליו לחלוחית] (לז) שנתבשל כל צרכו, אלא שנצטנן, אסור לחזור ולחממו עד שתהא היד סולדת בו (לח), אבל אם נתבשל כל צרכו ולא נצטנן לגמרי אלא שראוי עדיין לאכול מחמת חמימותו

בדי השלחן

(לה) שם כ"ט (לו) שם כ"ד. וה"ה פירות הנאכלין חיין אסור להניחן במקום שיכולין להתחמם עד שתהא היס"ב אם ישהו שם זמן מרובה (שם), ובתשובת אדמו"ר הצ"צ או"ח סי' ל"ז האריך לבאר שיש חילוק בין הפשרה להפגת הצנה, ומסיק להלכה שבמקום שיש צורך גדול כגון מי שמשקה קר מזיק לבריאותו וצמא לשתות ואם יעמיד רחוק מהאש לא יתחמם עד זמן רב, יש להקל ליתן מים צוננים או שכר אפילו בקרוב להמדורה (שאם יעמדו שם זמן מרובה יתיה היד סולדת בהן) אם דעתו כדי להפיג צינתן בלבד (ולא להפשירן) כיון שאין דעתו להשהות שם הכלי כ"א זמן מועט להעביר הצינה ושכר עונג שבת בידו (לז) וכמו דאיתא בסעי' י"ז שהבשר אינו מתבשל והלחלוחית שעליו מתבשל א"כ הוא יבש שאין עליו לחלוחית כלל, וה"נ גבי תבשיל שאם יש עליו לחלוחית מקרי תבשיל לח, ותבשיל יבש היינו שהוא נגיב לגמרי, ואפילו בנגיב קצת יש בו בישול אח"ב כדמוכח מלשון הקו"א לאדמו"ר שהבאנו דבריו בס"ק ל"ט, ואפילו ביבש לגמרי אלא שהמוהל שעליו יהא נמחה כשיחממו אותו אוסר אדמו"ר כמ"ש בפנים סי"ז כש"כ היכא שיש על הדבר יבש מוהל לח שאסור, ועי' בס' שביתת השבת דנ"ב שהביא מהמנחת כהן שכל שהרוב הוא דבר יבש אף שיש בו קצת רוטב ל"ש שם בישול, ומיהו דעת אדמו"ר לא משמע כן כנ"ל, ומיהו אם התבשיל לח קצת עד שאין בו טופח ע"מ להטפיח, אפשר דלחלוחית כזו אין בה ממש ומיתר וצ"ע, וצריך ליזהר בלאקשין צוננים שמניחים לתוך הקערה שיהיו נגובים (לח) כ' המשנ"ב בסקכ"ג בשם האחרונים דלערב תבשיל צונן בתבשיל

נוהגין היתר לחממו ולהרתיחו אפילו לכתחלה במקום שאין לחוש שמא יחתה (לט) כגון להעמידו כנגד המדורה או רחוק קצת

בדי השלחן

רותח בכ״ש יש להקל, ויל״ע בזה דתבשיל שנתבשל כבר אפשר דדמי לדברים הרכים שמתבשלים גם בכלי שני, ואין לומר דכיון די״א דאין בישול אחר בישול כלל סמכינן עלייהו לענין כלי שני, דהרי מחמירין בפת אפי׳ בכלי שני, אע״פ שי״א דאין בישול אחר אפיה (לב) שם ס׳, וביאור דין זה די״א שאם נצטנן עד שאין היס״ב וחזר וחממו חייב משום מבשל וי״א דאין בישול אחר בישול אפילו בנצטנן לגמרי, והמנהג להקל בלא נצטנן לגמרי אלא שראוי לאכילה מחמת חמימותו, אבל בנצטנן לגמרי נוהגין כסברא הראשונה דחייב משום מבשל, ובדיעבד אם חממו ע״י נכרי מותר התבשיל, ואם ישראל עבר וחממו, צ״ע אם לאסור התבשיל וכמו שנתבאר לעיל סק״ג. ב׳ ארמו״ר בקו״א סי׳ רנ״ג סוף אות י״א. וז״ל הנה במ״א ס״ק ל״ב הזהיר ליתן הקטניות לבסוף לרוטב [היינו שיערו הרוטב תחלה בקערה ואח״כ יתנו עליהם הקטניות בכף דהוי עירוי מכלי שני על כלי שני ואף שהוציאו הקטניות בכף שתחב לתוך הכ״ר דהוי הכף כ״ר מ״מ אין זה כמערה מכ״ר רק כמו עירוי שנפסק הקילוח ואינו מבשל כמבואר בפוסקים] ולא לערות על הקטניות [דהוי עירוי מכ״ר על כ״ש] שהוציאו בכף והם בכ״ש ע״ש [המשנ״ב בשעה״צ ביאר כוונת המג״א שיתן הקטניות בכף וכבר קדמו אדמו״ר ז״ל] דע״כ מיירי שהקטניות נגובים קצת בענין שא״א לשופכן אלא להוציאן בכף דאל״כ יערה הקטניות על הרוטב [אינו מובן דכיון שהרוטב הוא כבר בכ״ש ואם יערה הקטניות הוי עירוי מכ״ר על כ״ש ואולי חסר תיבה אחת וצ״ל „איך" יערה הקטניות על הרוטב והיינו מש״כ המ״א ליתן הקטניות על הרוטב וכיון שמערה אותם מהקדירה על הרוטב שבכ״ש הוי מכ״ר על כ״ש ומה הרוחנו מזה, ואם מפני שנותן הקטניות בכף הרי יכול לתת גם הרוטב ע״י כף לקערה על הקטניות אע״כ דהרוטב מערה אותו בלא כף ואפשר ג״כ דנמנעים מכף משום חשש הגסה והמג״א לשיטתי׳ בסי׳ שי״ח סקמ״ד והקטניות כיון שהם נגובים קצת א״א לשופכן כ״א ע״י כף] ולכן לא העתקתי זה משום דלפמ״ש (רש״ל) ש״ך ביו״ד סי׳ צ״ח [צ״ל צ״ד] דבדבר גוש לא שייך כלי שני א״כ יש לעשות איפכא לערות הרוטב על הקטניות [דהקטניות יש להם ג״כ דין כ״ר] שלא יחממו הקטניות את הרוטב שבכלי שני [אם יתן הקטניות שיש להם דין כ״ר אפילו בכף על הרוטב שבקערה שהוא כ״ש] וכן המנהג פשוט עכ״ל. ומש״כ אדמו״ר שהקטניות נגיבים „קצת" ר״ל שאם הם נגובים לגמרי מותר לערות עליהם מכ״ר דאין בישול אח״ב בדבר יבש וכמ״ש המג״א הנ״ל, ומה שמקדים אדמו״ר דמיירי בנגובים קצת היינו לפי שמסיים דהוי דבר גוש דלא שייך בו כלי שני, וס״ל לאדמו״ר דזה

דוקא

מהאש כדי שלא יבא לחתות בגחלים (מ) או להניחו על גבי קדירה הטמונה על גבי האש או על גבי מיחם שעל גבי האש לחממו הרבה (מא) ואין חוששין לחתוי כמו שיתבאר לקמן סי"ח:

יז) תבשיל יבש שאין בו רוטב כלל ונתבשל כבר כל צרכו, אין בו בישול אחר בישול, ואפילו נצטנן לגמרי מותר לשרותו בכלי ראשון רותח (מב) [שאינו עומד על האש], ודוקא בדבר יבש שאינו נמחה כלל ממנו כשמחממין אותו, אבל אם חוזר ונמחה ממנו קצת יש בו משום בישול אחר בישול בלחלוחית המחוי, ולכן צריך ליזהר במאד שלא להחם בשר או עופות צלוים או מבושלים אם יתחמם המוהל הנמחה מהם עד שהיד סולדת בו משום איסור סקילה וכרת ח"ו (מג), וכן צריך ליזהר שלא לשפוך

בדי השלחן

דוקא כשהדבר גוש הוא בלא רוטב וכן מבואר בש"ך סי' ק"ח דדבר גוש היינו דבר יבש וכ"כ הפמ"ג בסי' רנ"ג בא"א סק"ל וז"ל וגם עם ריטב נתקרר הרוטב ואף הגוש באפשר עכ"ל, וכ"כ הפ"ת ביו"ד סי' צ"ד סק"ז שבתורת האשם מחלק דהיכא שעירו הבשר עם הרוטב תוך הכ"ש אז מתקרר גם הבשר ע"י הרוטב, וכל הנז' בקטניות ה"ה בדייסא וכיוצא, שיש לתת הדייסא תחלה בקערה, ואח"כ יערו הרוטב עליה מכלי ראשון דוקא, דהוי מכ"ר על כ"ר, אבל אם יערו הרוטב על הדייסא על ידי כף, יהי' על הרוטב דין כ"ש ויתחממו אח"כ מהדייסא שהוא כלי ראשון, וכ"ז חומרא לצאת דעת הראשונים דס"ל דיש בישול אח"כ אפילו בתבשיל חם, דמדינא אין חילוק לדידן שהמנהג דאין בישול אח"ב כיון שהרוטב והקטניות שניהם חמים (מ) שם כ"ה, דבסמוך לאש יש לחוש שמא ישכח שהוא שבת ויבא לחתות בגחלים שיתחמם מהר אבל כשאנו מצריכים אותו להרחיק קצת יש לו בזה היכר וזכרון ולא יבא לחתות (שם), ולהניחו על גבי כירה גריפה וקטומה דאין לחוש שמא יחתה מ"מ אסור דמיחזי כמבשל כמ"ש בפנים סי"ח (מא) שם ט"ו ט"ז (מב) שם י"א (מג) סידור בהלכתא רבתא לשבתא. והגם שבשו"ע מתיר אדמו"ר להחם דבר יבש אע"פ שיתא נימוח מ"מ החמיר בסידור כדעת הלבוש המובא במ"א סי' שי"ח סק"מ, דאם נמחה היבש שוב הוי דבר לח, והנה סתם אדמו"ר לאיסור להחם בשר צלי או מבושל שיהא נמחה המוהל ולא חילק בין להחם בכ"ר או בכ"ש וכמ"ש שם גבי צוקר שלא לערות עליו מכ"ר צ"ל לפי דבשר אפשר לחממו כנגד המדורה בלי לתתו בכ"ר כלל, ועוד דגם בכ"ש אסור לחמם הבשר כיון שהמוהל שעליו כבר נצלה או נתבשל פ"א חיישינן דשוב הוי מדברים הרכים שמתבשלים בכ"ש

מכלי ראשון שהיד סולדת בו על צוקר [אעפ"י שהצוקר נתבשל כבר] כי מאדהר שהצוקר נמחה יש בו משום בישול (מד):

יח) **הבשיל** יבש שנתבשל כל צרכו ונצטנן, אסור להחזירו על גבי כירה (אע"פ שהכירה גרופה או קטומה דאין לחוש שמא יחתה) מפני שנראה כמבשל (מכ) כמו שנתבאר לעיל סי' ע"א ס"י, אבל מותר ליתנו על גבי קדירה העומדת על הכירה, אף על פי שאין הכירה גרופה וקטומה, ואין חוששין שמא

בדי השלחן

בכ"ש, ובשר צלוי אפילו בלא מוהל אסור ליתנו בכ"ש כמ"ש להלן בפנים סכ"ב דיש בישול אחר צלי, ובשר מבושל יבש בלי מוהל מותר ליתנו בכ"ש דאין בישול אח"ב ביבש אבל כיון שיש עליו מוהל הוי דבר לח ומכיון שנתבשל כבר הוי דבר רך שמתבשל גם בכ"ש, והגם דיש כמה סברות להקל, דעת הראשונים דאין בישול אח"ב אפילו בלח שנצטנן ונוסף לזה דעת המג"א בסי' שי"ח סק"מ דמוהל קרוש הוי בכלל דבר יבש אף שיהא נימוח אח"כ ונוסף לזה הוי כלי שני, דהעיקר הוא דכ"ש אינו מבשל כמ"ש אדמו"ר בסי' קס"ח בקו"א אות ח' דהרא"ם החמיר בפת בכ"ש משום שבת וסקילה וחטאת ולא לענין ברכה שהיא דרבנן, מ"מ מדסתם אדמו"ר שלא להחם בשר שיש עליו מוהל, משמע דגם בכ"ש אסור, ועי' מש"כ בזה בדברי נחמי' סי' כ"א. **ואסור** לערב תמצית בשר הנקרא פלייש עקסטראקט או פלייש ווירפיל ברוטב חם אפילו בכלי שני שהיס"ב. דפלייש עקסטראקט הוא כמו שומן קרוש ונמחה ברוטב, והוי דבר לח, ויש בו בישול כנז', ופלייש ווירפול חמור יותר דהוא אינו ראוי לאכילה בלי תערובת ברוטב, נמצא דהנתינה לתיך מים חמים הוי גמר מלאכתו וחייב משום מבשל וכמו מליח הישן הנז' בפנים ס"ט, ועי' מש"כ בזה בס' שביתת השבת מלאכת מבשל בבאי"ר אות כ"ז (מל) סידור שם, ואע"פ שהאיסור הוא רק מפני שנימוח הצוקר א"כ שוב הוי דבר לח ואין עירוי מבשל כשמערה חמין על צונן כמ"ש בפנים סי"א, י"ל דהיינו דוקא כשיש איזה שיעור בכמות הצונן דאמרינן שהחמין מתערבין בהצונן ולא מכין עליהן כנ"ל, אבל המוהל הנמחה מהצוקר הוא מעט מאד בכמות ולא שייך לומר סברא זו שהחמין מתערבין בהן אלא מכין עליהן, ועוי"ל דמוהל הנמחה מצוקר הוא עב קצת ואינו מתערב תיכף בהחמין והחמין מכין עליהן בקילוחן ומבשלין, וסברא ראשונה עיקר דכן צ"ל גם במערה מכ"ר על בשר שיש עליו מוהל (מז) סי' רנ"ג כ"ו, ואע"פ דמותר לשרות תבשיל יבש בכלי ראשון ולא אמרינן דנראה כמבשל, כמו שאסור לשרות דבר יבש שלא נתבשל אפילו בכלי שני מפני שנראה כמבשל, אלמא דבדבר שנתבשל כבר לא שייך עוד

יחתה כיון שהקדירה מפסקת, ואינו נראה כמבשל שאין זה דרך בישול וכמו שנתבאר לעיל סי' ע"א סי"א (מו) וכל זה כשהיד סולדת שם, אבל אם הכירה גרופה או קטומה ואין היד סולדת שם מותר לתת על גבה אפילו תבשיל לח שיש בו מרק ונצטנן, אבל לתוך הכירה אסור לתת בכל ענין (מז):

יט) **תבשיל** יבש שנתבשל כל צרכו ונצטנן, או תבשיל לח שנתבשל כל צרכו והוא חם קצת עדיין, אם רוצה להניחו על גבי תנור שיש נחלים לוחשות בתוכו אפילו אין היד סולדת שם צריך להניח איזה דבר על גבי התנור תחת קדירת התבשיל כדי שיהי' לו היכר בזה ולא יבא לחתות, ואז מותר ליתנו אפילו היד סולדת שם וכמו שנתבאר לעיל סי' ע"א סי"א (מח):

כ) **תבשיל** יבש שנתבשל כל צרכו ונצטנן, או תבשיל לח שנתבשל כל צרכו והוא חם קצת עדיין, מותר לסמכו לדופן התנור מן הצד אף על פי שהיד סולדת שם, ואפילו אין התנור גרוף וקטום, לפי שאינו נראה כמבשל בשבת שאין דרך לבשל חוץ לתנור, ויש אוסרים לסמוך אצל תנור שאינו גרוף וקטום גזירה שמא יחתה, והמנהג להסמיך ומכל מקום במקום שאין צורך יש להחמיר (מט), ואם אין היד סולדת שם מותר לסמוך אפילו בתנור שאינו גרוף וקטום, אפילו תבשיל לח שיש בו מרק ונצטנן, אבל לתוך התנור אסור לתת אפי' התנור גרוף או קטום ואפילו אין היד סולדת שם (נ):

כא) **אם** נתן תבשיל שנתבשל כל צרכו במקום שאסור ליתנו כגון

בדי השלחן

הא דנראה כמבשל, צ"ל דיש חילוקים בדבר, דבשריה בכלי אינו נראה כל כך כמבשל, שאין זה דרך בישול גמור, ע"כ בדבר שנתבשל כבר מותר, אבל בנותן על הכירה שזהו דרך בישול גמור ע"כ אפילו נתבשל כבר אלא שנצטנן הוי נראה כמבשל (מו) שם (מז) שם כ"א (מח) שם כ"ו, ומיירי באופן שהתבשיל היבש א"א שיתחמם עד שתהא היד סולדת בו דהוי אפיה אחר בישול וכמבואר בפנים סכ"ג, או בתבשיל שעמד כבר על האש בלי רוטב דהוי אפוי או צלוי, וכן מטין ד' אדמו"ר בסי' שי"ח כ"ד, וה"ה כשמניח סמוך לדופן התנור הנז' בפנים ס"כ צריך ליזהר בזה ועי' בס' שביתת השבת (מט) שם כ' (נ) שם כ"א

על גבי כירה או לתוך התנור כמו שנתבאר לעיל, אם במזיד אסור התבשיל גם לאחרים עד מוצאי שבת בכדי שיעשו, ואם בשוגג מותר התבשיל לאחרים שלא הוחזר בשבילם, אבל לו ולבני ביתו אסור עד מו״ש בכדי שיעשו (נא):

כב) יש בישול אחר אפיה וצליה אפילו בדבר יבש. לכן נהגו ליזהר שלא ליתן פת אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו, ויש בזה חשש חיוב חטאת, מפני שהלחם דבר רך הוא ואולי מתבשל גם בכלי שני כמו שנתבאר לעיל סעיף ז׳, וכן יש להחמיר בבשר צלוי [אפילו אין מוהל נמחה ממנו כלל] שלא ליתנו אפילו בכלי שני שהיד סולדת בו (נב), אבל בדיעבד מותר הפת והבשר אפילו

בדי השלחן

(נא) שם כ״ד (נב) סי׳ שי״ח י״א, ובכלי שלישי מצדד הפמ״ג במ״ז סקט״ו להקל, והנה ברמ״א כ׳ דנהגו ליזהר שלא ליתן פת בכ״ש ולא הזכיר צלי ואדמו״ר ז״ל כ׳ דיש להחמיר בבשר צלי, וכן הוא בראבי״ה המובא בב״י שכ׳ גם מצלי יזהר אדם, ומה שרמ״א לא הזכיר צלי, אין ראי׳ דמתיר צלי, אלא לפי שאין זה דבר המצוי לא הזכירו, וגם לא שייך לומר נהגו על דבר בלתי מצוי כמעט רק על פת שהוא עולה על השלחן תמיד שייך לומר נהגו ליזהר; והטעם שמסתפק הראבי״ה בצלי דאולי מתבשל בכ״ש הגם שבשר הוא דבר הקשה, צ״ל דלפי שנצלה כבר נעשה דבר רך ושוב אפשר דמתבשל גם בכ״ש, ולפ״ז הה״נ בכל הדברים שנתבשלו כבר יש להסתפק דמתבשלים שנית גם בכ״ש, וכמ״ש לעיל סקמ״ג, וכ״כ האחרונים (ויל״ע בגמ׳ חולין דק״ד ע״ב וז״ל הגמ׳ שם אי שרית ליה לאסוקי עוף וגבינה אתי לאסוקי בשר וגבינה ומיכל בשר בחלב דאורייתא מתקיף לה רב ששת סוף סוף צונן בצינן הוא אמר אביי גזירה שמא יעלה באילפס רותח סוף סוף כלי שני הוא וכלי שני אינו מבשל אלא גזירה שמא יעלה באילפס ראשון עכ״ל הגמ׳. ואם נימא דבשר שנצלה או נתבשל מתבשל שוב גם בכ״ש. א״כ כל שכן בגבינה שהיא רכה, שאם נתבשלה פעם או שנתבשל החלב, ששוב מתבשלת גם בכ״ש. ומה מקשה הגמ׳ סו״ס כלי שני הוא, נימא דהגזירה היא שמא יעלה בשר וגבינה שנתבשלו כבר, באילפס רותח כלי שני. ובב״ח יש בישול אחר בישול אף ביבש או בלח רותח כמ״ש הפמ״ג בסי׳ פ״ז בש״ד סק״ב וצ״ע, שוב מצאתי בתוי״ט פ״ח דחולין מ״א סוד״ה ואסור להעלותו שכ׳ שבגירסת הר״ב לא גרס להך קושיא דסוף סוף כלי שני הוא, דסתם אילפס כ״ר הוא עיי״ש, ולפ״ז ממילא מיושב ג״כ הקושי׳ על הראב״ם אם נימא דל״ג סוף סוף כלי שני הוא, ולד׳ הראב״ם אפי׳ אם נימא דסתם אילפס כ״ש הוא יש לחוש משום בישול כנז׳, הגם שיש מפרשים שמישבים דברי הר״ב

עפ״י

נתנם בכלי ראשון (נג):

כג) **ויש** אפיה וצליה אחר בישול על כן יש ליזהר שלא ליתן דבר המבושל סמוך לאש בלא רוטב במקום שיכול להתחמם שם עד שתהא היד סולדת בו. דהוי אפיה אחר בישול (נד) [ואם יש בו רוטב מותר להניחו כשהוא חם עדיין כמו שנתבאר לעיל]:

כד) **אבל** אין אפיה וצליה אחר אפיה וצליה. ודבר האפוי או צלוי והוא יבש שאינו נמחה ממנו כלל כשמחממין

בדי השלחן

עפ"י גירסא דילן כמ"ש בתו"ח שם ובחי' מהרי"ח. עכ"פ הואיל והסכימו התוי"ט לגירסא אחרת יש לומר שגם הרא"ם היתה לו גירסא אחרת כנז') **והנה** לכאורה מסתבר דדוקא בשר שהוא דבר קשה וע"י הבישול מתרכך שייך לומר דאחר הבישול נעשה מדברים הרכים שמתבשלים גם בכ"ש אבל במים שנתבשלו לא שייך סברא זו שהרי לא נשתנו מקשה לרך והם כמו שהיו. ויש לדחות דכיון דמים הם בעצם דבר רך ואעפ"כ טבעם שאינם מתבשלים רק בכ"ר מה שאינו מובן לנו, ע"כ אפשר דבבישול שני שפיר מתבשלים גם בכ"ש. שוב ראיתי בס' שביתת השבת דנ"ט שמביא מהאגלי טל דמים מבושלין מתבשלין אח"כ גם בכ"ש וכמו לחם אפוי, ועי' לעיל סקל"א שאדמו"ר הצ"צ כ' שטוב להחמיר לערות מים חמין מכ"ש על הסענס והעירונו שם הא דלא כ' שיתן הסענס להמים חמים בכ"ש, ואפשר משום דחשש דכיון שנתבשלו כבר מי הסענס, שוב יש לחוש שיתבשלו גם בכ"ש אבל בעירוי מכ"ש אין לחוש כמ"ש לעיל סקכ"א, אבל כיון שכל האחרונים כתבו לתת הסענס בכ"ש מוכרח דס"ל דמים מבושלין אין מתבשלין בכ"ש. ובצוקר כ' אדמו"ר בסידור שלא לערות מכ"ר. משמע דבכ"ש מותר. אע"פ שהצוקר נמח ויהי' דבר לח דשייך בו בישול ומכיון שנתבשל כבר שוב י"ל דמתבשל גם בכ"ש, ולא חשש אדמו"ר לזה וגם במלח שלנו המבושל כ' אדמו"ר בסידור דאין להקל בו יותר מבמלח שהי' בימיהם ולכאורא אדרבא יש מקום להחמיר בו יותר ולומר דכיון שנתבשל כבר הוי דבר רך ומתבשל גם בכ"ש. וצ"ל דהטעם שבצלי חיישינן שמתבשל בכ"ש, לפי שהבשר מטבעו הוא קשה והצלי שינה אותו לדבר רך, אבל במלח וצוקר שהיו מים תחלה, והבישול פעל עליהם להקשותם. וכשהם חוזרים ונמסים למים אין בהם רכות יותר ממה שהיו בתחלה קודם שנתבשלו. ואין סברא לומר שמתבשלים גם בכ"ש (נג) שם (נד) שם י"ב, וזה מצוי בהחמין שהמנהג להחזיר כשהוא חם עדיין, ולפעמים אוכלין המרק ונשאר תבשיל יבש כמו תפוחי אדמה וכיוצא אסור להחזירם דהוי צלי אחר בישול. ואם נתייבש החמין בתוך ההטמנה דהוי כבר צלוי או אפוי מותר להחזירו אח"כ. ועי' בבה"ל שמביא מהפמ"ג דאין בישול

בישול אחר בישול וצליה, ולפ"ז נראה דאם נתייבש החמין של ההטמנה דהוי צלי, מ"מ מותר להוסיף עליו מים חמין, דשוב לא הוי בישול, והגם שהכה"ל כ' דאין דין הפמ"ג מוכרח, הנה בס' שביתת השבת מביא מהאגלי טל דצליה אחר שנצלה ונתבשל, או בישול אחר שנתבשל ונצלה, דעת רוב הפוסקים להקל. ויש לעיין בכדורים שקורין קיגאלאך או מאנדאליך, שמטגנים אותם בשמן תחלה, ואח"כ מניחים אותם בתוך המרק בכ"ש, אם אסור משום בישול כמו בפת, הנה בענין טיגון עי' בפמ"ג סי' שי"ח במ"ז סק"ז שדעתו דבישול בשומן טיגון הוי ודינו כצליה כסנהדרין ד"ד גבי בשר בחלב (וכס' שביתת השבת מביא רש"י דהגמ' דסנהדרין ולא הזכיר שקדמו הפמ"ג) ומותר להניח בשר צלוי במרק שומן חם, אבל לחם אפוי במרק שומן חם אסור דצליה אחר אפיה ג"כ אסור, ובשמן מסתפק הפמ"ג אם הוי טיגון או בישול, ולפ"ז אסור ליתן המאנדאלאך למרק בכ"ש דאולי הוי טיגון בשמן והוי בישול אחר צליה. והנה האחרונים מביאים ראי' לדעת הרא"ם דיש בישול אחר אפי' מדאיתא בברכות בלחם שאפאו ואח"כ בישלו דנפיק מתורת לחם ומברכין עליו במ"מ, עי' בס' שביתת השבת שביא בזה מהאגלי טל ומס' טל אורות, ומעתה בדבר טיגון אפשר דיש לדמות ג"כ לדין ברכת במ"מ, ובסידור בסדר ברכות הנהנין פ"ב סי"ב הביא אדמו"ר ב' דיעות י"א שטיגון במחבת במעט משקה ה"ז כאלו נאפית בתנור, וי"א שדין הטיגון כדין הבישול וכן עיקר. (ואף שהפמ"ג הנז' כ' דטיגון הוי כצלי והוכיח כן מגמ' דצלי קדר י"ל דגבי בשר הוי צלי וגבי לחם הוי אפיה) ולפ"ז אסור להניח כדורים מטוגנים ברוטב חם דהוי בישול אחר אפיה, ולגבי שבת צריכין להחמיר כמש"כ אדמו"ר שם להחמיר בספק של תורה ל"גבי בהמ"ז. ואפי' להאומרים שם שדין טיגון כדין הבישול, י"ל דהיינו שאינו בכלל אפיה לענין המוציא. אבל לא דהוי בישול גמור, ובשבת אסור לבשל אחר טיגון לכו"ע; ולחמם הכדורים בשבת סמוך לאש אסור ג"כ, כיון די"א דטיגון אינו אפיה, ממילא הוי אפיה אחר טיגון ואסור, וכמ"ש הפמ"ג דצליה אחר אפיה אסור: עוד כ' אדמו"ר שם אבל אם משימים לתוך הקדירה שמטגנים בתוכה הרבה שומן ה"ז כמין בשול גמור, ולפ"ז אם נטגנו הכדורים בהרבה שמן דינם כמבושלים, ומותר להניחם אח"כ ברוטב חם, אלא שי"ל דסו"ס אינו דומה בישול בשמן לבישול ברוטב דאין הפעולות שוות, ואסור מזה לזה, והכי מוכח מגמ' סנהדרין הנ"ל דאפילו בהרבה שומן הוי טיגון ואינו נקרא בישול, מיהו גם שם לענין בב"ח יש פוסקים דס"ל דטיגון הוי בכלל בישול, עי' בפמ"ג יו"ד סי' פ"ז במ"ז וש"ד, אלא שאין ראי' מבב"ח לשבת כנז': ובשר צלי להניחו במרק של שומן חם ג"כ אסור, דבמרק של שומן הוי כבישול, ומה שהפמ"ג הנ"ל הוכיח דצלי קדר דומה לצלי, י"ל דהיינו רק במעט שומן שהצלי עצמו פולט ממנו אבל הרבה שומן הוי כבישול וצע"ג בכל הנ"ל, ומספיקא צריך להחמיר באיסורי שבת החמורים: וביצת צלוי' על גבי הכירה לכאורה אסור להניחה לתוך קערה של רוטב דהוי בישול אחר צלי, והעולם

נוהגין

אותו, אפילו נצטנן לגמרי מותר לחממו סמוך לאש במקום שאין לחוש שמא יחתה בגחלים על דרך שנתבאר לעיל (נכ):

סי' קכ"ה דין בורר ומסנן בשבת ובו י"ח סעיפים

א) הבורר פסולת מתוך האוכל, אפילו בידו אחת, ואפילו כדי לאכול לאלתר חייב משום בורר (א):

בדי השלחן

נוהגין לתת ביצה צלוי' לחוך קערת החמין, ואולי בביצה הוי הצלי' והבישול ענין א' דפעולת שניהם שוה וצ"ע (נה) שם י"ג, ועי' בס' שביתת השבת דיש אוסרין להניח לחם אפוי ע"ג התנור לייבשו לעשות סוכארעס עיי"ש:

(א) סי' שי"ט א', ועי' כה"ל ד"ה הבורר שמביא מהפמ"ג דאם בירר אסור לאכלו באותו שבת דנהנה ממלאכת שבת, דא"א לאכול כך בלא ברירה, אבל ב' מיני אוכלין הניח הפמ"ג בצ"ע. עי' בא"א סק"א ובמ"ז סק"ג, והבה"ל מצדד להקל עפ"י דעת הגר"א ז"ל דבכל איסורי שבת בשוגג מותר, ואם בירר במזיד מסתפק הפמ"ג אם לאסור לעולם, דלא דמי למבשל שא"א לשנות מכמות שהוא, אבל בורר יכול להניח האוכל בתוך פסולת כמו שהי' ולברור בחול נמצא דלא מהני מעשיו כ"כ, ויש להעיר דבורר לא דמי למבשל, דפעולת הבישול א"א בלי חילול שבת, אבל בורר הרי אפשר לו לאכול בלי חילול שבת ע"י שיברור האוכל מתוך הפסולת בידו לאכול לאלתר, ובזה שחילל השבת ובירר הפסולת מתוך האוכל לא אהנו מעשיו יותר מאילו הי' בורר האוכל מתוך הפסולת, ולא הוי נהנה כ"כ ממלאכת שבת. ועי' לעיל סי' קכ"ד בבדה"ש סק"ה מש"כ לענין המוציא מרשות לרשות, דיש מקילין לפי שלא נעשה מעשה בגוף הדבר ולא נשתנה מכמות שהי', ובריטב"א איתא לפי שלא נעשה תיקון בגופו והו"ד בנה"ח סי' ת"ה, ויש לצדד דגם בורר לא נעשה מעשה בגוף האוכל, בהסרת הפסולת מתוכו, וגם לא הוי תיקון בגופו (אע"פ שניתקן דמעיקרא הי' עם פסולת ועכשיו הוא נקי), וי"ל דבורר עדיף ממוציא, דשם עכ"פ אהנו מעשיו שאפשר לו ליהנות מהדבר ברשות אחרת, מה שלא הי' אפשר בלי ההוצאה מרשות לרשות, אבל בורר הרי אפשר לו ליהנות ע"י ברירת האוכל כנז', והנה ענין ברירה הוא דבר שקשה להזהר ממנו כמ"ש אדמו"ר בסידור ולקמן בפנים סי"ט, ומצוי שאדם שוכח ומסיר איזה קליפה מתוך הפירות, ולא שמענו לאסור האוכל משום זה, מיהו י"ל לפי דמבשל קנסו שוגג אטו מזיד גזירה שמא יבשל במזיד ויאמר שוגג הייתי כמ"ש אדמו"ר סי' שי"ח א', וזה דוקא במבשל שאם נתיר התבשיל בשוגג, יעשה במזיד כיון שרוצה בתבשיל ויאמר שוגג הייתי, אבל בבורר אם נתיר לו בשוגג אין לחוש שיעשה במזיד אע"פ שרוצה הברירה,

דלפה

ב) והבורר אוכל מתוך הפסולת שלא לאכול לאלתר אלא להניחו כדי לאכלו לאחר זמן אפילו בו ביום [ואפילו בורר בידו] חייב (ב):

ג) ואסור לברור אוכל מתוך הפסולת בכלי אפילו אין הכלי מיוחדת לכך, ואפילו כדי לאכול לאלתר (ג):

ד) אבל מותר לברור האוכל מתוך הפסולת בידו כדי לאכול לאלתר מפני שנטילת האוכל מתוך הפסולת לאכול מיד אין זה מעין מלאכה כלל שדרך אכילה כך הוא, שהרי אי אפשר לאכול הכל האוכל עם הפסולת (ד), ואינו קרוי מיד אלא סמוך לסעודה ממש (ה), ומותר לברור לצורך כל אותה סעודה אף על פי שתימשך איזה זמן (ו) ואפילו אחרים מסובין עמו

בדי השלחן

דלמה לו לחלל שבת בלי תועלת כיון שאפשר לו לאכול ע״י ברירת האוכל בידו מתוך הפסולת ע״כ לא קנסינן שוגג אטו מזיד, ואם בירר בידו פסולת מתוך האוכל סמוך לסעודה. יש לצרף גם דעת הטור דלא הוי בורר, שהרי דעתו שאם יש טורח בברירת האוכל יותר מברירת הפסולת בורר כדרכו לזרוק הפסולת (ב) שם ב׳ (ג) שם א׳ (ד) שם, אבל ליטול הפסולת אין זה דרך אכילה אלא דרך תיקון האוכל שיהא ראוי לאכילה הרי זו מלאכה גמורה, ולפיכך אפילו אם האוכל מרובה על הפסולת ויש טורח יותר בברירת האוכל אעפ״כ לא יברור הפסולת, שם (ה) שם ג׳, ועי׳ במחהש״ק סק״ו מביא מהב״י כמה דעות בזה, ודעת רי״ו דאפילו לברור ג׳ או ד׳ שעות לפני הסעודה אם הוא לצורך אותה סעודה מקרי לאלתר, ולא אסור כ״א לברור מסעודה לסעודה כגון לברור קודם סעודת הצהרים לצירך סעודת בין הערבים עיי״ש ובב״י, ומבואר דג׳ וד׳ שעות דנקט הב״י הוא לאו דוקא שהרי לפעמים שוהה מסעודה לסעודה הרבה יותר, אלא כל שהוא בורר לצירך הסעודה הראשונה מותר, ונ״מ לענין דיעבד שאם עבר ובירר אוכל מתוך פסולת בידו כמה שעות קודם הסעודה, אין לאסור בדיעבד, כיון דדעת הב״י אליבא דרי״ו דמותר אפילו לכתחלה יש לסמוך ע״ז לענין דיעבד שלא לאסור המאכל וכמ״ש כעין זה לעיל סי׳ קכ״ד בבדה״ש סק״ג, ואע״פ שאין כן דעת השו״ע ורמ״א, מ״מ יש לצרף ג״כ מ״ש לעיל סק״א לחלק בין בורר למבשל אפילו בירר פסולת מתוך אוכל כש״כ בבירר אוכל מתוך פסילת איזה שעות קודם הסעודה דאינו נהנה כ״כ מהאיסור שהרי הי׳ יכול לברור סמוך לסעודה, ובס׳ אגלי טל פסק דשעה א׳ קודם הסעודה מותר לברור האוכל (ו) ואפילו יאריך זמן הסעודה כמה שעות מקרי לאלתר כיון

שהברירה

מותר לברור לצורך כולם (ז), ואם נשתייר מברירתו עד לאחר הסעודה אין בכך כלום, כיון שבירר בהיתר, ובלבד שלא יערים [לברור הרבה אלא כפי הצורך לאותה סעודה] (ח):

ה) **מותר** לברור אוכל מתוך אוכל כשהכל מין אחד, אף על פי שבורר התיכות גדולות מתוך קטנות (ט), ואפילו אינו חפץ לאכול אלא אחד מהם. והשני נוטלו וזורקו אינו נקרא פסולת בשביל כך הואיל והוא ראוי לאכילה (י), אבל אם אינו

בדי השלחן

שהברירה הוא סמוך לסעודה (משנ"ב סק"ד) (ז) ואפילו אינו אוכל בעצמו כלל עמהם ג"כ שרי (משנ"ב סק"ו) (ח) סי' שי"ט ג', וכ' בס' אגלי טל דבורר אוכל מתוך פסולת לא יברור ויתן לתוך חיקו ולא לתוך קערה שאין אוכלין בה רק מידו לפיו או לתוך קערה שאוכלין ממנה או ע"ג שלחן שאוכלין עליו: ופשוט דהא דאסור לברור אוכל מתוך פסולת בכלי היינו דק כשהוא סמוך לסעודה ולא בשעת סעודה ממש, דאם בשעת אכילתו לוקח האוכל בכף ונותנו לפיו הרי זה דרך אכילה ממש, ואין כאן ברירה כלל, דלא אסרו לאכול בכף מתוך קערה שנמצא בה איזה פסולת (ט) שם ו', ופשוט דאוכל מתוך אוכל במין א' מותר לברור אפילו בכף, כיון דאין כאן ענין ברירה כלל, וכן האגלי טל דס"ל דבשומן הצף ע"פ החלב לא שייך ברירה התיר להסירו אפילו בכף, וה"ה לדידן באוכל מתוך אוכל, ואע"פ שהפמ"ג במ"ז סק"ב מסתפק באוכל מתוך אוכל אם מותר ע"י נפה, י"ל לפי דנפה מיוחדת רק לברירה, אבל בכף גם להפמ"ג שרי (י) שם ד', וצ"ע בל' שו"ע אדמו"ר ס"ו שכ' וז"ל אבל כל שהוא מין א' כו' אינה נקראת ברירה כלל כו' ומותר לברור בכל ענין שירצה אפילו כדי [לאכול] לאחר זמן בו ביום עכ"ל. דמשמע דמותר דוקא לבו ביום, ובס"ד כ' וז"ל אפילו אינו חפץ לאכול כלל אלא א' מהם והשני נוטלו וזורקו כו' מותר לברור אותו מתוך האוכל שחפץ לאכול עכ"ל. מפורש דאפילו ע"מ לזרוק אותו מותר לבוררו, והנה מש"כ בס"ו הוא מתה"ד המובא בב"י ושם איתא שמותר ליטול קצתו ולהצניעו לסעודה אחרת ולהניח קצתו לפניו לאכול לאלתר, ולכן העתיק אדמו"ר כדברי התה"ד, אבל באמת במין אוכל א' אפילו נוטל וזורק ג"כ מותר וזה מתבאר מדברי הה"מ בפ"א מהל' שביתת עשור המובא לקמן סקי"ב דהסרת המעופשים מתוך הטובים אסור מדרבנן שאינן ראוין לאכילה אלא מתוך הדחק, משמע דעלים טובים הראוים לאכילה מותר להסירם ולזורקם כמו שעלים מעופשים מסירם וזורקם, ומה שהעתיק אדמו"ר דברי התה"ד דמותר לברור כדי [לאכול] לאח"ז והוסיף תיבות „בו ביום" שלא נזכר בתה"ד, אע"פ שמותר גם לזורקו, אפשר לומר דבזה שנוטלו להצניעו לאכילה

ולא

ראוי לאכילה אלא מתוך הדחק אסור לבררו כמו בפסולת גמור (יח), ולכן אסור להסיר העלין המעופשים מן הירק (שקורין שלאטין) אפילו הן ראוין לאכילה ע"י הדחק, אלא יברור הירק מן העלין דהיינו האוכל מתוך הפסולת סמוך לסעודה ממש (יט), והה"ה בפירות מעופשים המעורבים עם פירות טובים וכל כיוצא בזה:

בדי השלחן

ולא זורקו בענין שיהא כדי לאכול בו ביום, ואם בוררו כדי לאכלו למחר, אע"פ דאין בזה איסור בורר מ"מ יש לאסור משום הכנה דמכין אותו ובוררו משבת לחול, ועי' מש"כ עוד בענין זה לקמן סקי"ז דבורר לאכילה גרע מבורר וזורק (יח) ע"כ אם נקדחו מכח הבישול איזה חתיכות דגים וכיוצא, ורוצה לברור אלו מאלו, צריך לברור בידו זה שרוצה לאכול עכשיו (משנ"ב סקט"ו) (יט) סי' שי"ט ד', וכ' הבה"ל מהברכ"י דבאופן ברירה זו של השלאטין יש חילוק דאם הם עלים מופרדים יבור לו הטובים ויניח המעופשים, אבל אם הם קלחים כעין חזרת שהעלים שמבחוץ הם המעופשים אז יסיר מוצא המעופשות דהו"ל כמסיר הקליפה לאכול התוך, והנה מקור דין זה דאוכל ע"י הדחק הוי כפסולת הוא מהה"מ והה"ד המג"א בסי' זה סק"ה דאיתא בגמ' שבת דקט"ו דמותר לקנב ירק ביום הכפורים מן המנחה ולמעלה, וכ' הרמב"ם בפ"א מהל' שביתת עשור דהיינו להסיר העלים המעופשות, והקשה הה"מ שם דהא הוי בורר ותירץ דמיירי שהעלים המעופשות ראויות לאכילה בשעה"ד אין בזה בשבת אלא שבות וביוהכ"פ מותר, ויל"ע בקושי' הה"מ דהוי בורר, דלמא מיירי הרמב"ם בקלחים כעין חזרת והעלים המעופשים מחוברים לקלח דאין בהסרתם משום בורר כנ"ל מהברכ"י, וכמו שכן פי' רש"י בגמ' הנ"ל דקניבת ירק היינו לנתק העלין מן הקלחין, שו"ר בפמ"ג במ"ז סק"ג שבאמת תי' כן קושי' הה"מ וז"ל להסיר עלין המעופשין מירק בסכין זהו לאו דרך ברירה רק לתקן המאכל ועי' מ"מ פ"א מה' שביתת עשור י"ל קניבת ירק כה"ג מיירי עלין העליונים שע"ג הייבטל קרויט ושלאטין עכ"ל, ונראה לישב דברי הה"מ עפ"י מש"כ רמ"א ז"ל בסוף סי' שכ"א דאסור לקלוף שומים כשקולף להניח וכ' המג"א שם משום בורר, וא"כ בקניבת ירק דמיירי מן המנחה ולמעלה דהוא ג' שעות קודם הסעודה (וי"א דהיינו מנחה גדולה שהוא ששה שעות קודם סעודה עי' בסי' רנ"א) אפילו בעלין מחוברים דהוו כקליפה אסור להסירם כיון שאינו אוכל לאלתר, (שו"ר בד"נ סי' כ"א שכ"כ) מיהו כיון שתי' הה"מ דמיירי בעלין הראוין לאכילה ע"י הדחק, ואיסור הברירה הוא מדרבנן ומותר ביוהכ"פ, ממילא הה"נ דאם היו העלים מופרדים מהקלח ומעורבים יחד דמותר לברור המעופשים, ובזה מיושב קושית המחהש"ק בסי' זה סק"ג דלמה התירו שבות ביוהכ"פ לברור

לברור הפסולת מתוך האוכל ולא אמרו שיברור האוכל מתוך הפסולת דאפילו שבות ליכא, דכיון דאינו סמוך לסעודה הוי בורר אפי׳ אם יברור האוכל כמ״ש בפנים ס״ב וממילא אין נ״מ אם יברור המעופשים או יברור הטובים (מיהו בד״מ סי׳ תרי״א משמע קצת דבורר אוכל מתוך פסולת כשאינו סמוך לסעודה אינו אלא מדרבנן, ולפ״ז עדיף טפי לברור הטובים מתוך המעופשים דהוי תרי דרבנן, פסולת דרבנן ובורר דרבנן וקיל טפי מברירת המעופשים מתוך הטובים) אלא דלפי זה באם עומד ביוהכ״פ בערב סמוך לסעודה דאוכל מתוך פסולת מותר לגמרי חזרה קושי׳ המחהש״ק דלמה התירו להסיר המעופשים, יברור הטובים דאין בזה איסור כלל, ותירוצי המחהש״ק דחוקים מאד דמש״כ דלא רצו חז״ל להטריחו כ״כ אינו מובן איזה טרחא כ״כ יש אם יברור הטובים, וגם תירוצו השני דחוק כמ״ש בעצמו, ונראה לומר דאה״נ דבמקום שאפשר לברור האוכל מתוך הפסולת לא התירו כלל באופן אחר שיש בו משום בורר אפילו מדרבנן, אלא דכאן מיירי דוקא בעלים מחוברים בקלח כמו קרויט והזרת, דאי אפשר לברור הטובים קודם שמסיר העלים החיצונים המעופשים, ובאינו סמוך לסעודה דהוי בורר כמו בקולף שומים כנ״ל מ״מ התירו ביוהכ״פ לפי שאינו פסולת גמור, ובערב סמוך לסעודה בלא״ה מותר כמו קולף שאר פירות, ומוכרח לומר דמיירי בעלים מחוברים לקלח, דקניבה הוא פירושו חתיכה כמ״ש הה״מ שם, ואם מיירי בעלים תלושים יקשה דמנ״ל להרמב״ם דמותר להסיר העלים המעופשים, דאין זה בכלל קניבה כלל, וע״כ דכוונת הרמב״ם לחתוך המעופשים המחוברים, וכן משמע לשון הטור סי׳ תרי״א קניבת ירק כו׳ להסיר ממנו עליו המעופשין, ומדכ׳ להסיר „ממנו״ משמע דמיירי בעלין מחוברים לקלח, (אלא דמש״כ הטור אח״כ לתקן „אותן״ לאכילה, משמע שמתקן העלים המעופשים שיהיו ראוין לאכילה והיינו שחותך המקומות המעופשים ומניח המקום הטוב, ולפ״ז אין כאן איסור בורר כלל כיון שגם המעופשים מתקן לאכילה ואזדא קושית הה״מ, מיהו לשון הרמב״ם לא משמע כן, וגם בטור אפשר שצ״ל לתקן „אותו״ לאכילה וקאי על הירק) (וממש״כ הה״מ שם דלא מקרי בורר אלא מתוך פסולת גמור או מין אוכל אחד ממין אוכל אחר, ומוכח שם דהאיסור הוא מה״ת, ואע״פ שבורר מן המנחה ולמעלה שהוא ג׳ וד׳ שעות קודם הסעודה, וזה דלא כמ״ש הב״י בסי׳ זה בדעת הרמב״ם דאוכל מתוך אוכל אינו אסור כ״א בבורר שחרית לאכול בין הערבים ולא בבורר מסעודה לסעודה עיי״ש וצ״ע) : וראיתי בס׳ אגלי טל מלאכת בורר סעי׳ י״ז סקכ״ט דמתיר להסיר המעופשות הראויות לאכילה בשעת הדחק מתוך הטובות כשהוא סמוך לסעודה, דלא כפסק המג״א ושו״ע אדמו״ר הנז׳ בפנים, להסיר הטובות דוקא סמוך לסעודה, וראייתו ממ״ש הרמ״א בד״מ סי׳ תרי״א דביוהכ״פ התירו המעופשות סמוך למנחה כמו בסמוך לסעודה, אלמא דסמוך לסעודה מותר להסיר המעופשות, ועפ״מ שבארנו דהתם מיירי בקלחים מחוברים דבסמוך לסעודה מותר להסיר המעופשות כמו קליפת הפירות, ממילא אין ראי׳ כלל שאם היו העלים מופרדים

דמותר

ו) שני מיני אוכלים מעורבים יחד ורוצה לאכול אחד מהם מיד ולהניח השני לאכלו לאחר זמן, הרי המין השני חשוב כפסולת, ואף על פי שהמין של מין א׳ הן גדולות וניכרות כל א׳ בפני עצמה, ולכן צריך לברור בידו אותו שרוצה לאכלו לאלתר ולא להיפך (יג), אבל בכף או כלי אחר אסור לבררו (יד). ושני מיני דגים נקראים ב׳ מיני אוכלים (טו) :

בדי השלחן

דמותר להסיר המעופשות וקם דינא דהמג״א ושו״ע אדמו״ר הנ״ל לברור הטובים דוקא בסמוך לסעודה (יג) שם ה׳ (יד) עי׳ בס׳ שביתת השבת מלאכת בורר סקי״ח, דאיסור הברירה הוא דוקא בחתיכות הרבה מעורבים. אבל אם מונחת חתיכה א׳ וניכרת אין בה משום ברירה, ויתר ע״כ כ׳ האג״ט דענין בורר הוא כשהפסולת מפסיק בין האוכלין אבל אוכל ופסולת המונחים זה אצל זה אין בו משום בורר עכ״ד, ובס״ק כ״ה כ׳ דדברים גדולים המונחים במים כמו אגוז הצף ע״פ המים לא שייך ברירה דלחודייהו קיימי והאיסור הוא רק באוכלים מעורבים, ויתושין וקסמין שיש שמשתקעים בתוך התבשיל או המשקה ויש קצת טורח בהסרתם, ומעשים בכל יום שלוקחים מהחלב (צ״ל מהרוטב) בשר להצניע למחר ואין בזה פקפוק ומטעם זה מותר להוציא ביצים ממים שהם נפרדים לגמרי ואין מתערבין הביצים והמים עכ״ד, ודברי טעם הם, (ומש״כ ביתושין שמשתקעים, הנה דעת האחרונים דאפילו צף אסור להסירו, ומש״כ ג״כ שיש קצת טורח בהסרתם, אין זה ענין לאיסור ברירה, אלא החילוק הוא דדברים קטנים כמו קסמין ויתושין שאינם נכרים כ״כ מיקרי מעורבים עם המשקה, משא״כ דברים גדולים הניכרים היטב בזה נסתפק התה״ד רק בחתיכות גדולות וקטנות דאפשר שייך ברירה בחתיכות מתוך חתיכות אע״פ שניכרות, אבל בחתיכות גדולות מתוך רוטב מסתבר דלא הוי ברירה) ולפ״ז מותר להוציא בליל שבת עיגולי דגים ממולאים מהרוטב להניחם בפני עצמם (ובזה יש לצרף גם דעת הפמ״ג במ״ז סק״ב דב׳ מיני אוכלין ואינו רוצה לאכול עתה שניהם מותר לבררם ובסקי״ב כ׳ דמותר לבררם אפי׳ בנפה וכברה והבה״ל חולק עליו), ובשאלינט של תפוחי אדמה ומרק, יכול להוציא בכף התפוחי אדמה לבד, או לאחוז התפוחי אדמה בכף שלא יפלו מהקדירה ולערות כל הרוטב לקערה, דדברים גדולים עם מרק אינם מעורבים ; ויש לעיין בשאלינט מעורב מתפוחי אדמה וקטניות ומיני ירקות ובשר, ורוצה לאכול מין אחד לבד, איך יעשה להוציא בידו המין שרוצה לאכול א״א בתבשיל רותח ולהוציא בכף הרי אוכל מתוך פסולת אסור בכלי (ונם הרי מעשים בכ״י שמוציאין הבשר בכף או מזלג מהקדירה על קערה מיוחדת כדי לחלק הבשר אח״כ בין המסובין חלק כחלק, ואין

ז) אוכל ופסולת המעורבין אסור ליתנם במים כדי שיפול הפסולת למטה כגון שהוא עפר או כדי שיצוף הפסולת למעלה כגון שהוא חבן (טז):

ח) אם נפל זבוב או שאר פסולת לכוס או לקערה אין תקנה רק לשפוך מהכוס עד שיצא הפסולת מתוכו (יז). ולא

בדי השלחן

ואין פוצה פה ומצפצף, אפילו כשחתיכות הבשר מעורבות עם כמה מיני אוכלין של השאלינט, מיהו בזה י"ל כמ"ש הפמ"ג במ"ז סק"ב דב' מיני אוכלין לאכול עתה שניהם אין בהם ברירה) ולו"ד אמינא דבאוכלין מבושלין כשאלינט וכיוצא מותר לברור המין שרוצה לאכול אפילו בכף, דאוכל מתוך פסולת מה"ת אסור רק בנפה וכברה שהוא כלי המיוחד לכך, ומד"ס אסור גם בקנון ותמחוי גזירה משום נפה וכברה כמ"ש אדמו"ר בסי' שי"ט א', והיינו דוקא באוכלים יבשים שדרך לבררם בכלי המיוחד להם, אבל באוכלים מבושלים שאין שייך כלל לבררם בכלי המיוחד להם, דאין כלי מיוחד לזה דמסננת ראויה רק להוציא הרוטב ולא לברר את האוכלים, ע"כ מותר לבררם בכף שאינו מיוחד לברירה רק לאכילה, ולא שייך למגזר אטו נפה וכברה ואם רוצה לאכול השומן הצף על גבי החלב יהא מותר לקלטו בכף דלא כמ"ש המשנ"ב בסקס"ב, ואפשר דלא פלוג חכמים ובכל האוכלים אסרו בכלי, ולקמן סקכ"ד יבואר עוד (טו) שם ו', ובשר צלי ומבושל הוי ב' מינים וכש"כ בשר של מיני עופות מחולקים (ח"א) (טז) שם י"א, כ' המשנ"ב סקכ"ט וז"ל וה"ה תפוחי אדמה וכל כה"ג לא יתן עליהם מים כדי להסיר האבק והעפר מעליהם עכ"ל, והיינו ליתן התפוחי אדמה בכלי ולתת אח"כ מים הרבה בכלי שיצוף האבק על פני המים או שירד למטה כמו שכתבנו בפנים, אבל אם לוקח התפוחי אדמה בידו ומדיחם ורוחצם במים פשוט דאין זה בכלל בורר, והר"ז כמסיר הקליפה של הפרי דמותר סמוך לאכילה, (ועי' משנה ביצה די"ד אף מדיח ושולה ובגמ' שם דהיינו שמציף מים) ודבר זה מפורש בהה"מ פ"א מהל' שביתת עשור דהרמב"ן והרשב"א פירשו קניבת ירק ביוהכ"פ דהיינו הדחת הירק ומבואר שם דאין זה שייך לבורר כלל, וגם הרי מפורש בכל האחרונים בסי' שי"ח דמותר להדיח הערינג בצונן, אע"פ שמסיר הפסולת המלח והקשקשים, שו"ר בס' פקודת אלעזר שהביא ג"כ הא דהדחת ירק הנז' (יז) סידור בהלכתא רבתא לשבתא, וכ' עוד שם שלא לסמוך על היתר הנהוג באם נפל זבוב כו' לכוס או לקערה להוציאו ע"י כף ולשאוב קצת משקה עמו כי יש בזה חשש חיוב חטאת ואיסור סקילה ח"ו, והנה בשו"ע סי' שי"ט סכ"ד פסק אדמו"ר כהט"ז דמותר להוציא הזבוב עם מעט משקה, אבל בסידור חזר בו כנ"ל, והסברא בזה י"ל בפשיטות דאין זה בורר אוכל מתוך אוכל, כיון שבאמת כל עיקר כונתו רק להוציא הזבוב, והמשקה שמוציא עומד

לשפכו

ינפח עליו ברוח פיו עד שיצא, אבל מותר לנפח עליו להקריבו לדופן הכוס (יח) ואז יטהו וישפוך ממנו עד שיצא הפסולת מתוכו, שכיון שנפילת הפסולת לחוץ הוא על ידי שאוחז בידו הכוס עם

בדי השלחן

לשפכו אגב הזבוב, ואינו מוציא המשקה אלא כדי שיהי׳ לו היתר להוציא הזבוב ע״כ מעט המשקה בטל להזבוב, ובפרט שכן הדרך גם בחול כשנופל זבוב בקערה מוציאין אותה בכף ועפ״י הריב גם מעט משקה נמשך בכף עם הזבוב, ואין מדקדקין להוציא רק הזבוב בלבד, נמצא דדרך ברירת הזבוב כך היא, ולא בטיל שם בורר מיני׳ ע״י המעט משקה, שו״ר לאדמו״ר הצ״צ בפס״ד שכ׳ דלכאורה ראי׳ להט״ז דמותר להוציא הזבוב עם מעט משקה כמו שמותר לערות המשקה אם מניח הנצוצות עם השמרים כמ״ש בסי׳ שי״ט י״ח, וסיים דאין הנדון דומה דהתם כיון ששופך המשקה ונשאר משקה טוב עם הפסולת ה״ז בורר אוכל מאוכל משא״כ הכא שנשפך הזבוב עם המשקה ניכר שבורר הפסולת עכ״ד] (ועל הט״ז לשיטתי׳ צ״ע דאיהו פסק בסי׳ זה סק״ב דגם באוכל מתוך אוכל במין א׳ יש ברירה, והאוכל שאינו רוצה לאכלו עתה אסור להוציאו, א״כ איך התיר להוציא זבוב עם מעט משקה, כיון שהמעט משקה הוא שופכו לחוץ יתחייב משום בורר גם על המעט משקה, ולכאורה אפשר לתרץ עפ״י מש״כ הבה״ל ד״ה לאכול מיד, שמביא קושית הישועות יעקב דבורר פסולת מאוכל הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ותי׳ הישויע״ק דכיון דהאוכל אינו ראוי לאכילה עם הפסולת הוי מלאכה הצל״ג דמשוי ליה אוכל גמור, וע״כ דעתו דשני מיני אוכלין שלא נעשה תיקון באוכל הנשאר הוי מלאכה שא״צ לגופה, והבה״ל הקשה עליו דא״כ לא יתחייב בב׳ מיני אוכלין אם בורר אותו שאינו חפץ לאכול, ע״כ כ׳ הבה״ל דגם בשני מיני אוכלין המעורבים מתיפה כל מין ע״י ברירת חבירו ממנו וע״כ מיקרי מלאכה הצריכה לגופה עכ״ד עיי״ש, ולפ״ז במין אוכל אחד לדעת הט״ז דיש בו ברירה תחזור הקושיא דהא הוי מלשאצל״ג, דבמין אוכל א׳ לא שייך תי׳ הבה״ל שהנשאר מתיפה ע״י הברירה, וע״כ לומר דאה״נ להט״ז באוכל א׳ אינו חייב אלא כשבורר מה שרוצה לאכול לאחר זמן, דהוי הברירה מלאכה הצריכה לגופה, ולפ״ז אם בורר וזורק לחוץ דאינו צריך כלל להנברר הוי מלאכה שאצל״ג, אלא דעדיין קשה דהא מלאכה שאצ״ל אסור עכ״פ מדרבנן, ולמה מותר להוציא הזבוב עם מעט משקה לכתחלה, ואולי יש לומר עפ״י מש״כ הט״ז בסק״ב ברוצה להניח לסעודה אחרת שיקח סתם מן הבא בידו להניח לסעודה אחרת לא בדרך ברירה, וה״נ מה שמוציא מעט משקה בכף עם הזבוב אולי אינו דרך ברירה וצ״ע) ועי׳ בשו״ת דברי נחמי׳ סי׳ כ״א דכששופך הזבוב לחוץ וזה א״א במציאות שלא יצא ג״כ מעט מהמשקה וממילא יש בזה ג״כ היתר הט״ז (יח) צ״ע אם מותר לקרב הזבוב בכף אל הדופן, או דמותר

ע״י

המשקה שבתוכו ומטהו בידו הרי זה נקרא בורר אוכל מתוך פסולת ומותר כדי לשתות מיד (יט). וכן אם נפל לקערה שיש בה רוטב, ואפילו שומן הצף על פני הרוטב לא יזרקנו ע"י כף עם רוטב

בדי השלחן

ע"י ניפוח דוקא, והספק בזה הוא דכבר העירו האחרונים דיהיה איסור לטלטל הזבוב משום מוקצה. עי' מזה בס' שביתת השבת בורר סקכ"ד, והוא כ' דמותר דהוי גרף של רעי, והנה הא דמותר לטלטל גרף של רעי פשוט דהיינו דוקא כדי להסירו מנגד עיניו. אבל כשמטלטל הזבוב בקערה ממקום למקום וסוס"ס נשאר הגרף לפניו אין היתר לטלטלו. וכבר כ' אדמו"ר בסי' ש"ח ס' דאסור לגרר מוקצה ע"י סכין וכיוצא בו. אבל ע"י ניפוח מותר לטלטל מוקצה כמ"ש אדמו"ר בסי' ש"ח ס"ו. (עי' מזה בשביתת השבת מלאכת זורה סקי"ד, ובמלאכת בורר סקכ"א. ומש"כ שם מהתוס' דהפסולת בטל לגבי האוכל ואין בו איסור מוקצה. פשוט דהיינו במקום שמותר לברר הפסולת. אבל בזבוב לדידן שאסור להוציאו משום איסור ברירה. ממילא אינו בטל לגבי האוכל והוי מוקצה ע"כ מש"כ שם להרמב"ן כו' אסור משום ברירה אבל לא משום מוקצה אינו מובן) ואפשר דזבוב כיון שאין ראוי לכלום לא הוי מוקצה עי' מש"כ לעיל בדה"ש סי' קט"ז סק"י. ומ"מ אין לקרב הזבוב לדופן הקערה בכף או דבר אחר דלפעמים מסתבך הזבוב בכף וכשיגביה הכף יצא הזבוב עמו ויתחייב משום בורר, ובמנחה חדשה בספר מנחת שבת הביא מהפמ"ג סי' של"ט דגם לסלק לצד הכלי יש לומר דאסור, ועיינתי בפמ"ג, וז"ל אם משקין בכלי וכמו קשים וקסמים ע"פ כולו עסי' שי"ט ואסור ליטלם ביד דהוי פסולת מאוכל ואף לסלקם לצד אפשר דאסור כה"ג עכ"ל. מבואר דעתו דזבוב או קשים במקום א' בקערה מותר לסלקם לצד. ומסתפק רק באם היו קשים „על פני כולו", שהי' מכוסה כל המאכל בקש ולא הי' אפשר לאכול ממנו י"ל דהוי בורר. שנתברר האוכל שהי' מכוסה תחלה בקש. ועי"כ סיים הפמ"ג אפשר דאסור כה"ג. ר"ל דוקא באופן זה שהי' על פני כולו. אבל המסלק הזבוב מצד זה לצד זה בקערה לא נעשה שום בירור. והמנ"ש לא נחית לזה (ימ) סידור שם. והנה חידש אדמו"ר ז"ל כאן דמה שאוחז ונשאר בידו זהו דבר המתברר ולא הדבר הנופל לחוץ. ועי"כ כשאוחז הכוס בידו ומטהו, נקרא בורר אוכל שבכוס מהפסולת שנופל לחוץ. ובשו"ע סי"ח פסק כהמג"א סקט"ו דמה שמערה מן הכוס זהו המתברר וכ"כ הט"ז סי' תק"ו א' כשמרקד הקמח אז הוא נוטל האוכל מתוך הפסולת ועי' בדברי נחמי' סי' כ"א שהאריך בביאור דברי אדמו"ר והטעם שחזר בו בסידור ממש"כ בשו"ע. ועי' בס' אגלי טל מלאכת בורר ס"ג אות ה' שהאריך לחזק סברת אדמו"ר בסידור שמה שנשאר בידו זהו המתברר. ועפ"י כלל זה סדרנו ההלכות בפנים סעי' י' וי"א, והנה אע"פ שהמשקה המתברר הוא בכוס או בקערה. מ"מ מקרי בורר ביד ולא בכלי,

לפי

שהרי זה כבורר פסולת מאוכל וחייב (כ) :

ט) מותר לערות משקה בנחת מכלי אל כלי כדי שהפסולת והשמרים ישארו בשולי הכלי אף על פי שאינו רוצה לשתותו עכשיו. ובלבד שיזהר שכשיפסוק הקילוח ומתחילין לירד ניצוצות קטנות הנשופות באחרונה מתוך הפסולת אזי יפסיק ויניחם עם השמרים. שאם לא יעשה כן הרי עירוי ניצוצות אלו מוכיחים שהוא בורר. אבל בתחלת העירוי כשאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא (כא) :

י) מותר לקלוט שומן הצף על פי החלב מלמעלה (שקורין שמעטענא) אפילו בכף. וכשיגיע סמוך לחלב יניח קצת ממנה עם החלב, אף על פי שאינו רוצה לאכול לאלתר לא

בדי השלחן

לפי שעיקר הברירה נעשה על ידי ידו, ואינו חשוב בורר בכלי אלא כשהברירה נעשית ע״י כלי כמו נפה וכברה או סינון במפה. וכמבואר כ״ז בסי׳ שי״ט י״ח (כ) סידור שם (כא) סי׳ שי״ט י״ח, והנה כ׳ שם אדמו״ר שאם רוצה לשתותו לאלתר אינו צריך להפסיק כשיורדין הניצוצות, אע״פ שהוא בורר, שהרי מותר לברור בידו אוכל או משקה מתוך הפסולת כשרוצה לאכול או לשתות לאלתר, ומה שמערה מכלי לכלי הוי כבורר בידו. והיינו לפי דפסק בשו״ע כהמג״א סקט״ו דמה שנשפך זהו המתברר, אבל לפי מש״פ בסידור כמ״ש בפנים ס״ח דמה שנשאר בידו הוא המתברר, א״כ גם כשמערה מכלי לכלי ונשאר השמרים לבד בכלי שבידו הוי בורר השמרים מתוך המשקה שאסור אפילו כדי לשתות לאלתר, ולעולם צריך שיניח הניצוצות עם השמרים דלא ליהוי בורר. ובס׳ אגלי טל מלאכת בורר סוף סק״ה כ׳ וז״ל ולכאורה מוכח מדברי הרי״ף שהביא המג״א (בסקט״ו) דמה ששופך לחוץ הוא המתברר שכתב בשפיית שכר דאין איסור אלא כשנותן קסמים בפי הכלי דהוי כבורר דרך כלי אבל כשמערה כך שרי כדי לשתות לאלתר, הנה לכאורה מוכח מהרי״ף דמה ששופך הוא המתברר לא הנשאר בידו. אך י״ל דלעולם הנשאר בידו הוא המתברר, אלא משום דבטח אינו שופך כל השכר מתיך השמרים דא״כ ילכו גם השמרים וע״כ דנשאר מעט מן השכר ואין השמרים מבוררים לא חשוב בורר פסולת רק בורר אוכל מתוך פסולת עכ״ל האג״ט. ור״ל דבזה א״א לומר דהוי בורר פסולת שבידו מהאוכל הנשפך כיון שהפסולת באמת אינו מבורר שמעורב במעט משקה ע״כ אף שהאוכל נשפך הוי בורר אומ״פ, והי׳ מותר אם לא הי׳ ע״י כלי, ולפ״ד יקשה על השו״ע דמיירי בעירוי בלא כלי ולמה בעינן שישאיר ניצוצות

חלא

הלא בלא"ה אינו שופך כל השכר כנ"ל, והוי בורר אומ"פ דמותר לאכול מיד וצ"ל דהשו"ע מיירי כשרוצה לשתות לאח"ז דאומ"פ ג"כ אסור וכמו שפי' המג"א. ועי' בד"נ סי' כ"א סכ' שזה דוחק לאוקמי עובדא דבי ר"פ (המובא לקמן בדברינו) בלאח"ז דוקא דא"כ מאי פריך והאיכא ניצוצות דלמא עשו כן כדי לשתות לאלתר וכו' אלא משמע דגם בלאלתר הי' פשוט לאיסור בניצוצות והיינו משום דה"ז בורר פסולת מאוכל, אם אין משאירים ניצוצות, וזה דלא כהאג"ט וכן סתמנו בפנים לחומרא כהד"נ. (מיהו לדעת הטור דבורר פסולת מחוך אוכל מותר כדי לאכול מיד אם אין בו טורח יותר מברירת האוכל, א"כ מותר לערות כל המשקה כדי לשתות לאלתר אפילו לדעת אדמו"ר דהוי בורר הפסולת ועי"כ דעובדא דר"פ לא הי' כדי לשתות לאלתר), ובגוף סברת האג"ט דמשום שנשאר מעט משקה עם השמרים אין הפסולת מבורר ושוב הוי בורר אמ"פ יל"ע טובא, דאפשר דמ"מ הוי בורר פסולת מאוכל. דהמעט משקה שנשאר עם השמרים כדי שלא ילכו השמרים בטל לגבי השמרים. ומש"כ המג"א דמוכח מהרי"ף דבלא כלי מותר לערות הכל, תי' הד"נ דלא מוכח כלל מהרי"ף דבלא כלי מותר, אלא עובדא דר"פ הכי הוי שהיו מערים ע"י כלי, אבל גם בלא כלי אסור לערות הכל דהוי בורר סמ"א דמה שנשאר בידו זהו המתברר, גם מש"כ המג"א דלהרי"ף הטעם שצריך להשאיר ניצוצות לפי שהיו בוררים ע"י כלי, שהיה מונח קסמין דקים בפי הכלי, צ"ע, דהא תינח אם היו השמרים מעורבים עם המשקה, וע"י הקסמין הי' יוצא השכר בלי שמרים שפיר הוי בורר בכלי כמו במסננת, אבל בעובדא דר"פ שהשמרים עמדו למטה והשכר היה צלול, ואילו לא היו קסמין כלל בפי הכלי ג"כ היה יורד השכר צלול, וא"כ מה בכך שהיו קסמין בפי הכלי, אם בלא קסמין מותר לערות הכל, גם עם קסמין יערה הכל, ואין זה בורר בכלי שהכלי לא עשתה שום פעולה בזה, אלא צ"ל כמ"ש הד"נ דעובדא דר"פ הכי הוי שהיו קסמין בפי הכלי, ועוי"ל לפי גרסת הרי"ף דבכוון אמרו בגמ' דבי ר"פ שאפו שיכרא ממנא למנא בצבאתא, והיינו מוך וכיוצא כמו שפי' ר"ח שם לעיל מיני' (ואפשר שהי' גם קסמין דקין ע"פ השכר ע"כ נתנו המוך לסנן הקסמין דזה מותר או כדי שיהיו צלולין יותר) וע"כ הקשה ר"א מדיפתי והאיכא ניצוצות, דמי שמערה ואינו נותן מוכין בפי הכלי, הוא נזהר ממילא להניח הטיפין שיורדין סמוך לשמרים כדי שלא ילכו השמרים (וכעין שכ' האג"ט הנ"ל דמניח מעט משקה עם השמרים ולדידן מניח את הניצוצות) ולא הוי מקשה כלל והאיכא ניצוצות, אבל כיון דר"פ נתנו מוכין בפי הכלי ואין חשש שירדו השמרים עם המשקה שהמוכין יעכבו, ובכה"ג אין מניחים הניצוצות כלל, ע"כ פריך והאיכא ניצוצות, אבל לדינא אין חילוק בין מערה ע"י מוכין למערה בלא מוכין דלעולם הוי בורר סמ"א וצריך להניח הניצוצות כמש"פ אדמו"ר בסידור, ב' בס' שביתת השבת מלאכת בורר סקכ"ט כששופכין בשבת הטייא מהכלי הנקרא טשאניק ויש אשר בסוף שופכין גם טיפין טיפין והוי"ל לאסור משום בורר ובפרט שעשוי הברזא כמו מסננת, ע"כ

חי'

חי׳ צריך להניח מעט מן הצלול כשמגיע לבסוף ולא ראינו נזהרים בזה, ובאות מ״ס כ׳ דאפשר מה שנוהגין להקל בזה משום דמשתתי הכי גם בעוד שהעלין שם ע״י שיסנן בשיניו, ובח״א כלל ט״ז כ׳ כששותין קאווע צריכין ליזהר שלא ישפוך כל הצלול מן הקאווע השחוק דהוי כבורר, ובסידור בית מנוחה ה״ד בכה״ח על שו״ע אוסר לערות הסענס מהטשאניק דרך הדד אלא דרך פיו הגדול, ולדעת אדמו״ר דמה שנשאר בכלי הוא המתברר א״כ אפילו אם יערה דרך פיו הגדול הוי בורר פמ״א אא״כ מניח מעט משקה, ולא נהגו ליזהר בזה כמ״ש בשביה״ש, וגם בקאווע אינן נזהרין וי״ל מפני דגם השחוק ראוי לשתיה וגם אפילו אם מערה השחוק בכוס טבעו שיורד מעצמו על שולי הכוס וע״כ י״ל דכיון דהוא דבר שאינו צריך לברירה, ממילא אין איסור ברירה, וי״ל סברא להתיר עירוי הסענס, דכיון דהוא שופך בלא כוונה לשם ברירה אלא שרוצה בהסענס אין לאסור לשפוך הסענס בשביל שעלי הטיי מתעכבים בהטשאניק או בהדד, ודוקא לשפוך הסענס ע״י מסננת מיוחדת שניכר הברירה אסור, אבל מה שהסענס נתון בתוך טשאנ̇יק שמעכב את העלים מלצאת, אין לאסור עירוי הסענס בשביל זה, כיון שאין כוונתו לסינון, ובגמ׳ שבת דקל״ט ע״ב דבי ר״פ שאפו שיכרא ממנא למנא (פי׳ רש״י כל היכא דתני לשון שפוי בנחת הוא והפסולת נשאר בשולי הכלי) א״ל ר״א מדיפתי לרבינא האיכא ניצוצות (פי׳ רש״י קטנות הנישופות באחרונה מתוך הפסולת ותנהו מוכחן דבורר הוא) ניצוצות לבי ר״פ לא חשיבי (פי׳ רש״י וכשמגיע לניצוצות משליך הן ופסולתן לחוץ ותחלת שפייתן שאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא, כן הגיה הב״ח וכן הוא בר״ן) וצ״ל במש״כ רש״י לתרץ דתחלת שפייתן לאו בורר הוא לפי שאין הפסולת ניכר, דלכאורה שפת יתר הוא, דפשיטא דבתחלת השפיה אינו בורר שהרי הוא בורר אוכל מתוך אוכל, ומה קשיא לי׳ לרש״י ומדוע צריך לטעם שאין הפסולת ניכר בתחלת השפייה, ועוד קשה במש״כ רש״י דניצוצות קטנות הנישופות באהרונה הנהו מוכחן דבורר הוא, מה הלשון „מוכחן דבורר הוא״ לימא דבניצוצות האחרונות הוי בורר, ע״כ אפשר לומר דאם מונחים צרורות בכלי של משקה על השוליים, מותר לערות כל המשקה לכלי אחר, והצרורות שהם כבדי המשקל נשארים ממילא בכלי הראשון, דמה שמערה המשקה לכלי אחר לא הוי בורר, אבל בכלי שיש בה שמרים על שוליה שדרך השמרים לחזור ולהתערב במשקה ע״י נענוע המשקה, ואם רוצה שישארו השמרים בשולי הכלי צריך לזה זהירות גדולה לערות המשקה בנחת, והוי אמינא דכיון דחזינן שנזהר ומערה בנחת בכוונה שלא יעלו השמרים, הרי זה כבורר המשקה מן השמרים אע״פ שהשמרים הם בשולי הכלי, ועל זה כ׳ רש״י ז״ל דתחלת שפייתן שאין הפסולת ניכר לאו בורר הוא, אע״פ שהוא נזהר ומערה בנחת להנצל מן השמרים כיון שהפסולת אינו ניכר עדיין לאו בורר הוא, אבל כשמגיע לניצוצות הסמוכות להשמרים שניכר הפסולת, וכיון שהוא מדקדק ומערה בנחת „מוכחן דבורר הוא״ כלשון רש״י הנז׳ שע״י העירוי בנחת סמוך לשמרים מוכח שכונתו לברר, לפ״ז

השומן ולא החלב, דכיון שמניח מקצת השומן בתוך החלב הוי בורר אוכל מתוך אוכל במין אחד דמותר כמו שנתבאר לעיל ס"ה (כג) והוא שצריך לאכול השומן בו ביום, אבל אם אינו צריך להשומן בו ביום אסור לטרוח משבת לחול (כג). ואפילו רוצה לאכול השומן לאלתר לא יערה כל השומן מהחלב אלא יניח מקצת מהשומן עם החלב (כד), אבל אם רוצה לשתות החלב לאלתר מותר לערות כל השומן לכלי אחר, דהחלב הוי אוכל וכשמערה

בדי השלחן

יש לנו חידוש בעובדא דבי ר"פ דהוו שאפו שיכרא, דאע"פ שמערין בנחת אין זה בורר, וא"ש לשון השו"ע מותר לערות בנחת כו', דלכאורה פשיטא דהוי אוכל מאוכל, אלא דקמ"ל דהעירוי בנחת לא הוי בורר, וכן המערה שומן מחלב או מרוטב מדקדק לערות בנחת ע"כ כשמגיע לבסוף הוי בורר, אבל מי שמערה כדרכו אע"פ שעירה כל המשקה ונשאר צרורות בשולי הכלי לא הוי בורר, כיון שלא עירה המשקה בדרך ברירה, ומעין זה כ' הט"ז סק"ב לשיטתי' דאוכל מתוך אוכל במין א' הוי ברירה, שאם רוצה להניח לסעודה אחרת יקח סתם מן הבא בידו לא בדרך ברירה, וה"נ מה ששופך המשקה הוי כלוקח סתם מן הבא בידו ולא בדרך ברירה, רק כשמערה בנחת הוי דרך ברירה, וכתבנו כ"ז לא למעשה רק לישוב פי' רש"י הנ"ל, אבל למעשה צע"ג, ומיהו בסענס כבר כ' השביתת השבת טעם נכון להתיר לפי דמשתתי בלא"ה כנ"ל, ומה שהוסיף שאפשר לשתות ע"י סינון בשיניו, כמ"ש הלבוש גבי קסמין דקים, א"צ לזה דעלי הטייא לא דמו כלל לקסמין, דאינם פסולת כלל, וכ"פ נותנין עלין בתוך הכוס ומערין עליהן מים חמין, ובקסמין כ' הלבוש שיכול לסנן בשיניו, שבודאי אינו רוצה להכניס קסמין לפיו, אבל עלי הטייא אין קפידא אם יכנסו לתוך פיו, ואח"כ ירוק אותם, וגם אם יבלע אחדים מהם אין בכך כלום, ולכו"פ משתתי בלא סינון ושרי (כג) וההיתר ע"י כף נתבאר לעיל סק"ט, ועי' לעיל סקי"ד שכ' מהפמ"ג דב' מיני אוכלין ואינו רוצה לאכול עתה שתיהן מותר לברור, אך הבה"ל דעתו דאסור ע"כ כ' בפנים אפי' אינו רוצה לא החלב ולא השומן אסור לערות הכל (כג) סי' שי"ט י"ח, ואם חושש שיתקלקל מותר לעשותו ע"י נכרי באופן זה שיניח מקצת השומן בתוך החלב, שאיסור הטורח וההכנה משבת לחול הוא שבות מדברי סופרים ובמקום הפסד מותר אמירה לנכרי בכל איסור שבות מד"ס, שם (כד) דכיון שרוצה לאכול השומן, הוי השומן אוכל והחלב פסולת, ואם יערה כל השומן הוי בורר פסולת מאוכל, דהחלב שנשאר בכלי שבידו זהו המתברר, אבל לקלוט כל השומן בכף כ' המשנ"ב בסקס"ב דאסור אפילו רוצה לאכול השומן לאלתר דהוי בורר אמ"פ בכלי, ובשעה"צ שם

הביא

השומן הוי בורר אוכל מפסולת בידו דמותר כדי לאכול לאלתר (כב), אבל לקלוט כל השומן בידו או בכף אסור (כו) :
יא) שומן הצף על גבי התבשיל אסור לערות כולו אלא יניח

בדי השלחן

הביא מהג"א בהלכ' יו"ט כלל פ"ב (דדוקא לברור ע"י כלי אסור אבל מה שבורר בכף אין זה כלי שבוררין בו ודומה לכלי ששופך ממנו המשקה הצלול מן השמרים דמותר) והמשנ"ב כ' דדרך ברירה הוא בכף בדבר זה ואסור, וכ' דמש"כ אדמו"ר דאם דעתו לאכול לאלתר שרי היינו בעירוי מכלי אל כלי, והנה בתחלה כ' אדמו"ר דמותר לקלוט השומן ולהניח ממנה קצת ואח"כ כ' דאם רוצה לאכלו א"צ להניח כלום, וקאי עמש"כ מקודם דמותר לקלוט, ועירוי אינו בלשון קליטה ופשטות חלי' משמע דקולט בכף, ועמ"ש לעיל סקי"ד, מיהו כיון דאפשר לעשות בלי חשש להניח מקצת מהשומן הכי עבדינן: והנה מסתבר פשוט דזה א"א כמעט לערות כל השומן בצמצום, ומוכרח שישאר מעט בתוך החלב, וכתבנו לעיל סקי"ז דמשקה מועט בטל לגבי הפסולת, וה"נ מקצת השומן שמוכרח להשאר עם החלב בטל לגבי החלב, ע"כ צריך שיניח מעט שומן יותר בתוך החלב, היינו השומן שהי' יכול לערות אותו עדיין בלי תערובת חלב, יניח אותו עם החלב דאז הוי בורר אוכל מתוך אוכל, כ' המשנ"ב סקס"ב וה"ה להיפוך שיטול קצת מן החלב עם השומן הזה ג"כ שרי, וכ"כ בשביתת השבת, והנה במערה השומן אפשר דגם המשנ"ב מודה דאסור בכה"ג דכיון שבשעת העירוי יוצא כל השומן עד שלא נשאר ממנו כלום כבר נעשה מלאכת הבירור ומה שיוסיף אח"כ לערות גם מקצת מן החלב אין זה עוקר למפרע הברירה שנעשית, אלא דהמשנ"ב מיירי בקולט בכף כמבואר שם בסמוך, וכוונתו דכשיגיע למעט השומן שנשאר בסוף יקח עמו גם מעט חלב. (ובא"ר כ' בשומן שע"ג המאכל כששופכין עמו מרק מעט מותר, צ"ל דמיירי שהי' רק קצת שומן שעל הרוטב שזה השומן נשפך ביחד עם מעט המרק, ואפשר כיון שבדעתו מעיקרא שתיכף אחרי עירוי השומן יערה גם רוטב אחריו לא חל עליו מעיקרא איסור בורר פסולת מתוך אוכל), והיינו דזה דומה למוציא זבוב בכף עם מעט משקה שהתירו האחרונים, ולפ"ז לדעת אדמו"ר שכ' בפנים ס"ח דאסור להוציא זבוב או שומן מהרוטב עם מעט משקה אין תקנה אלא להניח מהשומן בתוך החלב (כה) כמ"ש בפנים ס"ח דמה שנשאר בידו זהו המתברר, והנה דעת המג"א בסקט"ו דמה שנשפך לחוץ הוא המתברר, וכן דעת הט"ז בסי' תק"ו סק"ב וכ"ד אדמו"ר בשו"ע וש"א, ועי' באג"ט שיש דעות בראשונים דסברי כן, ולפ"ד גם אם רוצה לשתות החלב מיד אסור לערות כל השומן דהוי בורר פסולת מאוכל, ע"כ יש להחמיר גם בזה להניח מקצת מהשומן בתוך החלב שזה מותר אליבא דכו"ע (כו) דהשומן הוי פסולת כיון שאינו רוצה לאכלו לאלתר

קצת ממנו עם התבשיל, ואז מותר גם על ידי כף, ואם רוצה לאכול התבשיל לאלתר מותר לערות כל השומן (כז), אבל להוציא כל השומן בכף מתוך הרוטב אסור דהוי בורר פסולת מתוך אוכל, ואף שמוציא גם רוטב עם השומן אסור כמו שנתבאר לעיל סעיף ח':

יב) יין או מים שהם צלולים מותר לסנן במשמרת כדי שיהיו צלולין יותר או אפילו מפני הקמחין של פני היין או שנפלו בו קסמין דקין ואינו חשוב כבורר הואיל וראוי לשתיה לרוב בני אדם בלא ברירה זו, אבל משקה שיש בו שמרים, או שהוא עכור שרוב בני אדם אין שותין אותו בלא סינון אסור לסננו (כח):

בדי השלחן

לאלתר ואסור לברור פמ"א אפילו בידו (כז) וגם בזה נכון להחמיר שלא לערות כל השומן כמ"ש בסקכ"ה (כח) שם י"ג: וכ' בס' שביתת השבת, דיש ליזהר שלא לסנן הרוטב מהפסולת כמו פלפלין ובצלים ע"י כפות גדולות העשויין נקבים ומיוחדות לסינון, אבל לסנן הרוטב מהלביבות והירקות מותר, ופשוט דגם לערות הרוטב בנחת מהקדרה שישארו הפלפלין והבצלים בשולי הקדירה אסור לדעת אדמו"ר, אא"כ מניח קצת רוטב בקדירה, דאל"כ הוי בורר פסולת מאוכל וכמ"ש בפנים ס"ט: ויל"ע אם מותר להוציא הקסמין מהמשקה בידו, הגם שמותר אפילו במשמרת דהוא כלי המיוחד לברירה, מ"מ כבורר בידו ניכר יותר שאינו רוצה בהקסמין ובורר אותם, משא"כ כשמסנן י"ל דרוצה שהמשקה יהי' צלול יותר ואגב נשארים הקסמין במשמרת, ואם נאמר דביד אסור הואיל ובורר הקסמין לבד יתיישב בזה קושי' התה"ל שהק' דמ"ש ב' מיני אוכלין שאסור לברר אותו שאינו רוצה לאכול לאלתר ולמה קסמין עדיפי מאוכלין וה"ד בשביתת השבת, אמנם בהשביתת השבת מ"ב סקכ"ה כ' ומכ"ש דמותר להוציא קשים וקסמים בידו הואיל ובלא"ה אפשר לשתות בעוד הקשין והקסמין בתוכה, וגם דעת המהריט"ץ דאפילו זבוב מותר להוציא בידו דאין ברירה בלח רק ע"י סינון ולא בידו, וא"כ אין לנו לעשות פלוגתא רחוקה, ולאסור הוצאות קסמין ביד כיון דמותר אפילו במשמרת וצ"ע: עוד יל"ע דאפשר יש לאסור בזה"ז סינון יין מקסמין דקין, לפי שאין דרך רוב העולם כלל לשתות כשאינו צלול בלא קסמין כלל, דבזמנם שכל בעה"ב הי' עושה יין לעצמו ומעמיד היין בחביות בביתו לא היו מקפידין על קסמין דקין, והאדנא שהיין נעשה ביקבים גדולים ונמכר כשהוא צלול לגמרי, ואינו מצוי כלל שיהי' איזה קסמין ביין, ואם יפלו לתוכו קסמין מסתמא יקפידו שלא לשתותו בלא סינון ע"כ יש לאסור הסינון בשבת וצ"ע, ועי' בפמ"ג מ"ז סק"ו דאם הוא אסטניס וא"א לו לשתות עם הקסמין

לא

יג) **מים** או יין לבן וכיוצא בהם אפילו הם צלולים אסור לסנן בסודר, משום איסור ליבון, שהסודר נשרה במים וזהו כיבוסו כמו שנתבאר לעיל סי׳ קמ״ז (כט), אבל יין אדום או שכר או שאר משקין שאין מלבנין מותר לסנן בסודר, ואפילו הם עכורים קצת שרוב בני אדם אין שותין אותם בלא סינון, מכל מקום כיון שאפשר לשתות כך על ידי הדחק אין זו ברירה גמורה ומותר על ידי שינוי דהיינו בסודר (ל)· ויש אוסרים בעכורים קצת וטוב לחוש לדבריהם (לא), אבל אם הם עכורים לגמרי שאי אפשר לשתותם כך, או שיש בהם שמרים אסור אפילו בסודר לדברי הכל (לב), וכשמסננין בסודר משקה עכור קצת (לג) צריך ליזהר שלא יעשה גומא בסודר לקבל המשקה אלא ישפוך עליו והסודר ישקע מעצמו כדי לשנות מדרך החול (לד), אבל יין צלול שמותר לסננו במשמרת כמו שנתבאר לעיל סי״ב, גם אם מסננו בסודר מותר לעשות גומא (לה) :

בדי השלחן

לא אמרינן בטלה דעתו ולדידי׳ אסור משום בורר והניח רצ״ע, ויש לעיין במש״כ אדמו״ר בסידור והו״ד בפנים ס״ח דשומן ע״פ הרוטב לא יזרקנו ע״י כף עם רוטב, דמשמע אפילו מקצת שומן אסור ולכאורה הא אפשר לשתות הרוטב עם מעט השומן ואין בזה משום בורר, ודוחק לומר דמעט שומן אינו ראוי לשתיה לרוב בני אדם וצ״ע (כט) ואין חילוק בין סודר לבן לצבוע בין שהוא של פשתן או שאר מינים כמ״ש לעיל סי׳ קמ״ז סכ״א. אבל במשמרת אין בסינון משום איסור ליבון לפי שאינו חושש לסחטה ואינו חושש לליבונה (סי׳ שי״ט שם) ואם הסודר עומד מוכן לסינון ג״כ מותר ודינו כמשמרת (משנ״ב סקל״ו וכ״מ משו״ע אדמו״ר סי׳ ש״כ כ״א) (ל) אבל כלי העשוי כנפה ומסננין בו הואיל והוא מיוחד לכך דינו כמשמרת שאין מסננין בה אלא משקה צלול (שם ט״ז), והיינו שגוף הכלי מיוחדת לסינון, אבל המיחד סודר לסינון מותר לסנן בו עכור קצת (לא) הי״א הוא דעת הרמב״ם המובא בשו״ע המחבר דס״ל דבמשמרת אפילו צלולין אסור, ואם עכורים קצת אסור אפילו בסודר, ואדמו״ר ז״ל הביא דעת הרמב״ם לחוש לדבריו בעכורים קצת אפילו בסודר, אבל דעת הרמב״ם במשמרת לא הביא כלל, ויובן זה עפ״י מש״כ המשנ״ב דבמשמרת הלכה כהחולקים על הרמב״ם, אבל בסודר יש עוד פ׳סקים דס״ל כהרמב״ם ע״כ טוב לחוש לדבריהם. וכן דעת אדמו״ר ז״ל. והמשנ״ב לא העיר להסתייע משו״ע אדמו״ר (לב) סי׳ שי״ג י״ג (לג) ר״ל דוקא עכור קצת דאסיר במשמרת ע״כ צריך שינוי בסודר וכ״כ המשנ״ב (לד) שם ט״ו (לה) עי׳ סקל״ג (לו) שאין איסור בורר ומשמר

אלא

יד) **מים** שיש בהם תולעים אסור לסנן אפילו בסודר, שהרי אי אפשר כלל לשתותן בלא סינון שמא יבלע א׳ מהם, והוי בורר גמור, אבל מותר לשתות על ידי מפה, ואין בזה משום בורר (לו). ומכל מקום בעל נפש יחמיר לעצמו משום איסור ליבון המפה כמו שנתבאר לעיל סי׳ קט״ז (לז):

טו) **המחבץ** דהיינו שלוקח חלב ונותן בו קיבה חייב משום בורר שהרי מפריש הקום מן החלב, ואע״פ שהקום והחלב שניהם מין אוכל א׳ ואין כאן פסולת כלל אע״פ כן הואיל והם דברים לחים שהם מתערבים יפה והוא מפרידן

בדי השלחן

אלא במתקן הענין קודם אכילה או שתיה שיהי׳ ראוי לאכילה או לשתיה שזהו דרך מלאכה אבל אם בשעת שתיה מעכב את הפסולת שלא יכנוס לתוך פיו אין זה מעין מלאכה (לז) שם כ״ג, ועי׳ לעיל סי׳ קט״ז בדה״ש סק״מ שכ׳ מאדמו״ר הצ״צ נ״ע לשתות במפה לבנה היטב שאין חשש שתתלבן יותר, וכ׳ הח״א ליזהר שלא ישתה דרך בית יד מכתונת שלו דבזה חיישינן יותר שמא יסחוט שמצטער בלבישתו, ויין אדום ושאר משקין שאין מלבנין מותר לשתות ע״י מפה לכו״ע, והנה בירושלם עה״ק ת״ו ששותין מי גשמים המכונסין בבורות ומתהוה בהם תולעים שא״א לשתיתן בלא סינון, דכיון שממלאין המים בדלי או במשאבה שקורין פלאמפ חיישינן שמא פירשו התולעים על דופני הכלי כמבואר ביו״ד סי׳ פ״ד, לכאורה יש להתיר הסינון בסודר המיוחד לכך, דהנשמת אדם בכלל ט״ז אות ה׳ מסתפק בתולעים קטנים שאינם מאוסים רק איסורא דרביע עלייהו אפשר דמותר לסננם, ובמים הנשאבים מהבור אסורים התולעים משום ספק כנ״ל, וממילא הוי ספק ספיקא לענין הסינון, ובס׳ כה״ח על שו״ע ס״ק ק״כ הביא מס׳ נו״ש דבספק אם יש תולעים ביין או בחומץ מותר לסננם דאפילו ודאי אם יש בהם הולעים אין התולעים אסורים אלא משום שיקוץ, וכ׳ ע״ז הכה״ח דה״ה במי בורות של ירושלם, ואין הנדון דומה לראי׳ דמי הבורות אחר שמלאם בדלי נאסרו משום ספק איסור תולעים כנז׳, ומ״מ יש להתיר משום ס״ס כנ״ל לדעת הנ״א, אבל מלשון שו״ע אדמו״ר שכ׳ מים שיש בהם תולעים האסורים, מוכח דאפילו אינם מאוסים אסיר לסננם. ורק במין אוכל א׳ כמו מנקר בשר כ׳ המג״א דאין בזה משום בורר משום דרק איסורא רביע עלייהו וכ״כ אדמו״ר בסי׳ ת״ק ועי׳ בשביתת השבת מ״ב סקכ״ג. ע״כ קשה להתיר סינון מי הבורות בירושלם דבודאי יש בהם תולעים, מיהו בכה״ח הנ״ל ס״ק קכ״ג הביא מס׳ חקי חיים דנוהגין בירושלים לסנן ע״י שינוי דהיינו ששנים

יש בזה משום בורר כמו במפריד אוכל מפסולת (לח), וכן אסור ליתן שמרים במשקה כדי להעמידו, אע"פ שראוי לשתותו, מפני שעל ידי כן יורדין גם שמרי המשקה עצמו לשולי הכלי והרי זה תולדת בורר (לט):

טז) אסור לקלוף שומים ובצלים וכיוצא בהן מהפירות שיש עליהן קליפה, כדי לאכול לאחר זמן משום איסור בורר, אבל כדי לאכול לאלתר מותר (מ) לקלוף בידו, אבל לקלוף בכלי המיוחד לכך אפילו כדי לאכול לאלתר אסור (מא), אבל פירות שרוב העולם אוכלין אותן עם קליפתן אין בקילופן משום בורר כלל ומותר לקלפן אפילו בכלי המיוחד לכך ואפילו לאכול לאחר זמן (מב) בו ביום, וכן אם פותח פלוימן וכיוצא וזורק הגרעינים

בדי השלחן

ששנים אוחזים במסננת ואין עושין גומא והשלישי דולה מן הבור ושופך לתוך המסננת (דהוי שנים שעשאוהו דאינו אסור אלא מדרבנן וכשעושין ע"י שינוי מותר) ומס' מזבח אדמה הביא שכ' שראה לדודו ז"ל שהי' ממלא כלי גדול מים ופורס מפה עליו וממלא מן המים העולים על המפה כי זה הוא רק מעכב הפסולת דשרי, וצ"ל דמיירי במפה מיוחדת לסינון דאל"כ אסור משום מלבן, אבל בכיס שתולין על הברזא של צינור מי המעין שבבתים כיון דהכיס מיוחד לכך מותר, ואע"פ דתולעים שבמעין אסורים אפילו לא פירשו, מ"מ עינינו הרואות דאין תולעים מצויים כלל במי המעין, ואין בזה חשש בורר (לח) שם כ"ה (לט) שם כ"ט (מ) רמ"א סי' שכ"א סי"ט, וכן לקלוף ביצים שלא לאכול לאלתר אסור (שביתת השבת): ואם באו אליו אורחין וקולף עבורם פירות ויודע בבירור שלא יאכלו כל הפירות ואפילו שליש מהם, רק הוא מוכרח לקלוף כ"כ לצורך מילוי הקערה בשביל כבוד האורחין כי בושה להביא לפניהם קערה חסירה מצדד בס' בן איש חי להיתר לברור אוכל מתוך פסולת, וממילא ה"ה לקלוף פירות דחד דינא הוא: ועי' בה"ל סי' שי"ט ד"ה חייב דהנוהגין להכין מאכל מרגלי בהמה בשבת שחרית לסעודה ג', צריכין ליזהר בכמה דברים, שלא לקלוף שומים ובצלים [וביצים] בשבת דהוי קולף אלאחר זמן, שלא לחתוך הבצלים דק דק דחייב משום טוחן, שלא לברור העצמות מן הבשר: ועי' בפמ"ג סי' שי"ט א"א סק"ח דשומים יש להם ב' קליפות חיצונה וקליפה בכל גרעין, והקליפה החיצונה אסור לקלוף אפילו כדי לאכול לאלתר דהאיסור משום מפרק, ע"כ כ' בשביתת השבת שיוציא הגרעין של השום בלי שיקלוף הקליפה החיצונה: וכ' בס' בן איש חי, דתורמוסין ופולין שדרך בני אדם בחול לקלפם בפיהם כן יעשה בשבת ולא יקלפם בידו (מא) ס' אגלי טל מלאכת בורר (מב) שם ומקורו

אם כדי לאכול לאחר זמן אסור משום בורר, וכדי לאכול מיד מותר (מג), והאוכל דגים מותר להסיר את העצמות הדקות

בדי השלחן

ומקורו מהפמ"ג שכ' דמותר לקלוף תפוחים שדרך רוב העולם לאכלם עם הקליפה, והמג"א אוסר לקלוף תפוחים כמו שומים ובצלים. ולכאורה יש להעיר דקולף תפוחים לא דמי כלל לקולף שומים ובצלים הנז' ברמ"א, דבשומים ובצלים מסיר הקליפה לבד, אבל בתפוחים שהקליפה מחוברת אל האוכל א"א כלל להסיר הקליפה בלי קצת מהפרי, וא"כ יהא מותר בכל אופן דהוי בורר אוכל מאוכל, וצ"ל דהמעט אוכל של התפוח הנמשך עם הקליפה בטל לגבי הקליפה, כיון שכן הדרך תמיד להסיר הקליפה עם מקצת מהתפוח, והוי בורר פסולת מאוכל, ואע"פ שיש מתירין להוציא זבוב עם מעט משקה, התם אפשר להוציא הזבוב בלבד, ע"כ ס"ל דלא בטל המשקה להזבוב, והכא א"א כלל לקלוף בלא מקצת מהפרי, ועי' מענין זה לק' סי' קכ"ו בדה"ש סק"ג (מג) פמ"ג סי' שכ"א א"א סק"ל, ובפס"ד לאדמו"ר הצ"צ נ"ע גבי הסרת עצמות מן העריגג כ' וז"ל וה"ל כמו שאוכל תמרים וזורק הגרעינין מתוכן ועי' בשבת ס"פ נוטל (דקמ"ג ע"א) גבי רב הונא ברי' דר"י עביד להו כגרף של רעי עכ"ל, ונראה כוונתו דפירש רש"י שם צוברם לפניו כשאוכל התמרים עד שנמאסות בעיניו ונוטלין אותן מפניו כגרף של רעי, ומוכח שהי' נוטל הגרעינים בידיו, דאם הוה זריק להו בלישני' כר"ש שם, איך הי' אפשר לצמצם שיצטברו לפניו במקום אחד, וע"כ שהי' מניחן בידיו אחד אצל השני עד שבהצטברן יחד היו נמאסות בעיניו, ש"מ דאין בנטילת הגרעין משום בורר פמ"א, ואע"פ דר"ש זריק להו בלישני' ולא הי' נוטלן בידיו, לאו משום איסור בורר הוא אלא משום איסור מוקצה כדמוכח הסוגי' דגמ' הנ"ל, ועוד יש ראי' לזה ממש"כ לעיל סי' קי"א בבדה"ש סקי"ח שבתוספתא הגרסא על ר' זכריה בן אבקולס שהיה נוטלן (לגרעיני התמרים) וזורקן, משמע שהי' נוטלן בידיו מן התמרים ואין בזה משום בורר, (וגם איסור מוקצה אין בזה אע"פ שאין הגרעין ראוי לבהמה, הגם שמהתוספתא הנ"ל אין ראי' דאפשר מיירי התם בגרעינים הראוים לבהמה כדמיירי כל הסוגיא דשבת הנ"ל כאשר בארנו לעיל בבדה"ש סי' קי"א מרש"י שם, הרי הבאנו לעיל סקי"ח מש"כ בשביתת השבת דהפסולת בטל לגבי האוכל ואין עליו איסור מוקצה, וגם הרי כ' הרא"ש פ"ק דביצה סי' כ"ג דאגוזים ובטנים שנשתברו ומונחים עדיין בקליפתן כו' לא מיקרי שם פסולת עלייהו כו' ולא דמו לעצמות וקליפין שכבר נפרדו לגמרי מן האוכל עכ"ל, והיינו שאין עליהם איסור מוקצה כ"ז שמונחים בקליפתן, או שהעצמות בתוך הבשר, וא"כ הה"נ בגרעינים שבתוך הפירות, וגם כיון שהפרי בידו והגרעין בתוכו לא שייך לאסור אח"כ טלטול הגרעין להוציאו מהפרי משום מוקצה, דהא אפילו מוקצה

גמור

מתוך הדג (מד):

יז) **טוב** למנוע מלאכול אגוזים ולוזים בשבת אלא אם כן הוציאם מקליפתם מערב שבת, כי הנה אף שבעוד שהפרי מונח

בדי השלחן

גמור אם שכח ונטלו בידו דשאי לטלטלו לכ"מ שירצה כמ"ש בסי' ש"ח י"ג, וכאן הגרעין כבר בידו, ואין לחייבו ליטול הפרי עם הגרעין בפיו ולזרוק הגרעין בלשונו דוקא, ומש"כ אדמו"ר בסי' ש"ח על גרעינים שאינם ראוים לבהמה "וזורקן בלשונו לאחוריו ולא יזרקם בידיו", מסתבר דמיירי דוקא בפירות כאלו שדרך אכילתם ליקחם לתוך פיו עם הגרעין ע"כ אסור אח"כ ליקח הגרעין מפיו בידו משום מוקצה, אבל מי שמוציא הגרעין מהפרי בידו אין בו משום מוקצה, וראי' לזה דהא כ' שם אדמו"ר כל הקליפין והגרעינין וכו' אוכל את האוכל וזורקן בלשונו כו' וכן הוא לשון הרמב"ם, ומש"כ וזורקן קאי גם על הקליפין, והרי א"א כלל להכניס פירות שהדרך לקלפן לפיו עם הקליפה ולזרוק בלשונו, וע"כ דמיירי דוקא במיני פירות שהדרך להכניסם עם הקליפה לפיו, ולועס את האוכל ומשליך הקליפה בלשונו לחוץ, ובזה אסור לחזור וליקח הקליפה בידיו, וה"ה בגרעינים בכה"ג, ובזה אפשר ליישב הסתירה מהתוספתא לגמ' שהבאנו בבדה"ש סי' קי"א דבגמ' שבת דקמ"ג איתא אמרו עליו על ר' זכרי' בן אבקולס שהי' מחזיר פניו אחורי המטה וזורקן ובארנו שם דהיינו שהי' זורקן בלשונו, ובתוספתא איתא שהי' נוטלן וזורקן, והיינו בידיו, ולפ"ד י"ל דהגמ' מיירי כשהיה מכניס הפרי לפיו עם הגרעין, אז הי' זורקן בלשונו, והתוספתא מיירי כשהי' מוציא הגרעין תחלה בידו, כגון שרצה לבדקו מפני שהי' לו חשש תולעים או סיבה אחרת, הי' נוטלן בידו וזורקן לאחורי המטה): והנה גם בסמוך לסעודה כ' הפמ"ג הנ"ל דאפשר דמותר, דכיון דא"א בע"א לא הוי בורר פמ"א, וצ"ל ספיקו של הפמ"ג הגם שיש פוסק שמתיר פמ"א בשעת אכילה גופא ולא בסמוך לסעודה כמובא במשנ"ב, אבל הפמ"ג ודאי לא נחית לזה שלא הזכיר דעה זו כלל, ובפנים סתמנו להיתר, דכיון דמותר בשעת אכילה מותר גם סמוך לסעודה, וסברא זו כ' ג"כ באג"ט ס"ב סק"ד, דאוכל מתוך פסולת דמותר סמוך לסעודה לפי שא"א לאכול הכל האוכל והפסולת וע"כ גם סמוך לסעודה מותר, וסיים אלא ודאי שאין שום חילוק בין סמוך לסעודה לשעת אכילה וז"ב, כ' בס' בן איש חי אבטיחים שיש בהן גרעינין הרבה יקח החתיכת בידו וינתז בכח להשליך הגרעינים, ומה שלא יפול בהתזה מותר להוציאם בידים, וצימוקים שיש בכל א' שלש וארבע גרעינים לא יוציא הגרעינים בידו רק יזרקם מפיו, וטעמו לא נתבאר שם, אבל בפמ"ג הנ"ל כ' שגם בתפוחים מותר להוציא הגרעינים בשעת אכילה, והרי בתפוחים יש גרעינים אחדים כמו בצימוקים, מיהו בלא"ה הדרך בצימוקים לזרקם מפיו (מד) כ' אדמו"ר הצ"צ בפס"ד וז"ל

והנה

בקליפתו כולו או מקצתו מותר להסיר קליפתו בידו ואין בו משום

בדי השלחן

והנה לענין האוכל דגים מלוחים בשבת הנק׳ הערינג ויש בתוכן עצמות דקות כחוטים אפשר למצוא היתר להסיר העצמות דקים מתוך ההערינג דהא לא סגי בלא״ה (ור״ל דעצמות גדולים שבחוט השדרה יש עצה שיאחוז העצם בידו ויפשיט מעליו הבשר והוי בורר אומ״פ או שאוחז בעצם השדרה ואוכל הבשר שעליו כמו בעצמות של בהמות ועופות, אבל בעצמות הדקות טורח גדול הוא לאחוז בכ״פ בראש העצם הדק ולהוציא הבשר ממנו ע״כ כ׳ דלא סגי בלא״ה, או דעצם השדרה שראוי למצוץ אותו בלא״ה מותר דשם אוכל עליו, והוי אוכל מתוך אוכל במין א׳, משא״כ בעצמות הדקות דאינם ראוים לאכילה כלל) כו׳ ועדיף מקליפת אגוזים כו׳ וה״ל כמו שאוכל תמרים וזורק הגרעינין מתוכן כו׳ ובסו״ד כ׳ צ״ע אם מותר להסיר העצמות ולרש״ל י״ל דשרי אבל למקלף אין לו דמיון (וצ״ע דאע״פ שאין לו דמיון למקלף מ״מ הרי יש לו דמיון לאוכל תמרים וזורק הגרעינין) וסיים דנראה להקל, ועי׳ בס׳ שביתת השבת שמביא להקת פוסקים אחרונים שמפלפלים בזה, זה אוסר וזה מתיר, ותמיהני שלא הביאו כלל הדמיון לזורק גרעיני התמרים. והנה לדעת אדמו״ר הצ״צ הנ״ל גם הסרת עצם השדרה מהדג מותר בסמוך לסעודה, אולם משמע דהתיר מפני דלא סגי בלא״ה, ע״כ בהסרת עצם השדרה יעשה באופן המותר לרווחא דמלתא, דהיינו לאחוז העצם ולהפשיט את הבשר מעליו, והסרת עצמות דקות יהי׳ בשעת אכילה ממש, דזה עדיף מסמוך לסעודה דבשעת אכילה ממש דעת מהר״י אבולעפיא דמותר אפילו פמ״א כמ״ש המשנ״ב בבה״ל ד״ה הבורר פסולת (ומש״כ הבה״ל שם דהרא״ש חולק ע״ז דלא התיר לסנן לתוך פין מים שיש בהם תולעים רק מטעם דמעכב הפסולת שלא יכנס לתוך פיו אין זה ברירה ולא קאמר סתם דבשעת שתיה גופא אין שייך בורר, אין מזה ראי׳ כלל דכיון דמסנן לתוך פיו ע״י מפה הוי בורר בכלי, ובזה אפילו המתירים ברירת פסולת בשעת אכילה היינו דדרך אכילה כן הוא, ודמי לבורר אוכל מתוך פסולת לדידן דמותר בידו, אבל בכלי אסור, וע״כ לכו״ע צריך לטעם הרא״ש דמעכב הפסולת שלא יכנוס לפיו אין זה ברירה כלל ומותר אפילו ע״י כלי, מיהו מש״כ דהרמב״ן ג״כ ס״ל דבשעת אכילה מותר פמ״א, הנה מל׳ הרמב״ן שהביא שכ׳ באוכל ומצא פסולת בחתיכה שהוא אוכל ומפריש פסולת מתוך אוכל הוא שמותר, כ״כ בשביתת השבת סק״ג מס׳ פני הארי׳ החי דהיינו דוקא כשכבר עסוק באכילה, ולא קודם התחלת האכילה, דלא כמ״ש הבה״ל, ונראה ראי׳ לזה ממש״כ הרמב״ן שם ד״ה והתניא דהא דתנן (ביצה די״ב) דהמולל מלילות מנפח על יד ואוכל, והק׳ דהא הוי בורר פסולת מתוך אוכל ותי׳ משום דמשני ואין דרך ניפוח בכך ואע״פ שהוא פמ״א מותר, והרי הי׳ יכול לתרץ דבמלילות

מיירי

בורר פסולת מאוכל (מכ), מ"מ לאחר שהוסרה הקליפה אם מונחות איזה חתיכות קליפה בין חתיכות פרי או בין שלמים ומסירם משם חייב חטאת משום בורר פסולת מתוך אוכל, אלא יברור הפרי מהקליפות ולא יגע בקליפות כלל, ואפי' אם הקליפות מונחות לבדן בלי שום פרי ביניהן יש איסור גדול בטלטולן משום מוקצה כנודע וקשה להזהר בכל זה (מו):

יח) איסור ברירה ישנו גם בשאר דברים המעורבים עם הפסולת שלהם, או שהם ב' מינים מעורבים כגון אם היו לפניו ב' מיני כלים מעורבים ורוצה לברור מין א' מחבירו כדי להשתמש בו הרי מין זה חשוב כאוכל והשני חשוב כפסולת, וצריך לברור המין שרוצה להשתמש בו. וגם צריך שיברור כדי להשתמש בו לאלתר כמו בשני מיני אוכלין (מז):

בדי השלחן

מיירי שאוכל מיד ממש כלשון הגמ' מנפח על יד ואוכל, אלמא דקודם התחלת אכילה גם להרמב"ן אסור סמ"א, ומש"כ השביתת השבת מחי' הרמב"ן דשבת דקמ"ב שכ' דמ"ש אבן שעל גבה מאבן שבתוך הפירות עצמן דניטלת כפסולת שבאוכלין, ומזה הביא ראי' דבשעת אכילה מותר סמ"א, יפה כ' בהגהות לחי' הרמב"ן שם שנדפס פעה"ק ירושלם ת"ו דכונת הרמב"ן שם לגבי יו"ט דאין בו איסור ברירה, ואינו דן שם אלא לענין איסור טלטול מוקצה, וממילא אזדא ראית השבה"ש) ועי' בשביתת השבת סק"כ מש"כ בזה (מה) היינו בסמוך לסעודה, עי' מג"א סי' תק"י בשם המהרש"ל וא"ר שם וד"נ סי' כ"א ופס"ד סי' שי"ט אות ה', אבל שלא לאכול לאלתר יש לאסור (מו) סידור בהלכתא רבתא לשבתא, ועי' בשה"ג פ' ואלו קשרים, שכ' לגבי ברירת ירק האוכל מתוך הפסולת דאי אפשר ליזהר בזה והוא הי' נוהג לברור הירקות מע"ש והו"ד בא"ר סי' שי"ט (מז) סי' שי"ט ח', ובס' ישועות חכמה עורר בזה שאם רוצה לסלק איזה כלים מן השלחן או אוכלים שאינו צריך להם, בעוד שהם מעורבים עם אחרים, ואם יסיר אותם מן השלחן יהא בורר פסולת מתוך אוכל ע"כ זאת יעשה למשוך אליו תחלה אלו הכלים שצריך להם, באופן שישארו שאר הכלים מונחים לבדם רחוק קצת, ואז יוכל לסלקם ולא יהי' בזה בורר כלל, כיון שלא יהיו מעורבים עם שאר הכלים, כ' במסגרת השלחן על קישו"ע שאם מונחים מלבושים אחד ע"ג חבירו והוא צריך לתחתון נראה דמותר להסיר העליון כדי ליטול התחתון כמו שמותר לקלוף הפרי כדי לאכלו מיד, והקשה ע"ז בס' שביתת השבת דא"כ גם בשומן הצף ע"פ החלב ורוצה לאכול החלב יהא מותר להסיר השומן והאחרונים

לא

לא כתבו כן, והנה עוד יש להעיר דהסרת הבגד העליון אינו דומה לקולף, שהרי בקולף יש לומר סברא כמש״כ הד״נ סי׳ כ״א דזה הוי בורר אמ״פ כיון שאוחז הפרי בידו וקולפו, אבל במסיר הבגד העליון בידו והבגד התחתון במקומו מונח הוי בורר העליון שהוא הפסולת מתוך האוכל, והנה המג״א סי׳ שי״ט סקט״ו מסתפק בשומן שע״ג המאכל דאפשר דלא שייך ברירה דכ״א לחודא קאי, ובס׳ אגלי טל פסק כן להלכה וכ׳ ג״כ דאיסור קולף הוא דוקא כשמעורבים הרבה פירות יחד ולא כשקולף בצל אחד מטעם דהקליפה לחודא קאי, ולדעת המג״א דמסתפק בשומן ורוטב דלמא כ״א לחודא קאי ולא פשיט לי׳ מקולף דלא אמרינן דהקליפה לחודא קאי מוכרח דמחלק בין שומן לקליפה ואולי ס״ל דשומן שהוא צף על פני הרוטב מלמעלה ואילו היו עושין נקב בקדירה מלמטה הי׳ יורד הרוטב בפני עצמו אפשר לומר דלחודא קאי, אבל קליפת הפרי שהיא מכסה את הפרי מכל צד מלמעלה ומלמטה וסביב הצדדין לא שייך לומר בה דלחודא קאי, או שהי׳ להמג״א חילוק אחר בזה, והנה בבגדים המונחים זע״ז פשוט מאד דיותר שייך לומר בהו סברא דכ״א לחודא קאי ולא הוי בורר, ואפי׳ לדידן דס״ל דשומן ע״פ הרוטב הוי בורר ול״א דכ״א לחודא קאי, מ״מ אפשר דבבגדים אמרי׳ דכ״א לחודא קאי, אלא אם כן מונחים הבגדים בלי סדר שהם מעורבים יחד, והמשנ״ב כ׳ דאפשר דאם תלוים כמה בגדים על הכותל ומחפש אחר בגדו שרוצה עכשיו ללבשו ועי״ז מוכרח לסלק מתחלה כל שאר בגדים לא הוי בורר, וכן אם מונחים בקערה כמה מינים יחד זה על זה והמין שרוצה לאכול מונח למטה ומסלק אלו שמונחים למעלה כדי שיוכל להגיע להמין שלמטה וליטלו לא הוי בכלל בורר, ובבה״ל ביאר שם טעמו ונימוקו, ובס׳ שביתת השבת סי״ג סקי״ג הוסיף על דברי המשנ״ב דדוקא כשיודע אנה מונח כל מין זה למעלה וזה למטה ל״ש ברירה, אבל כשאינו יודע אנה מונח דבר הצריך לו שמונחים בערבוביא ומסלק כדי למצאו הוי ברירה גמורה, והנה המשנ״ב כ׳ זה בדרך אפשר משום דלא ברירה לי׳ מילתא כ״כ להתירא, וכמדומה שאין העולם נזהרין בזה ועלינו למצוא לימוד זכות להנוהגין היתר, והנה בבגדים המונחים בארגז אם מחפש שם איזה בגד המונח למטה, ועל ידי זה הוא מסלק מעליו לצדדין את הבגדים שאינו צריך, לא הוי בורר, כיון שאינו מוציא הבגדים לחוץ רק מסלקם לצדי הארגז והרי גם בזבוב בכוס מותר לסלקו לצדדין, ואף שהפמ״ג נסתפק בפסולת ע״פ כל הרוטב כמ״ש לעיל בסקי״ח שאני התם דהוא פסולת גמור, ובבגדים התלוים על הכותל או במגדל זע״ז, ומסיר העליונים לרגע אחת עד שיוכל לקחת התחתון וחוזר ותולה העליונים על מקומם, יש לצרף סברא שכ׳ השביתת השבת עצמו בס״ג סקי׳ וז״ל ובעניותי לא ידעתי מה שייך ברירה אם מניח הכחושין ומחזירן למקומן דנראה דלא הוי ברירה בכה״ג אלא כשמניח האוכל שאינו רוצה בו במקום אחר אבל אם מחזירו למקומו מאי קעביד עכ״ל, ואין לדחות סברא זו משום דבשעה שלקח המין שאינו רוצה כבר עבר על איסור בורר ומה מהני שמחזירו למקומו דאיסורא דעבד עבד, דכיון שידוע שע״מ כן לקחו

להחזירו

סי׳ קכ״ו דין מפרק וסוחט באוכלין ובו י״ד סעיפים.

א) הדש הוא מאבות מלאכות, וכל המפרק אוכל או משקה ממקום שנתכסה בו, הרי זה תולדת הדש, שהדש הוא מפרק התבואה שהיא אוכל מהשבולת שהיא פסולת והם שני דברים חלוקים זה מזה ומדובקים זה בזה ומפרק אחד מתוך חבירו המכסה עליו (א), וכל שעושה דבר כיוצא בזה הוא תולדת הדש וחייב:

בדי השלחן

להחזירו למקומו אמרינן דלא עבד איסורא כלל, וכעין סברא זו כתבנו לעיל סקכ״ד, ומש״כ בשביה״ש שם הערה על המנחת חינוך שכ׳ דהאיסור להבחין לאור הנר בין בגדו לבגדי אשתו היינו בצריך ללובשן תיכף דבלא זה בלא״ה אסור משום ברירה, והעיר דמה ברירה שייך אם מבחין ורואה שאינו אותו הצריך לו מניחו במקומו, ולפ״ז מוכח דהמנ״ח ס״ל דגם במחזירו למקומו הוי בורר, וכדעת המגן אבות הו״ד שם, אין מזה הוכחה כלל, דהמעיין במנ״ח יראה דכוונתו כשרוצה ליקח בגד שלו ואינו לובשו תיכף הוי בורר אוכל מתו״פ שלא לאכול לאלתר דאסור, ומיירי כגון שמיחד מקום לבגד שלו, שיהא מוכן לו ללבשו אח״כ ואסור משום בורר, (מיהו בלא״ה יש להעיר על המנ״ח דלעולם מיירי שלא ללבשו לאלתר, וכגון שלא היו הבגדים מעורבים כלל, דאין כאן איסור ברירה, ואפ״ה צריך הבחנה לאור הנר, דבלא נר לא יכיר איזה הוא בגדו) והנה כשמתקבצים בשבת לשמחת חתן או שמחה אחרת וכ״א פושט בגדו העליון ומניחו ונעשה ערבוביא גדולה של כמה בגדים זה בזה, ומי שרוצה ללבוש בגדו מוכרח לחפש איזה זמן עד שמוצאו, ולא נשמע מי שיערער ע״ז משום איסור בורר, ושם גרע טפי דהבגד של אחר אינו ראוי כלל עבורו, וע״כ דמה שמסלק את שאר הבגדים לצדדין או שנוטל איזה בגד בידו ע״מ להחזירו למקומו לא הוי בורר וכנ״ל, ואע״פ שאינו יודע אנה מונח בגדו ומסלק כדי למצאו, וזה דלא כמ״ש השביה״ש סי״ג הנ״ל, ובמשנה סוכה דמ״א י״ט הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן לביהכ״נ (מע״ש) למחרת משכימין ובאין כל א׳ וא׳ מכיר את שלו ונוטלו, והנה בודאי היו מונחים הלולבים באיזה פנה זע״ז של כלם יחד (עי׳ משנה שם דמ״ב) ולא מסתבר כלל שלא היה לוקח הלולב שלו אלא כשמצאו מונח מלמעלה, ואם לאו הי׳ עומד וממתין עד שיקחו האחרים תחלה, אלא ודאי הי׳ כל אחד מסלק שאר הלולבין עד שהי׳ מכיר את שלו, ולא חששו כלל לאיסור בורר, ואע״פ שהוא מין א׳ או ב׳ מינים מתוך ב׳ מינים, מ״מ כיון שאינו יוצא י״ח בלולבו של חבירו ואינו ראוי לו כלל הוי כפסולת, אלא דאין באופן זה איסור בורר מטעמים הנ״ל: (א) סי׳ ש״ה כ״ח

יתבאר

כ) אסור לפרק השרביטין של הקטניות בשבת [דהיינו לשבר הקליפה הירוקה החיצונה שהקטניות מונחות בה] להוציא הקטניות מתוכן, וכשמפרק הקטניות חייב משום דש (כ),

בדי השלחן

(כ) סי' שי"ט ט', **והנה** כתבנו בפנים דהשרביטין הם הקליפה החיצונה שהוא הנרתק הירוק שבתוכו מונחים הקטניות כמו בפולין שקורין באב שקליפה ארוכה ירוקה מבחוץ ובפנים מונחים שנים שלשה קטניות, והוא הדין בקטניות כעין שקורין ארבעס, שיש קליפה ירוקה בחוץ ובפנים נמצא קטנית אחת, וזהו השרביט, והט"ז בסי' שי"ט סק"ד כ' וז"ל וה"ה בקטניות שעדיין הם מחוברים בשרביטים שגדלו עמהם ואפילו אם כבר נתקן מע"ש אין ליקח הקטניות מן הקליפות אלא מה שרוצה לאכול מיד עכ"ל, והנה התחיל בקטניות המחוברים „בשרביטים", וסיים שאם נתקן מע"ש אין ליקח הקטניות „מן הקליפות" ולא כ' גם לבסוף מן השרביטים אלא מן הקליפות, משמע לכאורה דהוא מפרש שהשרביטים הם הגבעולים שעליהם גדל הקטניות, והיינו שאסור לתלוש הקטניות מן הגבעולים או שאסור להוציא הקטניות מנרתקן בעודו מחובר אל הגבעול אבל אם תלשם מהגבעולים מע"ש מותר להוציא הקטניות מן הקליפות לאכול מיד, ועי' פמ"ג במ"ז שם, ולפי"ז בפולין שקורין באב שנמכרים בלא גבעולים כלל מותר להוציאם מהקליפה החיצונה, ורק במין קטניות שקורין בלשון ערבי „חאמלע" שנמכר בעודו מחובר בגבעול אסור לתלשו בשבת, אבל במג"א שם סק"ח ז"ל ושרביטין של קטניות משמע דאסור לפרכן להוציא הקטניות, מבואר דהשרביטין הם הקליפה החיצונה שבתוכה מונח הקטניות, וגם ממש"כ המג"א שם ואף השרביט אוכלין אותו, מבואר דהיינו התיק שעל הקטניות, דהגבעול אינו נאכל כלל אפילו בעודו לח, שהוא עץ בעלמא, עוד כ' המג"א וז"ל ובמהרי"ל תמה איך רשאין לאכול קטניות מתוך שרביטין שלהם שקורין „שוטין", ושוטין היא קליפה ירוקה היצונה שבתוכה מונחים גרגירי הקטניות, ובגמ' ביצה די"ב מוללין מלילות ומפרכין קטניות, משמע דקאי על הקליפה החיצונה של הקטניות, כמו מלילות דקאי על השבלים שבהם מונחים החטים שמוללין אותם כדי שינתקו החטים מהשבולת, וכן מפרכין קטניות היינו בקטניות שנתיבשה הקליפה מפרך הקליפה שמשפשפה בכפות ידיו ומשברה, כדי שיפלו הקטניות, וכן ברש"י ביצה די"ב מהו לפרוכי השרביטים ולהוציא הזרע, וכן מוכח משו"ע אדמו"ר סי' שי"ט ט' וז"ל אסור לפרך השרביטין בשבת ולהוציא הקטנית מתוכן, עוד שם אא"כ אין הקטנית מחוברות כלל בשרביטין שכבר ניתקה מהם מע"ש אלא שהיא מונחת כך בתוכם אזי מותר להוציא מהם, וכן ממש"כ אדמו"ר בסידור והובא בפנים ס"ג שלא לאכול פולין בעודן בשרביטין אע"פ

שכבר

אבל קטניות שהוציאו אותם מהשרביטין בערב שבת מותר לקלוף אותם בשבת כדי לאכול לאלתר, אבל כדי לאכול לאחר שעה אסור משום בורר אוכל מתוך פסולת כמו שנתבאר בסי' קכ"ה(ג).

בדי השלחן

שכבר ניתקו מהשרביט. מוכח דהשרביט הוא קליפה חיצונה של קטניות, וגם בט"ז יש לדחוק ולפרש כן, וכן ראיתי בבה"ל שמפרש דברי הט"ז דאם ניתקו קטניות מן השרביטין בפנים מותר ליקח הקטניות מהן, וגם מהציון של הט"ז שהעמיד דבריו עמ"ש רמ"א ולכן אסור לפרוק האגוזים מתוך קליפתן הירוקה, וע"ז כ' הט"ז וה"ה בקטניות מוכח דשרביטין הוא קליפה חיצונה של קטניות כמו הקליפה הירוקה החיצונה באגוזים, וכן מבואר באגלי טל וכל האחרונים, שו"ר שדבר זה הוא מחלוקת רש"י ותוס' במס' חולין דקי"ט ע"א שרש"י בד"ה ר' אלעזר מפרש ששרביטים הוא שהפולין גדלים בהן קוש"ט בלע"ז עיי"ש ובד"ה בקולחא, ובתוס' ד"ה שרביט שריקנו כ' דשרביט לאו היינו קופא שהוא שומר עצמו אלא הוא הקלח שהשומרים דבוקים בו שקורין רייס, עיי"ש במהרש"א שהתוס' מפרשים ששרביט אינו השומר עצמו שאנו קורין שוט אלא הוא הקלח שהשומרים תלויים בו, ועי' בעוקצין פ"א מ"ה בפי' הר"מ והר"ש ותויו"ט, ובפי' מלאכת שלמה שם שבקטניות יש שני מיני שרביטין האחד שהוא כמו שרביטי התמרים והשני הוא הבית של הקטניות שהקטניות הן בתוכו והוא נקרא במס' שבת שער דתנן שער של אפונים ושל עדשים, אבל זה ברור דמה שכתבו הפוסקים לאסור לפרק השרביטין של קטניות דהיינו הבית שהקטניות בתוכו, וכמפורש במהרי"ל הנ"ל ארבעס שויטין ובמהרש"א הנ"ל שהשומר עצמו דהוא הבית של הקטניות אנו קורין שוט (ג) שם, ויל"ע במש"כ אדמו"ר לקלוף מיני קטניות לאכול לאלתר דוקא, אם כונתו על מיני קטניות שהקליפה אינה נאכלת ודמיא לקליפת שומים ובצלים, או שהיא נאכלת ע"י הדחק והוי עכ"פ פסולת מדרבנן, אבל אם הקליפה ראויה לאכילה מותר לקלפה אפי' שלא לאכול לאלתר וכמ"ש לעיל סי' קכ"ה סט"ז בפירות הנאכלין עם קליפתן, דהוי בורר אוכל מתוך אוכל במין אחד דמותר, או דס"ל דאפילו פירות הנאכלין עם קליפתן יש בקליפתן משום ברירה וכמ"ש המג"א סי' שכ"א סק"ל דאסור לקלוף תפוחים, ולפיכך סתם לאיסור בקליפת קטניות אע"פ שעינינו רואות שקטניות לחים נאכלין עם קליפתן, או אפשר דבקליפת תפוחים וענבים גם אדמו"ר ס"ל דאין בקליפתן משום בורר כלל לפי שהקליפה היא גוף א' עם הפרי, וכשהיא נאכלת הוי מין אוכל א' דאין בו ברירה, אבל קליפת קטניות שהיא בפני עצמה ואינה מגוף הפרי אפי' ראויה לאכילה לא עדיף מב' מיני אוכלין שיש בהם ברירה, וכמו שכ' הפמ"ג בא"א סי' שכ"א סק"ל דפותח פלוימן וזורק הגרעינים לאכול לאחר זמן הוי בורר, והרי גרעיני פלוימן ראוים לאכילה,

ונימא

ואם השרביטין עודן לחין וראויין לאכילה מותר להוציא הקטניות מהם בשבת דאינו אלא כמפריד אוכל מאוכל (ד):

ג) יש ליזהר מאד שלא לאכול בשבת פולין (שקורין באב) בין חיין בין מבושלין בעודן בשרביטין שלהם. כי מאחר שאין השרביט ראוי לאכילה יש בהם משום מפרק לדברי הכל שהוא תולדת הדש וחייב חטאת וסקילה ח"ו, ואף על פי שכבר ניתקו הפולין מהשרביט ע"י הבישול ואינן מחוברים בו (ס), וכן בשומשמין. ובעל נפש יחמיר לעצמו גם במיני קטניות (שקורין

בדי השלחן

ונימא דהוי אוכל מתוך אוכל במין א'. דאין בו ברירה. אלא משמע דלא עדיפי מב' מיני אוכלין וה"ה בקליפי קטניות, אלא שמצאתי להפמ"ג במ"ז סי' שי"ט סק"ד שכ' בשרביטי קטניות הראוים לאכילה דהוי מין א' עם הקטניות לענין ברירה, א"כ כש"כ בקליפה שעל הקטניות עצמן דהוי מין א', וצריך לחלק בין שרביטי קטניות לגרעיני פלוימן שגרעיני פלוימן אין דרך רוב בני אדם לאכלם (או דגרעינים לפי שיש עליהם קליפה קשה המפסקת בין הגרעין להפרי ע"כ נחשבים לב' מינים וזה דוחק דלענין ברכה גרעינים מתוקים בכלל הפרי הם כמ"ש לעיל בקצוה"ש ח"ב סי' מ"ט והוי מין א' עם הפרי), ומסתבר יותר דאדמו"ר איירי בקליפי קטניות שאין דרך רוב בני אדם לאכלם וכמש"כ שם מותר לקלוף תבואה ומיני קטניות. הרי כלל תבואה עם קטניות, וכמו שקליפי תבואה אינן נאכלין כן בקליפי קטניות הכוונה באלו שאינן נאכלין, ע"כ הוו כקליפי שום ובצלים שאסור לקלוף רק לאכול מיד. אבל בקליפות הנאכלין אין בהם משום בורר כלל. וכמש"כ לעיל בסי' קכ"ה דפירות שנאכלין עם קליפתן אין בהם משום בורר כהפמ"ג. והאגלי טל הביא ראי' לזה ופסק כן לדינא. ואין ראי' שאדמו"ר חולק ע"ז כנ"ל, ועי' עוד לקמן סק"ח (ד) שם. (ה) סידור בהלכתא רבתא לשבתא. והנה בט"ז סי' שי"ט סק"ד פסק דאם נתקו הקטניות מהשרביטין בע"ש מותר להוציאם בשבת וכן פסק אדמו"ר בשו"ע סי' שי"ט ט', וטעם ההיתר בזה נראה לומר משום דס"ל להט"ז דחיוב מפרק הוי על ניתוק הקטניות ממקום חיבורם בפנים אל השרביט. וכ"כ אדמו"ר בסי' תק"י ס"א מותר לפרק השרביטים של קטניות (ביו"ט) כדי שיתלשו הזרעונים ממקום חיבורם בשרביט ויוציאם בידיו כו' ואילו היה עושה כן בשבת כו' שהיה מפרק הזרעונים בידים ממקום חיבורם היה חייב משום דש מבואר דחיוב דש הוא על פירוק הקטניות ממקום חיבורם בתוך השרביט, ואע"פ שמותר לתלוש פירות בשבת מיחור שנתלש מאילן מע"ש אע"פ שמנתק הפרי ממקום חיבורו כמ"ש בסי' של"ו, התם לא הוי מפרק לפי שאין הפרי מכוסה אבל קטניות שהפרי מכוסה

חוי

הוי מפרק וכ״כ הפמ״ג בסי׳ שי״ט במ״ז סק״ד אלא שפי׳ דברי הט״ז באופן אחר, והנה בנ״א כלל י״ד הקשה ממשנה שבת דקמ״ג בשער של אפונין דהוא שרביטי קטניות כפי׳ רש״י שם דמותר לטלטלן ואמרו בגמ׳ דאתיא כר״ש דלית לי׳ מוקצה ופי׳ רש״י דאי ר׳ יהודה מאתמול לאו לבהמה קיימי שהרי האוכל הי׳ עמהם והיום לוקח מהם, ומוכח שמותר להוציא הקטניות מהשרביטין בשבת, ועי׳ בצ״צ משניות מס׳ ביצה שכ׳ ליישב לדעת הפוסקים דמותר להוציא ע״י שינוי, אבל ביד חייב משום מפרק, ועי׳ באגלי טל הביא ג״כ משנה זו, ופלפל בזה ודעתו דממשנה זו ראי׳ להיתר לפרק הקטניות מהשרביט, ולפ״ד הט״ז הנ״ל י״ל בפשיטות דהמשנה מיירי בניתקו מהשרביטין בפנים מע״ש דמותר להוציאן בשבת, והמשנ״ב בבה״ל כ׳ דבגמ׳ (ביצה י״ב) מוכח בהדיא דאסור לפרוך קטניות בשבת דאיתא התם מוללין מלילות ומפרכין קטניות ביו״ט ומבואר שם דבשבת אסור למלול וממילא הה״נ בקטניות, ורק ע״י שינוי יהיה מותר לדעה א׳, ועוד כ׳ דמסתימת הגמ׳ משמע דאין לחלק בין ניתקו ללא ניתקו, ובס׳ שביתת השבת כללי מלאכת דש אות ה׳ הביא קושי׳ הנ״א וכ׳ דבשו״ת משכנות יעקב סי׳ ק״א הניח זה בצ״ע (ואינו מצוי ת״י) והגאון מהרש״מ הוכיח מזה כד׳ הפמ״ג דבגלוי ליכא משום מפרק וא״כ י״ל דמיירי שנתגלו מע״ש, והשביה״ש כ׳ לתרץ דמיירי שבשל העדשים עם השרביטין ואין בזה משום דישה דמוכחא מילתא דלאכשורי אוכלא קמכוין דאין מלאכת דישה רק בדבר העשוי להצניע ובאופן זה גם לאכול לאלתר אסור כמו מלילות אך דבר שדרכו רק סמוך לאכילה מותר, ודבריו דחוקים מאד דעדשים ודאי הדרך לדוש השרביטין להצניען כמו מלילות, ואע״פ שעדשים מבושלין אין מצניעין מ״מ כיון שאם דשן קודם הבישול הי׳ חייב אפי׳ לאכול לאלתר מה בכך אם נתבשלו, ומפורש כ׳ אדמו״ר בסידור דקטניות מבושלין ג״כ הוי מפרק כמ״ש בפנים, ומש״כ דמיירי בקליפי עדשים המתבשלות עמהם מה יתרץ על אפונין בשרביטין דשרביטי קטניות אינן עומדות להתבשל עמהן אלא לדישה, והשבה״ש כ׳ תירוציו על הקושיא משער של עדשין ולא דיבר כלל משער של אפונין לפי שראה בנ״א שהוכיח קושיתו מעדשים שכ׳ שמע מיני׳ דמותר ליקח העדשים מן השרביט וא״כ מ״ש פולין ומ״ש עדשים עכ״ל, ובאמת אינו מובן כלל דל״ל לתלות הקושי׳ מעדשים ומכח זה מקשה על פולין, הלא מוכח מהגמ׳ שם גם על הקטניות דמותר לאכול מהשרביטין וכמו שפי׳ רש״י שם דמאתמול לבהמה קיימי שהרי האוכל היה עמהן והיום לוקח מהם, וזה קאי על אפונין ועדשין, דא״א כלל לאמר שזה קאי רק על עדשים ושער של אפונין מיירי שהוציאו האפונין מאתמול אלא שנשארו מע״ש על השלחן, דגם בעדשים נימא הכי שנשארו מע״ש על השלחן והמשנה אתיא גם כר״י משום דהוי מוכן לבהמה מע״ש, וע״כ דבין באפונין בין בעדשים מיירי שהוציאו אותם בשבת מן השרביטין, וקשה מאפונים גופא וא״צ לתלות הקושי׳ בעדשים, וגם הגרסא לפנינו בגמ׳ הציון על שער של אפונין לבד ואמרו דלא כר״י, דלא כמו שהעתיק

הנ״א בציון הגמ׳ גם שער של עדשים. ולהומר קושית הנ״א הנ״ל אפשר לומר דמיירי כשנפרכו הקטניות מהשרביטין מע״ש. אלא שעדיין מעורבים בהם, ולשון רש״י בשבת דקמ״ג הנ״ל „שהרי האוכל היה עמהן״ ולא קאמר היה בתוכם. אלא עמהן משמע שהי׳ רק מעורב עם השרביטין, ובגמ׳ ביצה די״ב ע״ב המולל מלילות מע״ש למחר מנפח מיד ליד ואוכל. ויש להבין לשון הברייתא למחר מנפח, מדוע לא ינפח מע״ש. ובטור סי׳ שי״ט איתא היו לו מלילות מע״ש מנפח וכו׳ וכן איתא בשו״ע, וא״ש דמיירי שהיו לו מע״ש ונזדמן לו שלא ברום מע״ש מהשבלים, אבל בברייתא דאיתא המולל מלילות מע״ש למחר כו׳ דקאי על מי שעומד בע״ש א״כ מה לו להניח הניפוח למחר. ואם מיירי בשכח לנפח מע״ש מדוע לא קתני הברייתא בלשון פשוט היו לו מלילות מע״ש כלשון הטוש״ע, והדיוק שבגמ׳ שם דתני מע״ש דבשבת אסור למלול הי׳ נשמע ג״כ אם הוה תני היו לו מלילות מע״ש דבשבת אסור. ע״כ יש לומר דמוכח מזה דמנהגם היה שלא להוציא החטים מהשבלים עד סמוך לאכילה, והטעם אפשר כדי לקיים לחות הקטניות שכן הטבע שבהיותם מונחים יחד עם הקליפות הלחות מתקיים יותר הלחות שלהם, ואינם מתיבשים מהר, ולפי שמניח הקטניות עם הקליפות לצורך הקטניות ע״כ אין הקליפות מוכנים לבהמה מע״ש רק בשבת כשמוציאים הקטניות מהם אז עומדים לבהמה, והוי מוקצה לר׳ יהודה, ולא חששו בזה שהניחו הקטניות עם הקליפות שמא יבואו לידי ברירה בשבת, דאפשר מיירי בקליפות דקות מאד שע״י ניפוח היו מתבררים כמו במלילות שמנפח בידו. ועוד אפשר לתרץ דשער של אפונין שפי׳ רש״י שרביטין של קטניות, הכוונה על גידין דקין כשערות שנמצאים בגב השרביט של פולין, ואפי׳ מי שאוכל השרביט משליך את הגיד הזה, והמשנה מיירי במי שאינו מוציא כלל הקטניות מהשרביטין אלא אוכלן ביחד השרביט והקטניות, ומשליך רק הגיד הקשה שאינו נאכל, וכן נזדמן לפני כ״פ בקטניות שקורין ארבעס שוטין שנתבשלו עם השרביטין, ואפשר שגם בעדשים מקצת הקליפה נאכלת. אבל להוציא הקטניות מהשרביטין אסור משום מפרק ואין שום ראי׳ מהמשנה דשבת הנ״ל, (בפי׳ שער עי׳ פאה פ״ב מ״ג ובתוי״ט שם. ועי׳ פאה פ״ח מ״ג שעורה של אורז ובפי׳ הר״ש שם דהיינו אורז בקליפתו), ועוי״ל דהנה טעם האיסור לפרק שרביטי קטניות ולא דמי לקליפות אגוזים דמותר מבואר באגלי טל ס״ב סק״ג דהקליפה שדרך לקלפה בשעת אכילה מותר. אבל הקליפה הירוקה של האגוז אסור לשבר דהדרך לקלפו קודם שעת אכילה, וכן במלילות דדרך תבואה לדושה בכרי, ולפ״ז משמע דקטניות שזורעין אותן לזרע שעושים מהם כרי ודשין אותן ומכניסן לקיום בלא השרביטין בזה יש בהסרת השרביט משום דש. אפילו מי שאוכל אותן בעודן לחין, אבל קטניות שנזרעים לירק דהיינו לאכלן כשהן לחין ואין עומדין לדישה כלל אלא שמוציאם מהשרביט בשעת אכילה באלו מותר להסיר השרביט כמו קליפות אגוזים וכיוצא, וכ״כ בח״א כלל י״ד דדבר שאין דשין אותו ל״ש בו דישה כלל, והנה במשנה כלאים פ״ג מ״ב מבואר דשני מיני אפונים הם

אפונים

אפונים השופין מין זרעים ואפונים הגמלנין מין ירק, וא"כ י"ל דהמשנה בשבת ושער של אפונין. מיירי באפונין הגמלנין דהן מין ירק ואין בהן דישה כלל, ושער של עדשים דמשנה הנ"ל אינה השרביט דרש"י פירש כן רק על אפונין, אלא היינו הקליפה הפנימית שעל העדשים שנשארה אחרי הדישה (כמו שפי' הר"ש בשעורה של אורז כנ"ל) ובגמ' חולין דקי"ז על כל זרע זרוע כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה חטה בקליפתה ושעורה בקליפתה ועדשים בקליפתן ופי' רש"י אותה קליפה שהעדשה חבויה לתוכה שאין מקפידין עליה בשעת זריעה אלא בשעת אכילה, וכמו שמותר לקלוף שעורה אחרי שהוצאה מהשבולת כמ"ש התוס' ביצה די"ג ע"ב, ופסק כן המג"א סי' שי"ט, וכ"פ בשו"ע אדמו"ר (ומה שלא פירש רש"י על שער של אפונין דהיינו קליפתן הפנימית אלא השרביטין י"ל דס"ל דקליפת אפונין ראוי' למאכל אדם ולא שייך בהו מוקצה כלל). והנה בסידור חזר אדמו"ר מהשו"ע ופסק דאפילו ניתקו אסור להוציאן, וי"ל סברתו דהנה בס' אגלי טל מסקנתו דדעת מהרי"ל דאם לא נתלשו הקטניות מהשרביטין מותר להוציאם ובנתלשו אסור היפך דעת הט"ז, ולפי"ז י"ל דאדמו"ר בסידור חשש לב' הסברות ואסר במחוברין ובתלושין, מיהו מה שמסתבר בזה הוא דאינו דומה דישה של קטניות לדישה של חטים ושעורים, דחטים ושעורים אם מלל את השבלים ונפרדו החטים מהשבלים נגמר מלאכת הדישה שאין השבלים מכסים על החטים, וצריך רק להפריד החטים מהפסולת וזהו מלאכת זורה, אבל קטניות הדישה שלהם הוא לנתקן מהשרביטין ולשבר ולפתוח את השרביטין שלא יעכבו את הקטניות מלצאת, ואחרי פירוך השרביטין אז תבוא מלאכת הזריה להפריד בין הקטניות להפסולת, על כן אע"פ שכבר ניתקו הקטניות בפנים מהשרביטין, עוד לא נגמרה הדישה שלהן, וכשפותח את השרביטין אח"כ ומוציא הקטניות, חייב משום מפרק דזהו גמר מלאכת הדישה, יצע"ג על הט"ז דס"ל דאם ניתקו הקטניות בפנים השרביטין ממקום חיבורן מותר לפתוח השרביט אח"כ, דאין שום סברא שבהניתוק לבד נגמר מלאכת הדישה, מאחר שעדיין מונחים בהשרביטין מכוסים מכל צד, והרי פשוט דכשדשין קטניות אין הכוונה לנתק הקטנית ממקום חבורה בלבד, אלא גם לשבר ולפרך השרביטין מכל צד שיצאו הקטניות מהשרביטין, וגם ראי' לזה דקטניות יבשים בודאי נתלשים מעצמם ממקום חיבורם בפנים, וכ"כ בס' אגלי טל ס"ז סקט"ו אות י"ח, וידוע שדישה עושין רק בקטניות יבשים (מיהו מש"כ האג"ט דהניתוק אינו בכלל הדישה, קשה קצת דאפילו ביבשים אין ראי' שניתקים כולם ובודאי נמצא בתוך כרי גדול יבשים שלא ניתקו שנשארו מחובר) וכיון שבארנו בסברא דהדישה של קטניות הוא להפריד בין הקטניות והשרביטין שתהי' הקטניות לחוד והפסולת לחוד כמו הדישה בחטים שהחטה יוצאת ממקומה ונפרדת מהפסולת, ע"כ הניתוק של הקטנית מהשרביט ושבירת השרביט שני הפעולות ביחד זהו דישתן, ממילא אם ניתקו מבפנים אסור לפתוח השרביט להוציאן, ואם נפתח השרביט מע"ש אסור לנתק הקטנית ממקום חיבורה להוציאה דכ"א מהפעולות הללו הוי גמר מלאכת הדישה. (ומש"כ הפמ"ג במ"ז סק"ד כשהשרביט פתוח אף לא נתקן שרי

ארבעס) בעודן בשרביטן אף שהשרביטין ראוים לאכילה, כי אין זה היתר ברור (ו):

ד) **אסור** לפרק אגוזים לוזים או אגוזים גדולים מתוך קליפתן העליונה הירוקה שעל גבי הקליפה הקשה והעבה משום מפרק, אלא ישברן ויאכלן כך בלא פירוק הקליפה העליונה (ז), ומותר לשבר ולקלוף מהן קליפה הדקה שעל גבי

בדי השלחן

צ״ע דהניתוק הוא גמ״ל הדישה. ואין ראי׳ מתלישת פירות מענף שהביא הפמ״ג שם, דהתם כיון שמתחלה הוא מגולה אין בו ענין דישה כלל, ומש״כ האגלי טל הנ״ל להתיר להוציא הקטנית מהשרביט כשהיא מחוברת עדיין, מטעם שפתיחת השרביט אינה דישה שעדיין מחוסר תלישה, ותלישה אין איסור כיון שהוא בשעת אכילה עיי״ש. צ״ע אפילו לפ״ד. דאיך אפשר להתיר הפתיחה מטעם שחסר תלישה, דמי לידינו יתקע שעדיין לא נתלש דבודאי יש גם קטניות לחין שע״י משמוש היד בהשרביט נתלשים מבפנים, דהחיבור של הקטנית להשרביט הוא קלוש מאד, ובקל הוא נתלש, ואחרי שנתלש גם האגלי טל ס״ל דחייב חטאת על פתיחת השרביט. וא״כ איך אפשר להכנס לכתחלה בחשש חיוב חטאת על סמך זה שהקטנית מחוברת עדיין) (ו) סידור שם, וסברא לזה עי׳ באג״ט ס״ז סקט״ו אות י״ד שכ׳ דאע״פ שהשרביטין ראויין לאכילה כיון שסופן להקשות אין שם אוכל עליהן, והנה מה שחייב חטאת על הוצאת הקטניות מן השרביטין דוקא כשמוציאן בידו (עי׳ בשו״ע אדמו״ר סי׳ תק״י בקו״א אות א׳) אבל כשמשפשף בראשי אצבעותיו את השרביט ומוציא הקטנית, בשינוי כזה מותר, ויש מחמירין גם בזה עי׳ בשו״ע אדמו״ר סי׳ שי״ט ט׳ (ז) סי׳ שי״ט ט׳, ומבואר שם דלהסיר הקליפה הירוקה בידו חייב חטאת, אלא שיש מתירין להסיר בראשי אצבעותיו, ויש מחמירין, ע״כ טוב להחמיר גם בזה כיון שיכול לאכלן בלא פירוק, וגם מש״כ הרמ״א דאסור לפרק האגוזים להיש מחמירין, היינו אפילו בשינוי דבלא שינוי לכו״ע אסור כמ״ש בסי׳ תק״י בקו״א אות א׳, **וטעם** החילוק שבקליפה הירוקה יש בה משום דש וקליפה הקשה אין בה משום דש, (והפמ״ג בא״א רסי׳ ש״כ נשאר בצ״ע בזה) ואדמו״ר הצ״צ במשניות פ״ז דשבת ר״ל דמפרק לא שייך רק כשהאוכל מחובר לקליפה או ע״ד מפקד פקיד משא״כ פרי האגוז אינו מפקד פקיד רק ע״ד אוכל הנתון בתיבה שיש חלל ביניהם ע״פ רוב (וכדמות ראי׳ לזה מפ״א דמעשרות משנה ב׳ האגוזים משיעשו מגורה ופי׳ הרע״ב משיבדל האוכל מן הקליפה החיצונה ויהיה האוכל כאילו מונח במגורה דהיינו אוצר) ואף שאדמו״ר בסידור כתב דגם בניתקו הפולין מהשרביט אסור משום מפרק מ״מ יש לחלק (ונראה שר״ל דבקטניות כיון שמתחלה

הפרי תחת הקליפה הקשה כדי לאכול מיד (מ) :

בדי השלחן

שמתחלה הי' מחובר יש בי דישה גם אחר שניתקו משא"כ באגוז שמעיקרא הוא נפרד) עיי"ש שכ' זה בדרך לכאורה ולא ברירא לי' מילתא, וגם בשו"ע אדמו"ר בקו"א סי' רנ"ב אות י"ב כ' דאגוז מפקד פקיד הפרי בקליפתו, ובחיי אדם כלל י"ד כ' גבי קטניות וקליפה ירוקה של אגוז וז"ל ודוקא דברים שדרך דישה בכך משא"כ כשקולף אגוזים וכן שאר פירות מקליפתן בכל זה לא שייך דישה שהרי אין דשין אותו עכ"ל. ואין לפרש כוונתו דקולף אין זה דש, שדש הוא דוקא בדבר שמשברין הקליפה ע"י דישה, דהא קליפת אגוז ג"כ אינה נקלפת אלא נשברת, ואפשר לפי שקולפין אותם א' א' לא הוי דרך דישה, גם י"ל דכונתו כמ"ש בשביתת השבת כללי מלאכת דש אות ה' דדישה לא הוי רק בדבר העשוי להצניע אך דבר שדרכו רק סמוך לאכילה מותר, והיינו דישת חטים משבלים וקטניות משרביטין ואגוזים מקליפה הירוקה, שכל אלו הדדך להסירם ע"י דישה קודם שמכניסין הפירות לאוצר, ואפילו אם דש אותם סמוך לאכילה אסור, אבל הקליפות שדרך להסירם רק סמוך לאכילה לצורך אכילה אין בהם ענין דישה כלל, והביא ביאור זה מהאגלי טל, וראיתי באג"ט ס"ב אות ג' סק"ב שמבאר דדבר שדרך לעשותו שלא בשעת אכילה אסור לעשות אפילו סמוך לאכילה, ודבר שהדרך לעשותו סמוך לאכילה אין בו משום דש כשעושה אותו סמוך לאכילה, אבל אם עושה אותו שלא בשעת אכילה יש בזה ג"כ משום דש ולקמן סק"ח יבואר עוד, והנה בזמנינו מוכרים בשוק אגוזים ושקדים קלופים, נמצא דהדרך לקולפם שלא בשעת אכילה, וא"כ יהא אסור גם בשעת אכילה, מ"מ פשוט דאין זה דישה להכניסן לאוצר אלא שמתקנים אותם שיהיו מוכנים לאכילה, וגם קולפין אותם א' א' שלא כדרך דישה, וגם מיעוטא דמיעוטא הוא לעומת האגוזים הנמכרים עם קליפתן ולא מקרי שדרכם לקלפם שלא בשעת אכילה בשביל המיעוט הזה, שו"ר שכ"כ בשביתת השבת מל"ב סקמ"ד (מ) שם. והנה בס' אגלי טל ס"ה כ' דמותר להסיר הקליפה הדקה כדי לאכול לאלתר, וכ"כ בס' שביתת השבת, וכ"מ מהא"ר סי' שי"ט שכ' ע"ז עי' סוס"י שכ"א, ושם מבואר דלקלוף שומים מותר לאכול לאלתר, ובאמת יל"ע בזה דקליפה הדקה נאכלת תמיד עם האגוז, ורובא דרובא דאינשי אוכלין אותה, ואין קולפין אותה כלל, ובקליפות פירות הנאכלין מותר לקלוף אפי' שלא לאכול לאלתר כמ"ש לעיל בסי' קכ"ה, וא"כ מי שיש לו אגוזים או שקדים שקלף הקליפה הקשה מע"ש מותר לקלוף הקליפה הדקה אפי' שלא לאכול לאלתר, ובשו"ע אדמו"ר אין הכרע לזה, דמש"כ שלא יקלוף אלא לאכול לאלתר אפשר דקאי על תבואה וקטניות הסמוך לו, ולא על קליפה דקה של אגוזים שהזכיר לפני זה, ומ"מ כתבנו בפנים להחמיר כיון שכן תפסו האחרונים, וגם אפשר דס"ל לחלק בין

קליפה

קליפה דקה של אגוזים שאינה מגוף הפרי לקליפה של תפוחים שהיא אחת עם גוף הפרי כמ״ש לעיל סק״ג, או דקליפות הנאכלין עם הפירות דמותר היינו דוקא בקליפות שגם בפני עצמם ראויים לאכילה, וכמו בשרביטי קטניות הנאכלין שכ׳ הפמ״ג דאין בו ברירה כלל דהוי מין א׳ עם הקטניות, אבל קליפה הדקה של האגוז ס״ל דהגם דנאכלת עם הפרי מ״מ בפני עצמה אין ראוי׳ לאכילה דהוי׳ כעץ בעלמא, ע״כ הוי כפסולת דמותר לאכול מיד דוקא. **ושום** אם מותר לקלפו, הנה הפמ״ג בא״א סי׳ שי״ט סק״ח כ׳ דקליפה החיצונה של השום אפשר דאסור לקלוף משום מפרק, ולפמש״כ לעיל בדה״ש סק״ז מותר כיון שמכניסים את השום לאוצר עם הקליפה העליונה, וקולפין אותו רק בסמוך לאכילה ואין בו דישה, והפמ״ג לא נחית לזה לפי שאינו מחלק בכך דהא נשאר בצ״ע מה בין קליפה ירוקה של אגוז לקליפה הקשה כנ״ל, ומיהו יל״ע בירושלמי המובא בב״י סוף סי׳ שכ״א וז״ל הב״י בירושלמי פרק כלל גדול האי מאן דשחיק תומא (פירוש שכותש שומים) כד מפרך ברישיה (פי׳ שמפרך ראשי השומים) חייב משום דש כד מתבר בקליפייתא (פירוש שנוטל אותם מן הקליפות) חייב משום בורר עכ״ל הב״י, מבואר דמפרק ראשי השומים חייב משום דש, וראיתי בקרבן העדה שם שפי׳ דכיון שמפרק הראשים בזה מסיר הקליפה וכל שבקליפה משום דש, ולפ״ד אם הסיר הקליפה העליונה מע״ש מותר לפרק ראשי השומים, דמפרך ברישיא אין הכונה שמשפשף השום להפריד הראשים זמ״ז, אלא שמשפשף כדי שתפול הקליפה, ומשמע ג״כ דהיינו כדי שתפול הקליפה העליונה, דהקליפות שעל הגרעינין עצמם מחוברים הדק היטב ולא יפלו בשפשוף, וצ״ע דכיון דאין הדרך לפרך השום רק כדי לאכול, מדוע שייך בהם דש, דדמו לקליפה הקשה של אגוזים, (ואפשר דלהירושלמי יהי׳ החילוק בין שום לאגוז דהפרי דאגוז מונח כמו בתיבה כנ״ל) וביותר קשה על לשון הירושלמי כד מפרך ברישי׳ חייב משום דש וכן איתא בירושלמי שם לעיל מיני׳ גבי חטים כד מפרכייא בראשייא משום דשה, והרי פירוך הוא שמשפשף בכפות ידיו כדי שיפול המוץ כמו מפרכין קטניות ביו״ט (ביצה די״ב) וזה הוי דישה כלאחר יד כמבואר בשו״ע אדמו״ר סי׳ שי״ס ס׳ ואיסור מדרבנן, ואיך קאמר הירושלמי דחייב משום דש, וראיתי בשביתת השבת כללי מלאכת דש אות ד׳ שמביא מביאורי המהרש״ל על הסמ״ג שכ׳ דהסמ״ג לא גריס בירושלמי „כד מפרק ברישא״ אלא מאן דשחיק תומי חייב משום דש, (עיי״ש שר״ל דגריס מאן דשחיק תומי וכד מפרק ברישא, ולבסוף מסיק דברוב ספרים כ׳ מאן דשחיק תומי לבד), ואפשר לפ״ז דגם גבי חטים לא גרסינן כד מפרכייא בראשייא, מיהו הקה״ע גריס זאת וצ״ע, והסמ״ג מלאכת הלש מפרש מאן דשחיק תומי דמיירי בשוחקו עם קליפתו שדומה לדש בתבואה (וג״כ יקשה קושי׳ הנ״ל דבשום אין שייך דישה), ע״כ נראה לדינא שיזהר להסיר הקליפה העליונה של השום מע״ש, לחוש לגרסת הקה״ע והב״י, וגם לפרק הגרעינין זה מזה, דאע״פ שאיסור הדישה לפי׳ הקרבן העדה הנ״ל והב״י היא בהסרת הקליפה העליונה אבל כיון שתכלית הסרת הקליפה היא כדי

לחוציא

להוציא הגרעינין אח"כ הוי הוצאת הגרעינין הגמר מלאכה של הדישה כמש"כ לעיל סק"ה גבי קטניות, ואם שכח מע"ש יפרק בשבת ע"י שינוי דהיינו שימלול בראשי אצבעותיו, דבשינוי כזה מותר לדידן אף בשבלים, (ואף שיש לחלק דהתם דרך דישה הוא בכלי ומלילה בכפות ידיו הוי כלאחר יד, דאסור מדרבנן ובראשי אצבעותיו גם מדרבנן מותר כמ"ש אדמו"ר סי' שי"ט ט', י"ל דגם בשום הדרך להסיר הקליפה בידו ולא ע"י שפשוף, והשפשוף הוא כלאחר יד, ובראשי אצבעותיו מותר) ואף דיש מחמירין שמה, עיקר הדין כהמתירין כמבואר שם, ובפרט דלהמהרש"ל דלא גריס כד מפרק ברישא, י"ל דהסרת הקליפה ביד לא הוי מפרק כלל, דזהו כמו קולף דמותר לאכול מיד (רק ע"י כתישה אסור להסמ"ג כנ"ל), והטעם שמותר לקלוף אפי' מיני תבואה עי' בשביתת השבת ס"ד ואכמ"ל, ובס' אגלי טל ס"ב אות ג' סק"ב מביא הירושלמי כדמפרך בראשייא משום דש, ומפרש דהירושלמי מיירי שלא בשעת אכילה ע"כ חייב משום דש, ומסקנת ביאורו שם, דדבר שדרך לעשותו שלא בשעת אכילה כמו דישה בתבואה דדרך לדושה בכרי אסור לעשות אפי' בשעת אכילה, אבל דבר שהדרך לעשותו בשעת אכילה כמו פציעת אגוזים, מותר בשעת אכילה, ושלא בשעת אכילה חייב משום דש, וכן המסיר הקליפה של ראשי השומים שלא בשעת אכילה חייב משום דש, ומתורץ קושייתנו הנ"ל שכ' דבשום אין בו משום דש, דשלא בשעת אכילה יש משום דש אפילו בדבר שאין עושין בו דישה בכרי להכניסו לאוצר, והנה לדינא י"ל דאין נ"מ דאפילו אם אין בו משום דש מ"מ לקלוף קליפה העליונה אסור עכ"פ משום בורר כמו בקליפי בצלים וממילא אסור שלא לאכול לאלתר, אלא שיש לחלק דכיון שנשארו הגרעינין בקליפתן אין האוכל מבורר עדיין, ואין בהסרת הקליפה העליונה לבד משום בורר, וי"ל ג"כ דקליפת הגרעינים כ"ז שהם מחוברים להגרעינים הם בטלים להאוכל, ואין שם פסולת עליהם כלל (ונראה דזוהי הסברא שמותר לקלוף שום ובצלים כדי לאכול לאלתר ולא אמרינן דכיון דמסיר הקליפה הוי בורר פסולת מאוכל וזה אסור אפילו לאלתר, אלא שכ"ז שלא הוסרה הקליפה אין שם פסולת עלה) ובהסרת הקליפה העליונה הוי בורר ויל"ע בזה, אלא שדברי האג"ט לכאורה אינו משמע כן בהגמיי' פ"ח מה"ש והו"ד בשביתת השבת הנ"ל וז"ל כ' בירוש' האי מאן דשחיק תומי חייב משום דש פי' הר' משה מקוצי היינו ששחקן עם קליפתן שדומה לדש תבואה אבל לקלוף שומים או בצלים לאכול לאלתר שרי עכ"ל, מבואר מלשונו דשחיקת שומים עם קליפתן אסור אפילו לאכול לאלתר, והרי שומים אין דרך לכתשן רק בשעת אכילה (והאוכל שום קלוף שעבר עליו הלילה מתחייב בנפשו כגמ' נדה די"ז) ולמה אסור הכתישה, מיהו בהגמיי' משמע דהירושלמי לא מיירי כלל מקולף ובסמ"ג מבואר דהירושלמי מיירי בקולף ואכ"מ, ועוד קשה לפ"ד דא"כ בכל קולף שלא לאכול לאלתר נימא דהוי דש, דאיהו ס"ל בקולף חטה דהוי דש, (והמג"א סי' שכ"א כ' דהאיסור משום בורר, ובד"מ סי' תרי"א הביא דהמוציא אוכל מאגוז שלא לאכול לאלתר חייב משום דש כמ"ש

בסי'

ה) יש אומרים שאסור לתלוש תמרים מן האשכול בשבת, שדרך התמרים לתלשן מן האילן עם האשכול ואחר שנתלשו מפרקין אותן מן האשכול להכניסן לאוצר, והתלישה מן האשכול הוא הדישה שלהן (ט), וכן יש אוסרין לפרק מין קטניות שקורין קאקירוזע (ויש קורין פאפישוים) מן הקלח שלהם.

בדי השלחן

בסי׳ שי״ט, וצ״ע דבסי׳ שי״ט לא מיירי מדש כלל רק מבורר ובאג״ט מלאכת בורר אות י״ג תביא הד״מ הנ״ל וכ׳ דאולי צ״ל בורר) והרי כ׳ באג״ט עצמו מלאכת בורר ס״ו דהקולף בצל א׳ אפילו להניחו לאחר זמן אין זה בורר, וכ׳ שם בביאורו ואי משום שהפסולת מקיף זה ענין דישה ולא ברירה, ולא כ׳ שם שעכ״פ אסור משום דש, ובסקי״ג עמד על דברי הרמ״א בסי׳ שכ״א שכ׳ אסור לקלוף שומים ובצלים כדי להניח. וכ׳ דמשמע איסור לבד ולא חיוב ופלפל שם בזה, הרי דאין בזה חיוב משום דש, אלמא דדבר שאין עושין בו דישה גם אם עושה שלא לאכול לאלתר לא הוי דישה, גם להאג״ט, ועי׳ עוד בענין קליפת השומים בשביתת השבת מלאכת בורר סכ״ד שהאריך בזה, ולא נתחוורו ענינים אלו, וכתבנו כ״ז רק לעורר המעיין באיזה הערות שלא מצאתי בספרים הנמצאים ת״י (ט) הנה בפמ״ג בא״א רסי׳ ש״כ ס״ל דמפרק הוי דוקא כשהפסולת מכסה על האוכל, אבל כשהאוכל מגולה ומחובר אל הפסולת לא הוי מפרק, ובאגלי טל האריך בזה ודעתו לאיסור, ובס׳ שביתת השבת כללי מלאכת דש אות ה׳ האריך ג״כ בזה ומסקנתו דהוי ספיקא דדינא, והגם שמלשון שו״ע אדמו״ר סי׳ ש״ה סכ״ח מבואר דמפרק הוי רק ממקום שנתכסה בו, מ״מ העתקנו דעת המחמירין בתמרים, די״ל דדוקא אם אין האוכל מחובר ממש להפסולת רק שמונח בו אז בעינן שיהא מכוסה בהפסולת כמו בחולב שכ׳ אדמו״ר שם דהוי מפרק, שאין החלב מחובר ממש להבהמה, אבל באוכל המחובר להפסולת כמו תמרים באשכול י״ל דהתלישה הוי דישה אע״פ שאינו מכוסה בהפסולת, וזה דוקא בפירות כמו תמרים שתולשין אותן מן האילן עם האשכול ואח״כ מפרקין התמרים ומכניסין אותן לאוצר, ובגמ׳ ב״מ דפ״ט ע״א יצא הבודל בתמרים ובגרוגרות הואיל ונגמרה מלאכתו למעשר ופי׳ רש״י הבודל שמדובקות זו בזו ומבדילן במגריפה, אלמא שהיו אוכלין תמרים אחר שעשו מהן קציעות כמו גרוגרות ולא לתלוש מן השרביט ולאכול, ובסמ״ע חו״מ סי׳ של״ז סקי״א וז״ל שמיד אחר שנעשו קציעות נתחייב במעשר עכ״ל, מבואר דגמר מלאכתן הוא עשיית קציעות, וברמב״ם פ״ג מהל׳ מעשר הל׳ ה׳ המביא לבית סוכי תאנה ובהם תאנים, מכבדי תמרה ובהם תמרים, אם הכניסום תינוקות או פועלים לא נקבעו למעשר, ואם הכניסן בעה״ב חייב במעשר, מבואר דתמרים

אין

שהדרך לפרקן מן הקלח אחר שנתלש כדי להכניסן לאוצר והוי דישה (י), אבל ענבים מותר לגרגרן מן האשכול שכן דרך אכילתם לתלשן מן האשכול בשעת אכילה ואין זה דישה, וכן בשאר פירות כיוצא בהם (יא):

בדי השלחן

אין נאכלין מן המכבדות רק תולשין אותם תחלה כמו תאנים מן הסוכות וע״כ לא נקבעו למעשר כ״ז שהם תלוים במכבדה ודעתו לתלשם (ועי׳ בעוקצין פ״א מ״ה שרביט של תמרה שריקנו טהור שייר בו תמרה אחת טמא, והיינו שהשרביט הוא יד לאוכל, ובפי׳ משנה אחרונה שם כ׳ אהא דראב״ע מטהר בשל פול והקשה מ״ט לא פליג גם ארישא דמשנה בפסיגה של אשכול שהרי ענבה גדולה מן הפול, ותי׳ דבענבים הוי יד שצריך לאחוז בהן בשעת אכילת הפרי אבל פולין אינן נאכלין אלא אחר שנפרכו מתוך השרביט, ולפ״ד עדיין קשה מדוע ל״פ ראב״ע על שרביט של תמרה, דהא התמרא נאכלת אחר שנתלשה מן השרביט ודמי לפול) אבל פירות שהדרך לתלשן מן האשכול בשעת אכילה כמו ענבים לא הוי דש, וכן פירות שאין להם אשכולות שתולשין אותן א׳ א׳ מן האילן, ונזדמן שנפסק ענף מן האילן מע״ש ועליו פירות, מותר לתלשם בשבת מן הענף ונתבאר בספרים הנ״ל: ופירות שקורין באנאנעס מותר לתלשם מן האשכול בשבת, ואע״פ שהדרך שהחנוני המוכר תולשם מן האשכול בשביל לקוחותיו, והלוקח מביאם לביתו ולפעמים נאכלין אחר כמה שעות ויום או יומים נמצא שנתלשין שלא בשעת אכילה, מ״מ כיון שאין מכניסין אותן לאוצר אחר התלישה כמו בתמרים, לא הוי דישה, וגם מי שיש לו אשכול באנאנעס בתוך ביתו אינו תולשם אלא בשעת אכילה דוקא אלא לפי שקונים רק באנאנעס אחדים, והאשכול נשאר אצל החנוני ממילא מוכרח לתלשם שלא בשעת אכילה, ואילו לא בא הלוקח לא היה תולש אותם והי׳ מניחם על האשכול, נמצא שאין בהם ענין דישה (י) עי׳ בשביתת השבת הנ״ל סק״ט (יא) אגלי טל. והנה חקר האג״ט דבמקומות שתולשין הענבים מן האשכול לעשות מהן יין, הרי יש דישה בענבים ויאסר אפי׳ לאכול לאלתר, כמו בשבלים וקטניות, ומה שתי׳ שם דהתולש לצורך יין לא הוי דש דחסר עדיין סחיטת הענבים, לא נהירא להשביתת השבת בכללי מלאכת דש אות ה׳ ונשאר בצ״ע, ובמלאכת דש ס״ב כ׳ היתר בקארשין או וויינפערליך, וענבים לא הזכיר כלל והיינו לפי דמסופק אם מותר, והנה אין ספק שמותר לגרגר הענבים מן האשכול, ופוק חזי מה עמא דבר באה״ק ת״ו שעושין יין מהענבים, וכו״ע מגרגרים בידים מהאשכול לאכילה בשבת, אלא שעלינו לתרץ המנהג לדעת האוסרים לתלוש תמרים מהאשכול דס״ל דיש דישה אפי׳ במגולה כנז׳ לעיל סק״ט, ולחלק בין ענבים

לתמרים

ו) אסור לסחוט זיתים או ענבים בשבת מפני שמפרק המשקה

בדי השלחן

לתמרים, והחילוק הוא פשוט מאד, דהדישה בתמרים היא לצורך אכילה, ע"כ אסור לתלוש מן האשכול בשעת אכילה, אבל בענבים שבעומדים לאכילה אין בהם דישה כלל, רק בענבים העומדים ליין, ע"כ מותר לגרגר ענבים העומדים לאכילה כדי לאכול, שהרי אין באלו משום דישה, דבמלאכות שבת אזלינן בתר דעתו, וכיון שאין דעתו ליין לא הוי דישה, וסברא כזו כתב ג"כ בשביתת השבת מ"ד ס"ה לתרץ דברי המג"א שהתיר לקלוף תבואה מקליפתה והק' הגרע"א והאג"ט דהא כותש החטים להסיר קליפתם חייב משום דש כגמ' שבת דע"ד ע"א ותי' מסברא דדרך הכתישה להסיר הקליפה הוא כשרוצה לטחון החטים ואז הוי דש, אבל הכוסס חטים חיים אין הדרך להסיר הקליפה ואין בהם ענין דישה, ע"כ מותר לקלוף כדי לאכול, אבל לקלוף כדי לטחון אח"כ שוב הוי דישה, את"ד בקצת ביאור יותר, והה"נ בענבים שבעומדים לאכילה אין בהם דישה, (מיהו הקושיא הנ"ל מכותש חטה י"ל דהמג"א מחלק בין כותש לקולף, וכן מפורש בסמ"ג במלאכת הלש שמביא הירושלמי המובא לעיל סק"ח דמאן דשחיק תומי חייב משום דש וכו' ע"ז וז"ל ומההיא דירושלמי אין לאסור לקלוף שומים ובצלים לאכול לאלתר כו' וחייב משום דש דקאמר בירושלמי נ"ל דמיירי בשוחקו עם קליפתו שדומה לדש בתבואה עכ"ל הסמ"ג. הרי דמחלק בין כותש לקולף דקולף לא הוי דישה) אבל המגרגר ענבים כדי לסחטן שאז הדרך לגרגרן קודם י"ל דהוי דש, ובגמ' שבת דקמ"ד ע"ב סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה, וכן הל' בטוש"ע, אין מזה ראי' דצריך לסחוט האשכול דהיינו שתופס האשכול בידו וסוחטו, ואסור לגרגר הענבים קודם הסחיטה, דהא דנקטו „אשכול" שגרת לישן הוא וכעין זה איתא בגמ' ב"ב דצ"ז סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום ושם מיירי בע"ש, וי"ל לפי שאין הדרך לגרגר רק בגת שעושין יין הרבה אבל הסוחט מעט ענבים אין הדרך לטרוח לגרגרם תחלה אלא סוחטין אותם מן האשכול, וי"ל לאידך גיסא דסוחט אשכול א"א שלא יתלשו איזה ענבים בשעת הסחיטה ואפ"ה מותר, וי"ל דאחר שנסחט כבר אפי' מקצתו שוב לא הוי דישה דדרך הדישה קודם סחיטה וצ"ע. ועוי"ל טעם דמותר לגרגר ענבים בשעת אכילה, דדרך דישה לא הוי רק כשמגרגר הרבה ענבים בבת אחת, כמו שנוהגין בשעת עשיית היין, אבל המגרגר מעט מעט ואוכלם ראשון ראשון לא הוי דרך דישה ולא אסרו זה לגמרי, וסברא זו איתא ברש"י ביצה די"ג ע"ב גבי קילוף שעורים, ועי' לאדמו"ר הצ"צ במשניות שבת פ"ז דמ"ו ע"ד ושבת פכ"ב ד"ס ע"ג וביצה פ"א שהביא רש"י זו וכו' דאפשר גם התוס' אין חולקים בעיקר הסברא עיי"ש, ולפ"ז גם תמרים מותר לגרגר ולאכול א' א' (מיהו האוסרים למצוץ ענבים ע"כ לא ס"ל סברא זו דהא מציצת ענבים

מהפרי והרי זה תולדת דש, וחייב חטאת על סחיטתן (יג), ומדרבנן אסור לסחוט גם תותים ורמונים, לפי שדומין לזיתים וענבים מפני שמקצת בני אדם שיש להם הרבה תותים ורמונים רגילין לסוחטן לשם משקה, דהיינו לשתות מימיהם מחמת צמא או תענוג (יג), לפיכך אסרו לכל אדם לסחוט אותם לשם משקה, וכן הדין בשאר פירות שרגילין לסוחטן לשם משקה במקצת מקומות שיש להם הרבה מהם אסור לסחטן בשבת בכל העולם (יד) [לפיכך פירות תפוחי זהב שרגילין בארץ ישראל בזמננו לסחטן לשם משקה, אסור לסחטן בשבת בכל העולם]. ומכל מקום יש חילוקים בין ענבים לתאנים ורמונים כמו שיתבאר לקמן:

ז) אבל שאר פירות שאין דרך העולם לסחטן לשם משקה אפילו במקומות שיש להם הרבה ואפילו רגילין לסחטן לרפואה מותר לסחטן בשבת (טו). ותפוחים דינם כשאר פירות (טז), ויש אומרים שכל הפירות אסור לסחטן לשם משקה, וכן

בדי השלחן

ענבים הוי רק מעט מעט וכמ״ש אדמו״ר הצ״צ שם), ודעת האג״מ דכדי לעשות יין אין בתלישתן משום דש כנ״ל, ואם תולשן לאכילה אם כדי לאכול מיד מותר, וכדי לאכול לאחר זמן הוי דש ואסור (יג) סי׳ ש״כ א׳, וטעם החילוק בין זיתים וענבים לשאר פירות, מפני שמן התורה אין תורת משקה על מי פירות רק על היוצא מזיתים וענבים, אבל שאר מי פירות תורת אוכל עליהם וכשסוחט אותם הרי זה כמפריד אוכל מאוכל שאין בו איסור מפרק, ומדרבנן הוי תורת משקה גם על שאר מי פירות, באותם שרגילין לסוחטן לשם משקה אפילו במקצת מקומות כגון תותים ורמונים וכיוצא, ונתבאר בארוכה בסי׳ הנ״ל (יג) ואילו היו כן הרבה לשאר בני אדם היו גם כן רגילים לסחטם לשם משקה, שם (יד) מפני שאפשר שאם היה לכל העולם הרבה מהן היו ג״כ סוחטים אותן לשם משקה (שם), ופרי הנקרא „גרייפרוכט״ נוהגין בזמנינו לסחוט אותו למשקה, ונמכר המשקה בכמויות גדולות, ע״כ דינו כתותים ורמונים, ואסור לסחטן בשבת, והנה בחול יש אוכלין הגריי פרוכט, שחותכין אותו ונותנין עליו מעט צוקר דק ואח״כ שואבין ממנו המשקה שלו בכף קטנה ושותין, וזה אסור בשבת דהוי סחיטה גמורה, ולמצוץ המשקה בפיו נתבאר בפנים סי״ג (טו) ומכל מקום אם במקום א׳ נהגו לסחוט איזה פרי לשם משקה אסור לסחטו בשבת באותו מקום לשם משקה, אע״פ שכל העולם יש להם הרבה מפירות אלו ואין סוחטין אותם לשם משקה, מ״מ כיון שדרך המקום ההוא לסחטן

בחול

נוהגים להחמיר במקומות הרבה, ובמקום שנהגו להחמיר אין לשנות (יז):

ח) **מותר** לסחוט אשכול של ענבים לתוך הקדירה שיש בה תבשיל כדי לתקן האוכל (יח) שכל משקה הבא לאוכל כאוכל הוא חשוב ואין עליו שם משקה כלל, וכשסוחטו ומוציאו מן הענבים הרי זה כמפריד אוכל מאוכל ומותר (יט), אבל אם אין בה אוכל אסור לסחוט לתוכה אף על פי שעתיד לערב בה אוכל ובשביל

בדי השלחן

בחול אסור לסחוט שם בשבת. שם (טז) שם י׳ (יז) שם א׳ (יח) שם ו׳. והיינו שיעור מה שצריך לתיקון המאכל, אבל חלילה להערים לסחוט על גבי האוכל משקה הרבה יותר ממה שצריך לתיקון המאכל כדי לשתות המשקה אח״כ דזה הוי מפרק גמור וחייב חטאת, דאין שם אוכל על המשקה הנסחט יותר מהשיעור הצריך לאוכל, וכן מבואר ברש״י שבת דקמ״ד ע״ב וז״ל לתוך הקדירה של תבשיל לתקנו דמוכחא מילתא דלאו למשקה בעי ליה אלא לאוכל עכ״ל, וא״כ כשסוחט הרבה לשם משקה חייב חטאת. ונתבאר כ״ז היטב בב״י ושו״ע סי׳ תק״ה גבי חולב ביו״ט לתוך הקדירה דדיני כמו בסוחט בשבת לתוך הקדירה וז״ל אדמו״ר בסי׳ תק״ה בד״א כשהוא לתוך המאכל כדי לתקנו כו׳ או שיש בכלי פירורין והחלב נבלע בהם כו׳ שאז הוא בטל לגבי האוכל כו׳ אבל החולב חלב הרבה לתוך כלי שיש בו מעט לחם כו׳ כיון שהרבה חלב נשאר לבדו בכלי שאינו מעורב עם האוכל הרי תורת משקה עליו ואסור משום מפרק עכ״ל, והעתקנו כ״ז לפי ששמעתי שרבים טועים בזה בלא יודעים שמניחים איזה אוכל בכלי לסימן וסוחטין עליו תפוחי זהב או שאר פירות כמה שירצו לשתות, וצריך להזהירם על זה (יט) שם. **והנה** המג״א בסי׳ שי״ט סקט״ז כ׳ דהא דלא אסרו סחיטה משום בורר (וכמו דאסור לסחוט ביסר משום בורר בסי׳ ש״ך ס״ז) ותי׳ משום שהכל מין א׳, ור״ל דהפרי עם הנסחט הוי מין א׳, ובמין אוכל א׳ אין איסור ברירה, ולפ״ד צ״ל דגם בכבשים ושלקות שמותר לסחוט מימיהן לתוך הקדירה הוי ג״כ מין א׳ אע״פ שהמים הנסחטים אינם מגוף הפרי אלא שנבלעו בפרי ע״י הכבישה ושליקה, מ״מ כיון שנבלעו בגוף הפרי וגם קולטים טעם הפרי וי״א לברך עליהם ברכת הפרי עי׳ לעיל סי׳ נ״ג, ע״כ חשיבי מין אוכל א׳, והיינו אפילו להאומרים דתורת משקה על הבלוע ויש בסחיטתן חיוב דש, מ״מ לגבי בורר נחשבים כמין א׳ עי׳ מחהש״ק סי׳ שי״ט סקט״ו, ע״כ מותר לסחטם לתוך האוכל, וכש״כ להאומרים דתורת אוכל על הבלוע כמבואר בסי׳ ש״כ ס״א וכן הלכה דודאי חשיבי מין א׳, והפמ״ג בריש סי׳ ש״ך בא״א כ׳ די״ל דסוחט הוי כב׳ מינים ויש בהם משום בורר, ואפ״ה הוצרכו

לאסור

לאסור מטעם מפרק דבורר לאכול לאלתר מותר ובמפרק אסור. והנ״א כלל י״ד אות ג׳ כ׳ דצ״ע אם סוחט אשכול חייב משום בורר ג״כ אם אינו לאכול לאלתר. וכן אדמו״ר הצ״צ בפס״ד סי׳ שי״ט הק׳ בסיחט וחולב דליחייב משום בורר ואפשר דומה לב׳ מיני אוכלין, מכל הנ״ל מוכח די״ל דסוחט חייב משום בורר ג״כ, אלא דלדעת המג״א דהוי מין א׳ מותר לסחוט ענבים לתוך הקדירה אפילו שלא לאכול לאלתר, ולדעת הפמ״ג דהוי כב׳ מינים מותר דוקא לאכול מיד, מיהו אם שייר הרבה משקה בפרי הנסחט דהוי בורר במין א׳ מותר אפי׳ שלא לאכול לאלתר כמ״ש הפמ״ג בא״א סי׳ שי״ט סקט״ז, ונראה שמש״כ המג״א דהוי מין אוכל א׳ אזיל לשיטתי׳ בסי׳ ש״ך סק״ז שכ׳ גבי בוסר שא״ר לאכילה דאסור לסחוט לתוך הקדירה אפילו לאכול מיד, דלא התירו אוכל מתוך פסולת אלא ליטול בידו האוכל ולאכול שדרך אכילה כן הוא אבל לסחוט אסור דאין זה דרך אכילה אלא דרך מלאכה וכ״כ אדמו״ר שם ס״ח הרי דס״ל דסחיטה לא דמי לבורר בידו, והפמ״ג שם כ׳ בדעת המג״א דסחיטה הוי כבורר בכלי, א״כ אם נימא דהוי כב׳ מיני אוכלין, דבזה ג״כ לא התירו אלא לברור ביד דוקא, שוב יהא אסור לסחוט דסחיטה לא דמי לבורר בידו, ע״כ הוכרח המג״א לתרץ דהוי מין אוכל א׳, ובזה אפילו בכלי מותר ע״כ מותר לסחוט ג״כ, ומ״מ אין סחיטה דומה לכלי המיוחד לכך שבזה מסתפק הפמ״ג כנ״ז לק׳: ונתבאר שגם דעת אדמו״ר דהוי מין א׳ כיון דפסק דסחיטה לא הוי כבורר בידו כנ״ל, ע״כ מוהר לכאורה לסחוט ענבים לתוך הקדירה אפילו שלא לאכול לאלתר. ומ״מ נראה שגם אי נימא דהוי מין א׳ אעפ״כ אסור לסחוט אלא סמוך לסעודה, דלא עדיף מקולף פירות שכ׳ המג״א בסי׳ שכ״א סק״ל דאפילו תפוחים אסור לקלוף אלא סמוך לסעודה, וסמוך לסעודה מותר ולא אמרינן דהוי פסולת מאוכל דאסור אפי׳ סמוך לסעודה, וכתבנו הטעם לעיל סק״ח דכ״ז שלא נקלף אין שם פסולת על הקליפה, ואעפ״כ אסור שלא לאכול לאלתר לפי שאח״כ יהי׳ שם פסולת עלה, וה״נ בסוחט ענבים שנשאר אח״כ הקליפה והזגים אע״פ דבשעת סחיטה אוכל הוא כמ״ש הפמ״ג סי׳ ש״ך סק״ז מ״מ הרי יהי׳ פסולת גמור אח״כ ע״כ י״ל דאסיר לסחוט ענבים אלא סמוך לסעודה, ובוסר אסור אפי׳ סמוך לסעודה כמ״ש המג״א סי׳ ש״ך סק״ז, ויל״ע להט״ז בסי׳ ש״ך סק״ד שכ׳ דהא דאסור לסחוט בוסר אפילו לקדירה, היינו שלא לאכול לאלתר דהוי בורר אוכל מתוך פסולת אבל לאכול לאלתר מותר גם בוסר וס״ל דסוחט הוי כבורר בידו, ולפ״ד הא דמותר לסחוט ענבים לתוך הקדירה היינו אפילו שלא לאכול לאלתר, וקשה דליחייב משום בורר, ואין לומר כתי׳ המג״א הנ״ל דהוי מין א׳ דכבר ביארנו לעיל שאפי׳ במין א׳ אסור לסחוט שלא לאכול לאלתר דדמי לקולף, ולבד זה הרי הט״ז לשיטתי׳ בסי׳ שי״ט סק״ב ס״ל דגם במין א׳ הוי בורר, ואין לומר כמ״ש הפמ״ג סי׳ שי״ט דמיירי כשמשייר משקה בפרי, ובזה לא הוי בורר גם להט״ז כיון דלא אכפת לי׳ איזה משקה שיצא, והוי כלוקח סתם מן הבא בידו דאינו דרך ברירה כמ״ש הט״ז שם, דא״כ גם בבוסר כה״ג שאינו סוחט

כל

כל הבוסר יהא מותר אפילו שלא לאכול לאלתר ואין חילוק בין בוסר לענבים, וצ"ל דבוסר שאינו ראוי לאכילה גם המיץ שלו חשוב כפסולת כל זמן שלא נסחט, ועי"כ לא מהני מה שמשייר מיץ בתוך הבוסר, אבל בענבים כשמשייר מיץ בתוך הענבים שפיר הוי אוכל מאוכל במין א', ואינו דרך ברירה כנ"ל: ובאגלי טל מלאכת בורר סק"י אות ה' כ' לתרץ קושי' המג"א דסוחט ענבים לא הוי בורר, משום דיכול למצוץ הענבים בפיו דלא יהיה בורר כלל, כמו במים שיש בהם קסמין דקים דמותר לסננם הואיל ויכול לשתותם בלא סינון עיי"ש, ותי' אינו מובן דמה יענה לתפוחים שא"א למצוץ אותם, ואעפ"כ אין בסחיטתן משום בורר, ועוד דהא מותר לסחוט ענבים לתוך הקדירה לתקן המאכל, ובזה שרוצה המשקה לתיקון האוכל, א"א לו בלי סחיטה, שאם ימצוץ בפיו לא יהא אפשר לו כלל ליתנם תוך המאכל לתקנו, וגם מה שתי' שם על חולב דאינו בורר שיכול לינק מן הבהמה ג"כ לא יתיישב לחולב לתוך הקדירה לתקן המאכל (ולפ"ז צ"ל לפי' הלבוש שכ' במים שיש בהם קסמין דמותר לסננם לפי שיכול לשתותם בלי סינון לעכב הקסמין בשיניו, דזה דוקא במסנן המים לשתיה, אבל כשרוצה לתת המים לתוך האוכל דבזה מוכרח לסנן יהא אסור לסנן, מיהו ככר כ' האג"ט דבמים שיש בהם קסמין דקים אין בורר משום שאפשר לשתותם עם הקסמין, וממילא מותר לסנן אפי' כדי לתתם לתוך האוכל) והנה אחרי שנתבאר דסחיטה אינה כבורר בידו להמג"א ומותר לסחוט דהוי מין אוכל א', ממילא מותר לסחוט ענבים לקדירה גם בכלי אם אינה מיוחדת לכך, דהא סחיטה גופא דומה לסוחט בכלי ואפ"ה מותר (ועי' לעיל סי' קכ"ה בבדה"ש סק"ט דבמין אוכל א' מותר לברור בכלי, ובכלי המיוחד לכך מסתפק הפמ"ג כמ"ש שם, וגם למש"כ האג"ט בפירות הנאכלין עם קליפתן דמותר לקלוף אפילו בכלי המיוחד לכך כמ"ש לעיל סי' קכ"ה סט"ז, התם לא שייך ענין ברירה כלל, אבל בסוחט שלבסוף נשאר פסולת ומותר רק לאכול מיד י"ל דגם להאג"ט אסור בכלי המיוחד לכך, ועי' באג"ט סק"י מש"כ כעין זה מהריב"ש, וממש"כ המג"א סי' שי"ט סקט"ו במערה משקה מכלי לכלי דמוכח מהרי"ף דהא דבעינן שישאיר ניצוצות הוא דוקא במסנן בכלי, אין ראי' דאוכל מתוך אוכל מותר אפי' בכלי המיוחד לכך, דהא התם מיירי בצבאתא דהיינו קסמין שנתן בפי הכלי שמערה ממנה ולא הוי כלי המיוחד לסינון) ולהפמ"ג דהוי ב' מיני אוכלין מותר לסחוט ביד דוקא ולא בכלי, ונראה דלסחוט בכלי המיוחדת לכך לכו"ע אסור עכ"פ משום עובדין דחול, וכמו שכ' התפא"י לאסור לנער העפר מן הבגד ע"י מברשת (שקורין בארשט) משום עובדין דחול וה"ד לעיל סי' קט"ז בבדה"ש סקל"ו, ובמשנה ביצה דכ"ט המביא כדי יין כו' לא יביאם בסל ובקופה ופי' רש"י דנראה כמעשה דחול, והרבה כיו"ב, ואפילו להפוסקים דס"ל דאין בסוחט משום בורר כלל כמ"ש לקמן, מ"מ אסור לסחוט בכלי המיוחד לכך, ומה שהתיר האג"ט לקלוף תפוחים בכלי המיוחד לכך, הקילוף אינה מלאכה ולא מיחזי כעובדין דחול, ודרך אכילה כן הוא, אבל סחיטה היא

מלאכה

כך הוא סוחט לתוכה יין זה (כ). וכן הדין בתותים ורמונים וכיוצא בהם שנתבאר בסעיף ו', אבל שאר פירות שנתבאר בסעיף ז' מותר לסחטן אם כוונתו כדי לטבל המאכל במימיהן, אעפ"י שאין שם אוכל בתוך הכלי שסוחטן לתוכו, אף לדברי הי"א בסעיף ז'

בדי השלחן

מלאכה והתירו רק לתוך הקדירה ע"כ שייך בה עובדין דחול ועי' בסי' ש"א בקו"א אות ז'; והסוחט תפוחי זהב וכיוצא בפירות שיש עליהן קליפה לתוך הקדירה, לכאורה כיון דהקליפה אינה נאכלת נמצא דבסחיטתו הוי בורר אוכל מפסולת, ויהא אסור להמג"א דס"ל דסחיטה לא דמי לבורר בידו, אבל נראה פשוט דמש"כ המג"א דסחיטה לא הוי כבורר בידו, היינו על מה שסוחט המשקה מגוף הפרי שהמשקה נבלע בו, וגוף הפרי הוי אוכל בתפוחי זהב ע"כ שפיר הוי בורר אוכל מאוכל במין א', ומה שנסחט המשקה ונפרד מהקליפה שאינה ראוי' לאכילה זה לא גרע מקולף, דמה לי שמסיר הקליפה ע"י קילוף או שמוציא הפרי או המשקה מהקליפה, ומיהו בעינן דיקא שיהא סמוך לסעודה כמו בקולף הנז' לעיל סי' קכ"ה סט"ז, ואם אינו סוחט כל הפרי ומניח מקצת הוי בורר אוכל מאוכל ומותר אפילו שלא לאכול מיד, ובשביתת השבת כללי מלאכת דש מביא פוסקים דס"ל דאין בסוחט משום בורר כלל, וכבר תכאנו דעת הרבה פוסקים דיש בסוחט משום בורר וכן מבואר בשו"ע אדמו"ר גבי בוסר (כ) שם ו', והנה כ' אדמו"ר שם דאם עתיד לערב בה אוכל הרי זה כמשקה הבא לאוכל וכאוכל הוא חשוב אלא שאסור מדרבנן לפי שאין הדבר ניכר שהנסחט בא לתקן האוכל, והוא מרש"י וש"ל כמ"ש במ"מ, וז"ל רש"י (שבת דקמ"ד ע"ב) אבל לא לתוך הקערה, דזמנין דלמשקה קאי ואע"ג דבקערה לא שתי איניש לא מוכחא מילתא ואיכא איסור עכ"ל, ועי' גם ברש"י הקודם ד"ה לחוך הקדרה, והמשנ"ב בבה"ל ד"ה לחוך קדרה כ' דמדברי רש"י משמע דבקערה אף שיש בה תבשיל ג"כ אסור משום דלא מוכחא מילתא דזמנין למשקין קבעי לה כן הוא ביאורו של רש"י וכ"כ בס' מטה יהודה וכן מצאתי במאירי ודלא כאיזה אחרונים שלא הבינו דברי רש"י כן עכ"ל, ור"ל שהבינו דברי רש"י להיפוך דאם יש אוכל בקערה בודאי מותר, ואפילו אין אוכל בקערה אינו אסור אלא מדרבנן, וכמ"ש אדמו"ר ז"ל מפורש בס"ו, ובאמת אינו הבנת איזה אחרונים לבד אלא כן פי' הרדב"ז את דברי רש"י כמ"ש באג"ט סקי"ח, וכן מפורש בתוס' רי"ד שזהו כוונת רש"י וה"ד בשביתת השבת סקכ"ו, וגם כן מוכח משה"ל המובא בב"י לענין סחיטת לימונים לקערה שעתיד לערב בה אוכל, דמבואר שפי' דברי רש"י באין אוכל בקערה, וגם ברש"י ד"ה החלב טמא כ' ולא קמפליג בין לתוך הקדירה בין לתוך הכוס, מדנקט רש"י "לתוך הכוס" ולא

כ'

כ' לתוך הקערה, מוכח דס"ל דלתוך הקערה דינו כאוכל כיון שעתיד לערב שם אוכל, ואינו מקבל טומאה, אבל לתוך „הכוס" שאין נותנים אוכל בתוכו הוי כמשקה, ובדקמ"ה ע"א ברש"י ד"ה הבא כ' לצורך אוכל כגון „שסחטן לשם הפת" משמע דהעיקר תלוי בכוונתו בשעת סחיטה דאם סוחט „לשם הפת" הוי כאוכל, אע"פ שלא סחט על האוכל, ובגמ' שם אמר ר"פ כו' במשקה הבא לאיבוד קמיפלגי, ושם דמיירי במחליק הככרות בענבים אינו בא בתחלת הסחיטה לאיבוד, אלא אח"כ כשאופין הככר וכמו שפי' רש"י שם שמתחלה נסחט „אדעתא דאזיל לאיבוד", וקרי לי' בגמ' משקה תבא לאיבוד, א"כ הה"נ במשקה הבא לאוכל דאם נסחט אדעתא דאוכל הוי הבא לאוכל. מיהו מסקנת הגמ' שם דאומר ר"ה בריה דר"י דפליגי במשקה העומד לצחצחו, ולא במשקה הבא לאיבוד, וי"ל דר"ה ברי' דר"י ס"ל דמחליק בענבים לא הוי משקה הבא לאיבוד משום דבשעת סחיטה אינו נאבד, וה"ה דמשקה הבא לאוכל לא הוי אלא כשנסחט על האוכל, ורש"י לשטתי' פי' דלכך לא הוי מחליק בענבים משקה הבא לאיבוד, משום דלאו לאיבוד אזל שהרי לצחצח דהאוכל נתנו והרי מצחצחו. אבל להפוסקים במשקה הבא לאוכל דאדעתא דאוכל לא מקרי בא לאוכל יפרשו דע"כ אמר ר"ה ברי' דר"י במחליק בענבים דלא הוי משקה הבא לאיבוד משום דאדעתא דאיבוד לא מקרי בא לאיבוד, ותליא במחלוקת ר"פ ור"ה ברי' דר"י אלא דבגמ' שם בריש הדף דמקשה מס"מ שסחט זיתים וענבים דמ"ט לא הוי אוכל ותירצו „בסוחט לתוך הקערה" הרי מבואר דלתוך דהקערה לא חשיב אוכל כלל, וקשה על רש"י הנ"ל (וראיתי שהעיר קושי' זו בצ"צ משניות שבת ד"ס ע"ד). מידהו באג"ט מביא מהרדב"ז סי' תרפ"ו דשלש מדות בדבר לתוך קדירה שיש בה אוכל מותר, לתוך הקערה בסתם חייב, אבל אם פירש דלאוכל בעי לה אסור מדרבנן, ולק"מ מהגמ' שאמרו בסוחט לתוך הקערה דמיירי בסוחט סתם דחשוב משקה, ועי' באג"ט ד"ס אות ז', וכתבנו כ"ז לעורר המעיין ואכמ"ל, והאג"ט הקשה על שיטת רש"י מגמ' דשבת די"ט בסוגי' דשום בוסר ומלילות דלמה אסור לסחטן, והא המשקה היוצא מהם אינו לשתיה אלא לטבול בו א"כ הו"ל כמשקה הבא לאוכל וכאוכל דמי, וזה יש לתרץ דאדמו"ר הצ"צ במשניות שבת פכ"ב דנ"ח ע"ג הביא מרי"ו דלפעמים סוחטין שו"ב ומלילות למשקה, אלא שהצ"צ שם דנ"ט ע"ג הקשה משמן דאינו ראוי לשתיה כ"א לאכול עם פת וחייב על סחיטת זיתים, והיא קושי' עצומה, ואפשר לומר דבמשקה העומד לטיבול כמו שמן יש חילוק בין סוחטו לאוצר לסוחטו סמוך לאכילה, ואע"פ שבדש אין מחלקים בזה, מ"מ בסוחט שהחיוב הוא רק על משקה, י"ל דאין עליו תורת משקה רק כשמכניסו לאוצר אבל בסוחט סמוך לאכילה אין תורת משקה עליו רק תורת אוכל, ובשו"ע אדמו"ר סי' קנ"ח ס"ט גבי טיבולו במשקה כ' דאם מטגנים בחמאה קרושה א"צ נט"י לטיגון זה שכיון שהחמאה קרושה היתה אוכל גמור וכשהתחילה להיות נמוחה ולצאת ממנה משקה הרי יצא לתוך האוכל שהוא מין הטיגון וכל משקה הבא לאוכל

מתחלת

שאוסרין סחיטת שאר פירות כדי לשתות מימיהן (כה):
ט) **אבל** לסחוט ענבים לתוך מים או שאר משקין לשתותן אסור, דדוקא משקה הבא לאוכל הוא כאוכל, אבל הבא

בדי השלחן

מתחלת יציאתו אין עליו תורת משקה כלל, אבל אם מתיכין החמאה לבדה תחלה בכלי א׳ ואח״כ משימין אותה לתוך הטיגון שכבר ירד עליהם תורת משקה קודם שנתנה לתוך האוכל צריך נט״י, מבואר דאע״פ שבשעה שהתיך החמאה הי׳ דעתו לערבו בתוך האוכל מ״מ תורת משקה עליו, לפי שלא בא מתחלה לתוך האוכל, וזה דלא כמ״ש בסי׳ ש״ך הנ״ל דסוחט לתוך קערה שעתיד לערב בה אוכל הוה כאוכל, ומשמע דחזר בו בהל׳ נט״י ממש״כ בהל׳ שבת ודעתו להחמיר כמ״ש התוס׳ רי״ד הנ״ל, (וכעין זה כ׳ בדברי נחמי׳ סי׳ כ״א ד״ל ע״ב שאדמו״ר חזר בהל׳ נט״י לענין משקה שנקרש ונימח ממש״כ בהל׳ שבת, וז״ל אלא שלפי״ז לכאורה צ״ע כו׳ אחר שכבר נטה מד׳ המג״א בסי׳ קנ״ח איך ולמה חזר ונמשך אחריו בסי׳ שי״ח, אך עיין בהקדמה להלכות פסח שכתב דה׳ נט״י הוא סמ״ב שחידש ואיזן ותיקן מוח״ז רז״ל לבסוף א״כ י״ל שלבתר חזרה נשנית עכ״ל, וההקדמה להל׳ פסח היא ההקדמה הראשונה מבני אדמו״ר ז״ל בתחלת השו״ע, ונדפסה בפעם א׳ בשו״ע הל׳ פסח שנדפס תחלה בשקלאוו, והקדמות השניות נדפסו בשו״ע קאפוסט כשנדפס כל חלקי השו״ע על הסדר) וכ״כ בסידור בסדר נט״י ס״כ, וכן דעת התוס׳ רי״ד דאם אין אוכל בקערה חייב משום מפרק אע״פ שעתיד לערב בה אוכל, ועי׳ בצ״צ משניות שבת ד״ס תחלת ע״ד, ולפ״ז הי׳ צריך להחמיר בשאר פירות במקום שנהגו איסור בסחיטתן שלא לסחוט לתוך הקערה רק לתוך האוכלין, ומ״מ כתבנו בפנים דמותר לסחוט ש״פ לתוך הקערה כמ״ש אדמו״ר בהל׳ שבת, דהאוסר סחיטת ש״פ הוא דעת רש״י ורש״י לשיטתי׳ חשוב אוכל גם לתוך הקערה, וכמש״פ אדמו״ר בהל׳ שבת, וכדעת השה״ל, וגם יש לצרף ס׳ האג״ט דלא אחשבינהו, עי׳ סקכ״ה, ובפרט שפ׳ אדמו״ר דהעיקר דאין בסחיטת ש״פ משום מפרק, רק במקומות שנהגו להחמיר אין לשנות, ואין ידוע לנו בזה״ז המקום שנהגו להחמיר, ומ״מ המחמיר גם בש״פ לסחוט לתוך הקדירה דוקא תע״ב וכ״פ האג״ט (כח) שם ז׳, ועי׳ מש״כ בסק״כ, והנה שם הבאנו לשון רש״י שאסור לסחוט ענבים לתוך הקערה וז״ל דזמנין דלמשקה קאי ואע״ג דבקערה לא שתי איניש לא מוכחא מילתא ואיכא איסור עכ״ל, מבואר מרש״י דבקערה לא שתי איניש ואעפ״כ אסור דלא מוכחא מילתא דאולי רוצה אותם למשקין, ועל יסוד דברי רש״י אלו כ׳ השה״ל המובא בב״י להתיר סחיטת לימונים וש״פ לתוך הקערה דכו״ע ידעי דלמתק אוכלא עביד ולא לצורך משקה, והי׳ אפשר לומר דרק לתוך הקערת התיר השה״ל דאיכא תרתי לטיבותא דבקערה לא שתי איניש כמ״ש רש״י וגם

אין

למשקה הוא כמשקה, וכן כשא״פ לדברי האוסרין סחיטתן (כב):

י) **אבל** פירות שאינם ראוים לאכילה אסור לסוחטן לדברי הכל, אפילו לתוך האוכלים, שכשסוחט פרי שאינו ראוי לאכילה אינו מפריד אוכל מאוכל אלא אוכל מפסולת ויש בזה משום מפרק, וגם משום בורר אוכל מתוך הפסולת (כג), וכן אסור לסחוט הבוסר אפילו לתוך האוכלין מפני שאינו ראוי לאכילה, אלא אם כן נתגדלו עד שיהיו ראוין לאכילה לרוב בני אדם (כד):

יא) **לימונים** בזמננו שרבים רגילים לסוחטן למימיהן לעשות מהם משקה שקורין פאנש או לימונדה, דינם כתותים ורמונים ואסור לסחטן בכל מקום, אבל מותר לסחטן לתוך האוכל כדי לתקנו (כה). אבל לסחוט לימונים לתוך הטייא או לתוך המים אסור:

בדי השלחן

אין דרך לסחוט לימוניס לצורך משקה, ושפיר מוכחא מילתא דלמתק אוכלא עביד, אבל לסחוט הלימוניס לתוך הכוס דשתי איניש מיני׳ אסור, דאין כאן כ״א צד א׳ להיתר דאין דרך לסחוט לימוניס למשקה, ומל׳ שו״ע אדמו״ר משמע דאין חילוק בין קערה לכוס, שלא הזכיר כלל קערה רק „כלי״ שסוחטן לתוכו וצ״ע (כב) שם י׳ (כג) שם ח׳, ואף שמותר לברור אוכל מתוך הפסולת לאכול לאלתר היינו לברור בידו מפני שדרך אכילה כך הוא ליטול האוכל בידו מן הפסולת ולאכול, אבל לסחוט ולאכול אינו דרך אכילה אלא דרך מלאכה. (שם) ויש סמך לזה ממש״כ הרלב״ג בפ׳ יתרו והו״ד בשביתת השבת מ״ד דנ״ח (כד) שם ט׳, ויש מי שמתיר לסחוט בוסר לתוך אוכל ואצ״ל בשאר פירות שאינם ראויים לאכילה ויש להחמיר כסברא הראשונה (שם). ועי׳ בקו״א סי׳ רמ״ו אות ג׳ שכ׳ שם דרוב „יש להחמיר״ שבדברי האחרונים הוא חיוב גמור, ובודאי השגיח אדמו״ר על הכלל שלו, וכיון שסיים בבוסר „ויש להחמיר״ בודאי הוא חיוב גמור ע״כ סתמנו בפנים להחמיר (כה) כ׳ הב״י בסי׳ ש״כ וז״ל ויש לתמוה שבמצרים נוהגים לסחוט לימוניס לתוך מים שנתנו בהם סוקר לשתות לתענוג כו׳ ואפשר דלא מיתסר אלא כששותין מי סחיטת הפרי בלא תערובת משקה אחר א״נ דלא מיתסר אלא כשסוחטין מימיו לבד ואח״כ מערבים אותם אבל אם המנהג לסחוט מימיו לתוך משקה אחר שרי עכ״ל, הנה לתי׳ א׳ מותר לסחוט לימוניס בכל אופן, ולתי׳ הב׳ מותר לסחוט במקום שהמנהג לסחוט לתוך משקה אחר דוקא, ואדמו״ר כ׳ וז״ל ואפי׳ אם נוהגין לסחטן לתוך מים לשתות מותר כיון שאין דרך לשתותן לבדן עכ״ל, משמע דתפס לעיקר כתי׳ א׳ שאין שותין אותן לבדן, אבל כיון שכ׳ ההיתר דוקא בנוהגין לסחטן לתוך מים, י״ל

דאם

דאם סוחטין אותן לבדן אסור, וכיון שבזמננו אין המנהג לסחוט לימוניס דוקא לתוך המים, אלא שסוחטין אותן לבדן, בכמויות גדולות, ואח״כ מערבין המיץ במשקאות, כמו שעושין מוכרי המשקאות, וגם הח״א כ׳ דממלאין מהם חביות למאות לשתות עם פאנש, א״כ שוב הוי דינם כתותים ורמונים, ואסור לסחוט אותם אפילו לתוך המים, והנה נתבאר לעיל סק״ז דדש לא הוי אלא בדבר שעושין אותו קודם שמכניסין לאוצר כמו דישה בשבלים ואז אסור אפילו עושה סמוך לסעודה, אבל דבר שעושין רק סמוך לסעודה כמו פירוק אגוזים מקליפתן הקשה לא הוי דישה, ולפ״ז יקשה על הרא״ש שהתיר סחיטת לימוניס מטעם דסוחטין אותן למאכל, ולא כ׳ דמותר לפי שעושין הסחיטה סמוך לסעודה, דמסתמא לא הי׳ נהוג לסחטן זמן רב קודם הסעודה, וביותר קשה על הב״י שחתר למצוא טעם על מנהג מצרים לסחוט לימוניס לתוך המים לשתותן ולא כ׳ דלא הוי מפרק כיון שסוחטין תמיד לתוך המים דהוי סמוך לשתיה, ובאג״ט כ׳ באמת טעם זה להתיר לימוניס, ונראת לומר דדוקא בשבירת אגוז וכיוצא שעושין תמיד סמוך לסעודה לא הוי דישה דאמרינן דדרך אכילה הוא ולא דרך דישה, אבל סחיטת פירות אינו דרך אכילה כלל וכמ״ש המג״א סי׳ ש״ך סק״ז דבסוחט יש איסור בורר אפילו סמוך לסעודה דסחיטה אינו דרך אכילה אלא דרך מלאכה והי״ד לעיל סקי״ט, ע״כ אפילו סוחטין תמיד סמוך לסעודה הוי דישה, ובזמננו בלא״ה לא שייך היתר זה דהאג״ט כיון שסוחטין הלימוניס הרבה מאד בבתי החרושת ואינו סמוך לסעודה כלל, והנה עוד כ׳ אדמו״ר שם דלהאוסרים סחיטה גם בשאר פירות אסור לסחוט לימוניס אפילו במקום שסוחטין אותן לתוך המים, והקשה ע״ז באג״ט דהא טעמם כיון דאחשבינהו הוי ליה משקה והכא דלא אחשבינהו אלא לשתות עם מים וצוקר וכה״ג לאו משקה הוא ומותר וסיים דזה ברור ופשוט, ולפ״ד גם אם סוחט לימוניס ליתנם לתוך האוכל ג״כ לא הוי אחשבינהו כיון שאינו רוצה לשתותם לבד, ומותר לכו״ע, והרי כ׳ השה״ל הו״ד בב״י דלימוניס דומים לפגין ופרישין ומותר לסחטן בקערה אע״פ שאין בה אוכל ועתיד לערב שם אוכל דכו״ע ידעי דלמתק אוכלא עביד ולא לצורך משקה עכ״ד, (וס״ל כשיטת רש״י דש״פ ג״כ אסור אם כוונתו למשקה, ע״כ התיר בלימוניס משום דכוונתו למתק אוכלא ולא לצורך משקה, דלשיטת הרי״ף מותר לימוניס אפילו אם רוצה אותם למשקה כיון שכל העולם סוחטין אותם למאכל ולא למשקה) וכ׳ השה״ל להתיר הלימוניס מטעם דכו״ע ידעי דלמתק אוכלא עביד, ועין במג״א סק״א בפי׳ דברי השה״ל, ולא התיר הלימוניס מטעם דכיון שאינו רוצה לשתותם לבדם לא אחשבינהו למשקה כמ״ש האג״ט, וצ״ל דכיון שרוצה המשקה הנסחט אפי׳ לאכלו ע״י תערובת מקרי אחשבינהו, ורק כשסוחט למתק הפרי ע״י הסחיטה ואינו רוצה במשקה כלל מקרי לא אחשבינהו (והאג״ט עצמו באותו הדף בעמוד הקודם אות ז׳ אחר שהביא השה״ל כ׳ הוא דאפילו שאר פירות אף שרוצה המשקה לטיבול אסור לסחוט לקערה שאין בה אוכל ולא כ, להתיר מטעם שכ׳ בעצמו דלא הוה משקה דלא אחשבינהו,

מיהו בפמ"ג מ"ז סק"ה כ' בדעת הט"ז דמותר לתת לימוניס למים משום דלא אחשבינהו), וכיון שהתיר השה"ל בלימוניס מטעם דהוי אוכל, ע"כ אם סוחט הלימוניס לתוך משקה דשוב אין דינם כאוכל אלא כמשקה אסור לסחטם להאוסרים סחיטת שאר פירות וכמ"ש אדמו"ר ז"ל, ואדמו"ר הצ"צ במשניות שבת פכ"ב אחרי שהביא דברי הב"י הנ"ל והקשה על טעמי ההיתר שכ' הב"י מסקנתו דעכשיו שנהגו לסחוט לימוניס לצורך שתיה עם מים וצוקר דינם כתותים ורמונים, וכ"ז לדעת הרי"ף, אבל לדעת רש"י י"ל שיש בזה חיוב חטאת עיי"ש, ובס' מור וקציעה אסר ג"כ סחיטת לימון וה"ד בשביתת השבת. והנה הח"א כלל י"ד כ' ועכ"פ יש ליזהר שיסחוט מקודם ע"ג הצוקר דהוי כמשקה הבא לאוכל וגם זה צריך עיון עכ"ל, וכ' ע"ז אדמו"ר הצ"צ במשניות הנ"ל וז"ל צ"ע שהרי הצוקר מניחים אותו אח"כ במים ונהפוך למשקה ובשביל זה סוחטין הלימוניס לשתות המים שנתנו בהם צוקער הנ"ל א"כ צ"ע אם יהיה לצוקער זה דין קדירה לסחוט הלימוניס עליו עכ"ל, ור"ל דבסוחט לקדירה בעינן שיהא המשקה לצורך הקדירה כמ"ש אדמו"ר בשו"ע, אבל כאן אין הלימון לצורך הצוקער אלא הלימון והצוקער לצורך המים, או דר"ל כיון שבדעתו להפוך גם אוכל הצוקער למשקה ע"כ מעיקרא לא חשיב משקה הבא לאוכל, ע"כ לא הזכרנו בפנים היתר לסחוט על צוקער: אבל לסחוט לימוניס לתוך האוכל פשוט דמותר, ובאג"ט הביא קושיא דמ"ש לימוניס מבוסר, דבוסר כיון שאינו ראוי לאכילה אסור לסוחטו לתוך האוכל, וגם לימוניס הרי אינם ראוים לאכילה, ותי' האג"ט הוא נגד הרא"ש והטור כמש"כ בשביתת השבת, ומש"כ בשביתת השבת דהשה"ל יישב בטוב הקושי' מבוסר, אינו מובן כלל, דהשה"ל חילק דבוסר עביד למשקין ולימון עביד לטבל, ולא דיבר כלל מהא דלימון א"ר לאכילה והוי בורר אוכל מתוך פסולת, והנה לעיל סי' מ"ט סט"ז מבואר דיש לימוניס שאינם חמוצים כ"כ ומברכין עליהם שנ"ב, וא"כ הוו ראוים לאכילה, אבל באמת אפילו לימוניס חמוצים ביותר לא דמו לבוסר דבוסר בלא סחיטה אינו ראוי כלל ומקרי פסולת, אבל לימון כיון שגם בלא סחיטה הוא ראוי כמו שנוהגין לתת חתיכת לימון לתוך הטייא, שם אוכל עליו ולא מקרי בורר אוכל מפסולת, ומותר לסחטו לתוך האוכל. והנה המנהג לסחוט לימון לתוך רוטב של רגלים מבושלים, ואם אין בו בשר כלל שנימוח כולו הרי דינו כמשקה ואסור לסחוט לתוכו, ואם בדעתו לאכול המרק אחרי שיתקרר ויקרש, דאז תורת אוכל עליו כמו כל משקה שנקרש (עי' במשנה דטהרות רפ"ג ובסי' קנ"ח גבי טיבולו במשקה) צ"ע אם מותר, דלימוניס בזמננו דינם כתו"ר, שאסור לתת לתוך הקערה שאין בה אוכל שעתיד לתת בה אוכל, אבל הכא עדיף טפי שכבר המאכל בקערה ואינו מחוסר מעשה, אלא שעדיין אין תורת אוכל עליו עד שיקרש, וכיון שידוע דרך הרוטב הזה להניחו לקרוש, אפשר דמותר דמוכחא מילתא דלתקוני אוכל הוא, ע"כ טוב להשגיח שיהי' הרוטב עם חתיכות בשר דאז תורת אוכל עליו (ועי' בשביתת השבת סקפ"ה לענין תבשיל שיש בו רוטב

יב) לימונים ושאר פירות וירקות הכבושים בחומץ או במי מלח, וכן השלקות אסור לסחטן לצורך מימיהן, אבל מותר לסחטן לצורך גופן לתקנם לאכילה על ידי כך (כו), וכן מותר לסחטן לצורך מימיהן לתוך קדירה שיש בה אוכל כדי לתקנו, אבל אם עדיין אין בה אוכל אסור לסחוט לתוכה (כז):

יג) למצוץ המשקה בפיו מן הפירות מותר אפילו מענבים שאין דרך סחיטה בכך, ויש אוסרין למצוץ כל הפירות שאסור לסחטן, וכן הנותן פת ביין או בשר במרק אוסרין למצוץ אותן, והמנהג להקל, והמחמיר אפי׳ בפת ובשר ת״ע ברכה (כח):

בדי השלחן

רוטב ודעתו דהתבשיל עיקר והוי אוכל), ויהא מותר לסחוט סמוך לסעודה, ואם רוצה להניחו לקרוש, דאינו סמוך לסעודה לא יסחוט כל הלימון, שאם סוחטו כולו ומניח רק הקליפה לא עדיף מקולף דמותר רק סמוך לסעודה, (כו) סי׳ ש״כ י״א, ואם מותר לסחוט לצורך גופן לתוך הקערה בשו״ע המחבר מתיר, ובשו״ע אדמו״ר כ׳ דאינו מותר רק כשא״צ כלל למימיהן, ועי׳ צ״צ משניות שבת ד״ס ע״ב ד״ה והנה (כז) שם י״ב (כח) שם ב׳, וי״ל קצת במש״כ הרש״ל הו״ד במג״א סק״ד וז״ל אבל למצוץ הענבים בפיו ולהשליך החרצנים אין זה מפרק הלא כך הוא דרך אכילת ענבים ושרי מדינא מ״מ המחמיר תע״ב עכ״ל, ובגמ׳ ב״מ דפ״ז ע״ב איתא גבי פועל בכרם „ואכלת ולא מוצץ״ ופי׳ רש״י ולא מוצץ היין וזורק החרצנים, אלמא דענבים אין דרך אכילתן למצוץ רק לאכול הכל, וגבי נזיר אמרה תורה בפ׳ נשא מחרצנים ועד זג לא יאכל, אלמא דקליפות וגרעיני הענבים נאכלין, וי״ל עפ״י מש״כ התוס׳ שם ד״ה שבעך ולא אכילה גסה וז״ל אי לאו דכתיב שבעך הוה ממעטינן מואכלת אכילה גסה ולא הוה דרשינן ואכלת ולא מוצץ דשתיה בכלל אכילה היא אבל השתא דכתיב שבעך ולא אכילה גסה אייתר ואכלת למדרש מיניה ולא מוצץ עכ״ל, וכיון דמיתורא דקרא הוא דדרשינן ולא מוצץ, ע״כ בעלמא שפיר אמרינן דמוצץ הוא דרך אכילה דשתיה בכלל אכילה, וכן בתרומה ומע״ש דכתיב ואכלת ודרשינן ולא להפסד במשנה ג׳ פי״א דתרומות, ובשביעית פ״ח שביעית ניתנה לאכילה ולשתיה ולסיכה כו׳ והיינו משום דכתיב לאכלה ולא להפסד, ולא מצינו שיהא אסור למצוץ תרומע״ש ופירות שביעית, וזהו כדברי התוס׳ הנ״ל, והנה למצוץ ענבים היינו שמכניס הענבה בפיו ומוצץ היין ומשליך הקליפה והחרצנים, כמו שמבואר בגמ׳ ב״מ הנ״ל ואכלת ולא מוצץ, דבעינן שיאכל כל הענבה, וכ״מ בב״י שכ׳ דהאוסרים למוץ ענבים אסור למוץ קנה הסוקר, והרי קנה הסוקר א״א למוץ אותו רק ע״י לעיסה שאז יוצא המיץ שלו ומשליך הפסולת

הפסולת, וכן בטור סי׳ ר״ב המוצץ קנה הסוקר, וכן מפורש ברא״ם המובא בב״י השורה פתו ביין „ומחזירו לפיו״ ומוצץ המשקים אסור, ובגמ׳ גיטין דנ״ו בעובדא דר׳ צדוק מייתי ליה גרוגרות מייץ מייהו ושדי להו, ופי׳ רש״י תאנים יבשים והי׳ מוצץ את מימיהן ומשליך הגרוגרות, משמע שהי׳ מכניסן לפיו, דבתאנים יבשים א״א למוץ מימיהן דרך יניקה אלא דרך לעיסה, ובזה אתי שפיר מש״כ השה״ל הו״ד בב״י וז״ל וכ״כ בעל הדברות דאפילו למצוץ משקה מן הענבים מותר לכתחלה דאין דרך סחיטה בפיו אבל יניקה בפה לכתחלה אסור עכ״ל, והיינו דמתיר להכניס הענבה בפיו ולמצוץ דאין זה דרך סחיטה, אבל לאחוז הענבה בידו ולינק ממנה אסור לכתחלה דזה דמי קצת לסחיטה, והט״ז בסק״ב כ׳ דמש״כ השה״ל „אבל יניקה בפה לכתחלה אסור״ כמדומה לי שהוא ט״ס, והא״ר שם כ׳ דקאי איונק מבהמה. ולמ״ש א״ש ועי׳ פמ״ג במ״ז שם, והמשנ״ב סקי״ב כ׳ וז״ל ומסתברא דאפילו בזיתים וענבים אין להחמיר רק כשהוא דרך יניקה לבד דהיינו שמוצץ אותם ואינו משימם לתוך פיו אבל אם משימם לתוך פיו ומוצץ המשקה ומשליך החרצנים לחוץ לכו״ע דרך מאכל הוא וכן משמע מפמ״ג עכ״ל, הנה בפמ״ג לא משמע רק דיונק גרע ממוצץ, אבל להאוסרים למצוץ היינו אפילו להכניסם לפיו כמו בקנה הצוקר, ולפי שאין קני הצוקר מצויים במדינתו ע״כ לא עלה על דעתו הסתירה מקנה הצוקר, ומרא״ם הנ״ל בשורה פתו ביין י״ל לפי שמשליך האוכל לחוץ, אין זה דרך אכילה, ומיהו פשוט דהיינו דוקא במין ענבים שאין בהם אוכל רק כולו או רובו משקה, וכשמכניסו לפיו ומוצץ היין ומשליך הגרעינים הוי כמו סחיטה, וכן בקנה הסוכר שאין בו אוכל כלל אלא המשקה הנמצץ ממנו, אבל בענבים שיש בהם אוכל הרבה ומכניסם לפיו ולועס האוכל ובולע האוכל עם המשקה ומשליך הגרעינים לחוץ, וענבים של עה״ק חברון הם ממין זה, אין זה בגדר סחיטה כלל, אלא דרך אכילה, שהרי אוכל הפרי עם המשקה יחד, ומה בכך שמשליך הפסולת לחוץ ואע״פ שבגמ׳ ב״מ הנ״ל גבי פועל דאמרו ואכלת ולא מוצץ משמע דאין חילוק במיני הענבים, ובכלם אמרו „ולא מוצץ״ שצריך לאכול גם החרצנים, והגם שמדברי התוס׳ ב״מ הנ״ל משמע דדרשו ולא מוצץ דמיצץ הוה שתיה ולא אכילה, א״כ בענבים מלאים אוכל ששייך בהם אכילה אפילו כשמשליך הגרעינים אפשר שמותר להשליך הגרעינים דאין זה מוצץ, מ״מ חזינן התם דהתורה הקפידה על הפסד הבע״ב ואסרה לאכול ענבים במלח וש״ד כדי שיוכל לאכול הרבה, וגם אסרה אכילה גסה, ואיבעיא בגמ׳ שם אם מותר להבהב באור כדי שיאכל הרבה דזה דמי לענבים ומלח, ומסתבר דולא מוצץ היא ג״כ כדי שלא „אכל ענבים יותר עי״ז, ע״כ אסרינן המציצה בכל אופן ויל״ע בזה, אבל גבי שבת דהאיסור משום סחיטה, ובזה שבולע אוכל עם המשקה אינו דרך סחיטה לכו״ע: ובמי שאינו מכניס הפרי לפיו אלא דרך יניקה לבד בזה יש להחמיר טפי, שהרי השה״ל שהתיר למצוץ ענבים אסר לכתחילה לינק כמו שפי׳ לעיל, וגם טעם ההיתר שכ׳ מהרש״ל דמותר למצוץ שדרך אכילה הוא כך. לא שייך

ביונק

יד) משקין שזבו מאליהן בשבת מענבים אסורים עד לערב אפילו אם הענבים עומדים לאכילה, אבל משקין שזבו מתותים ורמונים וכיוצא, אם הם עומדים למשקין המשקין אסורין עד הערב, ואם הם עומדים לאכילה המשקין מותרין (כט):

בדי השלחן

ביונק דהדבר פשוט שאין זה דרך אכילה כלל: וכ״ז במוצץ או יונק, אבל ליקח הענבה בידו, ולסחוט אותה בידו לתוך פיו, אפשר דלכו״ע אסור, דזה הוי סחיטה ממש, ועי׳ פמ״ג במ״ז שכ׳ כל מה שמגיע בפה בשעת אכילה לאו מלאכה הוא, אין ראי׳ דמותר לסחוט לתוך פיו, שהרי כ׳ זה על מש״כ הט״ז לדמות מוצץ לשותה מים שיש בהם תולעים ע״י מפה, שאין איסור במה שהוא עושה בפיו כמ״ש הט״ז, אבל לסחוט בידו אפשר דאסור וצ״ע, והנה כ׳ הב״י דלמצוץ קנה הסוקר בפיו דמי למציצת תותים ורמונים, ותלוי במחלוקת הרא״ם והשה״ל, וכ׳ הב״י וז״ל אסור למצוץ קנה הסוקר בשבת שהרי דרך לסוחטן למימיהם לעשות מהם הסוקר כו׳ ולא גרעי מתותים ורמונים עכ״ל, ויל״ע דכיון שקנה הסוקר סוחטין אותן לעשות מהן סוקר, א״כ אינן עומדין למשקה רק לעשות מהן אוכל, ועדיף מסוחט לתוך הקערה שעתיד לערב בה אוכל, כיון שמשקה הקנים עצמם נסחטים כדי שיהיו אח״כ אוכל, וכיון שנסחט לשם אוכל חורת אוכל עליו, ואיך דמי לתותים ורמונים שסוחטין אותן למשקה, ואדרבא דמי טפי ללימונים שכ׳ הרא״ש דמותר לפי שעומד למאכל, והי׳ אפשר לומר דהב״י ס״ל דסוקר אינו עומד לאכילה אלא למתק בו את המשקין וסופו להיות נימוח ולהיות משקה, ואע״פ שכ״ז שלא נימוח חורת אוכל עליו, מ״מ במשקה הקנים אזלינן בתר סופם ותכליתם שיחזרו למשקה, ע״כ מתחלתם הם עומדים למשקה, אלא דא״כ קשה שהרי הב״י עצמו כ׳ שם לעיל טעם דבמצרים סוחטין לימונים לתוך משקה דלא מיתסר אלא כששותין מי סחיטת הפרי בלא תערובת משקה אחר, והרי סוקר ג״כ כיון שמערבין אותו במשקין, לא דמי לתותים ורמונים, ולעיל ס״ק כ״ה כתבנו סברא בשמן דכיון שמכניסין אותו לאוצר נקרא שעומד למשקה אע״פ שלבסוף אוכלין אותו עם פת, וה״נ בקנה צוקר כיון שמכניסין האוכל לאוצר נקרא שעומד לאוכל, אע״פ שלבסוף נימוח הצוקר למשקה, ועוד הרי יש אוכלין צוקר וגם מערבין אותו לתוך האוכלין ויש לומר שמשקה הקנים עומדים לאוכל, וגם קנה הסוקר לא דמי לשאר פירות כענבים וכיוצא שאפשר לאכלן עם הקליפה והגרעינים, וכשהוא מוצץ ומשליך הגרעינים הרי זה כסחיטה ולא כאכילה לדעת האוסרים, אבל קנה הסוקר שאי אפשר לאכלו כלל שהתוך שלו הוא כעץ ממש, רק למצוץ המשקה שלו, מסתבר דלכו״ע זהו דרך אכילה, ודברי מרן הב״י צע״ג (כט) שם ג׳:

בבדה"ש דיו"ד ע"א סוף סי' כ"ו דאיסור מחילות, צ"ל דאיסו' משמרת בלי מחילות:

בקצוה"ש סי' קכ"ד סט"ז, על גבי קדירה הטמונה על גבי האש, עי' בדה"ש לעיל סוסק"י:

בבדה"ש סי' קכ"ד סק"ג מש"כ להעיר על הפמ"ג שכ' דאונס חמור משוגג, ראיתי עתה במנחה חדשה שבסוף מנחת שבת בפתיחה לאיסורי שבת אות ג' שכבר העיר בזה הגאון מהרש"ם מברעזאן:

בבדה"ש סי' קכ"ד סק"י, כתבנו דעומד סמוך לאש במקום שמתבשל שם הרי זה כעומד על האש, הנה באגלי טל מלאכת האופה סי"ב הביא דעת הר"ן דה"ר מיקרי כשעמד תחלה על גבי האש ולא סמוך לאש, אבל האג"ט הקשה עליו ופסק דגם כשעמד אצל האש מיקרי ה"ר:

בבדה"ש סי' קכ"ה סק"א, צדדנו להתיר האוכל אם בירר בשוגג אוכל מתו"פ או פמ"א, ועתה ראיתי במנחת שבת סי' פ' סקס"ד וז"ל ועיין בתה"ד סי' שי"ח סק"ג בשם הרשב"א דאפילו אם מבטל הבירור כגון שמחזיר האוכל לפסולת שוב לא מהני ואסור לבו ביום אך משמע שם מלשון הרשב"א דזה דוקא כשעושה במזיד אבל בשוגג אפשר מועיל כשמבטל הבירור ומחזיר האוכל לפסולת עכ"ל, ואין ס' תהלה לדוד מצוי אצלי לעיין בדבריו:

בבדה"ש סי' קכ"ה סק"ז, הבאנו מהמשנ"ב דמותר לברור אוכל מתו"פ לאכול לאלתר אפי' לצורך אחרים שאינו אוכל בעצמו עמהם, והוא מהברכ"י שם. וראיתי בברכ"י שנחלקו בזה מהר"י אבולעפיא ומוהריט"ץ שהביא ראי' מהא דרב ביבי שדא קמייהו כלכלה דפירי (שבת דע"ד) עיי"ש. ונראה ראי' לזה מגמ' ביצה די"ג ע"ב רב מקלפא לי' דביתהו כסי כסי ומשמע שהיא לא אכלה מאלו הכוסות שקלפה עבורו, ובקולף הוי כבורר אע"פ דאינו מותר אלא סמוך לסעודה כמ"ש רמ"א סו"ס שכ"א:

בבדה"ש סי' קכ"ה סקי"ב, בדברי הה"מ פ"א מהל' שביתת עשור, ראיתי להעיר בזה, דהנה הרמב"ם שם ה' ומותר לקנב את הירק ביוהכ"פ כו' ומהו הקינוב שיסיר את העלים המעופשות ויקצץ השאר כו', והה"מ שם הק' דהוי בורר, ותי' דאינו פסולת גמור ואפשר שראויין לאכילה ע"י הדחק. וקשה א. דמנ"ל להרמב"ם דלקנב ירק הוא הסרת העלים המעופשות, דלמא הוא חתיכת העלים הטובים וכמו שפי' רש"י בגמ' שבת דקי"ד בנוסחא שלפנינו. ב. מדוע לא פירש הרמב"ם דמיירי בראויין לאכילה ע"י הדחק כמש"כ הה"מ וכ' סתם העלים המעופשות, אשר לכאורה משמע מזה דבכל מיני עלים מיירי הרמב"ם וקשה על הה"מ, וכ"ז אתי שפיר עפ"י מש"כ הרמב"ם בפי"א מהל' תרומות הל' ט' וז"ל קניבת ירק שמקנבים בעלי בתים הרי אלו אסורים לזרים אבל קניבת ירק שמקנבים הגננין מותרת לזרים עכ"ל ומקורו מירושלמי וכ' שם הרדב"ז שהגננין אין משליכין אלא העלין המעופשות לגמרי ואינם ראויים למאכל אדם כלל ומותרים לזרים אבל מה שמשליכין הבע"ב שהם מדקדקים

במאכלם

תקונים והערות

במאכלם ראויים הם ע"י הדחק ולפיכך אסורים לזרים עכ"ל, ומירושלמי זה ילא להרמב"ם לפרש דקציצת ירק ביוהכ"פ הוא הסרת העלים המעופשים, ולא הוצרך לפרש דמיירי בעלים ראויים לאכילה ע"י הדחק. דהא מיירי בבעלי בתים שמנהגם להסיר הראויים ע"י הדחק, דאלו שאינם ראויים כלל כבר הסירם הגנן,
ומש"כ הכ"מ בלשון „ואפשר" הנה נתבאר דספיקות שלו ודאים הם :

בבדה"ש סי' קכ"ה סקי"ח, מש"כ שם דמקום שאסור להוליך הפסולת משום בורר, יש בו איסור מוקצה בטלטולו, הנה כן מפורש בסידור אדמו"ר בהלכתא רבתא לשבתא, בקליפה המונחת בין חתיכות פירות דאסור ליגע בקליפה משום מוקצה :

בבדה"ש סי' קכ"ה סק"מ, מש"כ לענין שומים מהפמ"ג עי' בסי' קכ"ו בדה"ש סק"ח :

בקצוה"ש סי' קכ"ו סוף ס"ו, בין ענבים לתאנים, צ"ל לתותים :

הערות לקצות השלחן ח"א

בבדה"ש סי' ב' סקכ"ה כתבנו מש"כ הפמ"ג דבמדינות שאין הולכין יחף א"צ לרחוץ רגליו, ולא נתברר לנו אז דעת אדמו"ר בזה. ושוב מצאתי בשו"ע אדמו"ר סי' ע"ה ס"א על מש"כ שמה „במקומות שהולכין בלא אנפלאות" כי ע"ז במ"מ שם וז"ל עסי' ד' סכ"א, ומבואר דר"ל דמש"כ בסי' ד' סכ"א לרחוץ רגליו בכל יום הוא דוקא במקומות שהולכין יחף, ומביא ראי' מזה דיש „מקומות שהולכין בלי אנפלאות", וזה כדברי הפמ"ג הנ"ל :

בקצוה"ש סי' ט' ס"ג. טפח מגולה באשה כו', נשאלתי ממע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח מו"ה קלמן ישעי' ב"ר יוסף צבי דונאף שו"ב נ"י בעיר שיקאגא, אם יש היתר לברך וללמוד נגד טפח מגולה באשה כגון נשים ההולכות בגילוי זרועותיהן ופרועי ראש שהוא דבר המצוי מאד בכ"מ ע"י עצימת עינים או לשית היד כנגד העינים בשעה"ד שא"א בע"א, והשבתי לו דדין איסור קריאה נגד ערוה מתחלק לשלשה פרטים א. ערוה ממש, ב. טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו, (היינו שדרך הצנועות לכסות) ג. שערות מגולות, ונבארם בעה"י בפרטות :

א) הנה בערוה ממש, אם עוצם עיניו פסקו האחרונים דלא מהני כ"ה בב"ח בסי' ע"ה והט"ז והמג"א שם ושו"ע אדמו"ר והח"א וש"א. אולם הב"י בסי' ע"ה מתיר בעצימת עינים והד"מ חולק עליו, אבל בשו"ע כ' המחבר דמותר והרמ"א לא הגיה עליו כלום, וכ' הפמ"ג בא"א סי' ע"ד סק"א דאודויי אודי לי', גם הלבוש כ' דמותר משמע ג"כ דתפס הלבוש שגם רמ"א מתיר, אבל אין לפסוק כן למעשה כיון שהאחרונים עמודי ההוראה אוסרים הנ"ל :

ב) בטפח מגולה באשה, מסופק הנשמת אדם אם אסור גם כשעוצם עיניו. ודעת ה"י המובא בב"י סי' ע"ה דבטפח באשה האיסור הוא רק כשמסתכל

והוא

והובא דעת ר"י בשו"ע אדמו"ר סעי' א' וז"ל ויש מתירין אם אינו מסתכל בו אפילו רואה אותו בהרהור בעלמא כו' וכ"ש אם מעלים עיניו כו' וסיים ע"ז במוקף (ויש לסמוך על דבריהם כשא"א בענין אחר), והנה בצירוף דעת הר"י והב"י ורמ"א ולבוש ופמ"ג כמובא לקמן, יש להתיר בעצימת עינים (רק הנ"א הניח בצ"ע וכן בשו"ע אדמו"ר כ' לדעה הראשונה דלא מהני שום דבר רק שיחזיר פניו וגופו לצד אחר) עכ"פ בשעת הדחק ודאי מותר, וכ"פ המשנ"ב סק"א:

ג) בשערות מגולות מתיר הנ"א בעצימת עינים, והפמ"ג בסי' ע"ה במ"ז סק"ב כ' וז"ל כללא דמלתא דבר שאסור משום הרהור טפח באשה ושיער וזמר וכדומה אם אין רואה ואין שומע שרי עכ"ל, ע"כ בשערות מותר בעצימת עינים בשעה"ד בלי פקפוק, דלבד הב"י וכו' הנז' באות ב' גם הנשמת אדם מתיר בפירוש, ופשוט דלשום היד כנגד העינים מהני כמו עצימת עינים, (ול"ע דמצינו בשער חומרא יותר מגופה, דבגופה טפח באשה ערוה אבל פחות מטפח אינו ערוה, ורק בשוק באשה י"א דאסור אפילו פחות מטפח וכ' ע"ז אדמו"ר דנכון לחוש לדבריהם, משמע דאינו מעיקר הדין, ובשער לא מצינו חילוק בזה ובודאי אפילו פחות מטפח שערות מגולה אסור), ולענין השנים, בח"א מפורש דבת ג' שנים הוי ערוה, ובהכ"ל מביא משלחן שלמה ג"כ דהשיעור ג' שנים, ובבתו השיעור י"א שנה:

בבדה"ש סי' י"ט סקכ"א, מש"כ לענין משמוש התפלין בברכת יוצר, הנה בלקו"ת שיר השירים ד"ד ע"ג וז"ל וגם איתא כשאומר יוצר אור ימשמש בתש"י ובורא חשך ימשמש בתש"ר ומבואר במ"א דתש"י נק' חותם שוקע התלבשות האורות בהכלים אבל תש"ר נק' חותם בולט אורות שלמעלה מהכלים ומרומז דוקא בבורא חשך לפי שעכשיו אין בחינה זו באה בהתגלות עד לע"ל עכ"ל, והעירני לזה הרה"ח ר' אלטער הארעליק נ"י:

בבדה"ש סי' כ"ב סק"א, כתבנו דמי שהתפלל נדבה אינו מצטרף להשלים לומר חזרת הש"ץ, וגדולה מזו כ' הפמ"ג בא"א סי' ק"ח סק"א דעשרה שמתפללין תפלת תשלומין א"א שזהש"ץ, דבתשלומין לא מצינו חזרת הש"ץ, א"כ כש"כ בתפלת נדבה:

בקצוה"ש סי' כ"ה סי"ג ומגביהין הס"ת כו' ואח"כ יושב המגביה וגוללין הס"ת, הנה מנהג אנ"ש להגביה הס"ת ומחזירו לפניו ולאחריו, ואח"כ חוזר המגביה ומניח הס"ת על הבימה וגוללו, וחוזר ומגביהו כשהוא מגולל ויושב וכורכין המפה על הס"ת:

הערות לקצות השלחן ח"ב

קצוה"ש סי' מ"ה בענין ברכת הזימון: נשאלתי מכבוד הרב הגאון ר' שלום יצחק הכהן שטערנבערג שליט"א דומ"ל באנטווערפען, בג' שאכלו כאחד וא' רוצה לילך לבית נשואין שיזמנו שם בשם, אם מותר לילך קודם הזימון להפקיע השנים הנותרים מברכת הזימון, כי אם יצטרף עם השנים לא יוכל

עוד להצטרף עם העשרה, ואולי יוכל להצטרף כיון דמוסיף על ברכתו ע"כ תוכן השאלה:

וביאור הלכה זו:

א) אם השקבעו הג' יחד לא היה בדעתו בשעת ברכת המוציא לילך לגמור סעודתו בבית הנשואין, הרי אסור לעקור ממקומו עד שיברך בהמ"ז, אפילו הולך לדבר מצוה כגון זימון, כמ"ש בקצוה"ש ח"ב סי' מ"א ס"ג, ולא חילקו הפוסקים בין זימון בג' לזימון בי':

ב) ואם השבירך המוציא היה בדעתו לגמור סעודתו במקום אחר בהכה"ג כתבנו בבדה"ש סי' מ"ה סק"ג דנראה דלא נתחייבו בזימון כלל, דהא עיקר הזימון נתקן שא' יברך בהמ"ז ויוציא הלם י"ח, וכאן הרי היה בדעתו מפורש להפרד בסוף הסעודה ולא יברך כלל בהמ"ז כאן עיי"ש:

ג) והספק אולי מותר לו אח"כ להצטרף לעשרה כיון דמוסיף על ברכתו, הנה בפמ"ג מפורש שגי' שזימנו אינן מצטרפין עוד לעשרה אע"פ שגם הג' היו מחויבים בזימון בשם שאכלו כל העשרה יחד וה"ד בבדה"ש סי' מ"ה סקכ"ו, וכש"כ כאן בא' שקבע עם ג' לבד וזימן:

ד) ומיהו אם יאכל אח"כ כזית עם העשרה אע"פ שהוא כבר נפטר מזימון פשוט שמצטרף עם העשרה דלא גרע מאוכל ירק שמצטרף:

ה) ופשוט ג"כ שכיון שזימן כבר בג' אינו יכול עוד לברך בהמ"ז להיות המזמן כיון שהוא עצמו כבר פטור מזימון איך יוכל להוציא האחרים י"ח. ונתבאר בארוכה בבדה"ש סי' מ"ה סקי"א:

ו) אלא שי"ל סברא דרק מי שזימן בג' בתוך סעודתו וגומר הסעודה באותו מקום פטור מזימון כיון שכבר זימן באותה סעודה, אבל מי שעוקר ממקומו אחר הזימון והולך למקום אחר וגומר שם סעודתו אולי הוי הסעודה חדשה שמחייבתו בזימון וצ"ע:

הערות לקצות השלחן ח"ג

בבדה"ש סי' ע"ז סקט"ו, הבאתי מירושלמי שהיו רגילין לדרוש בליל שבת, ויש להוסיף שכן איתא במד"ר בפ' תשא ולו ועוד כ"מ בעובדא דר"מ הוה דורש בליל שבת והשחזרה אשה א' לביתה כבר נכבו הנרות:

בבדה"ש סי' פ"ג סק"ב, מש"כ שם לענין כ"ו פסוקי הלל הגדול, יש להוסיף דבגמ' פסחים דקי"ח ע"א אריי ב"ל הני כ"ו הודו כנגד מי כנגד כ"ו דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו, וה' המהרש"א שם במ"א וז"ל ומספר שם של ד' הוא כ"ו כנגד כ"ו דורות כי גם היה בדור י' הוא התחיל להשלים י' שבשם ובדור פלג שהוא דור ה' אחר גם נעשה פירוד בין שם י"ה ובין ו"ה של השם ובא אברהם בדור ה' אח"כ להשלים ה' אחרונה שבשם כמ"ש אברהם יקרא שמך (ובא בדור) [ובדור] ו' אח"כ הי' נתינת התורה ונשלמה ו' של השם וז"ש הודו לה' וגו' שמספרו כ"ו הי טרם שנשלם

שנשלם בזמן מ"ת לא היה השולם קיים כ"א בחסדו וטובו הגדול עכ"ל:

בבדה"ש סי' פ"ה סק"ג, השאתי שאדמו"ר הלו"ל נ"ע היה עולה מפטיר בכל שבת, ראיתי בשו"ת חת"ס חאו"ח סי' ס"ח שמורו הגאון ר"נ אדלער נ"ע היה עולה מפטיר בכל שבת והנהיג שהצבור לא יאמרו ההפטרה, וכן המנהג אצל אנ"ש השתא אצל אדמו"ר אינם קורים ההפטרה רק עומדים ומקשיבים:

הערות לקצות השלחן ח"ד

בהערות שבסוף ח"ד לבדה"ש סי' ק"ו סקי"א, מש"כ דנוהגין לכסות החלל שבתיבת הבדיל שמטמינין עליה, בחתיכת ברזל או בדיל, נראה שנוהגין כן בשביל החזרת התבשיל, שאם יעמידו הקדרה בלי כיסוי על החלל שהנר עומד תחתיו יהי' אסור להחזיר בשבת דהוי כמעמיד על האש, אבל כשהחלל מכוסה מותר להחזיר על גבי הכיסוי וכמו שנתבאר בקלוה"ש סי' קכ"ד:

בקצוה"ש סי' ק"י ס"ב, דבר שדרכו לעשותו לכיסוי כגון חתיכות נסרים מותר לטלטלו בשני אופנים, צריך להוסיף דגם אם חשב על הנסרים מע"ש לכסות בהם כלים בשבת מותרים בטלטול: הגם שבדין הנסרים בסי' ש"ח סל"ו לא נזכר זה, אבל זה נתבאר שם סנ"ג גבי אבן לפצוע בו אגוזים, וכן מבואר בסי' שי"ג ס"א, וגם מבואר שם שאפילו לא חשב על השבת בפירוש אלא שחשב שיהיה „מוכן ועומד" להיות פקק לחלון מותר לפקוק בו בשבת, וכן מבואר בסי' ש"ח ס"ה גבי הריות של דקל, שאם חשב שיהיו „עומדים ומיוחדים" לישיבה מותרים בטלטול אע"פ שלא הי' בדעתו בפירוש לישיבה בשבת, ואם לא חשב שיהיו „עומדים ומיוחדים" לישיבה, אלא שחשב עליהם לישב עליהם בשבת זו ולמו"ש ישרפם ג"כ מותרים בטלטול, וממילא הה"נ בנסרים לכיסוי, אם חשב עליהם לכסות בהם בשבת מותרים בטלטול, ואם חשב שיהיו „עומדים ומיוחדים" לכיסוי אף שלא חשב בפירוש על השבת ג"כ מותרים בטלטול:

בבדה"ש סי' קי"א סקי"ח, מש"כ שם דברמב"ם פכ"ו מהל' שבת ה' (בגרעיני פירות) וזורקן לאחוריו ולא ה' בלשונו, הנה לשון הרמב"ם כן הוא „אוכל האוכל וזורקן לאחוריו" ולכאורה מדוע ה' אוכל האוכל. דפשוט הוא שיאכל, וצ"ל דכוונתו שיכניס לפיו כל הפרי עם הקליפה והגרעין, וע"כ ה' אוכל האוכל וזורקן לאחוריו, דאחר שאכל הפרי יזרוק הקליפה והגרעין שנשארו בפיו לאחוריו, ומובן דכוונתו לזרקן בפיו, שאם כונתו לזרקן בידיו, הרי הי' יכול לזרקן קודם שיאכל האוכל:

בבדה"ש שם, מש"כ בביאור הגמ' דשבת דקמ"ג בענין גרעיני תמרים ובתוספתא שם, עי' ביאור הלכה זו במש"כ בבדה"ש סי' קכ"ה סקמ"ג:

בבדה"ש שם, מש"כ להוסיף דאם לא ימאסו בעיניו (גרעיני פירות) מותר לזורקם לפניו ג"כ, צריך להוסיף ומ"מ טוב ליזהר בזה, כמ"ש אדמו"ר בסי' רס"ב ס"ב וז"ל וטוב ליזהר בסעודת הלילה שלא לזרוק דבר בבית חוץ לשלחן

הערות לקצות השלחן ח"ד

לשלחן אם אין דרכו לכבד הבית בדבר המותר אחר סעודה זו שלא ינוול את הבית וכן בסעודת שחרית :

מכתב מגאון דורנו שר התורה מוהר"י ראזין שליט"א גאב"ד דווינסק.

והוא תשובה על מכתב ששלחתי לו בד"ת דבגמ' יומא דע"ח איתא סנדל לכתחלה לא ובטוש"ע סי' ש"א כ' דאסור לעבור בסנדל במים והשמיטו תיבת "לכתחלה", ודברנו מזה בבדה"ש סי' קט"ו סק"ז, וגם הקושי' בגמ' יבמות דמ"ח דלא מוקי רע"ק קרא דוינפש בן אמתך באשה שאינה מלווה על מילת עבדיה ודברנו מזה בבדה"ש סי' קי"ה סק"א.

יום ה' כ"א אב תרצ"ד דווינסק.

הגדר דדרך מלבוש עי' שבת דף קל"ג במשנה כורך ע"ש ודף קמ"ו ע"ב גבי בי סדיא ע"ש דרכיכי שרו לכו"ע וקשה אסור ומחלוקת במיצעי ע"ש ודף קמ"ז ע"ב דאף דלא הוה לבישה גמורה מ"מ דרך מלבוש שרי ובאמת הירו"ש בשבת פי"ט קרי זה דרך מנעל ר"ל ג"כ דלא הוה בגד גמור עי' שבת דף ס"א דהוה מחלוקת אם עיקר סנדל משום צער או משום תענוג ע"ש בזה כי מלבוש ממש כן הוא כמציאות שבטל להגוף עי' שבת דף קמ"ב ע"א ועירובין דף ל"ז ע"ב וביצה ל"ג ע"ב גבי חלוק אך מנעל וסנדל הוה רק דרך מלבוש והנה סנדל הוא מעור קשה עי' שבת דף קי"ב וביבמות דף ק"ב וכ"מ ועי' זבחים דל"ד ע"ש והנה זה תליא בהך דשבת דף קמ"ו ע"ב גבי בי סדיא וכן זה המחלוקת בדף ס"א שכתבתי אם משום צער או משום תענוג ע"ש ולכך מצינו בירו"ש שבת פ"ו דאין לעשות לכבוד שבת מנעל אחר אף שצריך שלא יהא מלבושך כשל חול שבת קי"ג בזה לא ועי' בתענית דף כ"ג ע"ב דדמיא הוה לובשם ממש שלא יתנזק לא ממש מלבוש ע"ש בזה וזה דאמר סנדל לכתחילה לא ר"ל דללבשם רק לצורך מים לא וזה תליא בהך מחלוקת הנ"ל, ושוב לא קשיא מ"ש הת"י שם מרבינא ארבינא, וראה בת"י ביומא שם דרק הוה דיחויא בעלמא וא"ש מ"ש הת"י ביומא,

בהך דיבמות דף מ"ח יש בזה אריכות אם משום דבלא מילה לא הוה גדר עבד רק עבד תושב או גם בנולד מן אמה שטבלה דאז רק גדר מצות מילה וזה נ"מ בין אשה לאיש *) ובהך מחלוקת דהרמב"ם והראב"ד בהל' ק"פ אם באשה מעכב מילת עבד ע"ש הגרסא במכילתא ודף ע"א ע"ב, והכמ"ל והנה יש בזה להאריך מ"ש שלא לי מחברת אין אני זוכר זה ודי בזה.

יוסף ראזין רב דפה הנ"ל.

---

*) נראה דר"ל דהא דס"ל לרע"ק דאין מקיימין עבדים שאינם מלין הוא משום דבלא מילה לא הוה גדר עבד, ע"כ גם נשים אין מקיימין עבדים שאינם

מלין

מלין, ולי"ע דמקשה לר"ע מקרא דוינפש בן אמתך, דמשמע דמיירי בנולד מן אמה שטבלה ובזה נשים פטורות, ולכאורה ע"כ רע"ק מיירי בקונה עבד גדול שאם לא רצה לימול חוזר ומוכרו לנכרי, אבל בבן אמה שטבלה דזה יש לו תורת עבד אפילו לא נימול כיון שאמו טבלה וחייב במצות של העבד א"א לומר דכ"ז שלא נימול אסור לקיימו, דמה יוכל לעשות בו, וא"כ מה מקשה מבן אמתך, ונתעוררתי דגם בגמ' שם קשה דמוקי קרא דבן אמתך בעבד ערל, להשמיענו דגם עבד ערל מוזהר על שביתתו, וקשה דבשלמא בקונה עבד ערל שאינו חייב במצות אצטריך קרא להשמיענו רבותא דאעפ"כ מוזהר על שביתתו, אבל בבן אמתך שאמו טבלה והוא עבד גמור וחייב במצות, מה בכך שלא נימול, ומה קמ"ל קרא דמוזהר על שביתתו, מה בינו לעבד מהול, אטו בשביל שלא קיים בו רבו מצות מילה לא יהא מוזהר על שביתתו. ולמה לי קרא ע"ז, וע"כ דהגמ' מוקי קרא דבן אמתך בנולד מאמה שלא טבלה, דכ"ז שלא טבל אינו חייב במצות וקמ"ל דמוזהר על שביתתו, ולפי"ז שפיר מקשה על רע"ק מקרא דבן אמתך, ומש"כ הגאון שליט"א או גם בנולד מן אמה שטבלה לא הבנתי, כפי מה שנתבאר דרע"ק לא מיירי בבן אמה שטבלה, ועוד יל"ע אם נימא דלרע"ק אין מקיימין עבדים שא"מ לפי שאינו בגדר עבד, א"כ מדוע לא פליגי גם בשפחה כנענית שלא טבלה דאינה בגדר שפחה, ולפי פי' התוס' ביבמות דר"ע יליף מאברהם אבינו, ע"כ דמשום מצות מילה נגע בה.

כדי שלא להוציא הנייר חלק אציג בזה איזה חידושים באגדה

במגלת אסתר פרשה ט' פסוק י"ג, ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום. יש להבין מה ראתה אסתר לבקש עבור יהודי שושן שינקמו משונאיהם גם מחר. ובאמת מדוע זכו יהודי שושן יותר מכל היהודים, ונראה לומר בזה עפ"י הגמ' במגילה די"ב ע"א שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו אמרו לו אמור אתה אמר להם מפני שהשתחוו לצלם כו'. והנה אלו ואלו דא"ח ושניהם אמת שיהודי כל העולם הי' בידם החטא שהשתחוו לצלם אבל יהודי שושן היה בידם לבד החטא של הצלם גם חטא שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ע"כ אחרי שעשו תשובה מאהבה וכמאחז"ל (שבת דפ"ח) אמר רבא אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קיימו וקבלו היהודים קיימו מה שקבלו כבר, והיינו שקבלו התורה ברצון, והעושה תשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכיות כמארז"ל (יומא

דפ"ו

דפ"ו ע"ב, ובזה ניחא מה שאנו אומרים בליל ר"ה יהר"מ שנרבה זכיות כרמון, דלכאורה איך אפשר להרבות כ"כ בזכיות בשעה א', ובעמדנו ביום ר"ה למשפט נהיה מרובים בזכיות, אלא הכוונה שנזכה לעשות תשובה מאהבה וממילא כל הזדונות והשגגות יהיו לזכיות) נמלא שליהודי שוטן כמו שהיה להם שטא יותר כן היה להם אחר התשובה מאהבה זכות יותר, לכן זכו להנקם משונאיהם גם ביום המחר:

במגילת אסתר פרשה ט', על כן קראו לימים האלה פורים על שם הפור.

יש להבין מה טעם קראו אותם פורים שהוא מלשון פרס תרגום של גורלות, כנאמר הפיל פור הוא הגורל, ו כ פ ל הפסוק פעמים אחדות „פור הוא הגורל" כדי שנבין טעם קריאת „פורים", ו ל א קראו אותם גורלות על שם הגורל בלה"ק, ו ל א היה לריך להזכיר פור כלל, ונראה מכאן ראי' למש"ה השה"ק דמעלת יום הפורים גדול מיום ה„כפורים", שהפורים הוא בכף הדמיון לפורים, ולזה נתכוונו מרדכי ואסתר לקרות לימים האלה פורים דוקא, שהוא על שם הפור, וגם מרומז מעלתו שגדול מיום הפורים, ויש להוסיף שבאמת הרי ענין גורלות מלינו גם ביום הכפורים, על שני השעירים גורלות, א' לה' וא' לעזאזל, וימי הפורים ג"כ מקורם ושרשם מגורל שעשה המן, אלא שביוהכ"פ עושים שני גורלות, ותמיד ישנו א' לה' וא' לעזאזל, אבל בפורים היה רק גורל אחד, או כולו לה' (שינלאו ישראל) או כולו לעזאזל (לאבדם ח"ו) וגברה השט"א תחלה בעון הדור, ואחרי התשובה גברה סטרא דקדושה ונהפך הגורל כולו לה' ונלאו ישראל, ואין לעזאזל שום חלק, והמובן מזה שענין פורים יש לו שייכות גדול ליום הכפורים, וכי"ת יאיר עינינו בנר מלוה ותורה אור אמן:

בנל"ך ואע"י

לוח המפתחות

בעה"י

ספר

קצות השלחן

חלק ששי

כולל הלכות המצויות מהלכות שבת (כמבואר בלוח המפתחות) עפ"י פסקי רבנו הגדול אדמו"ר מוהרש"ז בעל התניא זצוקללה"ה בשו"ע וסידור, ואדמו"ר מוהרמ"מ בעל הצמח צדק זצוקללה"ה, וליקוט גדול מהרבה פוסקים רבותינו הראשונים והאחרונים זצוקללה"ה, ותוספת מרובה בביאור דה"ק, וחידושים רבים בהלכה בדברים המצויים ונוגעים מאד למעשה

נערך בעה"י מאתי

אברהם חיים

בלמ"ו כגאון החסיד מו"כ מנחם מענדל זללה"ה נאה

פעה"ק ירושלם תובב"א

כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עוונותיו—כהלכתו דייקא לכן מוטל על כל א' וא' להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא (אדמו"ר בקו"א לאגה"ק בעמוד אחרון)

שנת תרצ"ט לפ"ק

האדריסה:
Rabbi ABRAHAM HAIM NOE
Jerusalem Palestine

דפוס הר' חיים בהר"ש הלוי צוקרמן, ירושלם

יוסף יצחק שניאורסאהן
ליובאוויטש

ב"ה, ב' מ"ח תרצ"ט. אטוואצק.

ידידי מחות' הרה"ג וו"ח אי"א

מוהר"ר אברהם חיים שי' נאה.

שלום וברכה.

מכתבו מכ"ה אלול העבר במועדו קבלתי אמנם בימי המועדים אין הזמן גרמא לענות על מכתבים,

נהניתי לשמוע כי ת"ל כבר מדפיס את החלק ששי מספרו החשוב קצות השלחן אשר בודאי יתקבל בחיבה בין לומדי תורה כראוי לו. והשי"ת יהי' בעזרו לעסוק בתורה ועבודה מתוך הרחבה בגשמיות וברוחניות.

מחותנו הדו"ש ומברכו

יוסף יצחק

יוסף צב"י דושינסקיא
רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים
בעה"ק ירושלם ת"ו
ורב ראשי להיהדות החרדית בא"י

ב"ה. יום כ"ג לחדש חשון שנת תרצ"ט פעה"ק ירושלם ת"ו.

כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המופלג בהפלגת חכמים, חובר חיבורים מחוכמים, ירא וחרד הולך תמים, כש"ת מו"ה אברהם חיים נאה נ"י כבדני קונטרס אחד קונטרס החליבה' כנהו *) והוא סנסן אחד מספרו אשר עומד הכן להוציאו לאור חלק ו', חמותי ראיתי אור בקונטרס הנ"ל יורד כיוון לחדרי הלכה, משנתו סדורה וערוכה, אשרי שלו ככה, יעלה הרים ירד בקעות, בחריצות ובקיאות, מראה נפלאות, חשף זרועו ברב אונים, לכלכל ולסלסל בכל דברי ראשונים ואחרונים, כולם על דגלו חונים, ומסיק הלכה ברורה, כשלמה עוטה אורה, ומוחזקני שכל ספרו יהי' מלא ברכה, ורב טוב הצפון בו לרבים יהי' נוחה, ואקוה שספרו חן ימצא, וכל שיחר טוב מבקש אמת יתן לכסף מוצא, וה' פעלו ירצה, וכל המחזיקים בידו יזכו עם כל אחינו בנ"י לקול מבשר טוב משמיע ישועה בקרוב בב"א.

הכ"ד לכבוד התורה ולומדיה בתוככי ירושלם תובב"א

יוסף צב"י דושינסקיא

***) הוא סי' קל"ב בספרנו זה, ענין חליבה בשבת.**

עמ"י עש"ו י"א לס' "ולמדתם אותם" טו"ב מנ"א "בנין ירושלם" לפ"ק

הגדתי היום שבחו של הספר "קצות השלחן" אשר חובר ממע"כ ידיד עליון וידי"נ הרב הגאון כו' כש"ת מו"ה ר' אברהם חיים נאה שליט"א והנה כבר יצאו לאור חמשה חלקים ועתה מוסיף עוד חלק ששי על ה' שבת ומן המעט אשר עיינתי בדבריו ראיתי כי דברי טעם הן יגע ומצא לברר ההלכות ממקורם וגם ראה בעינא פקיחא מה שהעירו עליהם רבותנו הראשונים והאחרונים ומפלפל בדבריהם בדברים נכונים, ברורים ונעימים, חדשים נוספים על הישנים, עפ"י גמרא וסברא וכל מן דין נאה להרה"ג המחבר ונאה לעולם, במטותא לתמוך בידו בעין יפה למען יוכל לגמור את אשר החל לעשות, לזכות את הרבים, אשר יהנו לאורו, ומה רב טוב הצפון בעד מחזיקי התורה, ותומכי' מאושרים יהי', ויתברכו בכל מילי דמיטב ויצליחו בכל אשר יפנו ככל א"נ ונפש הכא עה"ח לכבוד התורה ולומדי' ברגשי כבוד ויקר.

זעליג ראובן בענגיס

ראב"ד לעדת החרדים פעיה"ק תובב"א.

מח"ס "לפלגות ראובן"

הקדמה

בהוציאי לאור בעה"י את החלק הששי, הנני מוצא לנכון להתנצל לפני ידידי קוני הספרים, על מיעוט הכמות של הספר, שלא ברכתי על המוגמר כל הלכות שבת הנחוצים, ונשארו כמה הלכות לחלק הבא בעה"י, ומבלי להאריך אשיב אמרי כי גם המעט שהדפסתי עלה לי בהתאמצות גדולה מאד, מפני שלשה סבות, כי זה קרוב לשלש שנים שהמהומות באה"ק והטבח וההרג הנורא מגיעים עד דכדוכה של נפש מוצצים לשד הכח והמח, ופעמים רבות הוכרחתי להפסיק באמצע הלימוד והכתיבה מפני קול היריות בלי הרף שרעשו בסביבותנו, והפחדים והזועות הי' נורא ואיום, ושמעתתא בעיא צילותא, נוסף על זה יסרני הי"ת בשנה העברה ולקח ממני מחמד עיני עט"ר אמ"ו ז"ל הכ"מ, ואת נות ביתי היקרה ע"ה אם הבנים שיחיו, נפוגותי ונדכיתי, ומקורי הפרנסה יבשו ודללו, כידוע לכל מכירי, שכירות אינה משתלמת אפילו לבסוף, וגם לשליש ולרביע לא שמענו, וגם בעד הספר הזה עוד לא שלמתי לא בעד הנייר ולא בעד הדפסה, ורבו החובות אשר השתרגו עלו על צוארי, מה נאמר ומה נדבר ומה נצטדק, יהי שם ד' מבורך, אשר שם חלקי ועמלי בין חובשי בהמ"ד, ולולי תורתך שעשועי אז אבדתי בענייי, לכן אקוה כי גם הספר מעט הכמות אשר אני נותן לפניכם היום ברכה יקר בעיניכם להביא ברכה אל בתיכם, והי"ת יחון עמו ארצו ונחלתו, יגאל אותנו מגלות ושבי, ומיד שעיר וחותנו את ארץ הצבי, ונבנתה עיר על תלה, עיר האלקים ירושלים של מעלה (עי' פמ"ג סי' תקס"א), כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה, וזרע עבדיו ינחלוה, ואוהבי שמו ישכנו בה (תהלים ס"ט) בב"א :

הלכ"ד השבור והרצוץ עמוס התלאות מיחל ומצפה לישועת ד' להכלל והפרט

ז"ך מרחשון תרצ"ט אברהם חיים נאה

לזכר עולם יהיה צדיק

אבל אעורר, קינים והגה והי, על שבר אשר השברתי, כי לוקח ממני „מנחם" משיב נפשי, היא ניהו מע"כ אמו"ר הגאון החסיד דרופתקא דאורייתא איש האשכולות מוכתר בכל המעלות, כקש"ת מו"ה מנחם מענדל זלה"ה, נולד ביום י"ג אדר תרכ"ז בעירה קאליסק פלך מוהילוב לאביו הגה"ח ר' משה צבי נאה זלה"ה (אשר שימש שם ברבנות משך ששים שנה והי' דור י"ג שלשלת של רבנים משרתים בקודש זה אחר זה), ועלה לאה"ק ת"ו בהיותו בן ח"י שנה. כל ימיו לא מש מאהלה של תורה ועבודה, וביום כ"ד אדר שני תרצ"ח חשכו המאורות, נפל ארז לבנון, אבד חסיד מן הארץ, ונשמתו הטהורה עלתה אל גנזי מרומים, וי להאי שופרא דבלי בארעא, מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה מאין הפוגות, תנצב"ה. השאיר אחריו ברכה כ"י הרבה בחידושי גפ"ת ושו"ת בד' חלקי שו"ע, אשר נקוה להו"ל לזכות נשמתו, וימליץ טוב בעדנו להיות די לצרותנו, ולהמצא לנו רוחה, ונסו יגון ואנחה אמן.

אלון בכות

זכרון לנפש עדינה, נשמה טהורה, אשת חיל יקרה מפנינים, עקרת ביתי הצנועה והחשובה והמשכלת יראת ה' היא תתהלל מרת דבורה ע"ה בת הרה"ח ר' שאול יצחק פעניגשטיין שליט"א. ותמת דבורה ביום ב' לחדש תמוז שנת תרצ"ח בשנת ארבעים ושמונה לימי חייה, ויבוא אברהם לספוד לדבורה ולבכותה. הוי נפש יקרה איך עזבת ארץ בימי עלומיך, בטרם הספקת לראות נחת מצאצאי מעיך, איך עזבת אישך ויתומיך, איך הורדת אלי קבר במבחר שנותיך, אהה! נסגרו שערי שמים, גם כי זעקנו ושוענו שתם תפלתנו, אבל הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, צדיק וישר היא, ועלי' אני קורא תנו לה מפרי ידיה, דבורה אם בישראל, חנכה את בני' ובניתי' שי' ברוח ישראל סבא, ונשים במאי זכיין באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרי לגברייהו עד דאתו מבי רבנן (ברכות י"ז), כפה פרשה לעני, ושמחה בעין טובה לקראת אורחים, מדקדקת במצות שומרת מנהג אמהות משנות דור, מאסה בתענוגי תיאטראות ודומיהן, אהבה את התורה, ובחרה להסתופף בחצרות ד', כאלה היו הליכותיה בעולם, ואשרי חלקה כי הקימה דור ישרים יבורך, לכן בעל הרחמים יסתירה בסתר כנפיו לעולמים, תנוח בשלום על משכבה. ונשמתה תהא צרורה בצרור החיים, וינחם הי"ת את צאצאיה העגומים, ואת אביה הישיש ואת אחיה ואחיותיה הנכבדים ויראי ה', כי לא יוסיפו לדאבה עוד, ובנחמת ציון וירושלם ננחם בב"א.

מצבת זכרון

להאשה הצנועה והחשובה יראת ד' מרת טובה (גיטל) ע"ה אחות אשתי ע"ה (אשת גיסי הנכבד ר' משה פלורנץ נ"י) שהלכה לעולמה ביום ז' חשון תרצ"ח, צעירה לימים בשנות השלשים, אשה חכמה ומשכלת היתה שומרת אמונים ומצוה קלה כחמורה, תנצב"ה.

אלה יעמדו על הברכה

הרבנים והאדונים הנכבדים אשר קבלו הספרים הראשונים

ירושלם עיר הקודש תובב״א

הר׳ הג׳ אברהם פיש (ב״כ נשיאות כולל פולין)
" אברהם פיסער
" אברהם ראזענבוים
" אברהם שיש
" אברהם ורשבסקי
" אברהם אהרן לינענבערג
" אברהם יהושע העשיל סאמעט
" אברהם יעקב גערליץ
" אברהם מנחם אויערבאך
" אהרן האראוויץ
" אהרן זעליג וואלאנסקי
" אורי פערלמאן
" אלחנן בעהר
" " אלחנן אלימלך שיפמאן
" אלטער ניישולער
" אלטער דוד בערנשטיין, אדריכל
" אלי׳ ב״ר יוסף כהן
" אלי׳ מרדכי זאננענפעלד
" אליעזר אברמזאן
" אליעזר באגאש
" אליעזר חביב
" אליעזר סירקיס (יו״ר מרכז אגוד״י)
" אליעזר יצחק וואלק
" אלישע לנדא
" אלעזר מנחם קאנסיטינער
" אלעזר מרדכי קעניג
" אפרים טייטלבוים
" " אפרים זלמן הלפרין (רב מנוא יארק)
" אפרים שמואל לרנר, שו״ב
ביהכ״נ אהל גרשון (ע״י הגבאים הרח״ז ווייסבערג וה״ר יעקב אייזענבאך)
ביהכ״נ אהל יצחק חב״ד (ע״י הגבאי הר״ר יעקב דאבקין)
בהכ״נ אהל שמואל (ע״י הגבאים הר״ר שלום ליברמן הרב ר״י רייזמאן)
בהכ״נ אהלי יעקב (ע״י הגבאים הר״א טייטלבוים הר״י שימא־נאוויץ הרש״א יודילעוויטץ)
בהכ״נ דענענבורג (ע״י הר״ר זלמן זילברמאן)
בהכ״נ חסידי קארלין (ע״י הר״ר חיים יצחק שווארץ)
בהכ״נ חסידים בשערי חסד (ע״י הגבאי הרב חיים מנחם מנדלזאן)
ביהכ״נ ישועות יעקב (ע״י הגבאים הרב שמעון בערגמן שו״ב והרב ישראל כהן)
בהמ״ד סוכת שלם (ע״י הגבאי הרב משה יצחק חעשין)
בהכ״נ קהל יראים (ע״י הגבאי ר׳ שלמה קליין)
הר׳ הג׳ בנימין ד״ר הופמאן
" בנימין טראכטענבערג
" ברוך חרץ
" ברוך מנדלבוים
" " גדלי׳ זילווערסטאן (רב דוואשינגטאן)
" " גרשון לעוין
" גרשון נטע רוזנפלד
" דוב באש
" דוב געלוואן
" דוד ב״ר ראובן אראנאוויץ
" דוד ברודער
" דוד גאלדבערג
" דוד ווינגארטען (מנהל בית היתומות הכללי)

שלום רב לאוהבי תורתך

הר'	הג'	
„		דוד הלוי טרנפולסקי
„		דוד משה שפיגעל
„		הלל כהן
„		הלל שלעזינגער
„	„	זאב שחור
„		זיידל בענזימאן
„		זלמן זאננענפעלד
„	„	זלמן שוקן
		חברה קדישא חב"ד
		חברת „ריקורד" (בי"ח שוקולד)
„		חיים כ ו נ ז ר
„		חיים פוזנסאן
„		חיים רקובר
„		חיים אלימלך זלצר
„		חיים בער חיינסאן
„		חיים דוד ווילהלם
„		חיים זלמן ווייסבערג
„		חיים יוסף חן
„		חיים יוסף דוד וויינגארטען
„		חיים יעקב לאבעל
„		חיים יצחק שווארץ
„		חיים ליב טייכנער
„		חיים משה נחמי' לאבל
„		חיים נתן הכהן גרינפעלד
„		חיים שמואל זיכערמאן
„		חנוך הניך וורנר
„	„	טובי' בעלקין
„		טובי' מנהיימער
„		יהודה האלצמאן
„		יהודה אלכסנדר שטוב
„		יהושע אוסטער
„		יהושע ב"ר שמעון גנעסין
„		יהושע ליב שקאלל שו"ב
„		יהושע פאלק ד"ר שלעזינגער
„		יונה צוועבנער
„		יוסף אייזנער
„		יוסף בראמאן

הר'	הג'	
„		יוסף ד"ר פראנק, עו"ד
„		יוסף ראזינטאל
„		יוסף אלי' רדינסקי
„		יוסף ארי' דאובער
„		יוסף בעריש פאדריגאל
„		יוסף חיים שלומוף, מרבני הבוכרים
„		יוסף צבי גאלדשמיד, שו"ב
„		יחזקאל אליעזר הירש, שו"ב
„		יחיאל יעקב ליכטנשטיין שו"ב
„		יעקב בלוי
„		יעקב יהודא, אדריכל
„		יעקב ב"ר אפרים קץ
„		יעקב בן ציון לאבל
„		יעקב דוב ד"ר אראנאוו
„	„	יעקב מאיר זאננענפעלד
„		יעקב פסח וויגאליק
„		יצחק דבורץ (מנהל בנק מרכזי)
„		יצחק זאלצבערג
„		יצחק לאזאראווסקי
„		יצחק לויף
„	„	יצחק אביגדור ענדא, שו"ב
„		יצחק ארי' האלאן
„		יצחק דוד מן
„		יצחק דוד צוועבנער
„		יצחק חיים אדלער
„		יצחק נחום בהרב
„	„	ירחמיאל וועקסלער
„		ישעי' סלנט
„		ישעי' שיינבערגער
„	„	ישראל פאלאק
„		ישראל פאליקמאן
		כולל וויזניץ
		כולל ווארשא
		כולל חבת ירושלם
		כולל מונקאטש
		כולל שומרי החומות

שלום רב לאוהבי תורתך

הר׳ הג׳

״ מאיר זאב מנדלאוויץ
״ מיכאל שרגא העריס
״ מנחם רייניטץ
״ מנחם מאניש הכהן באטיקאוו
״ מנחם יהודה דר׳ פאציפיצי
״ מענדל פרענקל
״ מרדכי דר׳ בוקסבוים, עו״ד
״ מרדכי הלברייך
״ מרדכי הלוי ליכטמן
״ מרדכי דר׳ עליאש, עו״ד
״ ״ מרדכי רייזמאן
״ מרדכי דוב ווכטפויגל
״ מרדכי יצחק סאמעט
״ מרדכי יצחק קורלנדסקי
״ משה גראסבערג
״ משה וויינשטאק
״ משה מילער, שו״ב מקינגסטאן
״ משה פרידמן
״ משה רוקח
״ משה אלי׳ לעווי
״ משה יחיאל ראטה
״ משה מרדכי דיילי
״ משה נתן רוטמן
״ משה שלום ואברהם מאיר שור
״ ״ מתתי׳ דייטש
״ נח עפשטיין
״ נחום הלוי אויערבאך
״ נחום ניימאן
״ נפתלי דר׳ הייזלבעק
״ נתן ראגאק
״ נתן אהרן מאשקאוויטץ
״ סענדער גאלדשטיין
״ פנחס קאהן
״ פנחס יודא הרשלער
״ פסח לנדנר
פקוא״מ עזר הדפסה ע״י ד״ר משה וואלאך

הר׳ הג׳

״ צבי קאלטער
״ צבי קורלנדסקי
״ צבי ארי׳ וויינשטאק
״ ״ צבי דוד הירשביין
״ צבי פנחס פרידריך
״ צמח ב״ר אליעזר כ״ץ
״ קלונימוס יצחק אייזינמאן
״ ״ ראובן דיקשטיין, רב מנוא יארק
רחל צופיוף (לעי״נ בעלה המנוח הגביר הנדיב ר׳ שלמה צופיוף ז״ל נלב״ע ביום י״א אלול תרצ״ו)
״ ר׳ מנשה
״ רפאל אויערבאך
״ שבתי בכרך
״ שבתי גיווערץ
״ שבתי שווארץ
״ שבתי ברוך אלשוואנג
״ שלום סיתהון
״ שלמה הכהן גראס
״ ״ שלמה גוטליב
״ ״ שלמה טרייוויס
״ שלמה ראטה
״ שלמה דוב הלוי רעגענסבערג
״ ״ שלמה יוסף זעווין, רב
״ שלמה יצחק זיסמאן
״ שלמה ליב ציון
״ שלמה מונין ריבען
״ שמואל בריכטא
״ שמואל גארטענהויז
״ שמואל רייפען
״ שמואל יעקב שטיבל
״ שמעי׳ לוריא
״ שמעון גילערנטער
״ שמעון שיינקער
״ שמעון דוד מרקוס
״ שניאור זלמן אשכנזי
״ שניאור זלמן וועבער

שלום רב לאוהבי תורתך

הר׳ הג׳
״ שרגא פייבל שלאמאוויץ
״ יעקב אבראמאוויץ
״ יעקב שיינהויז
״ שלמה זלמן אפרים שיף
״ מענדל מונין

בני ברק

״ זליג שפירא
״ יצחק גרשטנקורן
״ נתן בלכר, שו״ב
״ מנחם מענדל לויטאן, גת רמון
״ יעקב הלפרין, זכרון מאיר
בהכ״נ (ע״י הגבאי ר׳ שמעון ליב גרקין), חדרה
״ שמעי׳ קרייזבוים חיפה
״ אברהם מרדכי קליערס, טבריא
״ ״ אשר זאב וורנר, (הרב) ״
״ ״ מאיר וועקנין ״
״ בן ציון לוין, שו״ב, כפר תבור
״ ירחמיאל שטיינברג מוצא
״ ״ אברהם וורנר, (הרב) נתניה
בהכ״נ (ע״י ר׳ ישראל דוד פטקין) ״

פתח תקוה

״ אברהם פריז
ביהכ״נ הגדול בית יעקב (ע״י הגבאי ר׳ בן ציון געליס)
״ בהכ״נ חב״ד (ע״י הגבאי ר׳ אלי׳ שקלאווסקי)
״ ״ בצלאל רוזנברג
״ זרח בארנבוים
״ יהודה שמוטקין
״ יחיאל העלער, רב
״ ליפא ווינעצקי
״ משה אהרן הכהן
״ פנחס גלויבמאן
״ ״ ראובן בראז, רב

הר׳ הג׳
״ יוסף שמאטקין, ראשון לציון
״ ״ בן ציון העללער צפת
״ ״ זיידא העללער ״
״ חיים דוב, שו״ב שפיה

תל אביב

״ אברהם אהרנזאן
״ אברהם דוד סיראטקי
״ אברהם יוסף מינצער
״ אברהם ישראל בראדצקי
״ ״ אלחנן שיינזאן
״ אלי׳ לעוין
״ אלי׳ שזילאווסקי
״ אלי׳ תאומים
״ ״ אלי׳ אהרן כהנא
״ אליעזר יודילעוויץ
״ אליעזר קאראסיק, רב
״ אפרים שחור
בהכ״נ בית שלמה (ע״י הגבאי ר׳ אברהם יעקב גולדין)
בהכ״נ הגדול (ע״י הגבאי ר׳ אהרן יוסף בר׳ שמחה זוסמאן חלפון)
בהכ״נ רחוב בוגרשוב (ע״י המ״ש הרב שמעון ליב דיסקין)
ביהכ״נ תורת אמת
״ בן ציון אהרוני
״ ״ בצלאל הכהן לפין
״ בצלאל דוועליצקי
״ גרשון וויינבערג
״ ״ דוב טאובקין
״ דוד לעמבערגער
״ ״ דוד פאטאש
״ הלל קאזארנאווסקי
״ הלל תור
״ זלמן ליבערמאן
האחים זליבנסקי (בי״ח למצות)
חברה דובק (תעשיית סיגריות)

שלום רב לאוהבי תורתך

הר' הג'
האחים זליבנסקי (בי"ח למצות)
חברה דובק (תעשיית סיגריות)
חברה יצהר (תעשיית שמנים כשרים)
" חיים פולנער רמת גן
" חיים יהודא ליב פריבעס
" חנוך הניך פערלמאן
" " יהודא ליב פוליקאנסקי
" יהודא ליב רעזניקאו
" " יוסף פטר
" יוסף פינעס
" " יוסף שמערלינג, שו"ב
" יוסף קודראנסקי
" יוסף לוי חגיז
" יעקב מאיר גראס
" יצחק וואלפשטיין
" יצחק מודעל
" האחים יצחק וזלמן נוביקוב
" יצחק אייזיק קריוואשיי
" ישראל כהן שצקי
" ישראל ליבר (בי"ח ליבר)
" " ישרא' ואברהם ארטן (בנק בלגיא)
" ישראל ליב שפירא
" ישראל משה דונסקי
" ליפמאן שאול הלוי פייגין

הר' הג'
" לעוינשטיין, מצוריך
" מנחם שמואל סלונים
" מענדל לולב
" מענדל מארגענשטיין
" משה מעדניצקי
" משה סבירסקי
" משה חיים אקון (בימ"ס חמאה „רוטה" כשרה)
" ניסן אשראוו
" ניסן קרמר, רב
" נתן ז' בארון
" סנדר גוטמאן
" צבי געליס
" צבי מייטין
" צבי ארי' פענסאק
" צמח שכנאווסקי
" צמח ליב כצמאן
" " שאול דוב זיסלין (הרב מאורשא)
" שמואל אידלזאק, רב
" שמואל אידלסון
" " שמחה בונם גאלרריי
" שמחה ליבוש אייזענשטאר
" שפטיל גרינבלאט

סי' קכ"ז דין ריסוק שלג וכיוצא בשבת ובו ו' סעי'.

א) **השלג** והברד וכל כיוצא בהם אסור לרסק אותם בידים, דהיינו לשברם לחתיכות דקות כדי שיזובו מימיהן (א), ואפילו בתוך כוס יין או מים אסור לרסקן בידים (ב), אבל נותן

בדי השלחן

(א) משום שדומה למלאכה שבורא מים הללו (סי' ש"כ ט"ז), ויל"ע לפי הטעם הזה בסחיטת פירות שאינן עומדין למשקין שאין בהם איסור מפרק (כמ"ש לעיל סי' קכ"ו ס"ז) למה לא אסרו לסחטם מפני שבורא המים הללו, ואפילו לשיטת רש"י דסחיטת שאר פירות באמת אסור משום מפרק (עי' בסי' ש"כ ס"א במ"מ אות ה') קשה מהא דמותר לסחוט ענבים לתוך קדרה שיש בה תבשיל כמ"ש לעיל סי' קכ"ו ס"ח ולא אסרו משום שבורא המים, ואין לומר ע"ז משום דגבי ענבים אמרו בגמ' פסחים דל"ג ע"ב דמשקין מיפקד פקידי, ולא הוי בורא המים, בסחיטתן שכבר היו משקין קודם הסחיטה, דהא רב חסדא ס"ל בגמ' פסחים הנ"ל דמשקין מיבלע בליעי, ורב חסדא גופא ס"ל בשבת דקמ"ד הא דסוחטין ענבים לתוך הקדרה, ודוחק לומר דהאיסור הוא רק בשלג לפי שהמתרסק תורת משקה עליו, אבל בסחיטת שאר פירות וכן ענבים לקדירה, שהנסחט תורת אוכל עליו לא אסרו, דהא סוף סוף דומה למלאכה שבורא מים, אע"פ שאין תורת משקה על המים הללו, ומ"הו יש לחלק בין שלג לפירות, דאפי' בשאר פירות שהמשקין מבלע בליעי, מ"מ התהות המשקין אינו דבר חדש, שהרי הי' כבר בתוך הפרי אלא שנסחט ממנו, ואינו דומה לבורא מים, אבל שלג וברד שהמים המתהוים הם דבר חדש שנהפך הקרוש להיות משקה הרי זה דומה לבורא מים, שו"ר בר"נ סוף במה טומנין והו"ד בב"י שהרמב"ן הקשה על ס' התרומות שאוסר שומן קרוש שנימוח משום נולד והקשה דכיון דלעולם אוכל הוא אפילו לרסק ולסחוט מותר דהא בפירות דלאו בני סחיטה נינהו סוחטין אותן לכתחלה, ולפ"ד יש חילוק גדול בין פירות לשומן קרוש, דפירות לא הוי נולד אבל שומן קרוש שנהפך השומן עצמו למים והוא כמו בריאה חדשה הוי נולד ואסור, ואם הרמב"ן לא ס"ל חילוק זה צ"ע מדוע לא הקשה גם על טעם רש"י דאיסור ריסוק שלג וברד משום שבורא המים הללו, והרי גם בפירות דלאו בני סחיטה נינהו מ"מ בורא המים וכנ"ז, מיהו לפמ"ש לקמן סק"ו, דלס' התרומות האיסור בדיעבד לאו משום נולד דמוקצה הוא, אלא דהוי בכלל משקין שזבו, שפיר הק' הרמב"ן מפירות דלאו בני סחיטה נינהו, דלא הוו בכלל משקין שזבו ואפי' לכתחלה מותר לרסק (ב) מבואר שם י"ט, ויש מתירין לרסק בידים שלג וברד שיהא זב לתוך כוס של יין או מים, שכל שהנימוח אינו בעין לבדו אפילו מרסקו וממחהו בידים מותר, ויש להחמיר כסברא הראשונה (שם), והנה מנהג

הוא לתוך כוס של יין או מים והם נימוחים מאליהם (ג):

בדי השלחן

העולם לתת צוקר לתוך כוס ומערבין בכף שיהא נימוח מהר, והעיר ע״ז בס׳ שביתת השבת מלאכת דש סקנ״ו דהא הוי מרסק בידים, וכ׳ שתופסין עיקר שמותר לרסק השלג לתוך הכוס בידים, ואין זה טעם מספיק שהרי פסקו לאסור ליטול ידיו במים שיש בהם שלג, וגם כ׳ להחמיר שלא להטיל מים בשלג, וגם האיסור לרחוץ ידיו במלח הוא כהאוסרין לרסק שלג בכוס כמבואר למעיין שם, ונראה ללמד זכות על מנהג העולם דאיסור הריסוק הוא דוקא כשהריסוק עצמו ממחה את הדבר כמו מרסק שלג וברד שבזה שמרסקו נמחה למים, אבל המערב צוקר בכף אינו ממחה בזה את הצוקר אלא משברו ומפררו (וגם קרח מותר לשבר) וע״י הריסוק גורם שהמים ימהרו להמיסו, שהמים נכנסין בין חלקי הצוקר הדקים וממיסין אותן ולא הוי ממחה בידים, (וצ״ע בח״א כלל י״ד סי״א שתפס להלכה דאיסור ריסוק שלג הוא לפי שדומה לסחיטת פירות שהמשקה הנסחט הוא בעין לבדו, וגם מתיר לרסק צוקר בידים לפי שהצוקר לעולם הוי אוכל אפי׳ כשנימוח ואין תורת משקה עליו, ולא דמי לפירות העומדין למשקין, ואח״כ כ׳ טוב ליזהר מלהשתין בשלג, והרי השלג מעורב בשתן ואינו בעין לבדו, וגם הרי השלג הולך לאיבוד ובסחיטת פירות כה״ג מותר, ועוד קשה דלטעם זה גם מלח מותר לרסק לפי שאינו עומד למשקין כמו שלג וברד, ועי׳ בשה״ג סוף פ׳ במ״ט, ובח״א כלל ל״ה ס״ז כ׳ דאסור לחוף כלים במלח מפני שהמלח נימס וכ״כ בכלל ע׳, וכל האיסורים הללו הם רק לטעם רש״י בשלג וברד שדומה למלאכה שבורא מים הללו, ולפי דבריהם גם צוקר אסור לרסק) (ג) שם ט״ז, והנה בגמ׳ שבת דנ״א ע״ב איתא אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה והחילוק בין כוס לקערה משמע דכוס יש בו משקה, וקערה יש בה תבשיל (דאין אדם שותה בקערה כמ״ש רש״י שבת דקמ״ד ע״ב ד״ה אבל לא לתוך הקערה, מיהו שם מיירי בקערה ריקנית שאין בה תבשיל אבל כאן א״א לפרש כן) ולפי׳ רש״י שם דאיסור ריסוק שלג לפי שבורא המים וההיתר הוא רק כשנימוח מאליו, נמצא דטעם א׳ הוא להתיר בכוס וקערה, וי״ל עוד דאצטריך למתני קערה ג״כ דמיירי בתבשיל עבה שאין בו רוטב (עי׳ גמ׳ ביצה דל״ט ע״א) והו״א דלא דמי לכוס שיש בו משקה דשם אין הפשרת השלג ניכר, אבל בתבשיל עבה יהא ניכר הפשרת השלג ע״י שיהי׳ בו רוטב קמ״ל דגם זה מותר, אבל לפי׳ הרמב״ם דאיסור ריסוק שלג הוא משום גזירה שמא יסחוט פירות העומדים למשקין כמ״ש אדמו״ר בסי״ט צ״ע הא דאיתא דנותן „לתוך הקערה״ דמילתא דפשיטא היא, כיון דבקערה שיש בה תבשיל מיירי (דאם יש בה משקה א״כ היינו הך דכוס) ובכהאי גוונא אפילו פירות העומדין למשקין מותר לסחוט כמ״ש לעיל סי׳ קכ״ו ס״ח, וכש״כ דמותר

ב) **אבל** להניחם בחמה שיהיו נפשרין יש אוסרין, ולדבריהם גם בדיעבד מימיהן אסורין [אפילו זבו מאליהן] (ד), דכיון שהנימוח הוא בעין לבדו הוי כמו משקין שזבו בשבת מפירות העומדין למשקין שאסורים ביום השבת כמו שנת' לעיל סי' קכ"ו סי"ד (ה), והוא הדין בשומן קרוש, וכן קדירה שיש בה שומן אוסרין לחממה בחמה או כנגד המדורה, אף על פי שיש גם תבשיל בקדירה, מכל מקום נחשב כאילו השומן הנימוח הוא בעין לבדו כיון שהשומן אינו מתערב בתוך התבשיל אלא צף מלמעלה (ו) והעיקר כהמתירין להניח בחמה, וכן מותר להניח

בדי השלחן

דמותר לרסק שלג, שו"ר באגלי טל מ"ד אות ל"ו סקי"ח שכ' טעם היתר ריסוק שלג לפי שסחיטת פירות גופי' מותר לתוך אוכל, ולא נחית לקושיתנו דמילתא דפשיטא היא (ד) ב"י סי' ש"כ (ה) סי' ש"כ ט"ו (ו) סי' שי"ח כ"ו כ"ז, כ' האג"ט מ"ד סקי"ב בהגה וז"ל וראיתי להרב מלאדי שכתב בטעם ספר התרומה דהאיסור הוא כמ"ש הרא"ש בשמו משום שמוליד בשבת ואף בדיעבד אסור משום גזירה כמו שגזרו על משקין שזבו שמא יסחוט כיון שעומד למשקה ה"נ כיון שדרכו להיות זב הרי הוא כפירות העומדין למשקין וגוזרין בו, (תבות וגוזרין בו אינם בשו"ע אדמו"ר והם הוספה מהאג"ט) אך במחכ"ת זה אינו דמפורש בס' התרומה וכל הפוסקים המביאים דבריו דאסור משום נולד וכן הוא במג"א עצמו, ואף שכתב משקין שזבו היינו שגם במשקין שזבו בעומד למשקין יש בו איסור נולד ג"כ וכ"כ להדיא בחי' הרמב"ן והר"ן חולין י"ד דבעומדין למשקין אין צריך לגזירה שמא יסחוט דאסור משום נולד עכ"ל, ולא יתכן לומר כן שנעלם מאדמו"ר ז"ל מה שמפורש בס' התרומה וכל הפוסקים המביאים דבריו, ומכש"כ בפרק שמדבר מס' התרומה, ובפמ"ג בא"א סקמ"ב מביא מהפמ"א דנולד ומשקין שזבו תרי טעמי הוי או משום נולד או גזרו שמא יסחוט כו' ולכאורה נראה להגיה כאן (ר"ל במג"א) דהוי נולד או דדמי למשקין שזבו ואף מעצמן אסורים עכ"ל הפמ"ג, הרי שגם הפמ"ג ס"ל בדעת המג"א דיש לאסור השומן שנימוח גם בדיעבד משום משקין שזבו שמא יסחוט, ומש"כ האג"ט בשם הרמב"ן והר"ן דאיסור משקין שזבו ג"כ משום נולד, ראיתי ברשב"א חולין די"ד שכ' וז"ל והרמב"ן ז"ל תי' דטעמא דלמשקין שאסור היינו משום נולד אבל לשמא יסחוט לא חייש רב לדעת ר' יהודה עכ"ל, הרי דאיסור משום נולד הוא רק לר' יהודה, אבל לר"ש דלית ליה נולד צ"ל דאיסור משקין שזבו הוא שמא יסחוט כגמ' ביצה ד"ג ע"א, וגם קשה מאד לפרש דברי סה"ת כפשוטם דאיסור שומן שנימוח

משום

בדי השלחן

משום נולד הוא, וכמו שהקשה האג"ט בעצמו שם סקכ"ה דהא בס' התרומה פסק כר"ש דנולד בשבת מותר, ומה שתי' האג"ט דכשנימוח ונעשה משקה הוי נולד גמור דאסור אפי' לר"ש כמו אפר שהוסק ביו"ט ומיא בעיבא דמודה בהו ר"ש כמ"ש התוס' והרא"ש ביצה ח', וס' התרומה מוכיח זה מאיסור ריסוק שלג דס"ל דאסור משום נולד ואף דקיי"ל כר"ש וע"כ דכשנעשה משקה בשבת הוי נולד גמור, אין זה תי' מספיק, דהא בגמ' אינו מבואר ששלג מרוסק אסור, רק שאין מרסקין את השלג, וגם לא דמי כלל לאפר שהוסק ביו"ט שמקודם היו עצים ונעשה שינוי גדול, או עבים שנעשו מים, וכמו שכל הפוסקים אינם מדמים שלג נימוח לאפר שהוסק, וגם יל"ע בשומן שטבעו להיות נקפא מאליו וכשמחממין אותו נימוח, ואח"כ מתקרר וחוזר ונקפא, אפשר דאפילו לר' יהודה לא הוי נולד דשינוי החוזר לברייתו הוא וכן דרכו תמיד להיות נימוח ונקפא, ע"כ יותר נוח לדחוק ולפרש כוונת ס' התרומה דהאיסור משום נולד, שרוצה לומר דדמי לנולד האסור גם לר"ש דהיינו משקין שזבו, ואע"פ דאיסור משקין שזבו הוא משום גזירה שמא יסחוט, ובשומן שנימוח לא שייך שמא יסחוט, מ"מ ס"ל דשומן שנימוח הוא בכלל משקין שזבו וחדא גזירה היא וכבגמ' ביצה ד"ג לענין ביצה שנולדה ביו"ט, ולכתחלה האיסור לרסק הוא משום שמוליד כמ"ש הרא"ש, והיינו דדמי למלאכה שבורא מים כמ"ש אדמו"ר, ובע"כ צריכין אנו לפרש כן, דפשוטן של דברים דהאיסור הוא משום נולד אין לו מובן כלל, דלא מצינו איסור במה שגורם שיהי' אח"כ נולד שהרי לא אסרו להסיר הבשר מן העצמות אע"פ שהעצמות הם נולד (כבסי' תצ"ה) וכיוצא, ואין לומר דהתם לא מכוין להנולד אבל בריסוק שלג כוונתו שיהי' הנולד, הרי ס' התרומה אוסר לשפשף הידים במלח לפי שהוא נימוח והוי נולד, והתם ג"כ אינו מכוין להנולד, וע"כ כוונת ס' התרומה משום מוליד שבורא המים, ויש להוכיח גם מהרמב"ן דאיסור שלג וברד שנימוחו הוא משום משקין שזבו, וז"ל הרמב"ן (הו"ד באנ"ט שם סק"ב ובר"ן סוף במה טומנין הובא בקיצור קצת) ונראה דמשום סרך מלאכה נגעו בה הא אלו הניחן בחמה ונפשרו מותרין הם דלאו נולד הוא, ולא דמי למשקין שזבו משום דהני בעודן קרושין נמי תורת משקין עליהם לכל דבר, ובעל ס' התרומות כ' שאסורין משום נולד ואסור ליתן קדירה שקרש שמנינותה כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נימוחה ונעשה צלול והוי לי' נולד, ולפי טעמו אף בחמה אסור השומן דנולד הוא, וקשיא לי בשומן דכיון דלעולם אוכל הוא אפי' לרסק ולסחוט מותר דהא בפירות דלא בני סחיטה נינהו סוחטין אותן לכתחילה ואפי' בתותים ורמונים אם לאוכלים היוצא מעצמם מותר עכ"ל, וקשה על הרמב"ן מדוע לא

מקשה

סולדת בהן (ז) אלא שלכתחלה נוהגין להחמיר (ס) אבל בדיעבד מותר, ואפילו לכתחלה יש לסמוך במקום הצורך על דעת המתירין (ט):

ג) לא אסרו אלא כשמתכוין לרסק בשביל שיזובו מימיו, אבל מותר לשבור חתיכה ממנו אפילו אם יזובו קצת מימיו על ידי זה (י), ומותר לשבר הקרח שעל פני החבית ליטול מים מתחתיו, אבל הקרח שעל פני הנהר או באר אסור לשברו, כיון שהקרח מחובר לקרקע יש בו משום איסור סתירה, דבמחובר

בדי השלחן

מקשה אותה הקושי' עצמה על ס' התרומות בשלג וברד שאסורים משום נולד, דכיון דלעולם משקין הם לא הוי נולד, ואין לומר דזה לא קשה דאולי ס"ל לס' התרומות דשלג וברד לא הוו משקה וכשנימוחו הוו משקה והוי נולד, (עי' לעיל סי' ל"ו בדה"ש סקי"ד) דהא בשלג מפורש בגמ' נדה די"ז שאם חישב עליו למשקה הוי משקה, ובשלג זה ודאי לא הוי נולד וס' התרומה אוסר בשלג בסתם ואינו מחלק כלל בין חישב עליו למשקה ללא חישב עליו, וצ"ל דמשלג וברד אין קושי' כ"כ דאע"פ שכ' הרמב"ן דלא דמו למשקין שזבו משום דבעודן קרושין נמי תורת משקה עליהם, מ"מ יש מקום לבע"ד לחלוק כיון דדמו למשקין שזבו בצד א' שהנימוח הוי משקה (אע"פ שבצד א' חלוקים הם שמשקין שזבו מעיקרא אוכל ושלג וברד מעיקרא ג"כ הוו משקין) לכן אסורין משום משקין שזבו דעכ"פ ש"ם משקין שזבו עליהם והם בכלל גזירת משקין שזבו, אבל בשומן שנימוח קשה כיון דלעולם אוכל הוא אפי' אחר שנימוח ואין בו שום צד הדומה למשקין שזבו, ואדרבא דמי לפירות דלאו בני סחיטה נינהו דאפי' לכתחלה מותר לרסק. ועי"ז תי' הר"ן שם דשומן דמי לפירות העומדין למשקין, ר"ל דהוי בכלל משקין שזבו, ולעיל סק"א כתבנו עוד הוכחה דמשום משקין שזבו אתינן עלה, ועם שזה דוחק לפרש בס' התרומות שכוונתו למשקין שזבו, אבל זה עדיף מלפרש כוונתו משום נולד דמוקצה שהוא אליבא דר"י ולא אליבא דר"ש: ומרק קרוש של רגלי בהמה אסור לחממו בחמה או כנגד המדורה לסברא זו, אבל בדיעבד גם לסברא זו אינו אסור, דאינו דומה לשומן קרוש שדרכו להיות צלול וכשהוא קרוש הרי הוא כפירות העומדין למשקין כמ"ש אדמו"ר שם, אבל מרק של רגלי בהמה נאכל כמו שהוא קרוש ואינו עומד למשקין (ז) דאילו במקום שיכולים להתחמם שם עד שתהא היד סולדת בהן אסור להניחם משום בישול דבדבר יבש שחוזר ונימוח יש בו משום בישול אחר בישול כמ"ש לעיל סי' קכ"ד סי"ז וממילא אסור להניחו אפילו שעה מועטת כמ"ש שם סט"ו (ח) סי' ש"כ ט"ז (ט) סי' שי"ח כ"ז (י) סי' ש"כ י"ז (יא) שם י"ח, ולשבר

לקרקע אפילו סתירת בנין גרוע אסור כמו שנתבאר לעיל סי' קי"ט סט"ו (יא):

ד) צריך ליזהר שלא ליטול ידיו במים שיש בהם שלג או ברד שהם קלים להתרסק, והוי פסיק רישי' דאסור אפילו אינו מתכוין, ואם יטול יזהר שלא ידחקם בין ידיו שלא יהא מרסק בידים (יב):

ה) אסור לרחוץ ידיו במלח וכל שכן בבורית או שאר חלב מפני שנימוח על ידו והרי זה כמרסק שלג או ברד דאסור (יג):

בדי השלחן

ולשבר הקרח שעל פני חבית דמותר הוא דוקא כשהחבית אינו מחזיק מ' סאה, אבל חבית המחזיק מ' סאה יש בו משום בנין וסתירה אפי' סתירה גרועה כמו שנת' לעיל סי' קי"ט סט"ו וכ"כ במחחש"ק, וצ"ע בהא דקרח שעל באר אסור לשברו, דמאי שנא מדף של תנור ששורקים אותו בטיט דמותר לסתור הסתימה בשבת כמ"ש בסי' רנ"ט ז' ושי"ד י"ט, מפני שלא נעשה לקיום, והרי גם בקרח שעל פני הבאר לא הוי עומד לקיום, שמההכרח לשברו בכל יום כדי לקחת מים מן הבאר, ואין סברא לחלק ולומר דדף של תנור מותר לפי שעשאו בכונה תחלה לסתרו בשבת, והקרח שעל פני הבאר שנעשה מאליו, דלא היתה כאן שום כונה גרע טפי, דאינו מסתבר להחמיר בבנין שנעשה מאליו יותר מבנין הנעשה בידי אדם וצ"ע, ואם העמידו איזה כלי על החלון או על הגזוזטרא, והמים שתחת הכלי הגלידו ונתחבר הכלי אל הקרקע וצריך לעקרו בכח מחמת ההתדבקות אסור לעשות זה בשבת משום סתירה כמו קרח שעל הבאר, ובקונטרס אהבת שלום שבסוף ס' מנחת שבת כ' שנשאל אם מותר לשבור חתיכות קרח בש"ק לצורך שכר וכדומה שיחזיק קרירותו שלא יתחמם, והשיב דשרי וסיים ומ"מ משום עובדא דחול נראה שצריך לעשותו בצנעה כו' ויש להחמיר ג"כ לעשותו ע"י עכו"ם (יב) שם י"ט, וכ' במנחת שבת ראוי ליזהר במה שנוהגין כשרוצה ליטול ידיו קצת משפשף ידיו בקרח שעל החלון וזכוכית בחורף ונפשר הקרח ומלחלח ידיו קצת דבשבת צריך ליזהר בזה משום מוליד כיון דמתכוין לכך, ובפרט בקרח שעל החלון וזכוכית יש לומר דיש בזה עוד משום חשש סתירה, והעתיק דבריו בס' שביתת השבת (יג) סי' שכ"ו י', וכ' המשנ"ב שם בשם התפא"י דבבורית שלנו שהיא רכה לכו"ע אסור משום ממחק, וכ"כ בשם המעשה רוקח, וסיים דכן הוא מנהג כל ישראל להחמיר בזה, וראיתי בתפא"י (בכלכלת שבת מלאכת לש) ולא כ' בורית „שלנו" רק בורית שהיא רכה ופשוט דהיינו שהיא רכה כמו שעוה שמתמרחת על היד, ולא בורית שלנו וע"כ לא נזכר מזה בשו"ע, אבל מותר לתת בורית לתוך המים שיהא נימוח שם

ולרחוץ

ו) יש מי שהיה נזהר לדטיל מים בשלג כי על ידי השתן נימוח השלג והרי זה כממחהו בידים (יד) אבל מותר לדרוס שלג ברגליו כי אפשר שלא יהא נימוח ונמס, והוי דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישי' דמותר, ויש מי שאומר שאפילו המנעלים לחים ובודאי נימס השלג שם מותר, וכן מותר להטיל מי רגלים בשלג (טו), וטוב להחמיר במקום שאפשר ליזהר בקל (טז):

סי' קכ"ח דין מליחה באוכלין בשבת ובו ו' סעיפים.

א) אסור למלוח בשבת בשר או שאר דברים כדי שיתקימו ולא

בדי השלחן

ולרחוץ ידיו אח"כ במי הבורית, וכן נוהגין (יד) סי' ש"כ כ', כ' המג"א סקי"ז דלא דמי להא דשרי ליתן שלג לתוך המים דהכא איהו קעביד מעשה, ודבריו צריכין ביאור דסו"ס מהו החילוק בין נותן שלג למים לנותן מים על שלג, הרי בשניהם קעביד מעשה, והלבוש כ' דמטעם זה התיר הר"מ להטיל מ"ר בשלג דלא הוה ממחה בידים רק מכחו ודמי לנותן שלג לתוך המים דמותר, ולא כ' טעם לס' הרא"ש דס"ל דלא דמי לנותן שלג לתוך המים, גם דבריו צ"ע שהרי בטור מפורש טעם היתר הר"מ לפי שדומה לדריסת הרגלים שדורס השלג ברגליו ואינו חושש, ובנזקין מצינו הסברא כמעט בהיפך דזורק חץ הוי כחו וזורק הכלי הוי גופו עי' בתוס' ב"ק די"ז ע"ב ד"ה זרק ובאחרונים שם, ובדוחק י"ל דמשתין על שלג, נימוח השלג מכח הקילוח שמכה עליו וממיסו, והוי כממחה בידים, ולפי זה מותר לשפוך מים על צוקר, שהצוקר הוא קשת ואינו נימס מכח הקילוח, ולשון אדמו"ר בסי"ט אבל מותר להשליך מים במלח וליטול ידיו מהם, הרי שמתיר לתת מים על מלח, וממילא ה"ה לצוקר, (והלשון להשליך „מים במלח" הוא דחוק קצת ור"ל שהוא ט"ס וצ"ל להשליך „מלח במים", אבל גם בט"ז שממנו מקור הדברים כתוב ג"כ להשליך מים במלח, מיהו הבה"ט העתיק מלח במים) אלא שלכאורה יש לאסור לשפוך מים חמים על צוקר שמכח קילוח מים חמים נימס הצוקר והוי כממחה בידים ולא הזכירו הפוסקים כלל מזה רק שאסור לערות מכ"ר שהיס"ב על צוקר משום בישול הצוקר עי' לעיל סי' קכ"ד סי"ז, ואפשר שהצוקר שהוא קשה נימס מעט מאד מכח הקילוח ועיקרו נימס אח"כ מאיליו מחמת המים, ובדבר מועט לא חששו, כמ"ש בסי' שי"ח כ"ו ובסי' ש"כ י"ז, ואינו דומה למשתין על שלג שנימס הרבה שלג וצ"ע (טו) מפני שהוא דבר ש"א ליזהר בו בימות החורף כי כל הארץ מלאה שלג ולכן לא גזרו בו חכמים כלל (טז) סי' ש"כ כ':

סי'

יסריחו, אפילו במקום הפסד מרובה (א):

ב) כל דבר שהמלח מועיל לו לשנות את טבעו, לרככו או להקשותו, או להפיג מרירתו, וכיוצא בענין זה כגון צנון ובצל ומיני קשואים וכיוצא בהם (ב) מותר למלוח חתיכה אחת לבדה כדי לאכלה לאלתר, אבל אסור לטבול במלח ב׳ חתיכות אחת אחת לבדה [או שתים ביחד] ולהניחן לפניו לאכלן מיד זו אחר זו כי עד שיאכל הראשונה תשהה השניה במלחה,

בדי השלחן

(א) סי׳ שכ״א ב׳, ואסור מדרבנן דכיון שהמליחה עושה פעולה בגוף הדבר שיוכל להתקיים ולא יסריח הרי זה דומה לעיבוד עור שהמליחה היא מצרכי העיבוד, והמעבד העור הוא אב מלאכה כנז׳ לעיל סי׳ ק״א ס״ג (ב) וכן פולין ועדשים שנתבשלו בקליפתן, שהמלח מרכך הקושי שיש בהם מצד קליפתן (שם) ולא העתקתי זה בפנים לפי שאינו מצוי, אמנם יש להעיר שמה שסיים אדמו״ר שם שאסור למלוח מהם יותר מחתיכה אחת, זה קאי על צנון ושום וכיוצא אבל בפולין ועדשים לא שייך זה, שהרי אינם נאכלים כל אחת בפני עצמה, ובטוש״ע כתוב שאין למלוח פולין ועדשים הרבה ביחד, מוכח שא״צ למלוח כל פול ועדשה בפ״ע אלא העיקר שלא יהי׳ הרבה ביחד, ונראה פשוט שמותר למלוח פולין ועדשים מלא הכף שאוכל בפעם אחת ולאכלה לאלתר, וזה דומה לחתיכה של צנון, כיון שדרך אכילתן בכף ולא בחתיכות, וכתבתי זה לפי שראיתי בס׳ בן איש חי שנה ב׳ פ׳ בא וז״ל וכן ה״ה בפרי שקורין לוביא ובלה״ק רוביא אסור להניח עליהם מלח אלא מטבל אחת אחת במלח ואוכל עכ״ל, ולא מסתבר כיון שאין דרך כלל לאכלן א׳ א׳, אלא מפזר מלח על כל כף ואוכל. (ואפילו לדעת הא״ר בסק״ה שלא למלוח אפילו חתיכה א׳ של צנון רק לטבל, מסתבר דפולין עדיפי מצנון, דבצנון המלח פועל להפיג מרירות וא״צ לזה זמן כ״כ, אבל בפולין שפעולת המלח היא לרכך הקושי שבקליפתן צריך לזה זמן יותר לכן מותר לפזר מלח על כף פולין ולאכלם תיכף), ויש להעיר במש״כ המג״א סק״ח דאסור למלוח פולין ועדשים שנתבשלו בקליפתן משום דדמי לכובש כבשים ועי׳ בפמ״ג במ״ז סק״ו, וטעם האיסור לכבוש כבשים הוא מפני שהוא כמבשל כמ״ש אדמו״ר בס״ג, והנה בדבר יבש קי״ל אין בישול אחר בישול כמ״ש לעיל סי׳ קכ״ד סי״ז וסי״ח, ומותר לבשל פולין יבשים מבושלים בישול גמור בכלי ראשון, או להניחם על גבי קדירה העומדת על הכירה, ולפזר מלח על הפולין אסור מפני דדמי לכבשים וכובש הוא כמבשל, וכיון שבישול גמור מותר כש״כ לפזר מלח, וצ״ל דגזירת חכמים בכובש כבשים סתם היתה ולא פלוג בין אם נתבשל כבר ללא נתבשל, א״נ דכובש כבשים דומה למבשל

אבל

אבל כיון שאינו מין הבישול ממש, אלא באופן אחר מבישול, יש לדמותו לצליה או אפיה אחר בישול דאסור, כיון שמתקנו עכשיו בענין אחר מהבישול הקודם, כן כבישה אחר בישול ג"כ אסור, לפי שמתקנו עכשיו בענין אחר מהבישול הקודם. ולפזר צוקר על ירקות או פירות נראה דזה תלוי במחלוקת האחרונים אם מותר למלוח בשר בצוקר להוציא הדם עי' בדרכי תשובה יו"ד סי' ס"ט אות שכ"ח דעקרי הד"ט מתיר ועמו עוד איזה אחרונים, ובס' רוח חיים אוסר. ובערוגת הבושם כ' דאפילו דיעבד הבשר אסור עי"ש. ולדבריהם אין בצוקר כח המלח, ומותר לפזרו בשבת על פירות, ואע"פ שכ' אדמו"ר ז"ל דאם המלח מפיג מרירותו הוי דומה לעיבוד, וגם צוקר מפיג מרירות, מ"מ הרי כ' אדמו"ר במלח לפי שע"י המלח הם מזיעים ויוצא מרירותם. ולדברי ערוגת הבושם אין כח בצוקר להוציא הדם מבפנים וממילא אינו מוציא זיעה ואינו מפיג מרירות אלא שממתיק הדבר, ולבד זה י"ל כיון דמלאכת העיבוד האסור מן התורה היא במולח העור, וע"כ אסרו חכמים למלוח כל דבר שהמלח עושה בו פעולה. וכיון שאין דרך כלל לעבד העור בצוקר, לא גזרו על צוקר בשאר דברים, מיהו לדעת הרמב"ם דאיסור מליחת אוכלין הוא משום דדמי לכובש כבשים וכיון שעושים כבשים עם צוקר כמו שנוהגין בתותים וכן יאגידעס ומאלינעס וקארשען וענבים וחתיכות לימונים שכובשים אותם בצוקר, יש לאסור לפזר צוקר על מינים אלו דדמי לכובש כבשים (ועי' לקמן סוף סק"י), אבל דברים שאין דרכם לכבשם עם צוקר מותר לפזר עליהם צוקר לאכול לאלתר או בסעודה אחרת בשבת זו כמו שמותר למלוח ביצים שכ' בלבוש הטעם לפי שאין דרכם לכבשם במלח, וכ"כ הפמ"ג במ"ז סק"ב. וגדולה מזו מתיר המג"א בסק"ז לכבוש בשר בחומץ, ועי' בא"א שם דאפילו כשיעור שיעמוד על האור וירתיח דהוי כמבושל, וצ"ל דס"ל להמג"א דדבר שאין דרכו לכבשו, לא אסרו כלל אפילו לכבשו ממש, ועי' לקמן סק"ח: ולפזר פלפל טחון על מאכל שרי לכו"ע דאין בזה לא מעבד ולא כובש: ויש לי צ"ע בלשון אדמו"ר ז"ל שכ' כל דבר שהמלח מועיל לו לשנות את טבעו לרככו או להקשותו או „להפיג מרירותו וכיוצא בענין זה" כגון צנון ובצל ושום וכיוצא בהם מדברים החריפים שכשהם שוהים במלח הם מזיעים „ויוצא מרירותם ונעשים קשים" עכ"ל, הנה ממש"כ תחלה „להפיג מרירותו וכיוצא בענין זה" משמע דאם המלח מפיג המרירות לבד, או שעושה איזה פעולה אחרת כיוצא בענין זה, נקרא עיבוד, אע"פ שאינו מקשה הדבר מכמו שהיה, ולבסוף סיים „ויוצא מרירותם ונעשים קשים" משמע דבעינן תרווייהו שיהיה נעשה קשה ג"כ, ואם נימא שכ' „ונעשים קשים" בשביל שטבע הדברים הללו שיוצא מרירותם ונעשים קשים, אבל לעולם אפילו דבר שאין טבעו להעשות קשה ע"י המלח אלא שמפיג מרירותו לבד הוי עיבוד, יקשה ג"כ מנ"ל הא דהנה רש"י בשבת דקח כ' אין מולחין כו' ג' וד' חתיכות יחד שהמלח מעבדן ונעשין קשין והוי תיקון, ולא הזכיר כלל מהפגת המרירות, והט"ז בסק"א כ' דתרי תנאי יש באיסור מליחה בזה במה שדומה לעיבוד האחד

 מטעם

וכיון שהמלח מועיל לה הרי זה דומה לעיבוד (ג):

בדי השלחן

מטעם שהוא שוהה הרבה כדי שיצא מרירותו אחר שיזיע כדרכו כו׳ ע״כ פרש״י הטעם מפני שהוא שוהה דהיינו כשמולחין הרבה חתיכות מסתמא עושין כן להכין לצרכי אכילה שיאכלו אח״כ עכ״ל. וכיון שהט״ז בא לפרש דברי רש״י שכ׳ ג׳ וד׳ חתיכות יחד דהיינו שהוא שוהה במלח, א״כ ע״כ מש״כ הט״ז „כדי שיצא מרירותו״ מה שלא נזכר כלל ברש״י, מוכח דגם כוונת הט״ז שע״י שיצא המרירות ויזיע נעשה קשה וכמש״כ רש״י, וא״כ העיקר הוא שנעשה קשה וצ״ע, ובגמ׳ שבת שם אמר ר״נ מריש הוה מלחנא פוגלא אמינא אפסודי קא מפסידנא ליה דאמר שמואל פוגלא חורפי מעלי כיון דשמענא להא דכי אתא עולא ואמר במערבא מלחי כישרי כישרי ממלח לא מלחנא טבולי ודאי מטבילנא עכ״ל. ולכאורה יש להוכיח מזה דהפגת המרירות לא הוי עיבוד כלל, ואדרבא הוי הפסד להצנון ולא תקון, וכדאמר שמואל, ומהא דבמערבא מלחי כישרי כישרי אין ראי׳ שהיו עושין להפגת המרירות אלא כדי שיתקשו ויתקיימו ימים הרבה, דאין לנו לעשות פלוגתא בין שמואל למערבא והתיקון לא הוי בהפגת המרירות אלא בהקשותן להתקיים, וע״כ חזר בו ר״נ מלמלוח, (ולכאורה צ״ל למה לא חשש ר״נ מריש לעיבוד הצנון שמתקשה, וי״ל דר״נ סבר דההפסד שיפיג חריפותו עולה על התקון והעיבוד שמתקשה, והוה קלקולו יתר על תיקונו ומותר, וכיון ששמע דבמערבא מלחי כישרי כשרי וס״ל דתקונו עולה על הפסדו חזר לאסור) ומיהו י״ל דבמערבא מלחי כישרי כישרי כדי להפיג מרירותם, דזה הוי תיקון, ומה דאמר שמואל פוגלא חורפי מעלי, אין פירושו לאכול צנון בלי מלח שלא יפיג חריפותו, אלא פוגלא חורפי מעלי, שצנון חריף הוא טוב, יותר מהצנון שאינו חריף בטבעו, ומ״מ גם הצנון החריף טוב להפיג מרירותו ע״י מלח, ורק ר״נ סבר מריש דכיון דצנון חריף מעלי א״כ אם מפיג חריפותו ע״י מלח הוי הפסד, עד דשמע דבמערבא מלחי כישרי כישרי. (והא דאמר ר״נ ממלח לא מלחנא טבולי „ודאי״ מטבילנא מה שהוסיף לומר „ודאי״ מטבילנא, יובן עפ״י מש״כ הב״ח דר״נ מחמיר היה, דמדינא מותר למלוח ב׳ חתיכות יחד והשניה שוהה במלח בעוד שאוכל הראשונה, ור״נ דאמר מטביל טבילנא בשעת אכילה אבל שתים ביחד אסור מחמיר על נפשו היה, ע״כ אמר „ודאי״ מטבילנא דבזה אין מקום להחמיר כלל (ג) שם ד׳, ולפי זה אם רוצה למלוח ב׳ חתיכות ביחד על מנת לאכלן תיכף ביחד מותר, כיון שלא ישהו כלל במלח, ובט״ז סק״א כ׳ שאם מולח שתים ביחד אפילו אינו שוהה במלחו אסור דזה דומה לעיבוד, ורק לטבול אחת אחת לאכול מיד מותר, וגם בזה אסור לפזר מלח על כל אחת בפ״ע דא״א שלא יבא גם על חבירו המונח בקרוב לו, אלא צריך לטבול כ״א בפ״ע ולאכול תיכף, ולכאורה גם אם מטבל ב׳ חתיכות יחד ואוכלן יחד אסור, שהרי מפורש

בט״ז

ג) מה שנהגו לחתוך צנון דק ונותנין אותו בקערה ומולחין אותו ושופכין עליו חומץ תיכף ומיד אחר המליחה

בדי השלחן

בט"ז לטבול כ"א בפ"ע, אבל הפמ"ג במ"ז סק"א מבאר דברי הט"ז שרק כשמפזר מלח על ב' חתיכות הוי עיבוד ולא כשמטבל וכ"כ הפמ"ג בסק"ד וז"ל עט"ז שיש להחמיר לטבול א' ולאכול מיד אבל לטבול שנים חדא חדא ולהניח לפניו אסור דלא כתה"ד, אבל מה שנוהגין למלוח בזריקה אסור בשתים אפי' מיד ממש שניהם ביחד לפה אסור עכ"ל. מבואר דלטבול שנים יחד ולאכלן יחד מותר, מיהו מש"כ הפמ"ג דלמלוח שתים אפי' מיד ממש שניהם ביחד לפה אסור, אינו מובן, כיון שמסיים הט"ז בהיתר למלוח צנון כשאין מניחין אותו כלל להזיע אלא שופכין שם החומץ וגם מינים אחרים, וא"כ אם מולח ב' חתיכות ומיד ממש אוכלם ביחד, למה יגרע אכילתו תיכף מנותן חומץ על הצנון תיכף, וע"כ דמש"כ הט"ז במולח הרבה יחד דאפילו אינו שוהה אסור דגם זה דומה לעיבוד, היינו דאינו „שוהה הרבה" שיצא מרירותו אחר שיזיע כמ"ש קודם לזה במטבל חדא, אבל עכ"פ „שוהה קצת", אבל אם אינו שוהה כלל ותיכף אוכלם ביחד לא גרע מנותן שמן תיכף דשרי: ועי' מש"כ המג"א סק"ו בשם הב"ח דהכי נהוג עלמא שלא למולחן כלל אלא מטבל כל אחד במלח ואוכל, ועי' א"ר סק"ה: וי"א (בשו"ע אדמו"ר שם והוא דעת הרמב"ם) שטעם האיסור למלוח ב' חתיכות יחד הוא מפני שנראה ככובש כבשים, ולפ"ד גם אם רוצה לאכול תיכף ב' החתיכות יחד אסור, וגם למלוח הרבה חתיכות יחד ולשפוך עליהם תיכף חומץ או שמן (שכ' בפנים ס"ג דשרי שאינו דומה לעיבוד) יש לאסור, דתיכף שנותן מלח על הצנון נראה ככובש כבשים, וכבר עביד איסורא קודם שנותן את השמן, וכן משמע מלשון אדמו"ר ז"ל שכ' וז"ל ולפי סברא האחרונה אין הטעם במה שאסרו למלוח כמה חתיכות ביחד מפני שנראה ככובש כבשים אלא משום כו' הרי זה דומה לעיבוד „לפיכך" מה שנהגו לחתוך צנון כו' ושופכין עליו חומץ אין איסור בדבר עכ"ל, מוכח דלטעם הרמב"ם שנראה ככובש כבשים לא מהני מה ששופכין חומץ אח"כ, מיהו קשה לומר דהמנהג שלנו הוא נגד דעת הרמב"ם כיון שבשו"ע המחבר מפורש ג"כ דאיסור מליחת צנון מפני שנראה ככובש כבשים והרמ"א ג"כ אינו חולק על זה, ומש"כ המג"א סק"ו דכל הפוסקים סוברין כרש"י דהטעם משום שהמלח מעבדן היינו שצריך להחמיר גם כרש"י שלא לטבול כמה חתיכות צנון כל א' לבדה, (דמותר לדעת הרמב"ם) אבל לא להקל נגד הרמב"ם ושו"ע, ובמג"א סק"ז כ' וז"ל ונ"ל דה"ה דאסור למלוח אוגרקעס חיין דהא רגילין לעשות מהן כבשין כו' ומיהו כשנותן שמן תיכף שרי אפילו לר' יוסי עכ"ל, משמע מדבריו דאם נותן שמן אח"כ אין זה

כבובש

קצות השלחן דין מליחה באוכלין בשבת

מותר כיון שאין משהים אותן כלל במלח לבדו אינו דומה

בדי השלחן

ככובש כבשים ומותר אפילו לדעת הרמב"ם, וצ"ע הסברא בזה, אחרי שבשעת המליחה נעשה כבר האיסור של הכבשין מה מהני שנותן שמן אח"כ, והנה במג"א הנ"ל יש ט"ס דמוכח במש"כ כשנותן שמן תיכף שרי „אפילו" לר' יוסי מאי אפילו דקאמר, אדרבא ר' יוסי הוא המתיר לעשות מי מלח אם נותן שמן תחלה בגמ' שבת דק"ח, ולרבנן שם לא מהני נתינת שמן לעשות מי מלח, עי' א"ר סק"ג, ואפילו למש"כ הע"ש הו"ד בא"ר, והתו"ש הו"ד במחהש"ק סק"ד דגם לרבנן שרי לעשות הרבה מי מלח בנותן שמן תחלה, מ"מ הלשון „אפילו" שכ' המג"א אינו מובן, וראיתי בפמ"ג שהעתיק דברי המג"א בזה"ל שמן תיכף שרי „כמו" לר' יוסי, וזה ניחא דהמג"א רוצה להוכיח דשמן מחליש כח המלח מהא דר' יוסי שמתיר לעשות מי מלח כשנותן שמן תחלה, אבל עדיין קשה דמנ"ל להמג"א להתיר גם כשנותן שמן תיכף דהיינו אחר המליחה (והפמ"ג שם רמז דמי מלח חמור יותר אבל אינו מבאר דברי המג"א) ואולי כמו שנפל ט"ס בתיבת אפילו, יש ג"כ ט"ס בתיבת „תיכף" ובמקום שכ' כשנותן שמן „תיכף" שרי, צ"ל כשנותן שמן „תחלה" שרי, (ועי' שע"ת סק"ט שהביא מהשבו"י במולח שאלאטין אם נותן „מתחלה" מעט שמן יש להתיר) ובזה יש להתיר גם לטעם הרמב"ם, דכיון שנותן שמן תחלה שמתיש כח המלח אין זה ככובש כבשים, אפילו לדעת הא"ר שמוכיח מהרמב"ם דבמי מלח מרובים אין היתר כשנותן שמן תחלה (ור"ל דברמב"ם כתוב שמים ומלח ושמן מותר לעשות מעט, והרבה אסור, וכיון שהזכיר הר"מ שמן ולא כ' דבנותן שמן תחלה מותר אפילו הרבה, פשוט דס"ל דאסור) מ"מ בזה כו"ע מודו דשמן מחליש כח המלח, וממילא בנותן שמן תחלה על הצנון לא הוי ככובש כבשים, ובש"ג כ' דמותר ליתן מלח על השלאטן ואח"כ שמן וחומץ, והמעיין יראה שמתיר גם לדעת הרמב"ם, ואפשר לומר בזה, כמו לטעם רש"י דהאיסור למלוח צנון משום עיבוד, דאם נותן שמן אח"כ טרם שיספיק המלח לפעול אפילו פעולה כל דהוא להזיע משהו את הצנון מותר דאין זה עיבוד, הה"נ לטעם הרמב"ם דדמי לכובש כבשים, הנה עשיית הכבשים היא שמשהין הצנון במלח זמן מרובה, ובמערבא מלחי כישרי כישרי (שבת דק"ח) שהמלח יפיג מרירותם ויכנס טעם המלח בצנון ויתקיימו ימים רבים, וכשמולח צנון לאכלו תיכף, ומשהה קצת המלח עד שפועל איזה פעולה כל דהוא על הצנון דמי לכבשים ואסור, אבל אם נותן תיכף שמן על הצנון שמתיש כח המלח שלא יוכל לפעול פעולת הכבישה בצנון כלל אין זה דומה לכבשים ומותר, כן נראה לפרש דברי המג"א והש"ג הנ"ז, ולפ"ז למלוח ב' חתיכות יחד ולאכלם תיכף ביחד שלא ישהו כלל במלחם מותר גם לדעת הרמב"ם וצ"ע בכל זה, ועכ"פ טוב להדר לתת השמן תחלה

לעיבוד (ד), וכל שכן אם שופכים שם שמן מיד שהשמן מתיש את כח המלח (ה), אבל מה שנוהגין קצת בירק שקורין סלאטין שמולחין הירק תחלה בפני עצמו ומשהין אותו כך ומסננים המים שיוצאים ממנו ואח"כ מערבים אותו עם שמן וחומץ זהו

בדי השלחן

תחלה לפני המלח, ועי' לקמן סק"ה (ד) ומיהו נראה דגם באופן כזה אינו מותר אלא סמוך לסעודה, אע"ג דלא הוי עיבוד, וכמ"ש אדמו"ר בס"ה והובא בפנים ס"ד דאסור למלוח ביצה ובשר להניח לסעודה אחרת אע"ג דלא שייך בהם עיבוד, וכן בעושה מי מלח לטבל בהם, פתו שמותר רק סמוך לסעודה כ' בס"ג שאפילו נותן שמן במים קודם נתינת המלח אעפ"כ אסור, והוא מהמג"א סק"ד וכפי' המחהש"ק שם, ולמד זה מדין מליחת הביצה, וא"כ הה"נ בנותן שמן על צנון דלא שרי אלא סמוך לסעודה, ומה שלא הזכיר זה אדמו"ר בפירוש גבי שמן על צנון, לפי שכ' שם על מה שנהגו לחתוך צנון דק וכו', וזה בלא"ה אינו רשאי רק סמוך לסעודה משום טוחן, ועי' לקמן סק"ט (ה) שם, וכדי שלא יבוא לידי מכשול שלא ישכח מלתת השמן לאלתר, יותר טוב לתת השמן תחלה ואח"כ לתת המלח: ועי' לקמן סי' ק"ל ס"ו שאם הצנון הי' דק דק שטוב יותר לתת החומץ תחילה בקערה ואח"כ לתת הצנון בתוך החומץ לעשות שינוי מדרך החול, ובלא שינוי יש לחשוש משום מלאכת לישה, ועי' לק' סי' קכ"ט ס"א שטוב לחתוך הצנון לחתיכות גדולות קצת דאם הי' דק דק יש לחשוש משום מלאכת טוחן. ומיהו אם נתן המלח על הצנון ושכח אח"כ מליתן החומץ והשמן עד אחר איזה זמן, נראה דמותר לאכלם, ואפי' לא התכוין כלל לתת חומץ ושמן, אלא שנתן המלח על הצנון בשוגג, מותר לאכלם אח"כ, דאיסור מליחת אוכלין הוא מדרבנן כמ"ש לעיל סק"א ושוגג בדרבנן מותר באכילה כמ"ש לעיל סי' קכ"ד בבדה"ש סק"א, ושמעתי מהיקר ר' שמואל חיים קבלקין נ"י שבהיותו בראדין אצל המשנ"ב ז"ל ראה מעשה ששכח המשנ"ב ופיזר בש"ק מלח על חתיכות צנון שעמדו לפניו ותיכף נזכר והרחיק מלפניו את הקערה עם הצנון ולא אכלם, ופשוט דמדת חסידות נהג בעצמו לצאת דעת הפמ"ג המובא בבדה"ש לעיל סי' קכ"ד הנ"ל, והא דלא נתן חומץ תיכף דבכה"ג שרי, אפשר דלא היה לפניו חומץ או שמן, וגם אפשר שלא רצה לסמוך על המנהג להתיר בנותן שמן אח"כ, אבל קשה דעכ"פ הי' צריך ליתן תיכף שמן כדי שיתבטל כח המלח בטרם שהמלח יפעול פעולתו על הצנון היינו טרם שיזיע הצנון, ואם לא היה לו שמן הי' יכול לתת מים הרבה על הצנון כדי שיתבטל כח המלח, ואולי באמת צוה המשנ"ב ז"ל לעשות כן והרואה הנ"ל לא יהיב דעתו ע"ז רק ראה מה שהרחיק

איסור גמור (ו):

ד) כל דבר שאין המלח מועיל לו לשנות את טבעו לרככו או להקשותו וכיוצא אלא שהוא נותן בו טעם בלבד כגון ביצה ובשר, מותר למלחן לצורך אותה סעודה, אבל לא כדי להניח לסעודה אחרת, אלא אם כן צריך לכך שימלחנו עכשיו כגון שהוא חם קצת ויקבל המלח בטוב יותר (ז):

ה) אסור לתת מי מלח או שאר משקין עם מלח לתוך הכבשים דהיינו מיני ירקות או שאר דברים שכובשים להתקיים, אפילו יאכל מהם גם לאלתר, מכל מקום כיון שכובש אותם להתקיים דומה לעיבוד, שהמלח מקיימן (ח):

ו) העושה מי מלח או שאר משקין עם מלח לטבול בהן את פתו ולתת לתוך התבשיל, אסור לעשות מהם הרבה ביחד, דהיינו לעשות לצורך טיבול ב׳ סעודות, אלא יעשה מעט לצורך סעודה אחת בלבד, ואינו רשאי לעשות אלא סמוך לסעודה (ט), ואפילו אם נותן בהם שמן קודם נתינת

בדי השלחן

שהרחיק מלפניו הקערה (ו) שם (ז) שם ה׳, וכ׳ אדמו״ר כגון שהוא חם „קצת״ וכ״כ הט״ז, אפשר לומר הכוונה שאם הי׳ חם שהיס״ב אינו כדאי לפזר עליו מלח דאולי יתבשל המלח מלחלוחית הרוטב שעל הבשר די״א שמלח מתבשל גם בכ״ש, וגם כאן שהבשר הי׳ מתחילה בכ״ר והוציאו אותו יש עליו תורת כ״ר כמ״ש לעיל בבדה״ש סי׳ קכ״ד סקט״ו וסקל״ט (ח) שם ג׳, כ׳ הפמ״ג במ״ז סק״ג דאסור ליתן ירק חי לתוך חומץ חזק כשיעור שיתן על האור וירתיח (ולדעת התפא״י בכלכלת שבת אות י״א הוא שיעור ח״י מינוטען) דהוי כבוש ונראה כמבשל בשבת לטעם הר״מ ז״ל ואפשר אף דיעבד אסור דהוי כאן בישול עיי״ש. (ועי׳ שע״ת סי׳ שי״ח סק״ג), ובא״א סק״ז כ׳ במה שהתיר המג״א ליתן בשר חי בחומץ דמשמע כדי שיתן על האור וירתיח בחומץ חזק נמי שרי אף דהוי כבוש ממש וציין למ״ש במ״ז סק״ג הנ״ל, מיהו י״ל דבירק כיון שדרכו לכבשו בחומץ גם לדעת המג״א אסור (עי׳ לעיל סק״ב) וי״ל דאפילו שעה מועטת אסור להניח ירק בחומץ חזק דנראה ככובש (ט) שם, וז״ל אדמו״ר שם ואפילו לצורך סעודה א׳ אינו רשאי לעשות אלא סמוך לסעודה אבל לא מסעודה לסעודה מפני שאסור למלוח שום דבר להניחו שלא לאכלו לאלתר עכ״ל, והנה מש״כ אבל לא „מסעודה לסעודה״ יל״ע בזה דמשמע דמסעודה לסעודה אסור דהיינו אם עומד לפני סעודת שחרית אסור

למלוח

המלח, ואם נותן ב' שלישי מלח ושליש אחד מים אסור לעשות אפילו מעט לצורך טיבול סעודה זו (י) :

בדי השלחן

למלוח לאכול בין הערבים, אבל אם כבר אכל סעודת שחרית ומולח לצורך הסעודה שיאכל אח"כ מותר דזה לא הוי מסעודה לסעודה (וכעין מש"כ הב"י בסי' שי"ט בדעת רי"ו לגבי איסור בורר וה"ד לעיל בבדה"ש סי' קכ"ה סק"ה) אבל באמת מש"כ אדמו"ר „מסעודה לסעודה" הוא לאו דוקא שהרי סיים שאסור למלוח שום דבר להניחו שלא לאכלו לאלתר, מבואר דלא שרי כ"א לאכול לאלתר דוקא סמוך לסעודה ממש, וכן מוכח במג"א סק"ד שכ' דלצורך סעודה אחרת אסור וציין לסי' שי"ט ס"א וכ' המחהש"ק דשם מבואר מהו נקרא אותה סעודה ושם מפורש דבעינן שיאכל מיד, ומש"כ המג"א סק"ז גבי ביצה להניחה מסעודה לסעודה אסור, ג"כ אינו מותר רק לאכול מיד. שהרי בשו"ע כ' סתם שאסור למלוח להניחה, ועוד הרי המג"א בסק"ד גבי מי מלח הביא ראי' מביצה דלצורך סעודה אחרת אסור ועל זה סיים לעיין בסי' שי"ט דבעינן לאלתר דוקא, א"כ הה"נ בביצה דמותר לאכול לאלתר דוקא, וכ"כ הלבוש דוקא לאכלן מיד (וצ"ע מש"כ הפמ"ג בא"א סק"ז וז"ל ומ"מ הך סעודה אחריתי (ר"ל שאסור למלוח ביצה) לאו פירושו כבשי"ט ס"א התם אין תלוי באיחור וקדימה משא"כ כאן תלוי בזמן רב וכדרך העולם מאחרין מסעודה לסעודה עכ"ל, והרי המג"א סק"ד הנז' דלא כותי', וראיתי שגם המשנ"ב בסקכ"א העתיק ד' הפמ"ג ולא העיר כלום, ועוד הביא שבא"ר מצדד דאין לאסור למלוח ביצים רק אם בדעתו להניח לאחר שבת וכ' שכן מוכח מביאור הגר"א, וראיתי בא"ר שהביא דברי המג"א שאוסר מליחת ביצים אפי' מסעודה לסעודה וכ' עליו שאינו מוכרח ועוד הביא מר"י שמותר למלוח בשר אם רק ראוי לבו ביום, ואין זה תפיסה על המג"א כלל, שמש"כ השו"ע דלהניחה אסור מקורו מהש"ל המובא בב"י ושם כ' מפורש וז"ל מותר למלוח בשר מבושל או ביצה מבושלת „לאכלה לאלתר" אבל למלחה ולהניחה אסור עכ"ל, וזה דלא כר"י, והגם שגבי בורר שאמרו בגמ' בורר ואוכל לאלתר נחלקו הפוסקים בשיעור לאלתר כמבואר בש"ע סי' שי"ט, אבל בלשון הפוסקים לאלתר פשוט דהוי מיד ממש, וכמ"ש המג"א, ודברי הפמ"ג הנ"ל צע"ג) (י) שם, מפני שנראה כעושה מורייס לכבוש בו דגים, וכ' הא"ר מהר"ש התיר להוסיף חומץ במורייס שכמעט לגמרי נתיבשה עכ"ל, משמע דעכ"פ היתה לחה עדיין דנתינת החומץ ניכר שהוא רק הוספת חומץ אבל אם נתיבשה לגמרי, אסור ליתן החומץ שהרי הוא עושה עכשיו את המורייס, דמורייס יבש לא חזי מידי ובנתינת החומץ לתוכו עושה את המורייס, והמשנ"ב בסקי"ב העתיק דברי הא"ר שלא בדקדוק שכ' בשם הא"ר שמותר

להוסיף

סימן קכ"ט דין טחינה ודיכה באוכלין ובו ח' סעיפים.

א) אוכלין שהן גידולי קרקע יש בהם משום טוחן (א), לפיכך אסור לחתוך הירק דק דק (ב) להניחו לאכלו אחר

בדי השלחן

להוסיף חומץ במורייס אחר שכבר נתיבשה, ובאמת לא התיר הא"ר אלא אם „כמעט לגמרי נתיבשה" כנ"ז ולא אחר „שכבר נתיבשה": ובכף החיים ועוד איזה אחרונים הביאו מיסוד יוסף דאסור לעשות ב' שלישי צוקר ושליש א' מים, כמו במלח, ואין ס' יסוד יוסף נמצא אצלי, וצ"ע למעשה:

(א) טוחן הוא אב מלאכה כמ"ש לעיל סי' ק"א ס"ג, וחותך ירק דק דק הוא תולדת מלאכת טוחן, והמבקע עצים לחתיכות דקות מאד להבעיר בו האש חייב משום טוחן, ואם מבקע לחתיכות גדולות ואינו מקפיד על מדתן אסור מד"ס (סי' שי"ד ט"ו): המבקע קנים לעשות מהן סל וכיוצא, השף לשון של מתכת, הכותש רגבי עפר לעשות מהן כלי חרס או לכיסוי הדם, הכותש חרס להחזירו לעפרו, הרי אלו תולדות מלאכת טוחן וחייב (אגלי טל ס"ג) (ב) וכ' אדמו"ר הצ"צ במשניות שבת פ"ז שאם חתך דק דק בעובי הירק אע"פ שבאורך ישאר כמו שהיה י"ל דחייב משום טוחן עיי"ש, ובס' שביתת השבת סק"ז הקשה דהמפריד האשכולות הקטנים מענפי ענבים יהא אסור משום טוחן דהא רש"י כ' דכשחותך הקנים לשנים או לשלשה הוי טוחן ונדחק שם ליישב, והתי' פשוט דטוחן לא הוי אלא כשמפריד גוף אחד לחלקים קטנים כגון בקנים שהם גוף א' מראשם לסופם וחותכם לחלקים שונים הוי טוחן, אבל אשכולות הקטנים של הענבים, אינם גוף א' עם הענף הגדול, שהרי הם נפרדים כ"א לבדו אלא שמחוברים במקום גידולם, ובתלישה ממקום גידולו לא הוי טוחן: אגב ראיתי להעיר בענין זה במה שהקשו בדברי הרמב"ם פכ"א מהל' שבת וז"ל המחתך את הירק דק דק כדי לבשלו ה"ז תולדות טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה כו' מפני שנראה כטוחן, אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה כו' שאין טחינה בפירות, וכתב ה"ה שבמקצת נוסחאות כתוב שאין טחינה אלא בפירות וכתב שלא הבין אחת מהן אבל זו שגורסין אלא נראית יותר, והובא כ"ז בב"י סי' שכ"ד עיי"ש מש"כ בישוב דברי הרמב"ם, ובס' אג"ט הביא מש"כ בספר מעשה רוקח בשם ספר הבתים וז"ל שאין טחינה בפירות, י"ל שדעתו לומר שאין טחינה בדבר הנפרד אוכל מאוכל, לשון זה נגזר מאוכלא דאפרת, ואינו דומה למחתך ירק שזה צריך לו כדי לבשל, ולא לריסוק השחת והחרובין מפני שאין נאכלין בלא ריסוק עכ"ל עיי"ש מה שפלפל בזה, מיהו לפרש מש"כ הרמב"ם ז"ל „בפירות" מלשון אוכלא דאפרת הוא דחוק קצת, ויותר נוח לפרש „בפירות" מלשון פירורים וכגירסת הה"מ שאין טחינה

אלא

שעה וחייב משום טוחן, אבל מותר לחתוך דק דק בסכין (ג) כדי

בדי השלחן

אלא בפירות, ויתפרשו דברי הרמב״ם על נכון, שמתחלה כ׳ אין מרסקין את השחת, והיינו לפרר דק דק, ואח״כ כ׳ אבל מחתכין את הדלועין, דהיינו לחתיכות גדולות (וחילוק זה בין מרסקין למחתכין מצאתי אח״כ בב״ח סי׳ שכ״ד אלא שהוא עושה גרסא חדשה ברמב״ם עיי״ש, ועי׳ בצ״צ משניות שבת פ״א מ״ט בפירוש ריסוק באורך) שזה מותר, ונתן טעם ע״ז שאין טחינה אלא „בפירות" דהיינו כשפוררין דק דק, ולא במחתך דלועין להתיכות גדולות, ואם יעלה ע״ד שיש כאן ט״ס כמ״ש הב״ח, י״ל ג״כ שהי׳ כתוב „בפירור" ונשתבש אח״כ „בפירות" (ג) ההיתר לחתוך דק דק בסכין כ׳ אדמו״ר בסי׳ שכ״א סי״ב, והוא מהריב״ש סי׳ קפ״ד שנשאל אם מותר לגרר גבינה במורג חרוץ וז״ל תשובה דעתי נוטה לאסור דהו״ל כההיא דר״פ דמאן דפרים סלקא חייב משום טוחן ואף אם נאמר דלאלתר שרי כד׳ הרשב״א ז״ל ונאמר שהתיר אפי׳ בכלי לאלתר היינו בכלי כגון סכין שאין מיוחד לטחינה אבל המורג חרוץ שמיוחד לטחינה זו הרי היא כנפה וכברה לבורר ומכתשת לשחיקת תבלין עכ״ל, הרי מבואר דבסכין עכ״פ מותר, והנה הא דמותר לחתוך דק דק סמוך לאכילה למד הרשב״א מדין בורר אומ״פ דמותר סמוך לאכילה, ובבורר אסור לברור בכלי אפי׳ סמוך לסעודה רק בידו, ובטוחן התיר הריב״ש בסכין, והפמ״ג במ״ז סק״י כ׳ מתשובת הרשב״א המובא בב״י ובכ״מ דלאכול לאלתר מותר אף בכלי ואף דבורר בכלי אסור התם דרך ברירה בכלי אבל בטוחן לאכול מיד אף בכלי אין דרך טוחן בכך, והנה אע״פ שכ׳ הפמ״ג כלי סתם ע״כ כוונתו בכלי כגון סכין, וכמש״כ הריב״ש, אך מש״כ מהרשב״א דמתיר בכלי אין זה מפורש ברשב״א שבב״י ואולי כוונתו כיון שכ׳ לחתוך ירק וחיתוך הוי בסכין, והנראה בזה דמכאן יהי׳ ראי׳ למש״כ הנ״א בהל׳ יו״ט כלל פ״ב דלברור אומ״פ בכף שרי, דאין זה כלי שבוררין בו, ע״כ גם בטוחן מותר בסכין לפי שאינו מיוחד לטחינה, ועוד ראי׳ ממש״כ הב״י מהשבולי הלקט הטעם דקתא דסכינא מותר לכתוש בו פלפלין, משום דהוי שינוי גמור, דבין מדוך של עץ למדוך של אבן הוי שינוי, וקתא דסכינא הוי שינוי גמור, כדאמרינן גבי בורר בנפה וכברה חייב בקנון ובתמחוי דהוי שינוי פטור אבל אסור ביד דהוי שינוי גמור מותר לכתחלה, ולפ״ז גם בבורר י״ל דכמו קתא דסכינא דמותר בטוחן דהוי שינוי גמור, גם בבורר בכף שאין זה כלי שבוררין בו הוי שינוי גמור ומותר וכמ״ש הנ״א (מיהו לדברי השבה״ל הנ״ל דמדמה קתא דסכינא לבורר בידו י״ל דכמו בבורר בידו שמותר רק סמוך לאכילה גם פלפלין בקתא דסכינא מותר רק סמוך לסעודה, ולקמן הבאנו מהפמ״ג דבקתא דסכינא מותר לכתוש מה שצריך לכל יום השבת, ובאג״ט מ״ט סי״ב סקכ״ח כ׳ על דברי השבה״ל הנ״ל וז״ל שהדמיון שעשה מבורר אינו מובן,

בדי השלחן

דהתם בלאכול לאלתר דוקא והכא לא מוזכר זה שיהי׳ דוקא בלאכול לאלתר, ועוד דאי בלאלתר מותר אפי׳ בסכין עכ״ל, ועפ״י דברי הנ״א הנ״ל דגם בורר אומ״פ מותר בכף, וזה דומה ממש למחתך בסכין, א״ש הדמיון של השבה״ל מטוחן לבורר, מיהו מש״כ האג״ט דלאלתר מותר אפי׳ בסכין, אינו מובן דהרי זה רק בירק וצנון שנאכלין בפני עצמם, אבל פלפלין ותבלין אסור לחתוך בסכין אפי׳ לאכול לאלתר כמ״ש בפנים ס״ב וכ״כ שם האג״ט עצמו דלחתוך בסכין אסור רק בקתא דסכינא מותר לאכול לאלתר), ובאוכל יבש שדרך אכילתו ביד וגם אפשר לברר האוכל בידו, י״ל דלא דמי לחותך ירק בסכין (רק לדברי שבה״ל הנ״ל גם בזה מותר בכף דהוי שינוי גמור) אבל באוכל לח שהנפש קצה לנגוע בו בידיו, מותר לברור ע״י כף (או ע״י מזלג) כמו שמותר לחתוך הירק בסכין, דהוי שפיר דרך אכילה, וכמו שמותר לקלוף פירות בסכין כדי לאכול לאלתר, ואע״פ דשלא לאכול לאלתר אסור משום בורר (וזה דלא כמ״ש המשנ״ב לאסור לברור בכף עי׳ לעיל סי׳ קכ״ה בדה״ש סקכ״ד) מיהו ק״ל טובא, דבס׳ שביתת השבת מ״ט סקי״ב העתיק ל׳ תשובת הרשב״א, ובסוף התשובה כ׳ בזה״ל גם בירושלמי אמרו הדין דשחיק תומא כדמפריך ברישי׳ משום דש כדמבחר בקליפה משום בורר כדשחיק במדוכתא משום טוחן כד יהיב משקין משום לש גמר מלאכתו משום מב״פ אלמא דשחיקת השום יש בו משום טוחן ומהירושלמי ג״כ נלמוד שהכל תלוי בין עושה ואוכל לאלתר לעושה ומניח לבו ביום דהא דמפריך ראש של שום מחייב משום דש ומשום מב״פ ואילו לאכול לאלתר כבר התירו בגמ׳ פ׳ תולין דק״מ דאי׳ התם חרדל שלשו כו׳ ואסיקנא מיהו בין ביד בין בכלי עכ״ל (ודברי הרשב״א צע״ק דמה שייכות מחרדל שלשו להא דמפריך ראש של שום מחייב משום דש, איזה דש ישנו בחרדל שלשו, ונראה שיש כאן ט״ס וצ״ל מחייב משום לש, (וכעין זה בירושלמי גופי׳ שם שכ׳ כדיהיב משקין משום דש, וכ׳ הקה״ע דצ״ל לש) ואע״פ שכ׳ דמפריך ראש של שום וזה הוה דישה, אין כוונת הרשב״א על פעולת מפריך הראש דוקא. שהרי כ׳ ג״כ ומשום מב״פ וזה אינו בהפרכת הראש, אלא כוונתו על המלאכות שכ׳ הירושלמי גבי מפריך ראש של שום, שיש בהן משום לש ומשום מב״פ) והנה מדכ׳ ללמוד מהירושלמי שהכל תלוי בעושה ומניח, ור״ל דגם מש״כ הירושלמי כדשחיק במדוכתא משום טוחן מיירי במניח (וכעין זה כ׳ הב״י סי׳ שכ״א בשם כמה ראשונים דמש״כ הירושלמי כדמבחר בקליפה משום בורר היינו ג״כ בקולף להניח) ומוכח דלהרשב״א בעושה לאכול לאלתר גם במדוך אין בו משום טוחן, ואפילו אם נימא דעכ״פ אסור מדרבנן משום עובדין דחול, עדיין קשה על הריב״ש הנ״ל דפי׳ לדעת הרשב״א שמכתשת הוי כנפה וכברה לבורר דחייב חטאת וצע״ג,

ואפ״ל

דדרך אכילה הוא כך, וכל שהוא דרך אכילה אין בו משום

בדי השלחן

ואפ"ל דאין כוונת הרשב"א להתיר טוחן סמוך לאכילה, אלא דמביא ראי' מהירושלמי שישנם מלאכות באוכלין שמותר סמוך לאכילה כמו לש ומכה בפטיש שמבואר בירושלמי דהוי מלאכות, ומגמ' דידן מוכח שסמוך לאכילה מותר, וע"כ הטעם דסמוך לאכילה אין זה מלאכה דדרך אכילה כך היא, וממילא גם לחתוך דק דק סמוך לאכילה מותר דדרך אכילה הוא, ומקודם הביא ראי' ממלאכת בורר אוכל מתוך פסולת, ואח"כ הביא עוד ראיות מלש ומב"פ, אבל לטחון בכלי דאינו דרך אכילה גם להרשב"א אסור אפילו בסמוך לאכילה, שו"ר באג"ט סוף מלאכת לש שכ' דקושי' הרשב"א מגמ' דחרדל שלשו, הוא רק על מכה בפטיש, דבלש גם הרשב"א יודה דאסור סמוך לאכילה ג"כ, והגמ' דחרדל שלשו מיירי בנתן משקה בע"ש וקושיתו היא רק דליחייב משום מב"פ כשיערב בשבת החרדל, ולפ"ד כיון שמלאכת לש אסור גם סמוך לסעודה, א"כ נימא דגם לחתוך דק דק אסור. ומה היא הראי' שמביא הרשב"א ממכה בפטיש להתיר לחתוך ד"ד, וע"כ כמש"כ דהעיקר שהרשב"א רוצה להוכיח שלא כל המלאכות אסור סמוך לסעודה, אלא שיש מלאכות המותרות, והם המלאכות שהם דרך אכילה, וגם לחתוך ד"ד מותר דדרך אכילה הוא, אך אם כדברי האג"ט דקושית הרשב"א היא רק ממב"פ למה הזכיר „משום דש" (או משום לש לפי התיקון שכ' לעיל) כלל, וראית האג"ט ממש"כ המהרש"ל והמג"א סי' שכ"א סקכ"ד דלש אסור בסמוך לסעודה אין זה קושי' דגברא אגברא קרמית (והא דלא חק' הרשב"א מבורר שכ' בירושלמי שם כד מברר בקליפייתיה משום בורר ואילו לאכול לאלתר מותר, כמש"כ הב"י דהירושלמי מיירי בקולף להניח, י"ל פשוט משום דאפשר לפרש כוונת הירושלמי שמברר הקליפות המעורבין בתוך השום דהוי פסולת מתוך אוכל דאסור גם סמוך לסעודה): ובלבוש כ' וז"ל וכן אסור לגרור הגבינה בשבת במורג חרוץ בעל פיפיות כי מתקנו לאוכל עכ"ל, משמע דמיירי בגבינה קשה שאינה ראוי' לאכול בלי טחינה, ומדמה אותו לבשר חי. דאסור לחתוך דק דק לפני העופות הכתוב בסעיף הקודם, וע"ז כ' וכן אסור לגרור הגבינה, ומש"כ דהאיסור הוא שמתקנו לאוכל, עי' ברמ"א ס"ט ובט"ז ומג"א שם ובמחהש"ק, ואע"פ שבשר חי אסור לחתוך בסכין ובגבינה אסר דוקא במורג חרוץ ובסכין משמע דמותר, י"ל משום דבשר חי דרכו לחתכו בסכין ואין בזה שום שינוי, לכן אסור לחתכו, (ולא הי' בימיו כלים מיוחדים לחתיכת בשר חי) אבל גבינה דרכה במורג חרוץ ואם חותכה בסכין הוי שינוי ומותר, עכ"פ מוכח מהלבוש דבמקום שאין איסור טוחן וגם אין בו משום תקוני אוכלא מותר אפילו במורג חרוץ, מיהו אין מזה ראי' להתיר לדעת הלבוש לחתוך צנון סמוך לסעודה במורג חרוץ, דבצנון יש בו טוחן שהוא ג"ק, וההיתר סמוך

לאכילה

מלאכה (ד), ויש מפקפקים על היתר זה, ונכון לחוש לדבריהם ליזהר לחתוך את הירק לחתיכות גדולות קצת שאז אין בו משום טוחן לדברי הכל, אבל במדינות אשכנז נהגו לחתוך הצנון והבצלים דק דק מאד כדי לאכלן מיד ויש להם על מה שיסמוכו אבל צריך שיהא סמוך לסעודה ממש (ה), אבל לדוך ירק צנון ובצלים במדוך אפילו של עץ ואפילו כדי לאכול מיד אסור (ו),

---

בדי השלחן

לאכילה הוא משום דדרך אכילה כך הוא, וכבר בארנו לקמן בס"ק ו' דכתישה אינו דרך אכילה אלא דרך מלאכה, וה"ה למורג חרוץ (ד) ולגרר הצנון בסכין שקורין „שאבין" מסתבר דמותר כמו לחתוך בסכין דגם זה דרך אכילה הוא, אבל במורג חרוץ פשוט דאסור, שהוא כלי המיוחד לטחינה, ואפילו בסכין מיוחד לזה שקורין האק מעסער כ' הבה"ל והאג"ט דאסור (ה) סי' שכ"א י', כ' הח"א כלל י"ז והחותכים הבצלים והצנון דק דק שעה או שתים קודם הסעודה קרוב הדבר לומר שחייב והבצלים אסורים באכילה, וה"ד המשנ"ב ולא העיר כלום, ונראה כוונתו בעושה כן במזיד, הגם שיש פוסקים המתירים כמובא בב"י, מ"מ כיון שנפסק בשו"ע לאסור נקט כן גם לאסור הבצלים באכילה, למי שעושה במזיד נגד השו"ע, אבל אם חתך דק דק בשוגג, ודאי אין לאסור באכילה, דגם בבורר בשוגג מצדד הבה"ל לסמוך על דעת הגר"א דבשוגג אין לאסור אפי' במבשל כמ"ש לעיל בבדה"ש ס' קכ"ה סק"א, ולא מבעיא בחתך דק דק כדי לאכול בסעודה הראשונה הבאה לפניו דיש לסמוך ע"ד רי"ו גבי בורר דזה הוי סמוך לסעודה, והו"ד לעיל בבדה"ש סי' קכ"ה סק"ה, וה"נ בטוחן דדין אחד להם, אלא אפילו בחתך דק דק בשחרית כדי לאכול בין הערבים דלכו"ע לא הוי סמוך לסעודה יש לסמוך על דעת הפוסקים המתירים שהובאו בב"י סי' שכ"א וז"ל לדברי התוס' פשיטא דכל שאר ירקי בר מסילקא שרי (לחתוך דק דק) ולפר"ח והאר"ש אפילו סילקא נמי שרי ולדברי הרמב"ם כל היכא שאינו מחתך כדי לבשל פטור ואפשר דמשרא נמי שרי לכתחילה עכ"ל, לכן אין לאסור הבצלים באכילה, גם יש לצרף מש"כ לעיל בבדה"ש סי' קכ"ה סק"א לגבי בורר דלא גזרינן בבורר שוגג אטו מזיד כיון שיכול לעשות בהיתר דהיינו סמוך לסעודה למה יעשה באיסור במזיד, וגם בס' שביתת השבת כללי מלאכת טוחן אות ה' מצדד להקל בדיעבד (ומשמע שם דלא מחלק בין שוגג למזיד) (ו) מבואר משו"ע אדמו"ר סי"א, שהרי בסעי' יו"ד מדבר מירק, וצנון ובצלים, שמותר לחתוך דק דק, כדי לאכול לאלתר, ואח"ז בסעי' י"א כ' וכ"ז לחתוך דק דק בסכין אבל לדוך במדוך אפי' של עץ אסור, משמע דצנון ובצל אסור לדוכם, מיהו צריך לבאר במש"כ אח"כ וכן שום ושחליים

וכיוצא

ומותר לדוכם בידו של סכין וכיוצא כמו שיתבאר להלן בסעיף ב':

בדי השלחן

וכיוצא בהם „מאוכלים הנידוכין" אסור לדוך אותם, דמשמע דרק אוכלים הנידוכין אסור לדוך, לאפוקי צנון ובצל וירק שאין הדרך לדוך אותם ואינם מאוכלין הנדוכין, גם צ"ל מדוע לא נימא דהדיכה הוי שינוי, הגם שיש ירקות הנידוכין וכמ"ש בפי' הר"ח שבת דע"ד האי מאן דפרים סילקא פי' כעין כתישה, אבל צנון ובצל אין הדרך בכתישה, ונראה לומר בזה דכיון דההיתר לחתוך בסכין דק דק סמוך לאכילה כ' הרשב"א ומבואר בשו"ע אדמו"ר בס"י, וז"ל מפני שלא אסרו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות או קטנות א"כ דרך אכילתו כך הוא לאכול גם בחתיכות קטנות וכל שהוא דרך אכילה אין בו משום מלאכה כמ"ש בסי' שי"ט לענין בורר אוכל מתוך הפסולת כדי לאכלו לאלתר שאין בו משום מלאכה הואיל ודרך אכילה כך הוא עכ"ל, הרי דההיתר הוא לפי שהוא דרך אכילה ואין בו משום מלאכה כמו בבורר, והנה לגבי בורר כ' המג"א בסי' ש"ך סק"ז ואדמו"ר בשו"ע שם ס"ח דאסור לסחוט פרי שאינו ראוי לאכילה אפילו לתוך האוכלים דהוי מפרק אוכל מתוך פסולת ויש בו גם משום בורר אוכל מתוך הפסולת, שלא התירו לברור אוכל מפסולת בידו כדי לאכול לאלתר אלא מפני שדרך אכילה כך הוא ליטול האוכל בידו מן הפסולת ולאכול ואינו מעין מלאכה אבל לסחוט ולאכול אינו דרך אכילה אלא דרך מלאכה, וכ"כ אדמו"ר בסי' שכ"א סי"ד שאסור לרסק חלות הדבש להוציא מהן הדבש משום בורר אוכל מפסולת, והיינו נמי דריסוק אינו דרך אכילה אלא דרך מלאכה, וע"כ גם לענין טחינה דמותר לחתוך בסכין דק דק סמוך לאכילה דהוי דרך אכילה, אבל לדוך במדוך אינו דרך אכילה אלא דרך מלאכה, והוי טוחן, ובפשוט י"ל דעכ"פ אסור צנון וירק במדוכה משום עובדין דחול, אע"פ שאין דרך ירק לדוכו, אבל המדוכה שהיא כלי המיוחדת לטחינה, אם משתמש בה בשבת הוי עובדין דחול, וצ"ל דמש"כ אדמו"ר בסי"ב שום ושחליים וכיוצא בהן „מאוכלין הנידוכין", אינו בא למעט אוכלין שאין דרכן בדיכה, שמותר לדוכן, אלא אורחא דמילתא נקט שדרך העולם לדוך האוכלין הנידוכין, וכעין זה כ' הבה"ל דמש"כ בשו"ע שאסור לחתוך גרוגרות וחרובים לפני זקנים, דאפילו לפני צעירים אסור, אלא דאורחא דמילתא נקט (דלא כהמ"א שמתיר לפני צעירים שיכולים לאכול בלא חיתוך) וכן משמע דעת אדמו"ר, שהרי כ' בסעי' ח' דבשר מבושל שאינו ג"ק וראוי לאכילה כמות שהוא מותר דק דק שלא לאכול לאלתר, ובסעי' י' כ' דדבר שהוא מג"ק אפילו אוכל גמור ור"ל שראוי לאכילה כמות שהוא יש בו טוחן, וקחשיב אח"כ גרוגרות וחרובים לפני זקנים, וסיים דסמוך לאכילה מותר, וא"כ האיסור לפני זקנים הוא רק שלא לאכול לאלתר, ואם נאמר דלפני צעירים מותר גם שלא לאכול לאלתר. הרי זה כמו בשר מבושל, ולא

יהי'

ב) הצריך לדוך פלפלין וכיוצא בהן ליתן לתוך המאכל בשבת, מותר לכתוש אותו בשינוי גדול מדרך החול (ז) כגון בידו של סכין וכיוצא בו, אפילו הרבה ביחד (ח), אבל לא במדוך אפילו של עץ [אפילו דעתו לאכול מיד] (ט), ויש אומרים שצריך ג"כ לדוך בתוך הקערה וכיוצא בה, אבל לא במכתשת אפילו כותש בידו של סכין (י), ויש מתירין לכתוש ביד של סכין וכיוצא בתוך המכתש (יא) וטוב להחמיר במקום שאפשר, אבל אסור לחתכם בסכין [דק דק] אפילו כדי לאכול מיד (יג),

---

בדי השלחן

יהי' חילוק בין ג"ק לאינו ג"ק, בדבר הראוי לאכילה כמות שהוא, וע"כ דגו"ח שלא לאכול לאלתר אסור גם לפני צעירים, ועוד הרי צנון ג"כ ראוי לאכילה עכ"פ בחתיכות גדולות קצת שאין בהם משום טוחן, ואעפ"כ אסור לחתוך דק דק רק סמוך לאכילה (ז) דבחול הדרך לדוך עם בוכנא במכתשת של אבן, ומכתשת של עץ הוי שינוי קטן, וידו של סכין הוי שינוי גדול (שבה"ל ומובא בב"י) ובס' שביתת השבת בבא"ר סק"א כ' וז"ל ואפשר דלדידן דלא שכיחא לן מדוכות של אבן וכל המדוכות הגדולות הם של עץ הוי גם של עץ כי אורחי' וחייב עכ"ל, ולפ"ד יהי' אסור גם בידו של סכין דהוי רק שינוי קטן ממכתשת של עץ לידו של סכין, אבל באמת גם לדידן דאין לנו מכתשת של אבן, יש לנו מכתשת של נחושת קלל, ועיקר הדיכה נעשה במכתשת נחושת, וכל המדוכות הגדולות הם של נחושת, הוי מדוכה של עץ שינוי קטן וידו של סכין שינוי גדול, ולרוב פשיטות הדברים לא דברו מזה הפוסקים, ובפרט בזמנינו שבבתי חרושת טוחנים פלפלים בטחנה, וגם הרבה בע"ב משתמשים עם מכונת טחינה קטנה לפלפלין, הוי ידו של סכין שינוי גדול (ח) כמה שצריך לשבת (משנ"ב מהפמ"ג) ועי' לעיל סק"ג (ט) כמ"ש אדמו"ר בסוף הסעיף לענין לחתוך בסכין (י) דס"ל דבעינן שני שנויים מדרך החול דהיינו בידו של סכין ועל גבי הקערה (יא) ולדבריהם נראה דלתוך הקערה או על השלחן מותר לדוך גם בבוכנא דעכ"פ הוי שינוי א' (יג) דין זה דאסור לחתוך בסכין כתבו המג"א סק"ט וז"ל משמע דלחותכם בסכין אסור ועסי"ב, וכ' הפמ"ג ע"ז פי' דשם כתוב המחתך ירק חייב, ועוי"ל בכוונת המג"א דבסי"ב כ' רמ"א דאסור לחתוך גרוגרות וחרובים ומקור הדין הוא מתוספתא ושם איתא דאין מרסקין גרוגרות דהיינו ע"י כתישה כמ"ש המג"א שם ומוכח דס"ל לרמ"א דבמקום שאסור לכתוש אסור לחתוך בסכין, וה"ה לפלפלין, וכ"מ בכלבו המובא ברמ"א גבי מלח, ויל"ע בטעם האיסור לחתוך פלפלין בסכין כיון שבחול אין הדרך כלל לחתוך בסכין רק לדוכם, הרי זה שינוי מדרך החול ויהא מותר וכמו בקתא דסכינא, ואינו דומה לירק שהדרך

לחתכו

והוא הדין לכל התבלין שאין דרך לאכלם אלא על ידי

בדי השלחן

לחתכו, ואדמו״ר ז״ל החמיר בפלפלין עוד יותר מירק דאפילו כדי לאכול מיד אסור (ובא״ר נשאר בצ״ע אם מותר לחתוך פלפלין בסכין כדי לאכול מיד), והנה יש סברא להחמיר בפלפלין יותר מבירק דאוכלין שאין נאכלין בעצמן אלא ע״י תערובות שייך בהם יותר איסור טוחן מאוכלין הנאכלין כמות שהן ופלפלין אינן נאכלין בפ״ע כגמ׳ ברכות דל״ו כס פלפלי ביומא דכפורי פטור, וחילוק זה מבואר בסי״ב גבי מלח דיש בו איסור טוחן אע״פ שאינו גידולי קרקע ולא דמי לבשר וגבינה שאין בהם איסור טוחן, לפי שבשר וגבינה נאכלין כמות שהן אבל מלח אינו ראוי לאכילה אלא ע״י תערובות יש בו איסור טוחן, וכעין זה כ׳ הכ״מ בפ״ז מהל׳ שבת בשם הרמ״ך דירקות הנאכלין חיין אין בהם משום טוחן, רק הירקות הטעונין בישול כמ״ש הרמב״ם המחתך הירק ד״ד כדי לבשלו, שו״ר בפמ״ג במ״ז סק״י שמסתפק אם מותר לחתוך מלח ופלפלין בסכין ליתן לתוך התבשיל לאכול מיד וכ׳ ג״כ הסברא לפי שאינו אוכל בפני עצמו כי אם בא למתק אוכלא, ומה דמספקא לי׳ להפמ״ג פשיטא לי׳ לאדמו״ר ז״ל דאסור, והנה בגמ׳ ברכות דל״ו ע״ב מחלק בין פלפלין רטובים ליבשים, דרטובים נאכלין ומברכין עליהן, ויש להסתפק בפלפלין רטובים כיון שנאכלין בפ״ע שם אוכל עליהן ויהי׳ מותר לחתכן בסכין דק דק כמו צנון, והספק בזה הוא דמבואר בשו״ע אדמו״ר סי׳ ר״ב כ״א די״א שמברכין עליהן בפה״א ולא בפה״ע הואיל ועיקר נטיעתם הוא ע״ד שיתייבשו ויאכלו רובם שחוקים בתבלין ואינן נאכלין בפ״ע אלא מיעוטם לפעמים, ולכן אפשר דמפני המיעוט שנאכלין בפ״ע אין שם אוכל עליהן לענין זה ואסור לחתכם בסכין, וכעין זה כ׳ אדמו״ר בס״ט גבי בשר חי הואיל ואינו ראוי אלא למי שדעתו יפה לכוס אותו שלא כדרכו אין שם אוכל עליו לענין זה ושייך בו טחינה, מיהו פלפלים רטובים עדיפי מבשר חי שאינו נאכל כלל אלא למי שדעתו יפה ופלפלים רטובים נאכלין מיעוטם לכל אדם, והנה שלשה מיני פלפלין הם, לבן, שחור, וארוך, כמ״ש רש״י בשבת דפ״ט ע״ב, ובימינו גרעיני פלפל לבן, וגרעיני פלפל שחור באים מהודו, ובא״י גדל פלפל ארוך שהוא כירק ועגול וחלול מבפנים ארכו ורחבו באופן בינוני כאורך ורוחב אצבע, (והוא מין ירק ואינו אילן) ותחלתו הוא ירוק ואחר שמתייבש נעשה אדום וחריף מאד, ודכין אותו במדוכה, ולפני שמתייבש יש אוכלין אותו בפני עצמו, ומסופקני אם זהו הפלפל ארוך שכ׳ רש״י הנ״ל, וסתם פלפל הנז׳ בש״ס יל״ע באיזה מין פלפל מיירי, דבמשנה שבת דס״ד ע״ב יוצאה אשה בפילפל פי׳ רש״י פלפול ארוך נותנת אשה בפיה שריחה רע, ובמשנה שבת ד״צ ע״א פלפלת כל שהוא פי׳ רש״י ואינו פלפל שלנו, ובגמ׳ שם למאי חזיא לריח הפה,

וגראה

ונראה) שהפלפלת הוא הפילפל הנז׳ במשנה דס״ד, ואולי הוא הפלפל ארוך שבימינו הנז׳ שאם מחזיקין אותו בפה כשהוא שלם ואינן לועסין אותו אין מרגישין החריפות, אבל סתם פלפלין אינו הארוך, ועי׳ בתוי״ט שכ׳ דרש״י פירש שאינו פלפל שלנו לפי שנקרא פלפלת בתיו, ועי׳ בט״ז ונקה״כ יו״ד סי׳ ק״ח בביאור דברי רש״י, ולדברי התוי״ט יקשה דבמשנה דס״ד איתא יוצאה אשה בפילפל בלא תיו, וי״ל דהוספת התיו „פלפלת" פירושו על פלפל כשהוא שלם, דאז חזי לריח הפה, שאפשר להחזיקו בפה ולא יזיק חריפותו (שו״ר בפי׳ מהר״י בן מלכי צדק במשניות ערלה פ״ב מ״י שכ׳ דפלפלת כל שהוא בין קטנה בין גדולה וכו׳ אבל בפלפלת כברייתא לפיכך מתחייב בהוצאתה, מפורש ג״כ דמיירי בשלמה, ואין לומר דהחיוב הוא לפי שהיא שלמה, דהא בגמ׳ מפורש דהחיוב הוא דחזי לריח הפה, ובע״כ כוונתו דאם הוא שחוק אז אין ראוי לריח הפה ודינו כתבלין, אבל כשהוא שלם ראוי לריח הפה וחייב בכ״ש, ומתורץ בזה קושית הר״ש המובא בתוי״ט במשנה זו, דהא פלפל בכלל תבלין עיי״ש, מיהו לשון מהר״י במ״צ הנ״ל צע״ק שכ׳ ועוד שנינו פלפלת כל שהוא בין קטנה בין גדולה, משמע דגרס במשנה בין קטנה בין גדולה, ובמשנה שלפנינו ליתא, עכ״פ י״ל דפלפלת עם תיו ר״ל שלמה) ומה שרש״י פי׳ דאינו פלפל שלנו, לפי שגרעיני הפלפלין א״א להחזיקם בפה מתוך חריפותם, ובמשנה דס״ד דאיתא יוצאה אשה בפילפל התם אין נ״מ בין שלם לחתוך, דאם האשה רוצה לצאת בחתיכת פילפל לא אכפת לנו, אבל משום הוצאה חייב רק בפלפלת שלם, דאז חזי להחזיקו בפה וכן דרך תשמישו, מיהו י״ל דפלפלת לריח הפה הוא פלפל מתוק, כמו שמצוי בא״י פלפלין ירוקים גדולים שהם מתוקים, ואפשר להחזיקו בפה, ואעפ״כ נקרא בשם פלפל, וכעין מש״כ בהלק״ט סי׳ רי״ח שצוקר הוא מלח מתוק וכל הדברים כיוצא ברמונים מתוקים וחמוצים ולימוניש וכו׳ וי״ל שכן הוא בפלפלין שיש מין מתוק ג״כ, ובגמ׳ סוכה דל״ה ע״א דמקשה הגמ׳ ואימא פלפלין (שהוא פרי עץ הדר שטעם עצו ופריו שוה) ותי׳ בגמ׳ התם משום דלא אפשר היכי נעביד ננקוט חדא לא מינכרא לקיחתה ננקוט תרי או תלתא פרי אחד אמר רחמנא, ופי׳ רש״י שם ננקוט חדא גרעין אחד, מוכח דהגמ׳ מיירי מגרעיני הפלפלין, ולא מפלפל ארוך, וגם פלפל ארוך ניכרת לקיחתו, מיהו ברש״י שם כ׳ וז״ל חייבין בערלה דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רותם שאינו גבוה מן הארץ, והו״ל לרש״י לפרש דהו״א שהם מין קטניות וצ״ע, וקצת קשה דבגמ׳ שם איתא ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ואין ארץ ישראל חסרה כלום שנא׳ לא תחסר כל בה, ועכשיו אין גרעיני הפלפלין גדלין כלל בא״י רק הפלפל הארוך הנז׳, ובחגיגה ד״י טבא חדא פלפלתא חריפתא פי׳ רש״י גרעין אחד של פלפל וכן פי׳ רש״י ביומא דפ״ה ע״ב. אלמא דסתם פלפלין הם הגרעינים, ובמס׳ פסחים דמ״ב ע״ב בר מזנגבילא רטיבא ופילפלי אריכתא ופת נקיה ובשר שמן ויין ישן דמעלי לכולי גופי׳, ובמס׳

ובמס' מגילה ד"ז ע"ב הדר שדר ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא ומלא כסא דפלפלתא אריכא, מוכח דכ"מ שהכוונה לפלפל ארוך נזכר זה בפירוש, וגם הי' חשיבות בזמנם מדשלח אותו רב מרי משלוח מנות לרבה. ומה דאיתא במשנה שבת הנ"ל יוצאה אשה בפלפל ופי' רש"י שם דהוא פלפל ארוך ובכתובות דע"ה ע"א ומריח הפה נמי אפשר דנקט פילפלא בפומיה, י"ל דידוע הי' להם שהוא פלפל ארוך ולא הוצרך לפרשו. וכן במשנה דפלפלת כל שהוא הנ"ל, מדקפיד שיהי' פלפל שלם כמש"כ לעיל ידוע הי' שזהו הארוך או כמש"כ התוי"ט דפלפלת עם תיו מודיע באיזה פלפל מיירי, (ובדברי הר"ש הנ"ל המובא בתוי"ט דפלפלין בכלל תבלין, יש להעיר ממש"כ התו' ביצה די"ד ד"ה ב"ה וכי תימה דיש חילוק בין פלפלין לתבלין זה אינו דבהדיא קאמר בתוספתא עלה דהכא פלפלין הרי הוא כתבלין, מוכח מכאן דאפשר ג"כ לפרש תבלין דאין פלפלין בכלל). **ולדינא** בפלפל ארוך וירוק שלנו, נראה דשרי לחתכו בסכין דק דק כמו צנון, דכיון שהרבה אוכלין אותו בפני עצמו כשהוא ירוק ואין ממתינין עד שיתייבש, ועדיף מגרעיני פלפל שרק מיעוטם נאכלין לפעמים בפ"ע כנ"ל, ע"כ שם אוכל עליהן, בעודנו ירוק ורטוב. ובצירוף ספקם של הא"ר והפמ"ג הנ"ל להתיר גם בגרעיני פלפל לחתוך בסכין כדי לאכול מיד, וגם א"א לכתוש בקתא דסכינא את הפלפל הירוק, (וכמו שחליים דמשמע בגמ' יומא דמ"ט שאין נשחקין בקתא דסכינא, דריב"ל שאל מר' חנינא אם מותר לשחוק שחליים בשבת לחולה שיב"ס אם זה הוי רפואה והתיר לו, ואם אפשר לשחוק בקתא דסכינא לא הי' צריך לשאול ע"ז והי' שוחק בקתא דסכינא, וצ"ל דטבע השחליים שאינם נשחקין רק במכתשת עם בוכנא), ע"כ יש להתיר לחתכו בסכין, **והא** דאסור לחתוך גרעיני פלפל בסכין צע"ג בטעמא דמילתא, כיון שבחול הדרך לדוכו, תהא נחשבת החתיכה בסכין לשינוי גדול מדרך החול וכמו דשרי לדוך בקתא דסכינא, ומה דמשמע בכלבו הנז' דמלח הגס מתחלתו אסור לחתכו בסכין ולא אמרינן דהוי שינוי מדרך החול, י"ל שכן הי' הדרך בימיהם גם בחול, שהמלח הי' חתיכה גדולה מקשה אחת והיו גוררין אותו בסכין ונופלים ממנו פירורי מלח דקים, (וכעין מ"ש לעיל סי' קט"ז סי"ח שאסור לגרר טיט יבש שעל בגדו משום טוחן) וכעין זה כ' הב"י בשם הכלבו שלא לדוך מלח בקתא דסכינא כיון שדרכו להדק אותו כך בחול על גבי השלחן הלכך בעי שינוי (אלא דהלכה כהאגור דמתיר), ובע"כ כוונת הכלבו שלא לגרר המלח שקורין „שאבין" דלחתוך מלח כפשוטו א"א כלל, וכיון שגם בחול היו עושים כן לא הוי שינוי ואסור, ובדוחק י"ל דקתא דסכינא הוי שינוי הניכר, שמשנין בשביל השבת, ששום דבר אינו נידוך בקתא דסכינא, אבל לחתוך בסכין אין השינוי ניכר כ"כ, כיון שכל האוכלין נחתכין בסכין, הגם שלגבי הפלפלין הוי שינוי, אבל עצם הפעולה של חתיכת סכין נעשית בכל שאר האוכלים, ולא הוי שינוי דמינכר בגוף הפעולה

שם

התערובה (יג) כגון זנגביל יבש וצפורן וכיוצא:

ג) שום וכיוצא בהם מאוכלים הנידוכין אסור לדוך אותם אפילו לאכול מיד, אבל מותר לרסקן בשינוי גדול כגון בידו של סכין וכיוצא כמו שנתבאר לעיל ס״ב גבי פלפלין (יד):

ד) אין כותתין מלח אפילו במדוך של עץ, אלא בידו של סכין וכיוצא. אבל אסור לחתכו בסכין דק דק, אע״פ שהמלח אינו גידולי קרקע, ודוקא במלח הגס בתחלתו, אבל מלח שהיה דק מתחלה ונתבשל ונעשה פתיתין מותר לחתכו בסכין דק דק שאין טוחן אחר טוחן (טו). וצוקר דינו כמו מלח זה (טז):

בדי השלחן

(יג) שם ז׳, והנה בקנמון כ׳ התוס׳ ברכות דל״ו ע״ב ד״ה ברטיבא שמברכין עליו בפה״א מפני שרגילין לאוכלו ביובש וכ״כ אדמו״ר בסי׳ ר״ב כ״ב, לפ״ז שם אוכל עליו ויהא מותר לחתכו או לגררו בסכין דק דק לאכול לאלתר או לתתו לתוך המאכל לאכול לאלהר, אבל צ״ע בזה״ז שלא שמענו מי שיאכל קנמון בפ״ע אפשר דשוב אין שם אוכל עליו ויהא דינו כפלפלין, ותמכא שקורין חריין אסור לגררו במורג חרוץ אפילו לאכול מיד וחייב משום טוחן, ואפילו לגררו בסכין לאכול מיד אסור, דאין שם אוכל עליו כיון שאינו נאכל בפ״ע ודמי לפלפלין ומלח, וגם אין הגרירה בסכין שינוי גדול מדרך החול, דבחול גוררין אותו במורג חרוץ, ובסכין הוי רק שינוי קטן ואסור (יד) שם י״א, ומותר אפילו הרבה ביחד כמו בפלפלין, ומש״כ במנ״ש בשם זל״א לדוך השום כל שן בפני עצמו בקתא דסכינא בקערה אינו מובן דמ״ש שום מפלפלין שפסקו כרבא בשבת דקמ״א דמותר אפילו הרבה ביחד: ונראה דמותר לחתוך שום בסכין דק דק לאכול מיד דדמי לצנון ובצל ולא לפלפלין, דשום נאכל בפני עצמו וכגמ׳ ברכות דל״ט ע״ב תחלתו בפה״א שלקו שהכל ובכמה דוכתי בגמ׳: ועי׳ לקמן סי׳ ק״ל בדה״ש סק״ז דהתוס׳ רי״ד ס״ל דלרסק שום בקתא דסכינא מותר רק כדי לפזר שחיקת השום על התבשיל, אבל כדי לערב בו אח״כ חומץ או שמן אסור אפי׳ ע״י שינוי דקתא דסכינא (טו) שם י״ב, וכן מצוי לפעמים חתיכת מלח מותר לפררה ביד (משנ״ב) אבל לכתוש במכתשת אסור אפילו במלח שהי׳ דק מתחלה כמש׳ לק׳ סקי״ז.: ולפרך רגבי טאבאק שמריחין אוסר בתפא״י, ובמנ״ש הביא כ״פ דמותר לפי שאין טוחן אחר טוחן, והנה התפא״י מדמה הטאבק לטיט יבש, ולפמש״כ לק׳ סקט״ז יש חילוק בין קרקע עצמו לטאבאק שהוא ג״ק: ולפרך בידיו בשמים שעוד לא נטחנו כדי להריח מיד מתיר הברכ״י והאג״ט הביאו וחולק ע״ז ודעתו לאסור. (טז) פמ״ג במ״ז סוף סק״י. והיינו לפי שעשיית הצוקר

ד) אין טחינה אחר טחינה, לפיכך מותר לפרר הלחם דק דק לפני התרנגולים [אפילו לא יאכלו לאלתר] ואין בזה משום

בדי השלחן

הצוקר הוא שמתחלתו נעשה פתיתין דקין ואח"כ מחברין הפתיתין לחתיכות, ובס' שביתת השבת מ"ט סקמ"ג כ' דיש טחינה בצוקר שקשה כאבן, דאין טוחן אח"ט היינו רק בפת שהוא נוח להתפורר משא"כ במתכת וחרס לאחר שנתקשו יש בהם משום טוחן כמפורש בירושלמי, וממילא ה"ה לצוקר קשה, אמנם בשבה"ש שם סקל"ג הביא מה שהק' הגרע"א בסי' ש"ב על הא דאסור לגרר טיט יבש משום טוחן, דכיון שהי' תחלה מפורר וע"י יבשות נדבק ונעשה מחובר יחד אין טחינה אח"ט, ובס' ט"א תי' דרק באוכלין אמרינן אין טאח"ט ולא בדבר אחר, וגם באג"ט כ' החילוק בין קרקע עצמה לג"ק, לפ"ז אין ראיה מחרס שהוא קרקע לצוקר שהוא אוכל, ומש"כ דכן מבואר בהריב"ש גבי גבינה דלא שייך שם הא דאין טוחן אח"ט, ור"ל לפי שהגבינה קשה, ע"כ לא נחית הריב"ש להתיר משום דאין טוחן אח"ט, ולא ידעתי מנ"ל דמיירי בגבינה קשה כאבן, הרי אדמו"ר ז"ל כ' מפורש שאפשר ללעסה בקושי, ולפיכך שם אוכל עלי', שאם א"א ללעסה כלל בלי חיתוך אסור לחתכה דק דק אפי' בסכין דאין שם אוכל עליו, וכבר העיר הפמ"ג בא"א ס"ק י"ב דבגבינה נימא דאין טוחן אח"ט, ויש לחלק בפשיטות דגבינה לא דמי למלח, שהמלח הי' פירורים דקים יבשים מתחלה והוא מפררו לכמות שהי', אבל גבינה מעולם לא היתה פירורים, רק שהיתה חתיכות רכים ולחים, ועתה כשמפררה נעשים פירורים יבשים ויש בו טוחן, ואין הטעם משום שהגבינה קשה כדעת השבה"ש, ומה שהביא מחי' חכמת מנוח שהמלח המבושל ממי מעינות מלוחין החיבור רך הוא ונידוך בקל וע"כ אין בו טחן ובזה מחזק סברתו דצוקר קשה יש בו טוחן, הנה בטיט יבש שעל בגדו, ודאי אין חיבור הטיט קשה כאבן ובקל הוא מתפרר ואעפ"כ יש בו טוחן, וע"כ דאין החילוק בזה בין קשה כאבן לבלתי קשה, ובתפא"י כ' דצוקר בעי עכ"פ חד שינוי, והנה כיון שאין הדרך בזמננו לגרר צוקר בסכין ממילא הוי הגרור בסכין תרי שינויי שאין כאן לא בוכנא ולא מכתשת, וסמוך לאכילה בלא"ה מותר שצוקר הוא אוכל בפני עצמו, ודמי לגרוגרת וחרובים לפני זקנים שמותר לחתוך בסכין סמוך לאכילה. והנה בדבר שהי' מתחלה דק, והוא כותשו שיהי' יותר דק ממה שהי' כ' באג"ט ס"ה סקט"ו שפטור על הטחינה דזה דומה לבישול כמאכל ב"ד דשוב אין חייב על בישולו, ומשמע שם דעכ"פ איסור דרבנן יש בו, ובס' שביתת השבת מלאכת טוחן כ' עליו דלדעת הב"י והרמ"א דאפי' נתבשל כמאב"ד יש בו משום בישול מה"ת, ממילא גם בטוחן ליותר דק ממה שהי' מקודם אם אשתני לעילויא חייב, ויש לפקפק בזה דהא בבישול אם נתבשל כל צרכו אין בו משום בישול אח"כ אפילו

במצטמק

טוחן הואיל וכבר נטחנה התבואה שממנה נעשה הלחם (יז):

ו) דבר הראוי לאכילה כמות שהוא ואינו גידולי קרקע כגון בשר מבושל או צלי [או דג מלוח] או גבינה וכיוצא בהם מותר לחתוך דק דק אפילו שלא לאכול מיד, מפני שאין טחינה באוכלין שאינם גידולי קרקע, אבל אסור לגרור הגבינה במורג חרוץ (שקורין ריב אייזען) או בכלי אחר המיוחד לכך אפילו כדי לאכול מיד מפני שהוא דרך חול (יח):

ז) אבל בשר חי אין שם אוכל עליו ושייך בו טחינה, לכן אסור לחתכו דק דק לפני העופות (יט), אם לא יאכלו לאלתר (כ):

ח) הריפות שהם מעשה דייסא שדכו אותם במדוכה ונתבשלו כל צרכן, מותר לגמור שחיקתן בעץ פרור בקדירה בשבת אחר שהורידו הקדירה מעל האש (כא) ויש ליזהר שלא יטרוף בכח (כב):

בדי השלחן

במצטמק ויפה לו, דאשתני למעליותא, ואפשר דה״ה בטוחן, אם הי׳ כבר דק כל צרכו, ועושה אח״כ יותר דק אין בו משום טוחן, ומה שמדמה האג״ט לנתבשל כמאכל ב״ד כוונתו כשלא נטחן לדק כל הצורך וראוי רק בשעה״ד כמו מאכל ב״ד, (מיהו במכתשת ודאי אסור מדרבנן דאפילו מבושל כ״צ אסור להעמיד בשבת על האש דנראה כמבשל, וה״ה דאסור לכתוש במכתשת אפי׳ הי׳ דק כל צרכו) **ובכותש** ירק שהי׳ חתוך בסכין דק דק, שהכתישה היא פעולה חדשה, שבכתישה יוצא לחוץ הלחלוחית של הירק, אפשר דחייב משום טוחן, ומה שהאג״ט מדמה כתישה אחר חיתוך לתבשיל שנתבשל כמאכל ב״ד, יש לחלק ביניהם, דכתישה אינו אותה הפעולה של חיתוך, ובאג״ט עצמו מלאכת מעמר כ׳ במעמר אחר מעמר שאם תוספת העימור השני עדיין לא נעשה בו מעולם חייב, והמכניס חבל בנקב התאנים שענין זה לא נעשה בו מעולם יש בו משום מעמר ועיי״ש שמדמה זה לטוחן אחר טוחן, ולפ״ז י״ל דגם כתישה אחר חיתוך חייב (יז) סי׳ שכ״א י׳, אבל לכתוש במכתשת אסור אפילו דבר שנטחן כבר משום דהוי עובדין דחול, וכ״כ באג״ט ובס׳ שבה״ש, ולכן אסור לכתוש מצה במכתשת, בה״ל (יח) שם ח׳, ועי׳ היטב במחהש״ק ס״ק י״ב (יט) שם ט׳ (כ) פמ״ג סי׳ שכ״ד (כא) סי׳ שכ״א סי״ט, וכ׳ בס׳ שבה״ש בשם תל״ד דלרסק תפוח צלוי או תפוחי אדמה אין בהם לא טוחן ולא לש, והתפא״י כ׳ דאסור וסמוך לסעודה מותר בכל ענין (כב) מג״א:

סימן ק"ל דין לישה באוכלין ושאר דברים בשבת ובו ט' סעיפים.

א) אסור לתת מים או שאר משקין ומי פירות על קמח בשבת משום לישה, אף על פי שאינו מנבלם יחד (א) וכן אסור לתת קמח לתוך מים או שאר משקין (ב), וכן אסור לערב שאר דברים דקים כגון חרדל במשקין אלא באופן שיתבאר להלן:

ב) אין לישה מן התורה אלא בניבול עב, אבל בניבול רך דהיינו בלילה רכה אסור מדרבנן (ג), והתירו בשבת על ידי

בדי השלחן

(א) לישה היא אב מלאכה כמש"כ לעיל סי' ק"א ס"ג. ובגמ' שבת די"ח רבי ס"ל דנותן מים לתוך הקמח חייב משום לש, ור' יוסי בר"י ס"ל דאינו חייב עד שיגבל, ונחלקו הפוסקים י"א הלכה כרבי, וי"א הלכה כר"י בר"י, וכל זה בדבר שהוא בר גיבול כגון קמח ועפר, אבל דבר שאינו בר גיבול כגון אפר וחול הגס ומורסן וקמח קלי וכיוצא, י"א דפטור מה"ת אפילו כשמגבל, וי"א דחייב על נתינת מים בלבד לכו"ע. ונקטינן לחומרא ככל הדעות, ובהקדמה זו יובן מש"כ בפנים: ואם יש לישה אחר לישה, עי' בבה"ל ד"ה אין מגבלין שהביא מהירושלמי הלש והעורך והמקטף חייב משום לש, ומזה מביא ראי' דאפי' למ"ד נתינת מים הוי גיבול, מ"מ חייב אח"כ על הגיבול, בדבר שהוא בר גיבול, אמנם זה ראי' רק על דבר שלא נילוש כל צרכו, שיש בו עוד משום לישה, כמו לש, ועורך, ומקטף, והאג"ט מלאכת לש סק"ו הביא הירושלמי הזה, וס"ל דאינו הלכה לדעת רוב הפוסקים, ובסקי"ד כ' דלרבי שחייב בנתינת מים יש לישה אחר לישה ולר"י בר"י אין לישה אחר לישה, וממש"כ הפוסקים בקמח מצה שיעשה בלילה רכה ובשינוי, מוכח דס"ל דיש לישה אחר לישה, וכן ממש"כ בתוספתא מפרפרין גלוסקין לפני החולה ובלבד שלא יגבל הובא בבה"ל, משמע ג"כ דיש לישה אח"ל, וצ"ע בביאור הגר"א ז"ל סי' שכ"א סקט"ז שכ' מוללין את המלול וכו' וה"ה „לכל מלאכה" כמ"ש שם עכ"ל, ובתוספתא שם איתא רק מוללין את המלול ואופין את האפוי ומבשלין את המבושל, ומלישה לא נזכר שם. (ב) ועי' באג"ט סק"ט אות ח"י דעתו דלרבי אין חילוק בין נתינת מים קודם או קמח קודם דלעולם חייב (ג) לא' נתבאר מה נקרא בלילה עבה ומה בלילה רכה, (ובגמ' ביצה דל"ט ע"א איתא ל"ק הא בעבה הא ברכה ושם הפי' בעבה בתבשיל עב שאין בו רוטב כלל ורכה שניכר בו הרוטב). ובס' שביתת השבת ציין לגמ' ברכות דל"ח וז"ל הגמ' שתיתא רב אמר שהנ"ב ושמואל אמר במ"מ אמר ר"ח ול"פ הא בעבה הא ברכה עבה לאכילה עבדי לה רכה לרפואה קא עבדי לה

מתיב

שינוי מדרך החול, כגון במקום שנותנין בחול הקמח תחלה בקערה ואח"כ המשקה, יתן בשבת המשקה תחלה ואח"כ הקמח.

בדי השלחן

מתיב רב יוסף ושוין שבוחשין את השתית בשבת ושותין זיתום המצרי ואי ס"ד לרפואה קא מכוין רפואה בשבת מי שרי א"ל אביי ואת לא תסברא והא תנן כל האוכלין אוכל אדם לרפואה בשבת וכל המשקין שותה כו' עכ"ל הגמ', וכ' בשבה"ש דבשו"ע סי' ר"ח ומג"א שם מבואר דהעיקר תלוי אם ראוי לשתי' נקרא רכה ואם אין ראוי נקרא עבה וא"כ גבי שבת נמי הפי' כן, אך מה שמביאו לספק הוא מה שהרמב"ם ושו"ע כתבו כאן „קשה" במקום „עבה" שבגמ' (שבת דקנ"ו), משמע שאינה קשה כעיסה נקרא רכה, ומסקנתו דגבי שבת כל שאינו קשה כ"כ עד שיתהוה גוש אחד בקמח נקרא בלילתו רכה, והא דפריך שם בברכות מהא דשבת (ואינו מתרץ דבשבת מיירי בשתית שאינו רך כ"כ ואינו לרפואה) נראה שלא היו רגילין לעשות רק על ב' אופנים או עבה לגמרי לאכול ולשבוע או רכה לרפואה ודייק מדתני שבוחשין מכלל שאינו המין שעושין לשבוע וע"כ פריך רפואה בשבת מי שרי, ועוד הביא מח"א דקושית הגמ' מהא דשוין שבוחשין היינו כיון דנקט סתם מיירי בכל מיני שתיתא גם ברכה לגמרי והמתרץ השיב לפי סברתו דגם ברכה לגמרי איירי ואפ"ה מותר משום דלאכילה מכוין עכ"ד השביה"ש, והנה מש"כ שלא היו רגילין לעשות רק על ב' אופנים, אין אלו אלא דברי נביאות (כל' הזה כ' השבה"ש ח"א די"א ע"ד על המשנ"ב) ומש"כ הח"א דקושי' הגמ' מדנקט סתם מיירי בכל ענין ג"כ דוחק גדול, אמנם יש להוכיח דבוחשין את השתית דשבת היינו שתית רכה כמו שתית זו שברכתה שהנ"ב, דלכאורה קשה על רב יוסף דמקשה מהא דשוין שבוחשין את השתית בשבת דלמה מביא סיום הברייתא „ושותין זיתום המצרי" שאין זה שייך כלל לקושיתו, גם על הברייתא גופא קשה דמסמיך הא דשותין זיתום המצרי לבוחשין את השתית דלעיל מיני' דמעיקרא מיירי מענין גיבול, ולבסוף מסיים בענין שתיה, ונראה לומר הטעם לפי דזיתום המצרי שותין אותו לרפואה (כגמ' פסחים דמ"ב) ורש"י בשבת דקנ"ו פי' ושותים זיתום המצרי דבלאו רפואה נמי משקה הוא דתנן כל המשקין שותה אדם לרפואה עכ"ל, ושתית הנזכר בברייתא מיירי ג"כ בשתית דלרפואה (היינו שתית רכה שברכתה שנ"ב כדאמר רב חסדא) ואתי שפיר הסמיכות דשתית לזיתום המצרי דשניהם הוו לרפואה ומותרים בשבת, ולכן רב יוסף כשהקשה על ר"ח הביא ג"כ סיום הברייתא „ושותין זיתום המצרי", כדי שלא תחלק בין ברכה לשבת, דלגבי ברכה מיירי ברכה לגמרי שהיא לשתיה, ובשבת מיירי באינה ראוי' לשתיה, דזה אינו כיון דמוכח מסיום הברייתא דשתית דמי לזיתום המצרי שהוא לרפואה וממילא היא אותה השתית הרכה שברכתה שנ"ב לדברי ר"ח (ואין

להקשות

להקשות דמה מקשה ר״י על ר״ח רפואה בשבת מי שרי, תקשה לי׳ על הברייתא גופא כיון דמוכח דמיירי בשתית שעושין לרפואה, זה אינו, כמבואר בתוס׳ ברכות שם ד״ה ואי ס״ד דר״י סבר דדבר שעיקרו לרפואה אסור בשבת, והיינו דהוה ס״ל דשתית אין עיקרו לרפואה ולכן מותר בשבת, ומקשה רק על ר״ח דקאמר דשתית עיקרו לרפואה, ואביי הק׳ לרב יוסף מהא דתנן כל האוכלין כו׳ ופי׳ התוס׳ דמדנקט כל האוכלין משמע דאפי׳ עיקרו לרפואה כיון שראוי לאכילה שפיר דמי, וראיתי בפני יהושע ברכות שם שכ׳ ג״כ דיש לחלק דכל האוכלין כו׳ מיירי באינו מוכח דלרפואה עביד משא״כ בשתית דרכה מוכח דלרפואה עבדי ותי׳ ג״כ דמדנקט כל האוכלין כו׳ משמע אפי׳ היכי דמוכח מילתא שריא, וכמעט הן הן דברי התוס׳ הנ״ל, ועיי״ש בפ״י שכ׳ עוד תירוץ, ולכאורה דברי התוס׳ הם גמרא ערוכה בשבת דק״י על המשנה דכל האוכלין דפריך הגמ׳ כל האוכלין לאתויי מאי לאיתויי טחול לשינים (ואע״פ שקשה לבני מעיין, רש״י) כרשינין לבני מעיין (ואע״פ שקשה לשינים כדאמרינן בברכות דמ״ד סד״א כיון שקשים לאדם לאו אורחי׳ למיכלינהו אי לאו לרפואה שיש בהם ומוכחא מילתא וניתסר קמ״ל, רש״י) הרי מפורש בגמ׳ דאפי׳ אוכלים דמוכחא מילתא דלרפואה אפ״ה מותר, וצ״ע על התוס׳ שלא הביאו הגמ׳ הזו, ואולי י״ל דבגמ׳ שבת הנ״ל יש לפרש דסד״א דכיון שקשים לאדם לאו אורחייהו למיכלינהו אי לאו לרפואה, וע״ז קמ״ל כל האוכלין לאתויי טחול לשינים, דהיינו שכן הדרך לאוכלם אע״פ שקשים לאדם ולא מוכחא מילתא דלרפואה, אבל לפ״ז יקשה על אביי דמנ״ל דכל האוכלין מרבה אפי׳ עיקרו לרפואה, אולי מרבה טחול לשינים דאין עיקרו לרפואה וצ״ע), עכ״פ מבואר מהגמ׳ דאותו השתית שלגבי ברכה שהנ״ב היינו אותו השתית שמותר בשבת ואין לנו היתר מפורש בשבת אלא ברכה לגמרי שראוי׳ לשתיה (וק״ק על פירושנו דהתוס׳ בברכות ד״ה ושוין כתבו דבקלישה מיירי מדקתני ובוחשין ולא קתני לשון גיבול, ולא פירשו דמוכח מהברייתא דמיירי בעושה לרפואה שהיא רכה, מיהו לפי גרסת הרמב״ם בגמ׳ שבת דקנ״ו ששתי ברייתות הן הא דאין גובלין והא דבוחשין כמ״ש הה״מ הו״ד בב״י אין ראי׳ מבוחשין דמיירי ברכה, וכן בשבה״ש שם מעתיק כ״י מהריטב״א וכתוב שם דיש ספרים שגורסין והתניא אין בוחשין את השתית וזו גירסת הר׳ ישעי׳ ז״ל ופרקינן כאן בעבה כאן ברכה, הנה מפורש שם שגם בעבה שייך שפיר לשון בוחשין) ומש״כ בשבה״ש דהרמב״ם שינה פירושו מה׳ ברכות לה׳ שבת דבה״ב פי׳ מאכל העשוי מקמח, ובה״ש פי׳ שהוא מתבואה שלא הביאה שליש והרי היא כחול, משמע דלענין שבת אפי׳ אינה לשתיה נקרא רכה עכ״ל, אין מזה ראי׳ כלל דקמח מתבואה שלא הביאה שליש אם מערבין אותה בלילה רכה אינה ראוי׳ לשתיה, וגם הרי א״א לחלק כלל בין ברכה לשבת, דא״כ מה מקשה ר״י מבוחשין את השתית דשבת. וע״כ דגם הרמב״ם יפרש דשתית דגמ׳ בין בברכות בין בשבת היינו מתבואה שלא הביאה שליש, וגבי שבת הוא דוקא קלי מתבואה שלא הביאה שליש, דאינו בר גיבול, ולכן מותר לגבל ממנו הרבה אם היא רכה,

משא״כ

משא״כ שאר קמח דאסור בגבול, אבל לענין ברכה, עיקר החילוק הוא בין רכה לעבה, דעל רכה מברכין שנ״ב, ומשתית רכה ילפינן לכל מיני מאכלי קמח רכים שברכתן שהנ״ב ע״כ פי׳ בסתם „מאכל העשוי מקמח״, ומש״כ בשבה״ש להה״ר מדברי הרמ״א והאחרונים בחרוסת אם עשה בלילה רכה מותר ע״י שינוי, משמע דאפי׳ אינה לשתיה נקרא רכה, אין מזה ראי׳ כלל, דגם בחרוסת אם מערבו עם יין הרבה, יהי׳ כמרק הראוי׳ לשתיה, מיהו יש להבין מה שהעיר בשבה״ש שהרמב״ם וש״ע כתבו כאן „קשה״ במקום „עבה״ שבגמ׳, משמע שאינה קשה כעיסה נקרא רכה עכ״ל, ומ״מ אפשר לומר בדעת הרמב״ם דבמידי דבר גיבול אסור אפילו אינו „קשה״ דבעבה קצת הוי ג״כ לישה, ורק בשתית שאינו בר גיבול ולדעת הרמב״ם פטור לגמרי אפי׳ בעבה, ומדרבנן אסור בעבה „מפני שנראה כלש״ ונראה כלש היינו דוקא בקשה כמו עיסה כמו שהדרך ללוש ברוב הפעמים ואז נראה לעיני בני אדם כלש, אבל ברכה קצת אינו נראה כלש, אבל לדעת סה״ת וכן פסקינן להלכה דאפילו דבר שאינו בר גיבול חייב בנתינת מים לבד, י״ל דגם אם אינו קשה כעיסה הוי לישה, ולכאורה יש להה״ר דלא בעינן קשה כעיסה מהא גופא שכ׳ הפוסקים לעשות החרוסת בלילה רכה וכן בחרדל כ׳ לעשות בלילה רכה, ושם אין הדרך כלל לעשות קשה כעיסה דעשויין לטיבול ובקשה א״א לטבל. וע״כ דאפי׳ רכה קצת שראוי לטיבול ג״כ הוי בכלל בלילה עבה, ונראה דשיעור הבלילה אינו שוה בכל הדברים, אלא בכל דבר כדרך לישתו חייב עליו, ואם משנה ועושה יותר רך מעט שוב הוי בלילה רכה אפי׳ אינו ראוי לשתיה עדיין, ובדבר שהוא כ״כ רך שהוא ראוי לשתיה. פשוט דלא הוי לישה כלל, אלא אפי׳ אם הוא עב קצת מ״מ כיון שדרכו להיות קשה כעיסה ועשה אותו יותר רך הוי בלילה רכה, ואם דרכו תמיד שלא להיות קשה כעיסה, הוי לישה באותו האופן שנעשה תמיד, וכמו שאסור לתת מים על מורסן אע״פ שהמורסן אינו נעשה קשה כעיסה, וכמו בעפר שכתב רש״י בשבת די״ח דבר גיבול הוא לטיט של בנין. והנה טיט אין עושים קשה כעיסה. אלא רך יותר הרבה, חייב עליו אם הוא כדרך גיבולו, ואפילו הי׳ מגובל כבר הטיט אלא שהיה קשה ולא היה ראוי לבנין והוסיף עליו מים עד כדי לישתו, חייב משום לשי וכמש״כ המג״א בסקי״ט דאסור להשתין על טיט, וטיט כבר מגובל ומ״מ אסור להשתין עליו כמו שפי׳ בשביתת השבת ס״ו דמיירי בטיט שאין שם מים כל הצורך, וכן בירושלמי פ׳ כלל גדול איתא כד יהיב משקין (בשום ששחקו במדוכה חייב) משום לש, ואע״פ שהשום יש בו כבר משקה עצמו שיוצא ממנו ע״י הדיכה׳ מ״מ חייב משום לש כשנותן בו משקה אח״כ, לפי שדרך לישת השום הוא בבלילה רכה ע״י שנותנין עליו משקה לבד מה שיש בו משקה עצמו הנסחט ממנו (ומיהו יש לדחות דהירושלמי מייר׳ בשום יבש שאין בו לחלוחית עצמו), וכעין זה ראיתי באג״ט סק״ל אות ו׳ גבי חרדל שלשו שכ׳ דהיינו שצוברו ודוחקו בידיו עד שידבקו כל חלקי החרדל זה לזה כדי שלא

ישלוט

או להפך במקום שההפך הוא השינוי (ד) ומותר לעשות אפילו הרבה בבת אחת (כ), לפיכך הרוצה לערב קמח ממצה טחונה ביין או שאר משקין יזהר שלא יעשה בלילה עבה אלא בלילה רכה, ויעשה בשינוי מדרך החול, ואם אין ידוע האיך עושין בחול יתן הקמח תחלה ואח"כ המשקה (ו):

בדי השלחן

ישלוט האויר ביניהם להפיגו. ואין זה פעולת הלישה דמלאכת שבת שהלישה מקרב הדבר להשלמתו לאפותו ולבשלו, אבל הלישה דחרדל אדרבא מרחקו מהשלמתו שיהי' נצרך אח"כ כשיבוא לאוכלו להמחהו עכ"ל, מפורש ג"כ דהלישה בחרדל כשנעשה ראוי לאכילה בלישה זו, וקמח אע"פ שלשין אותו באופנים שונים, דהיינו עיסה קשה לאפות לחם, ועיסה רכה למיני לחמים שקורין טריתא וכגמ' ברכות דל"ז ע"ב מאי טריתא א"ד גביל מרתח ופי' רש"י נותנים קמח למים בכלי ובוחשין בכף ושופכים על הכירה כשהיא נסקת, מ"מ נראה דטריתא לא הוי לש לענין שבת אע"פ שחייבת בחלה, דבלילה רכה לכו"ע לא הוי לישה (ד) ויתן המשקה הרבה בבת אחת שאם יתן מעט מעט הרי הוא לש תיכף בנתינת המים המועטים, וכעין זה כ' הח"א בנותן מים צוננים לתוך מים חמין והו"ד לעיל בבדה"ש סי' קכ"ד סקכ"ח (ה) סי' שכ"א ט"ז. ואם רוצה לערב לא יערב בכף אלא בידו או ע"י הכלי עצמו כמ"ש בפנים ס"ג (ו) הסכמת האחרונים, איתא בתוספתא נותנים מים לתוך קמח קלי ובלבד שלא יגבל, נותנים שומשמים ואגוזים בדבש ובלבד שלא יגבל, מפרפרין גלוסקין לחולה ובלבד שלא יגבל, (הובאה התוספתא במג"א סי' שי"ט סקי"ט עיי"ש ובמחהש"ק), וכ' בס' שביתת השבת דלכן יש ליזהר בשורה לחם לתינוק בתוך רוטב שלא יערב ויגבל בכף, והנה התוספתא הזאת היא כר"י בר"י דאינו חייב עד שיגבל, כמ"ש המג"א הנ"ל, ונתינת מים אין זה לישה, ע"כ התירה לפרפר גלוסקא ברוטב אם אינן מגבל, אבל לדידן דתפסינן לחומרא כרבי, דבנתינת מים לבד הוי גיבול, יש לאסור אם מפרפר הגלוסקא לפירורים דקים ואח"כ שורה אותם ברוטב או בטיי, אפילו אינו מגבל, אא"כ הוי בלילה רכה, וגם צריך לעשות בשינוי מדרך החול כמ"ש בפנים בקמח מצה, מיהו בשורה לחם לתינוק, ואינו מפרפר הלחם, רק נותן חתיכה גדולה, דבזה לא שייך לישה, אלא שריה במים הוי ואם מערב אח"כ בכף י"ל דהוי לישה ואסור, והנה לעיל סק"א הבאנו התוספתא הזאת דמכאן ראי' דיש לישה אחר לישה, מדאסרה לגבל את הגלוסקין, שו"ר דמכאן קשה על מש"כ שם בשם האג"ט דלר"י בר"י אין לישה אחר לישה רק לרבי, דהא התוספתא ע"כ אתיא כר"י בר"י כנ"ל. ואעפ"כ ס"ל דיש לאח"ל, וי"ל דאע"פ דאין לישה אח"ל מ"מ מדרבנן אסור לגבל, דמיחזי כלש, ומש"כ התוספתא שלא יגבל היינו מדרבנן, ועי' מש"כ הה"מ הו"ד בב"י סי' שכ"ד ד"ה אין גובלין

ג) אסור ליחן יין או חומץ בחרדל בשבת משום לש, ואפילו כדי לאכול לאלתר אסור (ז) ואפילו לשו כבר מערב שבת

בדי השלחן

דהא דנותנין מים למורסן אבל לא גובלין דאוקמוהא כר״י בר״י, ומותר ליתן מים, מפני שהמורסן אינו בר גיבול ולכך אפילו יגבול לא יהא חיוב אלא איסור מדבריהם ומתוך כך הותר נתינת מים מדבריהם, ולפ״ד ע״כ צ״ל דגם בגלוסקין אם יגבל יהי׳ איסור דרבנן, וכן בקמח קלי ושומשמים בדבש הנז׳ בתוספתא, ולכן התירו נתינת מים לבד, אבל הב״י שם כ׳ דהא יש פוסקים דס״ל דגם במורסן חייב מה״ת במגבל, ובנתינת מים הוי איסור דרבנן ומ״מ מותר, דרק בקמח אסור נתינת מים שאין בו צורך היום, אבל במורסן שיש בו צורך היום להאכיל לחיה ועוף לא גזרו, ולדברי הב״י י״ל דגם בגלוסקין ואינך שבתוספתא אסור מה״ת במגבל, ומותר נתינת מים מפני שיש בהם צורך היום, ובנ״א כלל י״ח אות ב׳ הביא דברי הב״י ופירשם דרק במאכל בהמה לא גזרו דבמאכל בהמה אין אדם מקפיד לגבל, ואין זה במשמע בלשון הב״י וגם הרי מתוספתא הנ״ל מוכח דגם במאכל אדם לא גזרו (והמשנ״ב בבה״ל ד״ה ואפילו ברך הביא תוספתא זו, וכ׳ דהא״ר שמתיר לתת טחינת מצה ליין יפרש התוספתא שלא יגבל דהיינו כשהיא עבה, ובאמת כו״ע מפרשי התוספתא בעבה, דבלילה רכה אין בה גיבול כלל, והט״ז שאוסר לתת טחינת מצה ליין, היינו לפי שאינו ידוע מה נותנין תחלה בחול ואין השינוי ידוע, אבל בתוספתא א״א לומר כן שלא ידעו איך לעשות השינוי, ואילו היתה בלילה רכה בודאי הי׳ מותר, אלא דמיירי בעבה) (ז) מג״א סי׳ שכ״א סקכ״ד, וכ׳ באג״ט סוף מלאכת לש הטעם דדוקא בורר לאכול לאלתר אינו מלאכה שאין אדם אוכל עם הפסולת וכך הוא דרך אכילתו להניח הפסולת, וכן לענין טוחן לא אסרו על האדם לאכול מאכלו גדולות או קטנות, אבל לענין לש אין חילוק כמו בבישול, ויש להוסיף עוד משום דברירה היא בנפה וכברה וטוחן הוא במכתשת, אבל בורר אוכל ביד הוי שינוי מדרך בורר, ודרך אכילה הוא, וכן המחתך הירק בסכין דק דק דרך אכילה הוא, אבל לישה שנעשית תמיד ביד, ומכ״ש לרבי דנתינת מים זהו גיבולו, ואפילו סמוך לאכילה אינו ניכר שהוא דרך אכילה אלא דרך לישה: ובירושלמי פ׳ שמונה שרצים ה״ב ר׳ אבהו בשם ר׳ יוחנן מותר לשבר ואסור לקבץ, ופי׳ קה״ע מותר לשבר הפלפלין שבתוכו [לעיל מיני׳ מיירי באנומלין שהוא תערובת יין דבש ופלפלין] אבל לקבץ אסור משום דמיחזי כמעמר עכ״ל והפי׳ דחוק, ובפ״מ פי׳ מותר לשבר הפלפלין או המלח אם הוא גס ואסיר לקבץ כלומר לשחקן שע״י שחיקה הגרגרים הן נקבצין ונדבקין זע״ז עכ״ל, וגם פי׳ דחוק מאד, איפוא מרומז שחיקה, וגם גרגירי פלפל ומלח אנו רואים שאינם נדבקין ע״י שחיקה, ובחי׳ הרד״ל שם כ׳ ואסור לקבץ אפשר הוא כמו לחבץ

ועדיין

בליחות עצמו בלא משקה אסור (ח), אלא אם כן עושה בלילה

בדי השלחן

ועדיין צ"ע לפרש הירושלמי הזה, ונראה פי' הירושלמי בפשטות, דר"י נקט דבר והיפוכו, „לשבר" היינו לקחת גוש ולפוררו לפירורים דקים, „ולקבץ" היינו לקחת פירורים דקים ולקבצם יחד שיעשו גוש, והוא ענין טחינה ולישה, ונקט „לשבר", דטחינה ממש אסור בכל ענין, אבל „לשבר" דהיינו ע"י שינוי בקתא דסכינא (וכ' לעיל סי' קכ"ט בבדה"ש סק"ח בשם הפמ"ג דמותר בפלפלין בשביל כל יום השבת) או לחתוך ירק דק דק בסכין, זה מותר, סמוך לאכילה, אבל „לקבץ" דהיינו לקחת פירורים ולהפכם לגוש ע"י לישה, אסור בכל ענין אפילו סמוך לאכילה וכנז', ועי' לק' סקי"ב (ח) עי' באג"ט סק"ל באריכות, דלרבי דחייב בנתינת מים בלבד, והחיוב הוא על ההרכבה של המים והקמח, ע"כ אם לשו בליחות עצמו אין זה לישה, וכשנותן בו משקה אח"כ הוי לישה, אבל לר"י בר"י דאינו חייב עד שיגבל, אפילו לשו בליחות עצמו הוי לישה כיון שנעשה גוש א', והנה אנו פוסקים להומרא כרבי, אבל לפ"ד האג"ט יוצא לנו חומרא גם לר"י בר"י, דאסור לגבל שום דבר אפי' בליחות עצמו, והמרסק שום בשבת בקתא דסכינא, ויצא ממנו משקה, אסור לערב אח"כ השום עם המשקה דהוי מגבל, ולרבי מותר כיון דאין כאן רק משקה עצמו, ובירושלמי פ' שמונה שרצים ה"ב ר' אבהו בשם ר"י שום ששחקו אם היה מחוסר שחיקה אסור ואם לערב את שומנן מותר, ופי' הפ"מ לערב את שומנן היוצא מהן ושוחק בכף לערב יפה יפה, הרי מפורש דמותר לגבל השום בליחות עצמו, אולם כבר כתבו האחרונים דהירושלמי בפ' כלל גדול גבי ההן דשחק תומא ס"ל כרבי דנתינת מים בלבד זהו גיבולו, ולשיטתי' אין לישה בליחות עצמו כמ"ש האג"ט הנ"ל, (מיהו מש"כ הפ"מ דמותר לשחוק בכף לערב יפה יפה, היינו לערבו בנחת דאסור לטרוף בכח אפי' ביצים ביין כמ"ש בפנים ס"ז, וי"ל דגם הירושלמי מתיר לערב בנחת דוקא ולא לשחוק בכף ולטרוף בכח), ומ"מ יל"ע בזה שהרי האג"ט סק"ב כ' דגם לר"י בר"י אינו חייב על הגיבול בלבד אלא בצירוף נתינת המים, וא"כ אם לא נתן משקה רק לשו בליחות עצמו הדין נותן דלא הוי גיבול, ומדוע החליט האג"ט הנ"ל דלר"י בר"י הוי לש גם בליחות עצמו, וז"ל הגמ' שבת דק"מ חרדל שלשו מע"ש למחר ממחו בין ביד בין בכלי ונותן לתוכו דבש ולא יטרוף אלא מערב, שחליים ששחקן מע"ש למחר נותן לתוכן שמן וחומץ וממשיך לתוכן אמיתא ולא יטרוף אלא מערב, שום שריסקו מע"ש למחר נותן לתוכו פול וגריסין ולא ישחוק אלא מערב וממשיך את אמיתא לתוכן עכ"ל הגמ', ובס' שביתת השבת בכללי מלאכת לש הביא מס' תהל"ד דמלשון הגמ' חרדל „שלשו" מע"ש משמע דהלישה לעשות קובץ א' אסור בשבת מוכח דבליחות עצמו ג"כ הוי לישה וכמש"כ הב"ח סי' רנ"ב

רכה, אז מותר לעשות בשינוי כמו שנתבאר לעיל ס״ב. וגם לא

בדי השלחן

רנ״ב דלרסק שום או בוסר ולעשותן כמו דייסא הוי כלש או טוחן עכ״ד, והנה לדעת סה״ת מיירי הגמ׳ כשנתן משקין בחרדל מע״ש, ואין הגמ׳ מיירי כלל בליחות עצמו, ולשאר פוסקים דמיירי שלשו בליחות עצמו, ג״כ אין ראי׳ דהוי לישה, די״ל דכוונת הגמ׳ „שטחן״ החרדל מע״ש וכמו שחליים ששחקן ושום „שריסקו״, ומ״מ נקט בחרדל „שלשו״ שכן הי׳ דרכם אחר הטחינה ללושו ולקבצו ביחד שלא יפיג טעמו, וכעין זה כ׳ האג״ט, והב״ח בסי׳ רנ״ב הנ״ל ג״כ לא החליט דמרסק שום הוי לש, אלא שמספקא לי׳ אם הוי לש או טוחן, ועיקר כוונתו דאסור לרסק שום בשבת, וכבר נפסקה ההלכה דאסור לרסק שום משום טוחן, ובירושלמי פ׳ כלל גדול גבי שום מפורש, כד שחיק במדוכתא משום טוחן, כד יהיב משקין משום לש, מבואר דהשחיקה במכתשת הוי טוחן ולא לש, ומיהו הירושלמי פסק כרבי דנתינת מים זהו גיבולו, ולרבי כ״כ האג״ט הנ״ל דאין בליחות עצמו משום לש, ואין ראי׳ מהירושלמי דגם לר״י בר״י לא הוי לש, ובשביה״ש מלאכת טוחן סקי״א העתיק לשון התוס׳ רי״ד וז״ל ולכתוש שומין שלא להוציא מימיהן (י״ל כוונתו דלכותשן לצורך מימיהן בלא״ה אסור משום סחיטה כמבואר בסי׳ ש״ך, או שר״ל דאם כותשן שיצאו מימיהן ויפיג מרירותן והמים הולכין לאיבוד, מותר, דאין בזה לא איסור סחיטה ולא איסור לש) אלא לערב בהן חומץ או שמן אסור ואינו דומה לפלפלין דשרינן בקתא דסכינא כו׳ וה״נ אם רוצה לפזר שחיקת שומין על התבשיל שרי ע״י שינוי, אבל לערב בתוכן חומץ זהו כעין לישה ואסור כדאי׳ בפ׳ תולין חרדל שלשו מע״ש ושחלים ושומין שריסקן מע״ש ובשבת אסירי דמיחזי כלש עכ״ל ופלפל בדבריו וסיים דמסוף לשונו של הרי״ד שכ׳ בפ׳ תולין שומין שריסקן מע״ש ובשבת אסירי דמיחזי כלש משמע דגם הריסוק לבד בלא משקה אסור משום לש וצ״ע דבירושלמי איתא דוקא כי יהיב משקין אסור משום לש עכ״ל, והנה לפי הבנת השביתת השבת ס״ל להתוס׳ רי״ד דגם בליחות עצמו הוי לש, אבל באמת התוס׳ רי״ד דקדק בלשונו וכ׳ „זהו כעין לישה״ „דמיחזי כלש״, והיינו דבליחות עצמו אסור מדרבנן דמיחזי כלש, והירושלמי מיירי לענין חיוב חטאת דאינו חייב רק כשנותן משקין ול״ק כלום מהירושלמי, והנה התוס׳ רי״ד מתיר לרסק שום ע״י שינוי כדי לפזר השחיקה על התבשיל דכיון דכוונתו לפזר השחיקה אין כאן לישה, רק איסור טוחן ומותר ע״י שינוי, אבל אם רוצה לערבו בחומץ ולעשותו גוש אחד אוסר הריסוק אפילו ע״י שינוי משום דמיחזי כלש, דגם מליחות עצמו נעשה גוש אחד, וצ״ע דאם הריסוק לבד מחזי כלש, כש״כ שיש לאסיר נתינת החומץ בשבת לשום מרוסק מע״ש דודאי מיחזי כלש, ובדוחק י״ל דס״ל להתוס׳ רי״ד דאין בשום משום לישה דלאו בר גיבול הוא, והאיסור הוא רק דמחזי כלש, וס״ל ג״כ

דאין

יערבו בכף אלא באצבעו (ט) או שמנענע הכלי עד שמתערב (י),

בדי השלחן

דאין לישה אחר לישה, ע״כ אם ריסקו מע״ש, שכבר עשה בו כעין לישה מע״ש שוב שרי לתת בו חומץ אע״פ דהוי ג״כ כעין לישה, דאין לישה אחר לישה, ומה דמפורש בירושלמי הנ״ל דשום יש בו משום לישה, כ״כ האחרונים דהירושלמי ס״ל כרבי דנתינת מים זהו לישתו ואפילו במידי דלאו בר גיבול, ועוד צ״ע דמה ראי׳ מהגמ׳ דשחלים ושומין שריסקן מע״ש דבשבת אסור משום דמחזי כלש, דלמא בשבת אסור משום טוחן, וצ״ל דראייתו משחלים ושומין שריסקן מע״ש דמשמע דבשבת אסור לרסקן ואין מציאות כלל לרסקן דאפילו ע״י שינוי אסור, ואי משום טוחן הרי מותר ע״י שינוי כמו פלפלין, וע״כ דהאיסור משום לש, וס״ל דבלש אפי׳ ע״י שינוי אסור, דהשינוי הוא בהריסוק והטחינה ולא בהלישה שנעשית ממילא (ומיהו צ״ע לפמש״כ לעיל סי׳ קכ״ט בבדה״ש סקי״ב דשחלים א״א לשחקן ע״י שינוי בקתא דסכינא, ואין ראי׳ משחלים, רק מחרדל ושום) והנה לעיל הבאנו לשון הגמ׳ שום שריסקו מע״ש למחר נותן לתוכו פול וגריסין, ויש להבין כיון דשום יש לו משקה הנסחט ממנו, ולמחר כשמערב הפול והגריסין הרי לש את הפול והגריסין במשקה השום, ומכש״כ למש״כ ס׳ התרומה והשה״ג דהגמ׳ מיירי כשנתן משקין בהשום מע״ש, ומפול אין קושי׳ דלא שייך לישה בחתיכות גדולות כמו פול, אבל גריסין הם חצאי פולין, וגם הרי לא הזכירו הפוסקים דמותר רק בחצאי פולין ולא בפולין מרוסקין יותר, ומשמע דאפילו גריסין יבשים כמו דייסא מותר, ומדוע לא הוי לישה, ואפשר דלא שייך לישה בגריסין שאינן מתדבקין יחד ע״י המשקין, וכעין מש״כ לק׳ גבי חתיכות צנון, רק בגריסין שחוקין שייך לישה ולכן אמרו בגמ׳ שם ולא ישחוק אלא מערב, ובשו״ע כ׳ נותן פול וגריסין ולא יטרוף אלא מערב דהשו״ע ס״ל דאין בחרדל ושום וכיוצא משום לישה כלל, כדעת הרמב״ם, רק הטריפה בכח אסור דמיחזי כלש וצ״ע (ט) רמ״א סי׳ שכ״א ט״ז, ואדמו״ר סי׳ תע״ג ל״ד גבי חרוסת (ומה שלא הזכיר אדמו״ר שם לעשות בלילה רכה לפי שסמך על מש״כ שם לעיין בסי׳ שכ״א), והנה בתחלת הסעיף גבי שחליים כ׳ רמ״א דלא יערב בכף אלא „ביד״, ואח״כ גבי חרדל כ׳ ומערבו „באצבעו״, ולכאורה משמע דה״ינו הך דהעיקר הוא שלא יערב בכף כדרך חול, וכ״כ המג״א סקכ״ד „באצבעו כלומר ולא בכף״, ובהלכות גדולות כ׳ וז״ל חרדלא דליש ממעלי שבתא במנא למחר אירמי ביה חלא ועביד בחדא אצבעתיה ולאו בכולי ידיה דמשני מחולא שרי ואי לא אסיר עכ״ל והו״ד בפסקי דינים, מוכח שהיה דרכם בחול לגבל החרדל בכל היד ולכן הצריך לעשות בשבת באצבע אחד, וגם נראה שבה״ג אינו אוסר משום לישה אלא משום עובדין דחול (ובהעתקת לשון הגמ׳ יש שינוי בבה״ג דאיתא שם חרדל שהמחהו מערב שבת למחר נותן לתוכו דבש ולא יטרוף אלא מערב, ובגמ׳

דידן

אבל אם נתן בו משקה מערב שבת (יא) מותר להוסיף אח"כ משקה בשבת ונותן בו דבש, ומותר לגבלו בשבת אפילו היא בלילה עבה (יב), אבל לא יטרוף בכח, אלא יערב בידו (יג):

בדי השלחן

דידן איתא חרדל שלשו מע"ש למחר ממחו בין ביד בין בכלי, ונוסחת הבה"ג שהמחהו מע"ש, ונשמט הא דלמחר ממחו בין ביד בין בכלי) ולפ"ז במקום שהדרך בחול לערב בכלי, מותר בשבת בכל היד גם לבה"ג (י) סי' תע"ג ל"ד, וכ"כ התה"ד הו"ד בב"י סי' שכ"א, ובאג"ט סקכ"ד הק' מהא דמורסן מותר לנערו מכלי אל כלי (כמ"ש בפנים ס"ד) וכ' לחלק ביניהם (יא) כ' התה"ד וז"ל ונראה דאפילו אם נתן בהם מעט משקה כמי שרגילין לתת מעט טיפין דלא מהני מידי דנתינת משקה מבעו"י מהני משום דחשיב מגובל בחול והדבר ידוע דבמעט טיפין לא חשיב מגובל עכ"ל, ועי' ט"ז ומג"א ומשנ"ב. ונראה דשיעור המשקה הוא עכ"פ כדי שכל החרדל יבלע את המשקה ולא ישארו גרגירי חרדל יבשים בלא משקה, דאם נשאר איזה מקום יבש יהא לש בשבת. ועוד נראה דבעינן כ"כ משקה שיהא ראוי לטיבול, שאם בע"ש לא הי' ראוי לטיבול ובשבת מוסיף בו משקה ונעשה ראוי לטיבול, יש בו משום לש, כיון שמכשירו לטיבולו, דשיעור החיוב משום לישה הוא בכל דבר כדרכו וכמ"ש לעיל סק"ג (יב) זהו דעת סה"ת המובא בטור ושו"ע דאם נתן משקה בע"ש מותר לערב בשבת, והנה לא הזכירו לעשות גיבול בע"ש רק נתינת משקה. והיינו דס"ל כרבי דנתינת מים זהו גיבולו, וכיון שנתן המשקה בע"ש חשיב מגובל, ומותר לערבו בשבת (וכן להוסיף משקה כמש"כ האג"ט וכמבואר בגמ' גבי שחליים) וצ"ל דס"ל ג"כ דחרדל לאו בר גיבול הוא, וכמ"ש הפמ"ג במ"ז סקי"ב דלא כלבוש, שאם הוא בר גיבול הרי ביאר באג"ט דלרבי חייב על גיבולו בפני עצמו, וא"כ אע"פ שנתן משקה בע"ש יהא אסור לערבו בשבת דהוי גיבול (וצ"ע על האג"ט סקכ"ד שכ' דמיני טיבול בני גיבול נינהו) וקמח דבר גיבול הוא, אם נתן משקה מע"ש, הנה לדעת ר"י בר"י שכ' האג"ט דאם נתן מים מע"ש אינו חייב מה"ת על הגיבול לבד בשבת רק מדרבנן, א"כ מותר לגכלו בשבת ע"י שינוי, אבל לרבי שכ' האג"ט בסק"ד דבדבר שהוא בר גיבול אע"פ שחייב על נתינת מים בלבד, מ"מ חייב ג"כ על הגיבול בפני עצמו, א"כ א"א לגבל הקמח בשבת אפי' ע"י שינוי, וכבר נתבאר בסק"א שמנהגנו להחמיר ככל הדעות, ויש ראשונים שהזכירו לשון לישה בחרדל וכמ"ש הב"י בשם שה"ל וז"ל דוקא שום ושחלים התרנו בריסוק ושחיקה מע"ש ליתן בו יין או חומץ וגריסין אבל בחרדל לא סגי לי' ריסוק לחוד אלא בעינן שילושהו מבערב שלישתו היא חשובה ואסור ליתן בחרדל המרוסק מים או חומץ בשבת עכ"ל, ומשמע דכוונתו שילוש החרדל במשקין מע"ש. וכל' ריא"ז בשה"ג המובא לקמן (ולא שילושהו מע"ש בלא משקין,

משקין רק בליחות עצמו, דל׳ ריא״ז הוא ממש כהשה״ל) ושביתת השבת סקל״ח כ׳ לדקדק בל׳ הגמ׳ חרדל שלשו מע״ש למחר נותן בו יין או חומץ, שחלים ששחקן מע״ש כו׳ שום שריסקו מע״ש כו׳, דלדעת סה״ת בכולהו מיירי כשנתן המשקה מע״ש, א״כ מ״ש דנקט גבי חרדל „שלשו" ובשחלים „ששחקן", ור״ל דחרדל בר גיבול הוא ולא מהני נתינת משקה אם לא לשו, וכמ״ש בשה״ל הנז״ל, אבל בשה״ג פ׳ תולין כ׳ וז״ל סמ״ג לאוין ס״ה וסה״ת והמרדכי כתבו דכל מה דשרי לערב משקה בחרדל ובשום דוקא שנתנו המשקה בתוכו מבעו״י ואינו חסר כי אם העירוב, אבל בשבת אסור לתת משקה בחרדל ובשום שכתשן מבעו״י עכ״ל, הרי מפורש דע״ש נותן המשקה בחרדל ואינו מערב כלל, ומכ״ש דלא בעינן שילוש החרדל מע״ש, וכן ראי׳ ממש״כ התה״ד דבמעט טיפין לא הוי גיבול (לעיל סקי״א) אלמא דלא בעינן שיערב ויגבל מע״ש, דאם נימא דבעינן שיערב וילוש, לא שייך כלל לומר דמעט טיפין לא מהני, דהעיקר אם נילוש הכל יחד, ומה נפ״מ אם הי׳ מעט טיפין או יותר, וע״כ דלסה״ת חרדל לאו בר גיבול הוא, ונתינת המשקה זהו גיבולו אפילו לא לש, וקושיית השבה״ש מלשון הגמ׳ חרדל „שלשו" יקשה ג״כ על הרי״ף רמב״ם ושו״ע דס״ל דלא בעינן כלל לתת משקין בחרדל מע״ש, וכמו שהעיר בשבה״ש עצמו, ותי׳ עפמש״כ הדרישה דחרדל דרכו לאספו אחר הכתישה בליחות עצמו ונקרא לישה, ומה שסיים בשבה״ש דצריכה הלישה הזאת להיות מע״ש אינו מוכרח, דכוונת הגמ׳ לכתוש החרדל מע״ש כמו שום ושחליים ולפי שהי׳ מנהגם לקבץ החרדל הטחון לגוש א׳ שלא יפיג טעמו ע״כ נקטו בחרדל „שלשו" ועי׳ לעיל סוף סק״ג בשם האג״ט, ומש״כ בשה״ל הנ״ל דחרדל לישתו חשובה י״ל דאין הכוונה דבר גיבול הוא, אלא דשום ושחלים אפשר לטבל בהן כשנותן בהן משקין אפילו אינו מערב היטב את השום, אבל חרדל אינו ראוי לטיבול אלא כשמערב היטב את החרדל עם המשקין, ע״כ לישתו חשובה ואסור בשבת, וכעין זה מש״כ בשה״ג בל׳ ריא״ז ומז״ה אומר שהחרדל אסור לתת לתוכו משקין בשבת אלא צריך ללושו במשקין מע״ש אבל השום והשחלים שהן מרוסקין מע״ש מותר לתת בהן משקין בשבת שאינן צריכין לישה כמו החרדל, משמע ג״כ דשום סגי לי׳ נתינת משקין אפילו בלא עירוב ולישה, **ומ״מ** טוב ללוש החרדל מע״ש כיון שנזכר לשון לישה בשה״ל ובש״ג בשם ריא״ז, וה״ה בחרוסת יתן המשקה בע״ש ויערבו היטב כמו לישה, **ונראה** דאפילו נתן המשקה בחרדל מע״ש היינו דוקא אם לא נתיבש החרדל ועדיין ראוי לטיבול אבל אם נתיבש לגמרי אסור ליתן בו משקה בשבת, דיש לישה אחר לישה, אא״כ יעשה בלילה רכה, וצ״ע מהירושלמי פ׳ תולין ה״ב, גוש של חרדל כו׳ ממעך בין ביד בין בכלי, ופי׳ הקה״ע ממעך ביין או במים, וגוש חרדל משמע שהי׳ יבש ואינו ראוי לטיבול, ומדוע מותר למעכו, הא הירושלמי ס״ל כרבי ויש לישה אחר לישה כמ״ש האג״ט, ולקמן יבואר הפי׳ בירושלמי, ומוכרח לדחוק דאע״פ שהוא גוש מ״מ אינו יבש לגמרי וראוי עדיין לטיבול בשעת הדחק, **ועדשים** שנתבשלו בכיס בתוך החמין בשבת, מסתבר

דאפילו

דאפילו נתיבשו לגמרי מותר לתת עליהם מרק בשבת אפילו יהי׳ בלילה עבה, כיון שהם בלא״ה גוש אחד וראוים לאכילה כמות שהן לא הוי לישה בנתינת המרק. והנה לעיל סי׳ קכ״ט, בבדה״ש סק״ג הבאנו דברי הרשב״א בתשובה ח״ד סי׳ ע״ד שהקשה מירושלמי פ׳ כלל גדול ההן דשחיק תומא כו׳ כד יהיב משקין משום לש גמר מלאכתו משום מכה בפטיש, ואילו בגמ׳ דידן שבת דק״מ איתא חרדל שלשו מע״ש למחר ממחו בין ביד בכלי, ותי׳ הרשב״א דהירושלמי מיירי שלא לאכול לאלתר, וגמ׳ דידן מיירי לאכול לאלתר, ועי׳ בדברנו שם שבארנו דקושי׳ הרשב״א היא דבגמ׳ דידן מוכח דאין בחרדל איסור לש ולא איסור מב״פ דמפרש ממחו כפי׳ רש״י במים או ביין שנותן המשקה בחרדל בשבת, (ויש להעיר דלמה לא מקשה הרשב״א מירושלמי גופי׳ בפ׳ תולין הלכה ב׳ דאיתא התם גוש של חרדל ר׳ יוסי בשם ר׳ אליעזר ממעך ביד אבל לא בכלי ר׳ יעקב בר אחא ר׳ יוחנן בשם ר׳ ינאי ממעך בין ביד בין בכלי, ופי׳ בקה״ע שם כגון שלשו מע״ש ונעשה גוש ממעך ביין או במים, הרי דהירושלמי מתיר לתת משקה בחרדל ולערבו, כדברי הבבלי, וי״ל דאפשר לפרש כוונת הירושלמי שהחרדל הוא יבש והוא מפררו בשבת, דאין כאן איסור לש, רק איסור טוחן וכיון שכבר נטחן החרדל פעם א׳ אין טוחן אחר טוחן, וכן פי׳ הפ״מ שרוצה למעכו לפרדו, אבל בגמ׳ דידן איתא „ממחו״ והיינו שממיס אותו במשקה, וגם מפורש בגמ׳ שם שנותן לתוכו דבש, ובשחלים מפורש בגמ׳ שנותן לתוכן שמן וחומץ, ולכן מקשה מגמ׳ דידן, ועדיין קשה שאם כוונת הירושלמי לפורר חרדל יבש, מ״ט דר״י דמתיר אפילו בכלי, דאפילו בדבר שאין בו טחינה אסור בכלי המיוחד לכך כמ״ש לעיל סי׳ קכ״ט בדה״ש סקי״ז ואם בכלי שאינו מיוחד לכך הא הוי שינוי ומ״ט דר׳ אליעזר שם דאסר בכלי, ותו מדאר״י שם והלא הכלבים אין עושין אותה כן, למעך ביד, משמע דמיירי בלח שנמאס בידים, אבל למעך ביד ביבש אין זה מיאוס כ״כ, וגם אין הדרך כלל לטבל בחרדל יבש, וגם אין לנו לעשות פלוגתא בין הירושלמי והבבלי, שמוכח למעיין דסוגיא אחת היא בירושלמי ובבלי וצ״ע). והנה בהא דלש דמתיר הרשב״א לתת משקין לחרדל כדי לאכול לאלתר. לא קיי״ל כוותי׳ כמ״ש לעיל סק״ז, (והאג״ט ס״ל דאפי׳ הרשב״א מודה בלישה דאסור אפילו לאכול לאלתר וקושיתו היא רק ממב״פ כמ״ש לעיל סי׳ קכ״ט בדה״ש סק״ג) ושוב התבוננתי שקשה הדבר לומר בדעת הרשב״א שמתיר לישה סמוך לאכילה, דבגמ׳ שבת דקנ״ו מפורש לוי ברי׳ דר״ה בר חייא אשכחיה לגבלא דבי נשיה דקא גביל וספי לי׳ לתוריה בטש ביה כו׳ אלמא דלישה אסורה גם סמוך לאכילה. ואע״פ דהתם מיירי לצורך אכילת בהמה, מ״מ הרי בטוחן מותר גם בשביל תרנגולים סמוך לאכילה, וכן הוא בתשובת רשב״א כמ״ש הפמ״ג במ״ז סי׳ שכ״א סק״י, ומיהו הפמ״ג שם מסתפק דאולי זה דוקא בדבר הראוי לאדם, אבל דבר שאינו ראוי לאדם אסור לטחון בשביל תרנגולים אפילו יאכלו לאלתר, ולפ״ז אפ״ל דגם בלש מורסן לבהמה דאינו ראוי לאדם אסור אפילו לאכול לאלתר, מיהו הפמ״ג

עצמו

עצמו חזר בו בסי' שכ"ד בא"א סק"ג גבי חתיכת דלועים, ועי' בה"ל סי' שכ"א ד"ה ואינן, וגם כל הסוגיא דגמ' שבת שם דאין נותנין מים למורסן ואין גובלין את הקלי משמע דמיירי אפילו סמוך לאכילה, ע"כ צ"ל דגם הרשב"א ס"ל דלש אסור בסמוך לאכילה, וקושיתו היא רק ממכה בפטיש כמ"ש האג"ט, ומה שהקשינו בבדה"ש שם דא"כ למה הזכיר הרשב"א בלשונו „משום לש" ומשום מב"פ, כיון דמלש אין קושי' כלל, י"ל שרצה להוכיח דבמלאכת לש שייך אח"כ מב"פ בגמר המלאכה דהיינו העירוב, ויקשה מחרדל שלשו דממחו ביד או בכלי ולא הוי מב"פ. ועדיין צ"ע מה שהקשינו שם דאדמייתי ראי' ממב"פ למלאכת טוחן דמותר סמוך לאכילה. יביא ראי' מלש דאסור גם סמוך לאכילה וצ"ע), אך מדברי הרשב"א נפיק חומרא. דכיון דס"ל להרשב"א דמה שמערב המשקה עם החרדל הוי גמר מלאכה וחייב משום מב"פ. ואינו מותר רק סמוך לסעודה. ולפ"ז גם בנתן משקה לשום וחרדל בע"ש דהוי לישה מע"ש, אך אם מערבו בשבת בלילה עבה שלא לאכול לאלתר הוי מב"פ וכיון דהוא איסור תורה לא יועיל בזה שינוי שיתן המשקה תחלה ויערב באצבעו, דשינוי מועיל רק לאיסור דרבנן, ע"כ צריך לעשות דוקא סמוך לסעודה לצאת דעת הרשב"א, וגדולה מזו מצאתי בראב"ן הלכות שבת סי' שע"ג וז"ל אנומלין עושין אותו כדי לשתותו „מיד" בשבת. ואם הפלפלין שחוקין מע"ש נותן דבש עמו ויין עליהן בשבת עכ"ל, הרי דאפילו לערב יין דבש ופלפלין, שהם בודאי בלילה רכה ואין בהם לישה, מ"מ מצריך שיהא סמוך לסעודה, (ואולי ס"ל להראב"ן כדעת ר' צדוק במשנה שבת דקל"ט ע"ב שאומר הכל לפי האורחין, שמתיר לעשות האנומלין בשיעור כפי הצריך לאורחין, והיינו מה שצריך לאותה סעודה, ואנן קיי"ל כת"ק שם דמתיר בסתם לעשות אנומלין, גם בירושלמי פ' שמונה שרצים ה"ב מקשה מהא דעושין אנומלין על הא דאין עושין הילמי עיי"ש, והילמי אינה לצורך אותה סעודה, רק מי מלח הם לטבל בהן פתו, אלמא דגם אנומלין לא בעינן דוקא לצורך אותה סעודה, ומירושלמי זה יש ראי' לפי' התפא"י במשנה דאנומלין שכ' דקמ"ל אף שיש קצת אומנות בעשייתו וגם דרך לקיימו לזמן מרובה מ"מ מותר, ובירושלמי הנ"ל מה בין הילמי ומה בין מי מלח, הילמי צריכה אומן, מי מלח א"צ אומן, ומדמקשה שם מהילמי על אנומלין מוכח דגם אנומלין צריכה אומן). עכ"פ לדעת הרשב"א במערב חרדל או חרוסת, או במערב מורסן בשבת, צריך לעשות דוקא סמוך לסעודה, **וראיתי** לעורר קצת בענין **מכה בפטיש באוכלין**, א) הנה הלבוש בסי' שי"ח כ' במליח הישן וקוליס האספנין שאסור להדיחן בחמין שהדחתן היא גמר מלאכתן, וכ' דהחיוב הוא משום מכה בפטיש, וכ"כ הפמ"ג בא"א סי' שי"ח סקט"ז, והחיי אדם כלל כ' כ' דדבר קשה שא"א לאוכלו כלל בלא שריה חייב אפילו השורה בצונן, ובנ"א שם סק"ה כ' דהחיוב משום מב"פ, וז"ל ומתניתין דתניא חוץ מקוליס האספנין שהדחתן הוא גמר מלאכתן ופירשו כלם משום מבשל כדאיתא בגמ' להדיא דלי"ט היינו התם אינו טוב לאכילה ממש ע"י שריית צונן אלא דוקא ע"י חמין רק שמקודם

הדחה ג״כ ראוי לאכילה ע״י הדחק ל״ש לחייב משום מב״פ כמו דל״א שיחייב בכל המתבשלין משום מב״פ. אבל דבר שאינו ראוי לאכול כלל בלא שריה כמו שמדייק הגמ״ר ורמ״א חייב אפילו בצונן מטעם מב״פ וכו׳ ובזה מתורץ קושית המפרש בירושלמי שהקשה דלירושלמי דאינו חייב משום בישול אלא כשהאור מהלך תחתיו ממתני׳ דהדחתן גמר מלאכתן י״ל דסבירא לי׳ היינו משום מב״פ עכ״ל (ודבריו צ״ע במש״כ שאם מקודם ראוי לאכילה ע״י הדחק לא חייב משום מב״פ כמו בכל המתבשלין, דאטו כל המתבשלין ראוים מקודם לאכילה ע״י הדחק, ואי משום דבאמצע הבישול נעשה ראוי ע״י הדחק האם משום זה יפטר על הגמר, כיון דהתחיל בבישול בעוד שלא הי׳ ראוי כלל, והא דל״א בכל המתבשלין דיתחייב משום מב״פ לקמן אות ד׳ יבואר בזה, וגם תחלה כי דקוליס האספנין ל״ש לחייב משום מב״פ דראוי לאכילה מקודם ע״י הדחק ולבסוף כ׳ דלהירושלמי החיוב הוא משום מב״פ). ב) והמשנ״ב בבה״ל סי׳ שי״ח מביא דברי הסמ״ג וחנ״א, ומביא ראיות דמליח הישן מתחלה אינו נאכל כלל ואפ״ה החיוב הוא רק משום מבשל ולא משום מב״פ עיי״ש, אולם מת שסיים המשנ״ב דענין מפ״ב באוכלין הוא דבר חדש שלא נמצא בפוסקים כבר תפסו עליו האחרונים דמפורש בירושלמי כמשי״ת להלן, והנה בירושלמי פ׳ כלל גדול איתא ההן דשחק תומא כו׳ כד שחיק במדוכתא משום טוחן, כד יהיב משקין משום לש, גמר מלאכתו משום מב״פ, ומזה למדו האחרונים דגם באוכלין ישנו מב״פ, (ובס׳ אמרי בינה סי׳ כ״א מביא ראי׳ מירושלמי זה דתקון אוכל הוי מב״פ), וכ׳ בס׳ שביתת השבת ח״א ד״ט דאע״פ שלענין נתינת משקין הנזכר שם יש מוכיחין מתלמודא דידן דחולק על הירושלמי אך על ענין מב״פ לא נמצא בפירוש שום חולק ומי הוא זה שיחלוק על הירושלמי בסברא בעלמא, ובפרט שהאחרונים הביאוהו להלכה, והנה הרשב״א בתשובה ח״ד סי׳ ע״ד (הו״ד לעיל סי׳ קכ״ט בבדה״ש סק״ג) מקשה על הירושלמי הנז׳ מגמ׳ דשבת דק״מ בחרדל שלשו מערב שבת למחר ממחו בין ביד בין בכלי, ותי׳ דגמ׳ דידן מיירי בסמוך לאכילה דוקא, ולפ״ז כיון שלא הזכירו הפוסקים האחרים תנאי זה בחרדל שיהא דוקא סמוך לסעודה, י״ל דס״ל דגמ׳ דידן חולק על הירושלמי ולבד זה אין ראי׳ מירושלמי דשום הנז׳, לענין תיקון דבר מאכל שאינו ראוי לאכילה שהמתקנו יתחייב משום מב״פ כמו שית׳ להלן, ג) והנה בפי׳ דברי הירושלמי „גמר מלאכתו משום מכה בפטיש" כ׳ הפני משה במה״פ בד״ה הדא איתתא וז״ל דבכל מקום דאיכא כמה מלאכות למיחייב עליהון חייב עוד משום מב״פ בשעת גמר מלאכה כו׳ דכל כה״ג מיחייב נמי לחיוב האחרון משום מב״פ כמו שתמצא בהרבה מקומות בסוגיא דהכא כעין זה עכ״ל, ולפי זה י״ל דרק בעשה מלאכות אחדות יחד חייב בגמר מלאכה אחרונה משום מב״פ אפילו באוכלין, אבל כשעשה רק מלאכה אחת וכש״כ כשלא עשה שום מלאכה רק תיקן אוכל שיהא ראוי לאכילה, אין בזה חיוב מב״פ דאע״פ שעשה כבר באוכל הזה כמה מלאכות

מלאכות כמו קצירה וטחינה, אין התיקון אח"כ מב"פ, דמב"פ היינו גמר מלאכה של אותה המלאכה שעשה מקודם, כמו המכה בפטיש ומפיל האבן מן ההר שבזה הוא גומר מלאכת מפרק, וכן בשק' אקופי מגלימא שבזה הוא גומר מלאכת התפירה, אבל במתקן אוכלי הרי כבר נשלמה מלאכת הקצירה לגמרי מקודם, ואין לתיקון זה שייכות להקצירה כלל, אין זה מב"פ. ד) והנה באמרי בינה סי' כ"א מקשה דבכל מבשל יתחייב שתים משום מבשל ומשום מב"פ, ותי' עפ"י דברי המאירי סוף פי"ב משבת דדוקא במלאכה שנשלמה כולה כגון שחצב אבן בהר ונתפרקה כולה ונשלמה מלאכת אבן אלא שלא נפלה וזה הכה בפטיש והפילה שנמצא המלאכה בגוף אותו דבר שכבר נשלמה, וכן בשקל אקופי שהרי כולה עשויה כו' וכל שהוא עושה לצורך השלמה לא מקרי מכה בפטיש שאל"כ אף המלאכות שתחלתן וסופן באין כאחד כגון קציר וכיו"ב הי' ראוי להתחייב בו משום מב"פ עכ"ל המאירי (ובשבה"ש ח"א די"ד ע"ג הביא סברא זו מהמרכבת המשנה דהעושה פעולה א' מהל"ח מלאכות אע"פ שהיא גמ"ל אינו חייב גם משום מב"פ, ופלא שלא זכר שהן דברי המאירי שהביאו בעצמו בד"ט שם) ולכאורה איך יפרנס המאירי הירושלמי הנז' לעיל (באות ב') גבי שום דבגמר המלאכות חייב משום מב"פ כמ"ש הפני משה, ודוחק לומר דבעושה מלאכות אחדות ביחד גם המאירי יודה דחייב משום מב"פ כיון דכ' מפורש שמב"פ הוא דוקא אחר שנשלמה המלאכה, ונראה דהמאירי יפרש הירושלמי „גמר מלאכתו משום מכה בפטיש" דהיינו כשעושה פעולה מיוחדת לגמר המלאכה דכד יהיב משקין חייב משום לש, דהירושלמי ס"ל כרבי דבנתינת משקין לבד הוי לש כמ"ש הפוסקים, וגמר מלאכתן היינו כשמערב אח"כ את המשקין עם השום, דזהו מכה בפטיש, שו"ר באגלי טל בסוף מלאכת לש שכ' ג"כ לפרש הירושלמי (לדעת הרשב"א) דהעירוב שמערב אח"כ המשקין עם השום הוי מב"פ, (ומיהו מש"כ האג"ט שם וז"ל ולפימ"ש בסק"ו להירושלמי גם בהעירוב יש חיוב לש לרבי פי' גמרה מלאכתה לאחר עירוב עכ"ל, ואינו מובן דאחר העירוב מה נשאר לו עוד לעשות לגמר מלאכה, ואין לומר דבגמר העירוב חייב גם משום מב"פ דכיון דהעירוב הוא ממלאכת הלישה אין לחייבו משום מב"פ וכמ"ש האג"ט עצמו בסו"ד אליבא דר"י בר"י והו"ד לקמן, אולם י"ל דחייב על העירוב משום מב"פ, כיון דמשום לש חייב כבר על נתינת המשקין, וא"א לחייבו עוד משום לש על העירוב ע"כ מחייבין אותו משום מב"פ, וכעין זה כתבנו לקמן אות ז' לבאר פי' רש"י בשבת דע"ד גבי חביתא), ובנשמת אדם כלל ט' אות ח' מביא ג"כ הירושלמי הנז' וגם מש"כ הירושלמי אח"כ ההן סיקורא כו' כד מקטע בנימא משום מחתך גמר מלאכתו משום מב"פ ומפרש הכוונה כד מקטע בנימא שחותך החוט למדתו לתופרו חייב משום מחתך, גמר מלאכתו דהיינו לאחר שגמר התפירות חייב משום מב"פ, הרי שגמר מלאכתו נקרא כשעושה פעולה באחרונה לגמר המלאכה (ודלא כפי' הפ"מ הנ"ל), וע"כ דגם גמר מלאכתו דגבי שום יפרש הנ"א שעושה פעולה לגמר המלאכה והיינו

העירוב

העירוב׳ הרי נתבאר דמב״פ דמיירי הירושלמי היינו כשעושה מקודם מלאכה גמורה ואח״כ עושה פעולה לגמור המלאכה דמקודם אבל במתקן אוכל שיהא ראוי לאכילה ולא עשה שום מלאכה מקודם לא הוי מב״פ׳ ה) ואע״ג דשיטת רש״י בביצה די״א ע״ב דהעושה כלי מתחלתו אינו חייב משום בונה דאין בנין בכלים והחיוב הוא על הגמר משום מב״פ. בודאי יש לחלק בין עושה כלי דעכ״פ הוי מלאכת בנין אע״פ שאין חייבין עליו, למתקן אוכל שיהא ראוי לאכילה, (ועי׳ בפני יהושע שבת דע״ד ע״ב דמשום דאין הכלי ראוי עד שיהא נגמר לכן מחייבין אותו משום מב״פ אבל עשיית כלי ודאי מלאכה היא ועיקר מב״פ מכלים ילפינן) וכן אין להקשות ממסתת את האבן דלשמואל בשבת דק״ב אינו חייב משום בונה רק משום מב״פ, אלמא דחיוב מב״פ הוא גם על תיקון בפני עצמו ולאו דוקא על גמר מלאכה קודמת (דאין לומר דהסיתות הוא גמ״ל של מפרק וחציבת האבן מן ההר׳ דשם הגמ״ל הוא מה שמכה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת מן ההר כפי׳ רש״י במשנה שם ד״ה המכה בפטיש) התם ג״כ הוי הסיתות מלאכה (ולרב שם חייב עליה משום בונה) ומכשיר האבן לבנין הוי מב״פ׳ ואין ללמוד מזה לשורה אוכל בצונן ומתקנו לאכילה׳ שלא עשה שום מלאכה׳ שו״ר שי״ל גם בסיתות דהוא גמ״ל של מפרק האבן, שמכשירו לבנין, דהא בגמ׳ שם מבואר דשמואל גריס במשנה המסתת המכה בפטיש ופי׳ רש״י וה״ק המסתת שהוא חייב משום מב״פ חייב בכ״ש, וכיון דהמסתת והמכה בפטיש במשנה הם דבר א׳ י״ל דהסיתות הוא גמ״ל של חציבת האבן מן ההר בזה שמכשירו לבנין (ומיהו אם מפרק אבן מן ההר ואין בדעתו לסתתו י״ל דהפירוק לבד הוי גמ״ל של החציבה גם לשמואל) אבל בעושה איזה פעולה ולא נעשה מלאכה מקודם לא הוי מב״פ׳ שו״ר ברש״י שבת דע״ה ע״ב ד״ה המסתת את האבן ופי׳ רש״י לאחר שנעקרה מן ההר ונחצבה מחליקה׳ ולכאורה מה רוצה רש״י בזה שמבאר דלאחר שנעקרה מן ההר מחליקה האם אפשר לטעות דהמסתת הוא חציבת האבן מן ההר׳ אלא נראה שכוונת רש״י דהסיתות הוא גמ״ל של עקירת האבן מן ההר, והתוס׳ שם כתבו דמשום מחתך וממחק לא מיחייב דמיירי שכבר היא מרובעת ומתוקנת עיי״ש. ולפ״ז פשוט דהסיתות הוא גמ״ל של המלאכות הקודמות דהיינו מחתך או ממחק, שו״ר בתשובת מהרש״ם ח״ג סי׳ של״ד שמביא ג״כ דברי המאירי תנ״ל ומסיים בהוכחה מזה דגם באוכל כשאינו עושה מקודם מלאכה ליכא משום מב״פ, ובמליח הישן וקוליס האספנין אם הדיחן בחמין אינו חייב משום מב״פ גם להירושלמי דהא לא עשה מלאכה מקודם, וחייב רק משום מבשל׳ (וקושית השירי קרבן בפ׳ כירה (המובא לעיל אות א׳) דהא להירושלמי אינו חייב משום מבשל רק בעומד על האור כבר תי׳ בעצמו דלהירושלמי במליח הישן הוא איסור גרידא ולא לחיוב חטאת, ואדמו״ר הצ״צ במשניות שבת פ״ג כ׳ ע״ז דגם הירושלמי ס״ל דלאו בכל דבר בעינן שיעמוד על האור ויש דברים רכים שמתבשלים גם בכלי שני) ו) ואפילו לפ״ד הנ״א והפמ״ג והא״ב דלהירושלמי החיוב בהדחת מליח הישן הוא משום מב״פ,

עכ״פ

עכ״פ הגמרא דידן חולק ע״ז וס״ל דהחיוב הוא משום מבשל וכמו שרמז לזה הנ״א בעצמו הנ״ל, ולבד מה שמפורש ברש״י ובר״ן ובכל הפוסקים דהחיוב משום מבשל, הנה מוכח כן מהגמ׳ שבת דל״ח ע״ב דאיתא במשנה אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל, ובגמ׳ שם איבעיא להו גלגל מאי אמר רב יוסף גלגל חייב חטאת אמר מר ברי׳ דרבינא אף אנן נמי תנינא כל שבא בחמין כו׳ חוץ מן המליח ישן וקולייס האספנין שהדחתן זו היא גמר מלאכתן ש״מ, ופי׳ הר״ן שם דהאיבעיא הוא משום דהוי תלדות האור במיחם, והנה במבשל שפיר איבעיא להו לפי שאינו על האור רק תולדות האור, אבל אם החיוב הוא משום מב״פ, מה נפ״מ בין על האור בין תולדות האור ומה איבעיא להו (ובס׳ שביתת השבת כ׳ לתרץ הקושי׳ המובא לק׳ אות ז׳ דמבשל בחמי טבריא למה אינו חייב משום מב״פ וז״ל ולענ״ד עוד י״ל דכמו לענין בישול פטור בחמי טבריא שאין דרך בישול בכך כן ענין מב״פ שאין דרך המלאכה בכך וכן במבשל בחמי טבריא עכ״ל, ולפ״ד צ״ל דמש״כ האחרונים דהמדיח מליח הישן וקוליס האספנין החיוב הוא משום מב״פ להירושלמי היינו משום דדרך גמר מלאכתו של מליח הישן כן הוא בהדחה, וא״כ מה ראי׳ מייתי הגמ׳ ממליח הישן לגלגל ביצה, דמליח הישן דרך גמר מלאכתו בהדחה והוי מב״פ אבל ביצה אין דרך גמר מלאכתה בתולדות האור. כמו שאיבעיא להו לפטור על הביצה משום מבשל והיינו משום דאין דרך בישול בתולדות האור, א״כ ממילא פטור גם על מב״פ, וע״כ דלסברא זו של השביה״ש אין החיוב במליח הישן לגמ׳ דידן משום מב״פ רק משום מבשל) גם במניח ביצה שתתגלגל אין לחייבו משום מב״פ לפי שהגמר נעשה מאליו וכמו שית׳ להלן לדעת רש״י עפ״י דברי האחרונים, ובמליח הישן שמדיחו בידיו והגמר מלאכה נעשה על ידו יש בו חיוב מב״פ וא״כ מה ראי׳ מייתי הגמ׳ ממליח הישן לגלגל ביצה, וע״כ דלגמ׳ דידן החיוב במליח הישן אינו משום מב״פ אלא משום מבשל, ואם לא הי׳ מבשל גם מב״פ אינו דתיקון אוכל בלי מלאכה אינו מב״פ, וכ״כ אדמו״ר בסי׳ שי״ח סי״א וז״ל וכן כל דבר קשה שלא נתבשל שאינו ראוי לאכילה כ״א ע״י שרייה או הדחה בחמין כו׳ חייב משום מבשל כו׳ אבל מותר לשרותו ולהדיחו בצוננין ואפילו נעשה ראוי ע״כ שכל דבר שאינו אוכל מותר לעשותו אוכל בשבת כמו שית׳ בסי׳ שכ״ד וז״ל בסי׳ שכ״ד ס״ד אבל דבר שאינו אוכל דהיינו שאינו ראוי לאכילה בלא איזה תיקון שאין בו סרך מלאכה מותר לתקנו ולעשותו אוכל עכ״ל, ובס׳ שביתת השבת מביא ראי׳ מדברי רש״י גבי שריקא טויא דתיקון אוכל הוי מב״פ, ודבריו אינם מובנים דלא נזכר שם כלל חיוב מב״פ, (ולקמן באות י׳ מובא דברי הגמ׳ ורש״י דשריקא טויא), ז) והנה בא״ב הנ״ל מביא דעת הרמב״ם דגומר מלאכה אחת חייב גם משום מב״פ (דלא כהמאירי) כגון בעושה נקב בלול של תרנגולים דחייב משום בונה ומשום מב״פ, אף שעושה הנקב לצורך ההשלמה של המלאכה (ועי׳ במ׳זהש״ק סי׳ שי״ד סק״ד) ומקשה ע״ז דא״כ כל מבשל יתחייב משום מב״פ, וגם מבשל בחמי טבריא דפטור משום

בישול

בישול יתחייב משום מב"פ לכו"ע שהרי נעשה ראוי לאכילה עי"ז, ותי' עפ"י מש"כ רש"י בשבת דע"ד גבי חבית דליכא משום מב"פ דמאליה נגמרת מלאכתה בתנור, וה"ה בבישול דנגמר הדבר מאליו, ואח"כ מביא דברי הרא"ש ביצה פ"ד אות ט"ו שפי' בקדירה חדשה ומשום ליבון רעפים נגעו בה דהיינו משום חיסום דאיכא חיוב חטאת משום מב"פ, הרי שאף דמלאכת מב"פ נעשית מאלי' מ"מ חייב וסיים בצ"ע, וכדברים האלה כ' במנ"ח במלאכת האופה וסיים ג"כ בצע"ג, ומיהו י"ל דהרא"ש אינו חולק על רש"י כלל, והחילוק הוא בזה דבחבית כשנותנה לתנור הוא נותנה לשם בישול, והגמר מלאכה נעשה מאליו, והוא לא עשה פעולה מיוחדת לגמ"ל, אבל בקדירה חדשה דמס' ביצה, שהקדירה נתבשלה כבר בחנור, ועתה נותנה על האש לשם חיסום לגמ"ל, אף דהגמר נעשה אח"כ מאליו ג"כ חייב, כיון שעשה פעולה מיוחדה להניחו על האש לשם חיסום, אבל במבשל שהניחו על האש לשם בישול, ולא עשה הנחה מיוחדה לגמ"ל, בזה אמרינן דהגמ"ל נעשה מאליו ופטור משום מב"פ גם להרא"ש. מיהו מה שפירש הא"ב כוונת רש"י דאם הגמר נעשה מאיליו אין בזה חיוב מב"פ וכ"פ בתשובת מהרש"ם הנ"ל וכ"כ במנחת חינוך במלאכת האופה ועיי"ש מש"כ להסביר הדבר לפי דבמשכן הי' מב"פ על ידי הכאה בפטיש ששם נגמרה המלאכה תיכף, וכן פי' הפני יהישע שבת דע"ד, ולולי דמסתפינא אמינא בכוונת רש"י דס"ל כהמאירי הנ"ל דבעינן פעולה מיוחדה לגמר מלאכה אחר שנשלמה המלאכה עצמה אבל בזמן שחייב משום המלאכה עצמה אינו חייב משום מב"פ, וכמו שפי' רש"י שם בתנורא שגמ"ל הוא מה שטח עליו טפילה אחר שצרפו בכבשן, אבל בחבית נותנין אותה לתנור להתבשל והיא נגמרת מאלי', ר"ל שאין עושים עוד שום פעולה לגמר מלאכה ואין כאן מב"פ כלל. (מיהו דברי רש"י בתנורא שכ' דגמ"ל הוא שטח עליו טפילה צ"ע, דהא טיח הטפילה הוא ממרח שהיא תולדות ממחק, והוא מלאכה בפ"ע, ומדוע נחשב למכה בפטיש, ולדברי הפ"מ הנ"ל או לדעת הרמב"ם דבעושה מלאכה חייב גם משום מב"פ א"ש בפשיטות דאע"פ שהוא ממחק חייב גם משום מב"פ, ואין לחייבו תשעה חטאות משום ממחק, דכבר חייבנו אותו משום ממחק כמ"ש רש"י שם וז"ל וממרח הטיט כשעושה הגולם שיהא חלק הרי ממחק, ובחבית אין מחייבין אותו משום מבשל ומשום מב"פ לפי שהגמר מלאכה נעשה מאליו כמו שהבינו האחרונים הנ"ל, אבל לפי פירושנו דבעינן פעולה מיוחדה לגמר מלאכה יקשה מדוע חייב בתנורא משום מב"פ כיון שהוא ממחק, ומ"מ י"ל כיון דאין מחייבין אותו משום ממחק האחרון שעשאו בהעלם א' עם ממחק הראשון, מחייבין אותו משום מב"פ, אבל במבשל חבית שמחייבין אותו על פעולת הבישול, אין לחייבו משום מב"פ. וא"א לומר שרש"י יסבור כדברי הפ"מ או כדברי הרמב"ם דבגומר מלאכה חייב ג"ז משום מב"פ, שהרי רש"י שם מצייר פעולה מיוחדה למב"פ גבי חלתא חתך לאחר אריגתה כדי להשוותם הרי זה מב"פ, ולא כ' סתם דבגמר המלאכות הוי גם מב"פ, וגם הפ"מ הנ"ל בעצמו כ' שם

שדבריו

שדבריו דלא כפי' רש"י בסוגיין), והא דמבשל בחמי טבריא פטור גם על מב"פ י"ל כמ"ש לעיל בשם מהרש"ם דמב"פ לא הוי אלא כשעושה מקודם מלאכה גמורה, וכיון דמבשל בחמי טבריא פטור משום בישול, הרי לא עשה שום מלאכה, וממילא גם מב"פ אין כאן, וכעין זה כ' האג"ט סוף מלאכת לש וז"ל אך לדידן דקיי"ל כר"י בר"י (דאינו חייב משום לש עד שיגבל) ומ"מ פטור על העירוב כשנותן המשקה מע"ש דלר"י בר"י אין חיוב רק על נתינת המים עם העירוב יחד, וכיון שהעירוב הוא מן הלישה אין בו חיוב מכה בפטיש, עכ"ל, וההי"נ למבשל בחמי טבריא, שעושה מלאכת בשול אלא שפטור עליה, גם חיוב מב"פ אין בו, ח) ונשאר לנו לתרץ קושי' הא"ב על הרמב"ם דבכל מבשל יתחייב שתים, גם משום מב"פ, ומה שתי' הא"ב לפי שהגמר נעשה מאליו, הרי פרשנו לעיל דגם בנעשה מאליו הוי מב"פ, ומיהו שיטת הרמב"ם קשה מהירושלמי הנ"ל דחושב שם כמה מלאכות בפשתן ובשום וש"ד ולבסוף מסיים הירושלמי „גמר מלאכתו משום מכה בפטיש", מוכח דעל מלאכות הראשונות דחשיב הירושלמי כמו דש בורר וטוחן ולש אינו חייב משום מב"פ ג"כ רק לבסוף בגמר מלאכתו אלמא דרק בגמר ועשה איזה פעולה לגמר המלאכה חייב משום מב"פ (או כפירוש הפ"מ דבסוף כמה מלאכות חייב גם משום מב"פ), אבל בעשה מלאכה אחת הרי מפורש בירושלמי דאיינו חייב משום מב"פ ופלא על האמ"ב שהביא הירושלמי הנ"ל ולא העיר כלום לשיטת הרמב"ם, ואם הרמב"ם ס"ל דירושלמי זה אינו הלכה י"ל דמה דמבואר שם דבאוכלין יש מב"פ ג"כ אינו הלכה ולא קשה כלום ממבשל, ועוי"ל דרק בעושה נקב בלול או בבנין, שהרי עצם מלאכת הבנין כבר נעשה בלול זה, והנקב הוא פעולה מיוחדה לגמר הבנין ושם ס"ל להרמב"ם דחייב שתים משום בונה ומשום מב"פ על המלאכה המיוחדה לגמר הבנין, אבל כשעושה מלאכה מתחלתה והיא נגמרת בבת אחת כמו מבשל, אינו חייב משום מב"פ, דקודם הבישול לא הי' כלום, וכשמבשלו עושה המלאכה של הבישול בלי מלאכה מיוחדה לגמר הבישול, אבל בעושה פעולה מיוחדה לגמר המלאכה זה תלוי באם פעולת הגמר אין עלי' שם מלאכה כמו דשקיל אקופי מגלימא חייב רק משום מב"פ, ואם פעולת הגמר יש עלי' גם שם מלאכה כמו העושה נקב בלול שהוא בונה, חייב שתים משום בונה ומשום מב"פ, ולפ"ז לק"מ מהירושלמי הנ"ז דשם מיירי בעושה מלאכות מתחלתן, ולא בעושה פעולה לגמר מלאכה, וגם אפשר דהרמב"ם אינו חולק על המאירי הנ"ל דגם המאירי יסבור דנקב בלול נקרא פעולה אחרי שנשלמה מלאכת הבנין, שהרי הלול הי' ראוי כבר למלאכתו, ט) ומיהו יל"ע לדעת הרא"ש המובא בב"י סי' שי"ח ד"ה אפילו חבשיל דאם נתבשל כבר כמאכל בן דרוסאי שוב אין בו משום בישול אח"כ, דלמה לא יתחייב משום מב"פ שהרי גומר מלאכת הבישול, דמקודם לא הי' ראוי רק בשעת הדחק שנתבשל שליש או חצי בישולו, ובבישול השני הוא גומרו, ולעיל הבאנו דברי הנ"א דמליח הישן מקודם הדחה ג"כ ראוי לאכילה ע"י הדחק ל"ש לחייב משום מב"פ, ודבריו צ"ע דמה בכך אם הי' ראוי

מקודם

מקודם ג"כ ע"י דחק, הא חיוב מב"פ תמיד הוא על הגמר. ומ"ש מכלים דאפילו הכלי שלימה וראוי' למלאכתה מ"מ חייב על גמרה משום מב"פ (או כשמיישר עקמומית שבה כפי' ר"ח), וכן המסיר שלל החייטים מהבגד דחייב משום מב"פ, הי' הבגד ראוי ללבישה ע"י הדחק אפילו למאן דקפיד, ועל הגמר לבד חיוב מב"פ. ואין לומר משום דגמ"ל בבישול נעשית מאלי'. ואף אם מניחו על האש לשם גמ"ל ג"כ פטור מ"מ הרי הרא"ש ודאי לא ס"ל כן כנ"ל, וגם במליח הישן דמיירי הנ"א שם נעשה הגמ"ל בידים ע"י הדחה. מיהו במליח הישן שלא נעשה מלאכה מקודם אין בו משום מב"פ. אבל בגמר מלאכת בישול נימא דהוי מב"פ. אם לא שנאמר בדעת הרא"ש דבאוכלין אין כלל מב"פ. י) עכ"פ נתבאר דבתיקון אוכל לבד בלי שום מלאכה, אין בזה משום מב"פ, ומותר לכתחילה לתקנו בשבת כמ"ש אדמו"ר בסי' שי"ח, ובספר שביתת השבת ח"א ד"ט הביא הגמ' דשבת דק"ט שריקא טוויא שרי ופירש"י לטוח שמן וביצים מגולגלין על הצלי כשהוא חם משחשיכה שרי ובלבד שלא יהיה רותח כדי לבשל ולא אמרינן דמי למתקן, ומזה דייק בשבה"ש דאם הי' דמי למתקן הי' אסור ואעפ"י שאינו רותח. ומביא ג"כ לשון המאירי שכ' הואיל ומגולגלים הם וראוים לאכילה בלא כך אין מעשיו כלום, מבואר דאם לא הי' ראוי לאכילה בלא כך הי' אסור. (והוא מביא ראי' מזה דחייב משום מב"פ ואין זו ראי' כלל. דלא נזכר כלל מב"פ רק יש לדייק לאיסור גרידא למתקן אוכל), ובאמת לא הי' צריך להביא מדיוקא דרש"י, שהרי מפורש בגמ' שם זעירי לטעמיה דאמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אלמא כיון דמשתתי הכי לאו מידי קעביד הכא נמי כיון דמיתכיל הכי לאו מידי קעביד. הרי דההיתר הוא לפי דמיתכיל הכי. אבל אם לא הי' ראוי לאכילה בלא שריקא הי' אסור, אבל יש לדייק בגמ' שם דמדמה שריקא טוויא לסינון מים צלולים במשמרת, דלכאורה התם יש בו סרך מלאכה דמסנן בכלי אבל בשריקא טוויא כיון שאינו רותח כדי לבשל איזה סרך מלאכה יש כאן, ומדוע לא אכל חייא בר אשי שריקא טוויא. וצ"ל כיון דשריקא טוויא הוא חם עכ"פ אע"פ שאינו רותח. ובחמין יש בו משום סרך מלאכה, וכמי מליח הישן שאסור להדיחו בחמין אפילו בכלי שני כמ"ש אדמו"ר בסי' שי"ח ושאר פוסקים, ע"כ דמי למסנן מים צלולים במשמרת דהוי ג"כ סרך מלאכה, ואע"פ שמליח הישן בחמין היינו שהיס"ב. ובשריקא טוויא צ"ל דלא היתה יס"ב שאינו רותח כדי לבשל דאם יס"ב הרי הצלי הוא כ"ר, וגם ביצים מתבשלין גם בכ"ש (מיהו רש"י ס"ל דאין ביצים מתבשלין בכ"ש ע"י שביה"ש מלאכת מבשל סקע"א ועי' ח"א כלל כ' סעי' כ"א) מ"מ כיון שהוא חם יש בו סרך מלאכה כצ"ל לפי רש"י (שו"ר ברשב"א שם שבאמת מקשה על פי' רש"י דפשיטא הוא דשרי ואיך יאסור ר"ח (בר אבא) [בר אשי] ועוד דמה דומה לנתינת מים צלולין לתוך המשמרת, וע"כ בחר בפי' ר"ח. ולדברינו יתורצו מעט דברי רש"י שיש בו סרך מלאכה עכ"פ. וגם במליח הישן מסתפק המשנ"ב בבה"ל אם בעינן יס"ב כמ"ש לעיל

לעיל בסי׳ קכ״ד בבדה״ש סקכ״ד. ואולי ס״ל לרש״י דמליח ישן גם בכ״ש אסור) ובזה ניחא דברי הפ״י וה״ד בא״ב הנ״ל דבמזיגת מים ביין אסור אפי׳ ע״י עירוב חמין לתוך צונן כיון דהוי גמר מלאכתו בכך לפי שאין היין ראוי לשתות בלא מזיגה דמי קצת למליח ישן וקולייס האספנין דאפי׳ ע״י הדחה אסור משום דהוי גמ״ל, ומקשה ע״ז הא״ב דא״כ אף בצונן יהי׳ אסור למזג משום מב״פ ולדברינו ניחא, דבחמין יש בו סרך מלאכה (ולא מלאכה גמורה שהרי כ׳ דדמי קצת למליח הישן) והוי תיקון אוכל, משא״כ בצונן דל״ש בזה מב״פ כמו שנתבאר לעיל אות ו׳, ומדוייק היטב לשון אדמו״ר ז״ל בסי׳ שכ״ד ס״ד אבל דבר שאינו אוכל דהיינו שאינו ראוי לאכילה בלא איזה תיקון שאין בו „סרך מלאכה" מותר לתקנו ולעשותו אוכל, דמשמע דאם התקון יהי׳ ע״י „סרך מלאכה" אסור לתקנו, ולפ״ז אם מתקן האוכל בלא סרך מלאכה כלל דהיינו ע״י שריה בצונן מותר ואין שום ראי׳ לאיסור מהא דשריקא טוויא. **יא**) ויש להעיר מירושלמי פ׳ כלל גדול וז״ל אמר ר׳ בא בר ממל בצל שריסקו אם ליתן טעם אסור אם להוציא שורפו מותר, ופי׳ הפ״מ אם נתכוין כדי ליתן טעם שמתוך כך הוא ממתקן אסור לכתחלה לפי שהוא מתקנו לאוכל ואם כדי להוציא השרף ממנו שלא יזיק לו מותר, ומוכח דאסור לתקן אוכל למתקו ע״י ריסוק, גם יש סרך מלאכה בריסוק, דהוי טוחן, ואעפ״י שבצל ראוי לאכילה עכ״פ ע״י הדחק גם בלא ריסוק, ג״כ אסור, אבל הלשון „ליתן טעם" דחוק מאד לפי׳ הפ״מ, דמשמע שרוצה ליתן טעם באחרים, וי״ל בפי׳ הירושלמי, שמרסק הבצל כדי ליתן המשקה הנסחט לטעם באוכל אחר, וכדעת רש״י דאפי׳ פירות שאינם עומדים לסחיטה אסור לסחטם (ואולי הי׳ מנהגם לסחוט בצלים לצורך מימיהן) וכדעת התוס׳ רי״ד דאפילו רוצה לתת אח״כ המשקה הנסחט לתוך האוכל ג״כ אסור (כמ״ש לעיל בבדה״ש סק״ח), ואם להוציא שורפן מותר, כיון שהשרף הולך לאיבוד אין תורת משקה עליו ואין בזה איסור סחיטה, ועוי״ל עפ״י דברי התוס׳ רי״ד המובא לעיל סק״ז שכ׳ דלכתוש שומין שלא להוציא מימיהן אלא לערב בהן חומץ או שמן אסור, וה״נ בבצל שריסקו כדי „ליתן טעם" דהיינו לערב בו שמן או חומץ אסור, ואם להוציא מימיו מותר, ועדיין צע״ג בפי׳ דברי הירושלמי. **יב**) **והנה** באמרי בינה הנ״ל במפתחות לסי׳ כ״א כ׳ צ״ע הא דשותין מים מעורב עם מלח חמוץ עם צוקר ונותנים אח״כ סם הנקרא זודא שמרתיח וכמו מבשל ועולה רתיחה ושותין זאת אף הבריאים אם מותר לעשות כן בשבת אם הוי כמו מכה בפטיש דנעשה ברגע אחד ע״י מעשיו ושם יש עוד מקום לאסור כמו כובש כבשים והוי כמתקן דבר חדש, ובס׳ מנחת שבת סי׳ פ׳ סקצ״א כ׳ דיש להחמיר בעשיית הסאדע משום כמה טעמים חדא דדומה כמבשל, ועוד יש בו חשש לש, וצריך שינוי מדרך החול, ועוד חשש משום עובדין דחול, וכ׳ דבתשובתו אהב״ש הביא ראיות לזה, ואין ס׳ אהב״ש מצוי אצלי, אבל לערב מים בחומץ חזק או לתוך יי״ש חזק כדי לשתות לאלתר גם הוא מתיר, ובקונטרס אהבת שלום שם מהגאון מהרש״ם מתיר ג״כ למזוג

יי״ש

ד) **אסור** ליתן מים למורסן בשבת (יד) אלא אם כן נתן המים מערב שבת מותר לערבו בשבת על ידי שינוי, שלא ימרס בידו כדרכו בחול, אלא מעביר בו כף גדולה או מקל שתי וערב אפי' כמה פעמים עד שיתערב יפה, ולא יסבב המקל בסביב כדרכו בחול, ומותר ג"כ לנערו מכלי אל כלי עד שיתערב יפה (טו):

ה) **אסור** ליתן שומשמין לתוך מים או שאר משקין צלולין משום לש מפני שמתערבים ונתלים זה בזה (טז), אבל נותנים

בדי השלחן

יי"ש חזק במים, דתיקון אוכל שרי. והנה מנהג העולם לשתות סאדע בשבת, והטעמים שכ' במנ"ש הנ"ל לאסור, הם קלושים מאד, דאין זה שייך למבשל כלל (וכ"כ בשביה"ש הנ"ל), וגם לש לא הוי כלל דמערב כף קטנה בכוס מים והוא נימס תיכף. וא"צ שינוי מדרך החול, וכמו בניתן מעט קאפע לכוס, והרי מותר לעשות אנומלין יין דבש ופלפלין, ואין בזה לישה, וגם עובדין דחול לא מצינו רק בעושה מלאכה כעין טחינה או כעין לישה ואז צריך לשנות ולא במערב אוכל במשקה, ומש"כ הא"ב דהוי ככובש כבשים וטעם זה הזכיר גם בשביה"ש, אינו מובן כלל, דהרמב"ם כ' טעם זה לעושה מי מלח מרובים, ולא שייך זה במערב כף קטנה של סאדע ושותה תיכף, וגם מה שנותן המלח החמוץ לתוך הכוס אין לאסור דדמי למי מלח מועטים דמותר, ומש"כ הא"ב לאסור משום מכה בפטיש וכ"כ בשביה"ש, כבר בארנו דאם אינו עושה מלאכה מקודם לא שייך אח"כ מב"פ, ולבד זה הנה הסאדע והמים ראוים לשתיה מקודם ג"כ כ"א בפ"ע ובכה"ג כ' הנ"א הנ"ל בתחלת דברינו דלא הוי מב"פ, ובלא כ"ז הנה הרשב"א בתשובה ח"ד סי' ע"ד (ומובא לעיל סי' קכ"ט בדה"ש סק"ג) כ' מפורש דמב"פ באוכלין שכי הירושלמי מיירי שלא לאכול לאלתר, ולאכול לאלתר לא הוי מב"פ כלל, והשביה"ש בעצמו מביא את הרשב"א הנ"ל דמב"פ באוכלין, ופלא עליו שמביא מח"א להתיר הסאדע דהוי לאכול לאלתר וכמו בורר וטוחן שהתיר הרשב"א סמוך לסעודה, ושכח על אתר שמפורש כן ברשב"א הנ"ל, אולם בשביה"ש שם כ' ששמע שמוהרי"ל דיסקין זצ"ל הורה לאיסור הסאדע, ולא שמע טעמו בזה (יג) לערב ביד כ' המשנ"ב סקס"ד. ובאג"ט כ' שמערב בנחת אפילו בכף, והנה אפילו נתן משקה מע"ש מ"מ הגיבול אח"כ בשבת הוי לישה מדרבנן, ואינו מותר כ"א ע"י שינוי וכמש"כ אדמו"ר בסי' שכ"ד ס"ג גבי מורסן, ע"כ גם בחרדל שנתן משקה מע"ש צריך לערבו בשבת ע"י שינוי דהיינו בידו כמ"ש המשנ"ב (יד) מורסן בלילתו עבה דהוא למאכל בהמה (טו) סי' שכ"ד ג' וכ' הח"א כלל י"ט דבשעת הדחק אם לא נתן מים מע"ש יש להתיר ע"י נכרי

שחנכרי

שומשמים ואגוזים [שלימים או חצאים] לתוך הדבש, ובלבד שלא יגבל (יז), ולא יחבצם בידיו (יח) להפריד הדבש הדבוק מבחוץ:

בדי השלחן

שהנכרי יתן המים בשבת ויגבל ע"י שינוי (טז) סי' ש"מ ט"ז (יז) כן הוא בתוספתא (ועי' לקמן סוסקי"ח דאגוזים שחוקים יש לאסור הנתינה בדבש בלא גיבול), ואע"פ שנתבאר לעיל סק"ו דהתוספתא אתיא כר"י ברי"י, וא"כ י"ל דלרבי דנתינת מים לבד הוי לישה גם בשומשמין לדבש הוי לישה ושו"ר שכ"כ המשנ"ב בבה"ל סי' שי"ט דלרבי חייב על הנתינה לבד, מ"מ כתבנו בפנים להתיר, דבס' שביה"ש בפתיחה למלאכת לש אות ו' הביא מבאורי המהרש"ל על הסמ"ג דמותר לערב דבש בחרדל אף כשלא נתן משקה מבעו"י, וכן הביא מהש"ג, והוכיח מזה דבדבש לא הוי לישה בנתינה לבד (ומש"כ שם מהפמ"ג אין ראי' שבפמ"ג כתוב דבש קרוש), ומ"מ בקמח בדבש אין להקל שהפמ"ג כ' דאין חיוב חטאת בדבש קרוש, משמע דבדבש צלול יש חיוב חטאת ועכ"פ אסור מדרבנן, אבל בשומשמין שלימים בדבש יש להקל, דאיסור נתינת השומשמין למים הוא משום דנפיק רירי מינייהו ומתדבקין זל"ז, כגמ' זבחים דצ"ד גבי זרע פשתן, והגמ' דזבחים צ"ל דאתיא בין לרבי בין לר"י בר"י, דגם לרבי האיסור דשומשמין למים לפי דמפיק רירי, (דאל"כ היו הפוסקים מכריעים ההלכה מגמ' זו) ובתוספתא הנ"ל מתיר לתת שומשמין לדבש וכן פסק הרמב"ם והשו"ע סי' שי"ט, ומוכח מזה דשומשמין בדבש לא דמי לשומשמין במים, או משום דבדבש לא מפקי רירי, או דאפילו אם מפקי רירי אלא שאין השומשמין נדבקין זל"ז בדבש, וממילא גם לרבי מותר, דגם לרבי האיסור בשומשמין למים משום דמפקי רירי ומתדבקין, ובדבש אין זה הטעם. וגם אדמו"ר בשו"ע סי' שי"ט סכ"ז פסק בסתם דנותנין שומשמין לדבש, אע"פ דבסי' שכ"ד ס"ג כ' דנוהגין להחמיר כרבי לאסור נתינת מים לבד, וכן רמ"א ז"ל לא הגיה כלום ע"ז דנותנין שומשמין לדבש לא בסי' שי"ט ולא בסי' ש"מ, וכן בח"א כלל י"ט פסק כרבי דאסור ליתן מים למורסן ומ"מ כ' שם דמותר לתת שומשמין בדבש: והנה כתבנו שלא יגבל כלשון התוספתא, ואעפ"י שהמג"א סי' שי"ט סקי"ט כ' דלא קיי"ל כההיא תוספתא היינו להרמב"ם דפסק כר"י בר"י שגובלין קמח קלי, וממילא לדידן דאין גובלין קמח קלי גם שומשמין בדבש אסור. (ודברי המג"א צ"ע שמדמה שומשמין ואגוזים לקמח קלי דלאו בר גיבול הוא, דהא שומשמין יש להם גיבול, ובמים חייב משום לש אפילו בלא גיבול, שו"ר בנ"א שם אות י' העתיק דברי המג"א והשמיט תיבת שומשמים) (יח) סי' שי"ט כ"ז. וחיובו משום בורר כמ"ש הרמב"ם ושו"ע, והנה כשמדבק בכח להפריד הדבש ונעשים ע"ז גוש א' ודאי הוי לש ג"כ ולמה כ' הרמב"ם משום בורר ולא משום לש ג"כ (ואין לומר בזה כמש"כ המנ"ח במוסף השבת כ"פ שכן דרך הרמב"ם ז"ל לכתוב

רק מלאכה אחת אפילו במקום שחייב גם משום מלאכה אחרת, דהא כאן יש כמה חילוקים לדינא בין אם האיסור משום בורר או משום לש כמו שית׳ להלן), והמג״א סקי״ט כ׳ דלהרמב״ם מותר לגבלם מעט מעט כמו בקמח קלי שכתב המחבר בסי׳ שכ״א סי״ד (וצ״ל דס״ל להמג״א דמה שמחבץ בידו נקרא מעט) וצ״ע דהא שומשמין בר גיבול הוא כמ״ש לעיל סקט״ז ולא דמו לקמח קלי, וצ״ל דס״ל להמג״א, דשומשמין בני גיבול במים דמפקי רירי, אבל בדבש אין בהם משום גיבול (ולא כהתוספתא, וע״כ לא כ׳ הרמב״ם לש רק בורר), וממילא לדידן דפסקינן כס׳ התרומות דאפילו אינו בר גיבול חייב משום לש, גם שומשמין בדבש הוי לישה, וצ״ע על אדמו״ר ז״ל שכ׳ שלא יחבצם בידיו והיינו משום בורר דמזה מיירי בסעיף הקודם, ולא כ׳ משום לש. וקושי׳ זו תקשה גם על הח״א, וי״ל בזה דאדמו״ר בסי׳ שי״ט דמיירי בענין בורר, כ׳ שלא יחבצם בידיו משום בורר, והאיסור משום לש אפשר שכתבו בסי׳ שכ״א בענין לש, בהסעיפים הרבים החסרים בסוף סי׳ שכ״א משו״ע אדמו״ר, ששם מקומו, וצריכים אנו לשני הטעמים, מפני כמה נ״מ לדינא שביניהם. דטעם לישה לכאורה שייך רק באגוזים שחוקים כמו חרוסת, אבל אגוזים שלימים או אפילו חצאי אגוזים ודאי לא שייך בהם לישה, דלישה שייך רק במקבץ פירורים, וכמ״ש בשביה״ש בפתיחה למלאכת לש אות כ׳ דלא שייך לש רק במקום שהמשקים מתערבים עם האוכלים והאוכלים דקים ומרוסקים כשום וחרדל, ומיהו פשטות לשון התוספתא הנ״ל דנותנין שומשמין ואגוזים בדבש ובלבד שלא יגבל, משמע דבאגוזים שלימים מיירי, ואפשר דבאגוזים בדבש כיון שהדבש הוא עב קצת ועל ידו מתדבקים האגוזים זל״ז אם מגבלם בדבש, י״ל דהוי לישה, ובשביה״ש שם אות ד׳ כ׳ דדבר דלאו בר גיבול והדביק בדבר המדביק נראה דלא הוי לישה, עיי״ש שהביא ראי׳ לדבריו, אבל מתוספתא זו יש ראי׳ דהוי לישה, דסתם אגוזים שכ׳ בתוספתא משמע בשלימים, (ואפשר דהרמב״ם ס״ל כסברת השבה״ש, ולפ״ד באגוזים שלימים בדבש לא שייך לישה, אף שע״י הדבש מתדבקים, כיון שאין הדבוק מצד עצמם רק מכח המדבק שנמצא בדבש, וגם בשומשמין בדבש ס״ל שאין נדבקין מצד עצמן רק מכח הדבש, ע״כ פסק דלא הוי לישה, וכ׳ לאסור לחבץ בידיו משום בורר, ועי׳ במג״א סי׳ שי״ט סקי״ט שחתר למצוא טעם להא דנגד הרמב״ם מתוספתא זו), ואם מגבל השומשמין או האגוזים בתוך הדבש, אין בזה איסור בורר, ויש בהם איסור לישה, ואפילו אם מחבצם להפריד הדבש, דיש בהם איסור בורר, צריכים אנו לאיסור לישה, דבורר אינו אסור רק שלא לאכול לאלתר, אבל בורר אוכל מתוך פסולת בידו לאכול לאלתר מותר, ולישה אסור אפילו שלא לאכול לאלתר כמ״ש לעיל בפנים ס״ג ובזה שהוא מחבץ השומשמין או האגוזים השחוקים בידיו להפריד הדבש, והשומשמין נשאר בידו, והדבש זב לחוץ, לכאורה תלוי בשני הסברות שכ׳ לעיל סי׳ קכ״ה בבדה״ש סקי״ט, די״א דמה שנופל לחוץ זהו המתברר, וא״כ כאן הדבש הוא המתברר והוי בורר פסולת מתוך אוכל, ואסור אפילו לאכול השומשמין לאלתר, אבל י״א שמה

שנשאר

ו) צנון וקישואין שחותכין דק דק ושופכין לתוכן שמן וחומץ צריכין ליזהר שלא לערב בכף בכח משום לישה, ומן המובחר ליתן השמן והחומץ תחלה בקערה. ואח״כ יתנו עליהם הצנון, אבל אם הצנון הוא חתיכות גדולות קצת לא הוי לישה כלל (יט), וכבר נתבאר לעיל סי׳ קכ״ט ס״א שטוב לחתוך הצנון לחתיכות גדולות קצת שלא יהא חשש איסור משום טוחן:

בדי השלחן

שנשאר בידו הוא המתברר, וכ״פ אדמו״ר בסידור, א״כ הוי בורר אוכל מתוך פסולת ומותר כדי לאכול מיד, ועי׳ לקמן בתקונים והערות לסי׳ קכ״ה, ומ״מ אסור משום לישה, ומיהו אם היו השומשמין והאגוזים נילושין בדבש, מערב שבת, והי׳ בלילה עבה, שכבר נעשית הלישה, אלא שבשבת רוצה לחבץ השומשמין בידיו, להפריד טיפי הדבש שעליהם, צ״ע אם יש בזה משום איסור לישה, כיון שכבר נילושו כל צרכם, אלא שע״י החביצה תהא הלישה קשה יותר, ומסתבר שאם הי׳ נילוש כבר כדרך לישתו תמיד, אין בזה איסור לישה במה שנעשה קשה יותר ומ״מ אסור משום בורר, ואגוזים שחוקים יש לאסור אפילו לתנם לתוך הדבש, משום איסור לישה, דהפמ״ג מצדד רק בדבש קרוש שאין בו חיוב חטאת כמ״ש לעיל סקי״ז אבל בדבש צלול י״ל דהוי לישה (יט) ט״ז סי׳ שכ״א סקי״ב, והמנהג לערב בסכין או בכף ואין זה נקרא בכח כיון שאין טורפין אלא מהפך הצנון מצד אל צד, והנה הט״ז כ׳ דהיתר זה הוא לפוסקים כר״י בר״י דאינו חייב מה״ת עד שיגבל, ובדבר שאינו בר גיבול פטור אף אם גבלו (רי״ף רמב״ם רא״ש וטור) וצנון לאו בר גיבול הוא, וכיון שאינו מערב בכח הוי שינוי ומותר (כ״נ פירוש דברי הט״ז) וגם כיון דא״א לעשותו מע״ש שיתקלקל ע״כ לא הצריכו שינוי לתת החומץ תחלה כיון דעיקר עשייתו בשבת שבקוהו אעיקר הלכתא (דסגי בשינוי שאינו מערב בכח) ומבואר בט״ז דלתוס׳ וראב״ד דס״ל דבלאו בר גיבול גם לר״י בר״י חייב בנתינת מים לבד אסור לערב חומץ בצנון דק, ואדמו״ר הצ״צ בפסקי דינים כ׳ ע״ז דכן הוא בהערינג ובצלים שחותכין דק דק ושופכין לתוכן חומץ ומגבלין אותם, אבל להפוסקים כרבי (דנתינת מים זהו גיבול) אין היתר אא״כ יעשה בלילה רכה. מיהו לדעת שה״ל גבי שחליים יש צד להקל גם לרבי בכה״ג עכ״ל. (ודברי השה״ל הבאנו לעיל סקי״ב ושם כ׳ שגם ריא״ז בשה״ג ס״ל כהשה״ל דבשום ושחליים מיתר לתת משקין שא״צ לישה) ועי׳ בס׳ שביתת השבת בפתיחה למלאכת לש אות כ׳ שהעיר יפה דלישה שייך רק במקום שהמשקים מתערבים עם האוכלים והאוכלים דקים ומרוסקים כשום וחרדל, אבל בצנון דק שאינו נבלל עם המשקה אא״כ מרוסק הרבה מה שייך שם לישה עכ״ד. ואולי ע״ז סמכו העולם לעשות בלילה עבה

עבה בצנון דס״ל דלא שייך בי׳ לישה, אבל תמכא שקורין חריין שריסקו אותה מע״ש במורג חרוץ, ושכח לתת חומץ צריך לעשות בלילה רכה דוקא, דשייך שם לישה מחוך שהוא מרוסק הרבה, וגם צריך שינוי לתת החומץ תחלה, ולערב באצבעו, ומש״כ בשבה״ש שם בשם ח״א דבצנון ואוגרקעס שכתבו האחרונים לאיסור הוא בשביל שנתלים זב״ז ע״י גיבול, אינו כן דהט״ז כ׳ מפורש דרק לר״י בר״י מותר ולרבי אסור בנתינת החומץ, משמע אפי׳ אינו מגבלם אסור לרבי. ובגמ׳ זבחים דצ״ד זרק זרע פשתן למים חייב, ופי׳ בגמ׳ דזרע פשתן אית להו רירי ופי׳ רש״י זרע פשתן במים נפקא רירא מיני׳ ומדבקי אהדדי, מבואר שהדיבוק נעשה ע״יהריר שיוצא מהזרע פשתן. ע״כ הוי דבוק מעליא והוי לישה, משא״כ בצנון דלא נפיק רירא מינייהו, אין הדבוק ע״י השמן והחומץ דבוק מעליא ולא הוי לישה, וראיתי להעיר במש״כ האג״ט סק״ל אות ח׳ דשחליים אי שייך בהו לישה תלוי בב׳ הגרסות בגמ׳ זבחים דצ״ד דלגרסת התוס׳ לא שייך לישה בשחליים ולא דמו לשום וחרדל, וכ״כ בס׳ שביתת השבת דמגמ׳ הנ״ל מוכח דאין לישה בשחליים. (גם הפמ״ג רמז לעיין בגמ׳ זו לענין שחלים), ודבריהם תמוהים, וז״ל הגמ׳ שם רבא לטעמי׳ דאמר רבא זרק סודר למים חייב זרק זרע פשתן למים חייב בשלמא סודר עביד כיבוס אלא זרע פשתן מ״ט וכ״ת משום דמקדח אי הכי חיטי ושערי נמי הנך אית להו רירי (זרע פשתן במים נפקא רירא מיניה ומדבקי אהדדי, רש״י) א״ה שלחים נמי התם קעביד לישה (בשלחים נמי עורות שאינן עבודין ונתנן במים רירא קנפקא מינייהו, ומשני התם גבי זרע פשתן כי מדבקת ברירא דנפקת מינייהו הוי תולדות לישה אבל שלחים לא שייכא בדיבוקא דידהו ענין לישה, רש״י) וכ׳ התוס׳ הר׳ חיים גריס שחלים (במקום שלחים), ורוצים האחרונים הנ״ל לומר דלגרסת הר״ח אין בשחלים ענין לישה, והאג״ט כותב סברא זו לדעת סה״ת, ואינו מובן החילוק משחלים לשום כתוש ופירות שחוקין כמו חרוסת וכיוצא דבכולם שייך ענין לישה, ורק בשחלים לא יהא ענין לישה, ומהגמ׳ הנ״ל אין ראי׳ כלל, דהגמ׳ מיירי בשחלים שלימים, דענין לישה הוי רק בפירות שחוקים, שהגרגירים נילושים ומתדבקים יחד, והוו כעיסה, (או בזרעים דקים כשומשמין כדרבא) אבל בפירות שלימים או חתיכות גדולות אין שייך ענין זה שאפילו אם יתדבקו יחד לא הוי לישה כעיסה, ובשו״ע סי׳ ש״מ דהמקבץ דבלה ועשה ממנו עיגול חייב משום מעמר ובמג״א שם דאם לא קבצם ממקום גידולם אינו חייב כלום. ולא אמרו שיתחייב משום לש מפני שנדבקו התאנים זה לזה ונעשו גוש אחד, ואף שלא נתן בהם מים, מ״מ הרי י״א דגם בליחות עצמו הוי לישה כנ״ל בסק״ח, וע״כ דבפירות שלימים שאינם נעשים כעיסה ל״ש ענין לישה, וזהו שחידש רבא בזרק זרע פשתן למים, דמיירי בזרע פשתן שלימים, וקמ״ל דבזרע פשתן הוי לישה, לפי דמפקי רירי ונדבקים יחד ונעשים כעיסה (ומזה למדו הפוסקים גם לשומשמין שגם הם אית להו רירי ומתדבקין יחד ומתוך קטנותן ורכותן נעשים כעיסה), ובזרע פשתן שחוקים פשיטא דהוי לישה, ולרבי חייב בנתינה למים, ועיקר

החידוש

החידוש דרבא הוא בזרע פשתן שלימים, דשייך בהו לישה, וכל הסוגיא מיירי בשלימים, וכשמקשה הגמ׳ א״ה שחלים נמי הכוונה בזורק ירק שחלים שלמים למים דמפקי רירי ומתדבקים יחד, וע״ז תי׳ בגמ׳ דאין בהם לישה, ופשוט דהיינו שבעלי ירק גדולים אפילו אם מדבקם יחד אין זה לישה כלל, דלא הוי כעיסה ולא מעין זה כלל, וכמו שכ׳ הט״ז סקי״ב דשאלאטין שאין חותכין אותן דק דק לא שייך ללישה, וכ״כ הפרישה בסי׳ ש״מ וז״ל ונראה דוקא זרע קטן כי הני חייב משום לש משום דנתלין אהדדי כמו עיסה (מיהו מש״כ הפרישה אח״כ וז״ל משא״כ בשורה חיטין ושעורים שאין נתלין אהדדי ומש״ה כ׳ הרמב״ם דשורה חיטין ושעורים חייב משום זורע עכ״ל, פלא שלא הזכיר שכן מפורש בגמ׳ זבחים הנ״ל דמקשה הגמ׳ א״ה חיטי ושערי נמי כו׳) אבל בשחלים שחוקים דק דק שבלישתן במשקה נעשין כעיסה, אין שום ראי׳ מהגמ׳, וי״ל דשפיר הוי לישה (רק בשה״ל הנ״ל איתא דשום ושחלים אין לישתן חשובה ומתיר לתת בהן משקה בשבת). ויש לבאר בגמ׳ הנ״ל דמקשה הגמ׳ א״ה חיטי ושערי נמי ומשני דזרע פשתן מפקי רירי והוי לישה, דסוף סוף קשה על רבא למה לא קחשיב גם זורק חיטי ושערי למים דקדחי וחייב משום זורע, וכמו דחשיב זרק סודר דחייב משום כיבוס, ומדנקט רבא רק הני תרתי זרק סודר וזרק זרע פשתן, צ״ל דמישך שייכי הני תרי הלכתא, וחידוש א׳ להן, והיינו כמו דבזרק סודר למים החידוש הוא דלא בעינן שיכבס ממש ע״י כיסכוס אלא שרייתו זהו כיבוסו, וחייב על הזריקה לבד, כן בזרק זרע פשתן למים, החידוש הוא דלא בעינן שיגבל ממש, אלא זריקתן למים זהו לישתן, (אבל בזרק חיטים למים אין בו אותו החידוש ולכן לא קחשיב לי׳) ומוכח דבשאר דברים בעינן שיגבל ממש, וזה דלא כרבי דאמר בנותן משקין דהוי לישה אפילו בלי גיבול, ויקשה על סה״ת וש״פ דפסקו הלכה כרבי, כיון דרבא דהוא בתראה לא ס״ל כוותי׳, וצ״ל דגם רבי ס״ל בנותן למים פירות שלמים עם קליפתן, דלא הוי לישה, עד שיגבל, ומיהו אם מגבלם ומתדבקין ע״ז ונעשים כעיסה חייב אפילו הם שלימים וכדאיתא בתוספתא נותנין שומשמים ואגוזים בדבש ובלבד שלא יגבל, וכמו שבארנו לעיל סקי״ז דשומשמין בדבש לא הוי לישה בלא גיבול, ושומשמין דינם כזרע פשתן כמבואר ברמב״ם וטוש״ע סי׳ ש״מ, וקמ״ל רבא דזרע פשתן למים חייב על הנתינה לבד, דמפקי רירי ומתדבקין יחד, ולא בעיגן עד שיגבל, ונמצינו למדין, דזרעים קטנים שלימים אם נתנן למים וגבלם יחד, ונתדבקו יחד חייב, אפילו אם הם מינים כאלו דלא מפקי רירי, וכמו בשומשמין לדבש, דאלו דמפקי רירי חייב על הנתינה לבד, ואלו דלא מפקי רירי חייב על הגיבול (שו״ר במג״א סי׳ של״ו סקי״ב שהק׳ קושי׳ זו דלמה לא חשיב רבא גם זורק חיטי ושערי (עי׳ מחהש״ק) ותי׳ דבפשתן חייב תיכף כשנותנו במים משום לש אבל בחטים ושעורים אינו חייב אלא בשורה זמן ארוך כמו חצי יום, ותי׳ דחוק מעט דגם בפשתן א״א לחייבו תיכף, כיון דהחיוב הוא משום דמפקי רירי, והדעת נותן שזה צריך משך זמן שיהיו נשרין במים עד שיוציאו רירים מתוכם, ואין

זה נעשה תיכף, והגם דצמיחת חטים במים צריך זמן יותר רב, מ"מ קשה דהו"ל לחשוב גם חטים, כיון דפשתן ג"כ אינם דומים לזרק סודר, דבסודר חייב תיכף ומיד דשרייתו זהו כיבוסו, וזרע פשתן החיוב הוא אח"כ כשמוציא רירים, ומ"מ קחשיב לי', יחשוב ג"כ חיטי ושערי אע"פ שהחיוב בא יותר מאוחר, ולמש"כ הכל ניחא דסודר ופשתן יש דמיון ביניהם וחידוש א' להן, ועי' בנ"א כלל י"א שהביא דברי המג"א וקושי' המג"א דבזרע פשתן יתחייב גם משום זורע, ותי' דמיירי כשאין כוונתו להצמיח, לכן חייב רק משום לש, וס"ל ג"כ דתיכף בזריקת הזרע פשתן חייב משום לש, וכ"כ האג"ט מלאכת זורע דחיוב לש הוי תיכף, ומיהו אין ראי' דס"ל להנ"א דהלישה נעשה תיכף בזריקה למים, שזהו נגד החוש שתיכף יוציא ריר ויתדבק כנ"ל, אלא דהנ"א לשטתי' שם שס"ל גם בזורק חטים שתיכף חייב משום זורע, אע"ג דהצמיחה תהי' אח"כ לכן ס"ל גם בלש דחייב תיכף, אבל לדעת המג"א דחיוב זורע נעשה אח"כ י"ל דגם חיוב לש נעשה אח"כ, וקושי' המג"א דיתחייב בזרע פשתן משום זורע ג"כ, לו"ד אמינא דזרע פשתן במים כיון שהם מפקי רירי הם נפסדים ואינם ראוים עוד להצמיח כי כחם נפסד ביציאת הריר מהם, ורק בעפר שאין רירם יוצא הם מצמיחים, וחיטי ושערי דלא מפקי רירי מצמיחים במים, והנה המג"א דקדק בל' הרמב"ם דגבי חטים ושעורים כ' „השורה" דמשמע זמן ארוך, ובזרע פשתן כ' „הנותן" משום דחייב תיכף כשנתנו במים, והנ"א הנ"ל דחה ראיתו דהא איתא במשנה אין שורין דיו כו' ובגמ' שם מאן תנא דנתינת מים זהו גיבולו, הרי דאפילו לנתינת מים קרי שורין, ואין דבריו מובנים כלל, דודאי א"א לומר דנתינה למים נקרא „שורין", ובמשנה דאין שורין דיו, ע"כ הכוונה על שריה איזה זמן דבנתינה לבד לא הוי לישה, ומ"מ קאמר בגמ' דזה אתיא כמ"ד נתינת מים זהו גיבולו, דהיינו שחיוב לש הוי אפילו בלא גיבול, ובקמח שנילוש תיכף הוי לש תיכף, ובדיו צריך שריה יותר, עד שיהא נילוש, ובשניהם א"צ גיבול, וגם הרי מפורש במשנה כדי שישורו מבעוד יום, אלמא דצריך זמן לזה, ודיוק המג"א נכון דמדכ' הרמב"ם „השורה" מוכח דצריך משך זמן לזה, ומ"מ מה שכ' הרמב"ם בזרע פשתן „הנותן" אין ראי' דהוי תיכף בשעת נתינה, דהרמב"ם סמך על סיום דבריו שכ' הטעם מפני שמתערבים ונתלים זה בזה, וממילא מובן דכ"ז שלא נתלו זב"ז לא הוי לש, ומיהו אין להוכיח מדכ' הרמב"ם „השורה" בחטים דאינו חייב תיכף, די"ל דלהכי כ' „השורה" היינו שכוונתו לשרותו כדי להצמיח, (ואז חייב תיכף כמ"ש הנ"א) ונותן חטים בלא כוונה להצמיח פטור כמ"ש הנ"א, וראיתי באג"ט מלאכת זורע סקי"ז וז"ל מ"מ מ"ש (הבית מאיר) דשריית כרשינין משום זורע הוא נכונים הדברים לשיטת הרמב"ם שהרי גבי שריית זרע פשתן דהוא משום לש כ' הרמב"ם הנותן, משמע דתיכף בשעת נתינה למים הוא המלאכה וכנ"ל א"כ למה לי כדי שישורו מבעוד יום הא תיכף בשעת נתינה נגמרה המלאכה מבעוד יום, וע"כ ס"ל להרמב"ם דשריית כרשינין משום זורע אתי עלה עכ"ל, והנה במשנה דכרשינין איתא אין שורין

דיו

דיו וסמנין וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום, ומפורש בגמ' שם דשריית דיו היינו משום לישה ואתיא כרבי דנתינת מים זהו גיבולו עיי"ש כל הסוגיא, ואעפ"כ איתא כדי שישורו מבעוד יום, אלמא דגם החיוב משום לש הוא דוקא אחר שנישורו ונילושו ולא בעת הנתינה, (והיינו לפ"ד האג"ט דאם החיוב הוא תיכף בשעת נתינה מותר גם לב"ש לשרות בע"ש עם חשיכה, אבל לקמן גבי שורה חטים ושעורים במים בארנו דאע"פ שחייב תיכף בשעת נתינה מ"מ כ"ז שלא נגמרה המלאכה לגמרי, כגון בזורע שעדיין מצמיח והולך, וכן בשורה דיו כ"ז שלא נשרה לגמרי, הרי מלאכת הלישה נעשית ע"י הכלי בכל רגע, ועובר על שביתת כליו, ולכן בעינן כדי שישורו מבעוד יום) והדיוק ממש"כ הרמב"ם בזרע פשתן „הנותן", כבר כ' דאין זה הוכחה, ונראה שהאג"ט כ' זאת עפ"י דברי הה"מ פ"ח מהל' שבת דלהרמב"ם האיסור בשריית דיו אינו משום לש רק משום צובע, וממילא הא דאיתא במשנה כדי שישורו מבעוד יום היינו לגבי איסור צובע ולא בלש, אבל האג"ט עצמו במלאכת לש סק"ט אות ט' חולק על הה"מ ומבאר דגם להרמב"ם איסור שריית דיו הוא משום לש, וממילא יש ראי' מהמשנה דהחיוב אינו נעשה תיכף רק אחרי שנשרו, ושוב י"ל דגם איסור שריית כרשינין הוא משום לש כדברי הראב"ד (וממשע דכרשינין מפקי רירי דאל"כ דמו לחיטי ושערי ואין בהם משום לש) ולקמן גבי שורה חטים במים, יתבאר עוד פי' באיסור שריית כרשינים. **והנה** בזמננו נוהגין לעשות מאכל לקטנים מפרי הנקרא באנאנעס, שממעכין אותן בכף, ואח"כ סוחטין עליהם מיץ תפוחי זהב או מיץ ענבים, ומערבין אותן יחד בלילה קשה, לכאורה יש להתיר זה בשבת, דמיעוך הפרי אין בו משום טחינה כיון שאינו עושה בכלי המיוחד לטחינה, דמותר סמוך לאכילה, וגם כיון שאין הפרי מתרסק לפירורים כמו שום ושחלים אלא שמתרכך ע"י המיעוך ונשאר גוש אחד מעוך, לא הוי טוחן, ודמי לריסוק תפוחי אדמה שאין בו לא טוחן ולא לש כמש"כ לעיל סי' קכ"ט בדה"ש סקכ"א, ומשום איסור לישה ע"י תערובת המיץ עם הבאנאנעס ג"כ יש להתיר, כמו בצנון דק דק שנותנין עליו חומץ דכ' הט"ז לפי שא"א לעשותו מע"ש אוקמוהו אדינא כר"י בר"י, וגם הבאנאנעס א"א לרסקן מע"ש שיתקלקלו, אלא דצריך ליזהר שלא לערב בכף בכח (דבאצבע א"א לערבו לפי שהוא קשה קצת) אבל לפי מש"כ לעיל דצנון לא שייך בי' לישה שאין מתערבין החתיכות יחד, הי' מקום להחמיר בבאנאנעס יותר, שנעשה רך ומתגבל היטב, אבל יש לומר אדרבא כיון שהבאנאנעס הם גוש א', וע"י תערובת המשקה לא נעשה פעולת לישה שיתחברו ויתדבקו יחדיו, כיון שכבר מחובר ועומד, אלא שנעשה רך יותר, אין בזה משום לישה, ולא דמי לשום שריסקו, דאסור לתת עליו משקין, דשום מרוסק אינו גוש א', וע"י המשקין מתדבקין יחד, ומ"מ לכתחלה יש למנוע מזה, דגם בצנון דק דק כ' הט"ז שיעשה שינוי לתת החומץ תחלה, וכאן א"א לעשות בשינוי שיסחוט תחלה המיץ מהענבים, דזה אסור משום סחיטה, ואינו מותר לסחוט רק לתוך האוכלין, ולסחוט לתוך הבאנאנעס אין זה שינוי מדרך החול, אבל

אבל

ז) **אפילו** במקום שאין שייך לישה כגון המערב ביצים ביין אסור לטרוף בכח (כ):

ח) **אסור** לשפוך מים או להשתין על עפר תיחוח, או על טיט שאין שם מים כל הצורך (כא) או על אפר וחול משום לישה. וכלי שרוקק בו ויש בו אפר או חול דק או גם

בדי השלחן

(כ) **מג"א** סי' שכ"א סקכ"ד. **והנה** בשבת דק"מ פי' רש"י ולא יטרוף כדרך שטורפין ביצים בקערה בכף דרך טריפה שמכה בכחו, וכן המג"א הביא זה מהג"מ שכ' דיין זיגרא אין להכותו בשבת, משמע דלערב בכף בנחת מותר, ואם רוצה לערב ביצים ויין או ביצים ומים עם צוקר, יש להתיר לערב בכף בנחת, הגם דלעיל בחרדל כתבנו שיערב באצבע או שינענע הכלי, היינו במערב אוכלין עם משקין דשייך בהו לישה או מיחזי כלישה, אבל במערב משקין דל"ש בהו לישה כלל, יש לסמוך על הפוסקים המתירין לערב בכף בנחת, דביצים ויין אם לא יערב בכף לא יתערבו כלל, שו"ר בח"א כלל כ' סכ"א וז"ל והא דאסור לטרוף היינו דוקא לטרוף בכח, אבל אם מערב עם מעט משקה (ביצים) כדרך שעושין לשתות עם קאווע מותר: ופשוט דהנותן צוקר לתוך כוס מים, מותר לערב בכף אפילו בכח, כיון שלא ניכר כלל תערובת הצוקר במים, ולא נעשה במים שום שינוי, רק שגורם שהצוקר יהא נימס מהר, לא שייך לאסור כלל: כ' המשנ"ב סקס"ח בשם הפמ"ג דביצים טרופות מע"ש אפשר דיש להקל ליתנם לתוך בארשט בכלי שני לגוון, ואם הי' הבארשט מחומץ הרבה יש להחמיר גם בזה משום בישול עכ"ל, והנה בפמ"ג לא כ' „אפשר" רק דעתו פשוט דמותר, ומ"מ צ"ע במש"כ ביצים טרופות מע"ש, דמה נ"מ מזה, העיקר הוא שבשעה שמערב הביצים עם הבארשט, אז יערב בנחת ולא בכח ובמהירות כדרך טריפה שמכה בכחו כמו שפי' רש"י ז"ל כנ"לי ואין חילוק בין אם הביצים היו טרופות כבר מע"ש או לא, דלטרוף הביצים עם הבארשט אסור אפי' היו טרופות כבר, ולערב בנחת מותר אפי' לא היו טרופית, ועי' לעיל סי' קכ"ד ס"ז שכתבנו דביצים מתבשלות בכ"ש ג"כ, וכ"כ בשבה"ש מלאכת מבשל אות ע"א, ע"כ צריך שהבארשט לא יהא יד סולדת בו, ויערב בנחת (כא) כ' המג"א סקי"ט דאסור להשתין על טיט משום גיבול, וכ' הפמ"ג דבטיט אף בקשה אסור כי נימוח הוא, ופי' בשבה"ש דהיינו שאין שם מים כל הצורך, וכ' המחהש"ק שם דאפשר גם הרא"ש שהי' נזהר מלהשתין על שלג מתיר להשתין על טיט כיון שיש עוד קולא לפוסקים כר"י בר"י, ור"ל דלר"י בר"י אינו חייב עד שיגבל, ולא בנתינת מים לחוד, **אבל** הפמ"ג כ' וז"ל ומ"ש דאסור להשתין בטיט היינו דבר גיבול מ"ה אסור נותן

מים

טוב ליזהר שלא לירוק בו בשבת (כג), והמכסה מי רגלים באפר

בדי השלחן

מים לחוד להר"מ ז"ל עכ"ל. מפרש דברי המג"א גם לר"י בר"י שהר"מ פסק כוותי' דעכ"פ יש איסור בנתינת מים לחוד, ונראה לתרץ דברי המחהש"ק דס"ל דלהשתין על טיט הוי לישה כלאחר יד דאין דרך לישה בכך, וכיון דלריבר"י נתינת מים לחוד אסור מדרבנן, אין לאסור בשינוי דהיינו להשתין, אבל לרבי דנתינת מים לחוד חייב מה"ת, כשעושה בשינוי אסור מדרבנן עכ"פ. והנה להשתין על שלג יש ג"כ להקל להרבה פוסקים דלתוך המים מותר אפילו לרסק בידים, כמ"ש המג"א סי' ש"כ סקי"ג, ומ"מ הי' נזהר הרא"ש, וי"ל ג"כ דגם הר"מ שהתיר להשתין בשלג יסבור דאסור להשתין על טיט, דבשלג היינו טעמא דשרי שדומה לדריסת הרגלים שדורס השלג ברגליו ואינו חושש, ולא גזרו רבנן לאסור, אבל להשתין על טיט אין טעם להתיר אליבא דרבי, ולדעת הפמ"ג הנ"ל גם לר"י בר"י אסור, והמשנ"ב סקנ"ז כ' בשם הב"מ להתיר במקום הצורך דהוי פ"ר דלא ניחא לי' באיסור דרבנן (ואין ס' ב"מ ת"י)· **ופה** מקום לבאר, בדבר בנין הביטון (שהוא תערובת אבנים דקים חצץ עם מלט שקורין צימענט) והדרך הוא שאחרי ששפכו את הביטון על הבנין, שופכין עליו מים (יש שופכין פ"א ויש שופכין ג' ימים רצופין, פעם אחת ליום), ועי"ז מתחזק הבנין, שהביטון נעשה קשה וחזק, אסור לשפוך עליו מים בשבת וחייב חטאת דהוי גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש, ולעיל סקי"ב אות ז' בארנו דאפי' לדעת רש"י הוי מב"פ כשעושה פעולה מיוחדה לגמר מלאכה אע"פ שנגמרת אח"כ מאליה, ואפילו אם בדעתו לשפוך עוד מים, ונימא דפעם א' אינו בכלל גמר מלאכה, אבל עכ"פ פועל לחזק הבנין, והוי מתקן מנא (וכמו צירוף כלי מתכת חם במים צונן דאסור אפילו בכלי גמור משום מתקן מנא כמבואר בסי' שי"ח כ"א) וי"ל דתקון בנין חמיר טפי מתיקון כלי ע"י צירוף, כמו בנין גרוע דמותר בכלים, ובקרקע אסור אפילו בנין גרוע, כמבואר לעיל סי' קי"ט, וי"ל ג"כ דשופך המים בהביטון ומחזק הבנין יתחייב משום בונה הגם שאינו עושה שום הוספה בבנין עי"ז, ועכ"פ אסור משום מתקן ומשום הכנה משבת לחול, ומיהו לעשות ע"י גוי אם יש צורך לשפוך בשבת וא"א להמתין עד מו"ש, צע"ג, דאמירה לנכרי מותר במקום הפסד גדול כבסי' ש"ז י"ב כשהנכרי עושה איסור דרבנן, וכאן האיסור הוא מה"ת, אלא שיש לחשוש שאם לא יתנו עליו מים לא יהי' בטוח מן המפולת, אבל הרי אפשר מפני חשש זה לסתור הביטון ולבנותו מחדש, והחכם עיניו בראשו כמנהג היראים לשפוך המים בערב שבת סמוך לחשיכה ואחר כך במוצאי שבת קודש תיכף, וממילא אין נחיצות לשפוך בשבת עצמו

(כג) ז"ל הפמ"ג בא"א סקי"ט כלי שרוקק בו ורוחץ פיו בשבת צ"ע בזה באפר (אולי ט"ס וצ"ל בעפר) ואף בחול הדק או גס לתוס' והראב"ד (דס"ל דיש

בהן

או חול אם נותן מעט מתערב בהמי רגלים והוי כמו לישה, על

בדי השלחן

בהן גיבול) פ"ר דלא ניחא ג"ז צ"ע עכ"ל, והביאוהו האחרונים, והנה פ"ר דלא ניחא גם באיסור דרבנן דעת רוב הפוסקים לאסור עי' בס' שביתת השבת ח"א די"ח ומכש"כ כאן לתוס' וראב"ד דבחול יש בו לישה מה"ת בלי גיבול, ואפשר כוונת הפמ"ג להתיר במקום צער שאין לו מקום לירוק, אבל צע"ג דברוק הוי פ"ר דניחא לי', דודאי רוצה שהרוק יבלע בתוך החול, ולא יהא גלוי משום מאיסותא, ופלא על המשנ"ב שכ' ג"כ דהוי פ"ר דל"נ לי', שהרי בעצמו כתב (בשעה"צ אות ע') דנותן אפר על מי רגלים הוי פ"ר דניחא לי' שרוצה שיבלעו המ"ר בתוך האפר, ואותו הדבר גם ברוק, ומ"מ נראה להתיר גם לדעת התוס' והראב"ד מכמה טעמים, א. דרוקק הוי נותן מים כלאחר יד דאינו אסור אלא מדרבנן, ב. דלישה ע"י הרוק הוי פחות מכשיעור (דשיעור גיבול הוא כדי לעשות פי כור של צורפי זהב) ודעת הח"צ דח"ש באיסורי שבת אסור מדרבנן, ג. דטבע הרוק שהוא עב וצף מלמעלה ואינו נבלע בתוך החול, ועי' בס' שביתת השבת שכ' דבדבש שהוא עב גם לרבי לא הוי לש בנתינה לחוד עד שיגבל, וסברה נכונה היא, וה"ה לרוק, (ובשו"ע המחבר סי' שט"ז סי"א מותר לדרוס רוק לפי תומו שאינו מתכוין למרח, ובמג"א שם כ' דממרח לא שייך אלא כשכוונתו שיתמרח דבר ע"ג חבירו אבל הכא רוצה שיבלע בקרקע, מוכח דרוק הוא דבר המתמרח והיינו לפי שהוא עב וממילא דלא הוי לש עד שיגבל) ואין ברוקק איסור לש אלא מדרבנן, ואפשר דגם איסור דרבנן אין בו, דלא דמי לנתינת מים אליבא דר"י בר"י דאסור מדרבנן, דהתם עכ"פ נעשתה פעולה ע"י נתינת המים שנבלעו והוי כעין לישה, אבל ברוק הצף מלמעלה אפשר דאין בו איסור כלל, ומצינו טובא באיסורי שבת דרבנן שהתירו במקום צער, (עי' לעיל בדה"ש סי' קכ"א סקט"ו, וסי' קכ"ג סק"ה) ובסי' שט"ז סי"א הנ"ל דלדרוס רוק לפי תומו כשאינו מכוין לאשווי גומות שרי משום מאיסותא, כ' הט"ז שם דאע"ג דהוי פ"ר דמודה ר"ש דאסור גם בלא מתכוין הכא מותר משום מאיסותא, (ואע"פ שכ' המג"א שם דהאידנא ליכא דקפיד ברוק משום מאיסותא, מ"מ זה שיש לו כלי מיוחד עם חול לירוק בו הרי חזינן דקפיד), והפמ"ג לא נחית לכ"ז לפי שהזכיר ג"כ שרוחץ בו פיו, וברחיצה לא שייך להתיר מטעמים הנ"ל, אבל ברוקק יש להקל, ולעיל סקי"ח הבאנו דעת המחהש"ק דאפילו להשתין על טיט יש להתיר כדעת ר"י בר"י דאינו חייב עד שיגבל, וכאן ברוקק בחול ובאפר יש לצרף דעת הרמב"ם דמידי דלאו בר גיבול שרי אפילו לגבלו, ואם רוקק בעפר יש לצרף הפוסקים כר"י בר"י דנותן מים לחוד אינו אסור רק מדרבנן, ומכל הלין טעמא נראה דמותר, ומ"מ כתבנו בפנים שטוב ליזהר כיון שהפמ"ג נשאר בצ"ע; ומי שאינו מקפיד בימות החול לירוק דוקא בכלי המיוחד כש"כ שיש

לו

כן יתן הרבה אפר וחול ואז לא ניכר הלישה (כג):

סימן קל"א דין הכנת מאכל לבהמה ועוף בשבת ובו ט"ז סעיפים.

א) **בהמות** ועופות או חיות הגדלות בבית מותר לטרוח ליתן להם מזונות ומים ספני שמזונותן עליך (א), וכן נותנין מזונות לפני כלב ואפילו כלב של הפקר שאינו מגדלו בביתו נותן לו מעט מזונות (ב), ומותר להאכיל תולעת המשי לפי שמזונותיו

בדי השלחן

לו ליזהר בשבת (כג) חיי אדם, ור"ל דבהרבה אפר אינם מתדבקים יחד ומתפררים תיכף ולא הוי לישה:

(א) אבל אין נותנין מזונות לפני חזיר מפני שאין מזונותיו עליך שהרי אמרו ארור האיש מישראל שמגדל חזירים (סי' שכ"ד ז'): ובמנחת שבת סי' פ"ז סקי"ד כ' בשם תל"ד שכל בהמה שיש לה בעלים אע"פ שאינה שלו מותר ליתן לפניה מזונות וכן מוכח בסי' ש"ח סעי' ס"ד (ב) דגם בכלב הפקר יש קצת מצוה ליתן לו מעט מזונות שהרי הקב"ה חס עליו על שמזונותיו מועטים ומשהה אכילתו במעיו ג' ימים (סי' שכ"ד ס"ז). ושיעור מעט מזונות מבואר בגמ' שבת דקנ"ה ע"ב משח אודניה ופי' רש"י מעט כמות אוזנו, והנה בא"ר כ' דבגמ' (שבת הנ"ל) לא קאמר אלא אורח ארעא כו' ולא מצוה וה"מ בשדה אבל במתא לא, וכן הקשה הח"מ ותו"ש דבגמ' מוכח דבמתא א"צ ליתן לו כלום דלמא אתי למיסרך אבתרי' ויפסיד לו בביתו והו"ד במחהש"ק, ונראה בזה דעצם נתינת המזונות לכלב יש בה קצת מצוה, ומיהו אינו מחויב לתת לו במקום שחושש דלמא אתא למיסרך ומפסידו, אבל אם אינו חושש לזה ונותן לו מזונות ודאי מקיים מצוה בזה, וטרחא דמצוה מותר בשבת, וכן מצינו בגמ' ב"ב ד"ח שא"ל ר' יונתן לרבי פרנסני ככלב וכעורב, ופי' רש"י שחס הקב"ה עליהם, הרי שבא ר' יונתן בטענה שכמו שחס הקב"ה על הכלב כן יחוס עליו, וממילא שגם על הכלב יש לנו לחוס כמו שחס הקב"ה עליו (ואין להקשות דהא על העורב ג"כ חס הקב"ה כפי' רש"י שם ומ"מ אסור לתת מזונות לעורב של הפקר בשבת, ז"א דבעורב שחס הקב"ה עליו היינו כשהוא קטן כמבואר בגמ' כתובות דמ"ט אבל לאחר שנתגדל הוא ניזון כשאר עופות), ועוד יש סברא להתיר לתת מזונות לכלב של הפקר, דאיתא בגמ' פסחים דקי"ג דא"ל רב לרב אסי לא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא ולא נבח בה כלבא, ופי' רש"י משום דהוי נטירותא בקרתא מאויבים ומגנבים, וכיון דהכלב נצרך ומביא לנו תועלת להישוב עד שאמר רב

לא

לא לדור בעיר שאין בה כלב, מסתבר דמותר לתת לו מזונות בשבת כדי שיחי׳ ולא ימות שהטורח בנתינת המזונות הוא לתועלת אנשי העיר, ועוד דבגמ׳ ברכות ד״ג ע״א משמרה ראשונה חמור נוער שניה כלבים צועקים, ועי״ז יודעים זמן המשמרה, ובשביל התועלת הזאת שמקבלים מהכלב מותר לתת לו מזונות בשבת, והנה בסי׳ תמ״ח כתוב דאסור להאכיל חמצו לבהמת הפקר, והוא מהירושלמי דדריש מלא יאכל חמץ אפי׳ להאכיל חמץ לכלבי הפקר אסור, והובא בטור שם, וסיים הטור ע״ז זאת אומרת אסור להאכיל „לבהמת״ הפקר, ובחי׳ הגהות שם כ׳ הטעם דכל הנאה אסרו בחמץ ומה שמהנה לכלב אסור, ולפ״ד דמכלב של הפקר יש תועלת להישוב, קשה ע״ז מהטור דאוסר להאכיל חמץ „לבהמת״ הפקר, דלמא כוונת הירושלמי רק לכלב של הפקר שנהנה ממנו ששומרו מן הגנבים אבל לבהמה אחרת שאין לו כל הנאה ממנה אפשר דמותר, וי״ל כיון דבירושלמי כ׳ סתם דאסור להאכיל חמץ לכלב של הפקר משמע דבכל אופן אסור אפילו אם נותן לכלב שבעיר אחרת והוא אינו דר באותה עיר שאין לו כל הנאה עצמית מזה, או כגון שיש לו כבר כלב בביתו ששומרו מגנבים ואין צריך כלל לכלב של הפקר, וגם אם בכלב של עירו שיש לו הנאה ממנו א״צ קרא דלא יאכל וע״כ דמיירי בכלב שאין לו הנאה ממנו, וממילא הוא הדין נמי לשאר בהמת הפקר ג״כ אסור, ובפמ״ג סי׳ תמ״ח בא״א סק״ט מביא מהע״ש שה״ה כל איסוה״נ אסור להאכיל לבהמת הפקר, והפמ״ג דחה זה דדוקא בחמץ אסור דילפינן מלא יאכל, אבל שאר איסוה״נ מותר וכ״כ במגן האלף שם, ולפ״ד יש לחלק בין כלב לשאר בהמות, דלכלב של הפקר אם הכלב הוא ממתא דילי׳ יהא אסור גם בשאר איסורי הנאה, כיון דנהנה ממנו, אבל לשאר בהמות הפקר יהא מותר, ומ״מ כיון דדעת רש״י בפסחים ד״ה ע״ב דאפילו חמץ מותר לכלבי הפקר ועי׳ פ״י שם ובדכ״ב הרי דלא ס״ל לרש״י דזה הוי הנאה, וצ״ל דכיון דאין עליו חיוב לפרנס הכלב והכלב לא יחזיק לו טובה עבור זה אלא דממילא אתיא לי׳ הנאה מהכלב ואפשר שאפילו אם לא הי׳ מאכילו עכשיו ג״כ הי׳ נהנה ממנו, ואפשר שלא יבואו גנבים כלל, ע״כ לא הוי הנאה, (ומה שיודעין זמן המשמרה השני׳ ע״י הכלב לא חשיב הנאה מאיסוה״נ דמצות לאו ליהנות נתנו) ואף דאסרינן בחמץ כהירושלמי היינו לפי דאתיא מקרא דלא יאכל אבל בשאר איסוה״נ מותר דאין זה הנאה, וממילא אתי שפיר דאסרינן בחמץ גם בשאר בהמת הפקר דגם בכלב אין זה הנאה כדמוכח מרש״י וכיון דבכלב אוסר הירושלמי הה״נ לשאר בהמות, ובשו״ע אדמו״ר סי׳ ש״ח ס״ט כ׳ וז״ל ובכלל מוקצה זה הוא כל מאכלות האסורות בהנאה שאינו יכול להאכילן אפילו לכלבים ואפי׳ אין איסורן אלא מד״ס כגון סתם יינם וכיוצא בו עכ״ל, משמע לכאורה דס״ל דאיסוה״נ אסור להאכילן לכלבים של הפקר, דאל״כ יהא מותר לטלטל איסוה״נ דהא ראויין לכלבי הפקר, ובגמ׳ ביצה דכ״א ע״ב רב אחא בר יעקב אמר אפילו בשבת נמי לא (מזמנין את הנכרי) משום שיורי כוסות א״ה דידן נמי דידן חזו לתרנגולין דידהו נמי חזי לתרנגולין דידהו

איסורי

איסורי הנאה נינהו, משמע לכאורה דאיסוה״נ אסורין אפילו לכלבי הפקר, ויש לדחות דאין ראי׳ מאיסור טלטול, דטלטול אינו מותר אלא דבר הראוי לבהמה וחיה המצויה, ובפירוש כ׳ רמ״א בסי׳ ש״ח כ״ט דמותר לטלטל עצמות לפי שכלבים מצויים, והיינו לפי שיש בני אדם שמגדלים אותם וגם נמצאים כלבי הפקר, ולכן דבר הראוי לכל הכלבים מותר בטלטול, אבל איסוה״נ שאינם ראוים אלא לכלבי הפקר, ומשום כלבי הפקר בלבד לא התירו הטלטול, ומ״מ זה דוחק גדול דא״כ במקום שמצוי כלבי הפקר הרבה יהא רשאי בטלטול, ועפ״י פשוט משמע דס״ל לאדמו״ר דאיסוה״נ אסורין לכלבי הפקר, וכדברי הג״מ המובא בהג״א פ׳ כ״ש וז״ל ריב״ק הי׳ אוסר להשליך חמץ במקום הפקר דחזינן בתמורה כל הני איסורי הנאה מצריך להו קבורה, ועי׳ ט״ז יו״ד סי׳ צ״ד ופתחי תשובה שם, ומיהו מגמ׳ ביצה הנ״ל אין ראי׳ די״ל דפירורים עם יין אינו ראוי מצד עצמו לכלבים, וקצת ראי׳ לזה מגמ׳ ר״ה ד״ד ע״א כלבתא בת משתיא חמרא היא לא קשיא דמלפא לה ושתיא, מבואר דכלב אינו שותה יין, ואינו ראוי רק לתרנגולים, ותרנגולים של הפקר לבד שאין זה מצוי שיהי׳ תרנגולים שאין להם בעלים, הרי אסור לתת אוכל בשבת לתרנגול הפקר שאין מזונותיו עליך, לכן אסרו בגמ׳ לטלטל השיורי כוסות, שו״ר בס׳ שדי חמד כללים מע׳ האלף ובחלק פאת השדה, אריכות גדולה בענין איסוה״נ לבהמת הפקר ושם מביא מס׳ יד דוד שהוכיח מגמ׳ ביצה הנ״ל דאיסוה״נ אסור לבהמת הפקר דאל״כ הרי שיורי כוסות חזו לתרנגולים הפקר, ולא זכר שר דאסור להאכיל תרנגולים הפקר בשבת:

איתא בגמ׳ שבת די״ט ת״ר נותנין מזונות לפני הכלב בחצר נטלו ויצא אין נזקקין לו כיוצא בו נותנין מזונות לפני הנכרי בחצר נטלו ויצא אין נזקקין לו, הא ותו למה לי היינו הך מהו דתימא האי רמי עליה והאי לא רמי עליה קמ״ל, והנה הא דנותנין מזונות לפני הנכרי בחצר נפסק בטוש״ע סי׳ ש״כה ומבואר שם דאם אין רשות לנכרי לאכלן בחצר או שהם מזונות מרובים וניכר הדבר שיוציאן לחוץ אסור, ובב״י שם כ׳ בשם הגהות דכן משמע לשון הברייתא, והיינו ממ״ש נטלו ויצא אין נזקקין לו, מוכח דאם ניכר שנותן לו להוציאן לחוץ אסור, ולפ״ז ממילא הה״נ גבי כלב דברישא דברייתא, שמותר לתת לו מזונות בחצר ואם נטלו מעצמו ויצא אין נזקקין לו, ואין חוששין משום שביתת בהמתו, כיון שהכלב בעצמו עושה זאת, אבל לגרש את הכלב לחוץ בעוד המזונות בפיו אסור, ואפילו כלב של הפקר דאינו מצווה על שביתתו, מ״מ אסור לגרשו עם האוכל בפיו דהוי מחמר ואיסור מחמר הוא אפילו בבהמה דלאו דידי׳ כמבואר לעיל סי׳ קי״ח, ומיהו צ״ע דלכאורה מה שהכל ביוצא לחוץ עם המזונות אין זה מלאכה כלל, ואין בזה משום שביתת בהמתו, וכמ״ש רש״י בפ׳ משפטים למען ינוח שורך וחמורך תן לו נייח להתיר שיהא תולש ואוכל עשבים מן הקרקע או אינו אלא יחבשנו בתוך הבית אמרת אין זה נייח אלא צער עכ״ל והוא מהמכילתא, וה״נ אם יחבוש הכלב בבית עד שיאכל אין זה נייח אלא צער, ובשלמא אם מגרשו מהבית נגד רצונו אפשר דקעבר על

שביתת

עליך (ג), אבל אין נותנין מים ומזונות לדבורים ולא ליוני שובך ויוני עליה, ואפילו להשליך לפניהם אסור מפני שאין מזונותן עליך שיוצאים ואוכלים בשדה (ד), ויש נוהגים לתת חטים לפני העופות בשבת שירה ואינו נכון (ה):

ב) **אין** מסרין את העגלים דהיינו לתחוב המאכל בגרונם למקום שאין יכולים להחזירו כשירצו שזהו טורח שלא לצורך, אבל מלעיטין אותם דהיינו לתחוב המאכל למקום שיכולים להחזירו, אע״פ שכוונתו כדי לפטמן (ו), וכן הדין באווזין ותרנגולים שמותר לתחוב המאכל בפיהם למקום שיכולים להחזירו, וכן ביוני

בדי השלחן

שביתת בהמתו או מחמר אבל אם נטלו ויצא הרי זהו נייח שלו, ואם נימא דבאמת זהו הטעם דמותר לתת לפניו מזונות בחצר ואין חוששין שיוציא לחוץ א״כ פשיטא הוא ומאי קמ״ל, ואם דיוקא קמ״ל דנטלו ויצא מותר אבל לגרשו אסור, ג״כ קשה פשיטא, ועוד צ״ע דמה מקשה הגמ׳ הא תו למה לי היינו הך, הא חילוק גדול יש בין כלב לנכרי, דבכלב אם מגרשו לחוץ קעבר על שביתת בהמתו או מחמר מה״ת, אבל בנכרי אפילו אם נותן לו מזונות הרבה שמוכרח הנכרי להוציאן אין כאן איסור דאורייתא כלל והו״א דשרי, (ולדעת הפ״י בריש פ׳ במה בהמה דגם הוצאה דבהמה אינו אלא מדרבנן ניחא) וגם י״ל לאידך גיסא, דהו״א דכלב נטלו ויצא אין נזקקין לו, לפי שאינו עושה כלום, אבל נכרי שיצא לחוץ עושה הוצאה והו״א דנזקקין לו שלא להניחו, וצריך עיון (ג) שם ט׳, דהיינו לתת לו עלי תותים ולפזרם לפניו, כמפורש בב״י ושו״ע, ופלא על המנ״ש ששבק את הב״י והעתיק הלכה זו מעקרי דינים, כ׳ הברכ״י לגרוף מתחתיהם שיורי העלים היבשים אפילו הם מאוסים שאינם ראוים לשאר בע״ח אם תולעת המשי אינם אוכלים ביום ההוא עד שיגרפו שיורי העלים מתחתם ואז הם מסתכנים בסבתם גורפין אותן כלאחר יד שלא כדרך גריפתן בחול, והו״ד בבה״ל (ד) שם ז׳ (ה) שם ח׳, ובס׳ תוספת שבת מיישב המנהג דכיון שנהגו כן משום מצוה דמרגלא בפומייהו שהעופות אמרו שירה בים לכך אין להקפיד והו״ד במנ״ש סי׳ פ״ז (ו) איתא בגמ׳ שבת דקנ״ה תניא כוותי׳ דר״י איזו היא המראה ואיזו היא הלעטה המראה מרביצה ופוקס את פיה (נותן חכה לתוך פיה שלא תוכל לסגור פיה. רש״י) ומאכילה כרשינין ומים בבת אחת (והמים מבליעין הכרשינין לתוך בית בליעתה בעל כרחה, רש״י) הלעטה מאכילה מעומד (נותן לתוך פיה וכל זמן שאינו מרביצה אינו יכול לתחוב כ״כ ויכול להחזירה, רש״י) ומשקה מעומד ונותנין כרשינין בפני עצמן ומים בפני עצמן עכ״ל הגמ׳, והב״י הביא הגמ׳ וכ׳ שהטור קיצר בזה שלא כתבו, ונראה דלדינא אין נ״מ שהברייתא

בייתיות (ז), אבל אווזות שאינן יכולות לאכול לבדן, מותר להמרות אותן על ידי נכרי פעם א' ביום, משום צער בעלי חיים, ואם אין שם נכרי מותר לישראל להמרותן, ומ"מ טוב לעשות ע"י קטן (ח):

ג) כל דבר שהוא ראוי לאכילת בהמה כמו שהוא בלא תיקון אסור לטרוח בו להכשירו ולתקנו יותר לתענוג בעלמא, אבל דבר שאינו ראוי לאכילה בלא איזה תיקון מותר לתקנו ולעשותו אוכל על ידי תיקון שאין בו סרך מלאכה (ט). לפיכך דלועים שהם קשים שאין הבהמה יכולה לאכלם בלא חתיכה מותר לחתכם לפני הבהמה (י), וכן מחתכין לפני הכלבים נבילה קשה שאי אפשר להם לאכלה בלא חתיכה, ואפילו נאכלת להם ע"י הדחק בלא חתיכה, מותר לחתכה (יא), ולחתוך בשר חי כשר לפני העופות דק דק מותר סמוך לאכילתם (יב), אבל אין חותכין שחת (יג), וחרובין לפני בהמה בין בהמה גסה בין דקה מפני שהם ראוים להם בלא חתיכה, וכן כל כיוצא בזה (יד):

בדי השלחן

נקטה סדר ודרך המראה והלעטה, שהמראה בהרבצה והלעטה מעומד, אבל העיקר הוא אם יכולה להחזיר, שאם הרביצה ונזהר לתחוב המאכל למקום שיכולה להחזיר, הרי זה בכלל הלעטה, ואם העמידה ותחב המאכל למקום שאינה יכולה להחזיר הרי זה המראה, ולכן קיצר הטור ולא העתיק סדר המראה והלעטה דברייתא, וגם הב"י עצמו בשו"ע לא הזכיר מזה וכן בשו"ע אדמו"ר, וכמו שרב יהודא בגמ' ג"כ נקט בקיצור „המראה למקום שאינה יכולה להחזיר, הלעטה למקום שיכולה להחזיר" (ז) סי' שכ"ד ו', וכ' הבה"ל בשם השיורי ברכה דהלואי לא ילעיטו לעולם שעוברים על כמה איסורים וידוע שלפעמים הושט נקוב ולאו אדעתייהו ואוי למורים כשאינם משגיחים ע"ז (ח) סי' ש"ה כ"ז, כ' המשנ"ב ודע דהא שמתירין למקום שיכולים להחזיר היינו דוקא אם הוא זהיר אז שלא לטלטלה דכל בע"ח הם מוקצים, והיינו שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ, כמבואר בסי' ש"ח, ובנז"י הביא מתו"ש שרשאי לטלטלם בשביל הלעטה (ט) באור „סרך מלאכה" עי' לעיל סי' ק"ל בדה"ש סקי"ב אות י' (י) סי' שכ"ד ד'. ודוקא שנתלשו הדלועים מע"ש, אבל אם נתלשו בשבת אפי' ע"י נכרי שתלשן לעצמו אסורים בטלטול, שם. (יא) שם ה'. ואפילו נתנבלה בשבת ולא היתה חולה מבעוד יום מותר, שם. וכן בשר של נכרי שנשחט בשבת מותר ליתנו לבהמה, סי' ש"ח ע' (יב) שם, אבל בשר נבילה מותר לחתוך דק דק לפני התרנגולים, אפילו לא יאכלו לאלתר, עי' בה"ל סי' שכ"ד (יג) שחת היינו ירק של

ד) לא ימדוד אדם שעורים לתת לפני בהמתו מפני שהמדידה הוי עובדין דחול, אלא משער באומד דעתו (טו):

ה) אין תולין בשבת סל עם שעורים בצוואר הבהמה, אבל לעגלים וחמורים קטנים מותר, ובלבד שלא יצאו בו חוץ לחצר במקום שאין עירוב (טז):

ו) אין כוברין את התבן בכברה שיפול המוץ לארץ, ולא יניחנו במקום גבוה כדי שירד המוץ שהרי זה כבורר, אבל נוטל את התבן בכברה ונותנו לתוך האיבוס, ואע״פ שהמוץ נופל לפעמים מאליו דרך נקבי הכברה מותר, כיון שאינו מכוין לכך ולאו פסיק רישיה הוא (יז):

בדי השלחן

של תבואה שנקצר טרם נתבשלה התבואה (יד) שם, ושם איתא בזה״ל מחתכין נבילה כו׳ וכן אין חותכין שחת כו׳, ותיבת „וכן״ בלתי מובנת שהרי מיירי מקודם בהיתר חתיכה, ואיך שייך לומר „וכן אין חותכין״ ופשוט שיש כאן ט״ס וצ״ל אבל אין חותכין, ובגליון שו״ע מצאתי שח״א הגיה והוסיף שורה בזה״ל אבל נבילה רכה שראויה לאכילה אסור לחתכה וכן אין חותכין כו׳ וג״ז נכון (טו) שם ב׳ (טז) נתבאר לעיל סי׳ קי״ח סי״ג (יז) סי׳ שכ״ד א׳, והנה כאן כ׳ אדמו״ר שהמוץ נופל „לפעמים״ מאליו, ובסי׳ שי״ט י״א כ׳ שהפסולת נופל דרך נקבי הכברה, והמשנ״ב בבה״ל סי׳ שי״ט כ׳ עמש״כ בשו״ע שנופל הפסולת דכן הוא לשון הר״ן ולשון רש״י בזה אע״פ דלפעמים נופל וכו׳ ומשמע דס״ל דאל״ה אסור משום דהוי פסיק רישא עכ״ד, והנה ברש״י במשנה דק״א גבי כרשינין שנותן לתוך הכברה כ׳ „דפעמים״ שהפסולת נופל ושם גבי תבן שנוטל בכברה כ׳ שהמוץ נופל מאליו, וצ״ל דמש״כ רש״י בתבן שנופל מאליו ג״כ הכוונה שלפעמים נופל, שלא יהא סתירה ברש״י, וגם החוש יעיד על זה שאם אין כוברין רק נוטל בכברה ונותן לתוך האיבוס א״א שיהא ודאי שיפול המוץ, ואדמו״ר כ׳ בכרשינין שהפסולת נופל, ובתבן כ׳ „שלפעמים נופל״, ונראה דהיינו הך, שו״ר בנ״א כלל י״ח אות ב׳ שכ׳ דמלשון רש״י בכרשינין „שלפעמים״ נופל ובתבן „שנופל״ משמע דהוא ודאי, ומתרץ דמותר אע״פ שהוא פ״ר דאינו מרקד כלל אלא שנוטל בכברה ולכן אף שנופל דרך נקבי הנפה אין לחוש דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ודוקא במשקה מים לזרעים וכיוצא שהוא עושה המלאכה רק שאינו מכוין לפעולתה אסור משום דהוי פ״ר, והנה לפ״ד שאינו עושה כלל מלאכת הריקוד ואין כאן מלאכת מחשבת א״כ אפי׳ לר׳ יהודא דס״ל דשא״מ אסור יהא מותר כאן דלבד שא״מ הרי אינו עושה המלאכה כלל, ורש״י במשנה כ׳ מפורש דאתיא כר״ש דאמר דשא״מ מותר, וכ״כ התוס׳ במס׳ יומא דל״ד ע״ב ד״ה ה״מ וז״ל

ז) **אין** שורין את הכרשינין במים כדי להציף הפסולת שלהם למעלה, ולא שפין אותם ביד כדי להסיר הפסולת מפני שהוא כבורר, אבל נוטלן בכברה כמו שנתבאר בסעיף ו׳ (יח):

ח) **אבל** מותר לברר אוכל מתוך פסולת בידו כדי להאכיל לבהמות מיד (יט):

ט) **מותר** ליתן שעורים במים להאכיל לבהמות לאלתר, ואף אם ישאר במים מאכילתם אין בכך כלום, לפי שבשעה שנותנם למים לאו פסיק רישיה הוא שיצמיחו השעורים שאפשר שהבהמה תאכל את כולם (כ):

י) **המשליך** זרעים לתרנגולים במקום ירידת גשמים שסופן להצמיח, לא ישליך אלא כשיעור שיאכלו בו ביום או ליומיים, ואם הוא במקום דריסת רגלי בני אדם מותר שאין סופן לצמוח ואין בו משום זורע (כא):

יא) **אסור** לתת מים למורסן בשבת, ולא לגבל את המורסן אלא בדרך שנתבאר לעיל סי׳ ק״ל סעי׳ ד׳:

יב) **קשים** של שבלים שאגדן בב׳ וג׳ מקומות מותר להתירן בשבת כדי שתאכל מהם הבהמה אם אינו קשר

בדי השלחן

וז״ל והא דפטר לי׳ ר״ש (בכריתות ד״כ בנתכוין לכבות העליונות והובערו התחתונות מאליהן) לאו משום דלא חשיב לי׳ מלאכת מחשבת דהא כי היכי דלר׳ יהודא הויא מלאכת מחשבת ה״נ לר״ש כיון דהוי פ״ר, וכ״כ התוס׳ בשבת דמ״א ע״ב ד״ה מיחם דכיון דהוי פ״ר חשיב מלאכת מחשבת, וע״כ כמ״ש לעיל דכאן אינו פ״ר, ובס׳ שביתת השבת ח״א די״ז ע״ב הקשה ג״כ על הנ״א מגמ׳ שבת דקמ״א. אולם מש״כ בשביה״ש הטעם דמותר ליטול בכברה דאין מתרקד כולו עד שתשאר התבואה נקיה וכמ״ש בירושלמי הי׳ יושב אצל הכרי ובירר כל היום פטור, אך האג״ט במלאכת זורה סק״א ביאר דזה רק להירושלמי, אבל להבבלי אפי׳ לא בירר כל הפסולת חייב, ומסתבר כמש״כ דאין כאן פ״ר שהמוץ יפול וגם החוש יעיד על זה, דהנוטל בכברה אינו מוכרח שיפול המוץ (יח) סי׳ שי״ט י״א (יט) פמ״ג במ״ז סי׳ שי״ט סק״ה וסי׳ שכ״ד, ובאג״ט הביא תוספתא מפורשת דמותר לברור לצורך בהמה, ומיהו לצורך כלב של הפקר דאין מזונותיו עליך י״ל דאסור לברור או לעשות שאר מלאכה כגון לחתוך דק דק או למיטרח באוכלא, וכעין זה כ׳ הפמ״ג בסי׳ שכ״ה לגבי נכרי עיי״ש (כ) סי׳ של״ו י״ז

שם

של קיימא (כב), אבל אסור לשפשף בהם בידים כדי שיהו נוחים לאכלם, מפני שהם ראוים לאכילה בלא זה (כג):

יג) **אסור** לגרוף האבום מלפני השור לתת לתוכו תבן ושעורים (כד), ואסור לסלק החבן מלפניו כשהוא רב כדי שלא ידרסנו ויטנפנו ברעי (כה):

יד) **נוטלין** מאכל מלפני חמור ונותנין לפני שור, אבל אין נוטלין מלפני שור ליתן לפני חמור, מפני שהמאכל נמאס ברירי השור וקרוב לודאי שלא יאכלנו ונמצא טורח בחנם בשבת, ויש מחמירים גם בשאר מאכל בהמה שלא יטול מלפני אחת ליתן לפני אחרת שאינה מינה, ואין למחות ביד הנוהגין היתר (כו):

טו) **מותר** להניח בהמה שתאכל מהמחובר בשבת שנאמר למען ינוח שורך וגו׳ וזו היא נייחא שלה, ומותר להעמידה בידיו על גבי עשבים מחוברים, אבל לא יעמידנה על גב דבר שהוא מוקצה ואסור בטלטול שמא יטול ממנו בידיו להאכילה, אבל מותר לעמוד בפניה שלא תוכל לנטות אלא דרך שם ותאכל מעצמה, שכיון שאינו עומד סמוך למוקצה אין לחוש שמא יטול בידיו (כז):

בדי השלחן

(כב) שם י׳ (כג) סי׳ שכ״ד ד׳, ומה נקרא קש״ק נתבאר לעיל סי׳ קכ״ג, ומש״כ שם ס״א דיש קשר שמותר להתירו במקום צער ונתבאר שם בבדה״ש סק״ה עיי״ש דמיירי בקשר שעשוי להתירו ביומו ואינו בודאי מעשה אומן, מסתבר דה״ה שמותר להתירו כדי שתאכל הבהמה: ועי׳ משנ״ב סקי״ב דגם באוכלי בהמה יש קושר ומתיר (ור״ל שאם היו הקשים קשורים בקש בקש״ק אסור להתירם) וכן מפורש בשו״ע אדמו״ר סי׳ ש״ח מ״ד דסנדל שנפסקה רצועתו בחצר אסור לקשור בגמי לח שמא ימלך ויבטלנו, ונמצא עשה קש״ק: והנה לעיל סי׳ קי״ט י״א נתבאר דמותר לחתוך כלים העשויין מכפות תמרים שיש בהם גרוגרות או תמרים, ובסעי׳ י׳ שם נתבאר דכיסוי תיבה הקשור בהחבל להתיבה מותר לחתוך החבל עיי״ש ובבדה״ש, ויש להסתפק אם כל זה מותר גם לצורך השבת לאכילת בהמה (כג) שם (כד) שם י״ב, והנה בשו״ע אדמו״ר כ׳ שור שמפטמין אותו וגורפין האבוס כו׳, ומ״מ בפנים לא הזכרנו שור שמפטמין אותו, דמסתבר דה״ה בכל השוורים, וכן בח״א כלל מ׳ וכלל נ״ט כ׳ סתם דאסור לגרוף האבוס (כה) שם, מפני שיש שם תבן שנמאס כבר במדרס רגליו והוא מוקצה (כו) שם

י״א

טז) ליקט נכרי עשבים מהמחובר לצורך בהמתו, מאכיל אחריו ישראל את בהמתו, דהיינו שעומד בפניה שלא תוכל לנטות אלא דרך שם ותאכל מעצמה, והוא שאין הנכרי מכירו, אבל אם מכירו אסור שמא ירבה הנכרי ללקוט בשביל בהמת הישראל אם יאכילנה מהם (כח):

סי' קל"ב כמה דינים הנוהגים בבהמה בשבת ובו י"א סעיפים.

א) אסור לחלוב בהמה בשבת שכל המפרק אוכל או משקה ממקום שנתכסה בו, והם שני דברים חלוקים זה מזה, הרי זה תולדת הדש, שהדש גם כן מפרק התבואה מהשבולת, והחולב את הבהמה שמפרק החלב מהדד שהם שני דברים חלוקים שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל חייב משום דש, ובמזיד חייב סקילה וכרת ובשוגג חייב חטאת (א):

בדי השלחן

י"א. ובראב"ן שבת סי' שע"ה כתב שלא ליטול מלפני פרה וליתן לפני חמור וסוס כי לא יאכלו סוס וחמור, משמע דמלפני הפרה שהיא מלכלכת המאכל ברירה אסור ליתן לשום בהמה (כז) שם י' (כח) סי' שכ"ה י"ז ועיי"ש בס"כ מש"כ עוד בזה:

(א) סי' ש"ה כ"ח. והנה זהו דעת רש"י והרמב"ם ורוב הפוסקים הראשונים דחולב חייב משום מפרק, וכן פסקו האחרונים המג"א ואדמו"ר והח"א ושאר פוסקים, והגאון בעל אגלי טל האריך בבירור השיטות ובפנים פסק להלכה כהרמב"ם דחולב חייב משום דש, ובס' שביתת השבת אסף כל דעות הראשונים בזה, דרוב הראשונים פסקו דהחיוב משום דש, וי"מ משום קוצר, וי"מ משום טוחן, וי"מ משום גוזז, וי"מ משום ממחק, וי"מ משום בורר, וי"א דחולב אינו אסור אלא מדרבנן, וסיים דלדינא אין לנו אלא כדברי הרמב"ם שהוא חייב משום דש, אולם הראו לי בס' א' מזמננו שמו משפטי עזיאל שמקיל לחלוב בהמה במקום דליכא נכרי, ובאמת מי שעושה כן הוא חייב סקילה וכרת לדעת הפוסקים שמימיהם אנו שותים. ע"כ מצאתי חובה לעבור על דבריו ולהראות אפיסותם שאין בהם ממש. א) והנה תחלת דבריו בסעי' א' מעתיק לשון הגמ' והירושלמי, ואחרי שכותב דלרבנן (שבת דצ"ה) איסור חולב משום שבות כ' וז"ל ומ"ש ביונק חלב מדדי הבהמה (כתובות ד"ס) דמפרק כלאחר יד ומשום צערא לא גזרו רבנן היינו להתירו אפילו מדרבנן „ובאמת" בחד טעמא סגי

אלא

אלא דהגמ׳ קושטא דמילתא אמרה דגונח אין רפואתו אלא ביונק והלכך הוי מפרק כלאח״י במקום צער עכ״ל. הנה יצא בזה נגד דברי התוס׳ בשבת דע״ג דבעינן תרתי כלאחר יד ובמקום צער, ולא רצו לפרש דבחד סגי, ואיך מרשה אדם לעצמו לכתוב „ובאמת בחד טעמא סגי" כשהאמת הזה היא נגד התוס׳ ונגד רב האי גאון שמביאו בעצמו שם. ובאמת אפילו להרמב״ן דחולב הוא משום שבות ג״כ בעינן תרתי דלא התירו לחולה שאב״ס שבות דרבנן אלא כשהוא בשינוי וכלאחר יד, וכמבואר בר״ן פ׳ חבית (ועי׳ בזה בתשובת רע״א סי׳ ה׳), ובעצמו מביא מש״כ הרמב״ן שלא התירו אלא שבות בשינוי, ור״ל במקום צערא, ולא כמו שהמחבר הזה אומר דאפילו בלא שינוי מותר אלא דקושטא אמרה דגונח אין רפואתו אלא ביונק, אלא אפילו הי׳ מתרפא בלא יניקה ג״כ לא התירו אלא לינק דהוא שבות בשינוי: ב) אח״כ בא לדעת הרמב״ם דחולב חייב משום דש, ומבליט קושית הרמ״ך המובא בכ״מ שהרי הרמב״ם באותה הלכה עצמה בשורה אחת קודם כ׳ דאין דישה אלא בגידולי קרקע ואיך כ׳ אח״כ דחולב חייב משום דש. ואם כי המ״מ שם כ׳ דסברת הרמב״ם שבהמה נקרא ג״ק, הנה התוס׳ בשבת דע״ג ע״ב דחו סברא זו, ומסקנא דמלתא מסיים וז״ל ולכן דינו של הרמב״ם לאסור חולב מדאורייתא משום מפרק הוא סותר למ״ש הוא עצמו שאין עימור ודישה אלא בג״ק וכמ״ש הרמ״ך עכ״ל, הנה במקום לטרוח ולהתייגע ליישב דברי הרמב״ם שלא יהיו ח״ו סותרים זא״ז באותה הלכה עצמה, הטריח עצמו המחבר הזה להאריך דברים ולהראות דוקא כי הרמב״ם סותר את עצמו ושכח על אתר (ח״ו) מש״כ בשורה הקודמת, וכותב את זה בכ״כ פשטות כאלו לא נשאר מקום להצדיק את רבינו משה מהסתירה מיני׳ ובי׳, וכ״ז יען שרוצה בכוונה להחליש את פסק הרמב״ם דחולב חייב משום מפרק למען יקל עליו להגיע אל ההיתר שלו אח״כ, ובעצמו כבר הביא דברי הה״מ שהרמב״ם ס״ל דבהמה הוי גי״ק כנ״ל ואין כאן שום סתירה, אלא שהביא לעומת זה דהתוס׳ דחו סברא זו וס״ל דבהמה אינה גי״ק, ומה זה קושי׳ על הרמב״ם מתוס׳, האם הרמב״ם משועבד דוקא לסברת התוס׳, אלא שהמחבר הזה רצונו דוקא להעמיס סתירה בדברי הרמב״ם. ועי׳ בס׳ שביתת השבת הנ״ל ובס׳ אגלי טל שישבו היטב דברי הרמב״ם שאין בהם שום סתירה ח״ו, וגם מדוע לא העתיק מסקנת התוס׳ הנ״ל דאע״פ שס״ל דבהמה אינה גי״ק מ״מ סיימו דפי׳ הקונטרס אתי שפיר דחולב חייב משום מפרק והלכה כר׳ יהודה דיש דישה אפי׳ שלא בג״ק, ואמנם בתחלת דבריו הביא דברי התוס׳ בזה״ל והתוס׳ קימו פי׳ רש״י וכתבו דהלכה זו היא אליבא דרבי יהודה דס״ל יש דישה שלא בג״ק עכ״ל. והן אמנם כ״כ התוס׳ בדצ״ה, אבל לא הביא מש״כ דע״ג „דהלכה כר״י", ואם הביא ד׳ התוס׳ לדחות סברת הה״מ, למה לא הביא דברי התוס׳ שהם דוחים דברי הרמב״ן במש״כ הרמב״ן במעשה דרכי מרינוס (כתובות ד״ס) דלא התירו שבות אלא בשינוי ובמקום צער, והתוס׳ כתבו דאין נראה לומר כן, ומוכיחים מרבי מרינוס דחולב אסור מה״ת, אלא שכן דרכו להוציא

להוציא מכל פוסק המחצית הצריכה לו להיתרו, מהרמב"ם הוציא דאין דישה אלא בגי"ק, מהתוס' הוציא דבהמה אינה גי"ק, ומתשובת רה"ג שם מוציא דחכמים חולקים על ר' אליעזר וס"ל דחולב הוי שבות (אע"פ שרה"ג פוסק הל' כר"א דחייב משום מפרק): ג) שוב כ' המחבר הזה דמדפסק מרן שמותר לומר לגוי לחלוב בהמתו בשבת כיון שהחלב מצערה, מוכח דס"ל דאין איסור תורה בחליבה, דאל"כ האיך התיר אמירה לנכרי דהא בסי' ש"ו פסק מרן דרק איסור שבות מותר לומר לנכרי לעשותו אם יהי' לדבר צורך הרבה, מוכח דמלאכה דאורייתא אין היתר לומר לגוי אפי' ביש בו צורך גדול עכ"ד. ואין זה כלום, שמדמה חליבה רק לדבר שיש בו צורך גדול, ובאמת מטעם צעב"ח שהוא דאורייתא התירו בזה שבות דאמירה לנכרי הגם שהמלאכה דאורייתא, ותדע דהא כל האחרונים שפסקו כהרמב"ם דחולב חייב משום דש מ"מ התירו אמירה לנכרי לחלוב משום צעב"ח, והדברים פשוטים אין להאריך כראיות, עוד כ' שהרי מרן בכ"מ הביא השגת הרמ"ך על הרמב"ם ולא תי' כתירוצו של המ"מ וזה מוכית שמרן סובר דחולב אינו אסור אלא משום שבות, ככה נעשה אצלו מקושיה של הרמ"ך „השגת הרמ"ך" ואם מרן לא תי' תירוצו של המ"מ סימן הוא שחולק (ח"ו) על הרמב"ם מכח קושי' של הרמ"ך, ואין כדאי להשיב על דברים כאלו, וכאן הראה המחבר הזה סתירת דברי עצמו שנשאר במסקנתו דדעת מרן דחולב אסור מדרבנן, ובסעי' ב' שם כ' וז"ל רה"ג הרי"ף התוס' הרא"ש הטור „ומרן בשו"ע" סוברים דלא הותרה חליבה בשבת לתוך אוכל דכיון דהבהמה אסורה באכילה החולב דומה לדש שמפרק אוכל מתוך פסולת והוא מלאכה גמורה שאסורה מדאורייתא עכ"ל, ואם בחולב לתוך האוכל דעת מרן שאסורה מדאורייתא כש"כ בחולב לתוך הכלי, והסתירה מבוארת: ד) בסעי' ג' דן בחולב ומשליך לאיבוד, ובזה הוא מחמיר, דאם נימא דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופא מ"מ הרי הרמב"ם ס"ל דמלשאצ"ל ג"כ חייב, ולא יצאנו בזה מידי מחלוקת, וגם כיון שבעצם רוצה המלאכה של החליבה משום צער הבהמה, אלא שאינו רוצה את החלב, מפני כך הויא מלאכה הצריכה לגופה ורק במכבה לצורך השמן הוי מלאכה שאצ"ל שאינו רוצה את הכיבוי בעצם, וגם כאן המחבר הזה סותר את עצמו, שהרי בסעי' ד' מביא בעצמו מש"כ התוס' (שבת דקל"ה) דבמקום צערא דגופה מותר לאשה לחלוב בידה ולהוציא חלב שבדדיה וכ' התוס' שם דהוי מלאכה שא"צ לגופה, וממילא גם בחולב לאיבוד הוי מלאכה שאצ"ל (ואפי' למה שיתבאר לקמן דלכ"פ הוי מהצל"ג, ג"כ לא מטעמי' דהמחבר הזה) אלא שהמחבר הזה מתכוין להחמיר בכל תוקף בחולב לאיבוד, וכן בחולב לתוך האוכל הוא מחמיר שם מאד, כדי שיוכל להתיר אח"כ חליבה פשוטה, אחר שלפ"ד אין שום נ"מ בין חליבה פשוטה לבין חולב לאוכל או חולב לאיבוד (ובאמת חולב לתוך האוכל בעצמו מביא דעת כ"פ דמותר ודעת הרמב"ם דפטור אבל אסור, ובחולב לאיבוד ג"כ קיל טפי דאיסורו מדרבנן כאשר יבואר להלן וא"כ כאשר באים לדון למעשה צריכים לבחור האופן שאינו חמור כ"כ), וכמ"ש בסעי' ד' וז"ל

וז"ל והואיל והשלכת החלב לאיבוד או החליבה לתוך אוכל אינן מתירות החליבה, ואין לנו איפוא אלא היתר חליבה ע"י גוי שגם בזה יש לפקפק מאד אם נפסוק להלכה שהחליבה בשבת אסורה מדאורייתא והואיל ולא תמיד ולא לכל אדם נמצאים חולבים לא יהודים ברשותו, מכל טעמים אלו מצדד אני להיתר על יסוד מארז"ל כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעה"ד כו' ועוד שבנדון דידן עיקר המחלוקת הוא אם חולב אסור מדאורייתא או מדרבנן ורשאים אנו לפסוק כמ"ד שהוא מדרבנן, והואיל ויש כאן צעב"ח אתי דאורייתא ודחי איסור דרבנן עכ"ל. ודבריו פורחין באויר במש"כ „ורשאים אנו לפסוק כמ"ד שהוא מדרבנן". האם התורה היא ברשות כל אדם שיהא „רשאי" לפסוק כרצונו, נגד כל הפוסקים העמודים שעליהם נשען בית ישראל, וגם כאן סותר דברי עצמו שכ' בהקדמתו מתשובת הרא"ש וז"ל והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארצה ואם עשה כן זהו עדות שקר אלא אם חכם גדול גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד „בראיות ברורות ונכוחות" הרשות בידו עכ"ל, מה שאין כל זה בנדון דידן, וגם מש"כ שבהיתר חליבה ע"י גוי יש לפקפק מאד, כ"ז הוא הקדמה מצדו להסביר שכיון שגם ע"י גוי יש לפקפק, א"כ אפשר לחלוב בעצמו אע"פ שיש לפקפק, ובאמת איך רשאי אדם להטיל פקפוק ח"ו מדעת עצמו בהיתר מפורש בשו"ע ובאופן הנז' בשו"ע: ה) ומה שטורח שם להביא ראיות שהתירו שבותים משום צעב"ח כמו בהמה שנפלה לאמת המים שמביא כרים וכסתות ונותן תחתי', כ"ז דברים ידועים ואין מזה שום ראי' להתיר החליבה בשבת אפילו לדעת הרמב"ן ואדרבא משם ראי' להיפך שהרי כ' הרמב"ם שם דאסור להעלותה בידים וכו' ע"ז המג"א בסי' ש"ה וז"ל ומשמע דאע"ג דאיכא צער ב"ח אסור דאין לנו לדמות גזרות חכמים זה לזה דיש דברים שהעמידו אפילו במקום כרת וכו' ע"ז המחהש"ק דלהעלותה ולהתיר טלטול מוקצה בידים לא התירו משום צער ב"ח ובשו"ע אדמו"ר שם כ' ע"ז אפילו תמות. (הגם שהא"ר מתיר להעלותה בידים ג"כ אם א"א בכו"כ) וממילא אזדא גם ראייתו מצינור שעלו בו קשקשין דאין לדמות גזרות חכמים זל"ז, (ובלא"ה הרי בצינור לא התירו אלא בצנעא ובחליבה לא שייך צנעא כאשר יבואר לקמן אות ז') וגם אחרי שכל ההיתר שלו מבוסס על הרמב"ן שמצדד דאיסור חליבה הוא מד"ס, למה לא ראה דברי הרמב"ן בעצמו בחי' לשבת דקנ"ד ד"ה והאיכא שכתב מפורש גבי בהמה טעונה משא וז"ל ואין כאן שיתירו ביטול כלי מהיכנו משום צעב"ח דאורייתא וכן בדין שהרי העמידו דבריהן במקום מצוה כדאיתא בפ' המילה, ומ"ש בפ' מפנין (גבי בהמה שנפלה לאמת המים) דאתי דאורייתא ודחי דרבנן היינו משום דאיכא צעב"ח ואיכא פסידא ואי ליכא פסידא לא הוו שרי דהא אמרינן אפשר בפרנסה ואי לא מביא כרים וכסתות ומניח תחתיהן דכיון דאיכא תרתי שרי ליה ביטול כלי מהיכנו שאינו שבות גמור אבל להעלותה כדרכה לא התירו לו מדלא אמרינן ואי לא אפשר להביא כו"כ מעלן כדרכו עכ"ל, מפורש דרק ביטול כלי מהיכנו „שאינו

שבות

שבות גמור״ התירו, אבל שבות גמור אסור אפילו במקום דאיכא תרתי צעב״ח ופסידא, ועוד ראי׳ מיו״ט שאיסור החליבה הוא מדרבנן, ולא התירו אלא לחלוב לתוך האוכל, ואם אין לו אוכלים אסור לחלוב, ולא חששו לצעב״ח והטילו איסור, ומש״כ ראי׳ להתיר שבות משום ישוב אה״ק מהקונה שדה בסוריא דכותבין אונו בשבת ע״י גוי, אדרבא משם ראי׳ דרק אמירה לנכרי התירו ולא שבות אחר, ובנדון דידן דחולב דמפורש בגמ׳ שאסור לר׳ אליעזר מה״ת ולחכמים י״א משום שבות, מה מקום לפלפל להתיר החליבה משום צעב״ח והפסד ממון, האם בזמן הגמ׳ לא הי׳ צעב״ח לבהמות, ואיך אפשר להתיר מה שאסרו חז״ל: ו) אלא שבסו״ד הוא מוסיף ד׳ תנאים להיתר שלו, א׳ שיחלבו בשינוי על ידי כלי לוחץ על הדדים ומוציא חלבם, ב׳ שיעשו בצנעא, ג׳ במקום שאין נכרי, ד׳ שיחלבו קמעא קמעא כפי הצורך להקל החלב מהבהמה משום צעב״ח, והנה מש״כ לחלוב בכלי ע״י שינוי, הם דברים שאין בהם ממש, דאין זה שינוי כלל כיון שהדרך הוא לחלוב בכלי, והכלי נעשתה ביחוד לשם חליבה איזה שינוי ישנו כאן, (ועי׳ רש״י שבת דע״ג ע״ב אין דרך תלישה ופריקה בכך ע״י זריקה אלא או ביד או בכלי), וממילא נפל ההיתר שלו בבירא, אך לו יצוייר אופן של חליבה ע״י שינוי ג״כ לא מהני עפ״י הדין, הן אמנם המחבר הזה כ׳ דבשינוי מותר גם לדעת הרמב״ם וכמו שכן פסק בגונח שמותר לינק וה״ה לצער ב״ח, ולפ״ד נשאלת השאלה למה חתר כ״כ לבטל דעת הרמב״ם דחליבה אסורה מה״ת, כיון שמצא היתר פשוט גם להרמב״ם ע״י כלי שלפ״ד זה נקרא שינוי ומותר, אבל פשוט דזה אינו דעכ״פ גם בשינוי אסור להרמב״ם מדרבנן, ואין להתיר איסור חליבה דרבנן משום צעב״ח, וראי׳ פשוטה כמו לחכמים (שבת דצ״ה) לדעת הרמב״ן דחליבה היא שבות, ובאו חכמים וגזרו בתחלה על החליבה ולא חששו לצעב״ח כלל, וה״ה להרמב״ם בעושה ע״י שינוי אסור עכ״פ מדרבנן ואינו מותר משום צעב״ח, ושאני גונח דהתירו לו לינק דהוי חולה שאין בו סכנה, והקילו בו יותר מצעב״ח, וכ״כ התוס׳ ביבמות דקי״ד וז״ל ואיכא דמפרש דהכא בצער של בהמה איירי שמתקשה לה חלב בדדיה עכ״ל, ור״ל דלכן התירו רק ביו״ט, ואסרו לינק מבהמה בשבת משום צעב״ח, וגם אם נימא דמשום צער הבהמה מותר לינק, א״כ כש״כ משום גונח דהוא חולה דמותר ומה חידש לנו ר׳ מרינוס דגונח יונק, ורב יוסף שאמר הלכה כר׳ מרינוס בדבר פשוט כ״כ, דאין שום סברא לומר דגונח גרע מצער הבהמה, וע״כ דמשום צער ב״ח אסור גם בשינוי, ואפי׳ לדעת הרמב״ן דחליבה אסור מדרבנן לא התירו שבות בשינוי אלא בגונח וצערא דגופא, ולא משום צעב״ח, ועכ״פ כבר נפסקה ההלכה כהרמב״ם ואין היתר גם בשינוי: ז) ומש״כ לחלוב בצנעא ולמד זה מהא דכתובות ד״ס גבי סוגי׳ דגונח שאמרו בצינור שעלו בו קשקשין ממעכן ברגליו בצנעא וע״כ רוצה להתיר גם חליבה בצנעא, וכבר בארנו לעיל דאין למדין חליבה מצינור ואין מדמין גזרת חכמים זל״ז, (ועי׳ מ״א ש״ז סק״ז) ואפי׳ לפ״ד הנה לא דמי כלל זל״ז, דגבי צינור שהוא ענין מקריי פ״א שייך לומר בצנעא שימעך ברגליו

ושום

ושום איש לא ירגיש בדבר, ולא יתפרסם הדבר כלל, ולא יעלה על דעת אדם ענין הצינור כלל, אבל בחליבת בהמות שהוא עסק לכל שבת ושבת להרבה בני אדם שיש להם בהמות והדבר בל״ס יתפרסם שחולבים הבהמות, ולא ישאר בסוד שיחשבו השכנים שאין חולבים כלל, ולא שייך בו צנעא כלל, (וכעין זה במג״א סי׳ תצ״ו סק״ד גבי בני א״י שיצאו לחו״ל שאסורים במלאכה ביו״ט שני אפי׳ בצנעא), ועי׳ בתוס׳ כתובות שם ד״ה ממעכן דבמקום שיבוא לחשדו במלאכה דאורייתא לא מהני בצנעא ואפי׳ בחדרי חדרים אסור, ולכן אסור לשטוח בחדרי חדרים שאם יראו יסברו שכבסן בשבת אבל הכא לא יראו אלא מלאכה כלאח״י דהוי דרבנן ולא אסרו בחדרי חדרים, וכוונת התוס׳ דגבי צינור מי שלא יראה התקון לא ידע כלל שתקנו, ומי שיראה התקון הרי יראה ג״כ שממעכו ברגליו כלאח״י. אבל בשוטח בגדים לייבש, מי שיראה השיטוח יחשוב שכבסן, ולפ״ז גם כאן בחליבה אפילו אם יחלוב בשינוי, מ״מ מי שיראה החלב הנחלב יחשוב שחלבו בלא שינוי דעבר אדאורייתא, וממילא אסור לחלוב אפי׳ בחדרי חדרים, ואין כאן שום היתר דצנעא, לבד מה שבארנו דלא שייך צנעא בחליבה:

ח) ומש״כ שיחלבו קמעא קמעא, כפי הצורך לבהמה לצבע״ח כבר בארנו באות ח׳ דאין היתר כלל לחלוב בעצמו משום צבע״ח. אלא דלפ״ד שמסתפק בחליבה קמעא קמעא, יש לשאול מדוע לא הוסיף גם שיחלבו לתוך האוכל, דעכ״פ לשיטת כ״פ מותר, או פטור, ועיקר טעמו בסעי׳ ב׳ דאין להתיר לתוך האוכל לפי דבעינן שיהא נבלע החלב בתוך האוכל, התינח ברוצה לחלוב כל הבהמה אבל כיון שבא למסקנא לחלוב רק קמעא קמעא, הא אפשר שפיר לחלוב הקמעא לתוך האוכל שיהא נבלע בתוכו, ויקטן האיסור, או שהי׳ צריך להוסיף עכ״פ שהחלב קמעא ילך לאיבוד (אף שנעלם ממנו מה שנאמר בסוחט לאיבוד) דעיקר טעמו לאיסור לפי שעומד נגדו דעת הרמב״ם דמלאכה שא״צ לגופה חייב אבל רוב פוסקים ס״ל דמלאכה שאצ״ל פטור, ולדידהו הוי רק איסור דרבנן, והמחבר הזה חשש לדעת הרמב״ם במלאכה שאצ״ל. ובעיקר איסור החליבה, שבק דעת הרמב״ם וכל הראשונים והאחרונים: ט) ובתשובה שאחריה כ׳ המחבר הזה וז״ל והנה לענין פסק הלכה כבר הוכחתי בתשובתי הקודמת דיש מקום רב לסמוך על דעת הרמב״ן. ובאמת לא הוכיח כלל דיש מקום רב ואפילו מקום בלתי רב, ודברים בעלמא לא הוי הוכחה, ושם טעה בפי׳ הגמ׳ שכ׳ וז״ל עוד ראי׳ לזה ממה דגרסינן (שבת דע״ג ע״ב) בדין האי מאן דשדי פיסא דגרסינן ר׳ אשי אמר אין דרך תלישה בכך ואין דרך פריקה בכך ופי׳ רש״י והר״ן ותולש כלאחר יד הוא ופטור, הרי שגם בתולש ומפרק מג״ק „התירו" כשעושה אותם כלאחר יד אפילו שלא במקום צערא הלכך וע״כ לומר שמה שאמר רבי מרינוס מפרק כלאחר יד ומשום צערא לא גזור, קושטא דמלתא קאמר דבגונח אית בה תרתי, אבל לדינא בחד מינייהו סגי, הנה חשב דמה דאמר רב אשי אין דרך תלישה בכך היינו שמותר לכתחלה לזרוק אבן בשבת לדקל להפיל התמרים שהרי כ׳ „התירו" כשעושה אותם כלאחר יד, ומש״כ רש״י

והר״ן

והר"ן „ופטור" היינו ג"כ פטור ומותר, ועי"ז בנה יסודו דבשינוי לחוד מותר ביונק מבהמה ואין צריך לצערא. וטעה בדבר שתשב"ר לא יטעו בו, דר"א לא התיר כלל, אלא דפטור אבל אסור: י) ובהסכמה על החבור הזה כ' הרב המסכים דאם החליבה איננה לצורך החלב אלא להציל הבהמה מצערה הוי מלאכה שא"צ לגופה, וכל דבריו סובבים אפילו אינו חולב לאיבוד אלא שותים החלב אח"כ ועושה מזה ג' ספיקות א', דלמא הלכה כחכמים דחליבה אינה אלא שבות, ב' דלמא הלכה כר"ש דמלאכה שא"צ לגופה פטור, ואם יחלוב לתוך האוכל יש כבר ספק ג' דאולי הלכה כמאן דמתיר לתוך האוכל ובתלתא ספיקא כו"ע מודים דמותר, ודברים אלו אין כדאי להשיב עליהם, האיך יעלה על הדעת דבחולב ושותה החלב יהי' מלאכה שא"צ לגופה ופטור, וק"ו הדברים, דאפילו אם לא הי' מכוין כלל למלאכת החליבה, אלא שהי' עושה פעולה אחרת שממילא הי' נחלב והוא שותה החלב אח"כ. הרי זה נקרא פסיק רישי' דניחא ליה, דמודה ר"ש דחייב, (עי' שו"ע אדמו"ר סי' רע"ח ס"ד) כש"כ במכוין לפעולת החליבה ושותה החלב אח"כ דחייב, סו"ד שאין בדברי המחבר הזה שום ממש, וחלילה להקל בחליבת הבהמות לכו"ע, ולדעת הפוסקים רובם ככולם ראשונים ואחרונים והלכה נפסקה כמותם שחייב סקילה וכרת במזיד וחטאת בשוגג: יא) ולענין דינא בחולב לאיבוד, הנה המג"א בסי' ש"ך סקכ"ז הביא דעת המ"מ והרשב"א והריב"ש דסוחט לאיבוד מותר לכתחלה, דלא הוי דומיא דדש. אבל בשם הר"ן כ' דמ"מ אסור מדרבנן והובא כל זה בב"י סי' ש"ך, ועי' באג"ט מלאכת דש סקי"ז אות ס"ג בהגה, דבדש גופה ג"כ לא מחייב רק אם צריך לתבואה ולא בצריך לקש. (וצ"ע דא"כ גם צידת מזיקין יהא מותר כיון דא"צ כלל להניצוד), ובשו"ע המחבר שם כ' לענין פקק של פשתן להסירו מהחבית אע"פ שא"א שלא יסחוט יש מתירין והוא דעת הערוך דכיון שאינו נהנה בסחיטה זו הוי פ"ר דלא ניחא לי' ומותר, ויש מתירין משום דדמי לספוג שיש לו בית אחיזה דהסחיטה הוי כמו שמריק מצלוחית, אבל דעת המתירין סחיטה משום שהולך לאיבוד לא הזכיר כלל, משמע דס"ל כדעת הר"ן דעכ"פ אסור מדרבנן, (ואין זה ענין לכבשים שמותר לסחטם לגופן שאינו צריך למימיהן, דהתם דמו לפירות שאינן בני סחיטה ולכן מותר אם א"צ למימיהן כמ"ש המג"א סי' ש"ך סק"ט, ועי' עוד מש"כ בזה בתוס' כתובות ד"ו ד"ה האי והר"ן בסו"פ שמונה שרצים), והתוס' במס' שבת דקל"ה ד"ה מפני הסכנה כ' דמותרת אשה לחלוב בידה ולהוציא חלב שבדדין אע"פ דהיא מלאכה שא"צ לגופה דחמיר איסורא טפי מאיסור טלטול, מ"מ מותר מידי דהוי אמפיס מורסא דשרינן משום צערא. וכ"כ הרא"ש שם, ולא הזכירו היתר זה דהולך לאיבוד, משמע דס"ל דהולך לאיבוד אינו קולא לבד מה דהוי מלאכה שא"צ לגופה, דאם לא כן הרי יש כאן ב' סברות להקל, א' דהוי מלאכה שא"צ לגופה, ב' דהולך לאיבוד וממילא קיל איסורא טפי מאיסור טלטול, ובשו"ע המחבר סי' ש"ל ס"ח שיכולה להוציא בידה החלב המצער אותה. אלמא דס"ל

דהולך

דהולך לאיבוד אסור עכ"פ מדרבנן ואינו מותר אלא במקום צער, ואדמו"ר בסי' שכ"ח מ"א ובסי' ש"ל ח' כ' דחלב ההולך לאיבוד אין בו משום מפרק מה"ת אלא מד"ס, משמע דתפסינן להלכה כהר"ן דעכ"פ אסור מדרבנן, (ובסי' ש"ך י"ז דמותר לשבר חתיכה מהברד ומצרף טעם להיתר שהמים המתרסקים הולכים לאיבוד, והוא מהב"י שם, מבאר שם אדמו"ר ז"ל דאינו דומה לסחיטת פירות שאין המשקה הולך לאיבוד ואין לגזור ע"ז מפני זה, וכמו שכ' שם בסי"ט שאם אין הנסחט בעין ג"כ לא דמי לסחיטת פירות, ואינו מתכוין לדעת המתירין בהולך לאיבוד), וגם דעת הערוך המובא לעיל דאם הולך לאיבוד הוי פ"ר דלא ניחא לי' ומותר אבל במתכוין לסחוט אסור, ודעת ר"י בתוס' כתובות ד"ו ד"ה האי דאע"פ דלא ניחא לי' ג"כ אסור לכתחלה, (ומש"כ בתוס' שם בשם ר"ת דכיון דהנסחט הולך לאיבוד לא הוי מפרק כבר הגיה שם במסוה"ש שצ"ל משום דלא ניחא ליה שרי), וז"ל הרמב"ם בפ"ח מהל' שבת ה"י והחולב לתוך האוכל או היונק בפיו פטור ואינו חייב עד שיחלוב לתוך הכלי עכ"ל, ומבואר מדבריו דאם אינו חולב לתוך הכלי פטור אבל אסור, אע"פ שהחלב הולך לאיבוד, (ואעפ"י דהרמב"ם ס"ל דמלאכה שא"צ לגופה חייב, צ"ל דבחולב לאיבוד ס"ל כהר"ן דלא דמי לדש ואסור מדרבנן, ועי' במחהש"ק סי' ש"ל סקי"ז כ' בשם התו"ש דגם להרמב"ם מותרת אשה לחלוב עצמה בידה ע"ג קרקע מטעם דהולך לאיבוד, מיהו מש"כ שם לצרף דעת המתירין לגמרי לא משמע כן ברמב"ם שכ' דאינו חייב עד שיחלוב לתוך הכלי, משמע דאיסורא איכא אפילו שלא לתוך הכלי וכנ"ל. ובס' שביתת השבת ח"א דנ"ז ר"ל דלהרמב"ם מפרק חייב גם בא"צ לדבר המתפרק, ולפ"ז יקשה מש"כ הרמב"ם דחולב אינו חייב עד שיחלוב לתוך הכלי, וצ"ל דס"ל להרמב"ם דדרך חליבה הוא בכלי, ואם חולב על גבי קרקע הוי שינוי ופטור, וכעין זה כ' האג"ט מ"ד סקי"ז אות נ"ח דמש"כ הרמב"ם דהחולב לתוך האוכל פטור היינו דס"ל דלחלוב לתוך האוכל הוא שלא כדרך חליבה, ולפ"ז מכש"כ בחולב על הקרקע), וביבמות דקי"ד בגמ' דאבא שאול נוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה ביו"ט במקום דאיכא צערא ובשבת לא, והקשו בתוס' שם מכתובות ד"ס דגונח יונק אפילו בשבת, וכתבו ואיכא דמפרש דהכא בצער של בהמה איירי שמתקשה לה רוב חלב בדדיה, וקשה לר"י דלמה היו יונקים והלא היו יכולין לחלוב לתוך הקדירה, (וזה אינו קושי' כ"כ דאולי לא הי' להם אוכלין הראוין לחלב, וכמש"כ התוס' לר"ת שם), ולמה לא הקשו דהא היו יכולים לחלוב לאיבוד משום צער הבהמה, דלדעת המ"מ מותר לגמרי, ולמה התירו לינק דאסור עכ"פ מדרבנן, וע"כ דגם לאיבוד אסור מדרבנן, ובחרו יותר ביניקה, כדי שלא לאבד, או משום דלאיבוד שהוא מלאכה שא"צ לגופה (לדעת התוס' שבת קל"ה) חמיר טפי מיניקה, דהא יש פוסקים דמלאכה שא"צ לגופה חייב וביניקה פטור לכו"ע, (ולדעת ר"נ גאון לקמן אות י"ב גם לאיבוד הוי מהצל"ג), וגם מדהתירו אמירה לנכרי לחלוב משום צעב"ח ולא אמרו לחלוב ע"ג קרקע, מבואר דלא ס"ל כהמתירין לאיבוד, דלהמתירין לאיבוד ממילא

אסור

אסור אמירה לנכרי לחלוב שלא לאיבוד, ועכ״פ היו צריכין לחוש לדעת המתירין לאיבוד ולהתיר אמירה לנכרי לחלוב לאיבוד דוקא דבזה יוצאין כל הדעות, מוכח דתפסו לעיקר דגם לאיבוד הוי איסור דרבנן, (ומיהו אין להקשות דלמה לא תקנו אמירה לנכרי לחלוב לאיבוד דעכ״פ הוי שבות דשבות, דלאיבוד הוי מלאכה שא״צ לגופה (לכו״ע), בזה י״ל אחרי דסו״ס צריכין להיתר אמירה לנכרי התירו ג״כ על מלאכה דאורייתא משום הפסד ממון ישראל, וגם נראה דבמקום שמותר אמירה לנכרי לא הטילו חיוב למצוא שיהי׳ דוקא שבות דשבות, דאל״כ יקשה לפמש״כ בשע״ת סי׳ שכ״א דאם אומר לנכרי שיאמר לנכרי שני לעשות הוי שבות דשבות א״כ למה לא תקנו גם בחליבה שיהי׳ דוקא בסדר הזה ע״י שני נכרים וע״כ כיון שא״א בלתי אמירה לנכרי לא הטילו חיוב לדקדק על איכות המלאכה, ועי׳ לקמן בדה״ש סק״ב). הרי נתבאר דהעיקר שגם בהולך לאיבוד אסור מדרבנן, ודעת כ״פ שהפטור הוא משום מלאכה שא״צ לגופה, וכבר בארנו לעיל אות ו׳ שלא התירו איסור דרבנן בחליבה משום צעב״ח, וכש״כ מלאכה שא״צ לגופה: יב) ואין זה דבר מוסכם דחולב לאיבוד הוי מלאכה שא״צ לגופה, דהמג״א בסי׳ שט״ז סקט״ו כ׳ דבחובל לרפואה חייב, וכ׳ הפמ״ג שם דהוי מלאכה הצל״ג, וכ״כ בא״ר שם סקי״ט, וכ״כ המג״א בסי׳ שכ״ח סק״ג דהוצאת שן מלאכה דאורייתא דהא חובל לרפואה, וא״כ גם בחולב משום צעב״ח, (ובגמ׳ שבת דקמ״ד ע״א שהחולב לרפואה פי׳ רש״י שלא יזיקנה חלבה) הוי מלאכה הצל״ג. ופלא על המג״א שהרי התוס׳ בשבת דקל״ה הנ״ל כתבו באשה החולבת עצמה דהוי מלאכה שא״צ לגופה, ואין לחלק בין חובל לרפואה שכ׳ המג״א לחולב לרפואה, דבחובל לרפואה מיירי שהאיש נחלה כבר וע״י החבלה הוא מתרפא, ואפי׳ הוצאת שן ג״כ הוי חולי שהרי נחלה ממנו כל גופו כמ״ש המג״א שם, הוי מלאכה הצל״ג. אבל באשה החולבת שאיננה חולה הצריכה לרפואה אלא שיש לה צער וכמו שפי׳ רש״י הנ״ל חולב לרפואה שלא יזיקנה חלבה, לא הוי מלאכה הצל״ג, דהא רש״י פי׳ בשבת דקל״ה דהאשה יכולה להסתכן מפני חלבה והסרת סכנה ודאית עם הצער, לא גרע מחובל לרפואה, ובשו״ע אדמו״ר לא הביא כלל הא דחובל לרפואה, ובסי׳ שכ״ח ס״ג כ׳ מפורש דהוצאת שן הוי משאצ״ל, ובמ״מ שם כ׳ אחיו של אדמו״ר מוהרי״ל ז״ל בזה״ל עמ״א סק״ג וסי׳ שי״ו סקט״ו דמשמע דהוי משצ״ל מיהו לפ״ד הרז״ה סופי״ג אפשר לומר דהוי משאצ״ל ודו״ק עכ״ל, (וזו היא הגה ממוהרי״ל ז״ל דבדפוס קאפוסט תקע״ו אין זה כלל, ואח״כ הוסיפו זה בדפוסים האחרים, ומוכח שזו היא הוספת מהרי״ל). והרז״ה הנ״ל כ׳ נקוט האי כללא בידך כל מלאכה שהיא צריכה לדחות נזק מן העושה אותה מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כו׳ וחובל ומבעיר שאינו צריך לגופן אלא לדחות נזק מעליו פלוגתא דר״י ור״ש היא דהיינו מלאכה שא״צ לגופה וזו היא שנחלקו בה בהריגת המזיקין בשבת בפ׳ כל כתבי כו׳ והא דת״ר המוציא ריח רע כל שהוא יש לפרשה בצריך לרפואה לגמר בריח רע, ואח״כ מביא מירושלמי דמוציא מת שיש לו ריח רע

חייב

חייב וגם לרבינו האי ולרבינו נסים ז״ל מצאנו בדברים הללו בחילוף דברינו ואין לנו אלא מה שדעתנו נוטה לו לפי תלמודנו עכ״ל, ודברי רבינו נסים ז״ל מפורשים בפירושו לשבת די״ב ע״א בש״ס ווילנא, שאם ח״ו יהי׳ זה המת סרוח או זאת הנבילה סרוחה ואין יכול לעמוד עמה מפני הריח הרע אזי ר״ש מודה שאם הוציאה חייב חטאת מפני שהיא באותה [שעה] נעשית מלאכה שצריכה לגופה, ואח״כ מביא דצד עקרב שלא תישך הוי מלאכה שא״צ לגופה, מבואר החילוק שאם הנזק עדיין לא הגיעו אלא שרוצה לסלקו טרם שהגיעו כמו צד עקרב שלא תישך הוי מלאכה שא״צ לגופה, ואדמו״ר הצ״צ ז״ל במשניות שבת פ״י דמ״ח ע״א מביא דברי הרשב״א שבת דצ״ד דמשאצ״ל היינו מניעת ההיזק ואין לו הנאה בגופה של מלאכה ועפ״ז כ׳ דגוזז צפרניו בכלי שכ׳ הריב״ש דהוי מלאכה שצ״ל והח״צ סי׳ פ״ב, וכ׳ להסביר דכיון דכבר בא ההיזק א״כ כשמסלקו ה״ז תקון גמור משא״כ צד נחש שלא ישכנו אין כאן תיקון רק מניעת ההיזק שהרי ההיזק לא הי׳ דבוק בגופו עיי״ש, ולכאורה דברי הרשב״א הם כדברי ר״נ גאון ז״ל הנ״ז אלא שברשב״א גופי׳ שם מסיים כדברי הרז״ה דמוציא ריח רע חייב דוקא כשצריך לרפואה, אלא שבדברי אדמו״ר הצ״צ ז״ל אתי שפיר, שמפרש דברי הרשב״א במסלק נזק שהי׳ דבוק בגופו, שכ׳ עוד שם וז״ל וא״ת מוציא מת לקוברו נמי כבר חל ההיזק הוא הטומאה וכשמסלקו זהו תיקון י״ל מ״מ אין ההיזק דבוק בגופו ואינו ניכר התיקון משא״כ בצפרנים שהם דבוקים לגוף וכשמסירם ניכר התיקון עכ״ל, ולפ״ז גם במוציא מת סרוח שהנזק לא הי׳ דבוק בגופו הוי מלאכה שא״צ לגופו, ור״נ גאון ז״ל ס״ל דאפילו בכה״ג ג״כ הוי מלאכה הצל״ג, עכ״פ בחולב לרפואת הבהמה שהנזק דבוק בגופה ודרך הבהמה שהיא צועקת ומבעטת כשסובלת מרוב חלב וניכר התיקון, הוי מלאכה הצל״ג לרב האי גאון ולר״נ גאון ז״ל, (ובאמת ר״נ גאון ז״ל אוסר לאשה כשמקשה החלב בשדים להקל ביד כמ״ש המרדכי בפ׳ המוציא יין ואפשר דלשטתי׳ אזיל דהוי מהצל״ג) וק״ו מהוצאה דמלאכה גרועה היא, ואם מוציא להרחיק הנזק הוי מהצל״ג, כש״כ במלאכת מפרק, וגם לסברת הרשב״א הנ״ל הוי מהצל״ג, גם בס׳ אמרי בינה סי׳ ל״ב מאריך בזה ומביא דברי המג״א דחובל לרפואה הוי מהצל״ג, וכ׳ ע״ד דלדברי התוס׳ בצפרנים לא הוי מלאכה הצל״ג, ואפילו לריב״ש דנטילת צפרנים הוי צל״ג היינו רק בגוזז כמש״כ הריב״ש (הו״ד במג״א סי׳ ש״ג) דבמשכן ג״כ לא היו צריכין לצמר, (אולם מש״כ הא״ב דלרמב״ן בשבת (פ׳ האורג) מבואר דלאו דוקא גוזז רק כל דבר המתיפה ונתקן על ידו הוי מלאכה הצל״ג, הנה באג״ט מלאכת גוזז כ׳ דמבואר מרמב״ן דבגוזז אין המלאכה בגיזה דוקא רק גם בצאן שגוזז אותן, וכ״כ אדמו״ר בסי׳ ש״מ ס״ב אחרי שהביא ד׳ הריב״ש בגוזז, וכ׳ ע״ז במוקף שעיקר המלאכה היא העברת השער והצמר מהעור והצפרנים מהאצבעות, ולפ״ז במפרק דהמלאכה היא בדבר המתפרק ואם אינו צריך לו הוי מלאכה שאצל״ג) ובצ״צ משניות הנ״ל דנ״ב ע״ד אריכות גדולה בענין זה עיי״ש, ועכ״פ

נתבאר דיש כמה דעות בראשונים ז"ל שבחולב לרפואת הבהמה הוי מלאכה הצל"ג, ובס' שביתת השבת הביא משמ"ק פ' אע"פ דעת הר"ש ב"ר אברהם דמפרק בבע"ח הוי תולדה דגוזז והמאירי הביא סברא זו בשם התוס', ולפ"ד אף בחולב לאיבוד חייב, כמו בגוזז שכ' הריב"ש שבמשכן היו גוזזים אף שלא היו צריכים לשער, ומשו"ע אדמו"ר סי' ש"מ ס"ב משמע דתפס לעיקר דעת הריב"ש, וכן לדעת ר"ת בתוס' שבת דע"ג דחולב חייב משום ממחק, א"כ עיקר המלאכה היא בבהמה, ואף שחולב לאיבוד הוי מ' הצל"ג: יג) ואין להקשות מגמ' שבת דקמ"ה ע"א דאיתא התם המחליק בענבים (נחתום המחליק פני כברותיו בענבים שסוחט המשקה על הככר, רש"י) לא הוכשר ר' יהודה אומר הוכשר, ואמר רב פפא שם דפליגי במשקה הבא לאיבוד (שמתחלה נסחט אדעתא דאזיל לאיבוד שהאור שואבו ושורפו, רש"י) ות"ק ס"ל דמשקה הבא לאיבוד לא הוי משקה, וא"כ יש לפסוק כחכמים דפליגי על ר' יהודה, אבל באמת יש חילוק גדול ביניהם, דמחליק ככרותיו בענבים, כוונתו ורצונו הטוב הוא מה שנשרף המשקה באור, הוי משקה הבא לאיבוד, אבל בחולב על הקרקע שבאמת אין רצונו בזה שהחלב נאבד והוא עושה זאת רק כדי שלא יהא מלאכה הצריכה לגופא, ובחול בשום פעם אינו מאבדו, ועכשיו בא לאבדו בע"כ ושלא לרצונו כדי שלא יתחייב משום שבת, לא בטל תורת משקת מעליו, וכן מ"ש בגמ' שם המפצע בזיתים לידע אם הגיעו זיתיו למסוק או לאו (צריך הוא לראות אם שומנו נוח לצאת מיהו המשקה אזיל לאיבוד, רש"י) לא הוכשר ר' יהודה אומר הוכשר, התם ג"כ כך הדרך תמיד כמנסה הזיתים שהמשקה הולך לאיבוד דלא קפדו על זה, אבל בחולב שתמיד אינו עומד לאיבוד ועכשיו הוא מאבדו מפני איסור שבת שפיר הוי משקה, מיהו לפ"ז יש להקשות על הערוך במסוכרא דנזייתא, שאינו מתיר להסיר הפקק משום שהולך לאיבוד, דהא התם תמיד הדרך שהמשקה הנסחט מהברזא הולך לאיבוד ואין מקפידים עליו, וי"ל דס"ל דמה שאמרו בגמ' דמשקה ההולך לאיבוד לא הוי משקה היינו במשקה הבא לעולם מתחלתו לאיבוד שלא הי' שם משקה עליו מעולם, אבל בפקק שהיין הבלוע בו כבר הי' עליו שם משקה לפני שנבלע בפקק (וגם אחרי שנבלע בפקק לא בטיל תורת משקה מיני' דרק משקה הבא לאוכל הוי כאוכל ולא משקה הנבלע בבגד) אסור לסוחטו אפילו כשהולך לאיבוד דשם משקה עליו (ולא ס"ל כרש"י שבת דקמ"ה גבי כבשים למימיהן שכ' דכיון דהמשקה לא גדל בתוכן איסור סחיטתן רק מדרבנן אלא כמ"ש התוס' כתובות ד"ו דהנסחט מהכבשים הוי כמו אוכלא דאפרת), וכ"כ באג"ט מלאכת דש סק"ז אות י"ז דמשקין שבתוך הבגד אף בעודם בבגד תורת משקין עליהם לכל דבר, שו"ר בצ"צ משניות שבת דנ"ט ע"ד שמביא מס' התרומות שכ' דלר"י בתוס' כתובות ד"ו דפ"ר דלא ניחא לי' אסור במסוכרא דנזייתא ואע"ג דמשקה ההולך לאיבוד לאו משקה הוא. דכיון דמעיקרא הו"ל משקה בעין להכי כשחוזר ונסחט אע"ג דהולך לאיבוד משקה הוא והיינו כמש"כ, (אולם לפי מה שיתבאר לקמן

דגם משקה ההולך לאיבוד משקה הוא, צ"ל דמה שכ' ס' התרומות היינו לפי שנסחט שלא לרצון ובכה"ג לאו משקה הוא בזו"ע), ומה דקשה לפ"ז באשה שחולבת על הקרקע מפני צערה שתמיד דרכה לעשות כן כשאין לה תינוק להניקו, ואין לה שום צורך בהחלב בלא"ה, ודמי למפצע בזיתים לידע אם הגיעו זיתיו למסוק, דלא הוי משקה. ומדוע כ' התוס' הטעם משום דהוי מלאכה שא"צ לגופה יבואר לקמן בעה"י, ובאמת גם המ"מ והרשב"א דס"ל דסחיטה לאיבוד מותר כתבו הטעם משום דלא דמי לדש שהדש הוא צריך לתבואה שמפרק מהשבלים. ולא הזכירו כלל סוגיא זו דמשקה העומד לאיבוד דת"ק ס"ל דלא הוי משקה, ומיהו י"ל דס"ל דאע"פ דלא הוי משקה מ"מ יש מקום לאסור הסחיטה מדרבנן כמו תותים ורמונים כיון דהדרך לסחטן, וגם בברזא דהוי משקה מתחלתו ג"כ יש מקום לאסור הסחיטה, ע"כ כתבו הטעם משום דלא דמי למפרק: יך) והנה בגמ' שבת דקמ"ג ע"ב והתנן חלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון (בין שיצא ממנה לרצון בין שיצא שלא לרצון, רש"י) חלב בהמה אינו מטמא אלא לרצון (ואי לא לא חשיב משקה, רש"י) אמר ר"ע ק"ו כו' שהחולב לרפואה טמא והמקיז לרפואה טהור (שהחולב לרפואת הבהמה שלא יזיקנה חלבה טמא דהא לרצון הוא והמקיז דם לבהמתו לרפואה טהור, רש"י) אמרו לו סלי זיתים וענבים יוכיחו שהמשקין היוצאין מהם לרצון טמאים שלא לרצון טהורים כו' (ובתוס' שם שבמסכת מכשירין מסיים לא אם אמרת בסלי זו"ע שהרי תחלתו אוכל וסופו משקה תאמר בחלב שתחלתו וסופו משקה), והנה לשון א' בגמ' שם דלרצון היינו בסתמא, שלא לרצון היינו דגלי אדעתיה דאמר לא ניחא לי, ואיבע"א (דסתמא הוי שלא לרצון) שאני סלי זו"ע כיון דלאיבוד קיימי מעיקרא אפקורי מפקרי להו (ודוקא נקט סלין שהמשקה הנוטף מהן נופל לארץ והולך לאיבוד הלכך מסתמא לא ניחא לי', רש"י), ולפי מסקנת הגמ' דסתמא בלי שום כוונה נקרא שלא לרצון, ורצו להוכיח מסלי זו"ע דשלא לרצון טהורים כן חלב בהמה שלא לרצון טהור, והיינו דומיא דסלי זו"ע שהמשקה הולך לאיבוד, ובחלב בהמה שלא לרצון ג"כ מיירי דהחלב הולך לאיבוד. ואעפ"כ בחלב אשה שלא לרצון והולך לאיבוד טמא דהוי משקה, ומעתה נמצינו למדין דבחלב בהמה ג"כ ההפרש הוא רק בין שיצא לרצון או שיצא שלא לרצון, ולא אכפת לן אם הולך לאיבוד, אלא אם יצא לרצון אפי' הולך לאיבוד הוי משקה, וראי' דהא ר"ע דס"ל דשלא לרצון ג"כ טמא היינו אפי' הולך לאיבוד, דאל"כ מה ראי' השיבו לו מסלי זו"ע, דשלא לרצון טהורים, כיון דזו"ע מיירי בהולך לאיבוד, ובחלב בהמה מיירי כשאינו הולך לאיבוד, ולא דמו כלל זל"ז, וע"כ דשלא לרצון לר"ע טמא אפילו הולך לאיבוד, וחכמים לא פליגי עלי' אלא משום דהוי שלא לרצון, ועוד ראי' מדאמר ר"ע שהחולב לרפואה טמא, והיינו לרפואת הבהמה שלא יזיקנה חלבה, ומשמע ג"כ דהחלב הולך לאיבוד, כיון שאינו חולב אלא לרפואה, דאם שותה החלב א"כ מה לי שמכוין גם לרפואתה, אטו מפני זה יבטל תורת משקה מעליו, וע"כ דמיירי דגלי דעתי' שאינו חולב אלא לרפואה והיינו שהחלב

שהחלב הולך לאיבוד ואפ"ה טמא דהוי משקה, וחכמים מודים בזה. (ומיהו לשון הגמ' שם שאני סלי זו"ע כיון דלאיבוד קיימי „מעיקרא אפקורי מפקרי להו" צ"ע, דלמאי קאמרה הגמ' דאפקירי מפקרי להו, דלכאורה העיקר הוא דסלי זו"ע שהמשקה נופל לארץ והולך לאיבוד גם בסתמא אמרינן דלא ניחא לי' שיזוב מהן המשקה והוי שלא לרצון, וכפי' רש"י שם, ובשאר כלים שאין המשקה הולך לאיבוד י"ל דהוי לרצון עד שיאמר לא ניחא לי, ואפקורי מפקרי להו משמע שאינו רוצה את המשקים והוי תרתי, שאינו רוצה יציאת המשקין, ואחרי יציאתם אינו רוצה המשקים, ואין זה פירוש „שלא לרצון" בכל הסוגיא, אלא שאם אינו רוצה ביציאת המשקין הוי „שלא לרצון" ואם רוצה ביציאתם הוי לרצון, וכמו חולב לרפואה דאע"פ שאינו רוצה החלב מקרי לרצון וכנז'). וכן בגמ' שם דקמ"ד ע"ב בזב שחולב את העז לתוך האוכל דאתכשר בטיפה המלוכלכת ע"פ הדד, ושם הטיפה הולכת לאיבוד ואפ"ה טמא, (מיהו בזה י"ל דאין זה נקרא לאיבוד כיון שיש לו צורך בטיפה ללכלך פי הדד, ואע"פ דרב פפא שם קאמר במחליק ככרות בענבים דלת"ק הוי משקה הבא לאיבוד אע"פ שיש לו צירך בזה להחליק הככר, הנה ר"פ שם ס"ל דמשקה הבא לאוכל לאו כאוכל דמי ולדידי' זב שחולב העז טמא אפי' בלא טיפה המלכלכת), ואפי' בסלי זו"ע שבודאי הולכין לאיבוד אם יצאו לרצון טמאין דהוו משקה כמפורש בגמ' הנ"ל, וכן מפורש בגמ' שבת די"ז ע"א ר"נ אמר רבה בר אבוה טעמים שאדם הולך לכרמו לידע אם הגיעו ענבים לבצירה או לא ונוטל אשכול ענבים לסוחטו ומזלף על גבי ענבים ובשעת בצירה עדיין משקה טופח עליהם, והרי שם המשקה הולך לאיבוד, וכמו מפצע זיתים לידע אם הגיעו זיתיו למסוק דמפורש בשבת דקמ"ה דהוי לאיבוד, ואין לומר דמזלף על גבי ענבים לא הוי לאיבוד, דנשאר מעט על גבי הענבים, דלפ"ז במפצע זיתים שאינו מזלף המשקה על שאר הזיתים דהוי לאיבוד, א"כ החילוק פשוט בין מנסה ענבים דהוי משקה ומכשיר למנסה זיתים דהוי לאיבוד ואינו מכשיר, ומתוס' שבת י"ז ע"א ד"ה גוזרני מוכח דלא ס"ל חילוק זה עיי"ש שמחלקים בין משקה דענבים למוחל היוצא מזיתים דמוחל לא הוי משקה ואינו מכשיר, וע"כ מוכח שפיר מהתוס' דגם לאיבוד הוי משקה אלא דכיון דסוחטו לרצונו לידע אם הגיעו ענבים לבצירה הוי משקה, וכן בגמ' שם רבא אמר גזירה משום הנושכות ופי' רש"י אשכולות הנושכות זו את זו וכשבא להפרידן נסחט המשקה עליהן וכיון דעבד בידים ולא אפשר בלא סחיטה מכשר עכ"ל, הרי דאע"ג דהמשקה הולך לאיבוד מ"מ כיון דעבד בידים ולא אפשר בלא סחיטה הרי זה שיצא לרצון והוי משקה אפילו לאיבוד, (ור"נ שם אפשר דס"ל דלא אפשר בלא סחיטה מפני זה לא הוי לרצון אלא בעינן שיסחוט בידים) : מ[ין] ומה דאיתא בגמ' שבת דקמ"ה הנ"ל במפצע זיתים לידע אם הגיעו זיתיו למסוק דנחלקו ת"ק ור"י ואמר ר"ה ברי' דר"י דפליגי אם משקה הבא לאיבוד הוי משקה, דת"ק ס"ל דלא הוי משקה, וא"כ יקשה מ"ש מסלי זו"ע דלרצון הוי משקה אפילו לאיבוד, הנה בשבת דקמ"ד ע"ב

איתא

איתא ר׳ יעקב אומר מוחל הרי הוא כמשקה ומה טעם אמרו מוחל היוצא בתחלה (בתחלת טעינתן של זיתים, רש״י) טהור לפי שאינו רוצה בקיומו ר״ש אומר מוחל אינו כמשקה, מבואר דלר׳ יעקב המוחל טהור לפי שאינו רוצה בקיומו, אע״פ שיצא לרצון שהרי יצא ע״י טעינת בית הבד (והיינו דוקא במוחל הדין כן ולא במשקה גמור כשמן ויין דאע״פ שאינו רוצה בקיומו הוי משקה). ומעתה ת״ק ס״ל כר׳ יעקב וע״כ אמר דלידע אם הגיעו זיתיו למסוק דהמוחל אזל לאיבוד לא הוי משקה, ור׳ יהודה ס״ל דאע״פ דאזל לאיבוד מ״מ כיון שיצא לרצון הוי משקה, ומ״מ אפשר דמוחל היוצא בתחלה בטעינת בית הבד גם ר׳ יהודה ס״ל דטהור, דהתם עיקר כוונתו ורצונו בטעינת בית הבד להוציא השמן אלא שממילא יוצא המוחל בתחלה ע״כ המוחל טהור, אבל במפצע לידע אם הגיעו זיתיו למסוק הרי מתכוין רק להוציא המוחל והוי יצא לרצון ומכשיר, ומש״כ דרק במוחל אם אינו רוצה בקיומו לא הוי משקה אבל ביין ושמן הוי משקה, זה מוכרח מדרב נחמן המובא לעיל באות י״ד, דמנסה ענביו אם הגיעו לבצירה הוי משקה ומכשיר, אע״פ שהולך לאיבוד, ובמנסה זיתיו אם הגיעו למסוק ס״ל לת״ק דלא הוי משקה, וע״כ דחילוק הוא בין משקה ענבים דאפילו לאיבוד הוי משקה אם יצא לרצון, ובמוחל אם הולך לאיבוד לא הוי משקה לת״ק, וחילוק זה מבואר בתוס׳ שבת די״ז ע״א ד״ה גוזרני בסופו, ועדיין קשה מגמ׳ שבת הנ״ל מהא דמחליק ככרותיו בענבים דנחלקו ת״ק ור״י, ור״פ ס״ל דנחלקו במשקה הבא לאיבוד, והרי בענבים אפי׳ לאיבוד הוי משקה, ולגרסת הרשב״א שם ניחא, דנחלקו אם הוי אוכל או משקה עיי״ש, אבל לגרסת רש״י דלת״ק לא הוי משקה כלל משום דלאיבוד, קשה דמ״ש מסלי זו״ע לרצונו דהוי משקה אפי׳ לאיבוד, ונראה לתרץ דשאני מחליק ככר בענבים שלא הי׳ ניכר המשקה מעולם דמהענב נכנס לככר אבל בסלי זו״ע שהמשקה היוצא מהן ניכר הוי משקה, שו״ר בפי׳ תפא״י מעשרות פ״א מ״ח שכ׳ וז״ל ונ״ל טעמא משום דלא היה עליו שם משקה מעולם דתיכף כשיצא מהענב נבלע בהעיגול, ואפשר דזהו כוונת הש״ס דקאמר דפליגי במשקה הבא לאיבוד עכ״ל, ואפשר דמה״ט פליג ר״ה בר״י דר״י שם על רב פפא וקאמר דפליגי ת״ק ור״י במשקה הבא לצחצחו, ולא במשקה הבא לאיבוד, משום דלא מסתבר לי׳ לומר חילוק זה דאין עליו שם משקה לפי שתיכף שיצא מהענב נכנס בככר (מיהו רש״י כ׳ שם דס״ל דאין זה לאיבוד לפי שהחליק בו את הככר ועי׳ מש״כ עוד בזה לעי׳ סי׳ קכ״ז בדה״ש סק״כ), וכיון שבארנו דגבי טומאה הוי משקה אפי׳ לאיבוד (לבד ממוחל של זיתים) ע״כ גם לשבת לענין סחיטה הוי משקה, אלא משום דלא דמי למפרק, דעת המ״מ דמותר, ולדעת רוה״פ אסור מדרבנן: (טז) ויש לעיין בגמ׳ שבת ד״נ ע״ב דאיתא התם בעו מיני׳ מרב ששת מהו לפצוע זיתים בשבת א״ל וכי בחול מי התירו, קסבר משום הפסד אוכלין, וכ׳ התוס׳ פי׳ בקונטרס להכותם על הסלע למתק מרירותן ומיבעיא לי׳ אי אסור בשבת משום שווי אוכלא ותיקוני אוכלא ופריך ובחול מי התירו דאיכא הפסד אוכלין

שנפסד

שנפסד המשקה הזב מהן עכ״ל, ובתו״י שם כ׳ ע״ז וקשה לפ״ז דבפ׳ חבית גבי דיני סחיטה ה״ל למיתני ועוד מה הפסד אוכלין יש כיון שעושה לתקנם ומפרש ר״י מהו לפצוע לחוף פי״ו ודרך מי זיתים להעביר וללבן עכ״ל, ויל״ע דאיסור סחיטה שבו היכן הלך, ולשיטת הרשב״א דאם המשקה הולך לאיבוד מותר לסחוט לכאורה ניחא כאן דהא המשקה אזיל לאיבוד וכדאמר רב ששת משום הפסד אוכלין, שנפסד המשקה, אבל הרי איתא בשבת דקמ״ה ע״א דתניא המפצע בזיתים היכשר ופי׳ רש״י דניחא ליה במשחא דטייף עלייהו שמתוך כך הם מרבים טעם, נמצא שהמשקה אינו הולך לאיבוד, דטייף על הזיתים ומרבים טעם, ומ״מ אמר רב ששת דהוי הפסד אוכלין לפי שלא כל המשקה נשאר על הזיתים, ורובם הולכים לאיבוד, אבל איסור סחיטה ישנו בזה משום המעט שנשאר על הזיתים. ואין לומר דהתם מיירי במפצע אותם בסל, וכאן פי׳ רש״י שמפצע אותם על „הסלע״ ואזלי לאיבוד, דזה דבר שא״א כלל שלא יהי׳ טייף כלל המשקה על הזיתים אפילו במפצע על הסלע, וחזרה קושיתנו דיהא אסור משום סחיטה, ויותר קשה לפי׳ התוי״ דמפצע זיתים לרחוץ במי זיתים שאינו סוחט לאיבוד, שהרי צריך להמי זיתים, ומיהו לפי׳ רש״י י״ל דכיון דמפצע הזיתים על הסלע גלי דעתי׳ דלא ניחא לי׳ במשקה היוצא מהן, ושפיר מקרי לאיבוד ואתי שפיר לשיטת הרשב״א, ועדיין קשה לשיטת ש״פ דאסור מדרבנן עכ״פ, וי״ל בזה ג״כ דמוחל היוצא מזיתים לא הוי משקה אא״כ ניחא לי׳ בי׳ וכר׳ יעקב שבת דקמ״ד ע״ב דמוחל היוצא בתחלה טהור לפי שאינו רוצה בקיומו, והמפצע על הסלע גלי דעתי׳ דלא ניחא לי׳ במשקה וממילא אפילו ישאר מעט על הזיתים לא הוו משקה, וכגמ׳ יבמות דט״ו ע״ב חבית של זיתים מגולגלים שב״ה אומרים צריכה לינקב ומודים שאם ניקבה וסתמוה שמרים טהורה, דבמוחל של זיתים כיון דניקב החבית וגלי דעתי׳ דלא ניחא לי׳ בי׳ אע״פ שנסתם אח״כ לא הוי משקה (ויש לפרש שם באו״א ואכ״מ) וכיון דלא הוי משקה אין בו איסור סחיטה, אבל לפי׳ התו״י שמפצע זיתים לרחוץ במימיהן הרי רוצה בקיומם ושפיר הוו משקה, ודוחק לומר דבעינן דוקא שירצה אותם לשתיה ואם אינו רוצה אותם לשתיה רק לרחיצה מקרי שאינו רוצה בקיומם, מיהו יש לומר לפי׳ התו״י דהאבעיא מהו לפצוע זיתים בשבת אתיא אליבא דר׳ שמעון שבת דקמ״ד דמוחל אינו כמשקה וממילא אין בו איסור סחיטה מה״ת, וגם אין לאסור מדרבנן כמו תותים ורמונים, דהתם מדרבנן הוו משקה כיון שסוחטם לשתיה, אבל המפצע זיתים שכוונתו לרחוץ במוחל היוצא מהן ולא לשתותם אין עליהם שם משקה אפילו מדרבנן: יז) ומיהו יש לדון בחולב בהמה על הקרקע, כיון דחליבה יש לה שיעור כגרוגרת לדעת הרמב״ם (ועי׳ לאדמו״ר הצ״צ במשניות שבת פ״ח שהביא כל השיטות בשיעור דחליבה), וזה ודאי דבקילות הבא מהדד תיכף ברגע שנפתח אין בו שיעור חליבה, אלא שנוטף והולך עד שנעשה כשיעור וחייב על החליבה משום צירוף שמצטרף בהכלי כשיעור חליבה, אבל

בחולב

בחולב על הקרקע שהולך לאיבוד, יש לומר דקמא קמא כאילו נאבד מן העולם כיון שאינו ראוי עוד לכלום אחרי שנפל על הקרקע, ואינו מצטרף לכשיעור, דהא הפמ״ג בפתיחה לאיסורי שבת נסתפק בקצר ח״ש ונשרף ואח״כ קצר ח״ש אם מצטרף, ומביא שם דבהוצאה ודאי אינו מצטרף. ואין לו ראי׳ שם לחלק בין הוצאה לשאר מלאכות אלא מסברא דנפשי׳ דהוצאה מלאכה גרועה היא, ועכ״פ אם יחלוב מעט מעט, חצי שיעור בכל פעם, שיחלוב ח״ש ויפסיק ואח״כ שוב יחלוב ח״ש, על הקרקע. (הגם שזה דבר קשה לצמצם פחות מכשיעור בשעת חליבה), י״ל דאינו מצטרף, ועכ״פ איסור תורה לא הוי. ומעתה הוי תרתי דרבנן, דחולב לאיבוד וגם פחות מכשיעור, ובגונח יונק במס׳ כתובות ד״ס ע״א שלא אמרו שינק פחות פחות מכשיעור, אפשר דרפואתו הוי דוקא בשיעור שלם בב״א. וגם הפמ״ג הנ״ל כ׳ דכ״ש אכל ח״ש הראשון דעדיף מנשרף וביונק הרי אוכל הח״ש. וגם התם ששותהו ומצטרף במעיו לענין ברכה אחרונה י״ל דמצטרף ג״כ לשבת וכעין דאמר רבא בסוכה ד״ד מגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה והאריכו האחרונים בסברא זו, והתוס׳ בשבת דקל״ה שהתירו לאשה לחלוב עצמה ולא כתבו שתחלוב פחות פחות מכשיעור, התם השיעור הוי מועט מאד כגמ׳ שבת דע״ז ע״ב חלב של אשה כדי ליתן במשיפא וא״א לצמצם כשחולבת שיהי׳ דוקא פחות מכשיעור הזה: יח) ובגמ׳ שבת דקי״ז ע״א גבי הפשטת הפסח בשבת דאמרו בגמ׳ כגון דלא קבעי ליה לעור ופי׳ רש״י אינו צריך לו לעור ואינו מתכוין להפשיט משום עור ולא דמי להפשט אילים ותחשים דמשכן, ופריך בגמ׳ דהא מודה ר״ש בפסיק רישי׳ ולא ימות ומתרץ דשקיל לי׳ בברזי, ופי׳ רש״י בחתיכות דקות מפשיט וחותך דאין דרך הפשטה בכך ולאו מלאכה הוא אלא שבות, והתוס׳ שם כתבו דליכא אפילו שבות דאינו כשיעור חשיבות עור ולא קעביד הפשט, ולפי׳ התוס׳ אפשר דגם בחליבה כה״ג שחולב לאיבוד פחות פחות מכשיעור אפילו שבות אינו. (ובהגהות מלא הרועים הק׳ על התוס׳ דהא ח״ש אסור ג״כ מה״ת. וצ״ל דבחתיכות פחות מכשיעור לא שייך בזה צירוף ששני חתיכות אינם חתיכה א׳ ואינו בגדר מלאכה, וא״כ גם בחולב פחות מכשיעור לאיבוד שאינו בגדר צירוף ג״כ י״ל סברא זו). ואפי׳ לרש״י דבחתיכות דקות (ומשמע אפילו ישנו כשיעור קמיע בכל חתיכה) אין דרך הפשטה בכך ור״ל דהוי שינוי וכלאחר יד, גם בחולב שלא כדרכו בחול אלא בשיעורים קטנים הוי שינוי, אבל שמעתי שבהתחלת החליבה נוטף מעט מעט תמיד. וא״כ לא הוי שינוי כלל, (ומיהו דברי הגמ׳ צריכין לי תלמוד דקאמר כגון דלא קבעי לי׳ לעור ופי׳ רש״י דאינו מתכוין משום עור, ומקשה ע״ז בגמ׳ דהא מודה ר״ש בפסיק רישי׳, ולכאורה אין זה בגדר דבר שאינו מתכוין דהא הוא מתכוין להפשיט העור, אלא שאינו מתכוין לעור, והוי בגדר מלאכה שא״צ לגופה, וכמו בצד מזיקין, וכמו באשה החולבת משום צערה שכ׳ התוס׳ דקל״ה דהוי מ׳ שא״צ לגופה, והן אמנם התוס׳ שם ד״ה דשקיל חילקו

בין

בין הפשטת העור לצד מזיקין לפי המסקנא דשקיל לי׳ בברזי דאין כאן מלאכת הפשטה כלל, אבל לפי הס״ד דגמ׳ שמפשיט העור בב״א וא״צ לו צ״ע לחלק בין הפשטה לצד מזיקין) : יט) אחרי שכתבתי כל הנ״ל בא לידי ס׳ תשובת זכר יהוסף ושם בחאו״ח סי׳ ק״א תשובה לענין חליבה בשבת, ומדלג שם מענין לענין בבקיאות עצומה, ומה שנוגע לדינא מביא דברי הר״ן דבהולך לאיבוד אין איסור רק מדרבנן, כיון שאין דרך דישה בכך, וגם ר״ת בתוס׳ כתובות ד״ו כ״כ, ומותר בצעב״ח, ובד״ה ואם כ׳ מעתה שרי לכו״ע בחולב לארץ לאיבוד דאין דרך דישה בכך וכמ״ש הר״ן במסקנא עכ״ל, ולא זכר שר כל הראיות שכ׳ דאין להתיר איסור דרבנן בחליבה לבד אמירה לנכרי, ובד״ה אלא כ׳ דמ״מ בליכא א״י עדיף לחלוב על הקרקע אם אפשר ע״י קטן, וכמ״א סי׳ ש״ה סקי״ב לענין המראת אווזות, ובד״ה והנה כ׳ בשם חותנו כיון דשיעור חליבה כגרוגרת או כדי גמיעה והא דח״ש אסור מה״ת היינו בדחזי לאצטרופי ובחולב לקרקע תו לא חזי לאצטרופי, וכ׳ עליו דאינו רואה בזה שום ענין להעדיף כח ההיתר דהא כיון דהולך לאיבוד ליכא איסור מן התורה אפי׳ בשיעור שלם דלא הוה כדרך דישה אבל מ״מ איכא איסור מדרבנן לר״נ ותו׳ וממילא בח״ש חזי לאצטרופי לכגרוגרת, ומיהו אשכחן בירושלמי הוציא חצי׳ כו׳ דמבואר דבעי שיהי׳ מח״ש הראשון, אבל אין לדמות ענין הוצאה למלאכה אי חשיב מלאכה מדרבנן עכ״ל, וכוונתי לסברת חותנו, שהיא סברא נכונה דאע״פ שאסור מדרבנן לאיבוד, מ״מ בח״ש דלא חזי לאצטרופי קיל טפי, דהוי תרי דרבנן, ובסוף התשובה מדבר מענין חילוק בין חלב אשה דהוי משקה שלא לרצון לחלב בהמה, ולא נחית לכל מה שבארנו לעיל דלגבי טומאה הוי משקה אפי׳ בזו״ע אפי׳ לאיבוד אם הוא לרצון, ושם ציין לעיין בתשו׳ משכנות יעקב חאו״ח סי׳ ק״ב בהגה ואינו מצוי ת״י : כ) ועתה ראיתי בס׳ מבית מאיר בתשובה לחליבה בשבת סעיף ט׳ אחרי שהביא דברי המרדכי באשה שהכביד לה דדיה דבקרקע מותרת לחלוב משום צער כ׳ ע״ז ואין לחלק בין אדם לבהמה בדין צער ע״י בזה בתשו׳ חו״י סו״ס קצ״א דהוא מדבר דמשום צערא דאדם אין לחלל שבת באיסור תו׳ מק״ו דצעב״ח דאורייתא דלענין צער חמור בהמה מאדם משום דאדם שהוא בר דעת יכול להבליג על צערו דמשוה״כ אבל חייב בסוכה אף שמצטער משום דיכול ליתובי דעתי׳, ובזה כיון דמצינו דבאשה שוחה ומניקתו כש״כ בבהמה ועי׳ בתוס׳ יבמות קי״ד דהא דאמרו שם דמשום צערא מותר במפרק כלאח״י היינו בצערא דבהמה ומותר ביו״ט בעצמו ועי׳ בר״ן פ׳ חבית עכ״ל, הנה בחו״י כ׳ רק די״ל דהקפידה תורה על צער ב״ח דחסירה דעת ונפש המשכלת לסבול משא״כ זה האדם איבעיא לי׳ ליתובי דעתי׳ ולקבל מאהבה אשר יארע לו, והנה כ׳ רק בגדר יש לומר ולא בהחלט וגם פשוט דכוונתו לגבי צער הבא לו מן החוץ כמו אבלות שע״ז שייך הבלגה אבל בצער הגוף כמו באשה שהכביד לה דדיה פשוט דאדם חמור מבהמה ובפרט דרש״י ס״ל בשבת דקל״ה דיש בזה חשש סכנה ובמקום חולי ודאי אדם עדיף מבהמה (ועי׳ לקמן בדה״ש סק״ג מש״כ אדמו״ר

דלדעת

דלדעת הר"ן צעב"ח הבא לו ממילא בתולדתו לא הוי מה"ת), ועוד יש לחלק בין אשה לבהמה עפ"י מש"כ הר"ן סו"פ חבית דסוחט לאיבוד לא דמי לדש וסיים ע"ז וז"ל אלא מיהו כיון דקא סחיט במשקין שדרך סחיטה בהן מיתסר מדרבנן עכ"ל, מבואר דרק במשקין שיש בהן דרך סחיטה אסרו חכמים, ולפ"ז בחלב אשה שאין דרכה כלל בסחיטה, לא אסרו חכמים. אבל בחלב בהמה שדומה למשקין שדרך סחיטה בהן אסור מדרבנן. (ובמרדכי כ' דוקא בכלי אסור דהוי מפרק והוי תולדה דדש אבל בקרקע מותר לחלוב ולא הזכיר "צער" כלל, והמבית מאיר הוסיף תיבת צער מדילי', וי"ל דהמרדכי ס"ל כהר"ן הנ"ל ובחלב אשה שאין בהן סחיטה לא אסרו חכמים). אולם התוס' בשבת דקל"ה לא ס"ל כהר"ן אלא דגם באשה הוי מלאכה שא"צ לגופה ומותר משום צערה, ומה שהביא דברי התוס' יבמות דמותר לינק ביו"ט משום צער הבהמה, אדרבא משום ראי' דבשבת אסור ולא התירו משום צעב"ח מפרק כלאח"י דרבנן, ועי' לעיל אות י"א דו"ל דלאיבוד חמור מיניקה: ובסעי' י"ח כ' דחליבה בשבת בעושה בשינוי דכלאח"י ואיכא צעב"ח ואיכא הפסד גדול וא"א ע"י עכו"ם ליכא במה לאסור, אלא שלא מצא אופן המציאות של חליבה בשינוי, וכבר נתבאר מדברי התוס' יבמות הנ"ל דביו"ט מותר לינק. אבל בשבת אסור אע"פ דיונק הוי שינוי גדול ולא התירו משום צעב"ח: ובסעי' כ"ח מביא דעת הרשב"א דסחיטה לאיבוד מותר, וכ' שם דמחליק בענבים דמתקן בזה את הפת ע"כ לא הוי משקה הבא לאיבוד לגרסת הרשב"א שם, אבל באופן שהולך לאיבוד בלי שום תועלת לא הוי משקה לא לטומאה ולא לשבת, וכבר בארנו לעיל באריכות דגם לאיבוד הוי משקה בין לטומאה בין לשבת והחילוק הוא בין מוחל ליין ושמן ושאר משקים, וגם בארנו דאין לזה שייכות כלל לסברת הרשב"א במפרק והולך לאיבוד: עוד כ' שם דכש"כ דמותר לחלוב בהמה ע"ג קרקע מאשה המצטערת מרוב חלב שכ' הב"ח בסי' ש"ך דמותרת ע"ג קרקע דכיון דהולך לאיבוד ה"ל שלא לרצון ושרי כדאיתא ר"פ חבית עכ"ל הב"ח, ולענין שלא לרצון חמיר אשה מבהמה דחלב האשה מטמא לרצון ושלא לרצון וחלב בהמה אינו מטמא אלא לרצון, והנה ד' הב"ח צע"ג באמת דאיך תלי היתר הולך לאיבוד משום דהוי שלא לרצון והרי באשה מטמא גם שלא לרצון דהוי משקה, ומה זה ענין להתיר מפני זה לחלוב לאיביד, וגם בגמ' שם מבואר דחולבת עצמה הוי לרצין, כיון שרצונה ביציאתו. אע"פ שהולך לאיבוד כמו שבארנו באורך לעיל אות י"ד: ובסיום דבריו כ' בזה"ל וע"ש במחהש"ק (סי' ש"ך סקכ"ג) שכ' דבאינו מניח כלי תחתיו יש להקל דאיכא ג' צדדים להתיר, דלהמ"מ ודעימי' כה"ג אפי' איסור דרבנן ליכא, ואפי' להר"ן יש סברא לסמוך על הערוך כיון דאין כלי תחתיו והמים הולך לאיבור הוי פ"ר דלא ניח"ל, ועוד סברא ג' ע"ש, ובזה בחולב על הארץ דא כא צעב"ח לכו"ע מותר משום צער וכדכ' הב"ח באשה המצטערת מחלבה וכנ"ל וכ"ה בהחלט עכ"ל, והנה מש"כ המחהש"ק דאם אינו מניח כלי תחתיו יש ג' צדדים להתיר, אין לזה שייכות לחולב בהמה, דהתם מיירי

מירי במסיר נקס של פשתן מזהבית דאינו מכוין לכחיטה אלא דהוי פ"ר דלא ניחא לי' דמותר לדעת הערוך, משא"כ בחולב בהמה דמכוין למלאכת החליבה, אין זה בגדר דשא"מ ופ"ר, אלא בגדר מלאכה שא"צ לגופה דלכו"ע אסור מדרבנן, וסברא הג' שכ' המחהש"ק היא סברת הראב"ד בספוג ואין לזה ענין לחולב, נמצא דבחולב לאיבוד אין לנו ג' צדדים להתיר רק סברא א' להפוסקים דמותר לסחוט לאיבוד, וככר בארנו באות י"ב דרוב הפוסקים חולקים ע"ז וס"ל דאסור מדרבנן, ואין לנו ראי' להתיר משום צעב"ח, אולם אם יחלוב פחות פחות מכשיעור, בזה יש לעיין אם להתיר מטעמים שכתבנו לעיל אות י"ז: **כא)** ויש לעיין דאם נימא שמותר לחלוב לאיבוד משום צעב"ח (או בפחות פחות מכשיעור כנ"ז), אם מותר לחלוב זמן מועט טרם שיגיע הזמן הקבוע של חליבת הבהמה אע"פ שאז אין לה צער עדיין, כיון שסו"ס יצטרך לחלוב, ונתעוררתי לזה דלפי מה שבארנו לעיל אות י"ב דבמקום שהנזק ניכר ודבוק בגוף דעת כ"פ דהוי מלאכה הצל"ג, א"כ אם יחלוב זמן מועט קודם בטרם שיורגש הצער והנזק אז הוי מלאכה שאצ"ל לכו"ע: **ודע** דחולב לאיבוד היינו דוקא כשחולב על גבי קרקע, אבל אם מקבל החלב לתוך כלי אע"פ ששופכו אח"כ לחוץ כדי שלא יתטנף הרפת אסור, וכמש"כ הט"ז בסי' ש"ך סקי"ב אם נשפך שכר על המפה לא ישאוב משם תוך כף א' ולשפוך לחוץ דאע"ג דישליכנה לאיבוד מ"מ בשעה שהוא שואב תוך הכף עושה איסור גמור ולא יועיל מה שישפוך אח"כ הכף לחוץ דזהו מעוות לא יוכל לתקון, והא"ר שם כ' דמותר ליטול בכף כיון שדעתו להשליכה מכף, אולם יש להוכיח ממש"כ רש"י בשבת דקמ"ד בחולב לתוך האוכל דלתוך הקדרה מוכחא מילתא דלא למשקה בעי לי' אלא לאוכל, אבל לתוך הקערה (אע"פ שדעתו לערבו אח"כ באוכל) דזמנין דלמשקה קאי לא מוכחא מילתא ואיכא איסור, ולפ"ז בעינן שיהא מוכחא מילתא, וה"נ בחולב לאיבוד אם חולב לתוך הכלי לא מוכחא מילתא דלאיבוד ואסור, וגם בתוך הכלי יצטרפו הפחות פחות מכשיעור לשיעור שלם כנז', אמנם יש עצה לזה שיתן לתוך הכלי תחלה נוזל חריף (כזה שקורין „ליזול") וכל החלב שיבוא לתוך הכלי יהא מושחת ומקולקל ולא ראוי לכלום, והוי לאיבוד ולא יצטרף, וגם בחולב על הקרקע אסור לחלוב על קרקע תיחוח דהוי לישה, וכמו שאסור להשתין על טיט שנתבאר לעיל סי' ק"ל ס"ח, ואין היתר אלא על רצפה קשה, ובזה יש לפקפק קצת אם תיכף כשנופל החלב על הרצפה יהא דינו כנאבד מן העולם שלא יצטרפו השיעורים, לכן טוב לשפוך מקודם על הרצפה נוזל חריף כנ"ל, ואין בו איסור טלטול משום מוקצה, דראוי להשתמש בו בשבת לגרש ריח רע כידוע: ויש לבאר עוד דמה שנוהגין החולבים ללחלח ידיהם בשמנונית קודם חליבה שיהא נוח להם לחלוב, ויש נוהגין למרח על ידיהם משחה שקורין „וואזילין" וזה אסור בשבת משום ממרח, כמו שאסור למרח על ידיו בורית רכה כנז' לעיל סי' קכ"ז בבדה"ש סקי"ג, אבל לטבל ידיהם בשמן מותר:

ב) ומותר לומר לנכרי לחלוב הבהמה בשבת מפני שהיא מצטערת מרוב החלב והתירו אמירה לנכרי מפני צער בעלי חיים (ג). ומכל מקום לא התירו אלא האמירה משום צער בעלי חיים אבל לא שיעשה בשביל הישראל אלא בשביל עצמו, ולכן צריך שיטול הנכרי את החלב לעצמו או יחזור ויקנה החלב מהנכרי בדבר מועט כדי שלא יהא נראה כחולב לצורך הישראל (ג), וכל זה בנכרי שאינו עבדו, אבל עבדו ושפחתו השכורים לו לשנה או לשנתיים אינו צריך לקנות מהם החלב מפני שהם מתכוונים במלאכתם לטובתם כדי שיקבלו כל שכרם בסוף שנתם (ד):

בדי השלחן

(ג) כ׳ המג״א סקי״ג דמ״מ טוב שיחלוב הנכרי לתוך האוכל דהו״ל שבות דשבות, ואדמו״ר ז״ל לא הזכיר זה כלל, צ״ל משום דזה דבר בלתי אפשר כמעט. שהרי צריך להכין אוכל הרבה שיקבל לתוכו כל החלב של הבהמה, ובשבת א״א לשתות החלב, ועד מו״ש יתקלקל האוכל עם החלב, וילך לאיבוד, וכמ״ש לעיל סק״א אות י״א דכיון שכבר התירו האמירה לנכרי התירו אותה אפי׳ על מלאכה דאורייתא, ולא הצריכו שיחלוב הנכרי לאיבוד, וגם לא נהגו כלל מעולם שהנכרי יחלוב לתוך האוכל ולא נזכר בכל הראשונים, ועוי״ל דגם המג״א לא כתב לחלוב לתוך האוכל אלא לפי מש״כ מקודם דהעולם נוהגין כסברא הראשונה (היינו בשו״ע המחבר שם שהתירו לומר לנכרי לחלוב אע״פ שאין הישראל קונה החלב מן הנכרי ומיחזי כחולב לצורך הישראל) לכן החמיר בזה המג״א שיחלוב לתוך האוכל, דכיון שהנכרי עושה בשליחות הישראל לצורך הישראל גרע טפי, אבל אדמו״ר ז״ל שפסק להלכה שהישראל יקנה החלב מן הנכרי, והנכרי עושה לצורך עצמו לא החמיר לחלוב לתוך האוכל, והנה אע״פ שהיתר האמירה לנכרי הוא משום צעב״ח מ״מ לא החמירו שהנכרי יחלוב דוקא מעט חלב כדי שיפיג צערה, אלא הנכרי חולב כל הבהמה כדרכה בחול, וכן המנהג פשוט מעולם, והיינו טעמא שטבע הבהמה שאם אין חולבין כל החלב שבדד בבת אחת ומשאירין מעט מתמעט החלב אצלה ונותנת אח״כ כמות חלב פחות הרבה מהרגלה, והוי הפסד ממון, וכיון שהותרה אמירה לנכרי משום צעב״ח לכולי מילתא הותרה שיחלוב כל הבהמה משום הפ״מ ישראל (ג) סי׳ ש״ה כ״ט, והמג״א כ׳ דמנהג העולם שאין הנכרי נוטל החלב לעצמו ואין הישראל קונה החלב מן הנכרי, וארמו״ר בקו״א אות א׳ כ׳ דכן משמע מלשון השו״ע וב״י שדעתו להקל, ונראה שאדמו״ר החמיר

בדבר

ג) וכל זה לאכול החלב למו"ש, אבל בשבת עצמה אסור אפילו לטלטלו, אפי' חלבה הנכרי מעצמו ואפילו היא בהמת הנכרי, מפני שגזרו חכמים על משקים שזבו מהפירות בשבת מאליהם או ע"י נכרי לאסרם עד למו"ש ובכלל זה גם החלב שנחלב בשבת (כ):

ד) אין רוכבים על גבי בהמה, ולא נתלים עליה, ולא נשענים עליה, שאין משתמשין בבעלי חיים כל עיקר (ו), ואפילו בצדי הבהמה אסור להשתמש, כגון לשפשף התינוק בצדי גבה כדי לשעשעו וכן להסמך לצדה (ז), ואסור לישב בקרון שבהמה מוליכה אותו אע"פ שנכרי מנהיג הבהמה וגם על הדף היוצא מאחורי הקרון אסור לישב (ח), ומי שעלה על גבי בהמה צריך לירד ממנה מיד (ט):

בדי השלחן

בדבר לפי שאפשר בקל לקנות בדבר מועט החלב מן הנכרי, ואפילו בתפוח שאינו ש"פ כמ"ש בה"ל, ועי' בשו"ע אדמו"ר חחו"מ הלכות צעב"ח בקו"א אות ג' דלדעת הר"ן והנ"י יש חילוק בין צערא דממילא הבא לבע"ח בתולדתו (דבזה הוי רק מדרבנן) וצער הבא לידם ע"י סבה מבחוץ (דבזה הוי דאורייתא), ולא ס"ל היתר מהר"ם לחלוב ע"י נכרי בשבת, דצער החלב שבא לבע"ח בתולדתו לא הוי מה"ת ואין לתמוה מה דבהל' שבת, סתם אדמו"ר דמותר אמירה לנכרי לחלוב ולא הזכיר דעת הר"ן ודעימי', די"ל דחחו"מ נתחבר זמן רב אח"כ והלכ' שבת הם מהדו"ק כידוע (ד) שם ל"א (ה) שם ל"ב (ו) שם כ"ג, ועי' באגלי טל מלאכת קוצר סכ"ד שכ' וז"ל אפילו להשתמש באילן או בבהמה תשמיש מבלעדי גופו כגון להניח עליהם דבר או ליקח מהם אסור, ומ"מ להניח על הבהמה דבר לצורכה כגון מרדעת מותר ובלבד שיזהר שלא ישען גופו עלי' כשהוא נותן את המרדעת, וי"א דדוקא באילן אסור ליקח ממנו אבל בבהמה מותר, ודעת רוב הפוסקים כסברא הראשונה, ואף להניח מע"ש שישאר מונח שם בשבת אם הוא חפץ שמותר לטלטלו ואין בו איסור מוקצה אסור גזירה שמא יטלנו בשבת עכ"ל, ובסקמ"ז אות י"ט הביא מאדמו"ר ז"ל שפסק בשלשה מקומות דכל שימוש בבעלי חיים אסור אפי' שימוש דלאו גופו (ז) שם, ובאג"ט שם סכ"ו כ' דרק בשבת עצמו אסור צדדין אבל בין השמשות לא גזרו על הצדדין (ח) שם, ובאג"ט שם כ' דזה חשוב כרוכב על גבי בהמה ממש, וע"כ גם בין השמשות אסור, והגם שבשו"ע אדמו"ר כ' שהקרון נקרא צדדין, מ"מ אסור גם ביה"ש, דהיתר צדדין ביה"ש לא נזכר בשו"ע אדמו"ר ז"ל והאג"ט הוא המקיל בזה, ובקרון גם

האג"ט

ה) **פורקין** משוי מעל גבי בהמה משום צער בעלי חיים, ואינו רשאי להניח המשוי עליה עד מוצאי שבת, ואם הי' המשוי דבר מוקצה ואסור בטלטול, הרי זה מכנים ראשו תחת המשוי ומסלקו לצד אחר והוא נופל מאליו, שזהו טלטול ע"י גופו ומותר (י), או שהוא מתיר החבלים של האוכף שהשקים קשורים בהם והשקים נופלים מאליהם (יא), וצריך ליזהר כשפורק המשוי שלא יסמוך עצמו לצדי הבהמה (יב):

ו) **בהמה** שנפלה לאמת המים, אם יכול ליתן לה פרנסה במקומה מפרנסין אותה עד מוצאי שבת, ואם המים עמוקים שאי אפשר לפרנסה שם מניח חפצים תחתיה, ואפילו כרים וכסתות כדי שתעלה (יג), אבל אסור להעלות הבהמה בידו אם לא עלתה ע"ג החפצים, אפילו אם תמות שם מפני שהיא מוקצה, אבל מותר לומר לנכרי להעלותה, [ומ"מ אין למחות ביד מי שנוהג היתר להעלותה בידים כי יש מתירין להעלותה בידים משום צער בעלי חיים] (יד):

בדי השלחן

האג"ט אוסר (ט) שם כ"ד (י) שם (יא) סי' רס"ו כ"ב, והנה גבי קשים של שבלים הקשורים דמותר להתירן בשבת שתאכל הבהמה כתבו הפוסקים דדוקא אם אינו קשור בקשר של קיימא עי' לעיל סי' קל"א סי"ב ובדה"ש שם, וכאן לא דברו מזה כלל, וכן בסי' ש"ה י"א בחמור הבא מן הדרך ונתייגע וצריך להסיר המרדעת מעליו כ' אדמו"ר שמתיר מתחתיו את החבל שהאוכף קשור בו והאוכף נופל מאליו, ולא הזכיר תנאי שלא יהי' קשור בקש"ק, ונראה משום דמשוי הקשורה על החמור עומדת להתירה ביומו וכן מרדעת, וממילא לא הוי קש"ק, ואף אם הי' קשור בחוזק דאסור להתירו לדעת הרמב"ם אפי' עומד להתירו ביומו משום דהוי ספק מעשה אומן, מ"מ נראה דכאן מותר להתירו משום צער בע"ח, וכמו שהתיר רמ"א ז"ל במקום צערא דאדם, כיון דהוי ספק מעשה אומן, ועשוי להתירו ביומו עי' לעיל סי' קכ"ג ס"א, ומסתבר דגם לחתוך החבלים בסכין מותר משום צעב"ח וכמו שמותר לחתוך החבל מכיסוי תיבה לצורך השבת כנז' לעיל סי' קי"ט י', ועי' לעיל סי' קכ"ג בבדה"ש סק"ב (יב) סי' ש"ה כ"ה עיי"ש בפרטות, ובסי' רס"ו נתבאר איך יתנהג אם היה המשוי דבר המשתבר בנפילתו ולפי שאינו מצוי לא העתקתיו (יג) ואסור לטלטל אח"כ הכרים והכסתות לפי שנשרו במים ושוב אינן ראוין לכלום בו ביום (יד) שם כ"ו, והנה אדמו"ר ז"ל כ' דעת היש מתירין במוקף בחצאי

עיגול

ז) אין מילדין את הבהמה, ולא מסעדין דהיינו לאחוז בולד שלא יפול לארץ, וכן שאר צרכי הולד אסור לטרוח בהם בשבת (טו):

ח) אין מפרכסין לבהמה גלדי מכה ולא סכין מכתה בשמן ודוקא בנמר המכה שעושה לה לתענוג בעלמא, אבל כשלא נתרפאה המכה שיש לה צער ממנה מותר לטרוח בשבילה (טז), ואין מגרדין הבהמה במגרדת מפני שמשרת שער וחייב משום גוזז (יז):

ט) אם אכלה כרשינין הרבה ומצטערת יכול להריצה בחצר כדי שתתייגע ותתרפא, וכן אם אחזה דם יכול להעמידה במים כדי שתצטנן, ואם הוא ספק שאם לא יקיזו לה דם תמות, מותר לומר לנכרי לחקיז לה (יח):

בדי השלחן

עיגול, וסיים ע״ז דיש לסמוך על דבריהם במקום הפ״מ, ומכיון שכ׳ זה במוקף מוכח דלא פשיטא לי׳ מילתא (עי׳ לעיל סי׳ צ״ג בבדה״ש סק״ח), ובד״נ סי׳ כ״ב כ׳ דאדמו״ר ז״ל פסק לסמוך על המתירין במקום הפ״מ, ולא העיר שכ׳ במוקף, וראיתי בא״ר שכ׳ דהש״ג בשם ריא״ז בשם מז״ה מתיר להעלותה בידים ולכן גם מש״כ הרמב״ם דאסור להעלותה בידים היינו כשאפשר ע״י כו״כ לאפוקי ממ״א שלא הבין כן ואשתמיטתי׳ כל דברי הגדולים הנ״ל עכ״ד, אבל ברמב״ן מפורש שאפי׳ א״א ע״י כו״כ ג״כ אסור להעלותה בידים והובא לעיל סק״א אות ה׳, ועכ״כ יותר מסתבר לומר שגם הרמב״ם שכ׳ בסתם דאסור להעלותה ס״ל כהרמב״ן דאפי׳ א״א ע״י כו״כ וכמ״ש המג״א, ומ״מ כתבנו בפנים דאין למחות ביד הנוהג היתר, אחרי שיש מתירין, ואדמו״ר ז״ל לא הכריע לאיסור, וסמכתי על מש״כ הח״א כלל ס״ג ס״ט דאין למחות באלו שאומרים לנכרי לקצור עשבים במקום שאין להשיג שום מאכל אחר דמוטב שיהיו שוגגין ועוד משום צעב״ח, ובנ״א שם כ׳ ע״ז וז״ל ומכ״ש בזה״ז שידוע שלא ישמעו להרעיב הבהמה כל השבת, ובלתי ס׳ שלא ישמעו לנו, ולכן עכ״פ מוטב שלא ימחה בידים ויהיו שוגגין, ובפרט שיש פנים להתיר לכתחלה עכ״ל, ובח״א כלל נ״ט ס״י כ׳ וז״ל בש״ג פ׳ מפנין מתיר להוציאה בידים אם א״א בענין אחר ומדמה זאת לחולב ע״י נכרי וצ״ע דהתם דוקא ע״י נכרי מותר עכ״ל, והדבר פלא דבש״ג שלפנינו לא הזכיר כלל הא דחולב ע״י נכרי (טו) סי׳ של״ב א׳ (טז) שם ב׳, ועי׳ בדברי נחמי׳ סי׳ כ״ב תשובה ארוכה דאסור למשוח בהמה בשבת בזעגעחץ או שפיגיענער (יז) סי׳ תקכ״ג (יח) סי׳ של״ב ג׳, ועי׳

י) דין טלטול בהמה חיה ועוף נתבאר לעיל סימן קי"ד:

יא) דין נתינת מרדעת על חמור ושאר בהמות בשבת והסרת המרדעת בשבת מעליהן, נתבאר לעיל סי' קי"ח סעי' יוד וי"א:

סי' קל"ג דין רחיצה בשבת ובו ז' סעיפים.

א) אסור לרחוץ כל גופו או רובו בחמין בשבת, בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע, אפילו הוחמו מערב שבת, ואפילו לשפוך המים על גופו להשתטף אסור, ואפילו רוחץ כל אבר ואבר לבדו ולא רוב גופו בבת אחת אסור (א):

ב) אבל מותר לרחוץ בחמין פניו ידיו ורגליו או שאר אברים כל שאינו רוחץ רוב גופו, אם הוחמו המים מע"ש (ב),

---

בדי השלחן

בד"נ סי' כ"ב פלפול גדול בדין זה, ובנ"א כלל נ"ט ס"ל דאפי' אם אין חשש שתמות הבהמה אלא שיש לה צער וצריכה להקזה מותר לומר לנכרי להקיז לה כמו שמותר לומר לנכרי לחלוב, ואינו אסור אלא כשהבהמה בריאה ורוצה להקיז דם בכדי שתאכל יותר: כ' במנ"ש סי' פ"ז בשם עקרי דינים דאסור לשפוך מים קרים על בהמתו בשבת בימות הקיץ על כל גופה אע"פ שאינו מדיח גבה וכרסת ע"י שפשוף כיון דאינו רק לתענוג בעלמא וליכא צערא אם לא ירחצנה:

(א) סי' שכ"ו א'. וכ' המנ"ש סי' פ"ו דמותר לרחוץ בפושרין שהוחמו מע"ש ואינו ידוע השיעור דאפשר דכל שהוא יותר מחמימות הרוק או כל שמרגישין בו חמימות מקרי חמין ואסור לרחוץ בהן, ולכאורה נראה דאם אין היס"ב הם בכלל פושרין, וראי' מדפירש אדמו"ר בס"ד גבי הוחמו בשבת דאפילו לא הוחמו אלא מעט שאין היס"ב אסור. משמע דסתם חמין הנז' בכל הסימן הזה מיירי כשהיד סולדת בהם, ומיהו מדברי האחרונים משמע דאפילו אין היד סולדת בהן מקרי חמין: וכ' בחי' רע"א הו"ד בבה"ל דמצטער אע"פ שאינו חולי כל הגוף י"ל דמותר לרחוץ בחמין שהיחמו מע"ש: איתא בשו"ע המחבר ס"ב ואם הביא סילון של מים מעיו"ט „ביו"ט" כחמין שהוחמו ביו"ט, וכ' הבה"ל תיבת ביו"ט לא ידעתי ביאורו וסיים בצ"ע, ופשוט דיש כאן ט"ס ותיבת „ביו"ט" מיותר, ובס' ארץ חיים מביא דבשו"ע הישן משנת שכ"ז אין כל הקטע הזה מתיבת ואם הביא עד ומותרים בשתיה, וכיון שכ"ז ניתוסף בדפוסים שאח"כ י"ל שנפל בזה טעות של תיבה מיותרת (ב) כ' במנ"ש בשם תל"ד דאם נותן חמין שהוחמו מע"ש

אבל אם הוחמו בשבת אפילו בהיתר (ג) אסור לרחוץ בהם אפילו אבר א׳ ואפילו לא הוחמו אלא מעט שאין היד סולדת בהן (ד):

ג) **הרוחץ** ידיו צריך ליזהר שלא יחמםם כנגד המדורה [או התנור] אפילו במקום שאין היד סולדת בו (ה), אם לא ינגבם תחלה יפה, מפני שמפשיר המים שעל ידיו ונמצא כרוחץ בחמין שהוחמו בשבת, אבל מותר להשתטף בצונן אחר שנתחמם אצל האש מפני שאין המים ששופך עליו מתחממים כל כך (ו):

ד) **הרוחץ** בנהר או בים צריך זהירות רבה ואפשר לו לבוא בקל לידי חילול שבת ומפני שאין הכל יודעים ליזהר לכן נתפשט המנהג שלא לרחוץ כלל בשבת כל גופו אפילו בצונן (ז), [ודוקא רחיצה לתענוג, אבל טובלין במקוה לשם טהרה, או טבילה בשבת שחרית לתוספת קדושה אלא שצריך ליזהר שלא לסחוט שערו] (ח), ומותר להסתפג אח״כ במטפחת

בדי השלחן

מע״ש לתוך צונן בשבת לא מיקרי חמין שהוחמו בשבת, ועי׳ לעיל סי׳ קכ״ד ס״י באיזה אופן מותר לערב בשבת חמין בצונן (ג) היינו שהוחמו לחולה (ד) שם ד׳ (ה) דבמקום שהיס״ב בלא״ה אסור מקום מבשל המים שעל ידיו. (ו) שם (ז) סי׳ שכ״ו ו׳, מפני שצריך לנגב גופו יפה כשעולה מהנהר שלא ישארו המים עליו ויטלטלם ד׳ אמות בכרמלית, וצריך שלא לשוט גופו, וגם שלא להשיט שום דבר כגון הקסמין שע״פ המים, ושלא לסחוט שערו, וכ׳ הפמ״ג במ״ז כי גם בנהר עצמו אם הי׳ מים על כל גופו ואח״כ הולך במקום גבוה במים שחצי גופו נראה מבחוץ ג״כ אסור ללכת ד״א (ח) דבמקוה אין החשש של טלטול המים ד״א ולא השטה, רק סחיטת השער ובזה נזהרין בקל, ואעפ״י שכ׳ אדמו״ר בס״ו דהמנהג שלא לרחוץ כלל בשבת היינו רחיצה לתענוג בעלמא שהרי בס״ז האריך אדמו״ר דאדם מותר לטבול מטומאתו, ואשה מותרת לטבול אם לא הי׳ אפשר לה לטבול מקודם שבת, רק אם הי׳ אפשר לה לטבול קודם שבת אינן טובלות לפי שנראה כמתקן למנהגנו שאין רוחצין להקר ואדם הטובל לקריו אינו נראה כמתקן עיי״ש, וא״כ כש״כ בטבילת שבת שחרית שטובלין לשם תוספת קדושה דאין בזה שום איסור, ובס׳ תוספת שבת מתיר לטבול לקריו אפילו בנהר, והו״ד בס׳ נזר ישראל, וכן משמע מסתימת לשון אדמו״ר דאדם מותר לטבול מטומאתו, דהיינו אפילו בנהר, וכש״כ במקוה שאין בה כל

החששות

החששות הנז"ל בסק"ז, והנה במג"א סי' קכ"ח מבואר דאין לבע"ק לטבול בשבת ויו"ט שחרית, והבה"ל הביא מביאור הגר"א ז"ל דמחמיר ג"כ בזה מטעם דנראה כמתקן, ואע"פ שמדינא דגמ' מותר משום דנראה כמיקר מ"מ בזמנינו כיון דנהגו שלא לרחוץ להקר ממילא נראה כמתקן, לפ"ז י"ל דעכשיו שאכשור דרי בנדון זה ורוב הת"ח טובלים בשבת שחרית משום תוספת קדושה דזה מותר אפילו להגר"א ז"ל דלא הוי מתקן כלל, ממילא מותר גם בע"ק לטבול אפי' להגר"א ז"ל, ולא נראה כמתקן דנראה כטובל לתוספת קרושה שכבר נהגו בזה, וכ' עוד המשנ"ב בבה"ל שם וז"ל ודע עוד דאם הוא טהור גמור ורוצה לטבול בשבת בשחרית משום תוספת קדושה אין בזה משום חשש מתקן מצד הדין וכו' וכ"כ בס' תוס' שבת בסי' ר"ס משם הכתבים אך לפי מש"כ מהרי"ל דיפה נוהגות הנשים שאינן טובלות שלא בזמנן משום חשש סחיטה נראה דגם טבילה כזו יש למנוע ודי לנו במה שאנו מקילין לטבול בשבת היכא דהוא צריך לטבילה עכ"ל, ותמיהני עליו אחרי שבעצמו הביא מתוס' שבת משם הכתבים דהיינו כתבי האריז"ל לטבול בשבת שחרית, איך מסיים אח"כ באיסור שלא לטבול, ולא שייך לומר בזה דבמקום פלוגתא בין פוסקים למקובלים הלכה כפוסקים, דהא מצד הדין אין שום איסור, ומי יכול לצאת בחומרא נגד האר"י ז"ל, ומש"כ ודי לנו במה שאנו מקילין לטבול היכא דהוא צריך לטבילה י"ל לאידך גיסא דדי לנו במה שאנו מחמירין מצד המנהג שלא לרחוץ להקר ולתענוג, ולא במקום תוספת קדושה וצד מצוה, ואפילו בחול יש מצוה לטבול קודם התפלה וכגמ' ברכות דט"ו אמר ר"ח ב"א אמר ר' יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפלין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח כו' א"ל רבא לא סבר לה מר כאלו טבל כו' ומדאמר כאלו טבל משמע דטבילה עצמה עדיפא, ושו"ר שראי' זו כתב ג"כ בס' משמרת שלום, ועי' לעיל סי' י"ב בבדה"ש סקי"ט, ובסוף ח"ד בהערות לסי' י"ב הנ"ל, וכש"כ בשבת שחרית שכתבו המקובלים לטבול, וכ"כ בילקוט ראובני עי' לעיל סי' פ"ג בבדה"ש סק"א, ומה שסמך על דברי מהרי"ל דיפה נוהגות הנשים שאינן טובלות שלא בזמנן משום חשש סחיטה, אין מזה סמך כלל, חדא דטבילת שבת שחרית דמי לטבילה בזמנה, שהרי א"א לטבול מקודם השבת במקום שבת, ועוד שהנשים טובלות לאחר השבת, וטבילת שבת שחרית זמנה עוברת, ונמצא עוקר לגמרי ענין הטבילה בשבת שהמקובלים דברו בשבחה, ותו דהרי המהרי"ל נקיט תלתא טעמי משום סחיטה ומשום שנושא מים שעליו ומשום שיטת גופו וקסמים כמ"ש בשמו המג"א סק"ח, וצ"ל שבזמנו היו הנשים טובלות בנהר כאבוה דשמואל דעבד להון מקיאות לבנתיה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי (שבת דס"ה) ולפי שבנהר יש ג' טעמים למנוע הטבילה בשבת ע"כ נהגו לאסור הטבילה לגמרי אפילו במקוה, שאם ינהגו לטבול במקוה יבואו לטבול גם בנהר, אבל משום טעם דחשש סחיטה לחוד לא אסר המהרי"ל כלל, ובב"י יו"ד סי' קצ"ט ז"ל כ' הכלבו אני תמה היאך אשה יכולה לטבול בליל שבת ויו"ט היאך תנצל מסחיטת

שיער

שיער ולכך אני אומר שראויה הטבילה לדחות עד מוצאי שבת ויו"ט והב"י כ'
ע"ז דחששא דסחיטת שער אינה כלום עיי"ש. וא"כ בזמננו שכמעט בכל
המקומות הותקנו מקואות לטבילה ואין כאן כל החששות הנ"ל שבנהר רק חשש
סחיטה, אין לבטל מפני זה הטבילה, ופליאה עצומה על המשנ"ב שכ' בדברי
מהרי"ל רק חשש דסחיטה, ותו אין לדמות אנשים לנשים, בעניני זהירות,
דפשוט דאנשים זהירי טפי, וגם נשים מקפידות יותר על הגוי ושלא יורטבו
בגדיהן מהמים שיזובו אח"כ משער הראש ובקל יבואו לידי סחיטת השער,
ונשים שחצניות הן כבסי' ש"א. ע"כ אין להחמיר כלל שלא לטבול בשבת
שחרית ואדרבא מצוה קעביד, וכן הי' מנהג האר"י ז"ל, ומנהג רוב הת"ח
בירושלים מקדמת דנא כמ"ש הרב מזבח אדמה וה"ד בס' ארץ חיים, וכן המנהג
פשוט האדנא בעה"ק ירושלים ת"ו בין הת"ח מכל העדות חסידים ופרושים
וספרדים: ובס' מנחת שבת סי' פ"ו מלמד זכות על הנוהגין להפשיר המקוה
בשבת ע"י נכרי: וכ' בשם תל"ד דמותר לשפשף גופו כדי להסיר המים שעליו:
וכ' בס' בן איש חי שנה שני' פ' פקודי וז"ל והטובל בשבת לא יסחטו השערות
שלהם אלא יביאו מטפחת גדולה המיוחדת לניגוב ויתנגבו בה ויקנחו בה פניהם
וראשם ואע"ג דע"י הקינוח נסחט השער הוי סחיטה כלאחר יד וכיון דסחיטת
שער דרבנן התירו בכה"ג משום דהוי כלאחר יד והמים הנסחטין הולכין לאיבוד
ועכ"ז לא יקנח בכח אלא בנחת לאט לאט עד שיבלעו המים שבשער במטפחת
ויש חסידים שאין מקנחים שערות הזקן אלא מנפצים אותו בידם ויניח שתתנגב
מאליה, וכאשר שותה האדם מים או שאר משקין נכון להזהר לבלתי יסחוט
שער השפה בידו אלא במטפחת עכ"ל, ובמנחת שבת סי' פ"ו כ' דמי שבא
ממקוה ופניו וזקנו עדיין לחים מותר לקנח פניו ואין בזה חשש סחיטה, ואינו
מובן למה לא יקנח פניו תיכף בצאתו מהטבילה, ובעצמו מביא שם בסמוך
מהגה"ק א"א מבוטשאש שאין שום חשש פ"פ על הנוהגין לרחוץ פניהם גם
במקום השערות ולנגב פניהם בש"ק גם אם הי' ברור שהוא בגדר פסיק רישי',
וסחיטה בשערות כלאחר יד ע"י שמשים כובע על ראשו קיל ע"כ, וי"ל בזה
כמש"כ הט"ז בסי' שכ"ו סק"ב דהולך בר"ה ומטר סוחף על ראשו ועל לבושו
מותר לטלטל המים שעליו מפני שא"א להמנע מזה שהאדם הולך בר"ה ופתאום
בא מטר עליו ולא גזרו בי' רבנן, וכן להשתין בשלג התירו בימות החורף שכל
הארץ מכוסה בשלג, וגם כאן א"א ליזהר כלל לרחוץ פניו ולא יגע במקום
השערות, וגם א"א ליזהר לקנח פניו במקום החלק דוקא ולא יקנח השערות,
והרוחץ פניו ולא נגבם יפה פניו מתבקעות או עולה בהם שחין כבסי' ד' כ',
וכיון שסחיטת שער דרבנן וגם הולך לאיבוד, לא גזרו בי' רבנן: ובס' ישועות
חכמה כ' ואותן אנשים שדרכם בחול כשעולין מן המקוה משפשפין בידיהם את
הפנים והעינים כדי להסיר קצת מים שבעפעפים וכשאינם עושים כן קשה להם
לפתוח העינים צריכין ליזהר שלא יעשו כן בשבת כי הוא סוחט ממש המים
משער שבעפעפים והוי פ"ר דניחא לי' כדי שיוכל לפתוח עיניו בלי צער, ואין
דבריו

או בסדין כמו שנתבאר לעיל סי׳ קמ״ז ס״י, ומותר לעמוד על שפת הנהר ולרחוץ ידיו בנהר רק שיזהר לנגב ידיו יפה מיד שהוציאם מהנהר קודם שילך ד׳ אמות (ט):

ה) אסור לרחוץ בדבר המשיר שער, דחייב משום גוזז (י),

בדי השלחן

דבריו מוכרחים, שהרי גם כשרוחצין הפנים בבוקר נכנס מים בעפעפים, וכשמשפשף פניו נסחט המים, וגם הרי בידים יש גם כן שערות ואסור לרחוץ הידים בדבר המשיר שער כמ״ש לקמן בסק״י, ואעפ״כ מותר לשפשף הידים בלי פקפוק, ועי״כ דכיון דלא אפשר לא גזרו רבנן בזה, וה״ה כשעולה מן המקוה אינו מחויב להצטער, וגם אפשר דשערות שעל הידים אין בהם איסור סחיטה, דסחיטה לא הוי רק בקיבוץ של שערות הצפופות זו לזו שהמים כאלו נבלעו בתוכם, אבל בשערות נפרדות זו מזו כאלו שעל הידים אין בהם סחיטה, וה״ה לשער העפעפים שאינן צפופות זל״ז ואינן שוכבות זו על זו דאין בהם סחיטה: וצ״ע בגמ׳ שבת ד״נ דמבואר דלא יחוף שערו בנתר ובורית מפני שמשירים השער, תיפוק לי׳ דאפילו לרחוץ ראשו ולחוף בידיו בלבד יש לאסור דאתא לידי סחיטה, אע״פ שאינו מתכוין לסחוט רק לחפוף ולנקות ראשו, מ״מ פסיק רישי׳ הוא, ואע״פ דלא ניחא לי׳ הסחיטה באמצע הרחיצה דעת כ״פ דפסיק רישי׳ דלא נח״ל גם בדרבנן אסור, ועוד יל״ע בגמ׳ שם דאיתא התם אבל פניו ידיו ורגליו מותר (לחוף בנתר וחול) ופריך הא מעבר שער ומתרץ איב״א בקטן ואיב״א באשה ואיב״א בסריס, ופי׳ רש״י דלית להו זקן, וקשה מידיו ורגליו, דגם בהו איכא איסור דהשרת השער כמ״ש הרי״ף, ותו דגבות עינים איכא לכולהו, אם לא שנאמר דקי״ל דנתר וחול אינו משיר שער דגבות עינים רק שערות הראש ועי׳ בתוס׳ שם ד״ה במאי וצ״ע: ופשוט דמי שקם בשבת משנתו וראשו כבד עליו דמותר לשפוך מים על ראשו, ולהניח אח״כ מטפחת על ראשו בקלות כנז״ל בס׳ בן איש חי, ואינו אסור משום חשש סחיטה, הגם דאין בזה מצוה כמו טבילה, מ״מ כיון שמצטער אם לא ירחוץ יש להתיר, כיון דמצד הדין לעולם מותר, רק שנהגו שלא לרחוץ, ובמקום צער אין להחמיר (מ) סי׳ ש״א סס״א, ויש להעיר על טה״ד בסעי׳ ס׳ שם שכ׳ בזה״ל „שפ״א גזרו שלא לרחוץ מפני הבלנים שהיו מחממין חמין בשבת ואמרו מע״ש הוחמו ואח״כ ראו שאין הדבר עומד וחזרו והתירו״, והנה באמת לא התירו לרחוץ בחמין אלא בחמי טבריא ע״כ פשוט שיש כאן חסרון ב׳ תיבות „בחמי טבריא״ ויותר נכון שחסר כאן שורה שלימה אחר תיבות מע״ש הוחמו וכן צ״ל וגזרו גם על חמי טבריא שהיו רוחצין בחמי האור ואמרו בחמי טבריא רחצנו ואח״כ ראו שאין הדבר עומד כו׳ (י) סי׳ שכ״ו ח׳, ומבואר בגמ׳ שבת ד״נ ע״ב דאפי׳

ידיו

ומותר לרחוץ במורסן דהיינו שטובל ידיו הלחות במורסן ומשפשף בהן (יח), אבל ליתן מים על המורסן אסור משום לישה, ולעיל סי' קכ"ז ס"ה נתבאר דין רחיצה במלח ובורית (יב):

ו) **אסור** ליכנס למרחץ אפילו להזיע בלבד, ויש אומרים שאפילו לעבור במרחץ במקום שיכול להזיע אסור אע"פ שאינו מתכוין להזיע (יג), אבל מותר לרחוץ כל גופו ולהזיע בחמי טבריא (יד), כשהמים הם בקרקע, אבל אם הם בכלי אסור (טו):

ז) **אין** מגרדין בכלי המיוחד לכך דהוי כדרך חול, אלא אם כן היו ידיו או רגליו מטונפות בטיט, ואם היה לו מגרדת המיוחדת לשבת מותר (טז):

בדי השלחן

ידיו ורגליו אסור לפי שמשיר השערות שעליהן, ועי' בתוס' שם ד"ה במאי, ומפורש ברי"ף עפר לבינתא שרי למימשא בי' ידי', לפי שאינו משיר שער, ומוכח דדבר המשיר שער אסור לרחוץ בו ידיו (יח) שם ט' (יב) ואע"פ שיש מתירין לרחוץ בבורית, הסכמת האחרונים לאיסור, וכ' המשנ"ב דמשמע מרש"י דבורית משיר השער, והוי איסור דאורייתא לרחוץ ידיו בבורית (יג) סי' שכ"ו י"ב, וכ' המשנ"ב דהעולין מבית הטבילה ולובשין בגדיהם במרחץ צריך ליזהר שלא לשהות הרבה כדי שלא יבוא לידי זיעה (יד) שם ב'. ובמקום שאין דרך לרחוץ בחמי טבריא אלא לרפואה אסור לרחוץ בהם בשבת לרפואה אפילו אינו שוהה בהם (סי' שכ"ח מ"ח), ומש"כ ובמקום שאין דרך, וכן הל' במג"א, הגם שחמי טבריא הם רק בטבריא ולא שייך לומר ע"ז „ובמקום" כיון שאינם במקומות הרבה, פשוט דהכוונה לא דוקא על חמי טבריא, אלא כל מעינות חמין בכלל ושאר מעינות שנזכר שם כגון מי גרר ומי חמתן, וחמי טבריא לדוגמא נקטו, ע"כ שפיר כתבו „ובמקום" (טו) שם א' (טז) סי' שכ"ז ג', ונראה דה"ה במברשת שקורין „בארשט" העשויה משערות בע"ח שרוחצין ומשפשפין בה' אם אינה מיוחדת לשבת אסור לרחוץ בה, דהוי כדרך חול, אבל במיוחדת לשבת מותר, אם משפשף במברשת יבשה על ידיו או רגליו הרטובות, אבל לטבל המברשת במים ולרחוץ בה כדרכו בחול יש לאסור, דאולי חייב על השריה במים משום כיבוס, הגם דבעור אמרינן שרייתו לא זהו כיבוסו, אבל שערות אולי דינם כבגד דשרייתו זהו כיבוסו, (אבל על השפשוף אין לומר דהוי כביסה, דהא הוי דרך לכלוך) וגם בשעה שרוחץ בו נסחט המים מהשערות והוי פ"ר:

בנל"ך ואע"י

הערות

בבדה"ש סי' קכ"ז סק"ו, מש"כ סברא דחמאה שנימוחה לא הוי נולד לפי שחוזר ונקפא, כעין ס' זו בגמ' שבת דע"ד ע"ב האי מאן דארתח כופרא חייב משום מבשל פשיטא מהו דתימא כיון דהדר ואיקושא אימא לא קמ"ל, הרי דאפילו לענין חיוב מבשל הו"א דכיון דחוזר ונקשה לא יתחייב וקמ"ל דחייב משום מבשל לפי שעשה פעולת בשול. אבל לענין נולד שפיר מסתבר דכיון דמאליו חוזר ונקפא לכמות שהי' מקודם לא מיחשב נולד מה שהוא נימוח לפי שעה:

בבדה"ש סי' קכ"ט סק"ג, מש"כ בדעת הרשב"א דלישה מותרת סמוך לאכילה, עי' מש"כ בזה בבדה"ש סי' ק"ל סקי"ב:

בבדה"ש סי' ק"ל, בענין מכה בפטיש באוכלין, בסוף אות ו', מש"כ דתיקון אוכל לא הוי מב"פ, יש להוסיף ראי' מגמ' שבת ד"נ ע"ב בעו מיני' מרב ששת מהו לפצוע זיתים בשבת א"ל וכי בחול מי התירו, קסבר משום הפסד אוכלין, וכ' בתוס' פי' בקונטרס להכותן על הסלע למתק מרירותן ומיבעיא לי' אי אסור בשבת משום שווי אוכלא ותיקוני אוכלא, והנה על תקוני אוכלא מובן מה דאיבעיא להו לפי שזה באמת מחלוקת רב הונא ורב יהודה בשבת דקנ"ה ע"א דרב הונא סבר למטרח באוכלא טרחינן לשויי אוכלא לא משוינן ורב יהודה סבר שווי אוכלא משוינן מטרח באוכלא לא טרחינן, אבל רב ששת שהשיב להם וכי בחול מי התירו משום הפסד אוכלין קשה דעכ"פ הי' לו להשיב להם לענין שבת ג"כ, דנ"מ למקום אחר אם מותר לתקן אוכלא, וע"כ דר"ש ס"ל דמשום שבת אין איסור כלל כר' יהודה דשווי אוכלא משוינן ע"כ לא השיב להם לענין שבת, אלא דטעם א' לאסור בחול ובשבת משום הפסד אוכלין, ומוכח מכאן דאין מב"פ באוכלין, דאל"ה יש לאסור לפצוע זיתים משום מב"פ, דידוע דזיתים כמות שהן אינן ראוים לאכילה כלל משום מרירותן, וההמתקה של הזיתים הוי גמר מלאכתן כמו מדיח קוליס האספנין בחמין, אלא שיש כמה אופנים בתקונן, יש ששורין אותן במי מלח, ויש שמולחין אותן, אלא שמתוך שהן קשין ואין המלח נדבק בהם מפצעין אותן תחלה לרככן כמבואר בשבת דקמ"ה המפצע בזיתים כו' לסופתן במלח עיי"ש ברש"י, ויש שאין מולחין אותן אלא שמוציאין מרירותן ע"י הפיצוע לבד וכדבעו מיני' מרב ששת, והו"ל לאסור משום מב"פ, ולא דמי להא דתניא בשבת דקמ"ד ע"ב סוחטין בפגעין ובפרישין ופי' רש"י ד"ה כרב חסדא דהיינו למתק הפרי ולא לצורך המשקה וכ"כ התוס' שם ד"ה ה"נ, ולא אסרו משום מב"פ, דמסתבר דהתם הפרי ראוי לאכילה גם בלא הסחיטה, וגם לא תמיד סוחטין אותן ולא הוי גמר מלאכתן, אבל זיתים שהם מרים בתכלית ואינם ראוים לאכילה בלי מיתוק, שפיר הוי המתקתן גמר מלאכתן (ועי' בס' ארץ חיים יו"ד סי' של"א דיש מחמירין בזיתים שקונים מן הגוים וכובשים אותם במלח שחייבין במעשר שנגמר מלאכתן ביד ישראל), ומוכח מכאן דאין מכה בפטיש באוכלין, ומיהו מהא דרב יהודא בשבת דקנ"ה הנ"ל דשווי אוכלא משוינן אין ראי' למב"פ, דהתם מיירי לפספס את

חזירין

הזירין דלא נעשה שום שינוי בהאוכלין וכמ״ש בס׳ שביתת השבת ח״א בד״ט סוף ע״ד, אבל ממפצע זיתים שנעשה בהם פעולה ניכרת ונמתקה מרירותן מוכח שפיר דאין איסור מב״פ באוכלין:

בבדה״ש סי׳ ק״ל בענין מכה בפטיש באוכלין אות י׳, מש״כ שם דתיקון אוכל בלא סרך מלאכה דהיינו ע״י שריה בצונן מותר, יש להוסיף דלפעמים אסור לתקן אוכל בשבת כשהוא מעשה אומן, עפ״י דברי הירושלמי פ׳ שמונה שרצים ה״ב, (המובא בבדה״ש הנ״ל קודם התחלת ענין מב״פ באוכלין) על המשנה אין עושין הילמי בשבת אבל עושה הוא מי מלח וטובל בהן פתו ופריך הירושלמי מה בין הילמי ומה בין מי מלח ומתרץ הילמי צריכה אומן (שאין כל אדם יכול לעשותו. קה״ע) מי מלח אין צריכה אומן, דמתבאר מהירושלמי דתקון אוכל הצריך אומן אסור לעשותו בשבת, וגם במג״א סי׳ שכ״א סקכ״ה מהש״ג גבי ייגומלין שלא הותר אלא׳ לערבן ולאכלן כמות שהן אבל לטרוף אותן יפה ולסננן אסור שזה טורח יותר ואומנות גדולה ותיקון גדול הוא זה והרי נאסר לטרוף אפי׳ בחרדל הנילוש כבר עכ״ל, הנה עיקר טעמו לאיסור משום דהוי אומנות גדולה ותיקון גדול וזה כהירושלמי, ואע״ג דבגמ׳ דילן דק״ח ע״ב משמע דאיסור הילמי אינו משום מעשה אומן, י״ל דס״ל דהילמי ג״כ לא צריכה אומן, ומהסוגיא שם מוכח דהילמי היינו מי מלח מרובין ובירושלמי מפרש הילמי מי מלח עזין, ובגמ׳ דילן איתא זה בברייתא דתני רבי יהודה בר חביבא, ויל״ע בר״ח שם שמביא הירושלמי ואכמ״ל, עכ״פ לעיקר הדין דמעשה אומן אסור י״ל דאין הבבלי חולק על הירושלמי:

הערות לקצות השלחן ח״א

בקצוה״ש סי׳ ה׳ ס״ו, למש״כ שם דאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בברכות השחר לא יברך אותם עד אחר ע״ה, יש לבאר דהנוסע בספינה אינו מחויב בברכת רוקע הארץ על המים, דברכה זו נתקנה כשמניח רגלו בארץ כמ״ש בבדה״ש שם סקט״ו, וכיון שהספינה אינה על הארץ רק על המים, אינו חייב בברכה זו, ומברך רק על מנהגו של עולם, לכן לא יברך עד אחר ע״ה:

בקצוה״ש סי׳ ח׳ סי״ז, בסדר חליצת התפילין, יש להוסיף מש״כ בשער הכוונות דנ״א שיסיר תש״ר ויניחנה בכיס, ויסיר תש״י ויניחנה בכיס, ואח״כ יסיר הטלית, ובס׳ שנות חיים הבאתי זה מקשר גודל להחיד״א ז״ל, ונראה דהיינו דומיא דהנחת התפילין דאסור להוציא תש״ר מהכיס עד שיהי׳ כבר התש״י על הזרוע, כן בחליצתן לא יסיר התש״י עד שיהי׳ התש״ר מונח בכיס:

בבדה״ש סי׳ י״ג סק״ב, מש״כ שם אין ד׳ מילין מע״ש עד נה״ח, צ״ל יש ה׳ מילין:

בקצוה״ש סי׳ י״ט סי״ז, לסגור עיניו בשעת קריאת פסוק שמע, יש להוסיף מש״כ בשער הכוונות דנ״א שיסגור עיניו בידו הימנית עד שישלים

בשכמל״ו

הערות לקצות השלחן ח"א

בשכמל"ו, ולא ראיתי נוהגין כן, ואולי לפי שמאריכין בהתבוננות בין שמע לב"ש:

בבדה"ש סי' י"ט סקי"ז, מש"כ להסתפק אם ביו"ט שחל בשבת מחויב להסמיך גאולה לתפלה עיי"ש, העירני גאון א' דבמג"א סי' ת"צ סק"ו כ' דביו"ט א"א יום ליבשה כשיש מילה רק אם חל יו"ט בשבת לפי דבשבת אין קפידא כ"כ להפסיק בין גאולה לתפלה, ומבואר דגם ביו"ט שחל בשבת מותר לי"א אלו, שוב התבוננתי דהמג"א לשיטתי' אזיל בסי' קי"א שכ' טעם הד"מ דביו"ט צריך לסמוך לפי דיום זה הוי בשאר ימים יום צרה, והיינו כשחל בחול, אבל בשבת אינו יום צרה, אבל לפי טעם באה"ג שבהגהת השו"ע סי' קי"א, והעתיקו אדמו"ר ז"ל דיו"ט הוי יום דין בפסח על התבואה כו' עדיין יש לומר דגם כשחל בשבת הוי יום דין וצריך לסמוך:

בקצוה"ש סי' כ"ד ס"א, מש"כ דהמתפלל ביחיד אינו רשאי לומר י"ג מדות כו', יש להוסיף מש"כ בס' משנת חסידים שיאמר י"ג מדות בחילוף את בש, כזה; מצפץ מצפץ תך כו':

בבדה"ש סי' כ"ח סק"כ, מש"כ להסתפק במי שאמר בקיץ טו"מ במנחת ע"ש אם יתפלל ערבית שתים, העיר הרה"ג הרש"א ווערטהיימער ז"ל, דכיון דהזכרת טו"מ בקיץ הוי סימן קללה הרי זה קלקל תפלתו והוי כמי שלא התפלל, וממילא צריך להתפלל ערבית שתים, וצ"ע:

הערות לקצות השלחן ח"ב

בבדה"ש סי' ל"ה סק"ג, מש"כ שם להסתפק בנוטל דרך הנקב והמים בכלי הם למעלה מן הנקב והם משתפכים דרך הנקב אם הנטילה כשרה, העירני אבי מורי הגה"צ ז"ל הכ"מ דזה מפורש בשו"ע אדמו"ר סי' קנ"ט ס"ז בסוף הסעיף וז"ל וכן כלי שניקב ונוטלין ממנו דרך הנקב אין נוטלין אלא ממים שמחזיק עד הנקב אבל לא ממים שמנקב ולמעלה שהם אינם באים מכח כלי אע"פ שבאים דרך הנקב עכ"ל:

בבדה"ש סי' מ"ט סקכ"ד, מש"כ דלא הזכיר אדמו"ר בסידור דין מוצץ קנים מתוקים לפי שאין הקנים מצויים במדינת רוסיא, יש להוסיף סמוכים לזה מש"כ אדמו"ר בסבה"נ פ"ו דדיני זיתים וענבים וחרובים לפי שאינם גדלים במדינתנו לא העתקנום, וכ"כ בסי' תק"ז בקו"א אות ד' ובמדינתנו שאין הקור גדול כ"כ בימי פסח וסוכות לא שייך דין זה ולכן לא העתקתיו:

בקצוה"ש סי' ס' ס"ב, דבא"י חותמין בברכה מעין שלש על הארץ ועל פירותיה, יש להוסיף דגם באמצע הברכה צריך לומר ונודה לך על הארץ ועל פירותיה, ומה שלא נזכר זה בשו"ע ופיסקים, פשוט לפי שבנוסח הגמ' והראשונים אין כלל תיבות אלו ונודה לך כו' ע"כ לא דברו מזה, רק הלבוש כ' יש אומרים לומר ונודה לך כו' כדי שיהי' מעין חתימה סמוך לחתימה, ולטעם זה צריך לומר ועל פירותיה, דומיא דחתימה:

בבדה"ש סי' ס"ג סקי"ג, מש"כ מהפ"ת דבכ"מ שצריך לברך בלא שו"מ יאמר

יאמר פסיקי ויברך דוד בא"י אלקי ישראל כו' עד לך ד' הממלכה, נראה ראי' לזה מברכת הודאת הגשמים המבואר בקצוה"ש סי' ס"ד ס"י שאומר מודים אנחנו לך ה' אלקינו על כל טפה וכו' ואלו פינו מלא שירה כים כו' עד וימליכו את שמך מלכנו. וכ' ע"ז בס' קול גדול למהר"ם בן חביב ז"ל דמה שמסיים את שמך מלכנו הוי במקום מלך העולם, נמצא שהזכיר שו"מ. ועד"ז גם לך ד' הממלכה הוי הזכרת מלכות, ופסוקי ויברך דוד דומים לברכה בשו"מ:

בבדה"ש סי' ס"ה סקי"ג, מש"כ ראי' דגם בנות הם בכלל מצות חינוך מגמ' פסחים דפ"ט מעשה הי' כו' ונמצאו בנות זריזות. צ"ל ויש לדחות דהתם מיירי בבנות גדולות ואין מזה ראי' לחינוך, אולם זה מפורש בגמ' שם דפ"ח ת"ר שה לבית מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים ופי' רש"י שם משום שבנו ובתו הקטנים עליו לחנכן, וכ"כ התוס' שם ד"ה ע"י דמיירי בקטנים ממש:

בקצוה"ש סי' ס"ח ס"ב. התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה, ובבדה"ש שם סק"ב כ' דאינו מברך בשם. וראיתי לבאר בזה, דבבאה"ג סי' ר"ל כ' דצריך להזכיר שם ומלכות, וכ"כ הט"ז שם סק"ג על מי שהקיז דם, אך הלבוש כ' לברך בלא שו"מ, ועי' א"ר שם שהאריך בזה, ודעתו דלפי שאין מפרישין מעשרות אין מברכין בשו"מ דדוקא בהפרשת מעשר הבטיח הקב"ה ברכה עד בלי די, וכ"כ בח"א כלל ס"ה דלאחר הקזה יברך בשו"מ, ומודד כרי יברך בלא שם די"א דלא נתקן ברכה רק כשמודד להפריש מעשר, ולפ"ז בא"י שמפרישין מעשר יש לברך בשו"מ, אך הפמ"ג סי' ר"ל בא"א סק"ו כ' ולא ראיתי נוהגין אף בהקזה שיאמר בשו"מ, ולפ"ז גם במודד כרי אין נוהגין לברך בשו"מ:

בקצוה"ש שם ס"ג. הנכנס להקיז כו' צריך להוסיף ולאחר שהקיז או עשה הרפואה יאמר ברוך מלך העולם רופא חולים (בלא שם אבל מזכיר מלכות כמ"ש הח"א גבי כרי):

הערות לקצות השלחן ח"ג

בבדה"ש סי' ע"א סקי"א, מש"כ להעיר דהמשהה מים לשתיית טיי מה יועיל אם נתחממו חצי בישולם מבעו"י כיון שהמנהג לשתות דוקא אחרי הרתיחה. עוררני גיסי הר"ר אלי' דוד ווייס נ"י, דכיון שכבר נתבשל שליש מבעו"י לא יבוא לחתות בגחלים, דסמכא דעתי' שיהא נגמר בישולו מאליו. והנה בשו"ע אדמו"ר סי' רנ"ג ס"ח כ' ב' טעמים א' שאם נתבשל שליש מבעו"י אין לחוש לחיתוי שאף בלא חיתוי יכולה להתבשל כל צרכה לצורך הלילה, וגם היא ראוי' כבר להאכל ע"י הדחק, ולפי טעם השני חזרה קושיתנו דבטיי לא שייך טעם זה לפי שאינו ראוי לשתי' טרם שהרתיח:

בבדה"ש סי' ע"ד סק"ט, מש"כ להעיר בעני העובר ממקום למקום שאם שבת ניתנין לו מזון ג' סעודות ושמן וקטניות ודג וירק, ולא הוזכר לתת

לו

הערות לקצות השלחן ח״ג

לו גם נר לאכול לפניו. עוררני הרב הגאון ר׳ פנחס עפשטיין דומ״צ שליט״א שיש לומר דהשמן שנותנין לו הוא גם להדלקה לנר שבת. ויש לעשות סמוכין לדבריו ממה דאיתא במשנה כתובות דס״ד ע״ב המשרה אשתו ע״י שליש כו׳ ונותן לה חצי לוג קיטנית וחצי לוג שמן. וברמב״ם פי״ב מהל׳ אישות כ׳ ע״ז ושמן לאכילה ושמן להדלקת הנר. (וכן הוא באהע״ז סי׳ ע׳) משמע דמפרש מש״כ במשנה וחצי קב שמן שהוא כולל שניהם אכילה והדלקה. ובגמ׳ שבת די״ג העלו לו ג׳ מאות גרבי שמן ופי׳ רש״י למאור ולמזונות:

בבדה״ש סי׳ ע״ז סקכ״ט. מש״כ ממשנ״ח שלא לומר יגדל, כן הוא גם בשעה״כ ד״נ ע״ג פזמון יגדל כו׳ ועוד פזמונים לא הי׳ אומר האריז״ל:

בבדה״ש סי׳ ע״ט סקי״ב. מש״כ מס׳ משמרת שלום לענין חשבון תיבות קידוש ליל שבת דתיבות כפולים אינם מן המנין, מצאתי כן גם בכלבו סי׳ קכ״ה דברכת אבות יש בה מ״א תיבות לבד מאברהם בתרא שאינו מן המנין שכבר הוזכר, ועי׳ בספרנו פסקי הסידור בדף האחרון:

בבדה״ש סי׳ פ״ג סק״א. עי׳ בדה״ש סי׳ קל״ג סק״ח:

בבדה״ש בענין זמן צאת הככבים. בדף ע׳ ע״א. מש״כ לדחות היסוד שחידש בס׳ בין השמשות נגד כל הפוסקים, דבין השמשות דר׳ יוסי מופלג מבין השמשות דר׳ יהודה שבעה או שמונה או אחד עשר דק, וכ׳ ע״ז דא״כ איך הי׳ ס״ד בגמ׳ דבה״ש דר׳ יוסי מישך שייך בדר׳ יהודה ולא הבחינו זה מראיית הככבים כמו שהבחין בעל ס׳ בין השמשות עיי״ש. ראיתי בס׳ מנחת כהן שגם הוא ר״ל שלדעת הגאונים צאת הכוכבים אליבא דר׳ יוסי הוא אחר ד׳ מילין מהשקיעה ומופלג מדר׳ יהודה ג׳ מילין ורביע, ואח״כ במאמר א׳ פ״ט בד״ה הקושי׳ השלישית דחה זה משום דבגמ׳ מבואר שאינו מופלג וככל אשר כתבנו להוכיח מהגמ׳ עיי״ש (ואין ס׳ מ״כ כעת ת״י), ויש להוסיף עוד דהא בגמ׳ נדה דנ״ג איכא חד תנא דס״ל אליבא דאמת דבה״ש דר׳ יוסי מישך שייך בדר׳ יהודה, ואיך אפשר לדחות דברי תנא ולומר שמופלג בה״ש דר״י בשיעור כמה דקים מדריה״ו, על יסוד הבטה בכוכבים, וע״כ דאין שום ראי׳ מהראי׳ שלנו בכוכבים:

בהערות לסי׳ ע״ז ס״ב, דיש אומרים בחוה״מ גם ברנה ולא בשמחה, לפי שבסידור אדמו״ר כתוב „ביו״ט״ בשמחה ולא נזכר בחוה״מ, התבוננתי דאין מזה ראי׳ כ״כ, דהא בהשכיבנו כתוב בסידור „בשבת״ חותמין הפורש, ואנו חותמין גם „ביו״ט״ הפורש. כמו שמאריך בזה בשער הכולל; אך מש״כ שם וז״ל פשוט שמה שכתב אדמו״ר בשבת חותמין אין כוונתו לשלול יו״ט רק כוונתו לדלג ושמור צאתינו שנתקן לומר בחול אבל שבת ויו״ט שוין בזה עכ״ל, אין מובן לדבריו, ויותר מסתבר דנשמט מהדפוס תיבת ויו״ט:

הערות לקצות השלחן ח״ד

בבדה״ש סי׳ קי״ז סק״ג, מש״כ שם דבפי׳ ר״ח מתיר לקפל משבת לשבת ובתוספתא

ובתוספתא מפורש דאסור, קיצור לשון יש שם. וביאורו דבתוספתא שבת פי"ג הל' י"ט איתא מדיחין כלים משבת לאותה שבת אבל לא משבת זו לשבת אחרת כו' של בית ר"ג לא היו מקפלין כלי לבן שלהן מפני שהן מחליפין עכ"ל, ומדכללה התוספתא דין הדחת כלים עם דין קפול כלים בהלכה א' מוכח דדין א' להם, וכמו דהדחה אסור משבת לשבת כן קפול כלים אסור משבת לשבת, וכש"כ הוא דבהדחת כלים לא הוי רק הכנה בעלמא ואסור לשבת אחרת כש"כ קיפול כלים דהוי תיקון לבגד, ומצאתי בראב"ן מפורש ג"כ דאסור לקפל לשבת אחרת, ובפי' אבן שלמה שם מביא את הר"ח הנ"ל ומחליט דהראב"ן לא יחלוק על הר"ח אלא שיש ט"ס בר"ח עיי"ש:

הערות לקצות השלחן ח"ה

בבדה"ש סי' קכ"ד סקי"ד, מש"כ לענין מה נקרא תבלין, יש להוכיח קצת מגמ' חולין דצ"ז ע"ב משערינן כאילו הן בצל וקפלוט כו' ולשערינהו בפלפלין ותבלין, מצינו שקורא פלפלין לחוד ותבלין לחוד, וגם בצל וקפלוט אינם בכלל, ועי' תוס' יומא דפ"א ע"ב ד"ה שהפלפלין שיש מיני תבלין הרבה יש מהן דעיקרן לטעמא עבידי והנהו פטורין מן המעשר, ובהנהו מיירי בהעור והרוטב, ויש מהן דחזו לאכילה בעינייהו כגון בצל וקפלוט וכיוצא בהם פעמים שמתבלין בהן הקדירה כו' ובהנהו איירי בפ"ק דחולין, ועי' גמ' מו"ק די"ג ע"ב סו"פ מי שהפך לא קשיא הא בפירי הא בתבלין, ופי' רש"י בתבלין כגון כרוב וכרשינין, ובתוס' שם הקשו ע"ז דכרוב וקפלוט אינן חשובין תבלין, והביאו מהערוך דתבלין היינו מיני בשמים, (ומהתוס' יומא הנ"ל משמע כפי' רש"י), ועי' ברי"ש פ"ג דעוקצין מ"ה:

בבדה"ש סי' קכ"ה סק"ה, מש"כ בזה"ל ומבואר דג' וד' שעות דנקט „הב"י" הוא לאו דוקא, הוא ט"ס וצ"ל דנקט „המחהש"ק", שהב"י לא הזכיר שעות. ולכאורה י"ל דאפילו לרי"ו אין השיעור יותר משׁשה שעות לפני הסעודה, שזהו השיעור שבין סעודה אחת לשני' וכגמ' חולין דק"ה ע"א גבי אכילת גבינה אחר בשר, בהא סעודתא הוא דלא אכילנא לסעודתא אחריתא אכילנא, ופסק המחבר ביו"ד סי' פ"ט דצריך להמתין ו' שעות דמזמן סעודת הבוקר עד סעודת הערב הוא ו' שעות עיי"ש בפוסקים, וה"נ אם בורר שש שעות קודם הסעודה הוי בורר לצורך הסעודה הסמוכה, אלא שהב"י כ' שאם הוא בורר אחר סעודה כל שבורר לצורך סעודה אחרת באותו יום עצמו הוי לאלתר, משמע דאפילו הקדים יותר מו' שעות מותר, אגב ראיתי להעיר על מש"כ האג"ט מלאכת בורר ס"ה סק"ט בדברי המרדכי שכ' בבורר אומ"פ דלאכול אחר שעה נעשה כבורר לאוצר, ודייק האג"ט דדוקא אחר „שעה" אבל לאחר זמן פחות משעה מקרי לאכול לאלתר, וקשה לומר בכוונת המרדכי על „שעה" מי"ב שעות היום, והרי הרשב"א בתשובה הביאו הב"י סי' שכ"א כ' ב' הלשונות לאחר „שעה" ולאחר „זמן" גבי פרים סילקא שמתחלה כ' במחתך כדי לאכלו

לאכלו למחר או אף לבו ביום „ולאחר שעה". ובסוף כ' אע"פ שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת כשמניח „לאחר זמן" ואף לבו ביום. הרי מפורש ברשב"א דלאחר שעה ולאחר זמן היינו הך, ומסתבר שלזה כיון גם המרדכי ולא לשעה א' מכ"ד שעות במעל"ע:

בבדה"ש סי' קכ"ה סקכ"ד, למש"כ הנ"א דלברור אומ"פ בכף שרי. עי' באורך מש"כ בבדה"ש סי' קכ"ט סק"ג:

בבדה"ש סי' קכ"ה סקמ"ה. על מש"כ אדמו"ר ז"ל בסידור שבעוד שהפרי מונח בקליפתו כולו או מקצתו מותר להסיר קליפתו בידו ואין בו משום בורר פסולת מאוכל, וכתבנו ע"ז דהיינו בסמוך לסעודה, אבל שלא לאכול לאלתר אסור להסיר הקליפה, וציינתי לדברי נחמ"י סי' כ"א. ראיתי לבאר בזה, דהנה בד"נ שם כ' ועי' סוס"י שכ"א דהקולף שום וש"ד הוי בורר ומ"מ מותר לאלתר, לכאורה צ"ל דהיינו משום שאוחז הפרי בידו וקולפו. הו"ז כבורר אוכל מתוך פסולת כו' אך מדברי מוח"ז רבינו בסידור דין ב' משמע דס"ל דבקולף ל"ש בורר כלל. ונראה כוונת הד"נ לפי שכ' אדמו"ר „ואין בו משום בורר פסולת מאוכל" ולא חילק בין לאלתר לשלא לאלתר. ויש להעיר על דבריו, שהרי אדמו"ר ז"ל כ' מותר להסיר קליפתו „בידו" ואין בו משום בורר, ומבואר דרק ביד מותר להסיר הקליפה אבל בכלי אסור. ומוכח דשייך בזה ענין בורר, וההיתר הוא רק סמוך לסעודה, ודוקא „בידו" דדרך אכילה הוא כדין בורר אוכל מתו"פ דמותר בידו דוקא ולא בכלי, גם מה שצדד לומר דההיתר לקלוף הוא משום דאוחז הפרי בידו וה"ז כבורר אומ"פ. הנה אדמו"ר ז"ל כ' מפורש ואין בו משום בורר „פסולת מאוכל". הרי דקרי לקולף „פסולת מאוכל" ולא „אוכל מפסולת", דאע"פ שאוחז הפרי בידו. מ"מ הוי פסולת מאוכל, והגם שלגבי זבוב שנפל לכוס פ' אדמו"ר שיאחז הכוס בידו וישפוך הזבוב דהוי אוכל מתוך פסולת והד"נ מדמה קולף לשפיכת הזבוב, מ"מ כד דייקינן בלשון אדמו"ר ז"ל נראה דלא דמו להדדי, שהרי כ' גבי שפיכת זבוב מתוך הכוס בזה"ל שכיון שנפילת הפסולת לחוץ הוא על ידי שאוחז בידו הכוס עם המשקה שבתוכו ומטהו בידו ה"ז נקרא בורר אוכל מתוך פסולת עכ"ל, ורצונו שהבירור נעשה ע"י שמטה הכוס שבידו שהוא האוכל, ואינו מברר הפסולת בידיו, ע"כ הוי בורר אוכל מתוך פסולת, אבל בקולף שהבירור נעשה ע"י שקולף הפסולת ומשליכה ועושה הבירור בידו בהפסולת ממש, אע"פ שגם האוכל אוחז בידו מ"מ הוי פסולת מתוך אוכל, ואדמו"ר הצ"צ ז"ל בפסקי דינים סי' שי"ט דייד ע"ג הביא מס' המכריע והרמב"ן דהמפריח הקשין מתוך ידו ומניח גרעיני החיטין הוי פסולת מת"א, וכ' דממילא גם בקולף הוי פמ"א, ולא הזכיר כלל מש"כ אדמו"ר גבי שפיכת הזבוב מהכוס דהוי בורר אומ"פ, וע"כ כמש"כ דגבי זבוב מטה הכוס שהוא האוכל ועושה הפעולה בהאוכל, אבל במפריח קשין שפעולת הבירור נעשית בפסולת אע"פ שהאוכל נשאר בידו הוי בורר פמ"א, וה"ה לקולף, וכיון שנתבאר דבקולף שייך בורר, ע"כ דמה שהתיר

אדמו"ר

אדמו״ר היינו בסמוך לסעודה, ואע״פ דהוי פסולת מאוכל מ״מ מותר דכן הוא דרך אכילתו וא״א בענין אחר. ובאג״ט מלאכת טוחן סי״א סקכ״ג אות ד׳ כ׳ וז״ל אך מה שיש לעיין בנ״ד די״ל דהרשב״א (שהתיר לחתוך דק דק סמוך לסעודה כמו שמותר בורר סמוך לסעודה) לטעמי׳ אזיל שכ׳ בס׳ עבוה״ק דפמ״א מותר לברר כדי לאכול לאלתר, אבל לדידן דקיי״ל כר״ח דפמ״א לעולם אסור, לא נדע מחתך למה נדמהו או לאומ״פ או לפמ״א עכ״ל. ולפי הנ״ל אין זה שאלה כלל דגם לדידן מצינו היתר לברור פמ״א אם דרך אכילתו כך כמו בקולף לאכול לאלתר דהוי בורר פמ״א, וה״ה למחתך ירק אף אם נדמהו לפמ״א מ״מ מותר כיון שכן הוא דרך אכילתו ע״י חיתוך:

בקצוה״ש סי׳ קכ״ה סט״ז, אבל כדי לאכול לאלתר מותר לקלוף בידו צריך להוסיף ״או בסכין שאינו מיוחד לכך״:

בבדה״ש סי׳ קכ״ו סק״ד, מש״כ לחלק דפירוק קטניות ממקום חיבורם בתוך השרביט הוי מפרק, ותולש פירות מיחור תלוש לא הוי מפרק, משום דביחור אין הפרי מכוסה, עי׳ לקמן בסק״ט דיש פוסקים דאפילו אין הפרי מכוסה ג״כ הוי מפרק, כמו תלישת תמרים מאשכול:

בבדה״ש סי׳ קכ״ו סק״ה, מש״כ דמנהגם הי׳ שלא להוציא החטים מהקש עד סמוך לאכילה שעי״ז מתקיים לחותם ואינם מתיבשים מהר, מצאתי ראי׳ לזה מגמ׳ ביצה דכ״ד ע״ב פירות בני יומן מי שרו באכילה, אלא בכוורי דאדימי ופירי דכבישי בירקא עסקינן (כשלקטום טמנום מיד בירק שלא יברח לחלוחן, רש״י) ואמאי קרי להו בני יומן שהן כעין בני יומן:

בבדה״ש שם, מש״כ ממשנה כלאים פ״ג דשני מיני אפונים הם מין זרעים ומין ירק, יש להוסיף דכן מצינו ג״כ בסי׳ ר״ה ס״ד לגבי ברכה, דקטניות של גנות נזרעין לאכלן חיים, ושל שדות נזרעין להניחם ולהאכל מבושלים, וממילא דהנאכלין חיים אין בהן ענין דישה:

בבדה״ש סי׳ קכ״ו סק״ב, לענין מחלוקת ר״פ ור״ה ברי׳ דר״י במשקה הבא לאיבוד, עי׳ בדה״ש סי׳ קל״ב סק״א אות ט״ו בסופו:

הערות לס׳ פסקי הסידור

בהקדמה, מש״כ שם דבכ״מ בסידור הוי חזרה ממש״כ בשו״ע שלו, יש להוסיף דכן משמע ג״כ בצ״צ משניות שבת פ״ז דמ״ו ע״ד וז״ל אף שבסידור גבי פולין כתב אע״פ שכבר ניתקו הפולין מהשרבים ע״י בישול כו׳ ובשו״ע שלו סי׳ שי״ט סוס״ט כ׳ בניתקו מע״ש אין שייך איסור מפרק, מיהו הסידור כ׳ זמן רב אחר השו״ע עכ״ל, ור״ל דהוי חזרה מהשו״ע, וכעין זה בהקדמה ראשונה מבני אדמו״ר ז״ל לשו״ע שנדפס בפ״א בשקלאוו תקע״ג וז״ל ובכלל זה באנו להזהיר באזהרה נוראה על כל מי שיש בידו איזה כתבי קודש מאאמו״ר ז״ל הן בנגלה והן בנסתר שלא להביאם לבית הדפוס רק אלינו יובא ומשכורתו תהא שלימה מאתנו בכסף מלא מחירם כי יש תחת ידנו מהדורא

בתרא

הערות לס׳ פסקי הסידור

בתרא של אאמו״ר ז״ל ואולי „קודם חזרה נשנית״ וגם כי לנו משפט הגאולה לקנות ולהקים בישראל שם אדוננו אבינו מורי׳ ורבי׳ ז״ל ולזכות נשמתו שיהא זכות הרבים תלוי בו ולהשומע יונעם ותבוא עליו ברכת טוב. מבואר שהי׳ לו משנה אחרונה שנשנית אחר חזרה:

לאות פ״א, כ׳ אלי ידידי הרב הגאון ר׳ יוסף אלי׳ הענקין שליט״א מנויארק. וז״ל ראיתי לעורר בכאן ע״ד מה שנתקשו על הנקוד של מוריד הגשם בסגל בלי סימן הפסק ומוריד הטל בקמץ סימן הפסק (בסידור התניא זצ״ל), ובאמת כן הוא עפ״י דקדוק שכל התיבות ע״פ משקל גשם (הנקראים סגוליים) יבוא בהם קמץ רק באתנח וסו״פ ורק יוצא מן הכלל לפעמים קמץ בז״ק, ולדעת אדמו״ר אין כאן אתנח, כי הסוף פסוק הוא סוף הברכה—והמפסיק היותר גדול באמצע הברכה הוא אצל מי כמוך דסליק ענינא, אבל השמות עפ״י משקל „טל״ למשל רב, זב, דם, יבוא בהם קמץ בכל נגינה מפסקת אפילו בהפסק קטן, ולפעמים אפילו בנגינה מחברת, (זולת בסמיכות), וביוצא מן הכלל יבוא פתח בטפחא או בפשטא, יעיין בתורה בפ׳ שמיני, ובפ׳ אחרי, ואמנם יש חילוק בין דם שהנטי׳ תבוא בו בקמץ (דָמי׳) ובין טל שהנטי׳ בפתח כמו (טַלֶּך) וע״כ בא בתורה טל בפתח בטפחא ובתביר, אבל בזקף קטן גם בכזה, תמיד בקמץ כמו היתה שכבת הטל בפ׳ בשלח שהוא בז״ק ובקמץ:

לאות קנ״א, מש״כ בסידור מנהג ספרדים שבכ״י שאין בו תחנון ונפ״א א״א למנצח יענך, טעם למש״כ אדמו״ר בלשון „מנהג ספרדים״ נתבאר בקצות השלחן ח״א בסי׳ כ״ד בדה״ש סק״ל:

לאות קע״ן, מה שהעירותי על הסתירה בשער הכוונות דבמקום א׳ כ׳ לתקוע מ׳ קולות בתתקבל משמע דבלחש אין תוקעין, ובמ״א כ׳ לתקוע בלחש, העירני ידידי הרה״ח ר׳ שמואל גארטענהויז נ״י שכבר עמד בזה בס׳ שמן ששון ח״ג דרוש ר״ה פי׳ על שעה״כ דרוש ז׳:

לאות קפ״ט, לענין אמירת אין כאלקינו ביוכ״פ אחר נעילה, שכ׳ דאין המנהג לומר, היינו לפי שכן ראיתי אצל אנ״ש באה״ק ת״ו, וביוכ״פ שנת תרע״ג שהייתי אז בלובאוויץ איני זוכר איך נהגו. ועל המחזור שבסידור מאה שערים שכ׳ שם לומר, לא הסכמתי לסמוך, לפי שכ׳ שם בר״ה לתקוע י׳ קולות אחרונים אחר ק״י של עלינו נגד המפורש בסידור אדמו״ר לתקוע הי׳ קולות בקדיש קידם תתקבל, אולם במכ׳ מידידי הרב הגאון החסיד ר׳ מנחם צבי רבקין שליט״א דומ״ץ במנשעסטער, כותב אלי דהמנהג בכל מדינות רוסיא דאנ״ש לומר אין כאלקינו אחר נעילה:

מצוה לתקן, בשער הכולל שעל הסידור פרק י״א אות י״ג כ׳ בזה״ל מה שבאיזה סדורים בואנחנו לא נדע כתב זכור כי עפר אנחנו זכור הכ״ף במלאפום הוא טעות הדפוס וצ״ל זכור הכ״ף בחולם כי במלאפום אינו לשון זכירה רק לשון זכר כמו יראה כל זכורך עכ״ל. (ועל סמך זה שינה הנקוד בפנים הסידור ממלאפום לחולם), והעיר עיז הרה״ח ר׳ יחיאל מיכל דאברוסקין

דאברוסקין נ״י שו״ב בעיר בראילא ברומניא, שהלא פסוק הוא בתהלים ק״ג י״ד ונקוד מלאפום ובקש ממני לברר זה כי לדעתו טעות פלטה קולמסו, והנה הדבר פשוט שהשעה״כ טעה בזה, וצ״ל זכור במלאפום דוקא, כי הפסוק מדבר בהוה, שהקב״ה זכור כי עפר אנחנו, אבל בחולם הוא לשון בקשה על העתיד שיזכור כי עפר אנחנו, ובנוסח הארוך של אבינו מלכנו שאומרים בעשי״ת שם צ״ל זכור בחולם, וכמ״ש בשע״ת סי׳ תקפ״ד בשם הפר״ח ובמטה אפרים סי׳ תקפ״ד, ועי׳ בס׳ כף החיים סי׳ תקפ״ד, שהמאמר מרדכי כ׳ שבכל הסידורים הזיין בקמץ והכף בשורק ע״ש הכתוב בתהלים סי׳ ק״ג כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו, והשלמי צבור כ׳ עליו דאין דבריו מחוורין, אבל חלילה לומר כן בואנחנו לא נדע שמשבש הפסוק, (ובסידור תו״א הראשונים עם שערי תפלה נקוד במלאפום, אך אח״כ כשהדפיסו שנית עם שער הכולל נתחדש לו זה) והפלא על שעה״כ שאחרי שהדפיס בדף מיוחד הגהות אדמו״ר ז״ל על הסידור, שהגיה כל מלה וכל נקודה הצריכה תיקון, ועל תיבת זכור לא הגיה כלום, איך החליט לשבש מדעת עצמו כל הסידורים, והחובה מוטלת על המדפיסים דווילנא שבידם נמצא המאטריצין של הסידור תורה אור, והם מדפיסים אותו לעתים תכופות, שיתקנו את הנקוד של זכור במלאפום, וגם שאר הטעיות שנפלו בסידור הנ״ל כמו שרמזנו מקצתם בס׳ פסקי הסידור :

בנל״ך ואע״י

לוח המפתחות